SANAYİSİZLEŞME SÜRECİNİN KENTSEL YAŞAMA ETKİLERİ

Zonguldak Örneği

ORTA DOĞU TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
KENTSEL POLİTİKA PLANLAMASI VE YEREL YÖNETİMLER ANA BİLİM DALI
2000 YILI STÜDYO ÇALIŞMASI

Ankara – Nisan 2001
Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Kentsel Politika Planlaması ve Yerel Yönetimler Ana Bilim Dalı
Yayın No: 5

Derleyenler:
Prof. Dr. Melih ERSOY
Doç. Dr. H.Tarık ŞENGÜL

Yayına hazırlayan:
Araş. Gör. Ömer GÖZÜ

Zonguldak Alan Çalışması boyunca desteklerini esirgemeyerek çalışmaların yapılmasına olanak sağlayan Zonguldak Valisi ***Sn. İsmet METİN*** *ve başta* ***Sn. Halis PEKER*** *olmak üzere tüm Vali Yardımcılarına;*
Araştırma Görevlileri Mustafa BAYIRBAĞ ve Atilla AYTEKİN'e;
ODTÜ Mimarlık Fakültesi basım işliği çalışanlarına...

TEŞEKKÜR EDERİZ...

ÖNSÖZ 5

1. SANAYİSİZLEŞME SÜRECİ VE KENTLER 7

1.1. YENİDEN YAPILANMA SÜRECİ VE SANAYİSİZLEŞME 7
1.2. SANAYİSİZLEŞMENİN MEKANSAL BOYUTU VE KENTLEŞME DİNAMİKLERİ 10
1.3. SANAYİSİZLEŞME SÜREÇLERİNİN ÇALIŞANLAR VE YEREL TOPLULUKLAR ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ 16
1.4. SONUÇ 22

2. DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE KÖMÜR ÜRETİMİ – TÜRKİYE TAŞKÖMÜRÜ KURUMU 25

2.1. KÖMÜR 25
2.1.1. Kömürün Tanımı ve Sınıflandırması 26
2.2. DÜNYADA VAROLAN DURUM 27
2.2.1. Kömür Rezervleri 27
2.2.2. Kömür Üretimi 29
2.2.3. Kömür Stok Durumu 30
2.2.4. Kömür Tüketimi 31
2.2.5. Uluslararası Kömür Ticareti 35
2.3. TÜRKİYE'DE VAR OLAN DURUM 39
2.3.1. Kömürün Türkiye'de Bulunuş Şekilleri 39
2.3.2. Kömür Rezervleri 40
2.3.3. Kömür Üretimi 40
2.3.4. Kömür Tüketimi 41
2.3.5. Stok Durumu 42
2.3.6. Dış Ticaret 43
2.3.7. Verimlilik ve İstihdam 46
2.4. DÜNYA'DA TAŞKÖMÜRÜ ÜRETİMİNE İLİŞKİN POLİTİKALARIN DÖNÜŞÜMÜ 47
2.4.1. 1973'ten Beri Üretimde ve Talepte Var Olan Genel Eğilimler... 48
2.4.2. İngiltere 50
2.4.3. Almanya 51
2.4.4. Fransa 51
2.4.5. İspanya 52
2.5. TTK – DÜNÜ VE BUGÜNÜ 52
2.5.1 Taşkömürü İşletmeciliğinin Tarihçesi 52
2.5.2. Kuruluşundan Bugüne TTK 55
2.5.3. Taşkömürü Havzasının Jeolojik Yapısı ve Rezerv Durumu 57
2.6. TTK'DA KÖMÜR ÜRETİMİ, SATIŞ VE FİYATLANDIRMA 58
2.6.1. Kömür Üretimi 58
2.6.2. Kömür Satışları ve Fiyatlandırma Bilgileri 61

2.7. PERSONEL BİLGİLERİ 63
2.8. MALİ TABLO 65
2.8.1 Varlıklar 65
2.8.2. İşletme Maliyeti 68
2.8.3. TTK Mali Borçlar : 69
2.8.4 Kar-Zarar Değerlendirmesi 70
2.9. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ 71

3. ZONGULDAK KENTİNİN DEMOGRAFİK, SOSYAL VE KÜLTÜREL YAPISI 75

3.1. KENTİN DEMOGRAFİK, EĞİTİM, SAĞLIK, SOSYO-KÜLTÜREL YAPISININ DÖNÜŞÜMÜ 75
3.1.1. Demografik Yapı ve Göç 75
4.1.2. Eğitim 81
3.1.3. Sağlık 87
3.1.4. Sosyal-Kültürel Yapı 93
3.2. ETNİK YAPI, AKRABALIK VE HEMŞEHRİLİK İLİŞKİLERİ 102
3.2.1. İlgili Yazının Değerlendirilmesi 102
3.2.2. Türkiye Örneği 107
3.2.3. Alan Çalışması 109
3.3. ZONGULDAK HAVZASI İŞÇİLERİNİN ÖRGÜTLENME VE SINIF OLUŞUMU 159
3.4. TOPLUMSAL CİNSİYET: TOPLUMSAL YAPIDA KADININ DURUMU VE ROLÜ 162
3.4.1. Türk Toplumunda Kadının Durumu ve Rolü 162
3.4.2. Zonguldak'ta Kadın Nüfusun Özellikleri ve Eğitim Durumu 164
3.4.3. Kadın ve Çalışma Yaşamı 167
3.4.4. Kadın ve Sağlık 172
3.4.5. Toplumsal İlişki Ağları ve Kadın 174

4. SANAYİSİZLEŞME SÜRECİNİN YOL AÇTIĞI TOPLUMSAL SORUNLAR 181

4.1. GEÇİNME STRATEJİLERİNİN DÖNÜŞÜMÜ 181
4.1.1. İlgili Yabancı Yazının Değerlendirilmesi 181
4.1.2. Ülkemizde Yapılmış Olan İlgili Çalışmaların İncelenmesi 187
4.1.3. 2000'li Yıllarda Türkiye'de Sanayisizleşme Süreci ve Zonguldak 192
4.1.4. Zonguldak'ta İşçiler ile Yapılan Mülakatın Değerlendirilmesi 197
4.1.5. Zonguldak Kentinde Hanelerin Sosyal-Ekonomik Nitelikleri, Geçinme Stratejilerinin Dönüşümü ve Sanayisizleşme Süreci 200
4.1.6. Geçinme Stratejilerinin Mekansal Boyutu 211
4.2. AİLE İÇİ ŞİDDET 223
4.2.1. Kuramsal Çerçeve 223
4.2.2. Türkiye'deki Durum 228

4.2.3. Zonguldak Kentinde Aile İçi Şiddet 231
4.3. ALKOL VE UYUŞTURUCU BAĞIMLILIĞI..... 261
4.3.1. Kuramsal Çerçeve 261
4.3.2. Zonguldak'taki Durum..... 269
4.4. İNTİHAR 278
4.4.1. Kuramsal Çerçeve 278
4.4.2. Zonguldak Kentinde İntihar Olaylarının Değerlendirilmesi 284

5. YEREL İKTİDAR YAPISI VE GELİŞME ALMAŞIKLARI 301

5.1. KENTSEL POLİTİK SÜREÇLER VE SERMAYENİN KENTLEŞMESİ 301
5.1.1. Kentsel Politik Süreçler ve Sermaye Birikim Süreçleri 301
5.1.2. Sermayenin Kentleşmesi 303
5.2. KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE YEREL YÖNETİMLER..... 307
5.2.1. Küreselleşme Sürecinde Yerel Yönetimler 307
5.2.2. Yerel Yönetimler Arası İşbirliği Gereksinimi..... 310
5.2.3. Yerel Yönetimler Arası İşbirliği Biçimleri ve Amaçları..... 312
5.3. ZONGULDAK KENTİNDE KENTSEL EKONOMİK GELİŞMENİN AKTÖRLERİ 317
5.3.1. Zonguldak'ta Ekonomik Sorunlar Üzerine Genel Bakış..... 317
5.3.2. Etkin İktidar Yapıları ve Yerel İktidar Yapısı..... 322
5.4. KENTSEL GELİŞMEYE İLİŞKİN MODELLER 329
5.4.1. Valilik Liderliğindeki Girişimler – Zonguldak Gelişim Projesi 329
5.4.2. Gelişim A.Ş. Yasal Çerçevesi ve Amaçları 330
5.4.3. Diğer Öneriler 334
5.4.4. Genel Değerlendirmeler..... 338

6. SONUÇ VE POLİTİKA ÖNERİLERİ..... 341

6.1. GÜNÜMÜZ ZONGULDAK KENTİNE İLİŞKİN GENEL DEĞERLENDİRME..... 341
6.2. TÜRKİYE TAŞKÖMÜRÜ KURUMU'NA İLİŞKİN ÖNERİLER .. 343
6.3. DİĞER İKTİSADİ GELİŞME PROJELERİ 345
6.4. SANAYİSİZLEŞME SÜRECİNİN KENTSEL TOPLUMSAL YAŞAMA ETKİLERİ 346

KAYNAKLAR..... 353

ÖNSÖZ

Bu kitap, ODTÜ Kentsel Politika Planlaması ve Yerel Yönetimler Ana Bilim Dalı (UPL) Stüdyosunda, 2000-2001 Bahar ve Güz Dönemlerinde "Yeniden Yapılanma Bağlamında Endüstrisizleştirme Sürecinin Zonguldak Kentine Etkileri" başlığı altında yapılan çalışmaların bir ürünüdür. Zonguldak Kent merkezinde yürütülen alan araştırması, ODTÜ Araştırma Fonu tarafından (2000-07-03-05 nolu proje) desteklenmiştir.

Araştırma Prof. Dr. Melih ERSOY ve Doç. Dr. Tarık ŞENGÜL yönetiminde, UPL yüksek lisans öğrencileri, Turgay ALBAYRAK, Elçin BAŞBUĞ, Hayriye ÇELİK, Hilal EVİRGEN, Ömer GÖZÜ, Fulya KARATEPE, Emre ÖĞMEN ve Bige YILMAZ tarafından gerçekleştirilmiştir.

Çalışmada yer alan bölümler ve bu bölümleri hazırlayanlar şöyledir:

- Sanayisizleşme Süreci ve Kentler..... Prof. Dr. Melih ERSOY
  Doç. Dr. Tarık ŞENGÜL
- Dünyada ve Türkiye'de Kömür Üretimi –
  Türkiye Taşkömürü Kurumu..... Elçin BAŞBUĞ
  Bige YILMAZ
- Zonguldak Kentinin Demografik, Sosyal ve Kültürel Yapısı

Kentin Demografik, Sosyal ve Kültürel Yapısının Dönüşümü..... Hayriye ÇELİK
Hilal EVİRGEN

Etnik Yapı, Akrabalık ve Hemşehrilik İlişkileri... Ömer GÖZÜ

Toplumsal Cinsiyet: Toplumsal Yapıda Kadının Durumu ve Rolü..... Fulya KARATEPE

- Sanayisizleştirme Sürecinin Yol Açtığı Toplumsal Sorunlar

Geçinme Stratejilerinin Dönüşümü..... Fulya KARATEPE
Ömer GÖZÜ

Aile İçi Şiddet, Alkol ve Uyuşturucu Kullanımı ve İntihar..... Hayriye ÇELİK
Hilal EVİRGEN

- Yerel İktidar Yapısı ve Gelişme Almaşıkları.... Turgay ALBAYRAK
  Emre ÖĞMEN
- Politika Önerileri ve Sonuç..... Prof. Dr. Melih ERSOY
  Çalışma Grubu

1. SANAYİSİZLEŞME SÜRECİ VE KENTLER [1]

Keynesci dönemin sona erdiği ve yeni liberal politikaların egemenliğini gerek iktisadi gerekse ideolojik düzeylerde adım adım pekiştirdiği 1980 ve 1990'lı yıllarda, iki özgün iktisat politikası bu süreçin yaşandığı ülke toplumlarlarını derinden etkilemiştir: Özelleştirme ve sanayisizleşme. Her iki politikanın da özellikle çalışan sınıflar üzerinde ne denli olumsuz etkiler yarattığı günümüzde daha da açık olarak görülmektedir. Makalenin birinci bölümünde, bu sürecin Batı'da yaşadığı serüven üzerinde durulmakta ve sanayi kesimindeki istihdam payının düşüş nedenleri ile hizmetler kesimindeki yükseliş süreci gelişmiş Batı ülkelerindeki veriler çerçevesinde incelenmektedir. İkinci bölümde sanayisizleşme sürecinin mekansal boyutu tartışılacaktır. Son bölümde ise bu sürecin yerel topluluklar üzerindeki etkileri incelenmektedir.

1.1. YENİDEN YAPILANMA SÜRECİ VE SANAYİSİZLEŞME

Yakın zamana dek kalkınma ile sanayileşme kavramları birlikte kullanılmış ve birbirinin ayrılmaz parçaları olarak görülmüştür. Bu iki kavram arasındaki yakın ilişki ve yer yer özdeşleştirme, Batı'da yaşanan deneyimin evrenselliği varsayımı üzerine temellendirilmiş ve özellikle Batı toplumbilimi ve kalkınma iktisatcıları gelişmeyi bu temel kavramla açılamışlardır. Nitekim, "gelişmiş" ve "azgelişmiş" ülkeler karşıtlığı yerine "sanayileşmiş" ve "sanayileşememiş" ülkeler ikiliği tartışmasız kabul görmüştür. Böylece, bir ülkenin gelişmişlik göstergesi olarak sanayide çalışan insan sayısı önemli bir veri olarak alınmıştır.

Günümüzde bu varsayımın geçerliliğini büyük ölçüde yitirdiği görülmektedir. Özellikle son üç onyılda, gelişmiş Batı ülkelerinde sanayi kesiminde çalışanların toplam çalışanlar içindeki payı belirgin bir biçimde azalmaktadır. Zenginler Klübü olarak adlandırılan Batı ülkelerinde sanayi kesiminde çalışanların toplam istihdam içindeki oranı 1970'de %28 iken 1994 yılında bu oranın %18'e düştüğü görülmektedir (Economist, 1997). Ülke temelinde incelendiğinde, ABD'de 1970 yılında %27 olan bu oran 1993'de %16'ya inerken, İngiltere'de de aynı dönemde yaşanan düşüş daha da belirgin biçimde %37 ve %20 olarak gerçekleşmiştir. 1990'lı yıllarda ABD'de istihdam edilen her altı kişiden sadece birinin sanayi kesiminde çalıştığı hesap edilmektedir. Bu sayı İngiltere için her beş kişiden biri, Almanya ve Japonya için ise her üç kişiden biridir. Aynı kaynağa göre istihdamdaki düşüş özellikle teknoloji girdisi düşük olan sanayi dalllarında daha belirgindir. Örneğin 1980-1992 yılları arasında OECD ülkelerinde metal sanayiinde %35, tekstil, deri ve ayakkabı sanayilerinde ise %25 oranında gerçekleşirken, havacılık, bilgisayar ve kimya

[1] Çalışmanın bu bölümü Zonguldak Valiliğine hazırlanan araştırma raporunun (2000) M. Ersoy, H.T. Şengül tarafından kaleme alınan birinci bölümünün, daha sonra M. Ersoy tarafından genişletilip, gözden geçirilerek Praxis dergisinin Bahar 2001 sayısında (sayı 2) yayınlanmış biçimidir.

sanayi gibi yüksek teknoloji kulanan dallarda çalışan sayısında artış gözlenmiştir. Bu eğilimin gelecek yıllarda daha da güçlenerek geçerliliğini koruyacağı öngörülmektedir. Buna göre, 2005'te ABD'de sanayi kesiminde istihdam edilenlerin oranı %12'ye düşeceği, tüm OECD ülkeleri için ise bu oranın 2020 yılında %10'un altına ineceği hesaplanmaktadır (Economist, 1994).

Gelişmiş Batı ülkelerinde geri dönülmez olarak görülen, sanayi kesimin toplam istihdam içindeki payının düşüş süreci hizmet kesiminin payının artışı ile birlikte yaşanmaktadır. Bu ekonomilerde 1980'li yıllarda hizmetler kesimindeki istihdam artışı sanayi kesimindeki kaybı fazlasıyla karşılayacak biçimde artmıştır. 1970 ila 1993 yılları arasında ABD'de hizmetler kesiminde çalışanların oranı %66'dan %78'e çıkarken İngiltere'de bu oran yaklaşık %50' den %73'e çıkmıştır. OECD ülkeleri bütününde çalışanların yarıdan fazlası hizmetler kesiminde istihdam edilmektedir. Bu ülkelerden sadece üçünde – Türkiye, Portekiz, Yunanistan – bu kesimde çalışanların oranı %50'nin altına inmektedir (Economist, 1994).

Özetle, gelişmiş Batı ülkelerinde son dönemin yapısal ekonomik değişiminin sanayisizleşme yanısıra hizmetler kesiminin istihdam içindeki payının artışı yönünde olduğu konusunda genel bir görüş birliği vardır. Ancak, bu uzlaşma, sanayisizleşmenin nedenleri söz konusu olduğunda yerini farklılaşmaya bırakmaktadır. Aşağıda ulus devlet ve küresel düzeyde yapılan tartışmalarda ileri sürülen görüşler kısaca özetlenmektedir.

IMF, son dönemlerde sanayi kesiminde istihdam edilen nüfus oranının düşüşünü bu sektördeki verimlilik artışına bağlayarak bunun doğal bir süreç olduğunu belirtmektedir. Buna göre, 1960-1994 yılları arasında, gelişmiş ekonomilerde hizmetler kesimi ile sanayi kesimlerindeki toplam çıktının biribirine oldukça benzer hızda büyümesine karşın, aynı dönemde sanayi kesiminde verimliliğin hizmetlerin iki katından daha hızlı arttığı ileri sürülmektedir. Dolayısıyla, verimliliği artan sanayi kesiminde istihdam edilen nüfus oranı da düşmüştür. Bu nüfusun kayabileceği tek kesim ise hizmetler sektörü olmuştur. Nasıl 1860'larda ABD'de nüfusun yarısı tarımda istihdam edilirken bu oran günümüzde %3'lere dek indi ise, benzer süreç verimliliğin artışına koşut olarak sanayi kesiminde de yaşanacaktır. Nitekim, üçüncü dünya ülkelerinde de tarımsal üretimin payı azalırken sanayi ürünlerinin payı hızla artmaktadır (Rowthorn ve Ramaswamy, 1997). Batı'nın bugün ulaştığı ve "sanayi sonrası" olarak adlandırılan dönemde ekonominin temel eğilimi ve yönünün sanayi kesiminden çok, küresel ölçekte daha yarışmacı olan finans, bankacılık, enformatik, bilişim, sigortacılık, rekreasyon, iletişim v.b hizmetler kesimine yöneldiği belirtilerek bu hizmet dallarında büyüme,verimlilik ve ücret artışklarının sanayi kesiminden çok daha yüksek olduğu vurgulanmaktadır. Böylece istihdam yapısı da hızla mavi yakalılar yerine beyaz yakalıların öne çıktığı bir yeni yapıya dönüşmektedir (Allen, 1988). Kısacası, son dönemde yaşanan süreç Rostow'un (1971) evrimci "gelişme evreleri" modelinin yeni bir versiyonu ile açıklanmaktadır.

Olguyu küresel düzeyde yaşanan gelişmeler bağlamında ele almanın daha açıklayıcı olacağını ileri süren bir başka grup araştırmacı ise, sermayenin önündeki engellerin aşılması ve bir dizi uluslararası ticaret anlaşması ile sanayi kesiminin maliyetlerin daha düşük olduğu azgelişmiş ülkelerde yatırım yapmayı yeğlediğini belirtmektedirler. Böylece, Warren'in (1973) yaklaşık otuz yıl önce belirttiği gibi, azgelişmiş ülkeler artık salt tarımsal üretimin yapıldığı coğrafyalar olmaktan çıkarak önemli sanayi yatırımlarına ev sahipliği yapmaktadırlar. Süreç iki yönlü çalışmakta ve bir yandan karlılığın daha yüksek olması nedeniyle çok uluslu şirketler sanayi yatırımlarını azgelişmiş ülkelerde yapmayı yeğlerken, diğer yandan Batı'da üretim yapan sanyiciler Çin, Brezilya, Kore, Tayvan v.b ülkelerden yapılan ve ucuza satılan sanayi ürünleri ile yarışma şanslarını yitirdikleri için bu üretim dallarından çekilmektedirler. Diğer bir deyişle, gelişmiş ülkelerdeki sanayisizleşmenin kaynağı Batı ülkelerindeki ekonomilerin iç dinamiklerinden çok küresel ölçekte, ekonomik etkinliklerin uluslararasılaşması ve ulus devlet ekonomilerinin dünya pazarına açılarak onunla bütünleşmesinde aranmalıdır. Yeni olan küresel ölçekteki yarışmacı süreç, Batı'daki bir çok sanayi dalında yüksek ücret ve korumacı ortamda yapılan üretimin, azgelişmiş ülkelerin düşük ücretlerle, kuralsız ve örgütsüz koşullarda yapılan üretimi ile maliyet açısından yarışabilmesinin zorluluğunu açıkca göstermektedir (Dicken,1992). Ancak, bu teslimiyet tüm sanayi dallarında olmadığı gibi, sanayinin bir çok dalının da bu sürecin etkisini azaltmak ve yaşamını sürdürebilmek için Fordist kitlesel üretimden, Fordizm Sonrası küçük ölçekli, esnek üretim modeline geçilerek ve çalışan kesimlerin bir dizi kazınımının kuralsızlaştırma ideolojisi ile ellerinde alınarak, yarışmacı koşulları zorladıkları da belirtilmelidir (Lash ve Urry, 1987).

Özetle, Batı'da son iki onyılda yaşanan yapısal dönüşüm ya da yeniden yapılanma süreci, üç birbiriyle bütünleşik gelişmeyi içermektedir. Yukarıda daha ayrıntılı olarak tartışılan bu gelişmeler şöyle özetlenebilir:

- Sanayi kesiminde verimlilik diğer kesimlerden çok daha hızlı artmakta, ancak bu artış sanayinin her dalında aynı ritmi izlememektedir. Karlılığın yüksek, yarışmanın sınırlı olduğu sanayi dallarına sermaye akışı hızlanmakta ve yüksek teknoloji kullanılan bu dallarda verimlilik hızla artmaktadır. İleri teknoloji ve yüksek verimlilik bu dallarda çok sınırlı sayıda yeni işgcü istihdam edilebilmekte ve dolayısıyla sanayi kesiminin toplam istidam içindeki payı düşmektedir. Bu gelişme "yeniden sanayileşme" olarak adlandırılmaktadır.

- Verimlilik artışı ilk grupdaki dallarla karşılaştırıldığında geri kalan ve yarışmanın, azgelişmiş ülkeleri de kapsayacak biçimde küresel ölçekte yapıldığı, diğer bir kesim sanayi dallarında ise farklı bir strateji izlenmektedir. Düşük ücretli, niteliksiz emek gücü kullanan ve ulaşım maliyetlerini büyük ölçüde düşüren yeni teknolojilerinden de yararlanan azgelişmiş ülkelerde üretilen benzer mallarla maliyet açısından pazarda yarışma şansı olmayan sanayi dalları, ya tamamen kapanmakta; ya düşey

parçalanma stratejisi izleyerek merkez, denetim ve tasarım işlevlerini Batı'da tutarken üretim faaliyetini bu coğrafyalara kaydırmakta; ya da özellikle büyük kentlerde, küçük ölçekli, esnek, fordizm sonrası üretim biçimi adı altında denetimsiz, kayıt dışı, düşük ücretli göçmen işci istihdamı ile üretim yaparak ayakta kalmaya çalışmaktadır. Her üç strateji de de sanayisizleşme ve özellikle kayıtlı iş gücü açısından istihdam kaybı yaşanmaktadır. Sanayisizleşme ve işsizlik tartışmalarının kaynağı bu sanayi dallarında yaşanan gelişmelerle yakından ilgilidir. Sanayi kesiminde çalışanların toplam istihdam içindeki payının hızlı düşüşünde bu sanayi dallarındaki olumsuz gelişmenin payı yüksektir.

- Sanayi kesimindeki tüm bu gelişmelere koşut olarak hizmetler kesiminde istihdam belirgin bir biçimde artmaktadır. Bu kesimde de birbirinden oldukça farklı nitelikleri olan iki karşıt gelişme birlikte yaşanmaktadır: Bir yanda, son iki onyılda verimliliği hızla artan ve "üretim hizmetleri" olarak da adlandırılan, yüksek eğitim ve nitelikli işgücü gerektiren ve yüksek ücretlerin ödendiği finans, işletme, tasarım, reklam, eğlence sektörleri, bilgi teknolojileri, hukuk büroları v.b. ile diğer yanda, hiç bir nitelik ve eğitim gerektirmeyen verimliliğin ve ücretlerin düşük olduğu sıradan hizmetler. Son dönemde öne çıkan ve yarattığı yeni istihdam olanaklarıyla üzerinde vurgu yapılan dallar hizmetler kesiminin bu bölümünü kapsamaktadır. Sanayi kesiminde istihdam düşürken hizmetler kesiminde hızlı bir artış yaşanmasının bir başka nedeni olarak da, son dönemde gerek özel ve gerekse kamu mülkiyetindeki sanayi birimlerinde daha önceleri aynı birimler kapsamında yapılan bir çok hizmet işinin – temizlik, taşıma, yemek v.b – bu konularda özelleşmiş hizmet kesimi kapsamındaki firmalara ihale edilmesi gösterilmektedir (Economist, 1997). Kuşkusuz, firma düzeyindeki bu tür yeniden yapılanmaların sanayi kesiminde ne oranda istihdam düşüklüğüne yol açtığı bilinmemekle birlikte bu dönüşümün sanayi istihdamındaki düşüşte bir payı olduğu da gerçektir.

Kısacası, sanayisizleşme sürecinin, birlikte getirdiği tüm insani ve sosyal sorunlar bir yana bırakıldığında, gelişmiş Batı ülkelerinin iktisadi açıdan güçsüzleşmesinin bir göstergesi olarak algılanmamalıdır. Ancak, aynı sürecin azgelişmiş ülkelerdeki uygulamasını, yukarıda özetlenen koşulların farklılığından dolayı, büyük bir sorun olarak görmemek de büyük bir hata olacaktır.

1.2. SANAYİSİZLEŞMENİN MEKANSAL BOYUTU VE KENTLEŞME DİNAMİKLERİ

Bir bölüm araştırmacı yukarıda özetlenen görüşler çerçevesinde sanayisizleşme sürecinin ekonomik boyutu üzerinde dururken bir başka grup da olgunun mekansal boyutunu ve etkilerini öne çıkartarak çalışmalarını bu alanda yoğunlaştırdılar. İlk araştırmalar sanayisizleşme sürecinin bölgesel etkileri üzerinde oldu. Özellikle, ABD'de "kar kuşağı" olarak adlandırılan ve ülkenin

kuzeyinde yer alan ve fordist dönemin öne çıkan kentlerinde yaşanan sanayisizleşme ile "güneş kuşağı" olarak adlandırılan ve ülkenin güneybatı bölgesinde yer alan coğrafyada yeşeren fordizm sonrası üretimin yeni sanayileşme süreci ayrıntılı olarak araştırıdı. İngiltere'de Thatcher döneminde, özellikle kömür madenlerinin kapatılması ile yaşanan bölgesel sorunlara ilişkin araştırmalar da aynı zamana denk düştüğü için her iki ülkede de sanayisizleşmenin yol açtığı bölgeler arası eşitsizlik çok sayıda araştırmaya konu oldu.

Diğer yandan, sanayi kesimindeki bu mekansal devinimin ardındaki süreçlerin araştırılmasının da bir dizi farklı çalışmanın ana ilgi odağını oluşturduğunu görüyoruz. Massey (1984) sanayinin yeni cografyasının belirlenmesinde tek tek firmaların üretimlerinin mekansal yapısındaki değişimin itici güç olduğunu ve yeni ortaya çıkan örüntünün, emeğin mekansal dağılımının eski yapısından oldukça farklılık gösterdiğini belirtmektedir. Bazı araştırmacılar sanayi kesimindeki yoğunlaşma üzerinde durarak, bu durumun daha önceki dönemlerde sanayinin belirli mekanlarda birlikte bulunmasının yarattığı yığılma ekonomilerinin eski önemlerini yitirdiklerine değinmektedirler. Bu bağlamda büyük firmaların üretimler süreçlerinin değişik aşamalarının bölünebilmesi, diğer bir anlatımla, düşey parçalanma olanağı mekanda da etkisini göstermekte ve üretimin farklı evreleri karlılığı en çoğa çıkartacak biçimde farklı mekanlarda yapılabilmektedir (Hall, 1989; Scott, 1982). Sanayinin mekansal dağılımını etkileyen bir başka gelişme ise, fordist üretimden fordizm sonrası üretim biçimine geçişte aranmaktadır (Scott, 1988). Küçük ölçekli, esnek üretim biçimi, kitlesel üretim yapan bütünleşik sistemlerden oluşan fordist üretimle karşılaştırıldığında, mekana bağımlılığı sınırlı, devinim olanağı yüksek özellikleri ile yeni fırsatlar sunmaktadır. Karlılığın en yüksek olduğu mekanlara geçiş görece sancısız olabilmektedir. Ayrıca, fordist üretimin gereksindiği çok sayıda niteliksiz işçi salt kentsel alanlarda bulunabilirken, bu tür sınırlamaları olmayan fordizm sonrası üretim kent dışında yapılabilmektedir. Böylece, kentsel alanlarda yaşanan ve üretime dışsal maliyet olarak eklenen bir çok sorundan da kurtulmak olanaklı olabilmektedir. Çalışmanın bu bölümünde kentleşme dinamikleri ve sanayisizleşme üzerinde duracağız.

Kentsel gelişmeyi yönlendiren en önemli etmenlerden birisi, kentin ülkesel ve küresel düzeyde oluşan mekansal iş bölümünde oynadığı roldür. Bir başka anlatımla, her kent bir ekonomik bütün içerisinde izlenen büyüme stratejileri çerçevesinde belli roller üstlenmektedir (Harvey, 1991). Bu roller her gelişme döneminde yeniden tanımlanmakta, bazı durumlarda kökten değişikliklere uğrarken, bazı dönemlerde küçük değişikliklerle sürmektedir. Bir anlamda bir kentin mekansal, ekonomik ve toplumsal yapısı bir katmanlaşma modeli çerçevesinde anlaşılabilir. Her gelişme dönemi bir ekonomik yapıyı yaratırken, aynı zamanda bu yapıyla ilişkili mekansal yapılanmaları ve bir yerel toplumsal yapıyı da ortaya çıkarır. Ekonomik büyüme stratejileri değişirken, bu yapılar yeni strateji tarafından yeniden belirlenirler (Massey 1984).

Ancak, kentlerin rollerin yeniden tanımlanması salt dış etmenlerce belirlenmez. Aynı zamanda kentin daha önce üstlenmiş olduğu işlevler, mekansal ve coğrafi yapılanışı ile kentte ortaya çıkan sosyo-kültürel ilişkiler bir sonraki yapılanmayı önemli ölçüde etkiler. Bu etki sınırlayıcı olabileceği gibi, aynı zamanda yeni fırsatlar da sağlayabilir. Ancak bir çok kentin bir dönemde mekansal işbölümü çerçevesinde oynadığı yaşamsal rolün, bir sonraki dönemde uzmanlaşılan alanın önemini yitirmesiyle, gözden düştüğü, bu çerçevede de kentin yeni ilişkiler içinde kendisine yer bulamaması çok sık karşılaşılan bir durumdur. Bu bölümde, bu mekansal işbölümünün İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki genel değişimine bakmayı hedefliyoruz. Bu tür bir değerlendirmenin, gerek sanayisizleştirme sürecinden geçen kentlerin içine düştükleri ekonomik ve toplumsal sorunların anlaşılması açısından, gerekse geleceğe yönelik çözüm stratejilerinin geliştirilmesi bakımından önemli olduğu açıktır.

Gerek Türkiye gibi çevre ülkeler, gerekse İngiltere ve ABD gibi merkez konumundaki ülkeler açısından İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemin ekonomik stratejilerini ve bu stratejiler çerçevesinde kentlerin şekillenişini ve üstlendikleri rolleri iki temel döneme ayırarak incelemek olanaklıdır:

Birinci dönem, batıdaki gelişme ve kentleşme stratejileri açısından Keynesci dönem olarak adlandırılmaktadır. Bu dönemin çevre ülkelerde karşılığı İthal İkameci Sanayileşme (İİS) dönemidir. Bu dönemin yukarıda anılan iki gelişme stratejisinin önemli benzerlikleri olduğu kadar, önemli ayrışma noktaları da vardır. Bu noktaların ayrıntılı tartışması konumuzun dışında kalmaktadır. Ancak hemen belirtmek gerekir ki, her iki gelişme stratejisi de uluslararası koşulların da etkisiyle, coğrafi anlamda ulus devlet sınırlarını asli ölçek olarak belirlemişlerdir. Diğer bir anlatımla, ulusal ekonomiler bir bütün olarak kurgulanmış ve ekonomik karar ve stratejiler belirlenirken, ulusal ekonomi temel veri olarak alınmıştır. Buna bağlı olarak, diğer bir ortak özellik, ulusal devletlerin ekonomik stratejilerin belirlenmesi ve uygulanmasında aldığı etkin roldür. Özel sektörün ekonomik gelişmede merkezi konumda olmasına karşın, gerek Keynesci gerekse İİS stratejileri çerçevesinde, devlet kendisini, salt piyasayı düzenlemekle sınırlamamış, aynı zamanda doğrudan üretim düzeyinde ekonomik gelişmeye katkıda bulunmuştur. Özellikle ekonomik gelişmenin kilit ve büyük yatırım gerektiren kesimlerinde devlet en önemli ekonomik aktörlerden birisi haline gelmiştir. Ayrıca devlet korumacı politikalar uygulayarak, örneğin gümrük duvarlarını yüksek tutarak, ülkesel ölçekte özel girişimcileri koruyan bir strateji izlemiştir.

Bu dönemde, merkezde yer alan gelişmiş ülkeler ile çevrede yer alan azgelişmiş ülkeleri birbirilerinden ayıran temel özelliklerin başında, devletin refah devleti çerçevesinde yüklendiği işlevler gelmektedir. Merkez ülkelerde refah devleti İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaygınlaşırken, sosyal refaha ilişkin devlet müdahaleleri çevre ülkelerde daha sınırlı kalmıştır. Kuşkusuz bunun en temel nedenlerinden birisi, çevre ülkelerdeki sermaye birikiminin sınırlı olmasıdır. Gelişmeci devlet stratejileri kaynaklarını sanayileşmeye aktarıp, sosyal

harcamaları en aza indirerek, hızlı kalkınmayı sağlamayı hedeflemişlerdir. Oysa merkez ülkelerde oluşan aşırı birikim, kaynakların hem gelişme hem de refah harcamaları için ayırılabilmesını olanaklı kılmıştır.

Bu noktayı vurgulamamızın önemli bir nedeni, bu ayrımın kentleşme süreçleri, mekansal yapılar ve kentsel sorunlara ilişkin olarak gelişmiş ve azgelişmiş ülkeler arasında önemli farklılaşmalara yol açmış olmasıdır. Gelişmiş ülkeler kentleşmeleri için dikkate değer kaynaklar ayırıp, hem mekansal yapılarını daha planlı ve devlet müdahalesi çerçevesinde geliştirebilmişler, hem de devlet eğitim, sağlık, konut ve benzeri hizmetlerin sunumuna doğrudan katkıda bulunabilmiştir (Harvey 1989). Öte yandan, azgelişmiş ülkelerde devletin kentsel alana müdahalede sınırlı kalması, sorunun çözümünü yerel toplulukların kendisine bırakmıştır. Bu ise hem mekansal yapıların hem de sosyal ve ekonomik yapı ve ilişkilerin enformelleşmesinde önemli rol oynamıştır (Şengül 1999).

Bu ayrımlılığa karşın gerek gelişmiş gerekse azgelişmiş ülkelerde kenterin ulusal ölçekte ortaya çıkan bir işbölümü etrafında uzmanlaştıklarını daha önce belirtmiştik. Daha açık bir anlatımla, İkinci Dünya sonrasında ortaya çıkan ve ulusal bir ekonomiyle çerçevelenen ilişkiler içinde kentler birbirlerini tamamlayan bir ilişki içindedirler. Bazı kentler üretim üzerinde uzmanlaşırken, diğerleri finansman merkezi ya da turizm kenti işlevini üstlenmekte, biraraya geldiklerinde ise birbirlerini tamamlayan bir ilişki içinde olmaktadırlar. Bu tür bir yapılanma içinde kentler birbirleriyle yarışma ilişkisinden çok aynı bir yapıda bütünleşme ilişkisi içindedirler.

Gerek Keynesci refah devleti uygulamaları gerekse ithal ikameci sanayileşme stratejileri 1970'li yılların ortalarından başlayarak sürdürülemez olmuşlardır. Refah devletinin içine düştüğü bunalım kendisini devletin mali bunalımı olarak gösterirken, ithal ikameci sanayileşme stratejileri de üretimlerini sürdürmeye yeterli döviz bulamamak gibi bir dizi sorunla karşılaşmışlardır. Ortaya çıkan bunalıma yanıt hem merkez hem de çevre ülkelerde üretilen yeni liberal stratejiler olmuştur (Pryke, 1999). Merkez ülkeler refah devleti uygulamalarının alanını hızla daraltıp, devleti küçültmeye ve özel sektörü özendirmeye yönelirken, çevre ülkeler de ithal ikameci gelişme stratejilerinin yerine dışa açık büyüme stratejilerini uygulamaya başlamışlardır. Merkez ülkelere benzer biçimde bu ülkelerde de devletin ekonomik girişimcilik rolünü terketmesi ilkesi benimsenmiş ve bu çerçevede özelleştirme uygulamaları yaygınlaştırılmıştır.

Ülkesel düzeyde bu uygulamalar yaygınlaşırken, bu uygulamaların uluslararası bağlamı da değişmiştir. Bu değişimin en temel özelliklerinden birisi, sermayenin daha da akışkanlık kazanıp, ulus ötesi arayışlarını yoğunlaştırmasıdır. Bir anlamda küreselleşme süreci Keynesci ve İthal ikameci dönemlerin ulus devlet merkezli büyüme stratejilerinin tersine, büyümeyi bu sınırların ötesinde düşünmeyi öneren bir yaklaşımı içermektedir. Siyasi olarak bu tür bir sürecin en önemli sonuçlarından birisi ulusal devletlerin aşınması ve

güçsüzleşmesidir. Ulus devlete dayalı iktidar yapısının zayıflaması ve küresel ölçeğin hakimiyetine doğru ortaya çıkan yönelimin arkasındaki temel itki, ulus devlet ölçeğinin sermaye üretim ve birikim süreçleri açısından sınırlı kalmasıdır. Bu durum birçokları için ulus devletin sonu anlamına gelmektedir. Ancak, küreselleşme sürecinin ulus devlet ölçeğini giderek zayıflattığı söylenebilse bile, ulus devletin tükendiğini söylemek çok aceleci bir tavır olarak ortaya çıkmaktadır. Ulus devlet hala bir iktidar yatağı olma özelliğini sürdürmektedir. Bununla birlikte ulus devletin rollerinin yeniden tanımlandığı bir döneme girdiğimiz de yadsınması güç bir gerçektir (Jessop 1999).

Bu çalışmanın konusu bağlamında, bu sürecin kentler açısından sonuçları önemlidir. Küreselleşme süreçlerinin yerel birimler açısından doğrudan sonuçları olduğunu hemen belirtmek gerekir. Bu bağlantı küreselleşmeyi savunan bakış açılarında çok yalın olarak kendisini göstermektedir. Buna göre, küreselleşme süreci ulus devletleri zayıflatırken, bu birimlerin denetiminde tanımlanmış bir işbölümü içinde işlev gören yerel birimleri de özerkleştirmektedir. Böylece yerel birimler kendi kaderlerini kendileri belirleyebilmekte, kendi yerel potansiyellerini harekete geçirip, yeni mekansal işbölümü içinde daha iyi bir yere gelme şansını elde edebilmektedirler. Bu tür bir yaklaşımdan bakanlar yerel birimlerin kendi kaderlerini belirleme sürecinin yerel güçlerin katılımını sağladığı ölçüde demokratikleşme anlamına geldiğini de savunmaktadırlar. Ulus devletin çözüldüğüne ilişkin görüşlerde olduğu gibi, yerelleşme sürecine bu bağlamda bakanların da aşırı bir iyimserlik içinde olduklarını hemen belirtmek gerekir. Bu iyimserliğin gerçekçiği olmadığını aşağıda daha ayrıntılı olarak tartışacağız. Ancak bu noktada üzerinde durulması gereken konu, yerel birimlerin kendi kaderlerini belirleme sürecinde nasıl bir ortama itildikleri konusudur. Diğer bir anlatımla, geçmiştekinden farklı olarak yerel birimlerin ekonomik rollerinin nasıl tanımlanacağı önem kazanmaktadır.

Küreselleşme senaryosunun yerel birimlere ilişkin değerlendirmesi şöyle özetlenebilir: Ulus devletin çözüldüğü bir ortamda artık yerel birimler arasında bir tamamlayıcılık ilişkisi de kalmamıştır. Buna göre, artık bir yanda, uluslararası ölçekte gezinen ve kendisi için en çekici yerel birimi bulmaya çalışan yatırımcılar, diğer yanda ise, yatırımcıları kendisine çekmeye çalışan yerel birimler vardır. Uluslararası dolşımdaki sermaye sınırlı olduğundan, bu sermayeyi kendisine çekebilmek için çok sayıdaki yerel birim birbirleriyle yarışmak durumundadır. Yatırımcıya en iyi olanakları sunabilen yerel birim karlı çıkacak, yatırımı kendi birimine çekebilecek, böylece de yerleşmede yeni iş olanaklarının açılmasını sağlayacaktır. Bir yerel birimin çekici hale gelmesi ise, cografi konumu, doğa kaynakları yanında, sunduğu teknik ve sosyal altyapı ile de ilişkilidir. Nitelikli ve olabildiğince düşük ücretli işgücünün varlığı, gelişmiş fiziksel ve teknik altyapının sağlanması, düşük vergi oranları gibi özendiricilerin sağlanması bir yerel birimi diğeri karşısında daha üstün bir duruma getirebilmektedir (Harvey 1989).

Bu bakış açısına göre, bir yerel birimin kendisin için seçtiği uzmanlaşma alanını da isabetli yapması gerekmektedir. Daha önce belirtiğimiz farklı uzmanlaşma alanları yeni dönemde de geçerlidir. Ancak bu kez seçenekler tamamlayıcılık ilişkisi içinde değil, yarışma ortamı içinde belirlenmektedir. Kısacası, bir kentin bir üretim kenti mi, bir tüketim (turizm vb.) kenti mi, bir yeniden dağıtım merkezi mi yoksa finans merkezi mi olacağına ilişkin belirleme merkezi otoritenin iradesi tarafından değil, uluslararası ortamda yarışmacı bir biçimde belirlenmektedir (Amin ve Thrift 1995). Bu bağlamda, her kentin kendi tarihsel gelişimi içinde hangi alanda başarılı olabileceğini ve sermaye çekebileceğini iyi belirlemesi gerekmektedir. Tersi durumda, söz konusu yerel birim durumunu iyileştirmek bir yana daha kötü bir konuma itilme tehlikesiyle karşı karşıya kalacaktır. Yarışmacı bir ortamda, benzer konumlar için yarışan kentlerin başarısında en önemli belirleyicinin kendi gizilgüçlerini harekete geçirmekte gösterdikleri yetkinlik olduğu noktası vurgulanmaktadır (Le Galés, 1998). Bunun anlamı, yerel birimlerin basitçe dışarıdan gelecek sermayeyi beklememesi, kendi doğal ve insan kaynaklarını ve yerel sermayesini de harekete geçirmesidir. Yerel güçler bir araya gelerek kaynaklarını harekete geçirmeli ve yerel kalkınma sürecinin itici gücü olmalıdırlar. Çünkü, her yerel birim kendi kaynaklarını harekete geçirebildiği ölçüde yerel birimini yerel üstü yatırımcılar için de çekici hale getirebilecektir.

Sermayenin bir yerde yatırım yaparken başvurduğu en önemli ölçüt, bu yer seçiminin kendisini diğer yarışmacılar karşısında üstün konuma getirmesidir. Bu gerek Keynesci ve ithal ikameci dönemde gerekse de yeni liberal stratejilerin egemen olduğu 1980 sonrası dönemde geçerli bir durumdur (Pryke 1999). Bu nedenle, sermaye üstünlüğünü yitirdiğini düşündüğü durumda bir yerleşmedeki işletmesini kapatıp, başka bir yerleşmeye yönelmekte duraksamıyacaktır. Ancak bu tür bir devinim birinci dönemde daha sınırlıdır. Bunun iki temel nedeni vardır. Birincisi çok uluslu sermaye bir yana bırakılırsa, 1980 öncesi sermayenin devinimi büyük ölçüde ulusal düzeyle sınırlandırılmıştır. Bu ise sınırlı devinim olanağı sağlamaktadır. İkinci neden ise, ulusal devletin bu tür süreçlere sık sık müdahale ederek, ekonomik akılcılık ötesi kaygıları da karar verme süreçlerine dahil etmesidir. Yeni liberal stratejilerin yoğun olarak izlenmeye başlandığı 1980 sonrası dönemde ortaya çıkan temel değişme iki yönde olmuştur. Birincisi, özellikle gelişmekte olan ülkeler Dünya Bankası ve IMF gibi kuruluşların da baskılarıyla korumacı politikalardan vazgeçmiş ve ulusal ekonomilerini dışarıya açmak durumunda kalmışlardır. İkinci olarak, bu açılma çerçevesinde ulusal ekonomideki müdahalelerinde de sosyal kaygıları bir yana bırakarak, ekonomik akılcılık çerçevesinde karar vermeye yönelmişlerdir (Pryke 1999; Harvey 1989).

Bu yönelimin dramatik bir sonucu daha önce desteklenen bir dizi sektör ve işletmenin karlı olmadıkları gerekçesi ile kendi kaderlerine bırakılması ya da gerçek değerlerinin çok altında satılarak özelleştirilmesi olmuştur. Bir çok işletme küçülme ve rasyonalleştirmeye yönelirken, bu tür bir stratejinin en önemli uygulama araçları işten çıkartma ve ücretlerin düşürülmesi, büyümeye

yönelik yatırımların askıya alınması, ve teknolojinin yenilenmesi olmaktadır. 1980 sonrası hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde yaygınlaşan işsizlik bu tür bir sanayisizleştirme ve yatırımsızlaştırma stratejilerinin ne derece yaygın olduğunu göstermektedir (Bluestone ve Harrison, 1987).

Bu sürecin diğer bir özelliği ise, hemen tüm kentleri etkilemekle birlikte, sanayisizleştirme süreçlerinin bazı kentleri diğerlerinden daha çok etkilemesidir. Özellikle belli sanayilerde uzmanlaşmış ve kent ekonomisini büyük ölçüde bu sektörün başarısına bağlamış olan kentlerde yaşanan çöküş kent açısından da dramatik sonuçlar doğurmuştur. Ortaya çıkan işsizlik hızla diğer toplumsal sorunları da körüklemiş, alkolizm, madde bağımlılığı, boşanmaların artması ve ailelerin çöküşü, intiharların hızlı artışı gibi bir dizi toplumsal sorun bu kentlerin giderek süreklilik kazanan sorunları haline gelmiştir. İzleyen bölümde sanayisizleşme ile doğrudan ilişkili bu sorunları gözden geçireceğiz.

1.3. SANAYİSİZLEŞME SÜREÇLERİNİN ÇALIŞANLAR VE YEREL TOPLULUKLAR ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ [2]

Daha önceki bölümde de değindiğimiz gibi, sanayisizleşme süreci kamu ya da özel girişimcilerin karlı bulmadıkları bir alandan ya da bir yerleşmeden çekilmeleri anlamına gelmektedir. Bu süreçte yatırım alanından çekilme kararları verilirken, özel kesim firmalarının dikkate aldıkları birincil ölçüt söz konusu yatırımın karlılığı olmaktadır. Özellikle 1980'li yıllarda egemen olan yeni liberal politikalar çerçevesinde kamu sektöründe de aynı tekil firma mantığı ile karar verme anlayışının yaygınlık kazandığı görülmektedir. Ancak, kamu sektörü açısından bakıldığında, yatırımdan vazgeçilmesi ya da yatırımların azaltılması gibi kararların salt kısa erimli ekonomik kaygılar göz önüne alınarak verilmesi önemli sakıncalar taşımaktadır. Çünkü bu tür değerlendirmeler, sanayisizleşrme sürecinin yarattığı bazı uzun erimli insani ve sosyal sonuçları ve bu sorunların uzun erimde yol açabileceği ekonomik maliyetleri hemen hemen hiç hesaba katmamaktadır. Nitekim sanayisizleşrme sürecinin yol açtığı sorunların uzun vadeli maliyetleri çoğu kez bu kararlarının sağladığı tasarrufun çok daha üzerinde olabilmektedir. Bu bölümde sanayisizleştirme politikalarının yol açtığı bireysel ve toplumsal sonuçlara diğer ülke deneyimlerinin de ışığında bakmayı amaçlıyoruz.

Sanayisizleştirme uygulamalarının yol açtığı maliyetlerin saptanması salt kapatılan işletmeleri ve açıkta bırakılan işçi sayılarını alt alta toplamak gibi kolay bir işten ibaret değildir. Şirketlerin karlarını, yatırımlarına göre kazanç ve kayıplarını öğrenebileceğimiz birçok kaynak varken, sanayisizleşme uygulamalarının sosyal maliyetleri ölçmek ve bunlara ilişkin veri bulmak ne yazık ki bu denli kolay değildir. Bu çerçevede izlenebilecek tek yol, bu konuda toplumbilim ve halk sağlığı alanlarında yapılmış çalışmalarının verilerinden

[2] Bu bölümün yazılmasında geniş ölçüde B. Bluestone ve B. Harrison (1987)'dan yararlanılmıştır.

yararlanmaktır. Bu araştırmalar fabrika kapatılmalarının ardından uzun-dönem işsizliğin derecesi, gelir kayıpları ve işçilerin fiziksel ve duygusal yapılarında ortaya çıkan değişikleri ve bozulmaları yansıtmaktadır. Ancak bunlara geçmeden önce işten çıkarma ve işletmelerin kapatılmasının çalışanlar ve yerel topluluklar için yol açtığı maddi kayıplara kısaca göz atmak yerinde olacaktır.

Hemen hemen her çeşit sermaye hareketliliği kısa dönemli de olsa işsizliğe neden olur. Örneğin yeni bir makinenin üretim süreçlerine dahil edilmesiyle birlikte işçilerin bir bölümü işini terk etmek zorunda bırakılabilir. Eğer bu işçiler eski işleriyle kıyaslanabilecek nitelikte yeni bir işte istihdam edilebilirlerse kişisel gelir kayıpları ve topluma atfedilen verimlilik kayıpları önem taşımayabilir. Ancak sonuçlar her zaman bu kadar iç açıcı olmamaktadır. Ekonomik durgunluk dönemlerinde yeni bir işte istihdam edilebilme olanakları sınırlı olduğundan çalışanlar arasındaki yarışma artmakta ve işten çıkartılanların ancak küçük bir bölümü yeni bir iş bulabilmektedirler. Bu durum özellikle başka bir sektörde iş bulmanın hemen hemen olanaksız olduğu küçük topluluklarda ciddi boyutlara ulaşmaktadır.

Geniş bir örneklem çerçevesinde yapılan çalışmalar, fabrika kapatmalarıyla işsiz kalanların en az üçte birinin uzun dönemli olarak işsiz kaldıklarını ve ailelerin ciddi gelir kayıplarına uğradıklarını göstermektedir. Örneğin, 1976-1977 yıllarında New York'da Westinghouse, Brockway Motors ve GAF'ın bu bölgedeki işlerini dondurmasının ardından çalışan işçilerin %40'ı kırk hafta ve daha uzun bir süre işsiz kalmışlar. Bu durumdan etkilenen 2800 işçinin ¼'ü en az bir yıl işsiz kalmıştır.

H. Parnes ve R. King'in, 1966-1973 yılları arasında işten çıkarılan 45 yaşın üzerindeki yaklaşık 4000 işçiyi kapsayan araştırması ilginç bulgular sunmaktadır. Araştıma sonuçlarına göre, işten çıkarmalarda eğitim düzeyi ya da işteki statü belirleyici olmamaktadır. İşten çıkarılma riski altındaki toplam nüfusla işten çıkarılanlar karşılaştırdığında iki grup arasında eğitim düzeyine ilişkin hiç bir fark göze çarpmamaktadır. Ayrıca, profesyoneller, operatörler, servis işçileri ile müşteri hizmetleri arasında da işçi çıkarmalar açısından bir fark yoktur. Ancak, bu durum bütün grupların, sermaye hareketliliğiyle gelen işten çıkarmaya karşı aynı ölçüde savunmasız olduğunu da göstermez. Cornell University nin yaptığı araştırmaya göre, bir yıldan fazla işsiz kalan kadın işçilerin sayısı erkek işçilerin sayısının iki katıdır.

Sanayisizleşmenin yarattığı kişisel maliyetlerin ölçümünde iş kaybı ve işsizlik süresi iki anlamlı değer olarak karşımıza çıkmaktadır. Fabrikaların kapanmasıyla işçiler işlerini yitirmekle kalmamakta, yeni işler edinseler bile daha önceki gelir ve statülere yıllar boyunca ulaşamamaktadırlar. Bazı kesimler ise eski gelir ve statülerine uzun yıllar geçse de asla kavuşamamaktadırlar.

Virginia, the Public Research Institute of the Center for Naval Analysis, işten çıkarmalar sonunda tüm sektörlerde ortaya çıkacak gelir kayıplarını saptamak

için bazı istatistiksel tanımlamalar yapmıştır. Bazı sanayi dallarında işten ayrılmalarda gelir kayıplarının kısa sürede giderilebildiği görülmektedir. İlk 2 yıllık ortalama kayıp TV alıcısı firmalarda çalışan işçiler için yaklaşık %1 iken çelik işçileri için bu oran %46'dır. Bazı sektördeki işçiler altı yıl sonra bile %18'e varan yıllık gelir kayıplarına uğramaktadırlar. İşten çıkarılan işçilerin bir kısmı işsizlik sigortasından yararlanabilmektedir. İşsiz kalınan sürede gelirin ancak küçük bir bölümü tazmin edilebilmektedir. Ücret düzeyi ve niteliği ne olursa olsun yeni iş bulabilenler ise bu sigortadan yararlanamamaktadırlar. Bazı örneklerde yaşandığı gibi, fabrika kapatmaları işçilerin emeklilik haklarının bir bölümünü ya da tamamını yitirmelerine de yol açmaktadır.
Social Security Longitudional Employer-Employee Data'ya göre işten ayrılmaların ardından yeni işteki kazanç yeni sektörün yer aldığı iş segmentiyle[3] belirlenir. New England'daki bir uçak fabrikasından ayrılanlar üzerine yapılan bir araştırmada ikincil segmente yönelen işçilerin gelir kayıplarının birincil segmenttekilere göre daha fazla olduğu gözlenmektedir. Bunun yanısıra iş aramak üzere New England'dan ayrılan uçak sanayii işçileri ile birlikte eyalet %4,6'dan %47,3'lere varan verimlilik kaybına uğramıştır. Yine bir diğer çarpıcı sonuca göre, sektörü terkeden kadınlar için durum daha ciddi boyutlardadır. İkincil segmente yönelen erkeklerin gelir kaybı %14 iken, kadınların kaybı %40'dır. 1967 ile 1972 arasındaki dönem incelendiğinde elli erkekten biri ikincil segmente yönlenirken, kadınlar için bu oran sekizde birdir.

Gelir kaybının yaşandığı dönemlerde aileler geçimlerini genelde işsizlik sigortaları ve kendi birikimleriyle sürdürmektedirler. İşsiz kalma süresi uzadıkça aileler tüm birikimlerini de yitirmektedirler. Birikimlerin tamamen bitmesinin ardından ipotekler karşılığında kredi alma yoluna gidilmektedir.

Büyük ekonomik bunalım sırasında fabrika kapatma dalgası tüm ülkeye yayıldığında milyonlarca aile yoksulluğa sürüklenmiştir. Connecticut River Valley'daki tekstil işçilerinin %75'i fabrikalarının kapatılmasından iki yıl sonra yoksullukla başbaşa kalmışlardır. Ailelerin ¼'ü düşük kiralı ev bulmak için başka yerlere taşınırken, bazıları da ipotek yüzünden evlerini kaybetmişlerdir. Hartford County, Connecticut'daki fabrikanın kapanmasıyla birlikte işçilerin yiyecek, giyecek, eğlence ve sağlık harcamalarında ciddi kısıtlamalara gittikleri görülmüştür.

Herhangi bir fabrikanın kapatılmasıyla birlikte aslında o toplulukta pek çok olayın değişmesi için de düğmeye basılmış olmaktadır. Bunlar eşi görülmemiş bir maliyetle dalgalar halinde bütün ekonomiye nüfuz etmeye başlayabilir.

Birincil etkiler üretimin durdurulduğu birimlere yakın yerlerde gözlemlenir. İşçiler ücretlerini, maaşlarını, emekliliklerini ve diğer ek gelirlerini yitiriirken,

---

[3] Birincil segmentteki işler inşaat, toptan ticaret, kamu servisleri, yüksek nitelikli eleman isteyen sürekli sanayi kollarını içermektedir. İkincil segmentte olanlar ise düşük nitelikte personel barındıran, düşük ücretli, süreksiz endüstrileri içermektedir.

yerel yönetimler de bu firmalardan sağladıkları vergi gelirlerinden yoksun kalırlar. Tam bu aşamada ikincil şoklar başlar, perakende ticarette düşüşü kapatılan firmaya girdi sağlayan diğer yerel firmaların gelirlerinde azalma izler ve giderek diğer sektörlerde işsizlik başlar. Sonuçta üçüncül etkiler oluşur. Kamu girişimine artan bir taleple gereksinim duyulmaya başlanır, sosyal servisler, azalan kişisel vergiler ve kamuyu da içerecek biçimde işten çıkarmalar artar. Bir fabrikanın kapatılmasıyla tüm bir kasabadaki herkes etkilenmiş olur. Zamanla da bu hafif dalga tüm ekonomiye yayılır.
Bu etkiler bazen hemen hissedilir, bazen ise zaman alır. Etkinin boyutu kapatılan fabrikanın bölgedeki genel istihdam kaynağı olup olmamasıyla da ilintilidir. Eğer bir seri kapatma birbirini izlerse dolaylı etkiler artar. Eğer ana işveren bölgeyi tümüyle terkederse bölgede yaşanacak sonuçlar çok daha ciddi boyutlara ulaşır.

Eğer bir kasabada yıllar boyu ana istihdam kaynağı olmuş bir şirket kapanırsa, bunun yerleşme üzerindeki etkileri muazzam bir oranda büyür. Anaconda'nın, Montana'daki maden şirketinin yıllık işcilik ödemelerini %80 oranında düşürme isteği Anaconda'da 1.000, Great Falls'da ise 500 emekçinin işsiz kalmasına yol açmıştır. İki hafta içinde 691 işsiz daha bu sonuca katlanmak zorunda kalmış ve kısa bir süre içinde toplam işgücünün 1/6'sı işsiz kalmıştır.

Otomobil ve çelik sektörlerinde yaşanan fabrika kapanmaları bütün bir bölgede etkisini göstermektedir. Otomobil sektöründeki kayıp dolaylı olarak çelik, alüminyum, sentetik plastik, cam, plastik ve tekstil sektörlerini de etkilemektedir. United States, Department of Labor'a göre motorlu araç sanayindeki her 100 iş kaybı bütün bir iş ağından 105 işin yitirilmesi anlamına gelmektedir. U.S. Department of Transportation etkiyi ölçmek için 2,4 ile 3,0 arasında bir istihdam çarpanı kullanmaktadır. Michigan'daki 5.000 işçinin işten çıkartılmasının eyalet ölçeğinde diğer sektörler üzerindeki etkilerini inceleyen araştırma verileri, 8.000 oto işçisinin daha bu süreçte işsiz kalacağını ortaya koymuştur. Diğer sektörlerlerle birlikte toplam 20.600 işçi işsiz kalmaktadır. İstihdam çarpanı, sektörün toplam üretim zinciriyle ne denli bütünleşik olduğuna bağlı olarak sektörden sektöre değişiklik göstermektedir.

Draper Leans, Massachussets'in küçük bir kasabası olan Hopedale'da çok önemli bir işverendir. 1960'lı yılların sonuna doğru, 150 yıllık geçmişi olan fabrika Rockwell Inst. tarafından satın alındıktan sonra 1978 yılında kapatılmış ve 3.000 işçi işten çıkarılmıştır. Kapatılan işletme Hapdale'ın topraklarının %45'ine sahipti ve kasabanın emlak vergilerinin %30'unu ödemekteydi. İşletmenin kapatılmasıyla birlikte kasabanın tüm mali yapısı iflas noktasına geldi. İki yıl içinde Draper'in tüm mal varlığının değeri 13,7 milyon dolardan 8,3 milyon dolara kadar geriledi. Bu düşüşün neden olduğu emlak vergisi kaybı 300.000 dolar olmuştur.

Aynı sorun daha büyük kasaba ve kentler için de geçerlidir. Youngstown Sheet ve Tube Company'nin kapatılmasıyla ilk 39 ayda, Youngstown'daki topluluk 8

milyon dolar, şehir hükümeti 1 milyon dolar, eyalet yönetimi 8 milyon dolar, hazine ise 15 milyon dolar tutarındaki vergi gelirini kaybetmiştir. Toplam vergi kaybı 32 milyon dolara yükselmektedir. Campell Works yöneticilerine göre, Campell kasabası yılda yaklaşık yarım milyon dolar bireysel vergi gelirlerine ek olarak 130.000 dolar da emlak vergisi gelirinden yoksun kalmaktadır.

Büyük ölçekli yatırımlardan vazgeçmenin bedeli iki boyutlu olmaktadır. Birincisi, vergi gelirlerinin azalması, ikincisi ise ek kamu harcamalarına gereksinim duyulmasıdır. Bazı örneklerde özellikle küçük kasaba ve kentlerde sanayide istihdam edilen işgücünün büyük bölümünün işten çıkartılması durumunda iki etki de aynı anda ortaya çıkmaktadır. Bir yandan kamu harcamalarına gereksinim artarken, diğer yandan da vergi gelirleri keskin biçimde düşer. Kazancın ve sosyal harcamaların devlete maliyeti sermaye hareketinin ikincil etkisini oluşturur. Bir fabrikanın kapanmasıyla yerel gelirlerin önemli bir bölümü yitirilirken kamu sektörü de bu süreçten etkilenmektedir. Kentin ekonomik yapısının zaafa ugrayıp, nüfusun azaldığı bir durumda, polis, itfaiye, okul, belediye işçileri arasındaki işten çıkarmalar da yaygınlık kazanmaktadır.

Kişisel kaynakların kaybı, birikimlerin bitimi ve insanların kısa süreli krizlere dayanabilme niteliklerini kaybetmesiyle birlikte, işçi aileleri savunmasız kalmaktadırlar. Fabrika kapatmalarından kaynaklanan kazanç kayıplarını ölçerek sermaye hareketliliğiyle ailelerin yaşadığı kayıpların boyutlarını gerçek nitelikleriyle ölçmüş olmamaktayız. Tıp araştırmacıları iş kayıpları ile meydana gelen ekonomik krizlerinin pek çok fiziksel ve zihinsel sağlık problemlerine yol açtığını göstermişlerdir.

J. Hopkins & Yale ve Brown Üniversiteleri'nde yapılan araştırmalar mavi yakalılarda görülen hipertansiyon, hiperkollestrol ve yüksek şeker düzeylerinin fabrika kapatmalarıyla ilişkisini ortaya koymuştur. Bu etmenler kalp hastalığının oluşmasına da yol açmaktadır. İşini yitirmekten kaynaklanan diğer hastalıklar arasında ülser, solunum hastalıkları ve hiper alerjik reaksiyonlar da sayılmaktadır. Yüksek düzeydeki serum glikoz, serum pepsinojen ve serum ürik asit yine mavi yakalılarda rastlanan genel bulgulardandır. Tüm bu sağlık sorunları yanısıra ekonomik kaynaklarından da yoksun bırakılan işçiler, kötü beslenme ve ev koşullarıyla da olumsuz yönde etkilenmektedirler.

Bu konuda Aranson ve Mc Kensie'nin yürüttüğü çalışmalar işlerini yitiren işçilerin 2/5'i fiziksel ve duygusal olarak zarar gördükleri sonucuna varmaktadır. Baş ağrıları, mide ağrıları ve depresyon yaygın olarak rastlanan sağlık sorunlarıdır. Bu bulgulara ek olarak Youngstown Ohio çelik işçilerinde agresif davranışlar, endişe ve aşırı alkol kullanımı gözlenmiştir.

Brenner'in çalışması sorunun önemini gözler önüne sermektedir. Korelasyon ve regresyon analizleri kullanan Brenner, ekonomik stres belirteçleri ile patolojinin

7 değişkenini kullanmaktadır. Ekonomik stres belirteci kişi başına gelir, enflasyon oranı ve işsizlik oranı, patolojinin yedi değişkeni ise,

- yaş ve cinsiyete göre ölüm oranları,
- kardiovasküler ve böbrek hastalıkları ölüm oranları,
- intiharla ölüm oranları,
- cinayet oranları,
- zihinsel hasta kabul oranları,
- tutuklanma oranları ve
- karaciğer sirozu ölüm oranlarıdır.

Brenner'ın 1940-1973 yılları arasındaki verilere dayanarak yaptığı çalışmalara göre işsizlik istatistiksel olarak sosyal travmanın bir çok çeşidinde önemli rol oynamaktadır. Toplam işsizlik oranında gerçekleşen %1'lik artış 6 yıl için yaklaşık olarak 37.000 ölüm, 920 intihar, 650 cinayet, 500 sirozdan ölüm, 4.000 zihinsel sorunları olan işçi ve 3.300 tutuklu yaratmaktadır.

Cobb ve Kasl'ın araştırmalarından elde edilen verilere göre Detroit'teki fabrikanın kapanmasıyla gerçekleşen intihar oranları, normal intihar değerlerinin 30 katına karşılık gelmektedir. İşten çıkartılmanın yol açtığı ciddi duygusal sorunların yansımasında intihar önemli bir göstergedir. Sosyal ilişkiler işsizliğin uzamasıyla beraber gerilmeye başlar. R Wilcos ve W. H. Franke'ye göre sanayisizleşmenin neden olduğu sosyal, tıbbı ve psikolojik maliyetler, doğrudan ekonomik maliyetlerden çok daha fazladır.

Ersoy, Şengül, Hoşgör ve Tokluoğlu (2000) tarafından yapılan bir çalışmada, Zonguldak gibi tek bir üretim (taş kömürü) dalında uzmanlaşmış bir kentimizde son 15 yılda uygulanan politikalar sonucunda sektörde yaşanan ve önemli ölçüde istihdam gerilemesine yol açan gelişmelerin yerel topluluk üzerindeki etkileri incelenmiştir. Araştırma verileri anılan sürede kentte intihar olaylarının ülke ortalamasının çok üzerinde seyrettiği ve evde yaşanan huzursuzluluğun aile içi şiddeti körüklediğini göstermektedir.

Genel olarak işçiler, fabrika kapatılmalarını izleyen uzun süreli işsizlik döneminde öz güvenin yitirilmesi, işe yaramama gibi psikolojik düşüncelere yönelmektedirler. İş arkadaşlarıyla çalışma ortamında paylaştıkları ilişkiler de tümüyle yok olmaktadır. Bu süreçte yitirilen, yıllar boyunca kurulmaya çalışılan insan ilişkilerinin bir anda yok olmasının yanısıra anlamlı kurumsal ilişki düzeninin de sona ermesidir. İşçiler işten çıkartıldıklarında, gelir ve işlerinin yanısıra ekonomik ve sosyal düzendeki kendi kurumsal temellerini de yitiridiklerini düşünmektedirler.

İş kaybı, insan desteği gibi önemli bir kaynağı da yok etmektedir. Sonuçta yukarıda anılan hastalıklara ek olarak, psikosomatik hastalıklar, endişe, korku, gerginlik, zedelenmiş ilişkiler ve artan oranda güçsüzlük hissi gibi başka hastalıklar da gözlenmeye başlar. Agresif davranışlar ve aşırı alkol sorunları

işten atılan işçiler arasında sıkca gözlemlenmektedir. Sermayenin devingenliği bu bağlamda değerlendirildiğinde sonuç işçiler açısından trajik olmaktadır.

Küçük bir yerleşimde, yerel ölçekte çok sayıda işçinin istihdam edildiği bir fabrikanın kapatılması özel psikolojik sorunların ortaya çıkmasına davetiye çıkartmakla eş anlamlıdır. W. Strange'nin Appalachia'daki bir fabrikaya ilişkin çalışmasında, yerel topluluk tarafından ekonomik gereksinimlerinin karşılanmasında kendi ortak mülkleri gibi algılanarak, kişilerin kendi varlık nedenleriyle özdeşleştirdiği bir işletmenin kapanmasının o toplulukta yaşanlar üzerindeki etkileri incelenmiştir. Bu yapısal çerçeve anılan yerleşmede yaşayanların yaşama bağlanmalarının en önemli nedenidir. Fabrikanın kapanmasıyla birlikte depresyonla ilişkili rahatsızlıkların hızla artığı ve bunu bir dizi başka psikolojik hastalıkların izlediği gözlenmiştir. Sonuçta, işçiler "kurban psikolojisiyle" fabrikanın kapatılma nedenini kendilerinde aramaya başlamışlardır. Uzun dönem işsizliğin çalışanlar üzerindeki en kötü etkisi davranışlardaki olumsuz gelişmedir, "bulsam bile başaramam" sendromu işsiz insanı iş yapamaz insana çevirmektedir.

Topluluğun yönlenememesi, çevreden yalıtılma, endişe, ürküntü fabrika kapatılmasıyla oluşan toplumsal gerilimi yansıtmaktadır. Ekonomik güvenliğin aniden yitirilmesi sosyal ruha zarar vermektedir. Sanayisizleşmeyle biçimlenen zararlar duygusal saldırgan tepkiler, hüsran gibi nitelendirmelerin ötesinde uzun-süreli zararlarla ifade edilmektedir. Toplulukların yeniden gelişmesini yönlendirecek yol gösterici sisteme bağlılık, bu işsizler ordusu için artık söz konusu olmaktan çıkmaktadır. Bir işçinin yorumuyla, "bu fabrika ve topluluğun biçimlenmesi için 30 yılımızı verdik ve şimdi bütün bu çaba koca bir sıfıra dönüştü, herşeye yeniden başlayacak enerjiyi kendimde bulamıyorum" sözleri işçilerin içinde bulunduğu psikolojiyi kavrama açısından oldukça anlamlıdır.

1.4. SONUÇ

Yeni liberal ideolojinin en önemli iktisat politikaları arasında yer alan sanayisizleşme uygulamaları, çalışan kesimler ve yerel topluluklar üzerinde ciddi ve çoğu kez sağaltılması olanaksız yaralar açmaktadır. İşten çıkartılanların çok büyük bir kısmı geçici bir süre için de olsa önemli gelir kayıplarına uğramaktadırlar. Küçümsenmeyecek bir bölüm çalışan ise uzun dönemli zararlara uğramaktadır. İşten çıkartılanların gerek yaşam standartları gerekse fiziksel ve duygusal dünyaları zarar görmektedir. Gelir çarpanı etkisiyle birlikte masum kurbanlar çoğalarak artmaktadır. Sanayisizleşme her bireyi ve her topluluğu farklı şekilde etkilemektedir. Ekonomilerinin diğer sektörleri büyüyen gelişmiş ülkelerde fabrika kapamanın iktisadi ve sosyal maliyeti çevre ülkelerin görece durgun ekonomilerine oranla daha azdır. İşten çıkartmalar bir kez başladığında çalışanlar iş hiyerarşisinin hangi kademesinde olurlarsa olsunlar bu süreçten doğrudan etkilenmektedirler. Yatırımsızlaştırmanın bugün yaşanan iktisadi maliyeti yanında gelecekte işçiler, aileleri ve yerel toplulukların karşılaşacakları dolaylı maliyetler yanında çok düşük kalacaktır. Özellikle tek

ya da bir kaç işletmenin yerel ekonominin bel kemiğini oluşturduğu küçük yerleşmelerde bu işletmelerin faaliyetlerine son vermeleri ya da önemli sayıda işçiyi işten çıkartmaları çarpan etkileriyle birlikte kısa sürede bu yerleşmelerdeki yaşam düzeyi ve kalitesini önemli ölçüde olumsuz yönde etkilemektedir. Böylece, Keynesci dönemin gidermeye çalıştığı gerek kentler ve gerekse bölgeler arasındaki dengesiz yapı belirginleşmekte, önemli büyüklükteki sermaye yatırımları bir anda değersizleşmektedirler. Kuşkusuz bu durum çevre ülkeler için çok daha dramatik sonuçlara yol açmaktadır. Zaten kurulamamış olan dengeli mekansal gelişme örüntüsü bu tür kararlarla iyice bozulmakta, sınırlı ve kıt kaynaklar hızla değersizleşmektedir. Kuşkusuz bu süreçler kaçınılmaz değildir; başta planlama olmak üzere bilinçli insan eylemleriyle, diğer bir deyişle, praksisle, sermayenin değil insanların yararına bir dönüşümün başlatılması, tüm bu acıların sona erdirilmesinde tek yol olarak görülmektedir.

2. DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE KÖMÜR ÜRETİMİ – TÜRKİYE TAŞKÖMÜRÜ KURUMU

2.1. KÖMÜR

Petrol, doğalgaz, kömür gibi fosil yakıtlar sadece enerji hammaddeleri değil aynı zamanda boya, plastik, demir-çelik, alüminyum, vs gibi bir çok sanayinin ana girdilerinin üretildiği hammaddelerdir. Fosil enerji kaynaklarından olan kömür geçmişte olduğu gibi gelecekte de hem enerji hammaddesi, hem de enerji kaynağı olarak önemini korumaya devam edecektir. Bugünkü tüketim seviyeleri ile değerlendirildiğinde, dünya petrol rezervlerinin 40 yıl, doğalgaz rezervlerinin 60 yıl ve kömür rezervlerinin ise 200 yılda tükeneceği tahmin edilmektedir. Petrol ve doğalgazla karşılaştırıldığında çok daha homojen dağılan kömür rezervleri, kömürün altı kıtada 50'den fazla ülkede üretilmesine imkan vermiştir. Diğer kaynakların rezervleriyle karşılaştırıldığında çok büyük rezerve sahip olması, ekonomik olması, göstermiş olduğu fiyat istikrarı, kömürün önemli bir enerji kaynağı olduğunun göstergeleridir.

Kömür sektöründe, petrolde olduğu gibi, OPEC benzeri fiyat belirleyici bir kurum yoktur. 30 yılı aşkın bir zamandır fiyatlar, piyasada oluşan dengeler tarafından belirlenmektedir. Uluslararası kömür piyasasında varolan yoğun rekabet, kömüre kesintisiz erişim inancını arttırmış ve birçok ülkenin kömür üretimine yönelik politikalarına yön vermiştir. Herhangi bir kömür üreticisinin yaşamış olduğu sorun veya finansal zorluklar nedeniyle pazarda oluşan eksik tonaj, bir başka üretici tarafından kolaylıkla karşılanabilmektedir. "Günümüzde, modern kömür üretim yöntemlerini kullanan kömür üreticileri fazlaca bir zorlukla karşılaşmadan, üretimlerini kısa sürede artırabilmekte veya geçici olarak azaltabilmektedirler. Böylece, üretim kapasiteleri piyasaya göre ayarlanabilmekte, ocak sahasında, limanlarda veya tüketim noktasında kömür stoklayabilme olanağı, esnek kömür ticaret anlaşmaları yapılmasına olanak sağlamaktadır. Kömürde, petrol ve doğalgazda olduğu gibi "al ya da öde" anlaşmaları yoktur. Bu sayede tüketiciler hem kısa, hem de orta vadede taleplerini ihtiyaçlarına ve mali durumlarına göre ayarlayabilmektedirler. Petrol ve doğalgaz piyasasında zaman zaman görülebilen darboğazlar, günümüz kömür piyasasında söz konusu değildir." (DPT, 2000)

Kömür üretimi sermaye ve emek-yoğun bir madencilik türüdür. Ancak, varolan piyasa koşulları ve kömür üretim teknolojisindeki yenilikler, üretim maliyetlerinin uzun yıllar boyunca belli bir seviyede kalmasında etkili olmuşlardır. Kömür fiyatlarında istikrarın başlıca nedenleri; Yeni kömür ocaklarının açılması, yeni üretim tekniklerinin geliştirilmesi ve işçilik verimlerinin artması olmuştur.

Kömür sektörünün tersine homojen bir dağılım göstermeyen petrol ve doğalgaz sektöründe bulunan yeni rezervler, pazarlardan uzakta, ayrıca deniz ve okyanusların derinliklerinde bulunabilmektedirler. Bu rezervlerin pazarda yer alıp, tüketime sunulabilmeleri için, boru hatlarına ve büyük sermaye yatırımı gerektiren başka ekipmanlara ihtiyaç duyulmaktadır. Kolombiya, Endonezya ve Avustralya'daki gibi yeni üretime açılan geniş kömür sahaları ise alt yapı giderlerinin ve dolayısıyla üretim maliyetlerinin düşmesine neden olan oldukça uygun konum ve jeolojik koşullara sahiptirler.

Uluslararası ticarete konu olan kömür taşımacılığında yaşanacak herhangi bir sorun sadece taşımacılıkta yer alan iki tarafı ilgilendireceğinden, petrol ve doğalgaz boru hatlarında yaşanacak herhangi bir soruna göre, çok daha hafif atlatılacaktır. Oysa boru hattı, sorun olan yere göre, neredeyse tüm doğalgaz pazarı için sıkıntı yaratacaktır.

İşte bu ve benzeri göreceli üstünlükleri nedeniyle kömür, geçmişte olduğu gibi gelecekte de enerji kaynakları içerisindeki önemini koruyacaktır.

2.1.1. Kömürün Tanımı ve Sınıflandırması

"Kömür; çoğunlukla karbon, hidrojen ve oksijenden oluşan az miktarda kükürt ve nitrojen içeren, kimyasal ve fiziksel olarak farklı yapıya sahip maden ve kayaçtır. Diğer içerikleri ise kül teşkil eden inorganik bileşikler ve mineral maddelerdir. Kömürleşme süreci ve yataklanma, nem içeriği, kül ve uçucu madde içeriği, sabit karbon miktarı, kükürt ve mineral madde içeriklerinin yanısıra jeolojik, petrografik, fiziksel, kimyasal ve termik özellikler yönünden kömürler çok çeşitlilik gösterirler. Bu durum birçok ülkede kömürlerin birbirine benzer özellikler ve yakın değerler temelinde sınıflandırılmasını zorunlu kılmıştır. Kömür üretimi, kullanımı ve teknolojisinde ileri ülkeler öncelikle kendi kömürlerinin özelliklerine göre bir sınıflama yaptıkları gibi uluslararası genel bir sınıflama için ortak standartlar da geliştirmişlerdir. Değişik tipte kömürlerin kullanım amaçlarına göre uluslararası sınıflandırılmasında; ilk olarak 1957 yılında çeşitli ülkelerden üyelerin oluşturduğu Uluslararası Kömür Kurulu`nca birçok ülkeden temin edilen numuneler üzerinde yapılan çalışmalar, Uluslararası Standartlar Örgütü (ISO) tarafından da desteklenerek genel bir sınıflama yapılmıştır. Bu sınıflamada; kalorifik değer, uçucu madde içeriği, sabit karbon miktarı, koklaşma ve kekleşme özellikleri temel alınarak sert ve kahverengi kömürler olarak iki ayrı sınıfa ayrılmıştır:

a) Sert kömürler; ıslak ve külsüz bazda 5,700 KCal/Kg`ın üzerinde kalorifik değerdedir. Uçucu madde içeriği, kalorifik değer ve koklaşma özelliklerine göre alt sınıflara ayrılırlar.
b) Kahverengi kömürler; ıslak ve külsüz bazda 5.700 KCal/Kg'ın altında kalorifik değerdedir. Toplam nem içeriği ve kalorifik değere göre alt sınıflara ayrılırlar." (DPT, 2000)

Tablo 2.1 Uluslararası Genel Kömür Sınıflaması

A. Sert Kömürler	**B. Kahverengi Kömürler**
1. KOKLAŞABİLİR KÖMÜRLER (Yüksek fırınlarda kullanıma uygun kok üretimine izin veren kalitede) 2. KOKLAŞMAYAN KÖMÜRLER a) Bitümlü Kömürler b) Antrasit	1. ALT BİTÜMLÜ KÖMÜRLER (4.165 –5.700 KCal/Kg arasında kalorifik değerde olup topaklaşma özelliği göstermez) 2. LİNYİT (4.165 Kcal/Kg'ın altında kalorifik değerde olup topaklaşma özelliği göstermez)

Kaynak: Coal Information Report, OECD/IEA, Paris (1983)

Tablo 2.2 Genel Sınıflandırmada Yer Alan Kömürlerin Tanıtıcı Özellikleri

Linyit	**Alt-Bitümlü Kömürler**	**Bitümlü Kömürler**	**Antrasit**
Kahverengi	Siyah	Koyu siyah	Parlak siyah
Kırılgan, çabuk toz halinde ufalanma	Oksidasyonla veya kurutma sonucunda ince parçalar ve toz halinde ufalanma	Bloksu kırılma	Merceksi kırılma
Masif, odunsu veya üniform kilsi doku	Masif	Bantlı ve kompakt	Sert ve dayanıklı
Isı Değeri; 4.610 KCal/Kg'ın altında	Isı Değeri; 4.610-6.390 KCal/Kg arasında	Isı Değeri; 5.390-7.700 KCal/Kg arasında	Isı Değeri; 7.000 KCal/Kg'ın üzerinde
Uçucu madde miktarı ve nem içeriği yüksek	Uçucu madde ve nem içerikleri bitümlü kömürlerden daha yüksek	Uçucu madde miktarı ve nem içeriği düşük	Uçucu madde ve nem içerikleri düşük
Düşük sabit karbon içeriği	Sabit karbon içeriği Bitümlü kömürden düşük	Sabit karbon içeriği yüksek	Sabit karbon içeriği yüksek

Kaynak :DPT,2000

2.2. DÜNYADA VAROLAN DURUM

2.2.1. Kömür Rezervleri

Aşağıdaki tablodan görüleceği gibi 992.012.000.000 tonluk dünya kömür rezervinin %51,36'sı antrasit ve bitümlü kömüre, %48,64'ü linyit ve alt-bitümlü kömüre aittir. 482.542.000.000 tonluk linyit ve alt-bitümlü kömür rezervinin %73,4'ü dört ülkede (Almanya %8,9, eski SSCB %27,5, ABD %28,1, Avustralya %8,9) toplanmıştır. 509.470.000.000 tonluk antrasit ve bitümlü kömür rezervinin ise %87,6'sı altı ülkede (eski SSCB %19,1, Çin %12,2,

Hindistan %14,3, ABD %21,9, Güney Afrika Cumhuriyeti %10,9, Avustralya %9,3) toplanmıştır. Türkiye'de bulunan toplam kömür rezervleri, dünya kömür rezervlerinin %0,8'ini oluşturmaktadır.

Tablo 2.3 1998 Yılı İtibariyle Dünya Kömür Rezervleri (Milyon Ton)

Ülkeler	Antrasit ve Bitümlü Kömürler	Alt-Bitümlü Kömürler ve Linyit	Toplam
AVRUPA	41.643	88.190	129.833
Almanya	24.000	43.000	67.000
Polonya	12.113	2.196	14.309
Türkiye	**428**	**8.442**	**8.870**
Çek Cum.	2.613	3.564	6.177
Macaristan	596	3.865	4.461
Romanya	1	3.610	3.611
Yunanistan	-	2.874	2.874
Bulgaristan	13	2.698	2.711
İngiltere	1.000	500	1.500
İspanya	200	460	660
Fransa	95	21	116
Diğer Ülkeler	584	16.954	17.538
KUZEY AMERİKA	116.707	139.770	256.477
A.B.D.	111.338	135.305	246.643
Kanada	4.509	4.114	8.623
Meksika	860	351	1.211
ORTA ve GÜNEY AMERİKA	7.839	13.735	21.574
Brezilya	-	11.950	11.950
Kolombiya	6.368	381	6.749
Venezuella	479	-	479
Diğer Ülkeler	992	1.404	2.396
ESKİ SSCB	97.476	132.702	230.178
Rusya Federasyonu	49.088	107.922	157.010
Ukrayna	16.388	17.968	34.356
Kazakistan	31.000	3.000	34.000
Diğer Ülkeler	1.000	3.812	4.812
AFRİKA ve ORTA DOĞU	61.355	250	61.605
Güney Afrika Cum.	55.333	-	55.333
Diğer Afrika Ülkeleri	5.095	250	5.345
Zimbabwe	734	-	734
Orta Doğu Ülkeleri	193	-	193

Tablo 2.3 1998 Yılı İtibariyle Dünya Kömür Rezervleri (Milyon Ton) (devamı)

Ülkeler	Antrasit ve Bitümlü Kömürler	Alt-Bitümlü Kömürler ve Linyit	Toplam
ASYA - PASİFİK	184.450	107.895	292.345
Çin	62.200	52.300	114.500
Avustralya	47.300	43.100	90.400
Hindistan	72.733	2.000	74.733
Endonezya	770	4.450	5.220
Pakistan	-	2.928	2.928
Japonya	785	-	785
Kuzey Kore	300	300	600
Yeni Zelanda	29	542	571
Güney Kore	82	-	82
Diğer Ülkeler	251	2.275	2.526
DÜNYA	**509.470**	**482.542**	**992.012**

Kaynak: BP Statistical Review of World Energy, 1999

2.2.2. Kömür Üretimi

Dünyada üretilen birincil enerji kaynağının % 27'si ve tüketilen birincil enerji kaynağının % 28'i taşkömürü ve linyitten oluşmaktadır.

Tablo 2.4 1997 Yılı Dünya Birincil Enerji Kaynaklarının Üretim ve Tüketimi (10^3 TEP)

Birincil Enerji Kaynağı	Üretim	Pay (%)	Tüketim	Pay (%)
Taşkömürü	2.417.978	23	2.429.387	24
Linyit ve Alt-Bitümlü Kömür	434.394	4	444.588	4
Petrol	3.235.790	31	3.340.661	31
Doğalgaz	2.130.723	20	2.123.189	20
Elektrik	1.205.837	12	1.205.837	11
Biyolojik Katı Yakıtlar	1.025.302	10	1.024.803	10
Toplam	**10.450.024**	**100**	**10.568.465**	**100**

Kaynak: Energy Statistics of NON-OECD Countries,1999

Tablo 2.5 1997 Yılı Dünya Kömür Üretimi (1000 ton)

Ülkeler	Kokluk Kömürler (a)	Bitümlü Kömürler (b)	Taş-kömürü (a+b)	Alt-Bitümlü Kömürler (c)	Linyit (d)	Kahverengi Kömürler (c+d)	Toplam (a+b+c+d)
Rusya Fed.	52.400	106.800	159.200	-	85.200	85.200	244.400
Almanya	27.028	24.184	51.212	-	177.159	177.159	228.371
Polonya	26.520	110.609	137.129	-	63.169	63.169	200.298
Çek Cum.	9.997	6.072	16.069	56.699	747	57.446	73.515
Türkiye	**708**	**1.805**	**2.513**	**29**	**57.387**	**57.416**	**59.929**
Yunanistan	-	-	-	-	58.844	58.844	58.844
İngiltere	1.165	45.905	47.070	-	-	-	47.070
Romanya	324	1.428	1.752	-	32.055	32.055	33.807
Bulgaristan	-	102	102	2.677	26.929	29.606	29.708
İspanya	-	13.574	13.574	4.124	8.463	12.587	26.161
Macaristan	-	-	-	854	14.735	15.589	15.589
Fransa	-	5.779	5.779	-	1.030	1.030	6.809
Norveç	-	386	386	-	-	-	386
İtalya	-	-	-	-	102	102	102
AVRUPA	65.730	209.785	275.515	65.596	506.437	572.033	847.548
Çin	185.189	1.187.631	1.372.820	-	-	-	1.372.820
ABD	74.089	523.310	597.399	313.043	78.328	391.371	988.770
Hindistan	5.837	291.333	297.170	-	23.050	23.050	320.220
Avustralya	83.983	101.673	185.656	21.160	58.156	79.316	264.972
G.Afrika	3.647	216.426	220.073	-	-	-	220.073
Kanada	30.955	10.297	41.252	25.782	11.652	37.434	78.686
Japonya	-	4.275	4.275	-	-	-	4.275
Y.Zelanda	1.143	260	1.403	1.735	232	1.967	3.370
Diğer ülkeler	49.706	249.714	299.420	16.797	100.989	117.786	417.206
DÜNYA	**552.691**	**2.901.563**	**3.454.254**	**442.900**	**798.227**	**1.241.127**	**4.695.381**

Kaynak: 1. Energy Statistics of OECD Countries (1999)
2. Energy Statistics of NON-OECD Countries (1999)

1997 yılı dünya kömür üretiminde taşkömürü %73,5'lük, kahverengi kömür ise % 26,4'lik paya sahiptir. En büyük kömür üreticileri Çin (%29,2), ABD (%21), Hindistan (%6,8), Avustralya (%5,6), Rusya Federasyonu (%5,2) ve Güney Afrika Cumhuriyeti (%4,6)'dir. Türkiye'nin dünya kömür üretimindeki payı %1.2'dir. En büyük taşkömürü üreticileri ise Çin (%39,7), ABD (%17,2), Hindistan (%8,6), Güney Afrika Cumhuriyeti (%6,3), ve Avustralya (%5,3)'dır. Türkiye'nin dünya taşkömürü üretimindeki payı ise %0,7 oranındadır.

2.2.3. Kömür Stok Durumu

1997 yılında dünya taşkömür stokları 32.775.000 ton artış, kahverengi kömür stokları ise 4.962.000 ton azalma göstermiştir. Büyük kömür üreticilerinin taşkömürü stok miktarları artış göstermiştir. Türkiye'de ise, taşkömüründe 150.000 ton, linyitte ise 1.964.000 ton stok azalışı gözlenmiştir.

Tablo 2.6 1997 Yılı Dünyada Kömür Stok Değişimleri (1000 ton)

Ülkeler	Kokluk Kömürler (a)	Bitümlü Kömürler (b)	Taş-kömürü (a+b)	Alt-Bitümlü Kömürler (c)	Linyit (d)	Kahverengi Kömürler (c+d)	Toplam (a+b+c+d)
Polonya	274	6.295	6.569	-1	-	-1	6.568
İngiltere	-100	4.076	3.976	-	-	-	3.976
Danimarka	-	2.231	2.231	-	-	-	2.231
Hollanda	315	1.686	2.001	-	-	-	2.001
Romanya	364	-15	349	551	-	551	900
İrlanda	-	233	233	-1	-	-1	232
Çek Cum.	205	40	245	-	-27	-27	218
Macaristan	-	-	-	210	-	210	210
Portekiz	53	249	302	-	-99	-99	203
İsveç	118	47	165	-	-	-	165
Yunanistan	-	-	-	144	-	144	144
Belçika	99	-28	71	-	16	16	87
Norveç	-	67	67	-	-	-	67
Finlandiya	-64	102	38	-	-	-	38
İsviçre	-	-53	-53	-	-	-	-53
Avusturya	-	-287	-287	-139	-	-139	-426
Bulgaristan	27	-298	-271	-237	-85	-322	-593
İtalya	-249	-460	-709	14	-	14	-695
Fransa	-	-1.004	-1.004	215	-	215	-789
Almanya	-16	-1.493	-1.509	94	-	94	-1.415
Türkiye	**-22**	**-128**	**-150**	**-1.964**	**-**	**-1.964**	**-2.114**
İspanya	-25	-2.821	-2.846	92	-310	-218	-3.064
AVRUPA	174	9.660	9.834	504	-162	342	10.176
Avustralya	-	3.213	3.213	-	-	-	3.213
ABD	-625	6.293	5.668	467	-3.630	-3.163	2.505
G.Afrika	-	2.445	2.445	-	-	-	2.445
Kanada	813	-673	140	-8	-113	-121	19
Y.Zelanda	-23	6	-17	-62	-368	-430	-447
Japonya	-	-1.108	-1.108	-	-	-	-1.108
Diğer ülkeler	132	12.884	1.306	750	-471	292	13.295
DÜNYA	**1.276**	**31.499**	**32.775**	**125**	**-5.087**	**-4.962**	**27.813**

Kaynak: 1. Energy Statistics of OECD Countries (1999)
2. Energy Statistics of NON-OECD Countries (1999)

2.2.4. Kömür Tüketimi

1997 yılı dünya kömür tüketiminde taşkömürü %73'lük, kahverengi kömür ise %27'lik paya sahiptir. En büyük kömür tüketicileri Çin (%28,2), ABD (%19,4), Hindistan (%7), Almanya (%5,7) ve Rusya Federasyonu (%4,7)'dur. Türkiye'nin dünya kömür tüketimindeki payı %1,5'tir. En büyük taşkömürü tüketicileri ise Çin (% 40,3), ABD (%14,8), Hindistan (%8,8), Güney Afrika

Cumhuriyeti (%4,5) ve Rusya Federasyonu (%4)'dur. Türkiye'nin dünya taşkömürü tüketimindeki payı ise %0,3 oranındadır.

Tablo 2.7 1997 Yılı Kömür Türleri İtibariyle Dünya Kömür Tüketimi (Bin Ton)

Ülkeler	Kokluk Kömürler (a)	Bitümlü Kömürler (b)	Taş-kömürü (a+b)	Alt-Bitümlü Kömürler (c)	Linyit (d)	Kahverengi Kömürler (c+d)	Toplam (a+b+c+d)
Almanya	29.576	50.519	80.095	-	188.949	188.949	269.044
Rusya Fed.	36.273	104.640	140.913	-	83.480	83.480	224.393
Polonya	14.771	80.546	95.317	-	63.143	63.143	158.460
Türkiye	**5.458**	**7.079**	**12.537**	**29**	**59.474**	**59.503**	**72.040**
Çek Cum.	6.631	5.320	11.951	51.998	725	52.723	64.674
İngiltere	8.143	54.948	63.091	-	-	-	63.091
Yunanistan	-	1.310	1.310	-	58.678	58.678	59.988
İspanya	3.770	24.220	27.990	4.434	8.731	13.165	41.155
Romanya	4.877	1.398	6.275	-	31.443	31.443	37.718
Bulgaristan	1.656	2.462	4.118	2.811	27.372	30.183	34.301
Fransa	7.235	13.440	20.675	-	1.147	1.147	21.822
Macaristan	1.044	-	1.044	1.238	14.801	16.039	17.083
İtalya	7.107	8.899	16.006	-	104	104	16.110
Hollanda	5.227	10.130	15.357	-	41	41	15.398
Belçika	4.200	6.935	11.135	431	219	650	11.785
Danimarka	-	11.099	11.099	-	-	-	11.099
Finlandiya	1.235	5.761	6.996	-	-	-	6.996
Portekiz	467	4.975	5.442	99	-	99	5.541
İsveç	1.672	1.437	3.109	-	-	-	3.109
İrlanda	-	2.831	2.831	-	39	39	2.870
Norveç	-	946	946	-	-	-	946
İsviçre	133	-	133	-	-	-	133
İzlanda	58	-	58	-	-	-	58
AVRUPA	107.737	306.952	414.689	62.351	523.246	585.597	1.000.286
Çin	185.189	1.214.810	1.399.999	-	-	-	1.399.999
ABD	27.400	487.232	514.632	325.583	80.943	406.526	921.158
Hindistan	14.847	292.263	307.110	-	23.050	23.050	330.160
G.Afrika	4.072	152.108	156.180	-	-	-	156.180
Japonya	67.762	70.042	137.804	-	-	-	137.804
Avustralya	5.784	30.324	36.108	21.160	58.156	79.316	115.424
Kanada	4.490	14.412	18.902	25.889	11.636	37.525	56.427
Y.Zelanda	-	247	247	2.036	279	2.315	2.562
Diğer ülkeler	97.642	263.501	361.143	17.637	104.495	122.132	483.275
DÜNYA	**546.719**	**2.923.834**	**3.470.553**	**453.345**	**816.905**	**1.270.250**	**4.740.803**

Kaynak: 1. Energy Statistics of OECD Countries (1999)
2. Energy Statistics of NON-OECD Countries (1999)

2.2.4.1. Kömür Tüketiminin Sektörel Dağılımı

Tablo 2.8 1997 Yılı Dünya Kömür Tüketiminin Sektörel Dağılımı (Bin Ton)

Ülkeler	Toplam Tüketim	Termik Santral		Sanayi		Teshin+Diğer	
		Taş-kömürü	*Kahverengi Kömür*	*Taş-kömürü*	*Kahverengi Kömür*	*Taş-kömürü*	*Kahverengi Kömür*
Almanya	269.065	57.467	170.918	21.684	17.892	1.014	140
Rusya Fed.	224.393	52.728	48.625	62.964	29.363	25.221	5.492
Polonya	167.244	45.761	62.328	43.191	424	15.149	391
Türkiye	**72.040**	**1.826**	**45.694**	**9.315**	**6.889**	**1.394**	**6.922**
Çek Cum.	64.674	-	45.004	9.803	5.503	2.148	2.216
İngiltere	63.091	47.058	-	12.795	-	3.238	-
Yunanistan	59.988	100	57.982	1.203	587	7	109
İspanya	40.795	22.966	12.805	4.604	-	420	-
Romanya	37.718	1.173	30.235	4.997	761	105	447
Bulgaristan	34.371	2.356	27.204	1.757	2.587	5	462
Fransa	21.822	7.774	975	11.762	137	1.139	35
Macaristan	17.083	-	14.265	1.044	764	-	1.010
İtalya	16.110	7.078	87	8.608	17	320	-
Hollanda	15.398	8.799	-	6.517	27	41	14
Belçika	11.885	4.754	391	6.035	259	446	-
Danimarka	11.099	10.552	-	495	-	52	-
Finlandiya	6.996	5.307	-	1.685	-	4	-
Portekiz	5.541	4.402	99	1.040	-	-	-
Avusturya	5.320	1.323	1.216	2.530	121	64	61
İsveç	3.109	708	-	2.399	-	2	-
İrlanda	2.870	2.250	-	173	2	408	37
Norveç	946	26	-	916	-	4	-
İsviçre	133	-	-	128	-	5	-
İzlanda	58	-	-	58	-	-	-
AVRUPA	1.000.286	232.347	530.215	157.753	44.149	26.609	11.213
Çin	1.399.999	56.510	-	653.651	-	185.838	-
ABD	921.158	454.279	398.586	57.473	7.940	2.880	-
Hindistan	330.160	205.530	17.898	101.540	5.132	60	-
G.Afrika	156.180	95.651	-	49.063	-	11.466	-
Japonya	137.777	52.947	-	84.805	-	25	-
Avustralya	115.424	28.000	74.870	8.055	4.239	53	207
Kanada	56.427	12.420	37.146	6.068	172	414	207
Y.Zelanda	2.562	-	851	218	1.181	29	283
Diğer Ülkeler	469.367	660.394	97.233	176.287	18.001	15.600	5.807
DÜNYA	**4.740.803**	**1.850.139**	**1.144.412**	**1.352.863**	**101.998**	**267.551**	**23.840**

Kaynak: 1. Energy Statistics of OECD Countries (1999)
2. Energy Statistics of NON-OECD Countries (1999)

1997 yılı için kömür tüketiminin sektörel dağılımına bakıldığında termik santraller, sanayi, teshin ve diğer sektörlerin payları sırasıyla %63, %30,7 ve %6,1 olarak hesaplanmaktadır. Taşkömürü tüketimini en fazla termik

santrallerde gerçekleştiren ülke %24,5'lik payıyla Amerika Birleşik Devletleri'dir. Taşkömürü tüketimini en fazla sanayi sektöründe ve teshin ve diğer sektörlerde gerçekleştiren ülke ise %48,3'lük ve %69,4'lük paylarıyla Çin Halk Cumhuriyeti'dir.

Dünyada üretilen kömürün yaklaşık %60'ı elektrik enerjisi üretiminde kullanılmaktadır ve yapılan ön çalışmalarda bu oranın önümüzdeki 10-15 yıl içinde değişmemesi veya bir miktar artması beklenmektedir.

Tablo 2.9 Kömürün Çeşitli Ülkelerin Elektrik Üretimindeki Payları

Ülkeler	**Yüzde (%)**
Polonya	96
Güney Afrika	90
Avustralya	86
Çin	81
Hindistan	75
Çek Cumhuriyeti	73
Yunanistan	70
ABD	56
Almanya	51
Hollanda	42
Türkiye	**30**

Kaynak: World Coal Institute, 1998

Kömürün, çeşitli ülkelerin elektrik üretimi içindeki payları Tablo 2.9'da verilmiştir. Buna göre Polonya'da elektrik üretiminin %96'sı, Güney Afrika'da %90'ı, Avustralya'da %86'sı, Türkiye'de ise %30'u kömür kullanımı yoluyla karşılanmaktadır. Sanayide ise demir-çelik sektörü, kömür kullanımında önemli bir grubu oluşturmaktadır. Toplam kömür üretiminin yaklaşık %13'ü demir-çelik sanayinde kullanılmaktadır. Çelik üretiminin %70'inde metalurjik kok kömürü kullanılmakta ve 1 ton çelik üretimi için 630 kg kok kömürü tüketilmektedir.

2.2.5. Uluslararası Kömür Ticareti

2.2.5.1. İthalat

Tablo 2.10 1997 Yılı Dünya Kömür İthalatı (Bin Ton)

Ülkeler	Koklaşabilir	Diğer - Taş Kömürü	Alt-Bitümlü	Linyit	Turba
AVRUPA	61.366	131.329	772	7.484	-
Avusturya	2.176	1.628	-	19	-
Almanya	2.536	17.495	-	2.151	-
Belçika	4.328	8.468	-	219	-
Bulgaristan	1.683	2.029	-	-	-
Çek Cum.	363	1.911	3	-	-
Danimarka	-	13.474	-	-	-
Finlandiya	1.170	5.863	-	-	-
Fransa	7.235	6.369	-	37	-
Hollanda	5.540	14.749	-	68	-
Ingiltere	8.072	11.684	-	-	-
Irlanda	-	3.070	-	41	-
Ispanya	3.745	7.595	-	-	-
Isveç	1.790	1.488	-	-	-
Isviçre	-	80	-	-	-
Italya	6.858	8.439	-	14	-
Izlanda	11	47	-	-	-
Lüksemburg	-	194	-	-	-
Macaristan	1.044	-	384	494	-
Norveç	-	861	-	-	-
Polonya	2.917	327	-	10	-
Portekiz	520	5.238	-	-	-
Rusya Fed.	1.355	13.725	-	-	-
Romanya	5.014	235	-	-	-
Yunanistan	-	1.214	-	-	-
Türkiye	**4.728**	**5.146**	**-**	**123**	**-**
ASYA	65.389	72.195	-	-	-
Çin	-	7.724	-	-	-
Endonezya	-	385	-	-	-
Japonya	65.389	64.086	-	-	-
AMERIKA	4.301	27.433	-	-	-
ABD	-	6801	-	-	-
Kanada	4.301	9.850	-	-	-
Venezuela	-	318	-	-	-
AFRIKA	2.726	2.987	-	-	-
Güney Afrika	425	-	-	-	-
Diğer	56.353	87.916	291	187	9
DÜNYA	**190.135**	**321.860**	**1.063**	**7.671**	**9**

Kaynak: 1. Energy Statistics of OECD Countries (1999)
2. Energy Statistics of NON-OECD Countries (1999)

Dünyadaki kömür ithalat miktarları, kömür türlerine göre 1997 yılı değerleriyle Tablo 2.10'da verilmiştir. Tablodan da görüldüğü üzere, 520.387.000 ton'luk toplam ithalat içinde koklaşabilir kömür ve diğer bitümlü kömürler %98,52'lik bir paya sahiptirler. Toplam kömür ithalatının anakaralara göre dağılımında Avrupa %38,6, Amerika %6,1, Asya %26,8, Afrika ise %1,1 oranında bir paya sahiptir. Toplam taşkömürü ithalatının anakaralara göre dağılımında ise Avrupa %37,6, Amerika %6,1, Asya %26,8, Afrika ise %1,1 oranında bir paya sahiptir. Türkiye'nin toplam ithalat içindeki payı ise %1,9 seviyesindedir. Dünyada en fazla kömür ithal eden ülke Japonya'dır. Japonya'nın toplam taşkömürü ithalatı içerisindeki payı %25,2'dir.

2.2.5.2. İhracat

Tablo 2.11 1997 Yılı Dünya Kömür İhracatı (Bin Ton)

Ülkeler	Koklaşabilir	Diğer - Taş Kömürü	Alt-Bitümlü	Linyit	Turba
AVRUPA	18.277	46.210	4.734	1.848	56
Avusturya	-	4	-	1	-
Almanya	4	512	-	1	-
Belçika	155	1.296	3	-	-
Çek Cum.	3.674	2.974	4.731	22	-
Danimarka	-	105	-	-	-
Finlandiya	-	-	-	-	56
Fransa	-	219	-	-	-
Hollanda	10	3.485	-	27	-
Ingiltere	1	1.146	-	-	-
Irlanda	-	6	-	3	-
Isveç	-	4	-	-	-
Macaristan	-	-	-	15	-
Norveç	-	184	-	-	-
Polonya	9.138	20.329	-	37	-
Rusya Fed.	5.295	15.885	-	1.720	-
Yunanistan	-	61	-	22	-
ASYA	-	72.204	-	-	-
Çin	-	30.730	-	-	-
Endonezya	-	41.474	-	-	-
AMERIKA	78.048	62.676	3.681	-	-
ABD	47.204	25.091	3.681	-	-
Kanada	30.044	6.438	-	-	-
Kolombiya	800	25.696	-	-	-
Venezuela	-	5.451	-	-	-
AFRIKA	-	64.200	-	-	-
Güney Afrika	-	64.200	-	-	-
Diğer	82.909	97.042	1	146	102
DÜNYA	**179.234**	**342.332**	**8.416**	**1.994**	**158**

Kaynak: 1. Energy Statistics of OECD Countries (1999)
2. Energy Statistics of NON-OECD Countries (1999)

Dünyadaki kömür ihracat miktarları, kömür türlerine göre 1997 yılı değerleriyle Tablo 2.11'de verilmiştir. Tablodan da görüldüğü üzere, koklaşabilir kömür ve diğer bitümlü kömürler, toplam 532.134.000 tonluk ihracat içerisinde %99,6 oranında bir paya sahiptirler. Toplam kömür ihracatının anakaralara göre dağılımında Avrupa %13,36, Amerika %27,3, Asya %13,56, Afrika ise %1,1 oranında bir paya sahiptir. Toplam taşkömürü ihracatının anakaralara göre dağılımında ise Avrupa %12,3, Amerika %26,9, Asya %13,8, Afrika ise %12,3 oranında bir paya sahiptir. Türkiye taşkömürü ihracatı yapmamaktadır. Dünyada en fazla kömür ihraç eden ülke Amerika Birleşik Devletleri'dir. Amerika Birleşik Devletleri'nin toplam taşkömürü ihracatı içerisindeki payı %13,8'dir. Bu oran diğer üç anakaranın taşkömürü ihracatından daha yüksek bir orandır.

2.2.5.3. Fiyatlar

Kömür fiyatları, kömürlerin çeşitlerine ve özelliklerine bağlı olarak ithalatçı ve ihracatçı taraflar tarafından yapılan pazarlık yoluyla belirlenmektedir. İşte bu yüzden belirli bir kömür fiyatından söz etmek mümkün değildir. Ancak, çeşitli ülkelerin ortalama kömür ithal maliyetleri, kömür fiyatlarının gelişimi hakkında fikir vermektedir.

Tablo 2.12 Kömür Türleri İtibariyle Türkiye'nin CIF Kömür İthal Fiyatları (USD/Ton)

Kömür Cinsi	1994	1995	1996	1997	1998
Antrasit	58	57	68	58	64
Kokluk taşkömürü	54	57	61	59	50
Diğer bitümenli taşkömürü	49	58	63	53	51
Linyit (Aglomera edilmemiş)	43	58	49	51	53

Kaynak: DİE Raporları

Tablodan da görüldüğü üzere 1994 ve 1998 yılları arasında Türkiye'nin kokluk taşkömürü ithal fiyatı ortalama 56,2 USD/ton olarak gerçekleşmiştir. 1996 yılında fiyatlar en yüksek seviyesine ulaşmış, daha sonraki yıllarda ise belirgin bir düşüş gözlemlenmiştir.

Tablo 2.13 Japonya'nın Koklaşabilir Taşkömürü Ortalama İthal FOB Fiyatları (USD/Ton)

İhracatçı Ülke	1994	1995	1996	1997	1998
Avustralya	44,95	50,60	53,00	53,00	45,60
Kanada	51,00	53,30	52,80	50,15	41,16
A.B.D.	40,33	44,23	44,50	41,60	39,30
G. Afrika	37,30	43,95	42,95	40,95	37,00
Rusya	45,25	50,90	52,20	52,00	49,40
Çin	37,95	44,65	46,00	45,70	41,60
Ortalama	**42,80**	**47,94**	**48,57**	**47,23**	**42,34**

Kaynak: IEA/ OECD Energy Prices and Taxes,1999

Tablo 2.14 AB Ülkeleri'nin Koklaşabilir Taşkömürü Ortalama İthal FOB Fiyatları (USD/ton)

Yıllar	Fiyat
1994	54,20
1995	57,82
1996	57,50
1997	57,54
1998	55,41

Kaynak: IEA/ OECD Energy Prices and Taxes ,1999

Dünyanın en fazla taşkömürü ithal eden ülkesi olarak Japonya'nın ve Avrupa Birliği Ülkeleri'nin, 1994 ve 1998 yılları arasındaki koklaşabilir taşkömürü ortalama ithal fiyatlarında göstermiş oldukları farklılıklar, pazarlık etmeninin kömür fiyatlarının belirlenmesindeki öneminin anlaşılması bakımından önemlidir. Bu dönem içerisinde Japonya'nın koklaşabilir taşkömürü ortalama ithal fiyatı 45,7 USD/ton, Avrupa Birliği Ülkeleri'nin koklaşabilir taşkömürü ortalama ithal fiyatı ise 56,5 USD/ton olarak gerçekleşmiştir.

2.2.5.3. Sübvansiyonlar

Uluslararası Enerji Ajansı (IEA) ülkelerinden bazılarında, toplam ve birim başına kömür üretiminde uygulanan sübvansiyon miktarları Tablo 2.15 ve 2.16'da verilmiştir.

Tablo 2.15 Bazı Ülkelerde Taşkömürü Üretimine Sağlanan Toplam Sübvansiyon Miktarları (Milyon USD)

Ülkeler	1993	1994	1995	1996	1997
Türkiye	**165,34**	**394,09**	**266,86**	**194,60**	**158,30**
Almanya	6.873,49	7.930,00	8.502,30	7.165,30	5.879,60
Japonya	878,10	918,00	884,20	729,00	469,20
İspanya	594,50	958,86	1.110,00	1.043,00	955,70
İngiltere	292,20	317,80	204,30	179,20	293,10

Kaynak : Coal Information,1999

Tablo 2.16 Bazı Ülkelerde Taşkömürü Üretimine Sağlanan Birim Sübvansiyon Miktarları (USD/ton)

Ülkeler	1993	1994	1995	1996	1997
Türkiye	**160,02**	**70,66**	**141,95**	**98,79**	**81,60**
Almanya	115,93	149,20	156,15	146,41	124,94
Japonya	154,60	168,14	179,36	142,95	139,24
İspanya	48,22	77,39	92,97	87,28	79,18
İngiltere	5,18	7,71	4,35	4,16	7,03

Kaynak : Coal Information,1999

Toplam sübvansiyon miktarlarını gösteren Tablo 2.16'da açıkça görülmektedir ki, Almanya diğer ülkelere göre, taşkömürü üretimine oldukça yüksek miktarda sübvansiyon sağlamaktadır. 1993 yılında 6.873,49 milyon USD olan sübvansiyon miktarı, 1995 yılında 8.502,30 milyon USD'ye yükselerek en yüksek seviyesine ulaşmış, daha sonraki yıllarda ise bir miktar düşüş göstermiştir. 1993 ve 1997 yılları arasında sübvansiyon miktarında yaşanan düşüş oranı %14,4 olmuştur. Aynı yıllar için taşkömürü üretimine sağlanan birim sübvansiyon miktarı ise %7,7 oranında artış göstermiştir. Dünyanın en fazla taşkömürü ithal eden ülkesi olan Japonya'nın 1997 yılı taşkömürü üretimi 4.275.000 tondur. Türkiye'nin 1997 yılı taşkömürü üretimi ise 2.513.000 tondur. Taşkömürü üretimi Türkiye'nin 1,7 katı olan Japonya'nın 1997 yılındaki toplam sübvansiyon miktarı Türkiye'nin 3 katı şeklinde gerçekleşmiştir. Japonya'nın 1993-1997 yılları arasında taşkömürü üretimine sağladığı birim sübvansiyon miktarında %9,9 oranında bir düşüş gözlenmiştir. Bu oranlar en büyük taşkömürü ithalatçısı olan Japonya'nın sektöre verdiği desteği göstermesi açısından önemlidir.

İspanya diğer dört ülkeden farklı olarak 1993-1997 yılları arasında hem toplam sübvansiyon miktarında, hem de birim sübvansiyon miktarında sırasıyla %60,7 ve %64,2 oranlarında artış göstermiştir. İngiltere ise 1993-1997 yılları arasında toplam sübvansiyon miktarında dalgalı bir yapı göstermiş, ancak 1993 ve 1997 yılı değerleri aşağı yukarı aynı olmuştur. Birim sübvansiyon miktarında ise %36 oranında bir artış yaşanmıştır. Bu durum İngiltere'de üretimde yaşanan düşüşün bir diğer kanıtı olmuştur.

2.3. TÜRKİYE'DE VAR OLAN DURUM

Linyit rezervlerinin %75'i kamu sektörünün, kalan %25'i özel sektörün kontrolunda olup linyit üretiminin %90'ı kamu sektörü, %10'u da özel sektör tarafından gerçekleştirilmektedir. Taşkömürü rezervlerinin ise tamamı kamu sektörüne aittir. Rezervlerin tamamı kamu sektörüne ait olduğu halde son yıllarda rödövans uygulamaları ile üretimin yaklaşık %10'u özel sektör tarafından gerçekleştirilmektedir.

2.3.1. Kömürün Türkiye'de Bulunuş Şekilleri

1935 yılında MTA'nın kurulmasıyla birlikte Türkiye'de kömür arama faaliyetlerine başlanmıştır. 1950 yılına kadar etüt çalışmaları, genel jeolojik etütler şeklinde yürütülmüştür. 1950'li yıllardan sonra çalışmalar, sondajlı aramalarla, sistemli ve uzun vadeli projeler şeklinde yürütülmüştür. 1967 yılında ülkemizin en büyük kömür yatağı olan Elbistan Havzası ortaya çıkana kadar, etüt ve arama çalışmaları iyi kaliteli kömürlerin ortaya çıkarılmasına yönelik yapılmıştır. Elbistan Havzası ortaya çıkışı ve düşük kaliteli kömürlerin termik santrallarda kullanılmasının gündeme gelmesi, kömür arama çalışmalarını hızlandırmıştır.

M.T.A. Genel Müdürlüğü'nün bugüne kadar yapmış olduğu arama faaliyetleri ile ilgili bilgiler Tablo 2.17'de yer almaktadır.

Tablo 2.17 MTA Tarafından Yapılan Kömür Arama Amaçlı Çalışmalar

Kömür Türü	Prospeksiyon (km^2)	Detay Etüd (km^2)	Sondaj (metre)
Linyit	223.492	40.632	1.276.103
Taşkömürü	-	-	326.327
Asfaltit	-	-	47.782
Bitümlü Şist	-	4.500	-

Kaynak: MTA,1999

2.3.2. Kömür Rezervleri

Türkiye'nin toplam linyit rezervi 8,26 milyar tondur. Türkiye'nin toplam taşkömürü rezervi ise 1,1 milyar tondur. Taşkömürü rezerv hesabında yalnızca Zonguldak Havzası esas alınmıştır. Havza, Karadeniz Ereğlisi, Kandilli, Zonguldak, Amasra, Pelitovası, Azdavay ve Söğütözü'nü içine alan bölgeyi kapsamaktadır. Taşkömürü rezervinin yaklaşık 423 milyon tonu (%38) görünür niteliktedir. Havzada bulunan çok sayıda kömür damarına rağmen, jeolojik koşullar nedeniyle 22 damar işletilebilmektedir. Zonguldak Taşkömürü Havzası'nın dışında birkaç taşkömürü yatağı daha bulunmaktadır. Ancak bu yataklar rezerv açısından önemsizdir, miktarın önemsizliği nedeniyle dikkate alınmamışlardır. Bunlar Antalya - Pamucak yaylası ve Akseki İlçesi Güzelsu ve Çukurköy mevkiinde yaklaşık 1 milyon ton görünür rezervli sahalar ile Diyarbakır - Hazro ilçesindeki yaklaşık 400.000 ton rezervli sahadır.

Tablo 2.18 Türkiye Taşkömürü Rezervleri (Bin ton)

Müesseseler	Görünür	Muhtemel	Mümkün	Toplam
Armutçuk	25.751	8.206	6.000	39.957
Kozlu	62.367	60.487	47.975	170.829
Üzülmez	155.491	94.342	74.020	323.853
Karadon	147.604	159.407	117.144	424.155
Amasra	31.779	133.304	-	165.083
Toplam	422.992	455.746	245.139	1.123.877

Kaynak: TTK Genel Müdürlüğü, 1999

2.3.3. Kömür Üretimi

Türkiye satılabilir linyit, taşkömürü ve asfaltit üretim miktarları Tablo 2.19'da gösterilmiştir.

Tablo 2.19 Türkiye Satılabilir Kömür Üretim Miktarları (1000 ton)

Yıl	Linyit			Taşkömürü			Asfaltit		
	TKİ+ TEAŞ	***Özel***	***Toplam***	***TTK***	***Özel***	***Toplam***	***TKİ***	***Özel***	***Toplam***
1980	13.079	1.380	14.469	3.602	-	3.602	558	-	558
1985	30.470	5.599	35.869	3.605	-	3.605	523	-	523
1990	36.584	7.823	44.407	2.745	99	2.844	276	263	539
1991	37.560	5.647	43.207	2.762	79	2.841	139	261	400
1992	42.184	6.204	48.388	2.829	88	2.917	212	263	475
1993	38.687	7.198	45.885	2.789	37	2.826	99	224	323
1994	5.990	5.543	51.533	2.839	84	2.923	-	117	117
1995	47.131	5.627	52.758	2.248	136	2.384	67	80	146
1996	49.356	4.533	53.889	2.441	250	2.691	37	72	109
1997	50.194	7.193	57.387	2.320	398	2.718	29	88	117
1998	58.694	6.510	65.204	2.136	208	2.344	23	72	93

Kaynak: TKİ, TTK

Buna göre, Türkiye'de 1980 ve 1998 yılları arasında satılabilir linyit üretiminde büyük miktarda artış yaşanırken (%350), satılabilir taşkömürü üretiminde % 35 oranında bir düşüş gözlenmiştir. 1990 ve 1998 yılları arasında satılabilir linyit üretiminde özel sektör üretimi %16,7 oranında bir düşüş göstermiştir. Aynı dönem içerisinde özel sektör satılabilir taşkömürü üretimi ise %110 oranında artış göstermiştir.

2.3.4. Kömür Tüketimi

Tablo 2.20 Yıllar İtibariyle Sektörel Linyit Tüketim Miktarları (1000 ton)

Tüketim	**1994**	**1995**	**1996**	**1997**	**1998**
Termik Santral	**39.701**	**39.815**	**42.441**	**45.694**	**52.115**
TKİ	36.534	24.685	27.337	31.300	31.729
TEAŞ	3.167	15.130	15.044	14.394	20.386
Teshin+Sanayi	**11.294**	**12.302**	**12.216**	**13.622**	**12.221**
TKİ	6.332	7.122	7.938	6.845	6.146
Özel Sektör	4.962	5.180	4.276	6.777	6.075
Toplam	**50.995**	**52.117**	**54.657**	**59.316**	**64.336**

Kaynak: 1. TEAŞ, TKİ, ETKB
2. DPT Madencilik Özel İhtisas Komisyonu Raporu, 2000

Tablodan da görüldüğü üzere, Türkiye'de linyit tüketiminin büyük bir bölümü termik santrallerde gerçekleştirilmektedir. 1996 yılından itibaren termik santral tüketim miktarları artmaktadır. 1998 yılında bu oran %81,1 düzeyine ulaşmıştır. 1994 ve 1998 yılları arasında termik santralllerin linyit tüketim miktarları

%31,2 düzeyinde artış göstermiştir. Termik santrallerde tüketilen linyitlerin büyük bir bölümü (%60,8) TKİ tarafından karşılanmaktadır. Teshin ve sanayi alanında 1998 yılında tüketilen linyit miktarı %18,9 düzeyindedir. 1994 ve 1998 yılları arasında teshin ve sanayi sektörünün linyit tüketim miktarı %8,2 düzeyinde artış göstermiştir. Teshin ve sanayi alanında tüketilen linyitlerin önemli bir kısmı (%49,7) özel sektör tarafından karşılanmaktadır. 1994 ve 1998 yılları arasında özel sektörün bu alandaki payı %22,4 oranında artış göstermiştir.

Tablo 2.21 Sektörler İtibariyle Taşkömürü Tüketim Miktarları (1000 ton)

Tüketim	1994	1995	1996	1997	1998
Termik Santral	**1.441**	**1.246**	**1.476**	**1.828**	**1.885**
TTK	1.441	1.246	1.476	1.828	1.885
Demir-Çelik San.	**4.200**	**4.182**	**4.135**	**4.367**	**4.448**
TTK	701	650	531	377	189
İthal	3.499	3.532	3.604	3.990	4.259
Teshin+Diğer San.	**2.425**	**3.036**	**2.450**	**6.265**	**6.745**
TTK	522	460	438	390	305
Özel Sektör	84	135	250	397	207
İthal	1.819	2.441	1.762	5.478	6.233
Toplam	**8.066**	**8.464**	**8.061**	**12.460**	**13.078**

Kaynak: 1. TEAŞ, TKİ, ETKB
2. DPT Madencilik Özel İhtisas Komisyonu Raporu, 2000

Tablodan da görüldüğü üzere, Türkiye'de taşkömürü tüketiminin büyük bölümü teshin ve diğer sanayi tarafından gerçekleştirilmektedir. Demir-çelik sanayi ile teshin ve diğer sanayi 1998 yılında toplam taşkömürü tüketim miktarının %85,5'ini oluşturmaktadır. Demir-çelik sanayi tüketimi içinde TTK kaynaklı kömürlerin payı sürekli olarak gerilerken, ithalatın payı sürekli artış göstermektedir. 1994 yılında demir-çelik sanayi tüketimi içinde TTK kaynaklı kömürlerin payı %16,6 düzeyinde iken, 1998 yılında bu oran %4,2 düzeyinde gerçekleşmiştir. 1994 ve 1998 yılları arasında TTK kaynaklı kömürlerin payında %73 oranında düşüş gözlemlenirken, ithal kömürlerin payında %21,7 oranında artış görülmektedir. Bu durum demir-çelik endüstrisinin TTK kaynaklı kömüre değil, ucuz ithal kömüre yönelmesinin bir sonucudur. Termik santrallarda gerçekleşen tüketim ise tümüyle Çatalağzı Termik Santralı'nın kapasite kullanımına bağlıdır. 1998 yılında tüm taşkömürü tüketimi içerisinde % 14,4'lük bir paya sahip olmuştur.

2.3.5. Stok Durumu

1997 ve 1998 yılları TKİ ve TTK kömür stokları işletmeler bazında Tablo 2.22'de yer alamaktadır.

Tablo 2.22 TKİ ve TTK'da Kömür Stokları (ton)

Kuruluş	1997	1998
TKİ (Linyit)	3.680.873	3.941.847
GLİ	14.000	32.000
GELİ	23.530	-
ELİ	22.324	22.324
SLİ	2.916.000	2.464.000
BLİ	210.275	451.080
ÇLİ	18.200	68.377
OAL	128.471	311.037
YLİ	-	-
ADL	143.460	164.311
DLİ/AOLİ	6.030	3.105
ILİ	-	9.404
TLİ	109.258	114.829
GAL-TKİ (Asfaltit)	-	-
TTK (Taşkömürü)	12.906	101.968
Armutçuk	6.088	8.951
Zonguldak	1.497	9.065
Çatalağzı	1.287	53.698
Amasra	4.034	30.254

Kaynak: TKİ, TTK, 1999

Tablodan da görüleceği üzere TKİ'nin 1998 yılındaki stok miktarı 1997 yılına göre %7 artış göstermiştir. TTK'nın stok miktarı ise aynı dönem için %690 artış göstermiştir. Özellikle Çatalağzı ve Amasra stok artışları çok yüksek oranlarda gerçekleşmiştir. Stokların bu derece artması pazarlama alanında ciddi sıkıntıların yaşandığını göstermektedir. Koklaşabilir özellikteki ürünün pazarlanmasında sıkıntılar yaşayan TTK, zaman zaman satış fiyatlarında ayarlamalar yapmaktadır.

2.3.6. Dış Ticaret

2.3.6.1. İthalat ve İhracat

Türkiye'de kömür alanında, çok sınırlı düzeyde ihracata karşılık, önemli miktarda ithalat gerçekleştirilmektedir.

Tablo 2.23'den de görüldüğü üzere 1998 yılında Türkiye, ton başına 57,4 dolar ödeyerek, ABD'den 1.487.832 ton koklu taşkömürü ithal etmiştir. İkinci sırada yer alan Avustralya'dan ise ton başına 59,5 dolar ödeyerek 1.180.711 ton koklu taşkömür ithal etmiştir. Türkiye'nin koklu taşkömür ithalatı için Kanada'ya ödediği değer ton başına 60,6 dolar, Rusya Federasyonuna ödediği değer ise

46,7 dolardır. Diğer taşkömürlerinde en yüksek ithalat 3.439.300 ton ile, ton başına 52,8 dolar ödenerek Rusya Federasyonu'ndan karşılanmaktadır. 1998 yılında Güney Afrika Cumhuriyeti'nden ithal edilen diğer taşkömürlerinin değeri ton başına 51 dolar, Ukrayna'dan ithal edilen diğer taşkömürlerinin değeri ise ton başına 52,9 dolardır. Türkiye'nin 1998 yılı içerisinde 19.264 ton ile en fazla linyit ithal ettiği ülke, ton başına 53,1 dolar ödediği Rusya Federasyonu olmuştur. Linyit ithalatı, taşkömürü ile karşılaştırıldığında son derece düşük seviyede kalmaktadır.

Türkiye'nin sınırlı sayıdaki taşkömürü ihracatına baktığımız zaman, 1998 yılında 160 ton taşkömürünün KKTC'ye ihraç edilmiş olduğunu görüyoruz. İhraç edilen taşkömürünün tonu 144,25 dolardan satılmıştır.

Tablo 2.23 Yıllar ve Ülkeler İtibariyle Kömür İthalatı Miktarı ve Değerleri

Cinsi	Ülke	1993		1994		1995	
		Miktar (Ton)	*Değer (Bin USD)*	*Miktar (Ton)*	*Değer (Bin USD)*	*Miktar (Ton)*	*Değer (Bin USD)*
Kokluk Taş Kömür	***ABD***	1.156.662	55.920	1.736.733	94.062	841.896	48.190
	Avusturalya	2.006.129	108.386	2.603.827	139.339	1.312.972	73.448
	Kanada	-	-	102.337	5.365	91.649	4.837
	Polonya	51.137	3.161	253.849	13.553	114.852	6.774
	Rusya Fed.	141.934	7.009	118.554	5.856	149.970	7.923
	Toplam Diğer	12.413	602	68.682	2.348	25.231	1.440
Diğer Taş Kömür	***ABD***	-	-	1.460	71	56.390	3.262
	Avustralya	45.597	2.781	-	-	-	-
	G.Afrika C.	1.038.772	56.268	1.160.579	63.179	658.905	38.078
	Rusya Fed.	838.418	37.083	584.180	25.944	900.579	45.366
	Ukrayna	64.659	2.801	95.317	3.652	118.487	5.570
	Toplam Diğer	117.103	5.819	37.258	1.430	69.273	3.680
Linyit	***ABD***	-	-	1.595	86	54.764	2.879
	G.Afrika C.	90.275	4.035	284.108	10.411	217.694	13.067
	Rusya Fed.	442.779	16.935	269.918	11.589	507.513	29.356
	Ukrayna	45.744	2.097	66.958	3.270	19.214	1.021
	Toplam Diğer	53.216	2.042	56.808	2.418	13.267	994
Turba	***Almanya***	2.551	692	2.962	441	2.854	709
	Holanda	3.314	582	3.365	576	5.397	928
	Litvanya	1.488	222	246	44	529	96
	Rusya Fed.	24	6	301	35	595	103
	Toplam Diğer	185	69	743	134	728	202
Toplam Kömür		**6.436.492**	**336.518**	**7.729.697**	**407.870**	**5.528.595**	**321.266**

Kaynak: Dış Ticaret Müsteşarlığı, 1999

Tablo 2.23 Yıllar ve Ülkeler İtibariyle Kömür İthalatı Miktarı ve Değerleri (devamı)

Cinsi	Ülke	1996		1997		1998	
		Miktar (Ton)	*Değer (Bin USD)*	*Miktar (Ton)*	*Değer (Bin USD)*	*Miktar (Ton)*	*Değer (Bin USD)*
Kokluk Taş Kömür	*ABD*	1.657.989	122.375	1.897.984	112.585	1.487.832	85.465
	Avusturalya	894.347	60.330	1.959.235	118.704	1.180.711	70.258
	Kanada	234.100	15.048	406.832	25.255	213.139	12.923
	Polonya	63.426	3.934	-	-	-	-
	Rusya Fed.	33.497	2.047	-	-	2.762	129
	Toplam Diğer	-	-	-	-	6	-
Diğer Taş Kömür	*ABD*	139.690	7.915	22.917	1.209	52.527	2.287
	Avustralya	71.265	3.819	129.975	7.625	36.622	1.954
	G.Afrika C.	1.911.147	127.142	2.047.280	115.353	1.684.993	86.059
	Rusya Fed.	2.524.023	157.999	2.751.069	149.945	3.439.300	181.640
	Ukrayna	175.597	9.998	235.394	11.647	208.247	11.028
	Toplam Diğer	150.005	10.951	155.428	12.935	144.595	7.096
Linyit	*ABD*	94.100	4.977	-	-	-	-
	G.Afrika C.	320.011	15.732	-	-	2	-
	Rusya Fed.	458.312	31.049	37.128	1.895	19.264	1.023
	Ukrayna	4.079	292	-	-	-	-
	Toplam Diğer	75.361	4.559	24.987	1.127	3.313	192
Turba	*Almanya*	4.624	789	8.656	1.195	17.611	2.315
	Holanda	7.128	1.151	5.117	672	4.890	706
	Litvanya	1.141	231	1.333	240	428	99
	Rusya Fed.	591	106	772	100	634	110
	Toplam Diğer	1.794	389	1.524	322	5.581	1.008
Toplam Kömür		**9.241.790**	**623.507**	**10.394.806**	**626.362**	**9.092.218**	**521.173**

Kaynak: Dış Ticaret Müsteşarlığı, 1999

Tablo 2.24 Yıllar ve Ülkeler İtibariyle Kömür İhracatı Miktarı ve Değerleri

Cinsi	Ülke	1993		1994		1995	
		Miktar (Ton)	*Değer (USD)*	*Miktar (Ton)*	*Değer (USD)*	*Miktar (Ton)*	*Değer (USD)*
Taşkömürü	*KKTC*	1	252	2	141	16	1.899
	S.Arabistan	-	-	26	3.834	5	1.989
	Rusya Fed.	-	-	-	-	-	-
	Türkmenistan	-	-	-	-	-	-
	Mısır	-	-	-	-	-	-
	Toplam Diğer	-	-	-	-	13	2.687
Linyit	*Almanya*	-	-	8	4.838	-	-
	Çek Cum.	-	-	2.580	800.000	-	-
	KKTC	1.083	31.643	1.022	26.941	-	-
	İngiltere	-	-	-	-	-	-
	Ürdün	-	-	-	-	167	17.110
	Türkmenistan	-	-	-	297	-	-
	Bulgaristan	-	-	-	-	29	13.303
	Toplam Diğer	-	-	-	-	-	-
Diğer Cinsler		497	73.127	21.830	1.654.725	1.132	187.430
Toplam		1.581	105.022	25.468	2.490.776	1.362	224.418

Kaynak: Dış Ticaret Müsteşarlığı, 1999

Tablo 2.24 Yıllar ve Ülkeler İtibariyle Kömür İhracatı Miktarı ve Değerleri (devamı)

Cinsi	Ülke	1996		1997		1998	
		Miktar (Ton)	*Değer (USD)*	*Miktar (Ton)*	*Değer (USD)*	*Miktar (Ton)*	*Değer (USD)*
Taşkömürü	***KKTC***	79	15.577	1	243	160	23.080
	S.Arabistan	5	1.734	21	4.331	-	-
	Rusya Fed.	-	3.729	5	7.821	5	480
	Türkmenistan	-	-	2	236	-	32
	Mısır	-	-	514	257.030	-	-
	Toplam Diğer	-	20	84	13.164	4.519	198.161
Linyit	***Almanya***	-	85	-	-	-	65
	Çek Cum.	-	-	-	-	-	-
	KKTC	-	-	-	-	-	-
	İngiltere	15.000	637.565	-	-	-	-
	Ürdün	-	-	-	-	-	-
	Türkmenistan	-	-	-	-	-	-
	Bulgaristan	17	12.629	-	-	-	-
	Toplam Diğer	-	-	33	1.999	10	584
Diğer Cinsler		2.211	350.446	7.909	1.214.723	15.017	1.555.235
Toplam		17.312	1.021.785	8.569	1.499.547	19.711	1.777.637

Kaynak: Dış Ticaret Müsteşarlığı, 1999

2.3.7. Verimlilik ve İstihdam

Türkiye'de yeraltı linyit ve taşkömür ocaklarında kişi başına üretim gelişmiş ülkelerle kıyaslandığı zaman son derece düşüktür. Gelişmiş ülkelerde yıllık ortalama kişi başına üretim 5-20 ton/vardiya iken, ülkemizde 0,5-2,0 ton/vardiya'dır. Bu farkın çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Ancak havzanın jeolojik yapısı, yatırım farklılıkları, kullanılan teknoloji düzeyi ve yönetim şekilleri en önemli nedenler olarak sayılabilir.

Gelişmiş ülkelerde üretimde yüksek değerlere ulaşılmasını sağlayan çeşitli etkenler bulunmaktadır. Kömür damar şartlarının daha iyi olması, bunun üretime bağlı yöntemleri ve mekanizasyonu elverişli kılması, yatırımların üretime yönelik olarak zamanında ve eksiksiz yapılması bu etkenlerden bazılarıdır. Türkiye'de Zonguldak Havzası sahip olduğu jeolojik şartlar nedeniyle emek yoğun madencilik gerektirmektedir. Jeolojik faktörler, yatırımların yeterli şekilde ve zamanında yapılamaması, kalifiye eleman azlığı, yeraltı-yerüstü işçi oranının sağlanamaması gibi nedenler özellikle yeraltı madenciliği verim düşüklüğünün temel nedenleridir. Özellikle yeraltı madenciliğinde gelişmiş ülkelerle aramızdaki fark çok büyük değildir. Yatırımların zamanında ve yeterli miktarda yapılmaması, organizasyon-yönetim farklılıkları bu farkı oluşturan temel sebeplerdir.

TTK'da yeraltı toplam işçi sayısı 1999 yılı sonu itibarıyla 10.862 iken, yerüstü işçi sayısı 5.222'dir. Emek yoğun yer altı madenciliğine dayanan kömür üretiminde yeraltı-yerüstü işçi dengesinin (2/1) oranında olması, bu dengenin bir an önce değiştirilmesini zorunlu kılar.

Tablo 2.25 TTK İstihdam Durumu

Yıllar	İşçilik			Memur	Genel Toplam
	Yeraltı	*Yerüstü*	*Toplam*		
1994	14.427	9.537	23.694	2.635	26.599
1995	15.112	7.790	22.902	2.594	25.496
1996	12.889	7.232	20.121	2.535	22.656
1997	12.277	6.088	18.674	2.462	21.136
1998	12.029	6.088	18.117	2.505	20.622
1999	10.862	5.222	16.084	2.461	18.545

Kaynak: TTK Yıllık Faaliyet Raporları

1994 ve 1999 yılları arasında TTK'nın yeraltı işçi sayısında %24,7, yerüstü işçi sayısında %82,6, toplamda ise %32,1 oranında bir düşüş yaşanmıştır.

Tablo 2.26 TKİ İstihdam Durumu

Yıl	Memur			İşçi					Genel Toplam
	Sözleşme	*Kadro*	*Toplam*	*Yer Altı*	*Yer Üstü*	*Toplam*	*Geçici*	*Daimi*	
1994	3.257	649	3.906	5.695	16.697	22.392	5.022	17.370	26.298
1995	2.802	533	3.335	5.318	13.874	19.192	4.750	14.442	22.527
1996	2.790	374	3.164	4.918	13.345	18.263	4.733	13.530	21.427
1997	2.762	328	3.090	4.657	12.739	17.396	4.704	12.710	20.468
1998	2.751	324	3.075	4.223	12.336	16.559	4.145	12.386	19.606
1999	2.698	315	3.013	3.962	12.175	16.137	4.512	11.625	19.140

Kaynak: TKİ Yıllık Faaliyet Raporları

TKİ'de 1994 ve 1998 yılları arasında yer altı işçi sayısında % 30,4, yerüstü işçi sayısında %27, toplamda ise % 27,9 oranında bir düşüş yaşanmıştır.

2.4. DÜNYA'DA TAŞKÖMÜRÜ ÜRETİMİNE İLİŞKİN POLİTİKALARIN DÖNÜŞÜMÜ

Bu bölümde Avrupa Birliği içerisinde yer alan ülkelerin taşkömürü üretimine yönelik izlemiş oldukları ve izlemeyi düşündükleri politikalara kısaca değinilmeye çalışılacaktır.

1990'lı yılların başında bölge kömürünün toplam enerji piyasası içerisindeki payı %13'e düşmüştür. Bununla birlikte Avrupa Birliği ülkelerinin kömür üretimi geçen 20 yıl boyunca yarı yarıya azalmış ve sadece %7'lik bir kısmı oluşturmuştur. Görüldüğü gibi varolan kömür miktarının neredeyse yarıya yakın bir kısmı ithal edilmek suretiyle karşılanmıştır. Avrupa Birliği projeksiyonları 2005 yılına kadar kömür pazarının genel hatlarıyla sabit kalacağını göstermektedir. Ancak bu dağılımda kömür üretiminin gittikçe düşeceği (yaklaşık %40) ve bu miktarın artan bir oranda Birlik dışında kalan ülkelerden ithalat yoluyla temin edileceği öngörülmektedir.

Petrol politikalarındaki değişiklikler ve doğalgaz sunumunun artmasıyla birlikte, kömür kullanımını destekleyen siyasi politikalar neredeyse tamamen ortadan kalkmış ve çevresel kaygılar ön plana çıkmıştır. Avrupa Birliği tarafından yerli kömür üretimine yönelik bir politikanın desteklenmesi ve savunulması ortak çıkarlar için uygun bulunmadığından hiçbir zaman desteklenmemiştir. Avrupa Birliği taşkömürü üretiminin %80'inden fazlası başta İngiltere ve Almanya olmak üzere İspanya ve Fransa ile birlikte toplam 4 ülkeden oluşmaktadır. Birliğin genişlemesiyle bu ülkelerin etkileri azalmış, diğer birlik ülkeleri düşük maliyetli kömür ithalatını, yüksek maliyetli Avrupa Birliği ülkeleri kömür üretimine tercih etmişlerdir. İngiltere'de hızlı bir özelleştirme ile birlikte küçülme, Almanya'da büyük sübvansiyonlar ve çeşitli devlet yardımlarıyla birlikte yavaş bir adaptasyon süreci, İspanya'da seçici bir yeniden yapılanma politikası, Fransa'da ise sektörün sona erdirilmesine yönelik yavaş ve bilinçli politikaların uygulandığı görülmektedir. Almanya kömür üretimini büyük sübvansiyonlarla da olsa devam ettirmektedir. Bu genel olarak İngiltere ile karşılaştırıldığı zaman maliyetin 3 kat daha fazla olmasına neden olmaktadır. Birlik içerisinde yer alan bu iki ülkenin kömür üretimine yönelik göstermiş oldukları farklılık, bu ülkelerin yerel politikalarında görülen büyük değişikliklere bağlıdır. İngiltere'de muhafazakarların temel amacı sendikanın (National Union of Mineworkers) gücünü kırmaktı. Almanya'da ise böyle bir durum söz konusu değildi.Almanya'da federal yapının sağlamış olduğu kontrol ve denetim mekanizması, kömür üretimi gerçekleştiren bölgelerin varlıklarının devam etmelerine neden olmuştur. İngiltere'de ise merkezi yönetimin sert ve acı politikalarının etkilerini azaltacak yada bir şekilde kontrol edecek bir federal yapı bulunmamaktadır.

Üzerinde durulması gereken önemli noktalardan biri, kömür üretimine yönelik yaşanan düşüşün sadece ekonomik değil aynı zamanda siyasal bir süreç olduğudur. "Yerine konulabilirlik" kuralını göz önünde bulunduran ülkeler, siyasal ve ekonomik faktörlere bağlı olarak iç politikalarında farklılıklar göstermişlerdir. Ancak yine de kömür sektörünün 1970'lerdeki altın konumuna geri dönmesi oldukça zor görünmektedir.

2.4.1. 1973'ten Beri Üretimde ve Talepte Var Olan Genel Eğilimler

Taşkömürü pazarı genel olarak üretim artı net ithalat olarak tanımlanabilir. Bu kavramı tüketimden ayıran farklılık stoklarda oluşabilecek değişikliklerdir.

1990'lı yılların başlarında 20 yıl öncesine göre taşkömürü üretimi %86,6 oranında azalmıştır. Net ithalat %152 artmış, toplam pazar ise % 18,7 oranında küçülme göstermiştir. OPEC petrol fiyatlarında yaşanan ilk şokla birlikte, Batı Avrupa'nın taşkömürü pazarında düşüş yaşanmıştır. Yerli kömür üretimindeki bu büyük düşüş kömür ithalatında yapılan artışla karşılanmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte bu dönem boyunca Batı Avrupa'daki enerji ihtiyacı %15 oranında artış göstermiştir. Taşkömürünün 1970'li yılların başında toplam enerji sunumundaki %17 oranlı payı, 1990'lı yılların başında %13'e gerilemiştir.

Tablo 2.27 1973, 1993, 1997 Yıllarında İngiltere, Almanya, İspanya ve Fransa'nın Üretim, İthalat ve Toplam Pazar Değerleri

Ülke	**Üretim (milyon ton)**			**İthalat (milyon ton)**			**Toplam Pazar (milyon ton)**		
	1973	***1993***	***1997***	***1973***	***1993***	***1997***	***1973***	***1993***	***1997***
İngiltere	108	56	47	-	14	19.6	108	70	66.6
Almanya	100	60	51	1	10	20	101	70	71
İspanya	8	10	13.5	2	11	11.2	10	21	24.7
Fransa	24	8	5.7	12	14	13.5	36	22	19.2

Kaynak: IEA

1970'li yılların başlarına göre 1990'lı yılların sonlarında üretim İngiltere'de %56,5, Almanya'da %49, Fransa'da %76,2 azalmıştır. İspanya'da ise %68,7 oranında bir artış görülmüştür.

İthalat durumuna baktığımız zaman aynı dönem içerisinde son derece yüksek artışlar görmekteyiz. İngiltere ve Almanya'da ithalat yaklaşık 20 kat artmıştır. İspanya'da ise yaklaşık 6 kat artmıştır. Diğer ülkelerde görülen yüksek artışlara rağmen Fransa'da ithalat yalnızca %12,5 oranında artış göstermiştir.

Tablo 2.28 1973-1997 Yılları Arasında Taşkömürü Üretiminde Gözlemlenen Değişiklikler

Ülke	**Üretim (milyon ton)**	**İthalat (milyon ton)**	**Toplam Pazar (milyon ton)**
İngiltere	-61,0	+20,6	-40,4
Almanya	-49,0	+19,0	-30,0
İspanya	+5,5	+9,2	+14,7
Fransa	-13,8	+1,5	-12,3

Kaynak: IEA, Çalışma Grubu

Tablodan da açıkça görüleceği üzere kömür piyasasındaki göreceli artış, İspanya dışında, ithalattaki artışa bağlı olarak ortaya çıkmıştır. İspanya'da da üretimdeki artışla beraber, ithalattaki artış da oldukça önemli bir yertutmaktadır. Bununla birlikte üretimdeki düşüşün artan ithal kömür miktarını aşan bir oranda olması, bu ülkelerde taşkömürü pazarının ciddi bir düşüş göstermesine neden olmuştur.

1993 yılının sonunda Avrupa Komisyonu tarafından yayınlanan bir rapor (The Market for Solid Fuels in the Community in 1993 & the Outlook for 1994) kömür pazarında ciddi bir düşüş yaşandığını ve bu düşüşün devam edeceğine dikkat çekmektedir. Komisyona göre bu düşüşün sebebi Avrupa'da ekonomik alanda yaşanan gerileme ve elektrik ve demir-çelik üretim alanlarında yaşanan durgunluktur. Bununla birlikte Komisyon ayrıca İngiltere kömür piyasasında yaşanan yapısal değişikliklerin bütün Birlik ülkeleri üzerinde etkili olacağını belirtmektedir.

Tablo 2.29 1997 Yılında İngiltere, Almanya, İspanya ve Fransa'nın Net Kömür İthalatları

Ülke	Milyon Ton	Toplam Yurt İçi Satışları (%)
İngiltere	19,6	29,4
Almanya	20,0	28,1
İspanya	11,2	45,3
Fransa	5,7	70,0

Kaynak: IEA, Çalışma Grubu.

Görüldüğü üzere ülkelerin ithalata bağımlılık dereceleri farklılık göstermektedir. İngiltere ve Almanya Avrupa'daki en büyük üreticilerden olmalarına karşılık toplam kömür tüketimlerinin %30'undan az kısmını ithalat yoluyla karşılamaktadırlar. İspanya toplam kömür tüketiminin %45,3'ünü, Fransa ise %70'ini ithalat yoluyla karşılamaktadır. Avrupa'daki en büyük kömür üreticilerinden olan bu ülkelerin kömür ithalat oranlarındaki yüksek paylar, kömür pazarının dönüştüğü yapıyı göstermesi açısından son derece önemlidir. Belirli ülke örneklerinin incelenmesi kömür politikalarının oluşturulmasında ne tür etmenlerin etkili olduğunun anlaşılması bakımından önemlidir.

2.4.2. İngiltere

1973-1997 yılları arasında İngiltere'de taşkömürü pazarı %38 oranında azalmıştır. 1973 yılında ithalat ve ihracat değerleri aşağı yukarı dengede iken, 1997 yılında İngiltere'nin 19,6 milyon tonluk bir ithalat hacmi oluşmuştu. Bu süre boyunca yer altı üretimi yarıdan fazla azalmış ve kaybedilen miktar yerüstü üretimde gerçekleştirilmeye çalışılan artışla karşılanmaya çalışılmıştır.

İngiltere'de Muhafazakar Hükümet'in kömür endüstrisine yönelik politikaları 1979-80 yıllarında ortaya çıkmıştır ve çok ciddi bir siyasal amaç içermektedir: Sendikanın (National Union of Mineworkers) gücünün kırılması ve özelleştirme politikalarının hayata geçirilmesine bir başlangıç olarak, kömür endüstrisinin pazar güçlerine açık hale getirilmesi. Muhafazakarların bu politikaları birbirini güçlendirmiş, endüstrinin ve işgücünün küçültülmesine yönelik kararların olabildiğince hızlı bir şekilde ele alınmasına yol açmıştır. 1984-85 yıllarındaki büyük grevin bastırılması ve 1986 yılında petrol fiyatlarında yaşanan düşüşle birlikte bu alandaki politikaların uygulanması hız kazanmıştır. Verimlilikteki büyük artışlara rağmen British Coal, maliyeti düşük, ucuz ithal kömürle başa çıkamaz hale gelmiştir. Kömür kullanımı ile ilgili artan çevresel kaygılar ve elektrik özelleştirmelerinin etkileri, British Coal'u, elektrik endüstrisiyle yapmış olduğu antlaşmanın bitmesiyle birlikte (Mart 1993) daha da küçülmeye iten etkenler olmuşlardır.

İngiltere'de kömüre olan talebin, dolayısıyla da üretimin azalmasının önündeki en büyük etmenlerden biri de hükümet tarafından uygulanan düzenleyici

politikalarla doğal gaz kullanımına yönelinmesidir. Elektrik üretiminde rekabeti arttırmak amacıyla uygulanan politikalar, yeni şirketlerin elektrik üretim sürecine katılmalarını ve bu alanda büyük payı olan, üretiminin büyük bir kısmı kömür temelli olan National Power and PowerGen'in pazar payını azaltmayı hedefliyordu. Maliyeti düşük doğalgaz kullanan yeni şirketlerin pazara girmesiyle National Power and PowerGen'in pazar payı, dolayısıyla da kömür kullanımı azalacaktı. Bu alana üretiminde doğal gaz kullanan şirketlerin uzun dönemli antlaşmalar yaparak girmeleri, National Power and PowerGen'in pazar payını koruyabilmesi için doğalgaza yönelmesine neden olmuştur. En büyük müşterisinin doğalgaza yönelmesiyle, British Coal 1990'lı yılların ortalarında pazar payının yaklaşık yarısını kaybetmiştir.

İngiltere'de 1980'li yıllardan itibaren, yeni liberal ve özelleştirme politikalarının da etkisiyle kömür endüstrisine yönelik politikalar, hükümet tarafından bilinçli ve programlı bir şekilde uygulamaya konulmuştur. Endüstriye yönelik alınan kararlar sadece ekonomik değil, aynı zamanda siyasal kararları da içermektedir. İngiltere sadece kömür endüstrisinde değil, tüm enerji politikasında gerçekleştirdiği değişikliklerle kömür endüstrisinin geleceğine yön vermiştir.

2.4.3. Almanya

1973 ve 1997 yılları arasında Almanya'da taşkömürü pazarı,özellikle demir-çelik endüstrisi ve hane kullanımında meydana gelen belirgin düşüşler sonucunda, yaklaşık %30 oranında bir düşüş göstermiştir. Ancak güç istasyonlarına sağlanan taşkömürü miktarı genel olarak sabit kalmıştır. Almanya'nın aratan enerji ihtiyacı nükleer santrallerin arttırılması yoluyla sağlanmaya çalışılmıştır. Taşkömürü üretimindeki belirgin düşüşe rağmen, endüstri korunmuş ve desteklenmiş ve üretimdeki azalma son derece kontrollü bir biçimde gerçekleştirilmiştir. Hükümetin taşkömürüne yönelik temel politikası, endüstrinin yavaş yavaş belirli bir düzeyde küçülmesi için, sendika, endüstri ve hükümet arasında antlaşma sağlanacak biçimde, sübvansiyonların ve diğer yardımların sağlanması olmuştur.

2.4.4. Fransa

1973 ve 1997 yılları arasında Fransa'nın taşkömürü pazarı demir-çelik endüstrisi ve hane kullanımında meydana gelen azalmaya bağlı olarak %40 düşüş göstermiştir. Güç istasyonlarına yapılan taşkömürü sunumunun genel olarak sabit olması rağmen, Fransa'nın elektrik üretiminin iki katına çıktığı dönemde (nükleer santrallere bağlı olarak), kömürün elektrik üretimindeki payı %50'den çok, %10'dan az olmamak üzere düşüş göstermiştir. Taşkömürü ithalinde artış yaşanmış, taşkömürü üretimi yaklaşık 3/4 oranında düşüş göstermiştir.

Fransız Hükümetlerinin enerji politikaları genellikle nükleer santrallere ağırlık verilmesiyle oluşturulmuş, güç üretiminde taşkömürünün payı azaltılmış ve

Fransa taşkömürü pazarının yalnızca 1/3'ü yerli üretimle karşılanmıştır. Fransa'da taşkömürü endüstrisine yönelik hükümet politikası 'küçülmenin ve düşüşün yönetimi' şeklinde olmuştur.

2.4.5. İspanya

1973 yılında önemli kömür üreticileri olan ülkelerin (İngiltere, Almanya, Fransa) 1973-1997 yılları arasında pazar paylarında görülen düşüşe rağmen İspanya'nın kömür pazarı 2,5 kat artış göstermiştir. Bu dönem boyunca güç istasyonlarına taşkömürü sunumunda büyük artış gözlenmiştir. Özellikle elektrik üretim sektörünün talebi bu dönem boyunca 2 kat artmıştır. Taşkömürü kullanımındaki artış, linyit ve nükleer güç kullanımındaki artışı, petrol kullanımındaki düşüşü tamamlamıştır. Yerli üretimde görülen az miktardaki artışa rağmen, kömür kullanımındaki artışın büyük bir çoğunluğu ithal kömür vasıtasıyla karşılanılmaya çalışılmıştır. İspanya'da kömür kullanımına önem verilmesinin ve sektörün desteklenmesinin en önemli sebeplerinden birisini, kömürün her zaman için nükleer güce karşı bir alternatif olarak görülmesi oluşturmuştur. Nükleer santrallerle ilgili herhangi bir sorun çıkması durumunda, kömürün hazır bulundurulması istenmiştir. Bu yüzden de taşkömürü endüstrisinde başarılı bir yapılanma, güçlü devlet yardımlarıyla gerçekleştirilmeye çalışılmıştır.

Farklı ekonomik ve siyasal etkiler ve enerji üretim ve kullanım yöntemlerindeki geçmişten gelen farklılıklar nedeniyle, çeşitli ülkelerin kömür pazarları yapılarında farklılıklar gözlenmektedir. Enerji kullanımının yatırıma dayalı yapısı ve enerji üretimiyle ilgili sosyal sorunlar nedeniyle bu yöntemlerde hızlı değişikliklerin gerçekleştirilmesi pek mümkün görünmemektedir.

2.5. TTK – DÜNÜ VE BUGÜNÜ

2.5.1 Taşkömürü İşletmeciliğinin Tarihçesi

Bu bölümde ülkemizdeki taşkömürü işletmeciliğinin gelişimi kısa başlıklar halinde sunulacaktır.

Hazine-i Hassa İdaresi:

Zonguldak kömür havzasında maden kömürü üretimine 1848 yılında başlanmıştır. Üretimle birlikte havza donanmanın gereksinimini karşılamak ve "Hazine-i Hassa" tarafından yönetilmek üzere 30.000 kuruş Devlet Vergisi vermek suretiyle Yahudi Galatalı sarrafların kurduğu kömür kampanyasına kiraya verilmiştir. Havzaya John ve George Berkeley adlı İngiliz maden mühendisi kardeşlerin gelmesi sonucunda Kozlu ve Üzülmez bölgesinde ilk kuyular açılarak sahilde demiryolu döşeme çalışmaları yapılmıştır.

Geçici İngiliz İdaresi (1854-1855):

Kırım Savaşı'nın çıkması üzerine bu defa müttefik donanmanın gereksinimini karşılamak için havza ocakları İngiltere'ye bırakılmıştır. Bu dönemde dekovil hatları, yeni demiryolu hatları döşenmiş ve maden direkleri ile ilk ocaklar açılmıştır.

Emanet İdare ve İngiliz Kömür Kumpanyası Dönemi (1855-1865):

Havzanın idaresi, önce anlaşma ile tekrar Hazine-i Hassa'ya devredilmiş ve emanet idare kurulmuş ise de bir süre sonra yine İngilizlerin eline geçerek İngiliz Kumpanyası ile üretim yapılmıştır.

Bahriye İdaresi (1865-1883):

1865 yılında padişahın emriyle havzanın yönetimi "Ereğli Livası Kaymakamı ve Madeni Nazırı" adı ile Dilaver Paşa'ya verilmiş olup, halen Üzülmez üretim bölgesinin bir bölümüne verilen Dilaver adı bu isimden alınmıştır.

Yeni idare, hukuki, idari, teknik ve özellikle sosyal bir düzen kurmak için 100 maddelik bir nizamname ile; "Ocakların idare tarzı, kömür teslim şekilleri, maden direği temin işleri, madenin yalnız işletme hakkının verilmesi, işçilerin kazalara uğramaması" konularını da içine alan 8 bölümlük eser hazırlanmıştır. 1878 yılında, 289 sayılı ve 1910 tarihli "Teskere-i Samiye" ile haritası çizilerek havzanın sınırları belirlenmiştir. Tren ve dekovil hatları döşenerek ocaklara numara ve damarlara isim verilmiştir. Kömür üretiminin yüzde 40 oranında ihracına izin verilmesi ile kumpanya dönemi başlamıştır.

Kumpanyalar Dönemi (1884-1908):

1883'den sonra kurulan şirketleri şöyle sıralayabiliriz:
- Ermeni Karamanya Kumpanyası.
- Gürcü Kumpanyası.
- Saracazadeler Maden Kömür Şirketi.
- Fransız, Ereğli Şirketi Osmaniyesi.

Meşrutiyet Dönemi (1908-1914):

Havzanın Ticaret ve Ziraat Nezareti'ne devredilmesi ve Maden Müdürlüğü kurularak Hüseyin Fehmi İmer'in tayini, Maadin Osmanlı Anonim Şirketi kurulması ve Çaydamar ve Karıncadere ocaklarının satın alınması, Kozlu kömür madeninin İtalyan ve Yunan sermayesi ile işletilmesi bu devrin belli başlı gelişmeleridir.

I. Dünya Savaşı Dönemi (1914-1920):

Savaşın başlamasıyla beraber savaş kömür merkezi kurularak, idarenin bir Alman albaya verilmesi sonucunda havza Almanların nüfuzu altına girmiştir. 904.352 tona kadar kömür üretimi yapılmıştır. Savaşın sonunda Fransız Sermayesini korumak bahanesiyle havzanın idaresi merkezi İstanbul'da bulunan "İtilaf Kuvvetleri Kömür Komisyonu"na verilmiştir.

Himayeci Dönem (1920-1925):

Kurtuluş Savaşı sonrasında, sosyal ve iktisadi kalkınmanın ön planları tespit edilerek;

- kömür üretiminin rasyonelleştirilmesi,
- Yüksek Maden ve Sanayi Okulu'nun Zonguldak'ta açılışı,
- 121 sayılı 15 maddelik kanun ile Havza-i Fahmiye amele kanununun kabulü,
- kömürün nakli ve ormanların korunması,
- kömür ihracı gibi kömür havzasının ekonomik, sosyal ve teknik sorunları ele alınmış ve esasları belirlenmiştir.

Vasıtalı Müdahaleci Dönem (1925-1936):

Bu dönemde kurulan "Havza İktisat Müdürlüğü" ile ocakların denetiminin yanında devletin havzaya doğrudan doğruya işletmeci olarak girmesi sonucunda yeni yasalarla;

- 1926 yılında Türk Kömür Madenleri A.Ş.'nin kuruluşu,
- 1926 yılında Kozlu Kömür İşleri A.Ş.'nin kurulması,
- 1926 yılında Kireçlik Kömür Madenleri A.Ş.'nin kurulması,
- 1926 yılında İş Bankası'nın kurduğu Maden Kömürleri İşleri A.Ş.'nin Üzülmez'de faaliyete başlaması,
- 1927 yılında Kilimli Maden İşleri A.Ş.'nin kurulması.

İşletmecilik Dönemi (1936-1983):

11.06.1937 gün 3241 sayılı yasanın 1.maddesi ile hükümet ile Ereğli Şirketi arasında anlaşılıp 3146 numaralı kanunla onaylanan anlaşmaya göre hükümete ait madenlerle, liman ve demiryollarına ait tesisat değeri üzerinden; hükümet tarafından işletilmekte olan Kozlu ve Kilimli Demiryollarının tamamı yine kanunla Etibank tarafından kurulacak bir müesseseye devredilmesi kabul benimsenmiştir. Ayrıca Amasra ve Ereğli arasındaki sahada bulunan tüm ocakların devletçe işletilmesine karar verilmiştir.

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ve takip eden beş yıllık kalkınma planlarında; demir-çelik ve enerji sanayisinin koklaşabilir kömür ihtiyacının karşılanmasına yönelik kömür havzasının genişletilmesi ile üretimin artırılması projelerine yer verilmiştir.

Türkiye maden kömürlerinin yeni tekniklerden yararlanılarak en iyi şekilde işletilmesi ve yönetimin ihtisaslaşmış kadrolarla tek merkezden yürütülmesini sağlamak amacıyla hazırlanıp, 1957 tarihinde kabul edilen 6974 sayılı kanunla kömür üretim faaliyetleri ile uğraşan müesseseler Etibank'tan ayrılıp, tüzel kişiliğe ve iktisadi bağımsızlığa sahip, Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumu (TKİ) bünyesinde toplanmıştır.

2.5.2. Kuruluşundan Bugüne TTK

2.5.2.1. Mevzuat

Bakanlar Kurulu 17.6.1982 tarih ve 2680 sayılı kanunun verdiği yetkiye dayanarak 11.4.1983 tarih ve 60 sayılı KHK ile İktisadi Devlet Teşekkülleri ve Kamu İktisadi Kuruluşlarının yeniden düzenlenmesini kararlaştırmıştır. Bu düzenleme ile Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumu Genel Müdürlüğü bünyesinde faaliyet gösteren Ereğli Kömür İşletmeleri yerine, Kozlu, Karadon, Armutçuk, Üzülmez, ve Amasra işletmelerinden oluşan Türkiye Taşkömürü Kurumu Genel Müdürlüğü'nün kurulması öngörülmüştür. İktisadi Devlet Teşekkülleri ve Kamu İktisadi Kuruluşları hakkında 11.4.1983 tarih ve 60 sayılı KHK ve aynı kararnamenin geçici 6.maddesinin geçici birinci fıkrasına ilişkin 21.7.1983 tarih ve 73 sayılı KHK'nın değiştirilerek kabulü 19.10.1983 tarih ve 2929 sayılı kanunla kararlaştırılmıştır.

Bu yasal düzenleme içinde Bakanlar Kurulu, 10.10.1983 tarih ve 96 sayılı KHK ile 17.6.1982 tarih ve 2680 sayılı kanunun verdiği yetkiye dayanarak "Ereğli Kömür İşletmeleri" (EKİ) müessesesini "Türkiye Kömür İşletmeleri"'nden (TKİ) ayırarak Türkiye Taşkömürü Kurumu Genel Müdürlüğü'nün kurulmasını kararlaştırmıştır. Türkiye Taşkömürü Kurumu'nun (TTK) kuruluşu 96 sayılı KHK'de yeniden düzenlenmiş ise de; 8.6.1984 tarih ve 233 sayılı KHK ile 96 sayılı KHK yürürlükten kaldırılmış ve 233 sayılı KHK'nın ekli listesinde yer alarak kuruluşu tamamlanmış olup, tescil ve ilanı Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi'nin 28.12.1983 tarih ve 912 nolu sayısında yapılmıştır.

TTK, 233 sayılı KHK gereğince hazırlanan ve Ekonomik İşler Yüksek Koordinasyon Kurulu tarafından kabul edilerek 11.12.1984 tarihli resmi gazetede yayımlanan "Türkiye Taşkömürü Kurumu Ana Statüsü" hükümlerine göre faaliyetlerini sürdürmektedir.

Ana Statünün 4.maddesinde, TTK'nın kurulmasındaki amacın genel sanayi ve enerji politikasına uygun olarak taşkömürü rezervlerini en iyi şekilde değerlendirmek ve ülkenin taşkömürü ihtiyacını karşılayarak ekonomisine azami katkıda bulunmak olduğu belirtilerek faaliyet konuları şöyle sıralanmıştır:

1. Teşekkülün amacının gerçekleştirilmesi için gereken her türlü arama etüd plan proje ve programlar yapmak, bunları takip etmek, uygulama stratejilerini tesbit etmek ve gerçekleştirilmesini sağlamak,

2. Taşkömürü üretiminin gerçekleştirilmesi için gerekli her türlü yer altı ve yerüstü sosyal ve sınai tesislerini kurmak, işletmek veya işlettirmek,
3. Taşkömüründen kok, briket gibi diğer cins kömürleri ile tüm tali maddeleri yapmak, üretmek,
4. 11.6.1937 tarihli ve 3241 sayılı Ereğli şirketinden alınan liman (Zonguldak) demiryolu ve madenlerle Kozlu ve Kilimli demiryollarının işletilmesi ve havzdaki deniz işlerinin tekel altına alınması ve 30.5.1940 tarih ve 3867 sayılı Ereğli Kömür Havzası'ndaki ocakların devletçe işlettirilmesi hakkındaki yasalarla Etibank'a ve Ereğli Kömürleri İşletmesine verilmiş veya devredilmiş bulunan 6974 sayılı yasa ile TKİ Kurumuna intikal eden Taşkömürü madenlerini sınai tesisleri, liman ve demiryollarını ve konulmuş olan tekeli ve Ereğli Limanı ile Ereğli, Armutçuk demiryolunu işletmek,
5. Taşkömürü ve taşkömüründen elde edilen türevlerin ithalat ve ihracatını yapmak,
6. İştigal konusuna giren hususlarda gerekli sanai tesisleri kurmak, iletmek ve ürünlerini değerlendirmek,
7. İşletme çalışmalarında yan ürün ve atıkları değerlendirmek,
8. İştigal faaliyetleri için gerekli etüd, arama ve araştırma yapmak veya yaptırmak,
9. Konu ile ilgili kara deniz dahil her türlü nakliye, tahmil ve tahliye işleri yapmak veya yaptırmak,
10. İthalat ve ihracat dahil her türlü ticari faaliyette bulunmak, ayni ve fikri haklar almak ve satmak,
11. Bu faaliyetlerin yapılması sırasında birlikte üretimi ekonomik olan diğer madenleri işletmek,
12. Faaliyetlerini yürütmek için gerektiğinde istimlak işleri yapmak,
13. Bu hizmetlerin görülmesi ve geliştirilmesi için kaynaklar sağlamak ve arttırmak,
14. Gerektiğinde yurt içinde ve yurtdışında ortaklıklar kurmak veya tasfiye etmek, kurulmuş ve kurulacak ortaklıklara iştirak etmek veya ayrılmak,
15. Müesseseler ve bağlı ortaklıklar arasında koordinasyonu sağlamak,
16. Müesseseler ve bağlı ortaklıkların bütçeleri ile fiyat, tarife ve yatırımlarının genel ekonomik ve madencilik sanayi ve enerji politikalarına uyumunu sağlamak,
17. Genel sanayi ve enerji politikası için üretilen taşkömürü ve tali maddelerinin nerelerde ve ne miktarlarda kullanılacağını tesbit edip, Bakanlığın onayını almak,
18. Bu amaç ve faaliyet konuları ile ilgili olarak gayrimenkul almak, satmak, kiralamak, kiraya vermek, lehte, aleyhte rehin ipotek intifa, intifak hakları gayrimenkul mükellefiyeti vesair hakları tesis etmek.

TTK amaçlarını ve faaliyetlerini doğrudan doğruya ve müessese, bağlı ortaklık ve diğer birimleri aracılığı ile yerine getirir. TTK'nın amacı ve faaliyet konuları Koordinasyon Kurulu kararları ile değiştirilebilir. Ana Statüye göre TTK taşkömürü istihsaliyle birlikte ithalat ve ihracat konusunda da tekel olmasına rağmen kurum dış ticaret ile ilgili yetkilerini kullanmadığından bu yetki

zımmen ortadan kalkmış gibidir. Zonguldak havzasında bulunan taşkömürü yataklarını işletilmesi hakkı 3213 sayılı Maden Kanunu'na tabi değildir. Yaklaşık 13.000 km²'lik alanda taşkömürü işletme hakkı sadece TTK'ya aittir.

Ana Statüye göre TTK havzada bulunan madenlerden sadece "taşkömürü ve mahlutlarını işletme ve işlettirme" yetkisine sahiptir. TTK bu yetki çerçevesinde ana kömür yataklarını kendisi işletmekte yeryüzüne yakın ve kurumca işletilmesi ekonomik olmayan damarların ise rödevans karşılığı işletilmek üzere özel kişi ve kuruluşlara ihale yoluyla vermektedir. Böylece Zonguldak'ta çalışmada bulunan özel sektör madencileri de 3213 sayılı Maden Yasası kapsamı dışında kalmaktadırlar.

2.5.2.2. Örgüt Yapısı

TTK Ana Statüsü'nün Hukuki Bünye başlıklı 3.maddesinde, Kurum merkezinin Zonguldak, bağlı olduğu bakanlığın ise Başbakanlık olduğu belirtilmiş olup, 1991 yılından itibaren Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'na bağlanmıştır.

Merkez Örgütü, Kurumun en yüksek seviyede karar alma politikasını saptama yetki ve sorumluluğunu taşıyan, 233 sayılı KHK'nın 6.maddesine göre 1 Başkan ve 5 üyeden oluşan Yönetim Kurulu; Danışma Kurulu üyeleri, Genel Müdürlük, Genel Sekreterlik, Savunma Sekreterliği, Hukuk Müşavirliği, Teftiş Kurulu, Fen ve Tetkik, Personel, Muhasebe Satınalma, Sağlık, Eğitim, Etüd, Plan-Proje ve Tesis, Aramalar, İş Güvenliği, Makine İkmal, İnşaat ve Emlak, Araştırma Planlama ve Koordinasyon, İşletmeler Dairesi Başkanlıkları ile Kömür Satış Şube Müdürlüğü'nden oluşmaktadır.

TTK, Zonguldak ve Bartın il sınırları içinde olmak üzere, 5 müessese ile üretim faaliyetlerini sürdürmüş olup, bu müesseseler batıdan başlayarak doğuya doğru, Armutçuk, Karadon, Kozlu, Üzülmez ve Amasra Taşkömürü İşletme Müesseseleridir.

2.5.3. Taşkömürü Havzasının Jeolojik Yapısı ve Rezerv Durumu

Kuzeybatı Anadolu Taşkömür Havzası Zonguldak ve Kastamonu illerinin, Kdz. Ereğli ve bağlı Karataş suyundan İnebolu iskelesine kadar takriben 200 km'lik bir sahil şeridi bulunur. Bilinen rezervler deniz seviyesinden –1200 m derinliğe göre hesaplanmış olup –1500 m derinliğe göre etüt ve hesaplama çalışmaları sürmektedir. Zonguldak Taşkömürü Havzasının işletme imtiyaz alanı; 11.150 km²'si karada, 2.200km²'si denizde olmak üzere toplam 13.350 km²'dir. Taşkömürü havzası işletmecilik yönünden problemler teşkil eden sayısız faylar, antiklinal, senklinal ve sıkma zonları gibi bozuk yapısal jeolojik koşullara sahiptir.

Kömürlü birimler Üst Karbonifer'in Namuriyen katına ait Alacaağızı formasyonu ile başlamakta, Alt Westfalien A yaşlı kılıç formasyonu, Üst

Westfalien A'ya ait kozlu formasyonu ve Westfalien BCD yaşlı karadon formasyonu ile tamamlanmaktadır. Havzada bu formasyonlar içinde 43 adet değişik yapı ve özellikte damar var olup halen bunlardan ekonomik işletmeciliği uygun olan 23 damarda üretim çalışmaları sürdürülmektedir.Havzada üretim çalışmaları ağırlıklı olarak kozlu formasyonu içerisindeki verimli damarlarda yapılmaktadır.

Tablo 2.30 TTK – Üretim Alanlarına Göre Havza Rezervleri (Bin Ton)

Müesseseler	Görünür	Muhtemel	Mümkün	Toplam
Armutçuk	25.751	8.206	6.000	39.957
Kozlu	62.367	60.487	47.975	170.829
Üzülmez	155.491	94.342	74.020	323.853
Karadon	147.604	159.407	117.144	424.155
Amasra	31.779	133.304	-	165.083
Toplam	422.992	455.746	245.139	1.123.877

Kaynak: TTK Genel Müdürlüğü, 1999

Tablodan da görülebileceği gibi yılda 5 milyon ton ortalama üretim yapılması halinde bile yüzlerce yıl yetecek kadar kömür miktarı bulunmaktadır.

2.6. TTK'DA KÖMÜR ÜRETİMİ, SATIŞ VE FİYATLANDIRMA

2.6.1. Kömür Üretimi

TTK'nın tüvenan[4] kömür üretimi, yıldan yıla yavaş yavaş düşmektedir. 1991 yılı ile karşılaştırıldığında %50, 1981 yılı ile karşılaştırıldığında %63,9 ve 1971 yılı ile karşılaştırıldığında ise %66,6 oranında bir azalmayla kömür üretimi 1999 yılında 2,6 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. Tüvenan kömür üretiminin düşmesine karşın üretim konsantrasyonu ve verimlilikteki gelişmeye bağlı olarak satılabilir kömür üretimi 1990'lı yılların başlarında 2,8 milyon ton düzeyini korumaktadır. Ancak son 5 yılda satılabilir kömür üretiminde de düşüş gözlemlenmektedir. 1990-1994 arasında arasında %3,7'lik bir artış görülmesine karşın 1994-1999 yılları arasında satılabilir kömür üretiminde %32,1'lik bir düşüş gözlemlenmektedir. Bu ise son 5 yılda üretim konsantrasyonu ve verimlilikte meydana gelen gerilemenin kanıtı olarak sunulabilir.

[4] Tüvenan kömür, hiç bir zenginleştirme işlemi uygulanmadan, ocaktan üretildiği şekilde piyasaya sunulan kömürdür.

Tablo 2.31 TTK - Kömür Üretimi (Milyon Ton)

Yıllar	Tüvenan Kömür Üretimi	Satılabilir Kömür
1971	7,8	4,6
1981	7,2	3,9
1991	5,2	2,8
1992	4,8	2,8
1993	4,6	2,8
1994	4,7	2,8
1995	3,2	2,2
1996	3,3	2,4
1997	3,1	2,3
1998	2,8	2,1
1999	2,6	1,9

Kaynak: TTK İstatistik Yıllıkları

Tablo 2.32 TTK – Kömür Üretimi Yüzdelik Değişim

Yıllar	Yüzdelik Değişim (%)	1981	1991	1999
1971	***Tüvenan Kömür***	-7,7	-33,3	-66,6
	Satılabilir Kömür	-15,2	-39,1	-58,7
1981	***Tüvenan Kömür***	-	-27,7	-63,9
	Satılabilir Kömür	-	-28,2	-51,2
1991	***Tüvenan Kömür***	-	-	-50,0
	Satılabilir Kömür	-	-	-32,1

Kaynak: Çalışma Grubu

2.6.1.1. Rödevanslı Sahaların Kömür Üretimi

TTK havzada bulunan madenlerden sadece 'taşkömürü ve mahlutlarını' işletme ve işlettirme yetkisine sahiptir. TTK bu yetki çerçevesinde ana kömür yataklarını kendisi işletmekte yeryüzüne yakın ve kurumca işletilmesi ekonomik olmayan damarları ise rödevans karşılığı işletilmek üzere özel kişi ve kuruluşlara ihale yoluyla vermektedir. Toplam 13 ayrı sahada yürütülen rödovans uygulaması sonunda 1995'te 136.000 ton, 1996'da 250.000 ton, 1997'de 397.000 ton, 1998'de 208.000 ton ve 1999'da 141.000 ton üretim gerçekleştirilmiştir.

1997 yılında en yüksek seviyesine ulaşan rödevanslı saha üretimi, aynı yıl için, oldukça yüksek bir oranla, toplam satılabilir kömür üretiminin %17,2'sini oluşturmaktadır. 1999 yılında ise bu oran hem rödevanslı, hem de satılabilir kömür üretiminde yaşanan düşüşe bağlı olarak %7,4 düzeyine gerilemiştir.

Tablo 2.33 TTK – Rödevanslı Sahaların Yıllara Göre Toplam Üretimleri

Yıllar	Üretim (Ton)
1990	113.056
1991	91.191
1992	100.793
1993	36.602
1994	84.407
1995	135.746
1996	250.200
1997	397.829
1998	207.969
1999	141.196
Toplam	**1.609.887**

Kaynak: TTK, 2000

Şekil 2.1 TTK – Rödevanslı Sahaların Yıllara Göre Üretimi

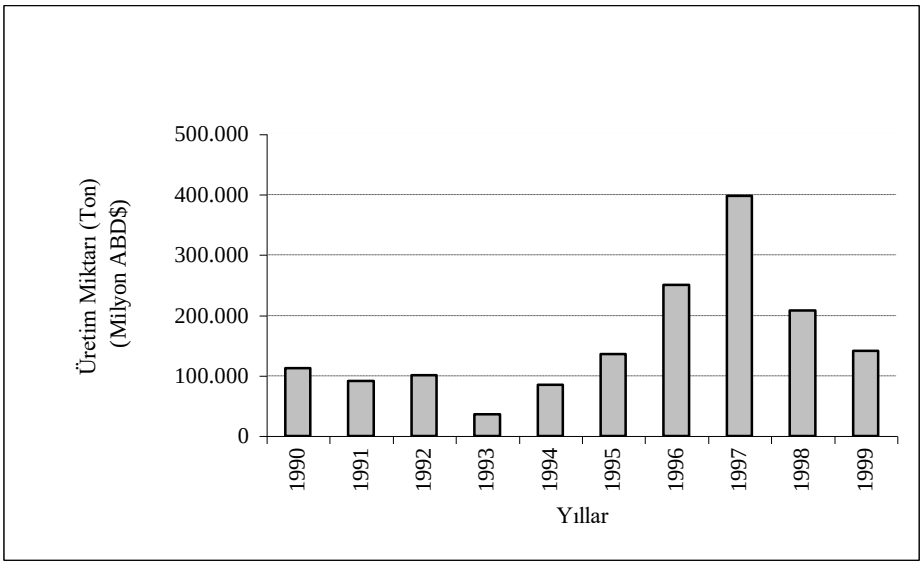

Kaynak: TTK, 2000

TTK denetiminde üretim yapan ve genellikle ilk yatırımı düşünmeyen girişimciler, rödevansla aldıkları sahalardan yüksek kar uğruna ya niteliksiz hammadde üretmekte ve bunu pahalıya satmaya çalışmakta, ya da aldıkları sahaları çok düşük randımanla çalıştırmaktadırlar. Havzadaki sahaların işletme hakkı TTK'ya ait olmasına karşın, son zamanlarda imtiyaz sahası sınırlamaları dışında kalan sahalar için ruhsat alınabilmesi olanağı getirilmiştir. Tüm bu olumlu koşullara karşın alınan ruhsat sayısı, madenciliğe olan ilgi düzeyinin ne kadar az olduğunu göstermektedir. TTK denetimi altında yeterince rahat hareket edemeyen özel sektör, hem yüksek mekanizasyonun sağlamış olduğu düşük

maliyetli ithal kaynaklarından dolayı, hem de sanayinin taleplerinden dolayı rekabetçi bir yapıya sahip değildir. Bu tür sınırlamalar ise madenciliğe olan ilgi düzeyini yetersiz kılmaktadır.

2.6.2. Kömür Satışları ve Fiyatlandırma Bilgileri

Tablo 2.34 TTK – Kömür Satışları (Bin Ton)

Yıllar	1971	1981	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Kömür Satışı	4.490,3	3.733,5	2.703,0	2.292,7	2.357,9	2.470,5	1.988,5	1.981,2

Kaynak: TTK

Üretimdeki azalmaya koşut olarak kömür satışlarında da belli bir azalma görülmektedir. Ancak satılabilir kömür üretimi ile karşılaştırıldığında satışlardaki düşüşün üretimdeki düşüşten daha az olduğunu görmekteyiz. 1971-1991 arasında satılabilir kömür üretiminde %58,7'lik bir azalma görülürken, kömür satışlarında %55,8'lik bir azalma görülmektedir. 1981-1999 yılları arasında ise bu durum %51,2'yle %46,9 oranlarında gerçekleşmektedir.

Tablo 2.35 TTK – Kömür Satışları Yüzdelik Değişim

Yıllar	Yüzdelik Değişim (%)	1981	1995	1999
1971	***Kömür Satışları***	-16,8	-48,9	-55,8
1981	***Kömür Satışları***	-	-38,5	-46,9
1991	***Kömür Satışları***	-	-	-6,9

Kaynak: Çalışma Grubu

Tablo 2.36 TTK – Kömür Satışları (Milyon USD)*

Yıllar	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	1995-99 (%)
Kömür Satışı	181	134	121	116	105	73	80	79	75	61	-16,4

(*) Yıllık kömür satışlarının dolar karşılığı, yıllık satış değerinin o yılın 31 Aralık günü Merkez Bankası dolar kuru üzerinden hesaplanmıştır.
Kaynak: TTK, Çalışma Grubu

TTK'nın kömür satışları USD üzerinden hesaplandığında ise son 5 yılda %16,4'lük bir azalma görülürken, bu durum kömür satışlarında ton temelinde kendini %6,9 olarak göstermektedir. Bu ise dünya kömür fiyatları ile yarışabilmek için TTK'nın kömür fiyatlarında gerçekleştirmiş olduğu ayarlamaları göstermektedir. Kömür fiyatları rekabet nedeniyle düşürülmektedir.

Tablo 2.37 TTK – Kömür Satışları Ortalama Fiyatları

Yıllar	Kömür Satışı (Milyar TL)	Ortalama Fiyat (Bin TL/ton)	Ortalama Fiyat (USD/ton)
1990	470,7	187,4	71,8
1991	558,7	211,7	50,7
1992	831,9	284,8	41,4
1993	1.276,0	474,8	43,2
1994	3.107,8	1.149,8	38,8
1995	4.350,7	1.897,5	31,8
1996	8.323,7	3.530,0	33,9
1997	1.640,5	6.664,0	31,9
1998	23.592,0	11.864,0	37,7
1999	33.127,0	16.720,0	30,7
1990-99 (%)	6.938,0	8.822,0	-57,2

Kaynak: TTK, Çalışma Grubu

Son 10 yıl içerisinde USD olarak gerçekleşen düşüş %57,2 düzeyindedir. Bu düşüşün, kömürün yıllar geçtikçe derinlerde yer alması ve teknolojinin derinlerden kömür çıkarımında yetersiz kalması, yani havzanın durumu nedeniyle, maliyetin sürekli yükseldiği bir üretim sürecinde Kurum üzerinde büyük bir yük oluşturmuş olduğu açıktır.

Tablo 2.38 TTK Kurumu Üretim Maliyetleri ve Satış Fiyatları (TL)

Yıllar	1994	1995	1996	1997	1998
Üretim Maliyeti	3.008.741	4.687.836	5.291.399	15.134.206	24.504.372
Ticari Maliyet	6.933.835	10.900.209	16.140.702	28.837.066	30.953.792
Ort. Satış Fiyatı	1.152.430	1.897.570	3.530.076	6.664.043	11.863.710

Kaynak: TTK,1999

Taşkömürünün asıl kullanım alanı demir-çelik üretimi için demir-çelik fabrikalarıdır. Bunun yanında taşkömürü metalurjik kok ihtiyacı olan tüm sanayi tesislerinin birincil enerji kaynağıdır. Tüketilmesi gereken en önemli sektör demir çelik olması gerekirken koklaşabilme özelliği aranılan bu hammaddenin gereken kaliteyi tutturamaması bu pazarın tam anlamıyla yitirilmesine yol açmıştır. 1971 yılında Ereğli Demir-Çelik ve Karabük Demir-Çelik fabrikalarına yapılan satış toplam satışın %41,2'sini oluştururken, 1999 yılında bu oran %10,3 düzeyinde kalmıştır. Demir çelik sektörüne yapılan satışlarda son 30 yılda %75 oranında bir azalma meydana gelmiştir. Ucuz gibi görünen ithal kömüre yönelen demir çelik sektöründen boşalan pazarı enerji sektörü doldurmuştur. 1971 yılında satışın %26'sı termik santrallere yapılırken, 1999 yılında %74,4'ü yapılmaktadır. Çatalağzı Termik Santral'i TTK'nın en büyük müşterisi durumundadır. Demir-çelik sektörüne yapılan satışlarda üretilen kömürün külü sorun olurken, günümüzde bu durum önemini

kaybetmiştir. Kömürün yüksek kalorifik değeri kullanıldığı yerde sorun yarattığından, şistle karıştırılarak satışa sunulmaktadır.

Tablo 2.39 TTK – Müşterilere Göre Kömür Satışları

Müşteriler	1971		1981		1995		1999	
	Bin ton	*(%)*	*Bin ton*	*(%)*	*Bin ton*	*(%)*	*Bin ton*	*(%)*
Termik Santraller (TEAŞ)	1.183,3	26,0	779,9	20,8	1.177,9	51,4	1.473,3	74,4
Ereğli Demir Çelik (ERDEMİR)	624,8	13,7	749,0	20,0	324,2	14,1	31,5	1,6
Karabük Demir Çelik (KARDEMİR)	1.253,6	27,5	1.007,5	26,9	326,0	14,2	172,0	8,7
T.C.D.D	773,4	17,0	227,2	6,0	4,2	0,2	5,4	0,3
Çaykur	-	-	52,2	1,4	84,0	3,7	112,4	5,7
Çimento Fabrikaları	26,9	0,6	53,8	1,4	160,7	7,0	-	-
Şeker Fabrikaları	26,2	0,6	46,5	1,2	-	-	37,1	1,9
Teshin	162,2	3,5	140,7	3,8	115,8	5,0	24,1	1,2
Diğer	499,0	11,1	676,7	18,5	99,9	4,4	124,0	6,2
Toplam	4.549,4	100,0	3.733,5	100,0	2.292,7	100,0	1.981,2	100,0

Kaynak: TTK, Çalışma Grubu

Kömür dışalımının azalmasını sağlayabilecek bir yol koklaşabilir kömürün bulunduğu damarlardan alınan tüvenanın düşük kül rejiminde yıkanmasıdır. Diğer bir yol ise her yıl kurumlar arasında yapılan antlaşmalar ve programlar doğrultusunda TTK'nın yurtdışından kömürü alarak demir çelik sektörüne satmasıdır. Bu durumda her iki kurum da kazançlı çıkabilir, demir çelik fabrikaları kömürü daha ucuza mal etmiş olur, TTK da kara geçebilir.

TTK'nın diğer büyük müşterileri, Çaykur (%5,7), Şeker Fabrikaları (%1,9) ve teshin amaçlı (%1,2) kullanımdır.

2.7. PERSONEL BİLGİLERİ

1971 yılı itibariyle toplam kayıtlı işçi ve memur sayısı 37.189'dur. 1981 yılında toplam personel sayısı 41.364'dür. 1991 yılında 33.847, 1999 yılında ise 18.545'dir. Personel sayısının düşüşü 1971'de bu yana %50,1'lik bir oranla oldukça yüksek olmuştur. 1990 yılı ortalarında uygulanmasına başlanan İşgücü İyileştirme Projesi kapsamında yürütülen re'sen emeklilik işlemleri sonucunda TTK'da, yeraltında ve yerüstünde yoğun emeklilik olayı yaşanmıştır. Uygulanan re'sen emeklilik yerüstü yan üretim ve hizmet birimlerindeki kalifiye usta ve işçilerin kaybedilmesine yol açmıştır. 1995 yılında, yeraltında re'sen emeklilik işlemleri durdurulmuş olmasına rağmen, isteğe bağlı emeklilikler, yeraltında büyük işçi açığına neden olmuştur. 1990-1999 yılları arası 9.602 yeraltı, 8.663 yerüstü olmak üzere toplam 18.265 işçi işten ayrılmıştır. TTK son 10 yılda ise personelinin %45,2'sini kaybetmiştir.

Tablo 2.40 İstihdamın Gelişimi (1971, 1980-99)

Yıllar	İşçiler			Memurlar	Toplam
	Yeraltı	*Yerüstü*	*Toplam*		
1971	20.714	14.936	35.650	1.539	37.189
1980	23.392	16.044	39.436	1.420	40.856
1981	23.569	16.366	39.935	1.429	41.364
1982	23.427	15.832	39.259	1.252	40.511
1983	23.398	15.254	38.652	1.303	39.955
1984	23.047	14.598	37.645	1.492	39.137
1985	23.828	14 403	38.231	1.346	39.577
1986	21.236	15 231	36.557	2.538*	39.095
1987	22.388	14.235	36.623	2.642	39.265
1988	22.618	13.858	36.476	2.656	39.132
1989	21.935	13.557	35.492	2.604	38.096
1990	20.464	13.885	34.349	2.626	36.975
1991	18.338	12.877	31.215	2.632	33.847
1992	17.003	12.492	29.495	2.622	32.117
1993	16.592	11.837	28.429	2.684	31.113
1994	14.427	9.537	23.964	2.635	26.599
1995	15.112	7.790	22.902	2.594	25.496
1996	12.889	7.232	20.121	2.535	22.656
1997	12.277	6.088	18.674	2.462	21.136
1998	12.029	6.088	18.117	2.505	20.622
1999	10.862	5.222	16.084	2.461	18.545

(*) 1.025 güvenlik görevlisinin işe alınması.
Kaynak: TTK İstatistik Yıllıkları

Şekil 2.2 TTK – Yıllara Göre Personel Durumu

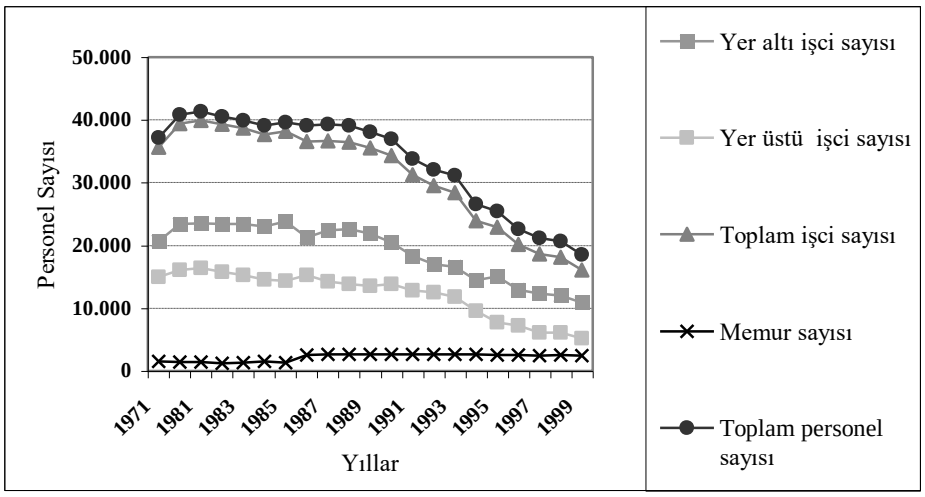

Kaynak: TTK İstatistik Yıllıkları

Tablo 2.41 TTK – Personel Sayısı Yüzdelik Değişim

Yıllar	Yüzdelik Değişim (%)	1981	1991	1995	1999
1971	***Personel Sayısı***	11,2	-8,9	-31,4	-50,1
1981	***Personel Sayısı***	-	-18,2	-38,4	-55,1
1991	***Personel Sayısı***	-	-	-24,6	-45,2
1995	***Personel Sayısı***	-	-	-	-27,3

Kaynak: Çalışma Grubu

Havzanın emek-yoğun madencilik gerektiren yapısı yeraltı işçi gereksinimini arttırmaktadır. TTK'da şu anda var olan yeraltı-yerüstü işçi oranı 2/1'dir. Üretimin arttırılması için bu oranın mutlaka arttırılması gerekmektedir. TTK'nın kurulu kapasitesi 4,5 milyon ton/yıl satılabilir üretimdir. Bu kapasiteye ulaşılabilmesi için temel faktörlerden birisi yeterli yeraltı işçi sayısının sağlanmasıdır. 1999 yılının sonunda alınan yeraltı işçileri üretimin arttırılması açısından son derece yerinde olmuştur. TTK'ya tamamı yeraltı çalışanı olmak üzere 4.012 yeni işçi alımı yapılmıştır. Ancak işçilerin eğitim hazırlıklarının ve istihdam edilecekleri panoların hazırlıklarının bitmemiş olması kısa vadede sorunlara yol açmıştır.

TTK'nın en büyük sorunlarından biri olan etkin personel politikasının eksikliği, siyasi baskılar altında artan personel alımına yol açmaktadır. Kurumun ihtiyacına ve niteliklerine göre belirlenemeyen personel alımı üretim ve verimlilik alanlarında sorunlara yol açmaktadır..

2.8. MALİ TABLO

2.8.1 Varlıklar

Alacaklar, müşterilerden alınacak olan alacaklardır. Ana alacaklar, satış sözleşmelerindendir. (Demir-Çelik Sanayi ve Termik Santral). Faturalanan meblağlar, teslimattan 20 gün sonra ödenir ve gecikme, yasal faiz üzerinden cezaya tabi tutulur. Sabit Varlıklar, toplam varlığın üçte ikisini oluşturmaktadır. "Yeraltı tesisleri" ve "tesis, makine, donanım", varlıkların %70'ine karşılık gelmektedir.

2.8.1.1 Türkiye Taşkömürü Kurumunca Kullanılan Taşınmazların Durumu

TTK Mülkiyetindeki Arsalar: TTK Mülkiyetinde olup, Zonguldak, Kozlu, Kilimli, Armutçuk ve Amasra Belediyeleri sınırları içinde bulunan parseller 660 adettir. Bu parsellerin toplam alanı 2.403.798 m^2'dir. Bu parsellerin üzerinde TTK'ya ait sınai, sosyal ve idari binalar ile hizmet evleri bulunmaktadır. Boş olan ve imarlı parsellerden TTK tarafınadan kullanılmayanlar zaman zaman ihaleye çıkarılarak satılmıştır.

Tablo 2.42 TTK Adına Tapuya Kayıtlı Parseller

Yeri	Adedi	Toplam m^2
Merkez (Genel Müdürlük)	149	319.117,71
Üzülmez	114	588.539,13
Kozlu	133	652.850,07
Karadon*	71	287.626,13
Armutçuk	12	99.827,59
Amasra**	181	455.837,49
Toplam	**660**	**2.403.798,12**

(*) Karadon Müessesine bağlı Gelik Beldesinde Kadastro işlemi yapılmamış 22 adet taşınmaz mal Tapu Kütüklerinde E.K.İ Müdürlüğü adına kayıtlıdır.Toplam alanları 49.511,97 m^2'dir.
(**) Amasra İşletme Müdürlüğü'ndeki 181 adet parselden 61 adetinin tapusu henüz TTK adına sicilli değildir.
Kaynak: TTK

TTK Tarafından Kullanılan Hazine Mülkiyetindeki Parseller: TTK tarafından kullanılan ve hazinenin mülkiyetinde bulunan Zonguldak Kozlu ve Kilimli Belediyeleri sınırları içindeki parsel adedi 183 olup, bu parsellerin toplam alanı 1.878.476 m^2'dir. Bu parseller üzerinde sınai, sosyal ve idari binalar ile hizmet evleri bulunmaktadır. Bu parseller üzerindeki binalardan hizmet dışı kalmış olup, ekonomik ömrünü dolduranlardan onarım ve bakım masrafları yüksek olanlar ıskata ayrılarak yıkılmakta ve arsaları da hazineye iade edilmektedir.

Tablo 2.43 TTK Tarafından Kullanılan Hazine Parselleri*

Yeri	Adedi	Toplam m^2
Merkez (Genel Müdürlük)	49	81.947,00
Üzülmez	28	875.115,66
Kozlu	51	519.427,74
Karadon**	55	401.985,77
Toplam	**183**	**1.878.476,17**

(*) Orman alanlarından çıkarılan ve hazine adına tescilleri yapılmamış araziler dikkate alınmamıştır.
(**) Karadon da Orman-Hazine adına kayıtlı 53 adet parselin toplam alanı 125.220,51 m^2'dir.
Kaynak: TTK

TTK Tarafından Kullanılan Orman Arazileri: TTK kullanımındaki orman arazileri 91 adet olup, bunların toplam alanı 2.520.274,47 m^2'dir. Bu araziler Üzülmez, Kozlu, Karadon, Armutçuk ve Amasra müesseselerince kullanılmaktadır. Söz konusu araziler üzerinde sınai, sosyal, ve idari binalar ile hizmet evleri yer almaktadır. Bu arazilerden toplam m^2'si 680.783 olan 57 adet arazi Orman Kanunu'nun 3302/2-B maddesine göre Hazine adına orman

sınırları dışına çıkarılmıştır. Bu arazilerden Kilimli Belediyesi sınırları içinde bulunanların kadastro çalışmaları tamamlanmıştır. Geli Belediyesi sınırları içinde yer alan arazilerde ise kadastro çalışmaları başlamış bulunmaktadır.

Tablo 2.44 TTK'ca Kullanılan Orman Sahaları

Yeri	Orman İrtifak Hakkı Devam Eden Sahalar		Orman İrtifak Hakkı Kaldırılan Sahalar	
	Adedi	*Toplam m²*	*Adedi*	*Toplam m²*
Üzülmez	2	40.387	-	-
Kozlu	3	139.320	1	67.240
Karadon	8	1.005.699	52	82.452
Armutçuk	19	544.260	4	531.091
Amasra	2	109.825	-	-
Toplam	**34**	**1.839.491**	**57**	**680.783**

Kaynak: TTK

Sınai, Sosyal, İdari Binaların ve Hizmet Evlerinin Durumu: *Sınai Binalar:* TTK tarafından kullanılmakta olan 364 adet sınai binadan 204 adeti tapulu parseller üzerinde, 142 adeti Hazineye ait parseller üzerinde 18 adeti de orman arazileri üzerinde yer almaktadır. *Sosyal Binalar:* TTK tarafından kullanılmakta olan 141 adet sosyal binadan 78 adeti tapulu parseller üzerinde, 44 adeti Hazineye ait parseller üzerinde 19 adeti de orman arazileri üzerinde yer almaktadır. *İdari Binalar:* TTK tarafından kullanılmakta olan 164 adet idari binadan 81 adeti tapulu parseller üzerinde, 76 adeti Hazineye ait parseller üzerinde 7 adeti de orman arazileri üzerinde yer almaktadır. *Hizmet Evleri:* TTK tarafından kullanılmakta olan 2595 adet hizmet evinden 755 adeti tapulu parseller üzerinde, 1224 adeti Hazineye ait parseller üzerinde 616 adeti de orman arazileri üzerinde yer almaktadır.

Tablo 2.45 TTK'ya Ait Sınai, Sosyal, İdari Binaların ve Hizmet Evlerinin Durumu

Yeri	Sınai Binalar	Sosyal Binalar	İdari Binalar	Hizmet Evleri
Gn.Müd.	41	18	38	467
Üzülmez	134	47	53	655
Kozlu	56	42	12	483
Karadon	74	15	40	666
Amasra	41	9	14	48
Armutçuk	18	10	7	276
Toplam	**364**	**141**	**164**	**2595**

Kaynak: TTK

Satılan veya Kamu Kuruluşlarına Satış Suretiyle Devredilen Taşınmazlar: 1994 ve 1999 yılları arasında TTK tarafından yapılan ihaleler sonucunda 58 adet parsel 3. şahıslara satılmış, 20 adet parsel de kamu kurum ve kuruluşlarına satış suretiyle devredilmiştir. Satılan ve devredilen parseller üzerinde, 77 adet hizmet evi, 21 adet sosyal bina ve 9 adet idari bina yer almaktadır.

TTK toplamda sahip olmuş olduğu 3116 adet bina ile Zonguldak kentinde mekansal açıdan da çok önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle son 10 yıl içerisinde uygulanmaya çalışılan küçülme politikaları mekansal boyut üzerinde de etkisini hissettirmektedir. Son yıllarda satış, kira ve devir miktarlarında ve kullanılmayan, boş binaların sayısında yaşanan artış bu küçülme politikalarını destekleyici niteliktedir.

Tablo 2.46 TTK – Sosyal Hizmet Binaları

Yeri	**TTK Kullanımındaki Binalar**			**Kira/Tahsis**			**Boş/Kullanılmayan**		
	Tapulu Parsel	***Hazine Parseli***	***Orman Arazisi***	***Tapulu Parsel***	***Hazine Parseli***	***Orman Arazisi***	***Tapulu Parsel***	***Hazine Parseli***	***Orman Arazisi***
Gn.Müd.	4	1	-	11	2	-	-	-	-
Kozlu	6	3	-	10	7	-	13	4	-
Armutçuk	-	-	4	-	-	3	-	-	3
Üzülmez	7	4	-	8	27	-	7	12	5
Karadon	1	3	3	1	-	-	-	2	-
Amasra	5	-	-	1	-	1	-	-	1
Toplam	**41**			**71**			**47**		
Genel Toplam	**159**								

Kaynak: TTK, Çalışma Grubu

TTK'nın 159 adet sosyal hizmet binası bulunmaktadır. Bu binaların sadece 41 tanesi TTK tarafından kullanılmaktadır. Kullanım dışı kalmış buluna TTK binalarında 71 tanesi ihale yolu ile kiralanmış yada diğer kamu kurum ve kuruluşlarına tahsis edilmiştir. 47 adet bina ise hiç kullanılmamaktadır. Bu durumda TTK sahip olmuş olduğu sosyal hizmet binalarının yalnızca %25,8'ini kendisi kullanmaktadır. Sahip olmuş olduğu binaların %29,6'sını ise hiç kullanmamaktadır.

2.8.2. İşletme Maliyeti

Kömür üretiminin işletme giderleri, satışlardan elde edilen gelirlerin yaklaşık iki katıdır. 1998 yılı için malzeme giderleri toplam giderin %6.5'ini, işçi ücretleri % 55,4'ünü, memur ücretleri %7,6'sını, dışarıdan sağlanan hizmetler %5,2'sini, vergi,resim ve harç giderleri %0,1'ini, amortisman giderleri %0,8'ini, finasman giderleri %23,6'sını, diğer giderler ise %0.7'sini oluşturmaktadır. Personel

giderleri ve finansman giderleri toplamı toplam giderin %86.6'sını oluşturmaktadır ki bu oldukça yüksek bir orandır.

Tablo 2.47 TTK – İşletme Giderleri (Milyon USD)*

Gider Grupları	1995	1996	1997	1998
Malzeme Giderleri	18,9	22,8	19,8	19,3
İşçi Ücretleri	170,6	146,5	168,4	164,0
Memur Ücretleri	15,9	17,9	19,7	22,6
Dışarıdan Sağlanan Hizmetler	14,0	16,8	15,3	15,5
Diğer Giderler	1,5	2,0	1,9	2,1
Vergi, Resim,Harç Giderleri	0,1	0,2	0,1	0,3
Amortisman Giderleri	9,0	3,9	1,9	2,5
Finansman Giderleri	119,3	134,8	105,0	69,9
Toplam	**349,3**	**344,9**	**332,1**	**296,2**

(*) İşletme giderlerinin dolar karşılığı, o yılın 31 Aralık günü Merkez Bankası dolar kuru üzerinden hesaplanmıştır.
Kaynak: TTK İstatistik Yıllıkları, Çalışma Grubu

Satın alınan işletme malzemeleri, esas olarak kereste, demir ve çelik bağlar, yakıt ve yağlardır. Diğer giderler aslında işletmenin sosyal masraflarıdır, fakat günlük kömür çıkarımına eklenemedikleri için üretimde işçi maliyeti olarak gözükmektedir ve Hazine tarafından sübvanse edilmektedir. Ödenmeyen eski borçlar ve cezalar, sürekli olarak artmaktadır. Bunun yanında, bütçe oluşturulurken, Hazine, TTK için belli bir bütçe oluşturmakta ve bütçe içinde kalınmasını istemektedir.

2.8.3. TTK Mali Borçlar :

TTK'nın satın almalar ile ilgili olarak borcu bulunmamaktadır. İşletmenin faaliyetlerini sürdürebilmesi satın alma bedellerini zamanında ödemesine bağlıdır. Aksi takdirde satış yapan firmalar ürünleri teslim etmeyeceklerdir. Bu da, faaliyet seviyesinin düşük olduğunu göstermektedir. TTK borçlarının çoğu, tümü Hazine tarafından dengelenen kamu kurumlarına aittir, bunlar arasında SSK ön sıradadır. TTK içinde bulunduğu nakit sıkıntısı yüzünden ödemelerini ertelemekte ve dolayısıyla aylık %10 ceza faizi, toplam borcuna eklenmektedir. Alacaklılara ödeme yapamama, özellikle devlet adına personelden toplanan gelir vergisinin ödenememesi,kömür satışlarıyla birleştirildiğinde acil ihtiyaç ve ücretler için kullanılabilecek bir nakitin oluşmasını sağlamaktadır.

Son 5 yıllık dönem içerisinde yapılan çalışmalar sonucunda TTK'nın hem uzun hem de kısa vadeli borçlarında büyük düşüşler gözlemlenmektedir.

Tablo 2.48 TTK – Mali Borçlar (Milyon USD)

Yıllar	Kısa Vadeli	Uzun Vadeli
1995	168,4	42,8
1996	245,1	38,7
1997	47,0	31,5
1998	21,6	26,4
1999	6,9	21,4

** Yıllık kömür satışlarının dolar karşılığı, yıllık satış değerinin o yılın 31 Aralık günü MB dolar kuru üzerinden hesaplanmıştır.*
Kaynak: TTK

1995 ve 1999 yılları arasında TTK'nın uzun vadeli borçlarında %50, kısa vadeli borçlarında ise %95 oranında azalma yaşanmıştır. Bu durum TTK'nın geleceğine yönelik umut verici bir gelişmedir.

2.8.4 Kar-Zarar Değerlendirmesi

Tablo 2.49 TTK'nın Toplam Zararları (Milyon USD)

Yıllar	1971	1981	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Net Zarar	-6	0	-299	-523	-571	-684	-515	-443	-362	-352	-275

Kaynak: TTK İstatistik Yıllıkları, Çalışma Grubu

Şekil 2.3 TTK Yıllara Göre Kar-Zarar Durumu

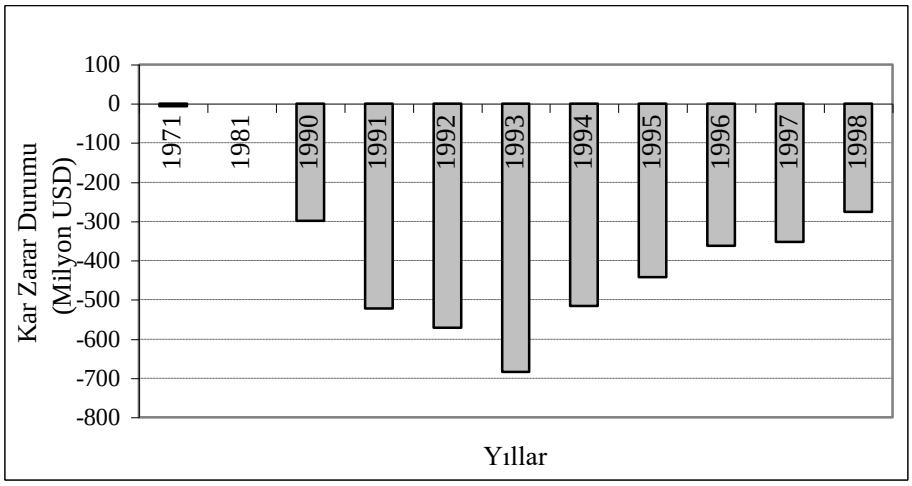

Kaynak: TTK İstatistik Yıllıkları, Çalışma Grubu

Uzun yıllardır sürekli zarar eden TTK'nın şu anki borçları Hazine tarafından karşılanmaktadır. Ancak 1993 yılından itibaren TTK'nın zarar tablosunda

belirgin bir azalma gözlemlenmektedir. Bu durum oluşturulacak kapsamlı ve etkili politikalarla sektörün ve kurumun varlığının devam ettirilebileceği yönünde umut verici bir gelişmedir.

2.9. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Bu raporda ülkemizin tek taşkömürü üreticisi olan TTK'da son yıllarda yaşanan gelişmeler rakamlarla ve grafiklerle irdelenmeye çalışılmıştır.

Ortaya çıkan tablo, kurumun yatırım, istihdam, üretim ve mali yönden büyük bir sıkıntı içinde olduğunu göstermektedir. Ancak bu tablo aynı zamanda TTK'nın ve kömürün Zonguldak ve çevresi için ne kadar önemli olduğunu da göstermektedir. TTK'nın zarar ettiği için kapatılması gerektiği görüşünü savunanların, sona erdirilen üretimin sadece bir kurumun kapatılması olmayacağını, bir kentin varoluş nedeninin ortadan kalkacağını ve yeniden yapılanma sürecine girecek olan kentin ve yaşayanlarının karşılaşacakları sorunların boyutlarının ne derece büyük olabileceğini anlamaları gerekmektedir.

Türkiye'de taşkömürü madencililiğinin ve dolayısıyla Türkiye Taşkömürü Kurumu'nun (TTK) sonunu hazırlayan gelişmeler, 1980'li yıllardan itibaren dünyada ve Türkiye'de uygulamaya konulan bilinçli politikaların bir sonucudur. Yeni dünya düzeni ve küreselleşme kavramları uygulamaya konulan yeni liberal politikaların ideolojik yansımaları olmuşlardır. "Yeni dünya ideologlarının, 'dünya ile bütünleşme', 'ulus ötesi kalkınma', 'modern dünyanın değerlerine bağlanma', 'demokratikleşme' ve 'refah devletine ulaşma sloganlarıyla takdim ettikleri bu oluşumda az gelişmiş ülkelere biçilen rol, IMF'nin istikrar programları ve Dünya Bankası'nın koşullu yapısal uyarlama kredileri aracılığıyla, kamu harcamalarını ve sosyal hizmet giderlerini kısıp, çok uluslu şirketlerin mal ve finans dolaşımının önündeki engelleri kaldırarak, borçlanma politikalarıyla KİT'lerin elden çıkarılıp, sermayenin merkezileşmesine katkıda bulunmak olarak belirlenmiştir".(Maden Mühendisleri Odası Zonguldak Şubesi, 1999). Enerji ve madencilik endüstrilerinde çok büyük ekonomik ve mali güce ulaşan çok uluslu şirketler belirlemiş oldukları piyasa koşulları ile ulusal düzeydeki işletmelerin varlıklarını tehdit eder hale gelmişlerdir. Bununla birlikte dünya enerji politikalarında meydana gelen değişiklikler, (petrol ve doğalgaz sunumunun artması, nükleer santrallerin yaygınlık kazanması) ve çevresel faktörlerin önem kazanmasıyla birlikte, maliyeti fazla olan kömür üretimini ve kullanımını destekleyen siyasi politikalar azalmış ve neredeyse tamamen ortadan kalkmıştır. Ancak küreselleşmeyle birlikte dünyada yaşanan gelişmelerden etkilenen ve kendi politikalarına yön veremeyen ulus devletleri aslında sanıldığı kadar etkisiz değillerdir. Avrupa Birliği içerisinde yer alan İngiltere ve Almanya, uymak zorunda oldukları Birlik politikalarına rağmen, kendi iç politikalarında çok büyük farklılıklar göstermişlerdir. Her iki ülkede de taşkömürü üretiminde yaşanan düşüş, ucuz kömür ithalatı yoluyla karşılanmaya çalışılmış ancak taşkömürü pazarındaki düşüş engellenememiştir. Taşkömürü üretimi ve sendikanın gücünün azaltılmasına yönelik politikalar İngiltere'de

sistemli bir biçimde, bütün enerji politikası göz önünde bulundurularak çok katı bir biçimde uygulanmıştır. Almanya'da ise stratejik öneme sahip olan taşkömürü endüstrisine yapılan büyük miktarlı sübvansiyonlar devam etmiş ve yaşanan süreç federal yapının da etkisiyle, sendika ile uzlaşma sağlanarak, toplumsal kesimlerin uygulanan politikalardan daha az etkilenecekleri bir biçimde atlatılmaya çalışılmıştır. Avrupa Birliği içerisinde yer alan bu iki ülkenin uygulamış oldukları farklı politikalar, ulus devletlerin kendi enerji politikalarına yön vermelerinde hala yeterince yetkin olduklarının bir kanıtıdır.

Türkiye'de anlamlı miktarda taşkömürü üretimi sadece Zonguldak Taşkömürü Havzası'nda TTK tarafından gerçekleştirilmektedir. Taşkömürü üretiminde hem sektör hem de TTK kaynaklı pek çok sorun yaşanmaktadır. Havzanın emek yoğun çalışma düzenini gerektiren son derece karmaşık jeolojik yapısı ve derinleşen üretim alanları en önemli teknik sorunlardandır. Havzanın jeolojik yapısı dikkate alındığında rekabetçi bir üretim yapısının hiçbir şekilde oluşturulamayacağı açıkça görülmektedir. Rekabet edebilir bir yapıya kavuşturulamayan TTK'nın özelleştirilme şansı da azdır. Küçük işletmelerin dünya fiyatları ile rekabet edememeleri ve Türkiye'de özel sektörün düşük kar nedeniyle madenciliğe olan ilgi düzeyinin yetersizliği bu sonucu doğurmuştur. Taşkömürünün sanayi için stratejik bir hammadde olması, Zonguldak Bölgesi'nin ekonomisinin büyük ölçüde TTK'ya bağlı olması ve yaratacağı sosyal sorunlar nedeniyle, en azından şimdilik, tasfiye uygulanabilir bir çözüm olarak görünmemektedir. Tasfiye durumunda ülkenin tek taşkömürü üretim imkanı ortadan kalkmış olacak ve bölgede madencilik konusunda oluşmuş olan birikim de yok olacaktır. Bu durumda, kamu maliyesi üzerindeki yükün azaltılması için TTK' da küçültme çalışmaları hız kazanacaktır.

TTK'nın en büyük sorun alanlarından birisi siyasi baskılar altında artan personel alımının, Kurumun ihtiyacına ve niteliklerine göre belirlenememesi ve etkin bir personel politikasının oluşturulamamasıdır. Diğer önemli sorun alanları ise yatırımlar, pazarlama ve ticari maliyetinde yer alan finansman giderleridir. Son yıllarda yatırıma ayrılan ödeneklerin yeterli miktarda olmaması, planlanan yatırımların istenilen düzeyde olmamasına ve önceden yapılmış olan yatırımların da işlevsiz hale gelmelerine neden olmaktadır, bu ise ekonomik sorunların daha da büyümesine yol açmaktadır.TTK'nın finasman giderlerinin %40 düzeyinde olması Kurm için önemli bir mali yük oluşturmaktadır. Ayrıca finasman sıkıntısı nedeniyle zamanında ödenemeyen borçlara uygulanan gecikme zamları mali yükün gittikçe artmasına neden olmaktadır. Pazarlama ise son yıllarda önemli sorunlardan biri haline gelmiştir. TTK'nın stok düzeyi koklaşabilir kömürün pazarlanmasında yaşadığı sıkıntılar nedeniyle artmaktadır. Pazar sorunu azalması için TTK zaman zaman satış fiyatlarında ayarlamalar yapmaktadır.

TTK'nın çok ciddi sorunlarla karşı karşıya olduğu açıktır. TTK'nın dolayısıyla kömür endüstrisindeki sorunların aşılması için öncelikli olarak yapılması gereken Türkiye'de kapsamlı ve uzun vadeli bir enerji politikasının

oluşturulması ve taşkömürünün bu süreçteki yerinin kesin olarak belirlenmesidir. Dışa bağlı bir enerji politikasının mı yoksa ülke çıkarları için önemli role sahip olan, sanayi için stratejik önemi olan taşkömürü üretiminin belli bir seviyede de olsa desteklenmesi gerektiğinin mi bir an önce belirlenmesi ve tercih edilen politika doğrultusunda çalışmaların başlatılması gerekmektedir. Dünya örnekleri incelenmeli ve bu temel noktada alınacak karar netleştirilmelidir.

TTK'nın içinde bulunduğu durumun düzeltilmesi için ilk önce varolan KİT yapısının değiştirilmesi gerekmektedir. KİT modeli dışında bir havza yönetiminin pek olanaklı olmadığı da göz önünde bulundurulursa, yasada yönetsel özerklik sağlamaya yönelik değişiklikler mutlaka gerçekleştirilmelidir. Yeni yapıyla birlikte, çalışanların yönetim ve denetim mekanizmalarında yer aldıkları, özerk bir yönetim modelinin oluşturulması gereklidir. Kurumun personel politikası, sadece vakti gelen işçilerin emekli edilmesi formunda çıkartılmalı, siyasal baskılardan arındırılmalı ve üretimde verimliliği sağlamaya yönelik ciddi politikalar oluşturulmalıdır. Ayrıca TTK'da dengesiz olan yeraltı yerüstü işçi oranının iyileştirilmesi yönünde mutlaka bir istihdam politikası geliştirilmelidir. Siyasi müdahalelerin oldukça yüksek seviyede olması TTK'nın bugünkü durumuna gelmesinde etkili olmuştur. Üretimin arttırılabilmesi için yatırım gerekmektedir, yatırım için de sübvansiyonlar dışında kaynak bulunması ve buna yönelik politikanın geliştirilmesi gerekmektedir. Kullanılmayan ve çürümeye terk edilen Kurum taşınmazlarının elden çıkartılması hem bu yapıların kentte yaratmış oldukları depresif atmosferi sona erdirmesi bakımından, hem bu yerlerin başka alanlarda kullanılıp değerlendirilmesi açısından, hem de yatırımlar için gerekli olan kaynağın bir kısmının karşılanması açısından faydalı olabilir. Demir-çelik işletmelerinin sıfır gümrükle ucuz taşkömürü ithal etmeleri, Zonguldak havzasındaki koklaşabilir taşkömürünün tercih edilmemesine, dolayısıyla TTK'nın zamanla demir-çelik sanayi pazarını yitirmesine yol açmaktadır. Taşkömürü ithalatının TTK tarafından gerçekleştirilmesi durumunda TTK'nın işletme zararları azalacak ve üretilen sanayi nitelikli kömür amacına uygun kullanılacaktır.Yatırım konusunda taşkömürü ithal ve pazarlama yetkisinin TTK'ya verilerek ulusal bir politika oluşturulması ve ithal kömürlere ton başına belirli bir miktar fon uygulanarak yatırımlara kaynak oluşturulması yönündeki görüşler oldukça anlamlıdır. Kontrol altında bulundurulan rödövans uygulamaları Kurum'a kaynak kazandıracak biçimde yaygınlaştırılmalıdır. Ayrıca mutlaka profesyonel anlamda güçlü pazarlama teknikleri ve yöntemleri geliştirilmeli ve de gerekiyorsa bu konuda yardım alınmalıdır. Yapılacak bu kapsamlı düzenlemelerle, mali yapının bir düzene oturtulması için, mutlaka finans borçlarının kapatılması ve yeni bir başlangıç yapılması gerekmektedir.

Sonuç olarak; belli bir enerji politikasına sahip olmayan; taşkömürü endüstrisinin geleceğine yönelik ciddi kararalar almayan ve yasal düzenlemeleri gerçekleştirmeyen siyasi iktidar yaşanan olumsuzlukları küreselleşmeyle gelen pazar ortamına bağlamakta ve sektörle ilgili politikalar üretmeyerek kurumun

kendi kendini bitirmesini beklemektedir. Taşkömürü sektörünün geleceği açısından biran önce bu kararsızlığa son verilmeli, ulusal enerji politikaları ve taşkömürü politikasında uzlaşmaya varılmalıdır. TTK'nın Zonguldak ve çevresinin ve dolayısıyla Türkiye'nin ekonomisine getirdikleri dikkate alınarak, uzun vadeli planlar ve devletin düzenleyici ve destekleyici yönü ile TTK yeniden yapılandırılmalıdır.

3. ZONGULDAK KENTİNİN DEMOGRAFİK, SOSYAL VE KÜLTÜREL YAPISI

3.1. KENTİN DEMOGRAFİK, EĞİTİM, SAĞLIK, SOSYO-KÜLTÜREL YAPISININ DÖNÜŞÜMÜ

3.1.1. Demografik Yapı ve Göç

1999 yılından itibaren Zonguldak kentine bağlı merkez ilçe dahil 6 ilçe, 32 belediye ve 372 köy bulunmaktadır. Bartın ve Karabük ilçelerinin il olmasından sonra nüfusu 612.722'ye inen Zonguldak ili, nüfusu 1.000.000'un altındaki kentler arasına katılmıştır.

1927 yılından bu yana yapılan tüm nüfus sayımlarında Zonguldak kenti kentleşme oranı bakımından Türkiye ortalamasının altında kalmıştır. 1997 yılı verilerine göre, Türkiye nüfusunun %65'i kentlerde yaşarken, bu oran Zonguldak kenti için %39 düzeyindedir. Ancak, 1997 sayımına kadar her dönemde kentleşme hızı Türkiye ortalamasının üzerinde gerçekleşmiştir. İlk kez 1997 sayımında bu gelişmenin yavaşlayarak ülke ortalaması altına düştüğü görülmektedir. (Ersoy, Şengül, Hoşgör, Tokluoğlu, 2000)

1990'lı yıllara gelinceye kadar kentte sanayinin gelişmesine koşut olarak nüfus da artmış, ancak 1990'lerden sonra nüfus azalmaya başlamıştır .Zonguldak kenti günümüzde ülke nüfusunun %1'inden azını kapsamaktadır.

Tablo 3.1'de yıllar itibariyle Türkiye geneli ile karşılaştırmalı olarak Zonguldak kentindeki nüfus değişimi verilmektedir.

Tablo 3.1 Yıllara Göre Türkiye, Zonguldak Kent ve Zonguldak Merkez İlçe Nüfusları

Yıllar	Türkiye		Zonguldak*		Zonguldak Merkez**	
	Nüfus	*Gelişme Endeksi*	*Nüfus*	*Gelişme Endeksi*	*Nüfus*	*Gelişme Endeksi*
1927	13.648.270	100,00	145.677	100,00	11.947	100,00
1950	20.947.188	153,47	260.147	178,58	35.722	299,00
1960	27.745.820	203,35	328.268	225,33	54.010	452,08
1970	35.605.176	260,87	435.923	299,23	77.135	645,64
1975	40.347.719	295,52	500.617	343,65	90.221	755,18
1980	44.736.957	327,78	578.401	397,04	109.044	912,73
1985	50.664.458	371,21	636.186	436,71	117.879	986,69
1990	56.473.035	413,77	653.739	448,76	116.725	977,02
1997	62.865.574	460,61	612.722	420,60	106.742	893,46

(*) Merkez, Alaplı, Çaycuma, Devrek, Kdz. Ereğli ve Gökçebey
(**) Zonguldak kent merkezi nüfusu
Kaynak: DİE verilerinden hesaplanmıştır.

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi Zonguldak kent bütünü nüfusunun en yüksek olduğu dönem 1990 yılıdır. 1990 yılına kadar, Zonguldak, kent bütünü, merkez ilçe kent nüfusları, nüfusun yıllık artış hızları, gelişme endeksi açılarından istikrarlı bir gelişme izlerken; 1990 yılından itibaren nüfus ve dolayısıyla yıllık artış hızı da hızla gerilemiş, 1975'lerde binde 27,67 olan artış hızı, 1997 sayımında binde –12,95 gibi bir değere ulaşmıştır. Zonguldak merkez ilçe kent nüfusu da benzer bir gelişme göstermiştir. 1975 yılında yaklaşık binde 31,34 olan nufus artış hızı, 1997 yılı sayımında daha da gerileyerek binde –9 lara kadar inmiş ve 1997 yılı kent nüfusu 1980 yılı nüfusunun da altına düşmüştür. Kentin nüfusunun bu şekilde belirgin olarak düşmesinin nedenini 1990 yılından başlayarak düşüş eğilimine giren ülke genelindeki eğilimle açıklamak olanaklı değildir. Çünkü, Türkiye bütününde nüfus artış hızı hala binde 20'ler civarında seyretmektedir. 10 yıl öncesine kadar, diğer Karadeniz illerinden farklı olarak, onlardan göç alan bir il olan Zonguldak, 1985-1990 yılları arasında yaklaşık 30.000 kişilik bir net göç vermiştir. Göç ederek ili terkedenlerin %30'unun 25-34 gibi en üretken yaş grubunda olması özellikle dikkat çekicidir. (Ersoy, Şengül, Hoşgör, Tokluoğlu, 2000)

Nüfusun azalmasında yaşanan bu olumsuz gelişme, kentte 1980'lerden sonra kendini hissettirmeye başlayan ekonomik bunalımın bir yansıması olarak ele alınmalıdır.

Nüfusun yaş grubuna göre dağılımında da nüfustaki değişime bağlı olarak bir değişme yaşandığı gözlenmektedir. 0-19, 20-54 ve 55 ve üstü yaş grubu olmak üzere 3 grup altında incelenen yaş guplarında birinci grup gelecekte nüfus artışını etkileyecek grubu oluşturmaktadır. 20-54 yaş grubu, mevcut iş işgücünü; 55 ve üstü yaş grubu ise emeklilerden oluşan grubu oluşturmaktadır. Tablo 3.2'de yaş grubuna bağlı bu değişim gösterilmiştir.

Aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi, 1975-1998 yılları arasında Türkiye genelinde 0-19 yaş grubunda belirgin bir düşüş gözlenmektedir. 1975 yılında %51,02 olan bu oran 1998 yılında %42,30'lara gerilemiştir. Buna karşın 20-54 yaş grubunda istikrarlı bir artış yaşanmıştır. 1975'lerde 20-54 yaş grubunun Türkiye genelindeki oranı %39,55 iken 1998'de bu oran %45,60'e ulaşmıştır. 55 ve üstü yaş grubunda da bir artış eğilimi olduğu gözlenmektedir.

Tablo 3.2 Yaş Grupları ve Yıllara Göre Türkiye Genel, Türkiye Kentsel, Zonguldak İl, Zonguldak Kentsel, Merkez İlçe Kent Nüfusları (Yüzde)

Yaş Grubu	Yıllar	Türkiye Geneli	Türkiye Kent Nüfusu	Zonguldak Kent Nüfusu	Zonguldak Merkez Nüfusu	Merkez İlçe Nüfusu
0-19	1975	51,02	48,34	51,41	47,68	48,60
	1980	49,97	47,69	50,60	47,65	49,54
	1985	48,18	46,34	48,69	46,07	45,49
	1990	45,95	44,82	45,88	44,09	43,63
	1998	42,30	41,20	37,11	31,78	36,51
20-54	1975	39,55	43,05	39,36	45,61	46,07
	1980	40,45	43,76	40,21	45,31	44,17
	1985	41,91	44,82	41,57	46,67	47,23
	1990	43,34	45,81	42,60	47,15	47,72
	1998	45,60	48,70	50,28	56,48	53,77
55 ve üstü	1975	9,43	8,61	9,23	6,71	5,33
	1980	9,58	8,55	9,19	7,04	6,29
	1985	9,91	8,84	9,74	7,26	7,28
	1990	10,71	9,37	11,52	8,76	8,65
	1998	12,10	10,10	12,61	11,74	9,72

Kaynak: DİE

Ülke genelinde izlenen bu eğilim Zonguldak kentinde de belirgin olarak gözlenmektedir. 1975-1998 yılları arasında 0-19 yaş grubundaki nüfusun oranında önemli bir düşüş yaşanmıştır. 1980 yılında %50,60 olan oran 1998 yılında %37,11'e düşmüştür. Orta yaş ve üstü yaş grubunda ise bu oranlarda bir artış sözkonusudur. Diğer bir deyişle, nüfus gün geçtikçe yaşlanmaktadır. Bu durum, genç ve çalışabilir yaştaki nüfusun ekonomik kaygılarla iş bulabilmek amacıyla başka bölgelere göç etmesiyle kentteki orta ve yaşlı grubundaki oranın buna bağlı olarak artmış olmasının bir sonucu olabilir.

Merkez ilçede 0-19 yaş grubunun payı 1990 sayımında %43'lere inerken, yaş grupları içinde en büyük payın –1985 yılından başlayarak– 20-54 yaş grubuna kaydığı gözlenmektedir. Bu gelişmenin kentin bahsedilen yaş grubundan net göç verildiği bir dönemde gerçekleşmesi dikkat çekicidir. Yaş gruplarının üçüncüsünü oluşturan, 55 ve üzerindeki emekli kesimin il toplamı ve merkez ilçe nüfus piramidindeki payının 1975 yılından başlayarak sürekli ve istikrarlı bir biçimde artarak 1990 yılında %10'lara ulaştığı görülmektedir.

Zonguldak kentinde yapılan alan çalışmaları verilerine bakıldığında da, bu eğilim DİE'den elde edilen Türkiye ve Zonguldak verileriyle benzerlik göstermektedir.

Tablo 3.3 Zonguldak Kenti Yaş Gruplarının Dağılımı

Yaş Grubu	Sayı	Yüzde (%)
0-19	1688	68,0
20-54	659	26,6
55 ve üstü	133	5,4
Toplam	**2480**	**100,0**

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

326 kişiyi kapsayan ve Zonguldak merkez ilçesinde yapılan alan çalışmasında elde edilen veriler, ülke geneli ve Zonguldak özelinde izlenen eğilimin 1999 yılı verileri ile bir kez daha desteklendiğini göstermektedir.Buna göre, 0-19 yaş grubu, çalışma yaşındaki faal nüfus oranı %68'lere yükselmiştir. 55 yaş ve üstü yaş grubunun oranı da %5,4 olarak bulunmuştur. Kısacası, Türkiye geneli ve kent merkezleri için yaptığımız incelemede ortaya çıkan bulgular, Zonguldak kent merkezi alan çalışmasında çok daha çarpıcı olarak yinelenmektedir. Nüfus yapısında karşılaşılan bu önemli değişimin kentin ekonomik yapısındaki gerileme ile birleşmesi işsizlik sorununun boyutlarını dayanılmaz düzeylere çıkartmıştır.

Nüfus piramidlerinin cinsiyet açısından incelediğimizde ise, Zonguldak'ta gerek il ve gerekse merkez ilçe düzeylerinde, yıllara göre kadın-erkek oranlarının dağılımının Türkiye ortalaması ile karşılaştırılmasında belirgin bir değişmenin olmadığı gözlenmektedir. Özellikle merkez ilçede 1975 yılı verilerinde karşılaşılan kadın-erkek oranları arasındaki, erkekler lehine olan dengesizliğin yıllar içinde ortadan kalktığı görülmektedir. Bu verilere dayanarak, merkez ilçeye geçici olarak iş bulmak için yapılan göçlerin azaldığını, diğer illere yapılan göçlerin ise aile göçleri biçiminde gerçekleştiğini ileri sürülebiliriz.

Tablo 3.4 Türkiye, Zonguldak İl ve Zonguldak Merkez İlçe'de Nüfusun Cinsiyete Göre Dağılımı

Yıllar	Türkiye		Zonguldak Kenti		Zonguldak Merkez	
	Erkek	***Kadın***	***Erkek***	***Kadın***	***Erkek***	***Kadın***
1975	51,41	48,59	51,03	48,97	55,46	44,53
1980	50,73	49,27	49,77	50,23	51,44	48,55
1985	50,67	49,33	49,69	50,31	52,12	47,87
1990	50,66	49,34	51,28	48,71	51,10	48,89
1999*	v.y	v.y	v.y	v.y	50,04	49,06

Kaynak: DİE verilerinden hesaplanmıştır.
(*) 1999 Zonguldak Merkez verileri alan çalışmasından elde edilmiştir.

Hanehalkı büyüklüğü açısından da 1980-1990 yılları arasında önemli önemli bir değişikliğin olmadığı gözlemlenmektedir. "Hanehalkı büyüklüğü ve hanenin kompozisyonu hanehalkı üyelerinin faydalanabilecekleri kaynakların üyeler arasında dağılımını ve sonuçta da hanehalkı üyelerinin refahını etkilemektedir. Hanehalkı büyüklüğü kalabalık hanehalkı ortamı ile ilişkili olduğundan, hane içinde olumsuz sağlık koşullarının oluşumuna yol açabilir." (Hacettepe Ün., 1999:16)

Aşağıdaki tabloda da görüleceği üzere Zonguldak kentinde hane büyüklükleri 1980 ve 1985 yıllarında, Türkiye kentsel yerleşmeleri ortalamasından yüksektir. Aile büyüklüklerinin değişiminde ise Türkiye genelinde ve Zonguldak kentinde benzer eğilimlerin yaşandığı görülmektedir. Geniş aileden anne, baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aileye bir geçiş sözkonusudur. Zonguldak kentinde 1980 yılında tek kişilik aile oranı %7,93 iken bu oran 1985 yılında %5,77'ye, 1990'da ise %3,55'e gerilemiştir. Bu durum 1980'lerde iş bulmak amacıyla yalnız gelen erkeklerin kentte yaşanmaya başlayan ekonomik gerilemeyle birlikte 1990'lardan itibaren iş bulmak amacıyla başka kentlere göç etmeleriyle açıklanabilir ve kentin ekonomik yapısının nüfus üzerindeki etkilerinin yansımasının bir diğer kanıtı olarak karşımıza çıkmaktadır. 2-4 kişiden oluşan ailelerin oranında ise önemli bir artış gözlemlenmektedir. 1980 yılında %45 olan çekirdek aile oranı, 1990'larda %51,4'e çıkmış ve dolayısıyla geniş ailelerin oranı da düşmüştür.

Alan çalışması verilerinde de benzer bir tablo karşımıza çıkmaktadır. Merkez ilçede 326 hane ile yapılan çalışmada tek kişilik aile oranı %2,1'dir. Yapılan alan çalışması, Türkiye genelinde Zonguldak kent merkezinde gözlenen eğilimle bir tutarlılık göstermekte ve 2-4 kişiden oluşan çekirdek aile oranı %65,98 olarak bulunmuştur.

Tablo 3.5 Türkiye Kentler ve Zonguldak İl Merkezi İçin 1980, 1985 ve 1990 Nüfus Sayımlarına Göre Hanehalklarının, Hanehalkı Büyüklüğüne Göre Dağılım Oranları

Hane Halkı Büyüklüğü	**Türkiye (%)***			**Zonguldak (%)****			
	1980	***1985***	***1990***	***1980***	***1985***	***1990***	***1999 *** ***
1	5,57	4,98	5,23	7,93	5,77	3,55	2,10
2	13,24	12,00	13,20	13,02	10,49	10,20	12,58
3	17,22	17,14	19,20	14,27	15,31	15,12	19,03
4	22,44	24,26	26,27	17,97	22,20	25,92	34,37
5	17,26	18,03	16,91	16,04	18,89	20,65	19,94
6	10,71	10,71	9,15	11,53	12,52	12,95	7,98
7	6,03	5,82	4,74	7,24	7,13	6,60	3,08
8	3,32	3,12	2,30	4,69	3,69	2,69	0,62
9+	4,20	3,93	2,99	7,55	3,99	2,31	0,30

Kaynak: DİE
(*) Türkiye için nüfus grubu olarak 30000+ olan nüfus grubu seçilmiştir.
(**) Zonguldak verileri Merkez İlçeyi kapsamaktadır.
(***) 1999 Zonguldak Merkez verileri alan çalışmasından elde edilmiştir.

Göç olgusuna baktığımızda, 1985-1990 yılları arasında Türkiye genelinde iç göç sayısı 4.065.173 olduğu ve dış göçün de iç göçe eşit olduğu görülmektedir. Karadeniz bölgesinde bu yıllar arasında iç göç 348.890 iken bölgeden diğer bölgelere ya da kentlere göç edenlerin sayısı 740.865 ile iç göçün iki katıdır. Zonguldak kentinde de Karadeniz bölgesinin genel eğilimine yakın bir durum gözlenmektedir. 1985-1990 yılları arasında Zonguldak kentine göç edenlerin sayısı 38.943'tür. Kentten bu yıllar arasında dışarıya göç edenlerin sayısı 68.311'dir. Göçlerin 1990 yılı nüfusu içerisindeki paylarını incelediğimizde, iç göç ve dış göçün paylarının Türkiye genelinde binde 80 olduğu gözlenirken, Karadeniz bölgesinde iç göçün 1990 nüfusu içerisindeki payı binde 48 iken, dış göçün payı ise binde 102; Zonguldak kentinde bu oranlar sırasıyla binde 40 ve binde 70'dir. Ortaya çıkan bu tablo, bölgede ve Zonguldak kentinde ekonomik yapının kötüleşmesini destekler bir şekilde bu dönemler arasında dışa doğru yoğun bir göçün yaşandığını göstermektedir. Bu durum da yaş piramidinde gözlenen sonuçlarla uygunluk arzetmektedir.

Tablo 3.6 1985-1990 Arasında İçe Göç, Dışa Göç, Net Göç ve Net Göç Hızı

Nüfus	**Türkiye**	**Karadeniz**	**Zonguldak**
İçe Göç	4.065.173	348.890	38.943
Toplam Göç İçindeki Pay (‰)	1,000	86	10
1990 Nüfusu İçindeki Pay (‰)	80	48	40
Dışa Göç	4.065.173	740.865	68.311
Toplam Göç İçindeki Pay (‰)	1,000	182	17
1990 Nüfusu İçindeki Pay (‰)	80	102	70
Net Göç*	-	-391.975	-29.368
Net Göç Hızı**	-	-54	-30

Kaynak: DİE,
(*) Türkiye toplamında iç göç dış göçe eşittir.
(**) 1990 nüfusu esas olarak alınmıştır.

Zonguldak merkez ilçede yapılan alan araştırması sonuçlarına baktığımızda da benzer bir tablo karşımıza çıkmaktadır. 326 hane ile yapılan anket çalışmasında 120 hane 1920-1999 yılları arasında Türkiye'nin çeşitli kentlerinden kente göç etmiştir. Özellikle 1950'lerden sonra Zonguldak kentinin bir maden kenti olarak Türkiye'deki ekonomik sistem içerisinde giderek önem kazanmaya başlamasıyla birlikte diğer kentlerden gelenlerin oranı hızla artmaya başlamıştır. Bu oran 1950-1980 yılları arasında %8,28 olarak sabit kalmış ve 1980'lerden sonra bir düşüşe geçmiştir. 1980-1985 yılları arasında göç edenlerin oranı %3,37 iken, 1985-1990 arasında %3,07'ye, 1990- 1995 arasında %2,15'e ve 1995-1999 yılları arasında da %1,23'e gerilemiştir. Diğer kentlerden Zonguldak kentine göç edenlerin oranının 1980'lerden sonra giderek azalmaya başlaması, kentin içinde bulunduğu sanayisizleşme süreciyle kentin demografik yapısının değişimi arasındaki ilişkiyi açıkça ortaya koyması açısından önemlidir.

Tablo 3.7 Zonguldak Kentine 1920-1999 Yılları Arasında Göç Edenler

Zonguldak'a Geliş Tarihi	Sayı	Yüzde (%)
Göç etmemiş hane sayısı	206	63,20
1920-1930	1	0,30
1930-1940	2	0,61
1940-1950	4	1,23
1950-1960	27	8,28
1960-1970	27	8,28
1970-1980	27	8,28
1980-1985	11	3,37
1985-1990	10	3,07
1990-1995	7	2,15
1995-1999	4	1,23
Toplam	**326**	**100,00**

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Özet olarak, Zonguldak kent nüfusunda izlenen bu eğilimin devam etmesi durumunda nüfus artış hızının azalmasıyla üretken olmayan nüfusun oranı azalacak, 20-54 yaş grubundaki nüfus oranı ise artacak ve buna bağlı olarak nüfus yaşlanacaktır. Bu durumda iş imkanlarının az olması gelecekte daha da daralması, elde edilen verilerde de saptandığı üzere bir yandan kentten diğer kentlere olan göçü arttıracaktır diğer yandan da toplumdaki huzursuzluğun artmasına neden olacaktır.

4.1.2. Eğitim

Cumhuriyetin ilk yıllarından sonra bölgede yapılan yatırımlarla okulların ve eğitim veren öğretmenlerin sayısı artmış ve buna bağlı olarak da eğitim düzeyinde düzenli bir artış olmuştur. 1923-1927 yılları arasında 20 ilkokul, 1 ortaokul bulunan kentte 1960'lı yıllara gelindiğinde ilkokul sayısı 469'a, ortaokul sayısı da 131'e ulaşmıştır. 1628 öğrenci ilkokula devam ederken 1960 yılında bu oran büyük oranlarda artarak 48.569 öğrenci ilkokula giden nüfusu oluşturmuştur. 1990'lara kadar okul ve öğrenci sayılarındaki bu artışa karşın sanayisizleşmenin yarattığı etkiler demografik yapıdaki değişime bağlı olarak eğitime de yansımıştır. Okul sayılarında ve okullara devam eden öğrenci sayılarında önemli bir düşüş göze çarpmaktadır. 1960-1999 yılları arasındaki okul ve öğrenci sayılarındaki değişimi gösteren Tablo 3.8 ve Tablo 3.9'da bu durum açıkça görülmektedir.

Tablo 3.8 1960-1999 Arasında Zonguldak Kentinde Okul Sayılarının Değişimi

Yıllar	**1960**	**1970**	**1980**	**1990**	**1995**	**1999**
İlkokul sayısı	469	854	v.y	1530	1016	431*
Ortaokul sayısı	13	29	v.y	76	131	-
Lise sayısı	2	9	v.y	62	65	60
Fakülte,Yüksekokul Enstitü sayısı	0	0	0	14	14	14

Kaynak: DİE
(*) Toplam İlköğretim okullarının sayısını göstermektedir.

Tablo 3.9 1960-1995 Yılları Arasında Türkiye'de ve Zonguldak Kentinde Öğrenci Sayılarının Değişimi

Yıllar	**1960**	**1970**	**1980**	**1990**	**1995**
Türkiye Geneli İlkokul öğr.	2.867.000	4.940.000	5.695.000	6.862.000	6.897.000
Zonguldak Kent Gen. İlkokul öğr.	48.568	109.343	-	-	100.603
Türkiye Geneli Ortaokul öğr.	2.911.000	783.000	1.313.000	2.382.000	2.651.000
Zonguldak Kent Gen.Ortaokul öğr.	6.696	16.737	-	-	49.507
Türkiye Geneli Lise öğr.	184.000	480.000	890.000	1.426.000	2.231.000
Zonguldak Kent Gen. Lise öğr.	3.160	4.649	-	-	40.527
Türkiye Geneli Fakülte öğr.	65.000	159.000	237.000	705.000	1.150.000
Zonguldak Kent Gen. Fakülte öğr.	-	-	-	-	2.958

Kaynak: DİE

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı gibi, eğitimli ve genç nüfusun oranında ailenin gelir kaybına uğraması ve göç dalgası içinde yer alarak kenti terketmesiyle bir düşüş meydana gelmiştir. Başlangıçta da açıklandığı gibi ekonomik alandaki kayıp demografik olarak kentte nüfusun azalmasına neden olmuş bu olumsuz etkiler, sistemin bütününü oluşturan diğer alanlara da sıçrayarak eğitim alanında da görece bir iyileşmeye karşılık görülmektedir.

Kentte 1960-1995 yılları arasında bir öğretmene düşen öğrenci sayısının değişimi Türkiye geneliyle karşılaştırmalı olarak Tablo 3.10'da verilmektedir.

Tablo 3.10 1960-1995 Yılları Arasında Öğretmen-Öğrenci Oranlarının Değişimi

Yıllar	**1960**	**1965**	**1970**	**1975**	**1980**	**1985**	**1990**	**1995**
Türkiye	45,8	v.y	36,8	v.y	26,4	31,2	30,0	30,0
Zonguldak*	58,1	56	49,5	35,6	v.y	v.y	v.y	25

Kaynak.DİE
(*) Zonguldak Kent Geneli

1960'larda bir öğretmene düşen öğrenci oranında Türkiye ortalamasının altında kalan kentte 1995 yılında bu durum tersine bir eğilim göstererek Türkiye ortalamasının üzerinde bir değer göstermiştir. Bu durum, kentte öğrenci sayısında öğretmen sayısına oranla daha hızlı bir düşüş olması ile açıklanabilir.

1960'lı yıllarda okuma-yazma bilenlerin oranı %36,7 iken Türkiye'de bu oran %49'dur. 1970 yılında bu oran Türkiye genelinde %56,2 iken Zonguldak ilinde neredeyse iki katı oranında bir artışla %62,5'lere ulaşmıştır.

1970'li yıllarda okuma yazma bilmeyenlerin içinde erkek nüfusu %22'yi, kadın nüfusu ise %53'ü oluşturmaktadır.1975 yılından 1990 yılına gelindiğinde Zonguldak'ta okuma yazma bilmeyenlerin oranı %36'dan %10'a düşmüştür, Türkiye genelinde bu oranlar benzer biçimde %36'dan %12'ye düşmüştür. 1975 yılında Türkiye genelinde ilkokul mezunları nüfusun %79,5'ini, yüksekokul mezunları %2,19'unu oluştururken, kent genelinde bu oranlar sırasıyla %83 ve %0,13 olmuştur. İlkokul mezunları oranında da kent Türkiye ortalamasının üzerinde bir değer göstermektedir. Tablo 3.11'de de görüleceği üzere kentteki eğitim düzeyi genel olarak Türkiye ortalamasının üzerinde seyretmiştir.

Tablo 3.11 1975-1990 Nüfus Sayımlarına Göre Türkiye Kent Merkezleri ve Zonguldak Kent Merkezi İçin Nüfusun Okuryazarlık ve Bitirilen Son Öğretim Kurumu

Eğitim Durumu	**Türkiye Kent Merkezi (%)**				**Zonguldak Kent Merkezi (%)**			
	1975*	***1980***	***1985***	***1990***	***1975****	***1980***	***1985***	***1990***
Okuma yazma bilmeyen	36,22	22,87	14,15	12,40	36,70	21,38	12,03	10,70
Okuma yazma bilenler	63,62	77,09	85,66	87,56	63,16	78,61	87,75	89,29
İlkokul	79,43	66,27	63,31	61,67	82,96	66,93	66,32	63,02
Ortaokul	10,11	14,45	14,38	14,56	8,72	15,44	14,13	15,85
Ortaokul dengi meslek okulları	0,24	0,31	0,06	0,07	0,14	0,19	0,04	0,08
Lise	4,66	7,32	11,33	12,30	3,14	7,91	9,60	10,77
Lise dengi meslek ok.	3,23	6,18	4,88	4,33	1,37	5,19	5,83	5,10
Yüksek okul ve fakülte	2,19	5,45	6,01	7,03	0,13	4,33	4,07	5,19
Öğrenim kurumu bilinmeyen	0,14	0,01	0,01	0,02	-	0,00	0,00	0,02
Okuma yazma bilip bilmediği bilinmeyen	0,16	0,03	0,19	0,03	0,14	0,01	0,00	0,00

Kaynak:DİE

(*) 1975 sayımı için Türkiye kent merkezleri ve Zonguldak kent merkezi sayıları mevcut değildir. Hesaplamalar 1975 için Türkiye geneli ve Zonguldak kent geneli sayıları ile yapılmıştır.

1 Ocak 1993 tarihinde 3837 sayılı yasa ile kurulan Zonguldak Karaelmas Üniversitesi kentin şu andaki durağan yapısına biraz canlılık getirmekle birlikte ekonominin dayandığı sektörün kentin mekansal yapısının oluşmasında oynadığı belirleyici rol sonucunda kentte gençlerin katılabilecekleri etkinlikler çok sınırlı düzeyde kalmıştır. Kentin sosyal ve mekansal yapısının oluşumunda TTK ve Erdemir büyük rol oynamışlardır. Kentin tamamına yakını kamunun mülkiyetinde olduğundan sosyal ve mekansal yapı da buna bağımlı olarak gelişmiştir. Hemen her kuruluşun bir lokalinin bulunduğu yerleşmede bu mekanları kullananlar genelde bu kurumlarda çalışan orta yaşlı erkeklerdir. Gençlerin sosyal ve kültürel olarak yapabilecekleri etkinlikler madencilik sektörünün özelliklerine de bağlı olarak sınırlı mekanlarda gerçekleşebilmektedir. Bu durum, daha sonra değinilecek olan intihar gibi

psikolojik etkilerin gençler arasında görülmeye başlamasının sebeplerinden biri olarak ele alınabilir.

Zonguldak kentinde yapılan alan çalışmasında eğitim durumunu incelediğimizde; hane reislerinin anne ve babalarının eğitim düzeylerinin çok düşük olduğu görülmektedir. Okuma-yazma bilmeyenlerin oranı %28 olarak bulunmuştur. Okur-yazarlık oranı %12,7, ilkokul mezunu olanların oranı ise %48,1'dir. Diğer bir deyişle, hane reislerinin babalarının %88,8'inin eğitim durumu düşüktür.Sadece %10,6 oranında hane reisi babalarının eğitim düzeylerinin görece iyi olduğu söylenebilir. Hane reislerinin annelerinin eğitim durumuna baktığımızda ise daha kötü bir tablo karşımıza çıkmaktadır. 321 kadının %62,8'i hiç okuma yazma bilmezken, okur-yazar kadınların oranı %7,8 ve ilkokul mezunlarının oranı da %27,7 olarak saptanmıştır. Yani toplam olarak %97,8 oranında hane reisi annelerinin eğitim düzeyi düşüktür. Bir önceki kuşakta eğitim seviyesinin düşük olması, ailelerin büyük oranda kırsal yerleşimlerde yaşamalarının bir sonucu olabilir.

Tablo 3.12 Hane Reisinin Babasının Eğitim Durumu

Babanın Eğitim Durumu	**Sayı**	**Yüzde (%)**
İlkokul	155	48,1
Ortaokul	15	4,7
Lise	16	5,0
Üniversite	3	0,9
Okur-yazar	41	12,7
Okuma-yazması yok	90	28,0
Eski yazı	2	0,6
Toplam	**322**	**100,0**

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Tablo 3.13 Hane Reisinin Annesinin Eğitim Durumu

Annenin Eğitim Durumu	**Sayı**	**Yüzde (%)**
İlkokul	89	27,7
Ortaokul	4	1,3
Lise	3	0,9
Okur-yazar	200	62,3
Okuma-yazması yok	25	7,8
Toplam	**321**	**100,0**

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Hane reislerinin eğitim durumu bir önceki kuşağa göre daha yüksektir. Okuma yazması olmayan hane reislerinin oranı %4,2 iken, okur-yazar olanların oranı ise %4,6'dır. İlkokul mezunlarının cevap veren 325 kişi içerisindeki oranı %40,8 olarak bulunmuştur. Toplam olarak %49,6 oranında hane reisinin eğitim düzeyi düşüktür. Yaklaşık %50 oranında hane reisinin eğitim düzeyi ise yüksektir. Bir önceki kuşakta bu oranın yalnızca %10 olduğu gözönüne alınırsa kırsal yaşamdan kentsel yaşama geçiş sürecinde hane reislerinin eğitim düzeylerinde önemli düzeyde bir artış olduğu görülmektedir.

Tablo 3.14 Hane Reisinin Eğitim Durumu

Eğitim Durumu	Sayı	Yüzde (%)
İlkokul	133	40,8
Ortaokul	56	17,2
Lise	67	20,6
Üniversite	40	12,3
Üniversite Öğrencisi	1	0,3
Okur-yazar	15	4,6
Okuma-yazması yok	14	4,2
Toplam	**325**	**100,0**

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Tablo 3.15 Kadının Eğitim Durumu

Eğitim Durumu	Sayı	Yüzde (%)
İlkokul	146	45,8
Ortaokul	34	10,7
Lise	53	16,6
Üniversite	22	6,9
Okur-yazar	26	8,1
Okuma-yazması yok	38	11,9
Toplam	**319**	**100,0**

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Kadınların eğitim düzeylerine baktığımızda geleneksel toplum yapısının ve düşüncesinin hala devam etmekte olduğu gözlemlenmektedir. Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere, %65,8 oranında kadının eğitim düzeyi düşüktür. %34,2 oranında kadının eğitim düzeyi yüksektir. Bir önceki kuşakta kadının eğitim düzeyiyle karşılaştırıldığında yaklaşık %32 oranında bir gelişmenin olduğu gözlense de günümüzde kadınların sadece 1/3'ünün eğitim düzeyinin yüksek olması erkeklere oranla kadınların eğitimine daha az önem verildiğinin bir kanıtı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 3.16 Çocukların Eğitim Durumu

Çocuklarının Eğitim Durumu	Sayı	Yüzde (%)
Eğitim Çağında Değil	469	46,2
Okuma Yazması Yok	15	1,5
İlkokul	70	6,9
Ortaokul	48	4,7
Lise	104	10,2
Üniversite	24	2,4
İlköğretim Öğrencisi	154	15,2
Lise Öğrencisi	93	9,2
Üniversite Öğrencisi	37	3,6
Okur-yazar	1	0,1
Toplam	**1015**	**100,0**

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Çocukların eğitim durumlarına baktığımızda; eğitim çağında olmayan çocukların oranının %46,2 ile büyük bir paya sahip olduğu görülmektedir. Eğitime devam eden çocukların oranı %28'dir. Bu oran içerisinde ilköğretime devam edenler %15,2, liseye devam eden öğrenciler %9,2 ve üniversite öğrencilerinin oranı da %3,6'dır. Bu verilere göre anket yapılan ailelerin çocuklarının büyük bir çoğunluğunun 0-24 yaş grubu arasında olduğu sonucu çıkartılabilir. Demografik yapıda da değinildiği üzere emek piyasası dışında kalan nüfusun daha fazla olduğu eğitim durumunda da bir kez daha kanıtlanmış olmaktadır. Anket yapılan 326 kişi içerisinden çocuklarınızın hangi düzeye kadar okumasını istiyorsunuz sorusuna cevap veren 206 kişinin %96,1'i çocuklarının üniversite okumasını istediklerini belirtmişlerdir. Hane reislerinin ve eşlerinin eğitim düzeylerine göre çocuklarının eğitim düzeylerinin daha yüksek olması ve çocuklarının yüksek öğretimlerini tamamlamaları istekleri eğitime verilen önemin, bir kuşaktan diğerine geçtikçe daha da arttığının göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.1.3. Sağlık

1980'li yılların başına kadar yoğun bir sanayileşme ve nüfus artışının yaşandığı kentteki sanayi koşullarının yarattığı gereksinimler doğrultusunda yataklı tedavi kurumlarının gelişmiş olmasına karşın genel sağlık hizmetleri ve koruyucu hekimlik çalışmaları aynı oranda gelişmiş değildir. Türkiye genelinde ve Zonguldak kentinde 1960-1997 yılları arasında yatak sayısı ve yatak başına düşen kişi sayısının değişimi Tablo 3.17'de verilmektedir.

Tablo 3.17 1960-1997 Yılları Arasında Türkiye Genelinde ve Zonguldak Kenti'nde Yatak Sayıları ve Bir Yatağa Düşen Nüfusun Değişimi

Yıllar	**Yatak sayısı**		**Yatak başına düşen kişi sayısı**	
	Türkiye geneli	***Zonguldak kenti***	***Türkiye geneli***	***Zonguldak kenti***
1960	45.807	1.063	596	535
1970	87.134	1.447	409	514
1980	114.210	2.241	394	426
1985	119.010	1.789	428	583
1990	137.662	1.992	412	539
1995	151.972	1.615	409	413
1996	155.819	1.523	406	429
1997	159.291	1.594	402	398

Kaynak: D.İ.E., Türkiye İstatistik Yıllığı, 1998

1960'lı yıllarda kişi başına düşen yatak sayısı bakımından Zonguldak kenti Türkiye'nin en iyi 13 ili arasında yer almaktadır. Kentin bu tarihlerde sağlık kurumları açısından zengin olması kentte çeşitli işletmelerin sağlık kurumlarının bulunmasına bağlanabilir. 1970'li yıllarda 1960'lara göre sağlık göstergelerinde bir artış olduğu gözlemlenmektedir. Yatak başına nüfus 10 yılda 535'ten 514'e düşmüştür. Fakat 1960 yılında Türkiye ortalamasının üzerinde olan bu oran 1970 yılında Türkiye ortalamasının altına düşmüştür. 1980'deki iyileşmeye karşın 1980-1990 arasındaki yatak başına düşen kişi sayısında birden artış olmuş ve 426 olan sayı 539'a çıkmıştır. 1990'dan günümüze kadar olan süre içinde sağlık kurumlarının koşullarında kent nüfusunun azalmasına bağlı olarak bir iyileşme olduğu görülmektedir. Yatak başına düşen kişi sayısı 1990 yılında Türkiye genelinde 412, Zonguldak Kenti'nde ise 539 iken; 1997 yılında bu rakamlar sırasıyla 402 ve 398'dir. Yukarıdaki tablodan da görüleceği gibi kentteki sağlık kurumlarının koşullarının gelişimi tutarlı bir iyileşme göstermemektedir. Dönem dönem iyileşmelere ve Türkiye ortalamasının üzerindeki değerlere karşın dönem dönem de Türkiye ortalamasının altında değerler gözlemlenmektedir.

1960 yılında sağlık personeli açısından kent Türkiye'nin iyi durumda olan kentlerinden biri olarak ortaya çıkmaktadır. Sağlık personeli sayısında 1970'li yıllarda bir düşüş yaşandığı görülmektedir. 1960'larda doktor başına düşen nüfus 4822 kişi iken 1970 yılında bu sayı 8263'e çıkmıştır. Sağlık göstergelerinin gösterdiği istatistikler sonucunda 10 yılda daha iyiye gitmesi beklenen sağlık personelinin durumu daha kötüye gitmiştir. 1990'lardan sonraki sağlık personeli durumuna bakıldığında koşulların daha iyi olduğu gözlemlenmektedir. Doktor başına düşen nüfus 1970'de 8263 kişiden 1994'te 1934 kişiye ve 1996 yılında 1349 kişiye düşmüştür. Türkiye ortalamasının altında olmasına karşın bu göstergelerin iyileştiği görülmektedir. Ancak bu göreli düzelmede kentteki nüfus düşüşünün de payı olduğu gözönünde

bulundurulmalıdır. Tablo 3.18'de sağlık personelinin yıllara göre değişimi Türkiye ile karşılaştırmalı olarak verilmektedir.

Tablo 3.18 1960-1996 Yılları Arasında Türkiye Genelinde ve Zonguldak Kenti'nde Sağlık Personelinin Değişimi

Personel	Türkiye				Zonguldak*			
	1960	1970	1994	1996	1960	1970	1994	1996
Hekim	8.214	13.843	65.832	69.118	118	90	1.566	486
Diş Hekimi	v.y	v.y	11.457	12.155	v.y	v.y	118	103
Sağlık Personeli	9.096	30.071	122.695	157.929	131	118	1.459	1.415
Doktor Başına Düşen Nüfus	2.825	2.572	929	907	4.822	8.263	1.934	1.349

Kaynak: D.İ.E.
(*) Zonguldak Kent Geneli

Bölgedeki sağlık kurumları incelendiğinde 1970'li yıllarda devlet sektörüne bağlı 5 hastane, 4 sağlık merkezi, 3 muayene ve tedavi evi olmak üzere toplam 12 adet tedavi kurumu vardır. İktisadi devlet kuruluşlarına ait 5 hastane, 3 dispanser ve 1 revir olmak üzere toplam 9 adet daha sağlık kurumu bulunmaktadır. S.S.K. hastanesinin yapımı da bu dönemde başlamıştır. 1990'lı yıllardan günümüze bölgedeki sağlık kurumlarının sayılarındaki değişim Tablo 3.19'da verilmiştir.

Sağlık kurumları sayılarında 1990'lardan günümüze kadar olan değişim incelendiğinde bu sayıda bir azalma sözkonusudur. 1990'da toplam 473 sağlık kurumu sayısı 1997'de 346'ya düşmüştür. 1927'lerde Türkiye nüfusunun %2'sini oluşturan Zonguldak kenti 1997 nüfus sayımında büyüklüğü 1.000.000'un altındaki kentleri arasına katılmıştır. Kentte izlenen bu süreç sağlık alanına da yansımış, sayı ve nitelik olarak düşüşler meydana gelmiştir.

Anket uygulanan 298 aileden hastalığı ve sakatlığı olan aile sayısı 140'tır (yaklaşık %47). Yaşanan hastalıkların ağırlıklı dağılımı ise sıra ile %26 zihinsel ve ruhsal hastalıklar, %17 kalp hastalıkları, %12 duyu organlarında bozukluklar ve %9,5 ile hormonal sorunlar şeklindedir. Yapılan anketlerde ortaya çıkan sonuçlardan biri ise sağlık sorunları ile karşılaşıldığında soruya cevap veren 208 kişiden 37 (%17,78) kişinin doktora gitmediğini ve sorunlarını kendi başına halletmeye çalışmaktadır. Sorunlar yaşanıldığında arkadaşlarla yardımlaşma oranı ise 163 kişide 102, yani yaklaşık % 63'tür.

Tablo 3.19 1990-1997 Yılları Arasında Zonguldak Kentinde Sağlık Kurumları

Sağlık Kurumu	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
Devlet Hastanesi	8	6	6	6	6	4	4	4
S.S.K	4	3	3	4	4	3	3	3
Sağlık Merkezi	1	1	1	1	1	1	1	1
Verem Savaş Dis.	4	3	3	3	3	2	2	2
A.P. ve Ana Çocuk Sağlığı Dispanseri	3	3	3	3	3	2	2	2
Sağlık Ocağı	65	52	52	55	61	53	57	57
Sağlık Evi	383	310	312	316	317	254	251	251
Halk Sağlığı Laboratuar Müdürlüğü	1	1	1	1	1	1	1	1
Sağlık Meslek Lisesi	2	2	3	3	3	1	2	2
Frengi-Lebra Dispanseri	1	1	1	1	1	1	1	1
Sıtma Birimi	1	1	1	1	1	1	1	1
Sahil Sağlık Denetleme Merkezi	0	2	2	2	2	2	2	2
S.S.K. Dispanseri	v.y	v.y	v.y	v.y	8	7	7	7
S.S.K. Sağlık İstasyonu	v.y	v.y	v.y	v.y	9	12	12	13
Toplam	473	383	388	395	420	344	346	346

Kaynak: D.İ.E.

Türkiye'nin tek maden kömürü havzası olan Zonguldak kentinde işçilerin büyük bir bölümünde maden sektörüne özgü çalışma koşullarının yarattığı bazı meslek hastalıkları bulunmaktadır. Kömür ocaklarında çalışan çok sayıda işçide, zamanla kömür tozlarının ciğerlerde birikmesi sonucu ortaya çıkan

"pnömokonyozis" hastalığı kentteki önemli sağlık sorunlarından biridir. Bu sorun Türkiye'de ilk kez 1962 yılında ele alınmıştır. Ortalama üç yıl ocakta çalışan işçilerin bir çoğunda kömür tozlarının akciğerde birikmesi sonucu akciğer işlevlerinde bozulma görülür. Daha uzun süre kömür solunması durumunda da, hastalığın belirtileri ortaya çıkar. Bu hastalığın yerleşmiş biçiminin tedavisi yoktur. Bu yüzden "pnömokonyozis"e yakalanma olasılığı olan kişlerin sık sık klinik ve radyolojik araştırmalardan geçirilmesi ve işyerlerinin sürekli havalandırılması gerekmektedir. (Türkiye ve Amme İdaresi Enstitüsü, 1992)

1991-1998 yılları arasında meslek hastalığına yakalanan çalışanların sayıları Tablo 3.20'de verilmiştir.

Tablo 3.20 1991-1998 Yıllarında Zonguldak Meslek Hastalığı Hastanesi Kayıtları

Kayıt	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Meslek hastalığı başvuru	1.606	2.007	1.529	1.373	1.409	974	1.124	2.769
Meslek hastalığına Yakalanan	830	1.019	717	v.y	v.y	v.y	246	1.572
Sağlam	776	984	811	v.y	v.y	v.y	658	1.197
T.T.K çalışanları başvuru	26	56	18	v.y	v.y	v.y	259	415
Meslek hastalığı alan	20	41	15	902	952	909	200	224
Sağlam	6	15	3	471	452	211	59	191

Kaynak: Zonguldak Meslek Hastanesi

1991'den 1998 yılına kadar olan dönem içinde meslek hastanesine başvurularda %100'e varan oranda bir artış olmuştur. Meslek hastalığına yakalananların sayısı da aynı oranda artmıştır. Bu oranların artmasında hastalığın ilk başlarda etkisini göstermemesinin yıllar geçtikçe belirtilerinin ortaya çıkmasının etkisi vardır.

Göğüs ve Meslek Hastalıkları Hastanesi'nin 1995-1999 dönemleri arasındaki kayıtları incelendiğinde 1995 yılında 1934 erkek solunum sistemi rahatsızlığı dolayısıyla hastaneye başvurmuştur. 1999 yılında bu sayı 2203'e ulaşmıştır. 1995 bu rahatsızlığa yakalanan kadın sayısı 824 iken 1999 yılında 1180'e ulaşmıştır.

Madencilik sektörünün ağır çalışma koşulları nedeniyle maden ocaklarında özellikle de yer altında çalışan kişiler, sürekli ölüm tehlikesiyle karşı karşıyadırlar. Yerin yüzlerce metre derinliklerinde her an göçük altında kalma riski,işçiler üzerinde zamanla psikolojik açıdan sorunlar yaratmaktadır. Alkol

bağımlılığı, strese de bağlı olarak ortaya çıkan solunum yolu hastalıkları gibi vakalar göze çarpmaktadır. Devlet Hastanesi ve S.S.K Hastanelerinden elde edilen verilerde rastlanan önemli hastalıklar Tablo 3.21'de verilmektedir.

Tablo 3.21 1989-1999 Yılları Arasında Devlet ve S.S.K Hastanesi'nde Tutulan Önemli Hastalıkların Kayıtları

Hastalıklar	Durum		1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1998	1999
Akıl düzensizlik-leri (Psikozlar)	*Taburcu olan*	*E*	57	49	71	105	140	214	169	211	188
		K	77	100	117	199	231	240	218	378	317
	Ölen	*E*	0	0	2	0	0	0	0	0	0
		K	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Alkol alışkanlığı	*Taburcu olan*	*E*	8	0	7	10	15	10	56	6	18
		K	0	0	1	0	0	0	1	0	8
	Ölen	*E*	2	1	0	0	0	0	0	0	0
		K	0	0	0	0	0	0	0	0	0
İlaç alışkanlığı	*Taburcu olan*	*E*	2	1	0	0	0	0	56	0	6
		K	0	1	1	1	0	0	40	0	18
	Ölen	*E*	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		K	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Diğer akıl bozuklukları	*Taburcu olan*	*E*	168	51	198	152	186	165	0	176	119
		K	333	111	378	382	296	349	0	188	146
	Ölen	*E*	4	0	3	0	0	0	0	0	0
		K	2	0	1	0	0	0	0	0	0
Kendi kendini öldürme ve yaralama	*Taburcu olan*	*E*	48	7	38	12	5	4	4	20	26
		K	16	7	25	10	6	4	2	37	48
	Ölen	*E*	0	0	1	1	0	0	0	0	0
		K	0	0	1	0	0	0	0	0	0

Kaynak: Zonguldak Kenti Devlet ve S.S.K Hastaneleri Arşivleri

Yukarıdaki tabloda da görüleceği üzere madencilik sektörünün ağır çalışma koşullarının yarattığı sorunlarla, özellikle akıl hastalıklarında ciddi artışlar meydana gelmiştir. Ancak işçilerde ve ailelerinde görülen bu rahatsızlıkların sadece madencilik sektörünün ağır çalışma koşullarının yarattığı sorunlardan kaynaklandığı geçerli bir sav olmayabilir. Daha önceki bölümlerle de sözedildiği gibi son 10-15 yıllık dönemde Zonguldak kentinde yaşanmakta olan sanayisizleşme sürecinin kentin ekonomik, demografik, eğitim gibi birçok alanını etkilediği elde edilen istatistiksel verilerle desteklenmektedir. Ortaya çıkan tablo, sanayisizleşme sürecinin halkın ruhsal ya da zihinsel sağlıklarının bozulmasında önemli bir etkisi olduğunu yadsınamaz bir gerçek olarak göstermektedir. Ekonomik açıdan bir anda insanların kazançlarından olmaları

ve uzun dönem işsizlik sorunu nedeniyle psikolojik dengeleri bozulmuş; başlangıçta hafif olarak kendini gösteren sorunlar, ekonomik durumlarının da düzelmemesi nedeniyle artarak devam etmiştir.

3.1.4. Sosyal-Kültürel Yapı[5]

Zonguldak kentinin ağırlıklı olarak maden sektörüne dayalı bir ekonomik yapıya sahip olması, diğer kentlerden farklılaşan, Zonguldak kentine özgü bir sosyal-kültürel yapının ve yaşantının oluşmasına ve gelişmesine neden olmuştur. Maden sektörünün çalışma koşulları, çalışanların kendilerinin, ailelerinin ve içinde yaşadıkları toplumun sosyal-kültürel yaşantısında etkili olan en önemli faktördür. Kentteki sosyal yaşantı, çalışma yaşamı ile birlikte düşünülmelidir; çünkü vardiyalı çalışmak sosyal yaşantı üzerinde doğrudan etkiler yaratmaktadır. Bu doğrultuda öncelikli olarak çalışma koşullarının geçmişten günümüze bir analizinin yapılması önem kazanmaktadır.

1970'lerde çalışanların çalışma koşullarına ve sosyal yapısına baktığımızda, 1865 yılında çıkarılan Dilaver Paşa Nizamnamesi uyarınca 13-30 yaş arası çalışabilir erkek nüfusunun 15 gün madende, 15 gün de köyde çalışmaları öngörülmüştür. Bu işçiler "Münavebeli işçiler" olarak adlandırılmaktadır. O dönemlerde Zonguldak'ın nüfusunun %9'u konut dışında, bunların %87'si pavyon denilen işçi yurtlarında kalmaktadır. Konut dışında kalanların %79'u gruplu çalışan işçilerdir. Sonuç olarak Zonguldak nüfusunun %7,8'i pavyonda kalmaktadır diyebiliriz. Şubat 1974 itibariyle TTK'da 9.527'si pavyonda kalanlar olmak üzere 10.446 gruplu işçi çalışmaktadır. Bunlar münavebeli işçiler olduğu için çalışan toplam gruplu işçi sayısı yaklaşık bu değerin iki katıdır.

1966-1975 yılları arasında toplam işçi sayısı artarken gruplu işçi sayısında belirgin bir artış olmamıştır. TTK'da çalışan toplam işçi sayısının yaklaşık 2/3'ü grupludur, ancak münavebeden dolayı fiilen çalışanların ancak 1/3'ü grupludur. Gruplu işçilerin kökeni köy ve çalışma şekli bilek gücüne dayalı olduğu için madende kazma, taşıma, eleme, yıkama gibi üretken işlerin çok büyük bir kısmı gruplu işçilerce yapılmaktadır. Üretim emek yoğun olduğu için verimlilik düşük, iş nedeniyle meydana gelen hastalık ve kaza oranı yüksektir.

Zonguldak Metropoliten Alanı Belediyeler Birliği Planlama Örgütü Başuzmanlığı tarafından 1974 yılında çalışanlar üzerinde yapılan ankete gore, anket kapsamında ele alınan pavyonda kalan 9.527 işçinin %26'sı her gün köyüne gidip gelmektedir. Bunların üçte ikisi TTK'nın sağladığı trenle, geri kalanlar ise yine TTK'nın sağladığı kamyonla gidip gelmektedirler. Ağırlıklı olarak Karabük'e işçi yollayan Safranbolu, Eflani ve Karabük dışında tüm

[5] Bu bölümün yazılmasında Zonguldak Metropoliten Alanı Belediyeler Birliği Planlama Örgütü Başuzmanlığı'nın "Gruplu Maden İşçileri (1974)" Eylül, 1976 yılında yayımladığı rapordan yararlanılmıştır.

ilçelerle il bütünündeki 742 köyden 479'u, 26 bucaktan 7'si TTK'ya işçi yollamaktadır. En çok işçi yollayan ilçeler Bartın (%28), Devrek (%26) ve Çaycuma (%22)'dır. işçi yollayan ilçelerin toplam kırsal nüfusu ilin kırsal nüfusunun %89'unu oluşturmaktadır.

Gruplu işçiler genellikle köylerine yakın madenlerde çalışmakta ve çalıştıkları yerlere yakın pavyonlarda oturmaktadırlar. Pavyonların %43'ü Kilimli, %32'si Zonguldak, %25'i ise Kozlu'da bulunmaktadır.

Gruplu işçilerin işe başlama gerekçeleri %78 geçim sıkıntısı, %14 ise bu işi yapabileceği tek iş olarak görmesinden kaynaklanmaktadır. Anket yapılan işçilerin %58'i 11 yıldan fazla bir süredir TTK'da çalışmaktadır.

Bu dönemlerde gruplu işçilerin genel olarak Zonguldak Metropoliten Alanı'ndan kopuk oldukları söylenebilir. Daha once de değinildiği üzere çoğunluğunu köy kökenli çalışanların oluşturduğu gruplu işçilerin tamamına yakını Zonguldak Metropoliten Alanı Belediyeler Birliği'nden habersiz olduğunu ve yine hemen hepsi Uzun Mehmet anıtının yerini bilmediğini söylemiştir.

Gruplu işçilere hangi işlerini daha çok önemsediği sorulduğunda %45'i madendeki, %15'i ise köyündeki işini daha çok önemsediğini, %35'i ise her iki işine de aynı önemi verdiğini belirtmiştir. %81'lik bir kesim daimi işçi olarak Zonguldak'a yerleşmeyi istememektedir. Bunların %39'u işi ağır ve yorucu bulduğunu, %33'ü ise toprağa bağlılığını gerekçe göstermiştir. Yerleşmek isteyenlerin %23'ü çocuklarının geleceği için bunu isterken %62'lik bir grup bu soruyu cevapsız bırakmıştır.

İşçilerin %86'sı kendi sahip olduğu evde oturmak isterken, ev sahibi olmak istenen yerlerin başında %78'le Zonguldak gelmektedir. Şu anda kaldıkları pavyonu seçme nedenleri %34 oranında eşe-dosta yakınlık, %25 oranında ise temiz hava-manzaradır. Sadece %15'inin Zonguldak'ta akrabası bulunurken, bu akrabaların yarısından çoğu Kozlu'da yaşamaktadır. Görüşme sıklığı ise genellikle ayda veya haftada birkaç kezdir. %63'ünün EKİ'de çalışmakta olan akrabaları vardır. Kent yaşamındaki arkadaşları ise çok büyük bir oranda kendi köylüleridir.

İş dışındaki boş zamanlarını yarısı köye giderek, %35'i ise yerinde kalarak değerlendirmektedir. Kentte kalanların yarısı da lokale veya kahveye gittiğini belirtmektedir. Gazete okuma alışkanlığı yarı yarıya olurken, ancak %15'lik bir kesim her gün düzenli biçimde gazete okuduğunu belirtmiştir. En çok okunan gazeteler ise o dönemki tiraj oranlarına koşuttur (%44 Hürriyet). işçilerin yarısına yakın bir kesimi radyoda en çok haberleri dinlediğini söylemiştir.

Maden bittiği takdirde Zonguldak'ta yaşayanların ne yapacağı sorulduğunda %30'u 'işsiz, aç, sefil kalır' derken %23 'çiftçilik', %19 ise 'başka iş' cevabını

vermiştir. Öyle bir durumda kendilerinin ne yapacağı sorusunda ise işçilerin yarısından fazlası çiftçilik yapacağını söylemiştir. Ellerine toplu bir para geçtiğinde ise %41'lik bir kesim ev alacağını, %30'luk bir kesim ise sadece harcayacağını belirtmiştir.

Özetleyecek olursak, 1970'lerde çalışanların büyük bir çoğunluğu köy kökenlidir ve yaşamlarının büyük bir bölümü işte geçmektedir. Gündüz vardiyasında çalışan işçiler iş çıkışı akşama kadar lokallerde ve kahvelerde arkadaşları ile beraber zaman geçirdikten sonra evlerine gitmekte, ancak gece vardiyasında çalışanlar gündüzlerini sadece dinlenmeye ayırabilmektedirler. Köydeki işçi, kent yaşamına dahil olduğu andan itibaren farklı bir yaşantı içine girmekte ve kentsel yaşama adapte olmaya çalışmaktadır. Özellikle çocuklarının yaşantısının ve eğitiminin kentte daha iyi olacağını düşündüklerinden, şehir yaşamını kırsal yaşama tercih etmektedirler. Kendileri şehre gezmeye indiğinde eşlerinin kendileri ile gelmediğini özellikle vurgulamaktadırlar. Çoğu zaman eşleri bunu istememektedirler. Bunun dışında madenci eşlerinin kendi aralarında toplandıklarını söylemektedirler. Bu toplantılarda, eşleri diğer iş kollarında çalışanların eşleri de yeralmakta, bu konuda herhangi bir ayrım yapılmamaktadır. Fakat işçiler her durumda eve geldiklerinde eşlerini evde bulmak istemekte, bu konuda oldukça katı bir tutum içerisindedirler.

Yukarıda da belirtildiği üzere sadece %15 oranında düzenli bir şekilde gazete okunması, kültürel yaşamın zayıflığını göstermesi açısından dikkat çekicidir.

Uzun bir süredir endüstrileşme sürecinde bulunan toplumumuz, halen bir tarım toplumu olma özelliğini korumaktadır. Bu nedenle bir geçiş dönemi toplumu olma özelliğini göstermektedir. Tarımsal üretimden kaynaklanan fakat çözülmekte olan geleneksel yapılarla, endüstrileşme sürecinin neden olduğu, ancak henüz tam bir yapı içinde bütünleşememiş, çağdaş tüm toplumların yaşadiğı, ikili yapı ülkemizde de gözlenmektedir.

Toplumumuzda gözlenen kırsal yaşamdan kentsel yaşama geçiş, bir yönü ile köylü diğer yönüyle şehirli olan işçileri yaratmıştır. Bu işçilerin çalışma yaşamları, sosyal-kültürel yaşamları incelendiğinde, kırsal yapıdan kentsel yapıya geçiş sürecinde oldukları gözlenmektedir. Geçiş dönemi olarak adlandırabileceğimiz 1980'lerde, bu bağlamda hala tarım toplumunun özelliklerinin devam etmekte olduğu görülmektedir.

Bu dönemde köy kültürü ve geleneksel kültür'ün hem daimi hem de gruplu işçilerde hakim olduğu söylenebilir.Yaşam mekanları kent olan işçiler bile geleneksel hayattan kopmak istememektedirler. Bu durum, kırsal kökenli olma ile açıklanabilir. Anket yapılan gruplu ve daimi işçilerin çoğunluğunun baba mesleği rençberliktir, bunu madencilik izlemektedir.

Madenciliğin kırsal kökeni ve kırsal yaşamla olan ilişkisi yadsınamayacak düzeydedir.Hayvan sahipliği ve başlık geleneği bunun en açık göstergeleridir.

Gruplu işçiler köylerinde ve işletme pavyonlarında kalmaktadırlar. Daimi işçiler ise işletmenin lojmanlarında, kendi mülkiyetlerindeki evlerinde veya kiralık evlerde kalmaktadırlar.

Anket yapılan madencilerden daimi olanların %75'i okuma yazma bilmekte, gruplu işçilerin ise %40'ının okuma yazma bilmedikleri gözlenmiştir. Madencilerin çocuklarının eğitim durumlarına bakıldığında, geleneksel tavırla çocuklarını okutmak istemeyenlerin, kız çocuklarının eğitim görmesine olumsuz bir tavırla bakanların oranı gruplu işçilerde daha yüksektir.

1990'lara gelindiğinde toplum yapısı 1970'lere kıyasla önemli değişim göstermiştir. Kentte yaşayan toplum artık genç, dinamik ve heterojen değildir. Demografik yapıda incelendiği üzere emek piyasası dışında kalan yaş gruplarında önemli düzeyde bir artış olmuştur. 1970'lerde kente diğer kentlerden yapılan göç önemini yitirmiştir. Zonguldak artık çevresi ile birlikte göç alan bir yerleşim değildir. Sadece kent merkezinin göç almaya devam ettiği söylenebilir. Bir bütün olarak kent artık bütünüyle göç veren bir yer haline gelmiştir. Kentten göç etme nedeni %40'lara varan bir oranda işsizliktir. Ayrılmak isteyenlerin çoğunluğu daha çok büyük kentlere gitmek istemektedirler. Ayrıca aileler artık çocuklarının büyük kentlere yerleşmelerini daha çok istemektedirler. Kaderlerini TTK'ya bağımlı kılanlar, Zonguldak ve çevresini güzel bulanlar ayrılmak istemeyenler önemli bir oranda olsalar bile, çocukları için Zonguldak'tan bekledikleri pek bir şey kalmamiştır.

1970'lere göre gelir grubu modu daha alt gelir düzeyine kaymıştır. Aile reislerinin meslek gruplarına dağılımı tarım dışı üretim işçilerinin ağırlığı ile biçimlenmektedir. Iktisadi faaliyet kollarında hizmet ve ticaret sektörleri önde iken aile mesleklerinin mesleki dağılımı bunu yansıtmamaktadır. Buradan çıkarılacak sonuç, genç nüfusun hizmet ve ticaret sektörleri ile uğraşmakta olduğudur. Aile reislerinin baba meslekleri 1970'lerde tarım işçisi ağırlıkta iken, bugün yarıya yakını oranında sanayi işçisi ağırlığı söz konusudur.

Maden işçilerinin çalışma yaşantılarının aile ilişkilerine etkileri incelendiğinde, özellikle yeraltında çalışanların madene indikleri zaman dünyayla ilişkilerinin kesildiğini, bunun kendilerinde stres yaratan bir unsur olduğunu ve bunun aile yaşantılarına yansıdığını söylemektedirler. Aileleriyle birlikte gezmeye pek zaman bulamadıkları, eve gelince yorgun ve sinirli oldukları, bu durumun özellikle eşlerine yansıdığını ve eşlerinin çoğu zaman onlara aşırı tolerans gösterdiklerini söylemektedirler. Bu şartlar altında özel yaşantılarının olmadığı işçiler tarafından belirtilmiştir.Yer altında çalışan madenciler, yer üstünde çalıştıkları taktirde bugünlerinden şikayetçi olmayacaklarını, ailelerine daha fazla zaman ayırabileceklerini vurgulamaktadırlar.

Zonguldak kentinde yapılan alan çalışmasında da sosyal-kültürel yaşamda eskiye oranla çok az bir değişim yaşandığı gözlenmektedir. 326 hane ile gerçekleştirilen, sosyal yaşamın ne düzeyde olduğunun öğrenilmesine yönelik

olarak sorulan, hane reislerinin herhangi bir derneğe üye olup olmadığı sorusuna cevap veren 242 kişiden %31,4 oranında hane reisi bir ya da daha fazla derneğe üye olduklarını belirtmişlerdir. %68,6 oranında hane reisi hiçbir dernek ya da vakıfa üye olmadıklarını söylemişlerdir. Üye olunan dernekler arasında hane reislerinin meslekleriyle ilgili olan dernekler ilk sırada yer almaktadır. Hemşehrilik ve islami cemaatler gibi dernek ya da vakıflar ağırlıklı olarak üye olunan diğer dernekler arasında yer almaktadır. Üye olunan dernek/vakıf sayılarına baktığımızda, ağırlıklı olarak hane reislerinin 1,2 ve 5 derneğe üye oldukları saptanmıştır.

Tablo 3.22 Vakıf/Dernek Üyelik Durumu

Üyelik	Sayı	Yüzde (%)
Evet	76	31,4
Hayır	166	68,6
Toplam	**242**	**100,0**

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Tablo 3.23 Vakıf/Dernek Üyelik Sayısı

Üyelik Sayısı	Sayı	Yüzde (%)
1 dernek	31	37,4
2 dernek	21	25,3
3 dernek	5	6,0
4 dernek	1	1,2
5 dernek	23	27,7
6 dernek	1	1,2
7 dernek	1	1,2
Toplam	**83**	**100,0**

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Hane reislerinin üye oldukları dernek ya da vakıfla ilişkileri genellikle üyelik sıfatıyla sınırlı kalmakta, aktif olarak toplantılara katılanların ve yönetimde görev alanların oranı 1.dernekte her iki oranda eşitken, 2.dernekte sırasıyla %1,4 ve %2,1'tir.

Tablolarda görüldüğü üzere hane reislerinin yarıdan fazlasının hiçbir dernek/vakıfa üye olmadıkları, üye olanların ise genellikle sadece üye oldukları görülmektedir. Bu durum, aynı zamanda çalışma koşullarına bağlı olabileceği gibi hane reislerinin sosyal yaşamlarının geçmişe göre önemli bir değişiklik göstermediğinin bir kanıtı olabilir.

Tablo 3.24 Vakıf/Dernek Üyelik Durumu

Üyelik Durumu	1. Dernek		2. Dernek	
	Sayı	Yüzde (%)	Sayı	Yüzde (%)
Üye değil ama gidiyor	2	3,9	5	3,5
Sadece üye	29	56,8	129	90,2
Toplantılara gidiyor	8	15,7	4	2,8
Üye ve aktif faaliyet yürütüyor	6	11,8	2	1,4
Yönetimde görev alıyor	6	11,8	3	2,1
Toplam	**51**	**100,0**	**143**	**100,0**

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Tablo 3.25 Boş Vakit Değerlendirme Biçimi

Boş Zaman Uğraşı	Sayı	Yüzde (%)
Evin bakımı-bahçe işleri	75	24,5
Mahallede gezinti	19	6,2
Şehir merkezinde gezinti	18	5,8
Spor yapma	13	4,3
Kahveye gitme-oyun	62	20,3
Televizyon izleme	26	8,5
Dinlenme-uyuma	30	9,8
Piknik	2	0,7
İçki içme	1	0,3
Kitap-gazete okuma	21	6,9
Partiye-derneğe gitme	8	2,6
Boş zamanı yok	31	10,1
Toplam	**306**	**100,0**

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Çalışma hayatı dışında hane reislerinin boş vakitlerini nasıl geçirdikleri sorulduğunda birinci sırayı %24,5 ile evin bakımı ve bahçe işleriyle uğraşmak almaktadır. Hane reislerinin boş vakitleri olduğunda bahçeleriyle ilgilenmeleri, köy yaşamına özlemlerinin bir yansıması olabilir. Boş vakti değerlendirmede ikinci sırayı %20,3 ile kahveye giderek arkadaşlarla oturma ve oyun oynama almaktadır. Boş zamanım yok diyenlerin %10,1 oranında üçüncü sırada yer

alması çalışma şartlarının hane reislerinin yaşamında ne kadar önemli olduğunu bir kez daha gözler önüne sergilemektedir.Televizyon izleme, kitap-gazete okuma, mahallede ve şehir merkezinde gezinti ise diğer üçünden sonra ağırlıklı olarak yapılan aktiviteleridir. Bu aktivitelerin oranları sırasıyla %8,5, %6,9, %6,2 ve %5,8'tir. Sosyal ve kültürel yaşamın zenginliğinin ve gelişmişliğinin göstergeleri olarak ele alınabilecek kitap-gazete okuma oranının çok düşük olması, tiyatro ya da sinemaya gitmenin cevaplarda bile yer almaması kentteki sosyal yaşam ve kültürel gelişmişliğin zayıflığının önemli göstergeleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Hane reislerinin gazete okuma oranları %82,5 ile çok yüksek bir düzeyde çıkmıştır. En çok okunan gazete olarak Hürriyet gazetesi belirtilmiştir. Gazete okumama nedenleri arasında ağırlıklı olarak ekonomik nedenler, okuma-yazma sorunu ve sevmeme gibi nedenler ilk sıralarda yer almaktadır. Ekonomik nedenlerden dolayı hane reislerinin %32,7, okuma-yazma sorunu nedeninden dolayı %29,1 ve alışkanlık edinememe ya da sevmeme nedeniyle gazete okumayanların oranı %16,4 olarak saptanmıştır.

Tablo 3.26 Gazete Okuma Durumu

Gazete Okuma	Sayı	Yüzde (%)
Evet	269	82,5
Hayır	57	17,5
Toplam	**326**	**100,0**

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Tablo 3.27 Gazete Okumama Nedeni

Okumama Nedeni	Sayı	Yüzde (%)
Ekonomik nedenler	18	32,7
Fiziksel	3	5,5
Okuma-yazma sorunu	16	29,1
Alışkanlık-sevmeme	9	16,4
Vakit sorunu	4	7,3
Doğru şeyler yazmıyor	5	9,0
Toplam	**55**	**100,0**

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Kadınların sosyal ve kültürel yaşamlarına baktığımızda hane reislerinden farklı bir tablo karşımıza çıkmaktadır. Geleneksel toplum yapısının özelliklerinin hala devam ettiği gerçeğinden yola çıktığımızda, Zonguldak kentinde yapılan alan

araştırmasında ankete cevap veren 317 kadından 97'si çalışmakta, geri kalan 220 kadın ise çalışmamaktadır. Çalışanların toplam içerisindeki oranı %30,6 iken, çalışmayan kadınlar ise %69,4 oranı ile yüksek bir paya sahiptir. Çalışmayan kadınların içerisinde herhangi bir işte çalışmak isteyen kadınların oranı %36,4'tür. Yani çalışmayan kadınların 1/3'ü çalışmak istemektedir. Çalışmama nedeni olarak belirtilen en önemli neden ise ev içi sorumluluklar olmuştur. Ev içi sorumlulukların başında, çocuk bakımı gelmektedir. Diyebiliriz ki; kadınların büyük çoğunluğu istemelerine karşın ekonomik sistem içerisinde bir yere sahip değildir.

Kadınların sosyal yaşamlarına ilişkin olarak, kendi aralarında toplantılar yapıp yapmadıkları sorusuna evet diyen kadınların sayısı 238 ve bu soruya cevap veren 319 kadın içerisindeki oran %74,6'tür. Yapılan bu toplantıların %50,8'si altın-para günleri, %47,5'i dini konuşmaları içeren sohbet toplantıları ve %1,7'si ise yalnızca görüşme amacını içeren toplantılardır. Altın-para günleri genellikle ayda bir, diğer toplantılar ise genellikle haftada bir ya da daha sık yapılmaktadır.

Tablo 3.28 Kadınlar Arası Toplantı

Kadınlar Arası Toplantı	Sayı	Yüzde (%)
Evet	238	74,6
Hayır	81	25,4
Toplam	**319**	**100,0**

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Tablo 3.29 Ev Dışında Toplanma Durumu

Ev Dışında Toplanma	Sayı	Yüzde (%)
Evet	118	36,9
Hayır	202	63,1
Toplam	**320**	**100,0**

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Kadınların ev dışında arkadaş ya da akrabalarıyla toplanmaları sorusuna cevap veren 318 kadın içerisinde, toplandıklarını söyleyenlerin oranı %36,9 iken, dışarıda arkadaş ya da akrabalarıyla bir aktivitede bulunmayan kadınların oranı %63,1 olarak saptanmıştır. Bu bulgulara göre, kadınların zamanlarının çoğunu ev içerisinde geçirdiklerini söyleyebiliriz. Ev dışında yapılan aktiviteler %41,5 oranında piknik, park, akraba ziyaretlerini içerirken, alışveriş çarşı gezmeleri %36,4 oranında, kültürel etkinlikler ise %15,3 oranında gerçekleştirilmektedir. Dışarıda herhangi bir aktivitede yer alan toplam 118 kadından yalnızca 18'inin kültürel etkinliklerde bulunması, kadınların kültürel düzeylerinin geçmişe göre az da olsa yükselmiş olduğunu bir ölçüde yansıtsa da, günümüzde ortaya çıkan

tablo kadının hala sosyal ve toplumsal bir birey olarak yerini alamamış olduğu da bir gerçektir.

Tablo 3.30 Ev Dışında Yapılan Aktiviteler

Aktivite	Sayı	Yüzde (%)
Kültürel etkinlikler	18	15,3
Piknik, park, ziyaret	49	41,5
Alışveriş, çarşı gezmesi	43	36,4
Eğlence	7	5,9
Türbe ziyareti	1	0,9
Toplam	**118**	**100,0**

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Kadınların günlük gazeteleri takip etmeleri hane reislerine göre daha düşük bir oranda saptanmıştır. Anketi cevaplayan 318 kadından %67,9'u gazete okuduğunu, %32,1'i okumadığını belirtmiştir. Yine en yüksek oranda okunan gazete hane reislerinde olduğu gibi hürriyet gazetesi olmuştur. Erkeklerden farklı olarak gazete okumayan kadınların okumama nedenlerinden başında %49,6 ile okuma-yazma sorunu gelirken, ikinci sırada %16,8 oranı ile sevmeme ya da alışkanlık edinmemiş olma, üçüncü olarak da %15,8 olarak ekonomik nedenler gelmektedir.

Tablo 3.31 Gazete Okuma Durumu

Gazete Okuma	Sayı	Yüzde (%)
Evet	216	67,9
Hayır	102	32,1
Toplam	**318**	**100,0**

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Tablo 3.32 Gazete Okumama Nedeni

Okumama Nedeni	Sayı	Yüzde (%)
Ekonomik nedenler	15	15,8
Fiziksel	8	8,4
Okuma-yazma sorunu	47	49,6
Alışkanlık-sevmeme	16	16,8
Vakit sorunu	7	7,4
Doğru şeyler yazmıyor	2	2,1
Toplam	**95**	**100,0**

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Sonuç olarak, sanayileşme ile birlikte ortaya çıkan kentleşme ve göç, ailede mekan değişikliği yanında sosyal ve kültürel açıdan da farklılıklar yaratmıştır. Dolayısı ile geleneksel ailenin sosyal-kültürel yapısı, dönüşüm sürecine girmiştir. Fakat bu çözülmede temel problem, çözülen kırsal kültürün yerine alternatif bir şehirli sosyal-kültürel sistem üretememesidir.

3.2. ETNİK YAPI, AKRABALIK VE HEMŞEHRİLİK İLİŞKİLERİ

Zonguldak kentindeki etnik yapı, akrabalık ve hemşerilik ilişkileri ele alınmadan önce, ilgili yazın incelenmiş ve özellikle de etnisite kavramının önemi üzerinde durulmuştur. Yakın geçmişte yoğun bir biçimde yaşanan kırdan kente göç süreci ve bunun sonucu önem kazanan akrabalık ve hemşehrilik ilişkilerinin ekonomik ve toplumsal yansımalarındaki değişim irdelenmiştir. İkinci bölümde Türkiye'deki özgün yapı ve 1950'li yıllardan itibaren yaşanan göç olgusunun kentsel yaşama etkileri incelenmiştir. Son bölümde ise, yapılan anket çalışması sonuçları değerlendirilmiş, Zonguldak'taki etnik yapı, akrabalık ve hemşehrilik ilişkilerinin boyutu üzerinde durulmuştur.

3.2.1. İlgili Yazının Değerlendirilmesi

3.2.1.1. Kırdan Kente Göç

Özellikle 19 ve 20.yüzyıllarda gelişen sanayileşme sonucu dünya, birçok ulus ötesi göçe sahne olmuştur. Bu göçler, ağırlıklı olarak, 1960'lı yıllara kadar ABD, Avusturalya ve Kanada'ya; son 30 yıldır ise Japonya ve Avrupa'ya olmuştur. Yaşanan bu süreçte, sanayileşmiş ülkeler işgücü açığını kapatmak üzere az gelişmiş ülkelerden sürekli göç almış, böylece dünyanın birçok gelişmiş ülkesi çok sayıda etnik topluluktan oluşan ülkeler haline gelmeye başlamışlardır. Aynı zaman diliminde, yoğun bir dış göç veren gelişmekte olan ülkeler, kendi ulus devlet sınırları içinde de bir iç göç dalgası yaşamaya başladılar.

Nüfus artışı, ekonomik sorunlar, sanayileşme, tarımın makineleşmesi, toprak mülkiyetindeki değişiklikler, eğitim ve sağlık hizmetlerinin yetersizliği, geleneksel toplum baskısından kurtulma isteği ve kan davası gibi toplumsal nedenler ile artan iletişim ve ulaşım olanakları, kırda çözülme ve kentleşmenin ana nedenleri olarak ortaya çıkmaktadır (Karpat, 1976). Günümüzde iletişim teknolojilerinin gelişmesi ile kentsel yaşamın çekiciliğinin tüm toplumca farkedilmesi, özellikle genç nüfusun eğitim alma isteği ile birleşerek, kırdan kente göç olgusunda yeni bir etken olarak ortaya çıkmıştır (Kartal, 1978). Emek yoğun bir üretim alanı olan kırın zamanla bu özelliğini yitirmesi ve istihdam fazlasının ortaya çıkması, tarım kesimini ucuz işgücü deposu olarak gören kapitalist ekonomik anlayışla birleşince göçler kaçınılmaz olmuştur (Şenyapılı, 1978). Göç, mekansal bir olgu olmasının yanısıra, aynı zamanda toplumsal bir olgu olma özelliği de taşır. Bu nedenle yalnız göç edenler için değil, kentin tüm kesimleri için yapısal bir değişim anlamına gelir (Köksal, 1986).

3.2.1.2. Etnisite Kavramı

"Etnik" kelimesi eski Yunanlılarda kullanılan, Yunan halkından olmayan anlamındaki "ethnos" kelimesinden gelmektedir. Smith (1997)'e göre; ortak köken mitine, tarihe ve kültüre sahip belli bir bölgede örgütlenmiş ve dayanışma içinde olan adlandırılmış insan topluluğudur. Handelman (1993)'a göre etnik bir topluluk, üyeleri arasında düzenli bir ilişki olan, kollektif düzeyde ortak çıkarlara ve örgütlere sahip bir gruptur. Schermerhorn (1970), etnik grubu, ortak kökene dayanan (gerçek veya sanal), ortak bir tarih bilinci olan, bir veya birden çok simgesel öğe ile tanımlanan kültürel ortaklığa sahip ve dayanışma içinde olan ortaklaşa bir bütün olarak tanımlamaktadır. Bu simgesel öğeler arasında akrabalık ilişkileri, din, dil / dialekt, mekansal devamlılık (yerel/bölgesel), milliyet, fiziksel özellikler sayılabilir (Hutchinson ve Smith, 1996).

Günlük konuşma dilinde etnisite kavramı halen, ırksal ilişkiler ve azınlık kavramı ile ilgili olarak kullanılmakla birlikte; sosyal antropoloji bu kavramı kendileri ve başkaları tarafından kültürel olarak farklı olduğu düşünülen gruplar arasındaki ilişkiler ile ilgili olarak kullanmaktadır (Eriksen, 1993). İlginç olan bir diğer nokta, etnisite kavramının azınlık grupları ile ilgili bir kavram olduğunun düşünülmesi ve egemen ve çoğunluk gruplarının etnik olarak görülmemesidir (Schermerhorn, 1970).

Eriksen, etnik grupları dört ayrı kategoride inceler:

Kentsel Etnik Azınlıklar: Avrupa'da yaşayan Avrupalı olmayan göçmenler, Amerika'da yaşayan Hispanikler, gelişmekte olan ülkelerdeki sanayi şehirlerine gelen göçmenler ve buna benzer topluluklar bu grubu oluşturmaktadır. Bu grupların politik çıkarları olmakla birlikte, genellikle politik bağımsızlık ve devlet talepleri yoktur. Kapitalist üretim ve tüketim sistemiyle bütünleşmişlerdir.
Yerli Halklar (Indigenous People): Politik açıdan güçsüz, çoğunluğun oluşturduğu ulus-devletle bütünleşmemiş yerli halklar bu grubu oluşturur. Sami halkı ve Eskimolar bu gruba örnek verilebilir.
Etnomilliyetçi Hareketler (Proto-nations): 1990'lı yılların en popüler etnik topluluklarının (Kürtler, Sihler, Filistinliler ve Sri Lanka'lı Tamiller) yer aldığı ve sayısı gün geçtikçe artan bir gruptur. Tanım gereği bu topluluklar liderleri olan, başkaları tarafından yönetilmek istemeyen, kendi ulus-devleti için çaba gösteren topluluklardır. Bir bölgeleri, sınıf ve eğitim açısından farklılaşmış bir yapıları olan kalabalık gruplardır. Bu gruplar devleti olmayan uluslar olarak da nitelenebilir.
Çok Uluslu Toplumların Etnik Grupları: Çok uluslu toplumlar (plural societes) kavramı daha çok sömürge kökenli türdeş olmayan toplumlar için kullanılır. Kenya, Endonezya ve Jamaika tipik örneklerdir. Ekonomik ve siyasal açıdan tekdüze, diğer tüm açılardan farklılaşmış bir yapı gösterirler (Eriksen, 1993).

3.2.1.3. Kentlerde Etnik Ayrışma

Mekansal ayrışma, geniş bir nüfus içindeki grupların yerleşimsel olarak ayrışmasıyla görülür. Bir grubun tümüyle içinde bulunduğu toplumla karıştığını söyleyebilmek için üyelerin düzenli bir biçimde tüm topluma yayılmış olması gerekir.

İlgili yazına bakıldığında genellikle mekansal ayrışmanın yarattığı olumsuz etkilerin vurgulandığı görülmektedir. Temelde yazarlar, ayrışma ve toplaşmanın insanların sivil topluma katılımını kısıtladığı noktasına vurgu yaparlar. Bu kısıtlama ilgili kişi ve kurumlar arasındaki ilişki eksikliğinin sonucudur. Ayrışmanın getirdiği olumsuzluklar tartışılırken, getto ve alt sınıf (underclass) kavramlarını da kısaca ele almakta yarar vardır. Getto farklılaşmış ve ayrımlaşmış kent mekanlarına verilen addır. Van Amersfoort (1980)'a göre getto, içinde yaşayanların etnik, ırksal veya dinsel olarak tanımlanmış tek bir gruba bağlı olduğu ve bu grubun bütün üyelerinin bu alanda yaşadığı (başka yerlerde değil) "kurumsallaşmış" yerleşim alanlarıdır. "Kurumsallaşmış"tan kasıt, sakinlerinin bu bölgelerde yaşamayı seçmelerinden değil, bir tür toplum tarafından zorlanmış olmalarıdır (Özüekren ve Van Kempen, 1998).

Ancak, yakın geçmişin getto kavramıyla bugünün hipergetto kavramı arasında farklılıklar vardır. Hipergetto, artık çoğunluğun kurumsal yapısının biraz daha özerk bir toplumsal yapıyla yinelendiği yapılar olmaktan çıkmış, toplumsal değişimin oldukça azaldığı yapılar olmuşlardır. Buralarda yaşıyor olmak, toplumun dışında yaşıyor olmak haline gelmiştir. Böyle bir durumda göçmenler birbirlerinin şirketlerinde çalışmakta, kendi ülkelerindeki hayat biçimini sürdürmekte ve hatta radikalleşmektedirler (Özüekren ve Van Kempen, 1998).

İlgili yazına bakıldığında, alt sınıf grubu üyelerinin piyasa koşullarından olumsuz etkilenen ve bazen nesiller boyu durumunu değiştiremeyen kişilerden oluştuğu yönünde ortak bir görüş vardır. Bu grup üyeleri sapkın ve / veya yasadışı davranışlar gösterirler (ilaç bağımlılığı, kumar, suç, çocuk hamilelik, okulu terk etme vb.). Ekonomik ve politik olarak yalıtılmışlardır. Yaşam biçimleri diğer yoksullardan ayrıdır (Özüekren ve Van Kempen, 1998).

Mekansal ayrışmanın başlıca olumlu yönü, yabancı olunan bir yaşam alanında gereksinim duyulan dayanışmayı kolaylaştırmasıdır. Toplumsal ilişkilerin sürdürülmesi ve geliştirilmesini sağlar. Bu toplumsal ilişkiler, çoğunluk toplumunun değer ve normları dışındaki grupların kültürünü korumaya yarar. Toplumsal ilişki ağları bir azınlık kültürünü anlamanın en temel aracıdır. Bu ilişki ağları sayesinde bireyler birbirlerinden çeşitli yararlar sağlayabilirler. Bu sayede girişimciler, kolay işçi bulma, uzun çalıştırma vb. bazı alanlarda üstünlükler yakalarlar. Bu anlamda, yeni göçmenlerin kendi işlerini kurmadan önce deneyim ve bilgi kazanacakları bir ortam da yaratılmış olur. Bu durum toplumsal gelişmeye katkıda bulunur (Özüekren ve Van Kempen, 1998).

Etnik bir gruba katılındığında, üyeler yalnızlıklarını azaltır ve örgütlü bir savunma alanına katılır. Yakın toplumsal ilişkilerin korunması ile kültürel özellikler korunur. Güvenli bir yaşam alanı ortaya çıkar. Sonuç belki toplumun genelinden uzaklaşma yönünde olsa da, kendi grubundan uzaklaşılmamış olunur.

3.2.1.4. Etnisite ve Sınıf İlişkisi

Etniklik ile sınıf arasında yüksek bir ilişki vardır. Bir etnik gruba mensup olmak bir sınıfa mensup olmanın da belirleyicisi olabilir. Sınıf ve etnisite derecelendirme için bir temel oluşturabilir. Ancak birbirinden farklı kavramlardır.

Bell (1996)'e göre, etniklik, grupların amaçlarını gerçekleştirme ve sürekliliklerini sağlamada, sınıfın yerini almaktadır. Artık, ekonomik koşullar ve ilişkilerin, toplumun sosyal yapısının temeline oturduğu dönemden, siyasi etmenlerin ön planda olduğu döneme geçilmiştir. Modern Marksizm yaklaşımına göre, etnik bilinçlilik, uzun dönemli işgücü göçünün kaçınılmaz bir etkisi olarak görülmektedir. Bu etki ile, işçi sınıfı içinde ortaya çıkan bölünmeler sonucu, işçi sınıfı içinden bir grup, göreli olarak iyi bir konuma gelmekte, göreli yoksun konumda kalan ikinci grup ise, birincisi için bir tehdit unsuru oluşturmaktadır (McAll, 1990). Çeşitli yoksulluk düzeylerinin bir arada bulunduğu gecekondularda geçinme stratejileri, akraba, hemşehri ve komşuluk ağlarıyla çevrelenmekte ve etnik ilişkilere dayalı dernekler ve vakıflarla beslenmektedir. Bu aşamadan sonra, etnikliğe dayalı bilinç ile bu bilincin kentsel mekanlardaki siyasal davranışlarla etkileşimi, sınıf bilinci etmenini geri planda bırakmaktadır.

3.2.1.5. Dayanışma Örüntüsü Olarak Etniklik

Gelişmekte olan ülkeler, günümüzde, kırdan kente yoğun göç, kentsel eşitsizlikler ve yerel kurumların yerel gruplara eşit uzaklıkta olmayışı gibi nedenlerle, kent yoksulluğu olgusuyla karşı karşıya gelmektedir. Kırsal kesimde yaşayanlara göre daha geniş iş olanakları bulunan kent göçmenleri, eğitim durumları ve sahip oldukları nitelikleri itibariyle emek piyasasına ancak sınırlı bir şekilde girebilmekte ve ekonomik dalgalanmalardan doğrudan etkilenmektedir. Kent yoksulları, karşı karşıya kaldığı ekonomik güçlüklere karşı koyma amaçlı uyguladıkları doğrudan ekonomik stratejilerin yanısıra, ekonomik ilişkilerle doğrudan bağlantılı olmayan ve emek pazarında yer almayan çeşitli geçinme stratejileri geliştirmiştir. Sistemin, kendilerine yaşantılarını yasallaştırma yolları sunmadığı kent yoksulları, ekonomik ilişkilerin yer aldığı mekan dışındaki ilişkilerini ancak kendi oluşturdukları veya dahil oldukları toplumsal ilişki ağlarıyla kurabilmektedir. Kent yoksullarının geçinme stratejilerinin bir kısmı, bu toplumsal ilişki ağları içinde yer alan etnik ilişkilere bağlı dayanışma örüntülerine dayalıdır. Bu dayanışma örüntüleri, hem kentsel yoksulluğun üstesinden gelebilmek amacıyla bir var olma stratejisi

olarak kullanılmakta, hem de zaman zaman bu ilişkilerden dışlananlar bakımından yoksulluğun yerleşikleşmesi anlamına gelebilmektedir.

Etnik ilişkilere bağlı dayanışma örüntüleri, kan bağı ve akrabalıktan başlayarak, çıkar birliğine dayalı gruplaşmalara kadar geniş bir yelpazede incelenmelidir. Bir yandan etnik gruplar oluşturmak / etnik dayanışmada bulunmak, insanın doğasından kaynaklanırken, diğer yandan etniklik, bir grup insanın belirli bir yaşam tarzını paylaşması sonucu oluşturduğu ortak kültür olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüz kentsel geçinme stratejilerinde önemli bir yer tutan enformel dayanışma örgütlenmesine temel olarak ortaya çıkan aynı kır / kent kökeninden gelme gibi verili bir ortak özellik, aynı kültürel kimliği paylaşma ve kimliği devam ettirme gibi psiko-sosyolojik bir bağın yanısıra, göçmenin kente geldiği andan itibaren, barınak ve iş bulma ve sosyo-ekonomik anlamda kendini kent hayatına uyarlama süreci içinde ekonomik bir bağ olma niteliği taşımaktadır (Ayata, 1991). O halde etniklik, kan bağıyla kurulan örüntülerden başlayarak, aynı köy-ilçe-il-bölgeden olmaya kadar uzanan, hatta bu tür verili özellikler olmaksızın, ortak sorunları paylaşan insanlar arasında da görülmektedir. Yani, insanlar, etniklikle bağlantılı olmayan ekonomik ve toplumsal nedenlerle de kendilerini grup olarak görme ve birlikte hareket etme eylemine girebilmektedirler.

Kentsel yaşam içinde ortaya çıkan ikinci grup örgütlenme olarak hemşehrilik ve dinsel kökene bağlı örgütlenmeler, yarı-formel özellikler göstermekte ve en son aşamada, kentsel biçimsel örgütlerle girilen etkileşim, formel örgütlenmeleri oluşturmaktadır. Bu üç tür örgütlenmeden ilki, tümüyle etnik bilinç ve dayanışmaya dayalı iken, ikinci grup (yarı-formel) etniklik-etnikliğe bağlı siyasi bilinç arasındaki ortak ve karşılıklı ilişkiyi sergilemektedir. Formel örgütler ile ilişkiler ise artık, kentsel düzlemdeki davranışların gelişimine denk düşmektedir.

Kent göçmeninin kentte bulunduğu süre uzadıkça, etniklik örgütlenmeleri çerçevesinde tanımlanan enformel - yarı-formel - formel örüntülerin önceliği ve önem sırası değişmektedir. Kentte kalış süresi uzadıkça, memleketteki yakınlar ile ilişkiler azalmakta, formel örgütlenmeler ile ilişkiler artmaktadır. Ortak yaşam süresi uzadıkça, mahallenin birlikte hareket etme potansiyeli artmakta, ortak yaşam gecekonduyu bütünleştirmektedir (Ayata, 1991). Gecekonduda yaşayan insanlar, ellerinde bulundurdukları oy gücüyle, kentsel hizmetlerin bölüşümünü ve dolayısıyla kent yönetimini etkileyebilmekte, bu gücü aynı zamanda kişisel gereksinimleri için kullanabilmektedirler. Kent göçmenlerinin etkileşim içinde olduğu etnikliğe dayalı yarı-formel örgütlenmeler, siyasi mekanizmalar üzerinde baskı gücü oluşturabilmekle birlikte, bu gücün, ne derecede mahallenin ortak sorunları için ve ne derecede kişisel sorunlar için kullanıldığı koşullara göre değişmektedir.

3.2.2. Türkiye Örneği

Türkiye, imparatorluk tarihinin de etkisiyle, çok çeşitli grupların bir araya geldiği bir coğrafya üzerindedir. Bu nedenle, gerek ırk (Türk, Kürt, Çerkez vb.), gerek inanç (Müslüman, Hristiyan, Musevi vb.), gerekse mezhep (Sünni, Alevi, Şafii vb.) temelli çok çeşitli etnik gruplara sahiptir. Yine Türkiye, bütün bu etnik grupların, yaşadıkları kent temelli olarak bir araya geldiği, bir kentsel hemşerilik duygusunu (Yozgatlı, Çorumlu, Urfalı vb.) da taşımaktadır.

Göçmenler için kentleşme, kırdan koparak kente yerleşme ve meslek değiştirme anlamına gelir. Zamanla göçmenler sosyal statülerini akrabalık bağları ile değil, meslek gruplarına göre tanımlamaya başlarlar (Karpat, 1976). Meslek değişikliğinin kır kent ayrımında en önemli fark olarak görülmesi, henüz bu süreçte kentleşmenin ekonomik boyutunun ön planda olduğunu, toplumsal boyutunun öne çıkmadığını göstermektedir.

Akraba-hemşeri topluluğunun önemi, kentleşme sürecinin ilk evrelerinde çok daha fazladır. Oturulan konutun ve ilk işin bulunmasında, maddi sorunların çözümünde etnik ilişkiler baskındır. Sürecin sonraki evrelerinde sisteme ilişkin bilgiler biriktiren göçenin tek başına üstesinden gelebileceği sorunların sayısı artar. Bununla birlikte çözülemeyen sorunların sayısında da artış görülür. Bunun nedeni, bulunan iş ve konuta karşın, geçim sıkıntısının kronik bir sorun olarak ortaya çıkmasıdır. Sorunları çözemeyenlerin artması bir anlamda kentle bütünleşildiğinin kanıtıdır. Göçmenlerin kırdaki yakınlarıyla aralarındaki toplumsal ilişkiler gerek nitelik gerekse nicelik açısından zamanla değişim gösterir. İlk zamanlar maddi nedenlerle kıra gidip gelme çoğunluktayken daha sonra ziyaret amacı ön plana çıkmaya başlarken, köye gidiş-geliş sıklığı ve kalış süresi azalır (Karpat, 1976; Şenyapılı, 1978 Kartal, 1983; Ersoy, 1985).

Kente göç edilen ilk süreçte kırla kent arasındaki ilişkiler canlı bir biçimde devam eder. Kır, kente göçenler için hem bir sigorta (başarısızlık halinde geri dönerek yakınların yardımıyla hayatını yeniden kurma) hem de bir yardım kaynağıdır (para, erzak, geride bırakılan mallara göz kulak olmak vb.). Bu nedenle, kente göçenler kentte yaşamlarını sürdürecek bir gelir ve barınağı sağlayıncaya değin kırla ilişkilerini koparmamayı yeğlerler. Öte yandan kente göçenler, kırdakiler için de gerektiğinde çalınacak bir kapı olma özelliği taşır. Kenttekiler, gerek bazı kentsel hizmetlerin alınmasında (eğitim, sağlık, kamu kurumlarındaki işler vb.) gerekse bilinmeyen bir zamanda gerçekleşebilecek olası bir göç durumunda başvurulacak bir danışma ve yardım unsuru görevi görürler.

Bu ilişki yoğunluğu güvenli bir iş ve kent toprağı elde edene kadar canlı bir biçimde sürer. Göçmenler, kentte bir iş sahibi olmak kadar toprak sahibi olmayı da önemserler. Bu amaçla, eğer varsa, köydeki taşınmaz varlıklarını satarak kente aktarırlar. Böylelikle kırla ilişkiler ekonomik olmaktan çıkar, toplumsal bir nitelik olarak kalır (Şenyapılı 1978). Kente göçle birlikte, göçmenler

kültürlerini de beraberlerinde götürmekte, zamanla bazılarını terkederken bazılarını devam ettirmektedirler (Karpat, 1976).

Türk gettoları, öncelikle ekonomik zorlukların ve kısıtlı kaynakların dayatması, zaman içinde de toplumsal ve kültürel tercihler nedeniyle bir arada yaşamak zorunda kalan kent göçmenlerinin yaşam alanlarıdır. Gelinen yerleşim birimlerinin, kente eklemlenmiş biçimi olan bu gecekondu temelli yerleşim alanları, göçmenlerin kentten önceki toplumsal yaşamlarını görece sürdürebildikleri kent saçaklarıdır. Nitekim, kent yoksulları zaman içinde ekonomik açıdan olanakları gelişse bile, bulundukları kentsel bölgeleri ve mekanları değiştirme eğiliminde değildirler. Gecekondular zamanla geliştirilebilmeye uygun olmaları, gerektiğinde iş yeri olarak kullanılabilmeleri, bahçeli olmaları nedeniyle iç tüketimde kullanılacak sebze-meyve üretiminin gerçekleştirilmesi, zamanla kentin büyümesi neticesi arazinin değer kazanması gibi nedenlerle güvenli bir yatırım aracı olarak görülmektedirler. Kır yaşamının sürdürülmesine olanak verebilmesi ve böylelikle kırsal değerlerin korunabileceği kapalı toplum modelinin sürekliliğini sağlaması bakımından göçmenler tarafından yeğlenmektedir (Kartal, 1983).

Kırsal göçmenler için kentleşme kültürel bir değişim sorunundan çok, ekonomik ve mesleki açıdan kentle bütünleşme anlamına geldiğinden, yaşanan süreç göçmenlerin şehirle bütünleşmeleri sonucunu doğurmuştur (Karpat, 1976). Kentte kalış süresinin artmasıyla geleneksel yardımlaşma yerini kurumsal yardımlaşmaya bırakırken, bir kümeye ait olma isteği ile bir kuruluş ya da örgüte üye olma oranı artar. Kentle ilişkileri öncelikle ekonomik açıdan ve hane reisleri aracılığıyla başlayan kent yoksullarının, zaman içinde bu ilişkileri çeşitlenmektedir. Ancak yine de özellikle kadınların kentle kurdukları ilişkilerin son derece sınırlı olduğu görülmektedir. Kentle ilişkilerin kısıtlılığı cemaat ilişkilerinin gelişmesini ve mekansal toplaşmayı arttıran bir etken olarak ortaya çıkmaktadır. Kendi içinde kurumsallaşmış gruplar, sorunlarını çözmede kendi sosyo-ekonomik denkleri (sınıfları) ile işbirliği yapma arayışına girmemekte, tersine farklı sınıflarda yer alan kendi etnik grubunun desteğine başvurmaktadır. Böylesi bir tutum, bazı gruplarda sistemi değiştirme istemini, bazılarında ise tersine sistemle daha fazla bütünleşmesini sağlayarak onun açıklarından yararlanmayı kolaylaştıracak etkinlikleri, siyasi etkinlik biçimi olarak ortaya koymaktadır.

Etnik kimliklerin böylesi bir araç haline gelmesi onları işlevli kılmakla birlikte, değişen dünya koşulları, önemli oranda günlük yaşamın içinden çıkmalarına da neden olmuştur. Yaşam mekanlarındaki değişikliğin de etkisiyle günlük yaşam biçimleri hızla diğer gruplarla benzeşen bireyler, etnik kimliklerini bütünün tamamından ayrılmaya yarayan tanımlayıcı bir öğe olarak kullanmaktadırlar. Kent yoksullarının, bulundukları mekanlar ve içinde bulundukları ekonomik koşullar doğrultusunda kentin geri kalanından ayrılmış olması nedeniyle, bu kimliği doğal olarak taşıdığı görülürken; eğitim ve gelir düzeyi artan kişilerin kendisini tanımlayacak bir referans grubu arayışında oldukları ve bu anlamda,

etnik bağlarına daha çok önem verdikleri görülmektedir. Bu nedenle etniklik zaman içinde aşılacak, bir geri toplumsal kimlik olarak görünmemekte, tersine kapitalist sistemin de etkisiyle dünya çapında hızla tektipleşen insanlık için renkliliği sağlayan bir öğe olarak ortaya çıkmaktadır.

3.2.3. Alan Çalışması

Zonguldak kentinin etnik yapı, akrabalık ve hemşehrilik ilişkileri üç bölüm ve bu bölümler içinde çeşitli ölçeklerde incelenecektir. Birinci bölümde, kentlinin etnik özellikleri, kökenleri ve geldikleri yerler gözönüne alınarak incelenecektir. Bu çözümleme sırasında göç yılı, gelir düzeyi, meslek, eğitim ve barınma gibi değişkenler de gözönünde tutulacaktır.

İkinci bölümde, farklı yerlerden ve etnik kökenlerden gelen kentlilerin memleketle ilişkilerinin boyutu ele alınacaktır. Süreklilik, yardım alma, para yardımı yapma ve ziyaret boyutları ile ele alınan memleketle ilişkiler ile ilgili çözümlemede, eğitim, meslek, gelir durumu, barınma ve göç yılı da yararlanılacak değişkenler arasında yer alacaktır.

Üçüncü bölümde, kent düzleminde etnik ilişkilere bağlı örüntülerin, mahalle, işyeri ve kentin etnik-politik kamusal mekanında bulunan çeşitli ölçeklerde nasıl yer aldığı irdelenecektir. Bu bölümde, etnik ilişkilere bağlı dayanışma örüntülerinin yüzyüze ilişkilerin bulunduğu kentsel mekanlardan başlayarak kentin daha kamusal mekanlarında nasıl bir dönüşüme uğradığı inceleme konusu olacaktır. Bu inceleme esnasında etnik kökenli enformel yapılanmalardan, yarı-formel ve formel yapılanmalara geçişi de izlemek olanaklı olacaktır.

3.2.3.1. Etnik Yapı ve Gelinen Yer

Örneklem grubunun Zonguldak'lı olmayan bölümünün etnik kökenleri araştırılırken, anne ve baba tarafının nereye dayandığı ayrı ayrı sorulmuş, yanıtların birbiriyle aynı olduğu görülmüştür. Bu nedenle, bu çalışmada etnik yapı incelenirken baba tarafının nereye dayandığı sorusu ele alınmıştır.

Anket yapılan 326 hane reisine doğum yeri sorulduğunda 198'i (%60,7) Zonguldak doğumlu, aslen nereli olduğu sorulduğunda da yine 198'i Zonguldak'lı olduğunu söylemiştir. Bu iki soruya birden yanıt veren 152 kişinin 14'ünün (%9,2) memleketiyle doğum yeri farklı, yine 14'ünün (%9,2) memleketi başka bir il olmasına karşın doğum yeri Zonguldak'tır. 124'ünün (%81,6) ise memleketiyle doğum yeri aynıdır, bunların 21 tanesi Zonguldaklıdır. Buradan, kentte yaşayanların genellikle başka yerde doğup büyüdükleri, daha sonra çalışmak için Zonguldak'a geldikleri sonucu çıkartılabilir.

Tablo 3.33 Zonguldak'a Gelinen Yer

Gelinen Yer	Sayı	Yüzde (%)
Zonguldaklı	174	53,4
Zonguldak ilçe ve köyleri	24	7,4
Bartın-Karabük	18	5,5
Trabzon	27	8,3
Giresun	13	4,0
Diğer iller	70	21,4
Toplam	**326**	**100,0**

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Zonguldak'a gelinen yer incelendiğinde %8,3'lük oranla Trabzon'un, %4,0'lık oranla da Giresun'un ön plana çıktığı görülmektedir. Bu illerin Zonguldak'a uzaklığı düşünülürse, memleketle yoğun ilişkilerin bu oranı ortaya çıkardığı söylenebilir. Bu iller dışında yakın çevrede %7,4 oranında Zonguldak'ın ilçe ve köyleri ile %5,5 oranında eskiden Zonguldak'ın ilçesi olan Bartın ve Karabük ağırlıklı olarak belirmektedir. Örneklem grubunun %53,4 oranında Zonguldaklı olması da dikkat çekicidir.

Tablo 3.34 Etnik Köken / Zonguldak'a Geliş Tarihi

Göç Tarihi	Etnik Köken			Toplam
	Türk	***Laz***	***Diğer****	
Zonguldak doğumlu	3 75,0 % 5,0 %	1 25,0 % 10,0 %	***	4 100,0 % 5,2 %
1960 öncesi	20 76,9 % 33,3 %	5 19,2 % 50,0 %	1 3,9 % 14,3 %	26 100,0 % 33,8 %
1961-70	9 69,2 % 15,0 %	1 7,7 % 10,0 %	3 23,1 % 42,9 %	13 100,0 % 16,9 %
1971-80	10 76,9 % 16,7 %	3 23,1 % 30,0 %	***	13 100,0 % 16,9 %
1981-90	11 91,7 % 18,3 %	***	1 8,3 % 14,3 %	12 100,0 % 15,6 %
1991 sonrası	7 77,8 % 11,7 %	***	2 22,2 % 28,6 %	9 100,0 % 11,7 %
Toplam	60 77,9 % 100,0 %	10 13,0 % 100,0 %	7 9,1 % 100,0 %	77 100,0 % 100,0 %

**Diğer: Kürt, Zaza, Çerkez, Türkmen.*
Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Zonguldak'a geliş tarihi on yıllık dönemler halinde incelendiğinde oransal olarak düşme eğiliminde olduğu ve %33,8 oranında 1960 öncesinin ağırlıklı bir yer tuttuğu görülmektedir. Lazların tamamının 1980 öncesi Zonguldak'a geldiği ve son 10 yıllık dönemde sadece %11,7'lik bir kısmın kente göç ettiği dikkat çekicidir. Bunda 1980 sonrası yaşanan sanayisizleştirme politikalarının etkisi olduğu söylenebilir.

Tablo 3.35 Gelinen Yer / Etnik Köken

Gelinen Yer	**Etnik Köken**			**Toplam**
	Türk	***Laz***	***Diğer****	
Zonguldak	5 100,0 % 8,3 %	***	***	5 100,0 % 6,5 %
Bartın-Karabük	12 92,3 % 20,0 %	1 7,7 % 10,0 %	***	13 100,0 % 16,9 %
Batı Karadeniz	7 87,5 % 11,7 %	***	1 12,5 % 14,3 %	8 100,0 % 10,4 %
Trabzon	2 33,3 % 3,3 %	4 66,7 % 40,0 %	***	6 100,0 % 7,8 %
Giresun	6 100,0 % 10,0 %	***	***	6 100,0 % 7,8 %
Doğu Karadeniz	5 50,0 % 8,3 %	5 50,0 % 50,0 %	***	10 100,0 % 13,0 %
İç Anadolu	9 100,0 % 15,0 %	***	***	9 100,0 % 11,7 %
Doğu Anadolu	8 66,7 % 13,3 %	***	4 33,3 % 57,1 %	12 100,0 % 15,6 %
Diğer	6 75,0 % 10,0 %	***	2 25,0 % 28,6 %	8 100,0 % 10,4 %
Toplam	60 77,9 % 100,0 %	10 13,0 % 100,0 %	7 9,1 % 100,0 %	77 100,0 % 100,0 %

**Diğer: Kürt, Zaza, Çerkez, Türkmen.*
Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Çalışma grubuna etnik yapısı sorulduğunda %39,8 gibi önemli bir oranından yanıt alınamamış; %46,9'u Türk, %7,8'i ise Laz olduğunu belirtmiştir. Yanıt verenlerin %62,4'ünün Karadeniz Bölgesi'nden gelmiş olması dikkat çekicidir. Lazların tamamı Karadeniz Bölgesi'nden göç etmişken, Türklerin bu bölge

dışındaki İç Anadolu, Doğu Anadolu ve diğer bölgelerden göç etme oranı birbirine yakındır.

Zonguldak'a geliş tarihi, gelinen yer açısından da oransal olarak düşme eğilimindedir. 1960 öncesinin %25,0'la yine ağırlıklı olduğu görülmektedir. Burada dikkat çeken nokta, Zonguldak doğumlu olanların, yani ailesinin kente göç etmesinden sonra Zonguldak'ta doğmuş olanların oranının %21,1 olduğudur. Kömür üretiminin en çok olduğu 1971-80 döneminde %51,7 oranında Doğu Karadeniz Bölgesi'nden, 1991 sonrasında ise ağırlıklı olarak Doğu Anadolu Bölgesi'nden kente göç olmuştur. 1991 sonrası Zonguldak ilçe ve köyleri dışında Karadeniz Bölgesi'nden kente göç olmaması, bu bölgeden kente göç ettikten sonra göç edenlerin Zonguldak'taki kentsel yaşama alışıp memleketle ilişkilerinin zayıflaması ya da bu bölgede yaşayanların daha iyi iş olanakları bulmuş olması biçiminde yorumlanabilir.

Tablo 3.36 Gelinen Yer / Zonguldak'a Geliş Tarihi

Gelinen Yer	**Göç Tarihi**						**Toplam**
	Zonguldak doğumlu	***1960 öncesi***	***1961-70***	***1971-80***	***1981-90***	***1991 sonrası***	
Zonguldak	13 54,2 % 40,6 %	4 16,7 % 10,5 %	1 4,2 % 4,0 %	***	5 20,8 % 27,8 %	1 4,2 % 10,0 %	24 100,0 % 15,8 %
Bartın-Karabük	***	5 27,8 % 13,2 %	2 11,1 % 8,0 %	7 38,9 % 24,1 %	2 11,1 % 11,1 %	2 11,1 % 20,0 %	18 100,0 % 11,8 %
Batı Karadeniz	***	3 20,0 % 7,9 %	6 40,0 % 24,0 %	3 20,0 % 10,3 %	3 20,0 % 16,7 %	***	15 100,0 % 9,9 %
Trabzon	7 25,9 % 21,9 %	8 29,6 % 21,1 %	5 18,5 % 20,0 %	7 25,9 % 24,1 %	***	***	27 100,0 % 17,8 %
Giresun	2 15,4 % 6,3 %	4 30,8 % 10,5 %	3 23,1 % 12,0 %	2 15,4 % 6,9 %	2 15,4 % 11,1 %	***	13 100,0 % 8,6 %
Doğu Karadeniz	2 11,8 % 6,3 %	5 29,4 % 13,2 %	2 11,8 % 8,0 %	6 35,3 % 20,7 %	2 11,8 % 11,1 %	***	17 100,0 % 11,2 %
İç Anadolu	5 35,7 % 15,6 %	5 35,7 % 13,2 %	1 7,1 % 4,0 %	1 7,1 % 3,4 %	1 7,1 % 5,6 %	1 7,1 % 10,0 %	14 100,0 % 9,2 %
Doğu Anadolu	***	2 15,4 % 5,3 %	5 38,5 % 20,0 %	2 15,4 % 6,9 %	***	4 30,8 % 40,0 %	13 100,0 % 8,6 %
Diğer	3 27,3 % 9,4 %	2 18,2 % 5,3 %	***	1 9,1 % 3,4 %	3 27,3 % 16,7 %	2 18,2 % 20,0 %	11 100,0 % 7,2 %
Toplam	32 21,1 % 100,0 %	38 25,0 % 100,0 %	25 16,4 % 100,0 %	29 19,1 % 100,0 %	18 11,8 % 100,0 %	10 6,6 % 100,0 %	152 100,0 % 100,0 %

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Örneklem grubunun gelir düzeyine, aylık ortalama harcama gözönüne alınarak bakıldığında 101-200 milyon lira aralığında yoğunlaşma olduğu; İç Anadolu, Doğu Karadeniz bölgeleri ile Zonguldak ve çevresinden göç edenlerin büyük çoğunluğunun bu aralıkta yer aldığı görülmektedir. En yoksul kesimin Trabzon ve Zonguldak ilçe ve köylerinden, en zengin kesimin ise Doğu Karadeniz bölgesinden göç ettiği; Doğu Anadolu ve diğer illerden göç edenlerin gelir düzeyinin ortalamaların daha üzerinde olduğu söylenebilir.

Tablo 3.37 Gelinen Yer / Gelir Düzeyi

Gelinen Yer	Aylık Ortalama Harcama				Toplam
	0-100 milyon	*101-200 milyon*	*201-300 milyon*	*301 milyon ve üstü*	
Zonguldak	6 25,0 % 23,1 %	13 54,2 % 18,3 %	3 12,5 % 7,9 %	2 8,3 % 11,8 %	24 100,0 % 15,8 %
Bartın-Karabük	2 11,1 % 7,7 %	9 50,0 % 12,7 %	5 27,8 % 13,2 %	2 11,1 % 11,8 %	18 100,0 % 11,8 %
Batı Karadeniz	4 26,7 % 15,4 %	5 33,3 % 7,0 %	6 40,0 % 15,8 %	***	15 100,0 % 9,9 %
Trabzon	8 29,6 % 30,8 %	15 55,6 % 21,1 %	2 7,4 % 5,3 %	2 7,4 % 11,8 %	27 100,0 % 17,8 %
Giresun	1 7,7 % 3,8 %	8 61,5 % 11,3 %	4 30,8 % 10,5 %	***	13 100,0 % 8,6 %
Doğu Karadeniz	1 5,9 % 3,8 %	8 47,1 % 11,3 %	3 17,6 % 7,9 %	5 29,4 % 29,4 %	17 100,0 % 11,2 %
İç Anadolu	1 7,1 % 3,8 %	8 57,1 % 11,3 %	4 28,6 % 10,5 %	1 7,1 % 5,9 %	14 100,0 % 9,2 %
Doğu Anadolu	3 23,1 % 11,5 %	2 15,4 % 2,8 %	5 38,5 % 13,2 %	3 23,1 % 17,6 %	13 100,0 % 8,6 %
Diğer	***	3 27,3 % 4,2 %	6 54,5 % 15,8 %	2 18,2 % 11,8 %	11 100,0 % 7,2 %
Toplam	26 17,1 % 100,0 %	71 46,7 % 100,0 %	38 25,0 % 100,0 %	17 11,2 % 100,0 %	152 100,0 % 100,0 %

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Gelir düzeyinin yoğunlaştığı 101-200 milyon lira grubunda yer alan hane reisleri, genellikle 1980 öncesi Zonguldak'a göç etmişlerdir. Dikkat çeken başka bir nokta da, 100 milyondan daha az geliri olanların 1970 öncesi, buna

karşılık 300 milyon ve üzeri geliri olanların çoğunlukla 1980 sonrası kente geldikleridir. Grevler sonucu kazanılan sendikal hakların ücretlere yansıması, 1991 sonrası Zonguldak'a göç edenlerin oldukça iyi bir gelire sahip olmasını sağladığı söylenebilir. 1971-80 yılları arasında göç edenler ise çoğunlukla ortalamanın altında kalmıştır. Bunun nedeni 1980 öncesi çalışmak için kente gelenleri emeklilik yaşlarının gelmesi, bir bölümünün sanayisizleşme politikası sonucu emekliliğe zorlanmasıdır.

Tablo 3.38 Zonguldak'a Geliş Tarihi / Gelir Düzeyi

Göç Tarihi	**Aylık Ortalama Harcama**				**Toplam**
	0-100 milyon	***101-200 milyon***	***201-300 milyon***	***301 milyon ve üstü***	
Zonguldak doğumlu	8 25,0 % 30,8 %	15 46,9 % 21,1 %	8 25,0 % 21,1 %	1 3,1 % 5,9 %	32 100,0 % 21,1 %
1960 öncesi	9 23,7 % 34,6 %	17 44,7 % 23,9 %	8 21,1 % 21,1 %	4 10,5 % 23,5 %	38 100,0 % 25,0 %
1961-70	8 32,0 % 30,8 %	12 48,0 % 16,9 %	5 20,0 % 13,2 %	***	25 100,0 % 16,4 %
1971-80	1 3,4 % 3,8 %	17 58,6 % 23,9 %	9 31,0 % 23,7 %	2 6,9 % 11,8 %	29 100,0 % 19,1 %
1981-90	***	9 50,0 % 12,7 %	5 27,8 % 13,2 %	4 22,2 % 23,5 %	18 100,0 % 11,8 %
1991 sonrası	***	1 10,0 % 1,4 %	3 30,0 % 7,9 %	6 60,0 % 35,3 %	10 100,0 % 6,6 %
Toplam	26 17,1 % 100,0 %	71 46,7 % 100,0 %	38 25,0 % 100,0 %	17 11,2 % 100,0 %	152 100,0 % 100,0 %

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Örneklem grubunun gelir düzeyi, Zonguldak'a geliş tarihleriyle karşılaştırıldığında yükselen eğitim standartları açıkça görülmektedir. İlkokul mezunu olanların oranı Zonguldak doğumlular için %68,8'den, 1961-70 yılları arasında %58,3'e, 1971-80 arasında %55,2'ye, 1991 sonrası ise %10'a gerilemiştir. Bununla birlikte hiç okula gitmeyenlerin 1960 öncesi göç edenlerde yoğunlaştığı görülmektedir. Üniversite mezunu olanları oranı Zonguldak doğumlular için %3,1'den, 1991 sonrasında %50'ye yükselmiştir. Çalışma grubunun çoğu 1980 öncesi kente göç etmiş olduğu için, eğitim düzeyi ortalaması %47 oranında ilkokuldur.

Tablo 3.39 Zonguldak'a Geliş Tarihi / Eğitim Düzeyi

Göç Tarihi	Eğitim Düzeyi							Toplam
	Hiç okula gitmedi	*İlk*	*Orta*	*Lise*	*Üniv.*	*Üniv. ögr.*	*Okur-yazar*	
Zonguldak doğumlu	1 3,1 % 12,5 %	22 68,8 % 31,0 %	4 12,5 % 20,0 %	3 9,4 % 13,0 %	1 3,1 % 5,9 %	***	1 3,1 % 9,1 %	32 100,0 % 21,2 %
1960 öncesi	5 13,2 % 62,5 %	14 36,8 % 19,7 %	6 15,8 % 30,0 %	5 13,2 % 21,7 %	5 13,2 % 29,4 %	***	3 7,9 % 27,3 %	38 100,0 % 25,2 %
1961-70	1 4,2 % 12,5 %	14 58,3 % 19,7 %	2 8,3 % 10,0 %	3 12,5 % 13,0 %	1 4,2 % 5,9 %	***	3 12,5 % 27,3 %	24 100,0 % 15,9 %
1971-80	1 3,4 % 12,5 %	16 55,2 % 22,5 %	4 13,8 % 20,0 %	3 10,3 % 13,0 %	2 6,9 % 11,8 %	1 3,4 % 100,0 %	2 6,9 % 18,2 %	29 100,0 % 19,2 %
1981-90	***	4 22,2 % 5,6 %	2 11,1 % 10,0 %	7 38,9 % 30,4 %	3 16,7 % 17,6 %	***	2 11,1 % 18,2 %	18 100,0 % 11,9 %
1991 sonrası	***	1 10,0 % 1,4 %	2 20,0 % 10,0 %	2 20,0 % 8,7 %	5 50,0 % 29,4 %	***	***	10 100,0 % 6,6 %
Toplam	8 5,3 % 100,0 %	71 47,0 % 100,0 %	20 13,2 % 100,0 %	23 15,2 % 100,0 %	17 11,3 % 100,0 %	1 0,7 % 100,0 %	11 7,3 % 100,0 %	151 100,0 % 100,0 %

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Tablo 3.40 Çalışma Durumu / Zonguldak'a Geliş Tarihi

Çalışma Durumu	Göç Tarihi						Toplam
	Zonguldak doğumlu	*1960 öncesi*	*1961-70*	*1971-80*	*1981-90*	*1991 sonrası*	
Ücretli-maaşlı	14 19,4 % 43,8 %	9 12,5 % 23,7 %	7 9,7 % 28,0 %	15 20,8 % 51,7 %	17 23,6 % 94,4 %	10 13,9 % 100,0 %	72 100,0 % 47,4 %
Emekli	8 15,4 % 25,0 %	24 46,2 % 63,2 %	12 23,1 % 48,0 %	8 15,4 % 27,6 %	***	***	52 100,0 % 34,2 %
İşsiz	3 37,5 % 9,4 %	1 12,5 % 2,6 %	2 25,0 % 8,0 %	2 25,0 % 6,9 %	***	***	8 100,0 % 5,3 %
Kendi işi-küçük esnaf	6 42,9 % 18,8 %	3 21,4 % 7,9 %	2 14,3 % 8,0 %	3 21,4 % 10,3 %	***	***	14 100,0 % 9,2 %
Kendi işi - enformal	1 20,0 % 3,1 %	1 20,0 % 2,6 %	1 20,0 % 4,0 %	1 20,0 % 3,4 %	1 20,0 % 5,6 %	***	5 100,0 % 3,3 %
İşveren	***	***	1 100,0 % 4,0 %	***	***	***	1 100,0 % 0,7 %
Toplam	32 21,1 % 100,0 %	38 25,0 % 100,0 %	25 16,4 % 100,0 %	29 19,1 % 100,0 %	18 11,8 % 100,0 %	10 6,6 % 100,0 %	152 100,0 % 100,0 %

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Örneklem grubunun büyük çoğunlukla ücretli-maaşlı ve emeklilerden oluştuğu görülmektedir. 1970 öncesi Zonguldak'a gelenler genellikle emekli, buna karşılık 1981 sonrası kente göç edenlerin tamamına yakını ücretli-maaşlıdır. İşsizler ve küçük esnafın genellikle Zonguldak doğumlular arasından çıktığı söylenebilir.

Zonguldak'a geliş tarihi, konut mülkiyeti açısından incelendiğinde, 1970 öncesi göç edenlerin sayısının fazlalığından ötürü, çalışma grubunun %59,2 oranında ev sahibi olduğu görülmektedir. Bunların büyük bir çoğunluğu 1970 öncesi kente göç edenlerdir. 1980 sonrası gelenler ise genellikle kirada oturmaktadır.

Tablo 3.41 Konut Mülkiyeti / Zonguldak'a Geliş Tarihi

Konut Mülkiyeti	**Göç Tarihi**						**Toplam**
	Zonguldak doğumlu	***1960 öncesi***	***1961-70***	***1971-80***	***1981-90***	***1991 sonrası***	
Kira	7 15,2 % 21,9 %	4 8,7 % 10,5 %	6 13,0 % 24,0 %	11 23,9 % 37,9 %	12 26,1 % 66,7 %	6 13,0 % 60,0 %	46 100,0 % 30,3 %
Ev Sahibi	22 24,4 % 68,8 %	33 36,7 % 86,8 %	18 20,0 % 72,0 %	13 14,4 % 44,8 %	3 3,3 % 16,7 %	1 1,1 % 10,0 %	90 100,0 % 59,2 %
Akraba	3 30,0 % 9,4 %	***	1 10,0 % 4,0 %	4 40,0 % 13,8 %	***	2 20,0 % 20,0 %	10 100,0 % 6,6 %
Diğer	***	1 16,7 % 2,6 %	***	1 16,7 % 3,4 %	3 50,0 % 16,7 %	1 16,7 % 10,0 %	6 100,0 % 3,9 %
Toplam	32 21,1 % 100,0 %	38 25,0 % 100,0 %	25 16,4 % 100,0 %	29 19,1 % 100,0 %	18 11,8 % 100,0 %	10 6,6 % 100,0 %	152 100,0 % 100,0 %

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Örneklem grubunda %47,4'le en çok görülen çalışma biçimi olan ücretli-maaşlıların, gelinen yere göre hemen hemen eşit dağıldığı söylenebilir. Buna karşılık emekli, kendi işinde çalışanlar ve işsizlerde hep Trabzon ilinin ön plana çıktığı görülmektedir. Trabzon'dan göç edenlerde emekli oranı %48,1 olurken, diğer tüm yerleşimlerden gelenlerde ağırlık ücretli-maaşlı olarak çalışanlardadır.

Tablo 3.42 Gelinen Yer / Çalışma Durumu

Gelinen Yer	Çalışma Durumu						Toplam
	Ücretli-Maaşlı	*Emekli*	*İşsiz*	*KendiİşiKüçük Esnaf*	*Kendi İşi-Enformal*	*İşveren*	
Zonguldak	15 62,5 % 20,8 %	8 33,3 % 15,4 %	1 4,2 % 12,5 %	***	***	***	24 100,0 % 15,8 %
Bartın-Karabük	11 61,1 % 15,3 %	6 33,3 % 11,5 %	***	1 5,6 % 7,1 %	***	***	18 100,0 % 11,8 %
Batı Karadeniz	6 40,0 % 8,3 %	6 40,0 % 11,5 %	2 13,3 % 25,0 %	***	1 6,7 % 20,0 %	***	15 100,0 % 9,9 %
Trabzon	6 22,2 % 8,3 %	13 48,1 % 25,0 %	2 7,4 % 25,0 %	4 14,8 % 28,6 %	2 7,4 % 40,0 %	***	27 100,0 % 17,8 %
Giresun	8 61,5 % 11,1 %	5 38,5 % 9,6 %	***	***	***	***	13 100,0 % 8,6 %
Doğu Karadeniz	9 52,9 % 12,5 %	2 11,8 % 3,8 %	2 11,8 % 25,0 %	3 17,6 % 21,4 %	1 5,9 % 20,0 %	***	17 100,0 % 11,2 %
İç Anadolu	6 42,9 % 8,3 %	5 35,7 % 9,6 %	***	3 21,4 % 21,4 %	***	***	14 100,0 % 9,2 %
Doğu Anadolu	6 46,2 % 8,3 %	4 30,8 % 7,7 %	***	1 7,7 % 7,1 %	1 7,7 % 20,0 %	1 7,7 % 100,0 %	13 100,0 % 8,6 %
Diğer	5 45,5 % 6,9 %	3 27,3 % 5,8 %	1 9,1 % 12,5 %	2 18,2 % 14,3 %	***	***	11 100,0 % 7,2 %
Toplam	72 47,4 % 100,0 %	52 34,2 % 100,0 %	8 5,3 % 100,0 %	14 9,2 % 100,0 %	5 3,3 % 100,0 %	1 0,7 % 100,0 %	152 100,0 % 100,0 %

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Çalışma grubunun eğitim düzeyi geldikleri yerle karşılaştırıldığında, eğitim düzeyi ortalamasına koşut olarak ilkokul mezunu olanların ağırlıkta olduğu görülmektedir. Burada dikkat çeken bir nokta, beklendiği gibi eğitim olanaklarının daha fazla olduğu büyük şehirleri de kapsayan 'diğer' yerleşimlerde üniversite mezunu oranının ortalamanın çok üzerinde (%45,5) olduğudur.

Tablo 3.43 Gelinen Yer / Eğitim Düzeyi

Gelinen Yer	Eğitim Düzeyi							Toplam
	Hiç okula gitmedi	*İlk*	*Orta*	*Lise*	*Üniv.*	*Üniv. ögr.*	*Okur-yazar*	
Zonguldak	2 8,3 % 25,0 %	17 70,8 % 23,9 %	1 4,2 % 5,0 %	2 8,3 % 8,7 %	***	***	2 8,3 % 18,2 %	24 100,0 % 15,9 %
Bartın-Karabük	1 5,9 % 12,5 %	8 47,1 % 11,3 %	3 17,6 % 15,0 %	2 11,8 % 8,7 %	2 11,8 % 11,8 %	***	1 5,9 % 9,1 %	17 100,0 % 11,3 %
Batı Karadeniz	1 6,7 % 12,5 %	5 33,3 % 7,0 %	3 20,0 % 15,0 %	3 20,0 % 13,0 %	1 6,7 % 5,9 %	1 6,7 % 100,0 %	1 6,7 % 9,1 %	15 100,0 % 9,9 %
Trabzon	1 3,7 % 12,5 %	16 59,3 % 22,5 %	3 11,1 % 15,0 %	2 7,4 % 8,7 %	2 7,4 % 11,8 %	***	3 11,1 % 27,3 %	27 100,0 % 17,9 %
Giresun	***	6 46,2 % 8,5 %	***	6 46,2 % 26,1 %	1 7,7 % 5,9 %	***	***	13 100,0 % 8,6 %
Doğu Karadeniz	1 5,9 % 12,5 %	5 29,4 % 7,0 %	3 17,6 % 15,0 %	4 23,5 % 17,4 %	2 11,8 % 11,8 %	***	2 11,8 % 18,2 %	17 100,0 % 11,3 %
İç Anadolu	2 14,3 % 25,0 %	6 42,9 % 8,5 %	3 21,4 % 15,0 %	2 14,3 % 8,7 %	1 7,1 % 5,9 %	***	***	14 100,0 % 9,3 %
Doğu Anadolu	***	5 38,5 % 7,0 %	2 15,4 % 10,0 %	1 7,7 % 4,3 %	3 23,1 % 17,6 %	***	2 15,4 % 18,2 %	13 100,0 % 8,6 %
Diğer	***	3 27,3 % 4,2 %	2 18,2 % 10,0 %	1 9,1 % 4,3 %	5 45,5 % 29,4 %	***	***	11 100,0 % 7,3 %
Toplam	8 5,3 % 100,0 %	71 47,0 % 100,0 %	20 13,2 % 100,0 %	23 15,2 % 100,0 %	17 11,3 % 100,0 %	1 0,7 % 100,0 %	11 7,3 % 100,0 %	151 100,0 % 100,0 %

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Örneklem grubunda konut sahipliliği oranının %59,2 olduğu daha önce belirtilmişti. Bu oranın %25,6'lık kısmını Trabzonluların oluşturduğu, Trabzon'dan göç edenlerin % 85,2'sinin ise ev sahibi olduğu, konut mülkiyetiyle gelinen yer birlikte incelendiğinde görülmektedir. Doğu Karadeniz bölgesinden gelenlerin %40 oranında akrabalarının yanında kalması, bu tür ilişkilerin gelişmiş olmasından kaynaklandığı söylenebilir. Bu veriler dışında mülkiyetin gelinen yere göre çok farklılık göstermediği görülmektedir.

Tablo 3.44 Gelinen Yer / Konut Mülkiyeti

Gelinen Yer	Konut Mülkiyeti				Toplam
	Kira	*Ev Sahibi*	*Akraba*	*Diğer*	
Zonguldak	5 20,8 % 10,9 %	14 58,3 % 15,6 %	3 12,5 % 30,0 %	2 8,3 % 33,3 %	24 100,0 % 15,8 %
Bartın-Karabük	7 38,9 % 15,2 %	10 55,6 % 11,1 %	***	1 5,6 % 16,7 %	18 100,0 % 11,8 %
Batı Karadeniz	7 46,7 % 15,2 %	8 53,3 % 8,9 %	***	***	15 100,0 % 9,9 %
Trabzon	3 11,1 % 6,5 %	23 85,2 % 25,6 %	***	1 3,7 % 16,7 %	27 100,0 % 17,8 %
Giresun	4 30,8 % 8,7 %	8 61,5 % 8,9 %	1 7,7 % 10,0 %	***	13 100,0 % 8,6 %
Doğu Karadeniz	3 17,6 % 6,5 %	8 47,1 % 8,9 %	4 23,5 % 40,0 %	2 11,8 % 33,3 %	17 100,0 % 11,2 %
İç Anadolu	7 50,0 % 15,2 %	7 50,0 % 7,8 %	***	***	14 100,0 % 9,2 %
Doğu Anadolu	6 46,2 % 13,0 %	6 46,2 % 6,7 %	1 7,7 % 10,0 %	***	13 100,0 % 8,6 %
Diğer	4 36,4 % 8,7 %	6 54,5 % 6,7 %	1 9,1 % 10,0 %	***	11 100,0 % 7,2 %
Toplam	46 30,3 % 100,0 %	90 59,2 % 100,0 %	10 6,6 % 100,0 %	6 3,9 % 100,0 %	152 100,0 % 100,0 %

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Etnik köken, gelir düzeyi ve çalışma durumuna göre incelendiğinde, ortalama gelir düzeyi olan 101-200 milyon lira ve en çok görülen çalışma biçimi olan ücretli-maaşlı aralığında yoğunlaşma olduğu görülmektedir. Tüm gelir gruplarında ağırlık Türklerde olmakla birlikte, Lazların ortalamanın üzerinde bir gelire sahip oldukları söylenebilir. Çalışma biçiminde de yine Türklerin ön plandadır. Lazların %40'lık oranla çoğunlukta emekli olması dikkat çekicidir.

Tablo 3.45 Etnik Köken / Gelir Düzeyi

Etnik Köken	Aylık Ortalama Harcama				Toplam
	0-100 milyon	*101-200 milyon*	*201-300 milyon*	*301 milyon ve üstü*	
Türk	7 11,7 % 77,8 %	23 38,3 % 82,1 %	20 33,3 % 83,3 %	10 16,7 % 62,5 %	60 100,0 % 77,9 %
Laz	***	3 30,0 % 10,7 %	3 30,0 % 12,5 %	4 40,0 % 25,0 %	10 100,0 % 13,0 %
Diğer*	2 28,6 % 22,2 %	2 28,6 % 7,1 %	1 14,2 % 4,2 %	2 28,6 % 12,5 %	7 100,0 % 9,1 %
Toplam	9 11,7 % 100,0 %	28 36,4 % 100,0 %	24 31,2 % 100,0 %	16 20,8 % 100,0 %	77 100,0 % 100,0 %

**Diğer: Kürt, Zaza, Çerkez, Türkmen.*
Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Tablo 3.46 Çalışma Durumu / Etnik Köken

Çalışma Durumu	Etnik Köken			Toplam
	Türk	*Laz*	*Diğer**	
Ücretli-Maaşlı	31 83,8 % 51,7 %	2 5,4 % 20,0 %	4 10,8 % 57,1 %	37 100,0 % 48,1 %
Emekli	19 76,0 % 31,7 %	4 16,0 % 40,0 %	2 8,0 % 28,6 %	25 100,0 % 32,5 %
İşsiz	2 100,0 % 3,3 %	***	***	2 100,0 % 2,6 %
Kendi İşi-Küçük Esnaf	6 66,7 % 10,0 %	3 33,3 % 30,0 %	***	9 100,0 % 11,7 %
Kendi İşi-Enformal	2 66,7 % 3,3 %	1 33,3 % 10,0 %	***	3 100,0 % 3,9 %
İşveren	***	***	1 100,0 % 14,3 %	1 100,0 % 1,3 %
Toplam	60 77,9 % 100,0 %	10 13,0 % 100,0 %	7 9,1 % 100,0 %	77 100,0 % 100,0 %

**Diğer: Kürt, Zaza, Çerkez, Türkmen.*
Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Tablo 3.47 Konut Mülkiyeti / Etnik Köken

Konut Mülkiyeti	Etnik Köken			Toplam
	Türk	***Laz***	***Diğer****	
Kira	22 91,7 % 36,7 %	***	2 8,4 % 28,6 %	24 100,0 % 31,2 %
Ev Sahibi	32 72,7 % 53,3 %	8 18,2 % 80,0 %	4 9,1 % 57,1 %	44 100,0 % 57,1 %
Akraba	2 66,7 % 3,3 %	***	1 33,3 % 14,3 %	3 100,0 % 3,9 %
Diğer	4 66,7 % 6,7 %	2 33,3 % 20,0 %	***	6 100,0 % 7,8 %
Toplam	60 77,9 % 100,0 %	10 13,0 % 100,0 %	7 9,1 % 100,0 %	77 100,0 % 100,0 %

**Diğer: Kürt, Zaza, Çerkez, Türkmen.*
Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Tablo 3.48 Eğitim Düzeyi / Etnik Köken

Eğitim Düzeyi	Etnik Köken			Toplam
	Türk	***Laz***	***Diğer****	
Hiç okula gitmedi	5 100,0 % 8,5 %	***	***	5 100,0 % 6,6 %
İlkokul	21 84,0 % 35,6 %	3 12,0 % 30,0 %	1 4,0 % 14,3 %	25 100,0 % 32,9 %
Ortaokul	9 69,2 % 15,3 %	2 15,4 % 20,0 %	2 15,4 % 28,6 %	13 100,0 % 17,1 %
Lise	12 85,7 % 20,3 %	2 14,3 % 20,0 %	***	14 100,0 % 18,4 %
Üniversite	9 64,3 % 15,3 %	2 14,3 % 20,0 %	3 21,4 % 42,9 %	14 100,0 % 18,4 %
Okur-yazar	3 60,0 % 5,1 %	1 20,0 % 10,0 %	1 20,0 % 14,3 %	5 100,0 % 6,6 %
Toplam	59 77,6 % 100,0 %	10 13,2 % 100,0 %	7 9,1 % 100,0 %	76 100,0 % 100,0 %

**Diğer: Kürt, Zaza, Çerkez, Türkmen.*
Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Etnik köken, konut mülkiyeti ve eğitim düzeyine göre incelendiğinde ise, daha önceki sonuçlarda olduğu gibi Türkler ağırlıktadır. Ev sahiplerinin %72,7'si, kirada oturanların %91,7'si Türklerdir. Bununla birlikte Lazlar ve diğer kökenliler çoğunlukla ev sahibidir. Eğitim düzeyinin Türklerde ilkokul ve lisede (%35.6 ve %20,3) yoğunlaştığı, Lazlarda eşit ağırlıkta dağıldığı; buna karşılık hiç okula gitmeyenlerin tamamının, okur-yazar olanların da %60'ının Türk olduğu görülmektedir.

3.2.3.2. Memleketteki Yakınlarla İlişkiler

Örneklem grubunun %33,7'lik kısmı Zonguldak ve yakın çevresi dışındaki illerden kente göç etmiştir. Bunların çoğu memleketinde doğmuş, ailesinin ya da kendisinin iş olanağı bulması sonucu Zonguldak'a gelmiştir. Zaman içinde toplumsal ve ekonomik açıdan kent yaşamına uyum sağlaması ya da sağlayamaması, onların memleketleriyle ilişkilerinin gidişatını yönlendirmiştir.

Etnik kökenini belirten hane reislerinin %72,7'si memleketle ilişkilerinin sürdüğünü belirtmiştir. Türklerin %28,3'ü, Lazların ise sadece %20'si memleketle ilişkilerinin kopuk olduğunu söylemiştir.

Tablo 3.49 Etnik Köken / Memleketle İlişkiler

Etnik Köken	**Memleketle İlişkilerin Sürmesi**		**Toplam**
	Evet	***Hayır***	
Türk	43 71,7 % 76,8 %	17 28,3 % 81,0 %	60 100,0 % 77,9 %
Laz	8 80,0 % 14,3 %	2 20,0 % 9,5 %	10 100,0 % 13,0 %
Diğer*	5 71,4 % 8,9 %	2 28,6 % 9,6 %	7 100,0 % 9,1 %
Toplam	56 72,7 % 100,0 %	21 27,3 % 100,0 %	77 100,0 % 100,0 %

**Diğer: Kürt, Zaza, Çerkez, Türkmen.*
Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Gelinen yer açısından incelendiğinde, memleketle ilişkilerin zayıfladığı görülmektedir. Bu iki soruya da yanıt verenlerin %53,1'i memleketleriyle ilişkilerinin sürdüğünü belirtmiştir. Zonguldak ve çevresi dahil, Batı Karadeniz bölgesinden gelenlerin olumlu ve olumsuz yanıt oranları birbirine yakınken, Doğu Anadolu bölgesi ile Trabzon ve Giresun'dan gelenlerin memleketle ilişkilerin daha zayıf olduğu, buna karşın bu iller dışındaki Doğu Karadeniz bölgesi illeri, İç Anadolu ve diğer illerde ilişkilerin hala sürdüğü görülmektedir.

Tablo 3.50 Gelinen Yer / Memleketle İlişkiler

Gelinen Yer	Memleketle İlişkilerin Sürmesi		Toplam
	Evet	***Hayır***	
Zonguldak	12 54,5 % 15,8 %	10 45,5 % 14,9 %	22 100,0 % 15,4 %
Bartın-Karabük	9 50,0 % 11,8 %	9 50,0 % 13,4 %	18 100,0 % 12,6 %
Batı Karadeniz	8 53,3 % 10,5 %	7 46,7 % 10,4 %	15 100,0 % 10,5 %
Trabzon	9 39,1 % 11,8 %	14 60,9 % 20,9 %	23 100,0 % 16,1 %
Giresun	5 38,5 % 6,6 %	8 61,5 % 11,9 %	13 100,0 % 9,1 %
Doğu Karadeniz	12 70,6 % 15,8 %	5 29,4 % 7,5 %	17 100,0 % 11,9 %
İç Anadolu	8 72,7 % 10,5 %	3 27,3 % 4,5 %	11 100,0 % 7,7 %
Doğu Anadolu	5 38,5 % 6,6 %	8 61,5 % 11,9 %	13 100,0 % 9,1 %
Diğer	8 72,7 % 10,5 %	3 27,3 % 4,5 %	11 100,0 % 7,7 %
Toplam	76 53,1 % 100,0 %	67 46,9 % 100,0 %	143 100,0 % 100,0 %

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Memleketle ilişkilerin eğitim düzeyi yükseldikçe güçlendiği söylenebilir. Memleketle ilişkilerin sürerliği, hiç okula gitmeyenler ve okur-yazarlarda %50, ilkokul mezunlarında %45,3 iken; bu oran lise mezunlarında %69,6'ya, üniversite mezunlarında %58,8'e çıkmaktadır.

Tablo 3.51 Eğitim Düzeyi / Memleketle İlişkiler

Eğitim Düzeyi	Memleketle İlişkilerin Sürmesi		Toplam
	Evet	*Hayır*	
Hiç okula gitmedi	4 50,0 % 5,3 %	4 50,0 % 6,1 %	8 100,0 % 5,6 %
İlkokul	29 45,3 % 38,2 %	35 54,7 % 53,0 %	64 100,0 % 45,1 %
Ortaokul	11 57,9 % 14,5 %	8 42,1 % 12,1 %	19 100,0 % 13,4 %
Lise	16 69,6 % 21,1 %	7 30,4 % 10,6 %	23 100,0 % 16,2 %
Üniversite	10 58,8 % 13,2 %	7 41,2 % 10,6 %	17 100,0 % 12,0 %
Üniversite Öğrencisi	1 100,0 % 1,3 %	***	1 100,0 % 0,7 %
Okur-yazar	5 50,0 % 6,6 %	5 50,0 % 7,6 %	10 100,0 % 7,0 %
Toplam	76 53,5 % 100,0 %	66 46,5 % 100,0 %	142 100,0 % 100,0 %

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Memleketten yardım alma oranı, memleketle ilişkilerin sürmesinin tersine oldukça düşüktür. Memleketten yardım alanların oranı sadece %12,2'dir. Çok büyük farklılıklar olmasa da, eğitim düzeyi yükseldikçe yardım alma oranı artmaktadır. Buradan, ekonomik durumlarının geldikleri yerdekilere göre daha iyi olduğu sonucu çıkarılabilir. Memleketlerindeki yakınlara para yardımı yapanların oranının %55,7 olması da bu varsayımı güçlendirmektedir. Bu oran, okur-yazarlarda %71,4, ilkokul mezunlarında %61,9'dur. İşçilerin genellikle bu eğitim düzeyindeki kişilerden oluştuğu ve eğitim düzeyi daha yüksek memur ve mühendislerden daha iyi maaş alıyor oldukları düşünülürse bu beklenen bir sonuçtur.

Çalışma durumuna bakıldığında da, küçük esnaf ve enformal olarak kendi işini yapanların %75'in üzerinde bir oranla memleketle ilişkilerinin sürdüğü, buna karşın işsiz ve emeklilerde bu oranın ortalamanın altında kaldığı görülmektedir. Memleketle ilişkileri halen sürenlerin yarısı da ücretli-maaşlı olarak bir işte çalışmaktadır.

Tablo 3.52 Eğitim Düzeyi / Memleketten Yardım Alma

Eğitim Düzeyi	Memleketten Yardım Alma		Toplam
	Evet	*Hayır*	
Hiç okula gitmedi	1 12,5 % 5,6 %	7 87,5 % 5,4 %	8 100,0 % 5,4 %
İlkokul	7 10,0 % 38,9 %	63 90,0 % 48,5 %	70 100,0 % 47,3 %
Ortaokul	2 10,5 % 11,1 %	17 89,5 % 13,1 %	19 100,0 % 12,8 %
Lise	4 17,4 % 22,2 %	19 82,6 % 14,6 %	23 100,0 % 15,5 %
Üniversite	3 18,8 % 16,7 %	13 81,3 % 10,0 %	16 100,0 % 10,8 %
Üniversite Ögrencisi	***	1 100,0 % 0,8 %	1 100,0 % 0,7 %
Okur-yazar	1 9,1 % 5,6 %	10 90,9 % 7,7 %	11 100,0 % 7,4 %
Toplam	18 12,2 % 100,0 %	130 87,8 % 100,0 %	148 100,0 % 100,0 %

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Tablo 3.53 Eğitim Düzeyi / Memlekete Para Yardımı Yapma

Eğitim Düzeyi	Memlekete Para Yardımı Yapma		Toplam
	Evet	*Hayır*	
Hiç okula gitmedi	2 50,0 % 3,7 %	2 50,0 % 4,7 %	4 100,0 % 4,1 %
İlkokul	26 61,9 % 48,1 %	16 38,1 % 37,2 %	42 100,0 % 43,3 %
Ortaokul	6 46,2 % 11,1 %	7 53,8 % 16,3 %	13 100,0 % 13,4 %
Lise	8 42,1 % 14,8 %	11 57,9 % 25,6 %	19 100,0 % 19,6 %
Üniversite	7 58,3 % 13,0 %	5 41,7 % 11,6 %	12 100,0 % 12,4 %
Okur-yazar	5 71,4 % 9,3 %	2 28,6 % 4,7 %	7 100,0 % 7,2 %
Toplam	54 55,7 % 100,0 %	43 44,3 % 100,0 %	97 100,0 % 100,0 %

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Tablo 3.54 Çalışma Durumu / Memleketle İlişkiler

Çalışma Durumu	**Memleketle İlişkilerin Sürmesi**		**Toplam**
	Evet	***Hayır***	
Ücretli-maaşlı	38 55,1 % 50,0 %	31 44,9 % 46,3 %	69 100,0 % 48,3 %
Emekli	21 42,9 % 27,6 %	28 57,1 % 41,8 %	49 100,0 % 34,3 %
İşsiz	3 42,9 % 3,9 %	4 57,1 % 6,0 %	7 100,0 % 4,9 %
Kendi işi-küçük esnaf	10 76,9 % 13,2 %	3 23,1 % 4,5 %	13 100,0 % 9,1 %
Kendi işi - enformal	3 75,0 % 3,9 %	1 25,0 % 1,5 %	4 100,0 % 2,8 %
İşveren	1 100,0 % 1,3 %	***	1 100,0 % 0,7 %
Toplam	76 53,1 % 100,0 %	67 46,9 % 100,0 %	143 100,0 % 100,0 %

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Memleketle ilişkilerin sürerliği, konut mülkiyeti ile birlikte incelendiğinde, belirgin bir fark gözlemlenmemekle birlikte, diğer mülkiyette oturanların tamamının ilişkilerinin sürdüğü dikkat çekicidir.

Konuya Zonguldak'a göç tarihi açısından bakıldığında da, geliş tarihi yakınlaştıkça memleketle ilişkilerin arttığı görülmektedir. İlişkilerini sürdürenlerde de, 1960 öncesi ve 1971-80 yılları arası gelenlerin ön plana çıktığı söylenebilir.

Tablo 3.55 Konut Mülkiyeti / Memleketle İlişkiler

Konut Mülkiyeti	Memleketle İlişkilerin Sürmesi		Toplam
	Evet	*Hayır*	
Kira	21 46,7 % 27,6 %	24 53,3 % 35,8 %	45 100,0 % 31,5 %
Ev Sahibi	44 53,0 % 57,9 %	39 47,0 % 58,2 %	83 100,0 % 58,0 %
Akraba	5 55,6 % 6,6 %	4 44,4 % 6,0 %	9 100,0 % 6,3 %
Diğer	6 100,0 % 7,9 %	***	6 100,0 % 4,2 %
Toplam	76 53,1 % 100,0 %	67 46,9 % 100,0 %	143 100,0 % 100,0 %

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Tablo 3.56 Zonguldak'a Geliş Tarihi / Memleketle İlişkiler

Göç Tarihi	Memleketle İlişkilerin Sürmesi		Toplam
	Evet	*Hayır*	
Zonguldak doğumlu	12 48,0 % 15,8 %	13 52,0 % 19,4 %	25 100,0 % 17,5 %
1960 öncesi	17 45,9 % 22,4 %	20 54,1 % 29,9 %	37 100,0 % 25,9 %
1961-70	9 37,5 % 11,8 %	15 62,5 % 22,4 %	24 100,0 % 16,8 %
1971-80	18 62,1 % 23,7 %	11 37,9 % 16,4 %	29 100,0 % 20,3 %
1981-90	12 66,7 % 15,8 %	6 33,3 % 9,0 %	18 100,0 % 12,6 %
1991 sonrası	8 80,0 % 10,5 %	2 20,0 % 3,0 %	10 100,0 % 7,0 %
Toplam	76 53,1 % 100,0 %	67 46,9 % 100,0 %	143 100,0 % 100,0 %

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Memleketten yardım alma oranının %12,1 gibi çok düşük bir oranda olduğu daha önce belirtilmişti. Göç edilen yer açısından bakıldığında Trabzon, Giresun ve diğer illerden gelenlerin ağırlıklı olarak daha çok yardım aldıkları, buna karşın Doğu Anadolu bölgesinden gelenlerin ise memleketlerinden hiç yardım almadıkları görülmektedir.

Tablo 3.57 Gelinen Yer / Memleketten Yardım Alma

Gelinen Yer	**Memleketten Yardım Alma**		**Toplam**
	Evet	***Hayır***	
Zonguldak	3 12,5 % 16,7 %	21 87,5 % 16,0 %	24 100,0 % 16,1 %
Bartın-Karabük	1 5,9 % 5,6 %	16 94,1 % 12,2 %	17 100,0 % 11,4 %
Batı Karadeniz	1 6,7 % 5,6 %	14 93,3 % 10,7 %	15 100,0 % 10,1 %
Trabzon	5 18,5 % 27,8 %	22 81,5 % 16,8 %	27 100,0 % 18,1 %
Giresun	2 15,4 % 11,1 %	11 84,6 % 8,4 %	13 100,0 % 8,7 %
Doğu Karadeniz	1 5,9 % 5,6 %	16 94,1 % 12,2 %	17 100,0 % 11,4 %
İç Anadolu	1 7,7 % 5,6 %	12 92,3 % 9,2 %	13 100,0 % 8,7 %
Doğu Anadolu	***	13 100,0 % 9,9 %	13 100,0 % 8,7 %
Diğer	4 40,0 % 22,2 %	6 60,0 % 4,6 %	10 100,0 % 6,7 %
Toplam	18 12,1 % 100,0 %	131 87,9 % 100,0 %	149 100,0 % 100,0 %

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Memleketten yardım alanların tamamına yakınının Türk olması dikkat çekicidir. Türk dışındaki kökenlilerin hiçbiri memleketten yardım almamaktadır. Memleketten yardım alma oranı %10,8 iken, memlekete para yardımı yapma oranı %32,1'dir. Burada %66,7 ile belirtilenler dışındaki diğer kökenliler başı çekmektedir. Türk ve Lazlarda para yardımı yapma oranı ortalamaya yakındır.

Tablo 3.58 Etnik Köken / Memleketten Yardım Alma

Etnik Köken	Memleketten Yardım Alma		Toplam
	Evet	*Hayır*	
Türk	7 12,3 % 87,5 %	50 87,7 % 75,8 %	57 100,0 % 77,0 %
Laz	***	10 100,0 % 15,2 %	10 100,0 % 13,5 %
Diğer*	1 14,3 % 12,5 %	6 85,7 % 9,0 %	7 100,0 % 9,1 %
Toplam	8 10,8 % 100,0 %	66 89,2 % 100,0 %	74 100,0 % 100,0 %

**Diğer: Kürt, Zaza, Çerkez, Türkmen.*
Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Tablo 3.59 Etnik Köken / Memlekete Para Yardımı Yapma

Etnik Köken	Memlekete Para Yardımı Yapma		Toplam
	Evet	*Hayır*	
Türk	14 31,1 % 77,8 %	31 68,9 % 81,6 %	45 100,0 % 80,4 %
Laz	2 28,6 % 11,1 %	5 71,4 % 13,2 %	7 100,0 % 12,5 %
Diğer*	2 50,0 % 11,1 %	2 50,0 % 5,2 %	4 100,0 % 7,2 %
Toplam	18 32,1 % 100,0 %	38 67,9 % 100,0 %	56 100,0 % 100,0 %

**Diğer: Kürt, Zaza, Çerkez, Türkmen.*
Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Daha çok yanıt alınan "göç edilen yer"le ele alındığında, memlekete para yardımı yapma oranı %56,8'e çıkmaktadır. İç ve Doğu Anadolu bölgelerinden gelenler genellikle para yardımında bulunmazken; diğer iller, Trabzon ve Doğu Karadeniz bölgesi ile Zonguldak ilçe ve köylerinden gelenlerin memleketlerine para yardımı yaptıkları görülmektedir.

Tablo 3.60 Gelinen Yer / Memlekete Para Yardımı Yapma

Gelinen Yer	**Memlekete Para Yardımı Yapma**		**Toplam**
	Evet	***Hayır***	
Zonguldak	6 66,7 % 11,1 %	3 33,3 % 7,3 %	9 100,0 % 9,5 %
Bartın-Karabük	6 50,0 % 11,1 %	6 50,0 % 14,6 %	12 100,0 % 12,6 %
Batı Karadeniz	6 50,0 % 11,1 %	6 50,0 % 14,6 %	12 100,0 % 12,6 %
Trabzon	13 76,5 % 24,1 %	4 23,5 % 9,8 %	17 100,0 % 17,9 %
Giresun	5 45,5 % 9,3 %	6 54,5 % 14,6 %	11 100,0 % 11,6 %
Doğu Karadeniz	10 66,7 % 18,5 %	5 33,3 % 12,2 %	15 100,0 % 15,8 %
İç Anadolu	1 16,7 % 1,9 %	5 83,3 % 12,2 %	6 100,0 % 6,3 %
Doğu Anadolu	2 28,6 % 3,7 %	5 71,4 % 12,2 %	7 100,0 % 7,4 %
Diğer	5 83,3 % 9,3 %	1 16,7 % 2,4 %	6 100,0 % 6,3 %
Toplam	54 56,8 % 100,0 %	41 43,2 % 100,0 %	95 100,0 % 100,0 %

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Yardımlaşmanın karşılıklı olup olmadığına bakıldığında, memleketten yardım alma oranı düşük olduğu için genellikle tek taraflı bir yardımlaşma gerçekleştiği söylenebilir. Bununla birlikte, memlekete para yardımında bulunmayanların büyük çoğunluğunun memleketlerinden yardım da almadıkları, memleketten yardım alanların çoğunun para yardımı da yaptıkları görülmektedir.

Memleketlerinden yardım alma oranı, Zonguldak'a göç etme tarihi yakınlaştıkça artmaktadır. Bu oran 1960 öncesi gelenlerde %2,9 olurken 1981-90 arası gelenlerde %22,2, 1991 sonrası gelenlerde %20'dir. Benzer bir biçimde, memlekete para yardımı yapanların oranı 1960 öncesi göç edenlerde %36'dan 1971-80 arası gelenlerde %73,1'e yükselmiştir. Buradan 1960 öncesi

kente göç edenlerin memleketleriyle ilişkilerinin zaman içinde zayıfladığı sonucuna ulaşılabilir. İşçi sayısının en fazla, işçilerin maddi durumlarının da en iyi olduğu 1971-80 yılları arasında gelenlerde ise memleketleriyle maddi bağın sürdüğü görülmektedir.

Tablo 3.61 Yardımlaşmanın Karşılıklı Olup Olmaması

Memleketten Yardım Alma	**Memlekete Para Yardımı Yapma**		**Toplam**
	Evet	***Hayır***	
Evet	12 75,0 % 22,2 %	4 25,0 % 9,8 %	16 100,0 % 16,8 %
Hayır	42 53,2 % 77,8 %	37 46,8 % 90,2 %	79 100,0 % 83,2 %
Toplam	54 56,8 % 100,0 %	41 43,2 % 100,0 %	95 100,0 % 100,0 %

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Tablo 3.62 Zonguldak'a Geliş Tarihi / Memleketten Yardım Alma

Göç Tarihi	**Memleketten Yardım Alma**		**Toplam**
	Evet	***Hayır***	
Zonguldak doğumlu	3 9,4 % 16,7 %	29 90,6 % 22,1 %	32 100,0 % 21,5 %
1960 öncesi	1 2,9 % 5,6 %	34 97,1 % 26,0 %	35 100,0 % 23,5 %
1961-70	2 8,0 % 11,1 %	23 92,0 % 17,6 %	25 100,0 % 16,8 %
1971-80	6 20,7 % 33,3 %	23 79,3 % 17,6 %	29 100,0 % 19,5 %
1981-90	4 22,2 % 22,2 %	14 77,8 % 10,7 %	18 100,0 % 12,1 %
1991 sonrası	2 20,0 % 11,1 %	8 80,0 % 6,1 %	10 100,0 % 6,7 %
Toplam	18 12,1 % 100,0 %	131 87,9 % 100,0 %	149 100,0 % 100,0 %

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Tablo 3.63 Zonguldak'a Geliş Tarihi / Memlekete Para Yardımı Yapma

Göç Tarihi	**Memlekete Para Yardımı Yapma**		**Toplam**
	Evet	***Hayır***	
Zonguldak doğumlu	3 100,0 % 5,6 %	***	3 100,0 % 3,2 %
1960 öncesi	9 36,0 % 16,7 %	16 64,0 % 39,0 %	25 100,0 % 26,3 %
1961-70	9 56,3 % 16,7 %	7 43,8 % 17,1 %	16 100,0 % 16,8 %
1971-80	19 73,1 % 35,2 %	7 26,9 % 17,1 %	26 100,0 % 27,4 %
1981-90	10 58,8 % 18,5 %	7 41,2 % 17,1 %	17 100,0 % 17,9 %
1991 sonrası	4 50,0 % 7,4 %	4 50,0 % 9,8 %	8 100,0 % 8,4 %
Toplam	54 56,8 % 100,0 %	41 43,2 % 100,0 %	95 100,0 % 100,0 %

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

3.2.3.3. Kent Düzeyindeki İlişkiler

Bu bölümde, Zonguldak'a göç eden hane halkının kentle bütünleşmesi ve kent yaşamına uyumu sürecinde, kente daha önce gelmiş akraba ve hemşehrilerinin oranı, bunların oturdukları mahallede olup olmadıkları, aldıkları ve bulunabildikleri yardımlar; sonraki aşamada da hane reisinin iş bulması ve bunda akraba ve hemşehrilerin aracılık etmesi incelenecektir.

Zonguldak'a göç ettikten sonra oturulan ilk mahallede akraba ve hemşehrilerinin bulunma oranı yaklaşık yarı yarıyadır. Bu oranın Zonguldak ilçe ve köylerinden gelenlerde %27,3'e düştüğü, Trabzon ve Giresun'dan gelenlerde ise arttığı (%63,2; %66,7) gözlemlenmektedir. Buna koşut olarak, Lazlarda da bu oranın %66,7 olduğu görülmektedir.

Tablo 3.64 Gelinen Yer / İlk Mahallede Akraba-Hemşeri Oranı

Gelinen Yer	**İlk Mahalledeki Akrabalık-Hemşehrilik Durumu**		**Toplam**
	Evet	***Hayır***	
Zonguldak	3 27,3 % 5,6 %	8 72,7 % 12,7 %	11 100,0 % 9,4 %
Bartın-Karabük	7 38,9 % 13,0 %	11 61,1 % 17,5 %	18 100,0 % 15,4 %
Batı Karadeniz	7 46,7 % 13,0 %	8 53,3 % 12,7 %	15 100,0 % 12,8 %
Trabzon	12 63,2 % 22,2 %	7 36,8 % 11,1 %	19 100,0 % 16,2 %
Giresun	6 66,7 % 11,1 %	3 33,3 % 4,8 %	9 100,0 % 7,7 %
Doğu Karadeniz	6 40,0 % 11,1 %	9 60,0 % 14,3 %	15 100,0 % 12,8 %
İç Anadolu	4 40,0 % 7,4 %	6 60,0 % 9,5 %	10 100,0 % 8,5 %
Doğu Anadolu	6 46,2 % 11,1 %	7 53,8 % 11,1 %	13 100,0 % 11,1 %
Diğer	3 42,9 % 5,6 %	4 57,1 % 6,3 %	7 100,0 % 6,0 %
Toplam	54 46,2 % 100,0 %	63 53,8 % 100,0 %	117 100,0 % 100,0 %

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

İlk mahallede akraba ve hemşehri bulunma oranının tersine, oturulan ilk mahallede yardım görme, etnik kökenini belirtenlerde %28,6 gibi oldukça düşük bir orandadır. Gelinen yere göre ele alındığında ise, bu oran %41,6'ya çıkmaktadır. Burada Trabzon'dan gelenlerin %76,9, belirtilen yerler dışından gelenlerin ise %57,1'le ön plana çıktığı görülmektedir.

Tablo 3.65 Etnik Köken / İlk Mahallede Akraba-Hemşeri Oranı

Etnik Köken	İlk Mahallede Akrabalık-Hemşehrilik Durumu		Toplam
	Evet	*Hayır*	
Türk	26 46,4 % 76,5 %	30 53,6 % 78,9 %	56 100,0 % 77,8 %
Laz	6 66,7 % 17,6 %	3 33,3 % 7,9 %	9 100,0 % 12,5 %
Diğer*	2 28,6 % 5,8 %	5 71,4 % 13,1 %	7 100,0 % 9,8 %
Toplam	34 47,2 % 100,0 %	38 52,8 % 100,0 %	72 100,0 % 100,0 %

**Diğer: Kürt, Zaza, Çerkez, Türkmen.*
Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Tablo 3.66 Etnik Köken / İlk Mahallede Yardım Görme

Etnik Köken	İlk Mahallede Yardım Görme		Toplam
	Evet	*Hayır*	
Türk	16 29,1 % 80,0 %	39 70,9 % 78,0 %	55 100,0 % 78,6 %
Laz	2 25,0 % 10,0 %	6 75,0 % 12,0 %	8 100,0 % 11,4 %
Diğer*	2 28,6 % 10,0 %	5 71,4 % 10,0 %	7 100,0 % 10,0 %
Toplam	20 28,6 % 100,0 %	50 71,4 % 100,0 %	70 100,0 % 100,0 %

**Diğer: Kürt, Zaza, Çerkez, Türkmen.*
Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

İlk mahallede alınan yardım türü, etnik kökenini belirtenlerde, veri yetersizliğinden de kaynaklanmasından ötürü, belirgin bir farklılık göstermezken; gelinen yere göre ele alındığında, 'yanında kalma'nın %55,3'le ön planda olduğu görülmektedir. Bu yardımın, özellikle Batı Karadeniz bölgesi ile Trabzon ve Giresun'dan gelenlere yapıldığı, bu iller dışındaki Doğu Karadeniz bölgesi illerinden gelenlere ise çoğunlukla iş bulma ve kurma yardımının yapıldığı söylenebilir.

Tablo 3.67 Gelinen Yer / İlk Mahallede Yardım Görme

Gelinen Yer	İlk Mahallede Yardım Görme		Toplam
	Evet	*Hayır*	
Zonguldak	1 16,7 % 2,7 %	5 83,3 % 9,6 %	6 100,0 % 6,7 %
Bartın-Karabük	4 25,0 % 10,8 %	12 75,0 % 23,1 %	16 100,0 % 18,0 %
Batı Karadeniz	5 45,5 % 13,5 %	6 54,5 % 11,5 %	11 100,0 % 12,4 %
Trabzon	10 76,9 % 27,0 %	3 23,1 % 5,8 %	13 100,0 % 14,6 %
Giresun	4 50,0 % 10,8 %	4 50,0 % 7,7 %	8 100,0 % 9,0 %
Doğu Karadeniz	3 37,5 % 8,1 %	5 62,5 % 9,6 %	8 100,0 % 9,0 %
İç Anadolu	2 25,0 % 5,4 %	6 75,0 % 11,5 %	8 100,0 % 9,0 %
Doğu Anadolu	4 33,3 % 10,8 %	8 66,7 % 15,4 %	12 100,0 % 13,5 %
Diğer	4 57,1 % 10,8 %	3 42,9 % 5,8 %	7 100,0 % 7,9 %
Toplam	37 41,6 % 100,0 %	52 58,4 % 100,0 %	89 100,0 % 100,0 %

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Tablo 3.68 Etnik Köken / İlk Mahallede Alınan Yardım Türü

Etnik Köken	Alınan Yardım Türü					Toplam
	Yanında Kalma	*Para, Yiyecek Verme*	*Ev Bulma-Tutma*	*İş Bulma-Kurma*	*Her Türlü*	
Türk	3 18,8 % 75,0 %	3 18,8 % 100,0 %	1 6,3 % 100,0 %	3 18,8 % 75,0 %	6 37,5 % 75,0 %	16 100,0 % 80,0 %
Laz	***	***	***	***	2 100,0 % 25,0 %	2 100,0 % 10,0 %
Diğer*	1 50,0 % 25,0 %	***	***	1 50,0 % 25,0 %	***	2 100,0 % 10,0 %
Toplam	4 20,0 % 100,0 %	3 15,0 % 100,0 %	1 5,0 % 100,0 %	4 20,0 % 100,0 %	8 40,0 % 100,0 %	20 100,0 % 100,0 %

**Diğer: Kürt, Zaza, Çerkez, Türkmen.*
Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Tablo 3.69 Gelinen Yer / İlk Mahallede Alınan Yardım Türü

Gelinen Yer	Alınan Yardım Türü					Toplam
	Yanında Kalma	*Para, Yiyecek Verme*	*Ev Bulma-Tutma*	*İş Bulma-Kurma*	*Her Türlü*	
Zonguldak	1 100,0 % 4,8 %	***	***	***	***	1 100,0 % 2,6 %
Bartın-Karabük	2 50,0 % 9,5 %	***	1 25,0 % 50,0 %	1 25,0 % 25,0 %	***	4 100,0 % 10,5 %
Batı Karadeniz	4 80,0 % 19,0 %	***	***	***	1 20,0 % 12,5 %	5 100,0 % 13,2 %
Trabzon	7 70,0 % 33,3 %	***	***	***	3 30,0 % 37,5 %	10 100,0 % 26,3 %
Giresun	3 60,0 % 14,3 %	***	***	***	2 40,0 % 25,0 %	5 100,0 % 13,2 %
Doğu Karadeniz	***	1 33,3 % 33,3 %	***	2 66,7 % 50,0 %	***	3 100,0 % 7,9 %
İç Anadolu	1 50,0 % 4,8 %	***	1 50,0 % 50,0 %	***	***	2 100,0 % 5,3 %
Doğu Anadolu	1 25,0 % 4,8 %	2 50,0 % 66,7 %	***	1 25,0 % 25,0 %	***	4 100,0 % 10,5 %
Diğer	2 50,0 % 9,5 %	***	***	***	2 50,0 % 25,0 %	4 100,0 % 10,5 %
Toplam	21 55,3 % 100,0 %	3 7,9 % 100,0 %	2 5,3 % 100,0 %	4 10,5 % 100,0 %	8 21,1 % 100,0 %	38 100,0 % 100,0 %

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Zonguldak'a göç tarihi açısından incelendiğinde, ilk mahallede akraba ve hemşehri olma oranı giderek artarak 1971-80 yılları arasında göç edenlerde %62,1'e çıktıktan sonra keskin bir düşüşe geçip 1991 sonrası göç edenlerde %11,1'e gerilemiştir. Buna koşut olarak, ilk mahallede yardım görme de, 1971-80 yıllarından sonra belirgin bir şekilde azalmıştır. En çok alınan yardım türü olan 'yanında kalma' 1961-80 yılları arasında en çok görülen yardım türü olurken, 1960 öncesinde alınan yardımların çeşitlendiği, maddi yardımların daha çok bu yıllarda alındığı söylenebilir.

Tablo 3.70 Zonguldak'a Geliş Tarihi / İlk Mahallede Akraba-Hemşeri Oranı

Göç Tarihi	İlk Mahalledeki Akrabalık-Hemşehrilik Durumu		Toplam
	Evet	*Hayır*	
Zonguldak doğumlu	***	1 100,0 % 1,6 %	1 100,0 % 0,9 %
1960 öncesi	20 52,6 % 37,0 %	18 47,4 % 28,6 %	38 100,0 % 32,5 %
1961-70	11 45,8 % 20,4 %	13 54,2 % 20,6 %	24 100,0 % 20,5 %
1971-80	18 62,1 % 33,3 %	11 37,9 % 17,5 %	29 100,0 % 24,8 %
1981-90	4 25,0 % 7,4 %	12 75,0 % 19,0 %	16 100,0 % 13,7 %
1991 sonrası	1 11,1 % 1,9 %	8 88,9 % 12,7 %	9 100,0 % 7,7 %
Toplam	54 46,2 % 100,0 %	63 53,8 % 100,0 %	117 100,0 % 100,0 %

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Tablo 3.71 Zonguldak'a Geliş Tarihi / İlk Mahallede Yardım Görme

Göç Tarihi	İlk Mahallede Yardım Görme		Toplam
	Evet	*Hayır*	
Zonguldak doğumlu	***	1 100,0 % 1,9 %	1 100,0 % 1,1 %
1960 öncesi	14 48,3 % 37,8 %	15 51,7 % 28,8 %	29 100,0 % 32,6 %
1961-70	9 50,0 % 24,3 %	9 50,0 % 17,3 %	18 100,0 % 20,2 %
1971-80	10 47,6 % 27,0 %	11 52,4 % 21,2 %	21 100,0 % 23,6 %
1981-90	2 16,7 % 5,4 %	10 83,3 % 19,2 %	12 100,0 % 13,5 %
1991 sonrası	2 25,0 % 5,4 %	6 75,0 % 11,5 %	8 100,0 % 9,0 %
Toplam	37 41,6 % 100,0 %	52 58,4 % 100,0 %	89 100,0 % 100,0 %

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Tablo 3.72 Zonguldak'a Geliş Tarihi / İlk Mahallede Alınan Yardım Türü

Göç Tarihi	Alınan Yardım Türü					Toplam
	Yanında Kalma	*Para, Yiyecek Verme*	*Ev Bulma-Tutma*	*İş Bulma-Kurma*	*Her Türlü*	
1960 öncesi	5 35,7 % 23,8 %	2 14,3 % 66,7 %	1 7,1 % 50,0 %	2 14,3 % 50,0 %	4 28,6 % 50,0 %	14 100,0 % 36,8 %
1961-70	7 77,8 % 33,3 %	***	***	1 11,1 % 25,0 %	1 11,1 % 12,5 %	9 100,0 % 23,7 %
1971-80	7 63,6 % 33,3 %	***	1 9,1 % 50,0 %	***	3 27,3 % 37,5 %	11 100,0 % 28,9 %
1981-90	1 50,0 % 4,8 %	1 50,0 % 33,3 %	***	***	***	2 100,0 % 5,3 %
1991 sonrası	1 50,0 % 4,8 %	***	***	1 50,0 % 25,0 %	***	2 100,0 % 5,3 %
Toplam	21 55,3 % 100,0 %	3 7,9 % 100,0 %	2 5,3 % 100,0 %	4 10,5 % 100,0 %	8 21,1 % 100,0 %	38 100,0 % 100,0 %

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Tablo 3.73 Etnik Köken / Şu An Oturulan Mahallede Akraba-Hemşeri Oranı

Etnik Köken	Oturulan Mahalledeki Akrabalık-Hemşehrilik Durumu		Toplam
	Evet	*Hayır*	
Türk	20 34,5 % 69,0 %	38 65,5 % 84,4 %	58 100,0 % 78,4 %
Laz	6 66,7 % 20,7 %	3 33,3 % 6,7 %	9 100,0 % 12,2 %
Diğer*	3 42,9 % 10,3 %	4 57,1 % 8,8 %	7 100,0 % 9,5 %
Toplam	29 39,2 % 100,0 %	45 60,8 % 100,0 %	74 100,0 % 100,0 %

**Diğer: Kürt, Zaza, Çerkez, Türkmen.*
Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Hane reislerine halen oturulan mahallede akraba ve hemşehri olup olmadığı sorulduğunda, etnik kökenini belirtenlerde %39,2 oranında olduğu yanıtı

alınmıştır. Kökeni Türk olanların oturdukları mahallelerde akraba ve hemşehri oranı %34,5 iken, bu oran Lazların oturdukları mahallelerde %66,7'dir. Gelinen yerle karşılaştırıldığında, oturulan mahallede akraba ve hemşehri oranı %46,3 olmaktadır. Burada ağırlık %77,8'la Trabzon, %60,9'la Zonguldak ilçe ve köylerindedir. Batı Karadeniz bölgesinden göç edenlerin oturdukları mahallelerde ise %80 oranında akraba ve hemşehri yoktur.

Tablo 3.74 Gelinen Yer / Şu An Oturulan Mahallede Akraba-Hemşeri Oranı

Gelinen Yer	**Oturulan Mahalledeki Akrabalık-Hemşehrilik Durumu**		**Toplam**
	Evet	***Hayır***	
Zonguldak	14 60,9 % 20,3 %	9 39,1 % 11,3 %	23 100,0 % 15,4 %
Bartın-Karabük	4 22,2 % 5,8 %	14 77,8 % 17,5 %	18 100,0 % 12,1 %
Batı Karadeniz	3 20,0 % 4,3 %	12 80,0 % 15,0 %	15 100,0 % 10,1 %
Trabzon	21 77,8 % 30,4 %	6 22,2 % 7,5 %	27 100,0 % 18,1 %
Giresun	4 30,8 % 5,8 %	9 69,2 % 11,3 %	13 100,0 % 8,7 %
Doğu Karadeniz	8 50,0 % 11,6 %	8 50,0 % 10,0 %	16 100,0 % 10,7 %
İç Anadolu	6 46,2 % 8,7 %	7 53,8 % 8,8 %	13 100,0 % 8,7 %
Doğu Anadolu	5 38,5 % 7,2 %	8 61,5 % 10,0 %	13 100,0 % 8,7 %
Diğer	4 36,4 % 5,8 %	7 63,6 % 8,8 %	11 100,0 % 7,4 %
Toplam	69 46,3 % 100,0 %	80 53,7 % 100,0 %	149 100,0 % 100,0 %

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Tablo 3.75 Zor Durumda Alınan Yardım Türü / Etnik Köken

Alınan Yardım Türü	Etnik Köken			Genel Ort.
	Türk	*Laz*	*Diğer**	
İş Bulma	7,4 %	11,1 %	***	7,2 %
Mesleki Beceri Kazandırma	5,6 %	***	***	4,3 %
Para Yardımı Alma	59,3 %	33,3 %	57,1 %	55,7 %
Borç Alma, Kefil Olma	52,6 %	11,1 %	28,6 %	45,2 %
Evinde Kalma	5,6 %	11,1 %	***	5,7 %
Bakım-Onarım İşleri	12,7 %	11,1 %	***	11,4 %
Ev İşleri-Temizlik	22,2 %	11,1 %	***	18,8 %
Ev İçi Üretim	22,2 %	11,1 %	***	18,8 %
Eve Göz Kulak Olma	37,0 %	11,1 %	16,7 %	31,9 %
Çocuk Bakımı	20,4 %	11,1 %	42,9 %	21,4 %
Evlilik, Ölüm, Hastalık Durumunda	57,9 %	10,0 %	33,3 %	49,3 %
Diğer	5,5 %	22,2 %	***	7,1 %

**Diğer: Kürt, Zaza, Çerkez, Türkmen.*
Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Tablo 3.76 Zor Durumda Alınan Yardım Türü / Gelinen Yer

Alınan Yardım Türü	Gelinen Yer									Genel Ort.
	İç Anadolu	*Batı Karadeniz*	*Doğu Anadolu*	*Giresun*	*Doğu Karadeniz*	*Trabzon*	*Zonguldak*	*Bartın-Karabük*	*Diğer*	
İş Bulma	***	***	8,3 %	7,7 %	7,1 %	***	4,3 %	***	20,0 %	4,2 %
Mesleki Beceri Kazandırma	33,3 %	35,7 %	16,7 %	46,2 %	14,3 %	55,6 %	52,2 %	16,7 %	40,0 %	37,1 %
Para Yardımı Alma	58,3 %	50,0 %	41,7 %	53,8 %	50,0 %	44,4 %	69,6 %	50,0 %	63,6 %	53,5 %
Borç Alma, Kefil Olma	35,7 %	28,6 %	33,3 %	46,2 %	26,7 %	3,7 %	21,7 %	33,3 %	36,4 %	26,5 %
Evinde Kalma	8,3 %	***	16,7 %	15,4 %	21,4 %	7,4 %	17,4 %	***	18,2 %	11,1 %
Bakım-Onarım İşleri	8,3 %	14,3 %	16,7 %	15,4 %	33,3 %	7,4 %	13,0 %	5,6 %	***	12,5 %
Ev İşleri-Temizlik	16,7 %	14,3 %	16,7 %	46,2 %	21,4 %	14,8 %	4,3 %	***	20,0 %	15,4 %
Ev İçi Üretim	50,0 %	7,1 %	16,7 %	53,8 %	35,7 %	25,9 %	17,4 %	11,1 %	20,0 %	25,2 %
Eve Göz Kulak Olma	25,0 %	14,3 %	16,7 %	30,8 %	35,7 %	11,1 %	13,0 %	27,8 %	20,0 %	20,3 %
Çocuk Bakımı	58,3 %	50,0 %	25,0 %	46,2 %	50,0 %	63,0 %	73,9 %	27,8 %	63,6 %	52,8 %
Evlilik, Ölüm, Hastalık Durumunda	58,3 %	26,7 %	46,2 %	15,4 %	37,5 %	3,7 %	17,4 %	38,9 %	20,0 %	26,5 %
Diğer	16,7 %	7,1 %	16,7 %	***	13,3 %	14,8 %	8,7 %	11,1 %	***	10,4 %

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Etnik kökenini belirtenlerde, zor durumda alınan yardım türlerine bakıldığında, para yardımı, borç alma ve kefil olmanın ağırlıklı olduğu görülmektedir. Bu maddi yardımlar dışında evlilik, ölüm ve hastalık durumlarında yapılan manevi yardımlar da önemli bir yer tutmaktadır. Diğer kökenlilerde para yardımı alma dışında, çocuk bakımında alınan yardımın oranı dikkat çekicidir.

Alınan yardım türü gelinen yerle karşılaştırıldığında ise, para yardımından sonra çocuk bakımı ve mesleki beceri kazandırmanın, özellikle Trabzon ile Zonguldak ilçe ve köylerinden gelenlerde ön planda olduğu görülmektedir. Bunlar dışında; borç alma, kefil olma, ev işleri ve temizlikteki yardımların Giresun; evinde kalma, bakım ve onarım işleri, eve göz kulak olmadaki yardımların Doğu Karadeniz bölgesi; ev içi üretimdeki yardımların ise İç Anadolu ve Doğu Karadeniz bölgelerinde ağırlıklı olduğu ortaya çıkmaktadır.

Zor durumda bulunulan yardımlarda, etnik kökenini belirtenler arasında yine para yardımı, borç verme, kefil olma gibi maddi yardımlarla, eve göz kulak olma, evlilik, hastalık, ölüm gibi durumlarda verilen manevi yardımlar ağırlıktadır. Türklerde bulunulan yardımlar genel ortalamaya yakınken, Lazlarda ev işleri ve temizlikteki yardım oranının yüksek, evlilik, hastalık, ölüm gibi durumlarda bulunulan yardım oranının düşük olduğu görülmektedir.

Tablo 3.77 Zor Durumda Bulunulan Yardım Türü / Etnik Köken

Bulunulan Yardım Türü	**Etnik Köken**			**Genel Ort.**
	Türk	***Laz***	***Diğer****	
İş Bulma	7,3 %	***	***	5,7 %
Mesleki Beceri Kazandırma	7,4 %	***	***	5,8 %
Para Yardımı Yapma	41,8 %	55,6 %	50,0 %	44,3 %
Borç Verme, Kefil Olma	45,6 %	11,1 %	16,7 %	38,9 %
Evinde Konuk Etme	7,4 %	***	***	5,8 %
Bakım-Onarım İşleri	14,5 %	11,1 %	***	12,9 %
Ev İşleri-Temizlik	18,5 %	30,0 %	14,3 %	19,7 %
Ev İçi Üretim	16,7 %	11,1 %	16,7 %	15,9 %
Eve Göz Kulak Olma	31,5 %	33,3 %	16,7 %	30,4 %
Çocuk Bakımı	16,4 %	11,1 %	***	14,3 %
Evlilik, Ölüm, Hastalık Durumunda	55,4 %	20,0 %	50,0 %	50,0 %
Diğer	9,1 %	***	***	7,1 %

**Diğer: Kürt, Zaza, Çerkez, Türkmen.*
Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Bulunulan yardım türü, gelinen yerle birlikte ele alındığında ise, çocuk bakımı ve para yardımından sonra, diğer yardımlar ve mesleki beceri kazandırmak için bulunulan yardımların ağırlıklı olduğu söylenebilir. Bunlar dışında; eve göz kulak olma, bakım ve onarım işleri ile ev işleri ve temizlik işlerinin Doğu Karadeniz bölgesinden; ev içi üretimin Giresun'dan, evlilik, hastalık ve ölüm durumundaki yardımların Doğu Anadolu bölgesinden gelenler tarafından bulunulduğu görülmektedir.

Tablo 3.78 Zor Durumda Bulunulan Yardım Türü / Gelinen Yer

Bulunulan Yardım Türü	Gelinen Yer									Genel Ort.
	İç Anadolu	*Batı Karadeniz*	*Doğu Anadolu*	*Giresun*	*Doğu Karadeniz*	*Trabzon*	*Zonguldak*	*Bartın-Karabük*	*Diğer*	
İş Bulma	***	***	8,3 %	7,7 %	6,7 %	***	8,7 %	***	10,0 %	4,2 %
Mesleki Beceri Kazandırma	25,0 %	28,6 %	16,7 %	46,2 %	14,3 %	40,7 %	30,4 %	22,2 %	30,0 %	29,4 %
Para Yardımı Yapma	50,0 %	53,3 %	41,7 %	53,8 %	35,7 %	40,7 %	60,9 %	27,8 %	60,0 %	46,5 %
Borç Verme, Kefil Olma	16,7 %	21,4 %	46,2 %	46,2 %	37,5 %	3,7 %	21,7 %	27,8 %	40,0 %	26,0 %
Evinde Kalma	8,3 %	***	16,7 %	15,4 %	21,4 %	7,4 %	8,7 %	***	30,0 %	10,5 %
Bakım-Onarım İşleri	8,3 %	7,1 %	16,7 %	15,4 %	33,3 %	7,4 %	13,0 %	***	***	11,1 %
Ev İşleri-Temizlik	***	14,3 %	8,3 %	46,2 %	46,7 %	11,1 %	4,3 %	***	27,3 %	15,9 %
Ev İçi Üretim	33,3 %	7,1 %	16,7 %	53,8 %	42,9 %	25,9 %	17,4 %	11,1 %	10,0 %	23,8 %
Eve Göz Kulak Olma	25,0 %	14,3 %	16,7 %	30,8 %	42,9 %	11,1 %	4,3 %	27,8 %	10,0 %	18,9 %
Çocuk Bakımı	53,8 %	42,9 %	16,7 %	46,2 %	50,0 %	63,0 %	82,6 %	33,3 %	40,0 %	51,4 %
Evlilik, Ölüm, Hastalık Durumunda	25,0 %	26,7 %	50,0 %	23,1 %	31,3 %	7,4 %	17,4 %	38,9 %	30,0 %	25,3 %
Diğer	41,7 %	14,3 %	15,4 %	38,5 %	21,4 %	33,3 %	54,2 %	27,8 %	20,0 %	31,7 %

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Tablo 3.79 Etnik Köken / Yardım İlişkilerinde Değişim

Etnik Köken	Yardım İlişkilerinde Değişim		Toplam
	Evet	***Hayır***	
Türk	20 33,9 % 76,9 %	39 66,1 % 78,0 %	59 100,0 % 77,6 %
Laz	4 40,0 % 15,4 %	6 60,0 % 12,0 %	10 100,0 % 13,2 %
Diğer*	2 28,6 % 7,7 %	5 71,4 % 10,0 %	7 100,0 % 9,2 %
Toplam	26 34,2 % 100,0 %	50 65,8 % 100,0 %	76 100,0 % 100,0 %

**Diğer: Kürt, Zaza, Çerkez, Türkmen.*
Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Memleketle ilişkilerdeki değişime etnik köken açısından bakıldığında da %65,8 oranında değişim olmadığı görülmektedir. Değişim oranı Lazlarda %40, diğer kökenlilerde %28,6'dir.

Örneklem grubunun memleketleriyle yardım ilişkilerinde geçmişe göre genellikle bir değişim olmadığı gözlemlenmektedir. Gelinen yer açısından değerlendirildiğinde değişim oranı %25,4'te kalmaktadır. Memleketle ilişkilerin en çok değiştiği grup %53,8'le Trabzon ve Giresun dışında, Doğu Karadeniz bölgesinden göç edenlerdir. Bu illerle birlikte Batı Karadeniz bölgesinden gelenlerde ise ilişkileri değişim oranı %10'lardadır. Yardım ilişkilerindeki bu değişimin %69 oranında azalma olması da dikkat çekicidir.

Tablo 3.80 Gelinen Yer / Yardım İlişkilerinde Değişim

Gelinen Yer	**Yardım İlişkilerinde Değişim**		**Toplam**
	Evet	***Hayır***	
Zonguldak	5 27,8 % 16,7 %	13 72,2 % 14,8 %	18 100,0 % 15,3 %
Bartın-Karabük	6 35,3 % 20,0 %	11 64,7 % 12,5 %	17 100,0 % 14,4 %
Batı Karadeniz	1 10,0 % 3,3 %	9 90,0 % 10,2 %	10 100,0 % 8,5 %
Trabzon	2 13,3 % 6,7 %	13 86,7 % 14,8 %	15 100,0 % 12,7 %
Giresun	1 9,1 % 3,3 %	10 90,9 % 11,4 %	11 100,0 % 9,3 %
Doğu Karadeniz	7 53,8 % 23,3 %	6 46,2 % 6,8 %	13 100,0 % 11,0 %
İç Anadolu	4 30,8 % 13,3 %	9 69,2 % 10,2 %	13 100,0 % 11,0 %
Doğu Anadolu	2 16,7 % 6,7 %	10 83,3 % 11,4 %	12 100,0 % 10,2 %
Diğer	2 22,2 % 6,7 %	7 77,8 % 8,0 %	9 100,0 % 7,6 %
Toplam	30 25,4 % 100,0 %	88 74,6 % 100,0 %	118 100,0 % 100,0 %

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Yurt içi ya da dışında herhangi bir yere göç etmeyi düşünüp düşünmedikleri sorulduğunda, genellikle düşünülmediği sonucu çıkmaktadır. Çoğunluğu oluşturan Türkler ve Lazlar büyük oranlarla (%72,9; %80) göç etmeyi düşünmemekte, buna karşın diğer kökenlilerde bu oran %57,1'e düşmektedir. Göç edilen yer açısından bakıldığında ise; diğer illerden gelenlerin tamamı, Doğu Anadolu bölgesinden gelenlerin de yarısı göç etmeyi düşünürken, Zonguldak ilçe ve köylerinden gelenlerin hiçbiri göç etmeyi düşünmemektedir. Örneklem grubuna göç etme nedenleri sorulduğunda da, ekonomik nedenlerin değil (%18,4), sosyal ve psikolojik nedenlerin (%81,6) etken olduğu görülmektedir.

Tablo 3.81 Gelinen Yer / Yurt İçi-Dışı Göç Etme Tasarısı

Gelinen Yer	**Yurt İçi-Dışı Göç Etme Planı**		**Toplam**
	Evet	***Hayır***	
Zonguldak	***	5 100,0 % 7,2 %	5 100,0 % 4,9 %
Bartın-Karabük	1 6,3 % 3,0 %	15 93,8 % 21,7 %	16 100,0 % 15,7 %
Batı Karadeniz	4 33,3 % 12,1 %	8 66,7 % 11,6 %	12 100,0 % 11,8 %
Trabzon	4 28,6 % 12,1 %	10 71,4 % 14,5 %	14 100,0 % 13,7 %
Giresun	2 20,0 % 6,1 %	8 80,0 % 11,6 %	10 100,0 % 9,8 %
Doğu Karadeniz	5 35,7 % 15,2 %	9 64,3 % 13,0 %	14 100,0 % 13,7 %
İç Anadolu	2 20,0 % 6,1 %	8 80,0 % 11,6 %	10 100,0 % 9,8 %
Doğu Anadolu	6 50,0 % 18,2 %	6 50,0 % 8,7 %	12 100,0 % 11,8 %
Diğer	9 100,0 % 27,3 %	***	9 100,0 % 8,8 %
Toplam	33 32,4 % 100,0 %	69 67,6 % 100,0 %	102 100,0 % 100,0 %

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Tablo 3.82 Etnik Köken / Yurt İçi-Dışı Göç Etme Tasarısı

Etnik Köken	Yurt İçi-Dışı Göç Etme Planı		Toplam
	Evet	*Hayır*	
Türk	16 27,1 % 76,2 %	43 72,9 % 78,2 %	59 100,0 % 77,6 %
Laz	2 20,0 % 9,5 %	8 80,0 % 14,5 %	10 100,0 % 13,2 %
Diğer*	3 42,9 % 14,3 %	4 57,1 % 7,2 %	7 100,0 % 9,2 %
Toplam	21 27,6 % 100,0 %	55 72,4 % 100,0 %	76 100,0 % 100,0 %

**Diğer: Kürt, Zaza, Çerkez, Türkmen.*
Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Tablo 3.83 İlk İşin Türü / Etnik Köken

İlk İşin Türü	Etnik Köken			Toplam
	Türk	*Laz*	*Diğer**	
Şoför	5 71,4 % 8,6 %	1 14,3 % 10,0 %	1 14,3 % 16,7 %	7 100,0 % 9,5 %
Nitelikli işçi	13 81,3 % 22,4 %	3 18,8 % 30,0 %	***	16 100,0 % 21,6 %
Niteliksiz işçi	7 87,5 % 12,1 %	***	1 12,5 % 16,7 %	8 100,0 % 10,8 %
Esnaf	6 60,0 % 10,3 %	3 30,0 % 30,0 %	1 10,0 % 16,7 %	10 100,0 % 13,5 %
Memur	23 85,2 % 39,7 %	2 7,4 % 20,0 %	2 7,4 % 33,2 %	27 100,0 % 36,5 %
Enformal	2 100,0 % 3,4 %	***	***	2 100,0 % 2,7 %
Maden işçisi	2 50,0 % 3,4 %	1 25,0 % 10,0 %	1 25,0 % 16,7 %	4 100,0 % 5,4 %
Toplam	58 78,4 % 100,0 %	10 13,5 % 100,0 %	6 8,1 % 100,0 %	74 100,0 % 100,0 %

**Diğer: Kürt, Zaza, Çerkez, Türkmen.*
Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Zonguldak'a göç ettikten sonraki ilk işin tüm örneklem grubu incelendiğinde %33,3'lük oranla işçi, %21,5'lik oranla memur ve %19,1'le esnaf olduğu görülmektedir. Etnik kökenini belirtenlerin büyük bir bölümü memur ve işçi – çoğunlukla nitelikli işçi olmakta, maden işçisi olanların oranı %5,4'te kalmaktadır. Lazların büyük bir bölümü de nitelikli işçi ya da esnaf olmaktadır.

Göç edilen yer açısından bakıldığında, niteliksiz işçilerin çoğunun Doğu Anadolu bölgesinden, çiftçi ve esnafın büyük bir bölümünün Trabzon'dan göç edenlerden oluştuğu, diğer bölgelerden gelenlerin ise %77,8 oranında memur oldukları dikkat çekicidir.

Tablo 3.84 İlk İşin Türü / Gelinen Yer

İlk İşin Türü	**Gelinen Yer**				
	Zonguldak	***Bartın-Karabük***	***Batı Karadeniz***	***Trabzon***	***Giresun***
Çiftçi	4 14,8 % 21,1 %	3 11,1 % 16,7 %	1 3,7 % 7,1 %	10 37,0 % 40,0 %	2 7,4 % 15,4 %
Şoför	1 12,5 % 5,3 %	1 12,5 % 5,6 %	2 25,0 % 14,3 %	***	1 12,5 % 7,7 %
Nitelikli işçi	3 18,8 % 15,8 %	5 31,3 % 27,8 %	***	1 6,3 % 4,0 %	***
Niteliksiz işçi	1 7,7 % 5,3 %	***	2 15,4 % 14,3 %	2 15,4 % 8,0 %	1 7,7 % 7,7 %
Esnaf	5 16,1 % 26,3 %	2 6,5 % 11,1 %	4 12,9 % 28,6 %	8 25,8 % 32,0 %	3 9,7 % 23,1 %
Memur	2 5,9 % 10,5 %	5 14,7 % 27,8 %	5 14,7 % 35,7 %	2 5,9 % 8,0 %	4 11,8 % 30,8 %
Çıraklık	1 100,0 % 5,3 %	***	***	***	***
Enformal	1 20,0 % 5,3 %	***	***	1 20,0 % 4,0 %	2 40,0 % 15,4 %
Maden İşçisi	1 20,0 % 5,3 %	2 40,0 % 11,1 %	***	1 20,0 % 4,0 %	***
Toplam	19 13,6 % 100,0 %	18 12,9 % 100,0 %	14 10,0 % 100,0 %	25 17,9 % 100,0 %	13 9,3 % 100,0 %

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Tablo 3.84 İlk İşin Türü / Gelinen Yer (devamı)

İlk İşin Türü	**Gelinen Yer**				**Toplam**
	Doğu Karadeniz	***İç Anadolu***	***Doğu Anadolu***	***Diğer***	
Çiftçi	3 11,1 % 18,8 %	3 11,1 % 21,4 %	***	1 3,7 % 11,1 %	27 100,0 % 19,3 %
Şoför	2 25,0 % 12,5 %	***	1 12,5 % 8,3 %	***	8 100,0 % 5,7 %
Nitelikli işçi	2 12,5 % 12,5 %	4 25,0 % 28,6 %	1 6,3 % 8,3 %	***	16 100,0 % 11,4 %
Niteliksiz işçi	2 15,4 % 12,5 %	1 7,7 % 7,1 %	3 23,1 % 25,0 %	1 7,7 % 11,1 %	13 100,0 % 9,3 %
Esnaf	5 16,1 % 31,3 %	1 3,2 % 7,1 %	3 9,7 % 25,0 %	***	31 100,0 % 22,1 %
Memur	2 5,9 % 12,5 %	4 11,8 % 28,6 %	3 8,8 % 25,0 %	7 20,6 % 77,8 %	34 100,0 % 24,3 %
Çıraklık	***	***	***	***	1 100,0 % 0,7 %
Enformal	***	1 20,0 % 7,1 %	***	***	5 100,0 % 3,6 %
Maden İşçisi	***	***	1 20,0 % 8,3 %	***	5 100,0 % 3,6 %
Toplam	16 11,4 % 100,0 %	14 10,0 % 100,0 %	12 8,6 % 100,0 %	9 6,4 % 100,0 %	140 100,0 % 100,0 %

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Zonguldak'a göç tarihine göre ilk iş incelendiğinde, 1960 öncesi göç edenlerin %29,7 oranında, 1981 sonrası gelenlerin ise %60'lara varan büyük çoğunlukla memur oldukları; nitelikli işçilerin %43,8'inin 1960 öncesinde göç ettikleri; maden işçilerinin %60 oranında 1961-70 tarihleri arasında geldikleri görülmektedir.

Tablo 3.85 İlk İşin Türü / Zonguldak'a Geliş Tarihi

İlk İşin Türü	**Göç Tarihi**						**Toplam**
	Zonguldak doğumlu	***1960 öncesi***	***1961-70***	***1971-80***	***1981-90***	***1991 sonrası***	
Çiftçi	8 29,6 % 33,3 %	5 18,5 % 13,5 %	5 18,5 % 20,8 %	7 25,9 % 25,0 %	2 7,4 % 11,1 %	***	27 100,0 % 19,3 %
Şoför	1 12,5 % 4,2 %	2 25,0 % 5,4 %	2 25,0 % 8,3 %	2 25,0 % 7,1 %	1 12,5 % 5,6 %	***	8 100,0 % 5,7 %
Nitelikli işçi	1 6,3 % 4,2 %	7 43,8 % 18,9 %	1 6,3 % 4,2 %	3 18,8 % 10,7 %	2 12,5 % 11,1 %	2 12,5 % 22,2 %	16 100,0 % 11,4 %
Niteliksiz işçi	3 23,1 % 12,5 %	2 15,4 % 5,4 %	4 30,8 % 16,7 %	3 23,1 % 10,7 %	1 7,7 % 5,6 %	***	13 100,0 % 9,3 %
Esnaf	6 19,4 % 25,0 %	9 29,0 % 24,3 %	6 19,4 % 25,0 %	9 29,0 % 32,1 %	1 3,2 % 5,6 %	***	31 100,0 % 22,1 %
Memur	4 11,8 % 16,7 %	11 32,4 % 29,7 %	2 5,9 % 8,3 %	3 8,8 % 10,7 %	8 23,5 % 44,4 %	6 17,6 % 66,7 %	34 100,0 % 24,3 %
Çıraklık	***	***	***	***	1 100,0 % 5,6 %	***	1 100,0 % 0,7 %
Enformal	***	1 20,0 % 2,7 %	1 20,0 % 4,2 %	***	2 40,0 % 11,1 %	1 20,0 % 11,1 %	5 100,0 % 3,6 %
Maden İşçisi	1 20,0 % 4,2 %	***	3 60,0 % 12,5 %	1 20,0 % 3,6 %	***	***	5 100,0 % 3,6 %
Toplam	24 17,1 % 100,0 %	37 26,4 % 100,0 %	24 17,1 % 100,0 %	28 20,0 % 100,0 %	18 12,9 % 100,0 %	9 6,4 % 100,0 %	140 100,0 % 100,0 %

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Örneklem grubunun ilk işlerini bulmada genellikle kimseden yardım almadığı ya da akrabalarının aracılığını kullandıkları söylenebilir. Türkler %43,1 oranında ilk işini kendi bulurken, Lazlarda bu oran %50'dir.

Tablo 3.86 İlk İşi Bulmada Aracılık / Etnik Köken

İlk İşte Aracı	**Etnik Köken**			**Toplam**
	Türk	***Laz***	***Diğer****	
Akraba	13 72,2 % 22,4 %	4 22,2 % 40,0 %	1 5,6 % 14,3 %	18 100,0 % 24,0 %
Hemşehri	2 100,0 % 3,4 %	***	***	2 100,0 % 2,7 %
Arkadaş-Tanıdık	8 80,0 % 13,8 %	***	2 20,0 % 28,6 %	10 100,0 % 13,3 %
Kendisi	25 83,3 % 43,1 %	5 16,7 % 50,0 %	***	30 100,0 % 40,0 %
İş ve İşçi Bulma Kurumu	2 66,7 % 3,4 %	***	1 33,3 % 14,3 %	3 100,0 % 4,0 %
Sınav-Atama	8 66,7 % 13,8 %	1 8,3 % 10,0 %	3 25,0 % 42,9 %	12 100,0 % 16,0 %
Toplam	58 77,3 % 100,0 %	10 13,3 % 100,0 %	7 9,3 % 100,0 %	75 100,0 % 100,0 %

**Diğer: Kürt, Zaza, Çerkez, Türkmen.*
Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Trabzon'dan göç edenlerin %68,4'ü, Giresun'dan göç edenlerin ise %55,6'sı ilk işlerini akrabaları aracılığıyla bulmuştur. Bu oran göç edilen yerle birlikte ele alındığı zaman %39,2'ye çıkmaktadır. İlk işlerinde hemşehrilerinin aracılığını kullananların başını %27,8'le Doğu Karadeniz bölgesinden gelenler çekmektedir. Bartın ve Karabük ile İç Anadolu bölgesinden göç edenler genellikle kendi girişimleriyle (%38,9; %45,5), diğer bölgelerden gelenler ise arkadaş ve tanıdıklarının aracılığıyla (%37,5) ilk işlerini bulmuşlardır.

Tablo 3.87 Gelinen Yer / İlk İşi Bulmada Aracılık

Gelinen Yer	İlk İşte Aracı						Toplam
	Akraba	*Hemşehri*	*Arkadaş-Tanıdık*	*Kendisi*	*İş ve işçi Bulma Kurumu*	*Sınav-Atama*	
Zonguldak	4 36,4 % 8,5 %	3 27,3 % 16,7 %	***	2 18,2 % 6,7 %	1 9,1 % 33,3 %	1 9,1 % 8,3 %	11 100,0 % 9,2 %
Bartın-Karabük	4 22,2 % 8,5 %	2 11,1 % 11,1 %	1 5,6 % 10,0 %	7 38,9 % 23,3 %	1 5,6 % 33,3 %	3 16,7 % 25,0 %	18 100,0 % 15,0 %
Batı Karadeniz	7 46,7 % 14,9 %	4 26,7 % 22,2 %	1 6,7 % 10,0 %	2 13,3 % 6,7 %	1 6,7 % 33,3 %	***	15 100,0 % 12,5 %
Trabzon	13 68,4 % 27,7 %	2 10,5 % 11,1 %	1 5,3 % 10,0 %	2 10,5 % 6,7 %	***	1 5,3 % 8,3 %	19 100,0 % 15,8 %
Giresun	5 55,6 % 10,6 %	***	***	4 44,4 % 13,3 %	***	***	9 100,0 % 7,5 %
Doğu Karadeniz	6 37,5 % 12,8 %	5 31,3 % 27,8 %	1 6,3 % 10,0 %	4 25,0 % 13,3 %	***	***	16 100,0 % 13,3 %
İç Anadolu	3 27,3 % 6,4 %	1 9,1 % 5,6 %	***	5 45,5 % 16,7 %	***	2 18,2 % 16,7 %	11 100,0 % 9,2 %
Doğu Anadolu	4 30,8 % 8,5 %	1 7,7 % 5,6 %	3 23,1 % 30,0 %	2 15,4 % 6,7 %	***	3 23,1 % 25,0 %	13 100,0 % 10,8 %
Diğer	1 12,5 % 2,1 %	***	3 37,5 % 30,0 %	2 25,0 % 6,7 %	***	2 25,0 % 16,7 %	8 100,0 % 6,7 %
Toplam	47 39,2 % 100,0 %	18 15,0 % 100,0 %	10 8,3 % 100,0 %	30 25,0 % 100,0 %	3 2,5 % 100,0 %	12 10,0 % 100,0 %	120 100,0 % 100,0 %

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Zonguldak'taki ilk işi bulmada akraba, hemşehri, arkadaş ve tanıdıkların aracılığını kullanma oranı yıllar geçtikçe azalmış, özellikle 1991 sonrasında en aza inmiştir. 1961-70 arasında göç edenlerin ilk işlerinde akraba aracılığını kullanma oranı %58,3'ken, bu oran 1971-80 arası göç edenlerde %51,7'ye, 1981-90 arası göç edenlerde %25'e, 1991 sonrası göç edenlerde ise sıfıra inmiştir. Buna karşın, sınav ve atama ile ilk işlerine girenlerin oranı 1961-70 yıllarında göç edenlerde sıfırken, 1991 sonrası göç edenlerde %50'ye yükselmiştir. İlk işini kendi olanaklarıyla bulanların oranı ise göç yıllarına göre dengede kalmıştır.

Tablo 3.88 Göç Tarihi / İlk İşi Bulmada Aracılık

Göç Tarihi	İlk İşte Aracı						Toplam
	Akraba	*Hemşehri*	*Arkadaş-Tanıdık*	*Kendisi*	*İş ve işçi Bulma Kurumu*	*Sınav-Atama*	
Zonguldak doğumlu	1 33,3 % 2,1 %	***	***	2 66,7 % 6,7 %	***	***	3 100,0 % 2,5 %
1960 öncesi	13 34,2 % 27,7 %	5 13,2 % 27,8 %	4 10,5 % 40,0 %	11 28,9 % 36,7 %	1 2,6 % 33,3 %	4 10,5 % 33,3 %	38 100,0 % 31,7 %
1961-70	14 58,3 % 29,8 %	3 12,5 % 16,7 %	3 12,5 % 30,0 %	4 16,7 % 13,3 %	***	***	24 100,0 % 20,0 %
1971-80	15 51,7 % 31,9 %	5 17,2 % 27,8 %	1 3,4 % 10,0 %	6 20,7 % 20,0 %	1 3,4 % 33,3 %	1 3,4 % 8,3 %	29 100,0 % 24,2 %
1981-90	4 25,0 % 8,5 %	4 25,0 % 22,2 %	1 6,3 % 10,0 %	4 25,0 % 13,3 %	1 6,3 % 33,3 %	2 12,5 % 16,7 %	16 100,0 % 13,3 %
1991 sonrası	***	1 10,0 % 5,6 %	1 10,0 % 10,0 %	3 30,0 % 10,0 %	***	5 50,0 % 41,7 %	10 100,0 % 8,3 %
Toplam	47 39,2 % 100,0 %	18 15,0 % 100,0 %	10 8,3 % 100,0 %	30 25,0 % 100,0 %	3 2,5 % 100,0 %	12 10,0 % 100,0 %	120 100,0 % 100,0 %

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Eğitim düzeyi açısından bakıldığında, akraba aracılığıyla ilk işini bulanların %50'sinin, hemşehri aracılığıyla bulanların %36,8'inin, arkadaş ya da tanıdık aracılığıyla bulanların %39,4'ünün ilkokul mezunu olduğu dikkat çekicidir. Buna karşın, üniversite mezunlarının %51,9'unun sınav ya da atamayla iş bulmaları normal bir sonuç olarak göze çarpmaktadır. İlk işini kendi olanaklarıyla bulanların eğitim düzeyi, diğer değişkenlerde olduğu gibi dengeli bir dağılım göstermektedir.

Tablo 3.89 İlk İş Bulmada Aracılık / Eğitim Durumu

İlk İşte Aracı	**Eğitim Düzeyi**							**Toplam**
	Hiç okula gitmedi	***İlk***	***Orta***	***Lise***	***Üniv.***	***Üniv. ögr.***	***Okur-yazar***	
Akraba	4 5,4 % 44,4 %	37 50,0 % 45,1 %	8 10,8 % 17,0 %	17 23,0 % 29,8 %	6 8,1 % 16,2 %	***	2 2,7 % 22,2 %	74 100,0 % 30,6 %
Hemşehri	***	7 36,8 % 8,5 %	3 15,8 % 6,4 %	3 15,8 % 5,3 %	1 5,3 % 2,7 %	1 5,3 % 100,0 %	4 21,1 % 44,4 %	19 100,0 % 7,9 %
Komşu	***	***	1 100,0 % 2,1 %	***	***	***	***	1 100,0 % 0,4 %
Arkadaş-Tanıdık	***	13 39,4 % 15,9 %	5 15,2 % 10,6 %	9 27,3 % 15,8 %	5 15,2 % 13,5 %	***	1 3,0 % 11,1 %	33 100,0 % 13,6 %
Kendisi	5 6,4 % 55,6 %	16 20,5 % 19,5 %	23 29,5 % 48,9 %	22 28,2 % 38,6 %	10 12,8 % 27,0 %	***	2 2,6 % 22,2 %	78 100,0 % 32,2 %
İş ve İşçi Bulma Kurumu	***	2 40,0 % 2,4 %	3 60,0 % 6,4 %	***	***	***	***	5 100,0 % 2,1 %
Parti	***	1 100,0 % 1,2 %	***	***	***	***	***	1 100,0 % 0,4 %
Sınav-Atama	***	5 18,5 % 6,1 %	3 11,1 % 6,4 %	5 18,5 % 8,8 %	14 51,9 % 37,8 %	***	***	27 100,0 % 11,2 %
Çırak Kursu	***	1 25,0 % 1,2 %	1 25,0 % 2,1 %	1 25,0 % 1,8 %	1 25,0 % 2,7 %	***	***	4 100,0 % 1,7 %
Toplam	9 3,7 % 100,0 %	82 33,9 % 100,0 %	47 19,4 % 100,0 %	57 23,6 % 100,0 %	37 15,3 % 100,0 %	1 0,4 % 100,0 %	9 3,7 % 100,0 %	242 100,0 % 100,0 %

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Kente yeni gelen kişilerin güvenemedikleri bu yeni ortamda bir yere ait olma gereksinimi duyduklarını ve sendika, meslek odası, vakıf, dernek, siyasi parti gibi çeşitli kurum ve kuruluşlara kendi seçmelerine dayanmayan, bilinçsiz üyelikler yaptıklarını belirtmiştir. Kentte kalış süresi daha uzun olan kişilerin ise üyelik oranları daha yüksektir. Bu üyelikler daha bilinçli ve daha çok kendi öz seçmelerine dayalıdır. (Kartal,1978)

Örneklem grubunun %85'i sendikaya üye olduğunu, %68,6'sı ise herhangi bir vakıf ya da derneğe üye olmadığını belirtmiştir. Etnik kökenlerine göre üye olma durumu karşılaştırıldığında da bu orana yakın bir oranda (%75,7) vakıf ya da dernek üyeliğinin olmadığı görülmektedir. Bu oran Türklerde %82,5, Lazlarda %60, bunlar dışındaki kökenlilerde ise %42,9'dur. Göç yıllarına göre vakıf ya da dernek üyeliğinin düzenli bir artış içinde olması dikkat çekicidir. 1960 öncesi göç edenlerde üyelik oranı %13,8'ken, 1961-70 arası göç edenlerde %18,8, 1971-80 arası göç edenlerde %39,1, 1981-90 arası gelenlerde %53,8,

son 10 yılda gelenlerde ise %70'tir. Bu oran Zonguldak doğumlularda da %87,5 oranındadır.

Tablo 3.90 Etnik Köken / Vakıf-Dernek Üyelik Durumu

Etnik Köken	**Vakıf / Dernek Üyelik Durumu**		**Toplam**
	Evet	***Hayır***	
Türk	10 17,5 % 55,6 %	47 82,5 % 83,9 %	57 100,0 % 77,0 %
Laz	4 40,0 % 22,2 %	6 60,0 % 10,7 %	10 100,0 % 13,5 %
Diğer*	4 57,1 % 22,3 %	3 42,9 % 5,4 %	7 100,0 % 9,5 %
Toplam	18 24,3 % 100,0 %	56 75,7 % 100,0 %	74 100,0 % 100,0 %

**Diğer: Kürt, Zaza, Çerkez, Türkmen.*
Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Tablo 3.91 Göç Tarihi / Vakıf-Dernek Üyelik Durumu

Göç Tarihi	**Vakıf / Dernek Üyelik Durumu**		**Toplam**
	Evet	***Hayır***	
Zonguldak doğumlu	7 87,5 % 18,9 %	1 12,5 % 1,6 %	8 100,0 % 8,1 %
1960 öncesi	4 13,8 % 10,8 %	25 86,2 % 40,3 %	29 100,0 % 29,3 %
1961-70	3 18,8 % 8,1 %	13 81,3 % 21,0 %	16 100,0 % 16,2 %
1971-80	9 39,1 % 24,3 %	14 60,9 % 22,6 %	23 100,0 % 23,2 %
1981-90	7 53,8 % 18,9 %	6 46,2 % 9,7 %	13 100,0 % 13,1 %
1991 sonrası	7 70,0 % 18,9 %	3 30,0 % 4,8 %	10 100,0 % 10,1 %
Toplam	37 37,4 % 100,0 %	62 62,6 % 100,0 %	99 100,0 % 100,0 %

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Herhangi bir vakıf ya da derneğe üye olanlar, %59,2'lik bir oranla etkin bir rol almadan yalnızca üye olduklarını belirtmiş, çoğunlukla Zonguldak ilçe ve köyleri ile Trabzon ve Giresun dışındaki Doğu Karadeniz bölgesi illerinden göç etmişlerdir. Bu yerler dışından gelenler ise, ortalamaya yakın bir oranda, genellikle bir vakıf ya da derneğe üye değillerdir. Vakıf ya da derneğe üye olanlar genellikle ücretli-maaşlı çalışanlardır. Küçük esnaf olarak çalışanların da üyelik oranı ortalamanın üzerindedir (%41,4).

Tablo 3.92 Gelinen Yer / Vakıf-Dernek Üyelik Durumu

Gelinen Yer	**Vakıf / Dernek Üyelik Durumu**		**Toplam**
	Evet	***Hayır***	
Zonguldak	7 63,6 % 18,9 %	4 36,4 % 6,5 %	11 100,0 % 11,1 %
Bartın-Karabük	2 13,3 % 5,4 %	13 86,7 % 21,0 %	15 100,0 % 15,2 %
Batı Karadeniz	3 30,0 % 8,1 %	7 70,0 % 11,3 %	10 100,0 % 10,1 %
Trabzon	4 33,3 % 10,8 %	8 66,7 % 12,9 %	12 100,0 % 12,1 %
Giresun	2 28,6 % 5,4 %	5 71,4 % 8,1 %	7 100,0 % 7,1 %
Doğu Karadeniz	9 60,0 % 24,3 %	6 40,0 % 9,7 %	15 100,0 % 15,2 %
İç Anadolu	3 33,3 % 8,1 %	6 66,7 % 9,7 %	9 100,0 % 9,1 %
Doğu Anadolu	4 30,8 % 10,8 %	9 69,2 % 14,5 %	13 100,0 % 13,1 %
Diğer	3 42,9 % 8,1 %	4 57,1 % 6,5 %	7 100,0 % 7,1 %
Toplam	37 37,4 % 100,0 %	62 62,6 % 100,0 %	99 100,0 % 100,0 %

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Tablo 3.93 Çalışma Durumu / Vakıf-Dernek Üyelik Durumu

Çalışma Durumu	Vakıf / Dernek Üyelik Durumu		Toplam
	Evet	*Hayır*	
Ücretli-maaşlı	46 39,0 % 60,5 %	72 61,0 % 43,4 %	118 100,0 % 48,8 %
Emekli	15 19,5 % 19,7 %	62 80,5 % 37,3 %	77 100,0 % 31,8 %
İşsiz	1 12,5 % 1,3 %	7 87,5 % 4,2 %	8 100,0 % 3,3 %
Kendi işi-küçük esnaf	12 41,4 % 15,8 %	17 58,6 % 10,2 %	29 100,0 % 12,0 %
Kendi işi - enformal	2 25,0 % 2,6 %	6 75,0 % 3,6 %	8 100,0 % 3,3 %
İşveren	***	2 100,0 % 1,2 %	2 100,0 % 0,8 %
Toplam	76 31,4 % 100,0 %	166 68,6 % 100,0 %	242 100,0 % 100,0 %

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Tablo 3.94 Etnik Köken / Mahalle Sorunları Karşısında Ortak Hareket

Etnik Köken	Mahalle Sorunları Karşısında Ortak Hareket		Toplam
	Evet	*Hayır*	
Türk	9 15,8 % 64,3 %	48 84,2 % 80,0 %	57 100,0 % 77,0 %
Laz	2 20,0 % 14,3 %	8 80,0 % 13,3 %	10 100,0 % 13,5 %
Diğer*	3 42,9 % 21,4 %	4 57,1 % 6,7 %	7 100,0 % 9,5 %
Toplam	14 18,9 % 100,0 %	60 81,1 % 100,0 %	74 100,0 % 100,0 %

**Diğer: Kürt, Zaza, Çerkez, Türkmen.*
Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Kent düzeyindeki ilişkilerin diğer önemli bir unsuru da, oluşan sorunlara karşı girişimde bulunma ve ortak hareket etme bilincidir. Ankete katılanların sadece %28,4'ü mahalle sorunlarına karşı ortak hareket ettiklerini belirtmiştir. Etnik köken açısından incelendiğinde oran %18,9'a düşmektedir. Bu oran Türk ve Lazlarda ortalamaya yakın, diğer kökenlilerde %42,9'dur.

Tablo 3.95 Gelinen Yer / Mahalle Sorunları Karşısında Ortak Hareket

Gelinen Yer	**Mahalle Sorunları Karşısında Ortak Hareket**		**Toplam**
	Evet	***Hayır***	
İç Anadolu	3 21,4 % 7,0 %	11 78,6 % 10,9 %	14 100,0 % 9,7 %
Batı Karadeniz	5 38,5 % 11,6 %	8 61,5 % 7,9 %	13 100,0 % 9,0 %
Doğu Anadolu	3 23,1 % 7,0 %	10 76,9 % 9,9 %	13 100,0 % 9,0 %
Giresun	5 38,5 % 11,6 %	8 61,5 % 7,9 %	13 100,0 % 9,0 %
Doğu Karadeniz	5 29,4 % 11,6 %	12 70,6 % 11,9 %	17 100,0 % 11,8 %
Trabzon	7 29,2 % 16,3 %	17 70,8 % 16,8 %	24 100,0 % 16,7 %
Zonguldak	6 25,0 % 14,0 %	18 75,0 % 17,8 %	24 100,0 % 16,7 %
Bartın-Karabük	4 23,5 % 9,3 %	13 76,5 % 12,9 %	17 100,0 % 11,8 %
Diğer	5 55,6 % 11,6 %	4 44,4 % 4,0 %	9 100,0 % 6,3 %
Toplam	43 29,9 % 100,0 %	101 70,1 % 100,0 %	144 100,0 % 100,0 %

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Mahalle sorunlarına karşı ortak hareket edenlerin, gelinen yer açısından belirgin bir farklılık göstermediği görülmektedir. Bu oran Batı Karadeniz bölgesi ve Giresun'dan gelenlerde ortalamanın üzerindedir. Yalnız, belirtilen bölgeler dışından göç edenlerde ortak hareket etme oranının %55,6 olması dikkat çekicidir.

Örneklem grubunun %88,2'si herhangi bir partiye üye olmadığını belirtmiştir. Üye olanların göç ettikleri yerler Doğu Karadeniz bölgesi ve Trabzon ile Zonguldak ilçe ve köyleridir. Bu soruya yalnızca %1,2'lik bir kesim yanıt vermek istemediğini belirtmiştir.

Tablo 3.96 Gelinen Yer / Parti Üyeliği

Gelinen Yer	Parti Üyelik Durumu			Toplam
	Evet	***Hayır***	***Söylemek İstemiyor***	
Zonguldak	4 16,7 % 26,7 %	20 83,3 % 15,4 %	***	24 100,0 % 16,1 %
Bartın-Karabük	***	17 94,4 % 13,1 %	1 5,6 % 25,0 %	18 100,0 % 12,1 %
Batı Karadeniz	***	15 100,0 % 11,5 %	***	15 100,0 % 10,1 %
Trabzon	4 14,8 % 26,7 %	22 81,5 % 16,9 %	1 3,7 % 25,0 %	27 100,0 % 18,1 %
Giresun	***	12 92,3 % 9,2 %	1 7,7 % 25,0 %	13 100,0 % 8,7 %
Doğu Karadeniz	4 26,7 % 26,7 %	11 73,3 % 8,5 %	***	15 100,0 % 10,1 %
İç Anadolu	***	13 92,9 % 10,0 %	1 7,1 % 25,0 %	14 100,0 % 9,4 %
Doğu Anadolu	***	12 100,0 % 9,2 %	***	12 100,0 % 8,1 %
Diğer	3 27,3 % 20,0 %	8 72,7 % 6,2 %	***	11 100,0 % 7,4 %
Toplam	15 10,1 % 100,0 %	130 87,2 % 100,0 %	4 2,7 % 100,0 %	149 100,0 % 100,0 %

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

3.2.3.4. Genel Değerlendirme

Kırdan kente yaşanan göç sürecinde, etnik yapı, akrabalık ve hemşehrilik ilişkileri, kentle bütünleşme aşamasında en önemli unsurdur. Zonguldak gibi, maden ve buna bağlı kamu sektörünün tek baskın sektör olduğu özgün bir yapıya sahip olan bir kentte, mesleğe bağlı dayanışma ve sınıf ilişkileri de,

özellikle çevre yerleşimlerden çalışmak için kente gelenlerin, kentle toplumsal ve kültürel bütünleşmesini sağlayan unsurların başında yer almaktadır. Bu insanlar, genellikle geldiği ilçe ya da köyle bağlantısını koparmamakta, bazıları ise günlük yolculukla kente gidip gelmektedirler. Çocuklarının eğitimi, kırsal yaşamdaki ekonomik sıkıntılar, daha iyi bir iş bulma vb. nedenlerle kentte yaşamaya başlayan bu insanlar; fiziksel çevre, kentteki olanaklar, iş ortamındaki dayanışma ve sınıf bilincinin etkileriyle sosyal yaşantıya adım atıp bir yandan kentle bütünleşmeye başlamakta; öte yandan ise kırsal yaşamla bağlantısını koparmayıp her fırsatta, ve hatta emeklilikten sonra da bu yaşantısına geri dönmektedir.

Zonguldak ve çevresinden gelenler dışında, Türkiye'nin herhangi bir yerinden göç etmiş olanların kentle bütünleşmesi daha çabuk olmaktadır. Baskın tek sektör sonucu kent bütününde ekonomik yapının benzer olması, sınıf dayanışmasının zaten çok az farklılaşma gösteren ırk, mezhep ve inanç gibi etmenlerin önüne geçmesi bu bütünleşmeyi hızlandırmaktadır. Bu etmenlerle birlikte, Zonguldak'ta ekonomik ve politik anlamda yalıtılmış, kurumsallaşmış yerleşim alanları bulunmadığı için herhangi bir gettolaşma söz konusu değildir.

Yapılan alan çalışması verileri ışığında da Zonguldak'ta belirgin bir etnik ayrılığa rastlanmamaktadır. Örneklem grubunun büyük çoğunluğunu Türk kökenliler oluşturmaktadır. Akrabalık ve hemşerilik ilişkileri çerçevesinde, kente göç edenlerin büyük çoğunluğunun, Trabzon ve Giresun'un ön plana çıktığı Karadeniz bölgesi illerinden gelmiş olması dikkat çekicidir. Bunda Karadeniz insanının yalıtılmış, içe dönük yapısal benzerliğinin yanı sıra; erişilebilirliğin kısıtlı olduğu, topografyanın gerekli yatırımlara olanak tanımadığı, iklimin aynı olduğu benzer çevresel etmenlerin de etkili olduğu söylenebilir.

Zonguldak'a göç etmiş olanlar genellikle 1960 yılından önce kente gelmişlerdir. Etnik yapıda Türklerden sonra ön plana çıkan Lazların büyük çoğunluğunun Doğu Karadeniz bölgesinden, genellikle işci sayısının en fazla olduğu 1970'li yıllarda geldikleri görülmektedir. Bu kişilerin genellikle işçi olmak üzere kente göç ettiği sonucunu yapılan anketlerden çıkarabiliriz. Bu yıllarda göç edenlerin, gerek işçi çıkarımı, gerekse erken emeklilik sonucu gelir düzeyinin daha düşük olduğu söylenebilir. Yükselen eğitim standartları sonucu son dönemlerde gelenlerin çoğunluğunun maddi durumları iyidir. Zaten son dönemde göç edenler arasında memurluk ve nitelikli işçilik belirgin bir biçimde öne çıkmaktadır. Özellikle bu dönemde göç edenlerde memleketle ilişkilerin henüz taze olduğunu söyleyebiliriz. Buna karşın mahallelerinde akraba ya da hemşehri olmaması da dikkat çekicidir.

Lazların büyük çoğunluğunun geldikleri ilk mahallede akraba ya da hemşehri bulunması, memleketle ilişkilerin diğer kökenlilere göre daha sıkı olması etnik dayanışmaya bir örnektir. Aynı şekilde Trabzonluların alan çalışması içinde en yardımsever topluluk olması, şu anda oturulan mahallede akraba ve hemşehri

bulunması akrabalık ve hemşehrilik ilişkilerinin güçlü olduğuna bir örnektir. Buna koşut olarak en çok dernek üyeliği Doğu Karadeniz bölgesinden göç edenlerde görülmektedir. Tüm örneklem grubunun yaygın olarak ilk işlerini akrabaları aracılığıyla bulmuş olmaları, bu bağın çok güçlü olduğuna ve kentsel yaşantıya ayak uydurmada bunu kullandıklarına işarettir.

Örneklem grubunun, kentin ve ülkenin ekonomik koşullarına koşut olarak, memleketle ilişkilerinin sürdüğü, buna karşın yardım alışverişinin çok az olduğu söylenebilir. Kente ilk geldiklerinde en çok gördükleri yardımın bir yakınının evinde kalma olduğunu belirten örneklem grubunda, günümüzde en çok bulunulan ve en çok alınan yardım türlerinin çocuk bakımı, evlilik, hastalık, ölüm gibi durumlarda yapılan manevi yardımlar ve borç alma/verme, kefil olma gibi maddi yardımlar olduğu görülmektedir. Buna karşın, genel yapıda, mahalleli bilincinin oluşmadığı ve herhangi bir politik dayanışmanın olmadığı söylenebilir.

3.3. ZONGULDAK HAVZASI İŞÇİLERİNİN ÖRGÜTLENME VE SINIF OLUŞUMU

Zonguldak'ta kömür çıkarımının başlangıcından 1950'lere kadar olan süreçte, işçilerin yaşam ve çalışma koşulları değerlendirildiğinde, son derece olumsuz çalışma koşullarla karşılaşılmaktadır. Bu dönemde madenlerin çoğu yabancı şirketler tarafından işletilmekteydi. Üretimde araç gereç olarak sadece kazma, kürek, balta, tokmak, sivriç ve el arabası kullanıldığı, işçilerin sosyal güvencesiz, düşük ücretle çalıştırıldığı görülmektedir. Taş ve kömür tozunu önleyici hiçbir havalandırma tertibatı bulunmamaktadır. Ocaklar denetimsizdir. Kademeli olarak kömür alındığından kömür damarları tam olarak işlenmemekte, çıkarılan kömürün üç katı kömür ocakta göçüğe bırakılmaktadır. 1930'larda dünyada savaşlar yoğunlaştığında, havzadaki yabancı sermayeye ait işletmeler devletleştirilmiştir. Ancak bu durum işletmelere daha iyi koşulların getirilmesi anlamına gelmemiş, ocaklarda daha önce yabancılar tarafından yapılan baskılar bu dönemde de devam etmiştir. Havzalarda düzen baskı üzerine kurulmuştur.

1930'ların sonuna yaklaşılırken, tüm bu olumsuz koşullara rağmen Zonguldak havzasında herhangi bir sendika girişimi olmamıştır. Bu durumun söz konusu olmasında madenlerin ağır baskılarla işletilmesi rol oynamaktadır.

1946'da Dernekler Kanunu'nda yapılan değişiklikten yararlanılarak, işçiler kendi sendikalarını kurmaya girişmişlerdir. O yıllarda işçi sınıfının dünya çapında kazandığı kendine güven Zonguldakta da kendisini gösterir ve "Ereğli Maden İşçileri Derneği" kurulur.

1960'lı yıllar, Zonguldak havzasında sendikal mücadelenin yoğunlaştığı yıllardır. 1965 yılı havzayı tümüyle sarsan bir eyleme sahne olur. 1965 işçi direnişi daha sonraki işçi hareketlerine temel hazırlamış, işçi direnişlerinin

bağları elle tutulur bir somutluk kazanmıştır. Ancak sendikal bölünmüşlük de iyice netleşmeye başlamıştır. Bu devrede Zonguldak'ta faaliyet gösteren örgütlü sendikalar şunlardır:

- Zonguldak Maden İşçileri Sendikası
- Zonguldak Maden Katipleri Sendikası
- Armutçuk Maden İşçileri Sendikası
- EKİ Yerüstü İşçileri Sendikası

Bu sendikal bölünmüşlük, emekçi mücadelesini Zonguldak'ta zaafa uğratırken, öte yandan bir federasyon çatısı altında toparlanma düşüncesini doğurmuştur, bu amaçla Türkiye Maden İşçileri Federasyonu kurulmuştur. Zonguldak Havzasındaki sendikal etkinliklerin ve mücadelelerin giderek boyutlanmaya başlaması ve buna koşut olarak maden emekçilerinin önderliğinde bir federasyon kurulması o dönem hükümetinden tepki almıştır.

Zonguldak Maden İşçileri Sendikası öncelikle grev ve toplusözleşme hakkının elde edilmesini ve asgari ücret saptanmasını hedef belirlemiştir. Ancak bu istekler dönemin sanayi bakanı tarafından reddedilmiştir.

Zonguldak kömür madenlerinde imzalanan ilk toplu sözleşmenin tarihi 1964 yılıdır. Sözleşme görüşmeleri yaklaşık olarak iki ay sürmüş, özellikle sosyal haklar açısından dar kapsamlı bir sözleşme imzalanabilmiştir. İlk sözleşmeyle işçilere sağlanan haklar, ücret artışı ve ölen işçilerin varislerine kıdem tazminatı ödenmesi sağlanması olmuştur.

Zonguldak Havzasının tarihinde "Kozlu Olayları" olarak bilinen büyük işçi eylemleri, üç bölgeyi içine almıştır. Bunlar, Kardon, Çaydamar ve Kozludur. Eylemlere yaklaşık 15 bin işçi katılmıştır. Eylemlerin nedeni işçilerin terfilerinin, dolayısı ile ücret artışlarının sadece işverenin eline bırakılması ve bu durumun haksız uygulamalara yol açmasıdır. Bu eylemler sırasında iki işçi ölmüştür. Bu olayları 1970 ve 1973'teki Armutçuk grevleri izlemiştir. Bu devredeki işçi eylemleri hakkındaki değerlendirmelerde özellikle yeraltı işçileri üretimden gelen güçlerini tek ve en güvenilir güç olarak gördükleri ve bu güçle direnişte bulundukları söylenmektedir. Bu sayede düşük ücret, aşırı çalışma, ceza ve yüksek iş kazalarına karşı yasal olmayan grevlerde bulunarak haklarını aramışlardır. Havza tarihinde 10'u aşkın işçi grevi bulunmasına rağmen bunlardan sadece biri yasal grevdir. Bu da maden işçilerinin direk üretimden gelen güçlerini gerekliliğine inandıkları anlarda kullanmaktan çekindikleri durumunu ortaya çıkarmaktadır.

1978'i izleyen yıllar, özellikle de Ereğli Kömür İşletmesi'nin (EKİ) Türkiye Taş Kömürü Kurumu'na (TTK) dönüştürüldüğü 1983'ü izleyen devre, havzada üretime dönük yatırımların gerilediği bir devre olmuştur. Bu devrede, üretim düşmüş, işçi sayısı azalmış, iş kazaları yükselmiş ve taşkömürü ocaklarının ve TTK'nın kapatılması girişimleri gündeme gelmiştir. Bu şekilde maden

işçilerinin 1848'den bu yana süregelen ekonomik ve demokratik mücadelesi yeni bir boyut kazanmıştır. İşçiler düşük ücret ve kötü çalışma koşullarına karşı mücadele verirken, aynı zamanda stratejik öneme sahip ulusal bir kaynağı kapattırmama mücadelesi içinde bulmuşlardır kendilerini. Öte yandan aynı işçi sendikası içerisinde de yönetimde çatışmaların ve sonuçta yönetim değişikliğinin yaşandığı bir dönem olmuştur.

1990'da yapılan ilk yasal eylemde TTK'nın kapatılma girişimleri protesto edilmiştir. Yine aynı yıl ilk kez dayanışma eylemleri de kendisini göstermiştir. Tüm yurt çapında işçi eylemleri gözlenmiştir. Sendikanın yeni yönetimi sendikal mücadelenin taşkömürü havzasında bir zihniyet devrimi gerçekleştirmiş, sendika gazetesi ve diğer iletişim araçları sayesinde, maden işçilerinin durumu, iş kazaları sık sık ülkenin gündemine getirilmiştir. 1946 ve 1980 yılları arasında genel olarak edilgen ve uzlaşmacı kimliğe sahip olan Maden İşçileri Sendikası, daha ilerici ve demokratik bir çizgi yakalamıştır.

Aynı yılda, kapatılma tartışmaları sürerken ücret düzenlemeleri için toplusözleşme görüşmeleri yapılmıştır. Ancak sözleşme görüşmeleri uyuşmazlıkla sonuçlanmıştır. Tartışmalarda, sendika TTK'nın zarar etmesinin sorumlusu olarak maden işçilerinin değil TTK'yı yönetenler olduğunu savunmuşlardır.

51 işyerinde çalışan 22 bin işçinin toplusözleşme görüşmelerinin uyuşmazlıkla sonuçlanmasının ardından, maden işçileri grevin eşiğine gelmişlerdir. 14. dönem toplu iş sözleşmesinin tüm yurtta geniş yankılar uyandırmasının nedeni, maden işçilerinin içinde bulundukları zor geçim koşulları değil, TTK'nın ve havzanın tümünü tehdit eden kapatma girişimleridir. Sonuçta ilk yasal grev başlamıştır. 1 aylık grevin sonunda Ankara'ya yürüyüş gerçekleştirilmiştir.

Yürüyüş sonucunda, 1993 yılında sözleşme imzalanmış, maden işçileri ekonomik haklarını kazanmışlardır.

Günümüzde ise maden işçileri için çalışma koşulları ve ücretler yıllarca süren mücadeleler sonucunda görece olarak düzeltilmiş, ancak TTK'nın zarar etmesi nedeniyle kapatılması fikri gündemdeki yerini korumuştur. Küreselleşme, liberalleşme ve kamu işletmelerini özelleştirme politikalarının uygulanması ile, ilk adıyla Ereğli Kömür İşletmesi Kurumu (EKİ), sonraki adı ile Türkiye Taş Kömürü Kurumu (TTK), 1980'li yılların başından beri "satılma", "kapatılma", "özelleştirme" kararlarının alınma sürecinde günden güne erimektedir. Satılabilir kömür üretimi, yılda 5,8 milyon tondan 1,7 milyon tona, istihdam ise 40.000'den 16.000'e inmiştir. Bunun sonucunda da Zonguldak, 1940 yılından beri çevresini ve bölgesini geliştiren etkilerini yitirmiş; kırsal alandan göç vermeyen nadir iller arasındayken; kenti ve köyü ile göç verme sürecine girmiştir. Devlet işletmesinin kaldırılması yolunda işçi çıkarımı ve erken emeklilik uygulamaları herhangi bir sosyal programa dayandırılmadan

gerçekleştirilmektedir. Kent bütünü, özellikle maden işçileri büyük bir belirsizlik içerisindedir.

3.4. TOPLUMSAL CİNSİYET: TOPLUMSAL YAPIDA KADININ DURUMU VE ROLÜ

3.4.1. Türk Toplumunda Kadının Durumu ve Rolü

Statü, toplumda kişinin başka kişilere göreceli olarak değerlendirilen yeridir. Statünün tanımındaki görecelik öğesi kadın statüsü söz konusu olduğunda ister istemez erkeğin statüsü ile karşılaştırmayı gerektirir ve hemen her toplumda kadının statüsünün erkeğin statüsü ile karşılaştırıldığında daha düşüktür (Tan 1979).

Bir toplumda kadının konumu, o toplumda geçerli olan ideoloji ve üretim biçimine göre farklılıklar göstermektedir. Temelde kapitalist ülkelerde, kadın sorununa yaklaşım ve kadının toplum içindeki konumun büyük ölçüde benzerlik göstermesine karşılık, tek tek ülkeler incelendiğinde kadınların toplumsal üretime katılma biçim ve oranları arasında toplumların ekonomik gelişme düzeylerine göre değişen derece farkları görülmektedir. Bu bütün içerisinde, Türkiye gerçeğini doğru kavrayabilmek için az gelişmiş ülkelerle olan benzerliklerinden dolayı bu ülkelerdeki kadınların konumu incelenmelidir.

Az gelişmiş ülke tanımı içine, modern sanayi toplumu aşamasına ulaşamamış, ancak bu yolda çaba gösteren ülkeler girmektedir. Az gelişmiş toplumların sanayileşme çabalarına girmelerine karşılık, büyük ölçüde tarıma dayalı bir ekonomik yapıya sahip olmaları, hızlı ve dengesiz bir kentleşme ve buna eşlik eden nüfus, sağlık ve eğitime ilişkin sorunlarını henüz çözemedikleri söylenebilir. Ayrıca az gelişmiş ülkelerin en başta gelen özelliklerinden birisi de küçük bir azınlığın zenginliği ile büyük çoğunluğun sefaleti arasındaki çelişkinin son derece çarpıcı bir olgu olarak ortaya çıkmasıdır.

Az gelişmiş ülkeler yüzyüze oldukları sorunları çözme ve gelişme yolunda gelişmiş kapitalist ülkeleri model olarak seçmekte ve onlara benzeme yoluna gitmektedirler. Bu amaçla, azgelişmiş ülkeler ulusal bağımsızlıklarını gerçekleştirir gerçekleştirmez, uluslararası kapitalist sistemle bütünleşme çabalarının bir parçası olarak kadın hakları ve sorunlarını gündeme getirmektedirler. Ancak, siyasal ve yasal sistem değişikliklerinin sosyo-ekonomik yapı değişikliklerinden daha hızlı olduğu bu ülkelerde çoğu kez kadınlara biçimsel hakların tanınmasına karşılık, uygulamada kadınların çoğunluğu için bu haklarını kullanma olanağının söz konusu olmadığı görülmektedir.

Bu ülkelere ilişkin olarak gözlenen ikinci olgu ise, gelişmiş kapitalist ülkelerde, kapitalist gelişmenin ve sermaye birikiminin kadınları büyük ölçüde ücretli işgücüne çekmesine karşın, azgelişmiş ülkelerde kadınların kapitalist olmayan

üretim biçimlerinde yoğunlaşmasıdır. Bu ülkelerde, özellikle kırsal kesimde, kadın nüfusun büyük bir çoğunluğu tarımsal üretim ve küçük ev sanatları üretiminde ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktadır.

Büyük sayılara ulaşan tarımsal kadın işgücü, tarımda kapitalistleşmenin başlamasıyla yerini kaybetmektedir. Bunun sonucu olarak hızlı ve dengesiz gelişen bir kentleşme ile karşılaşılmıştır. Ancak bu aşamada sanayi tarımdan ayrılan işgücünü emecek ölçüde gelişmediğinden kente göç eden kadın işgücünün büyük çoğunluğu formel sektörlerde çalışma olanağı bulamamakta ve çoğu kez işgücü istatistiklerinde yer almayan güvencesiz, örgütsüz ve düşük ücretli işlerde çalışmaya başlamak zorunda kalmaktadırlar.

Az gelişmiş ülkelerde kadının çalışmasına ilişkin olarak söylenenler özetlenecek olursa bu ülkelerde sınıfsal konumlarına göre kadınlar arasında tam bir katmanlaşmanın söz konusu olduğu yinelenebilir. Bu toplumlarda seçkin bir kadın kesiminin geleneksel olmayan mesleklerde çalışması, toplam çalışan kadınların sınırlı sayı ve oranı bir yana bırakılmaktadır. Çalışma olanaklarının kısıtlılığı yanında kadınlarda da ev dışında çalışma konusunda isteksizlik gözlenmektedir.

Kadınların çalışma yaşamı bu şekilde bir değişim gösterirken, eğitim ve diğer toplumsal değerlerde de sorunlar gözlenmektedir. Gelişmiş kapitalist ülkelerde sorun kadının yüksek öğrenim düzeyinde erkeklere eşit bir biçimde temsil edilmeyişi iken, azgelişmiş ülkeler daha okur yazarlık sorununu çözme çabasındadırlar ve eğitim olanaklarının kısıtlılığından öncelikle kadın nüfus etkilenmektedir.

Kadına ilişkin toplumsal değerler konusunda da bu ülkelerde tam bir ikilem gözlenmektedir. Kadın nüfusunun büyük bir bölümü için olumsuz değer ve önyargılar varlığını sürdürmektedir.

Ülkemiz ise kadının yaşam koşulları açısından kapitalist ülkelerde yürürlükte olan kalıba uygun nitelikler taşımasına karşın, az gelişmişlikten gelen özellikler de varlığını uygulamada sürdürmektedir.

Toplumda eğitim olanaklarından yararlanabilen ayrıcalıklı bir kadın nüfusu kamu kesiminde çalışma olanağı bulmakta, gelişmiş kapitalist ülkelere oranla daha çeşitli uğraş alanlarında kadın temsil edilmekte, ancak zaman içerisinde belli alanlarda toplanma eğilimi ortaya çıkmaktadır. Bu genel çerçeveye dayanarak, kadın nüfus çok üstün niteliklere sahip olsa bile, erkeklerle eşit çalışma koşullarına sahip değildir. Tarımda, sanayide ve kamu kesiminde çalışan kadınların somut koşulları arasında farklılıklar bulunmasının yanı sıra kendi alanlarında alt kategoriyi oluşturmaları ortak özellik olarak ortaya çıkmaktadır. Eğitim sistemi ve toplumsal değerlerde de ekonomik süreçlere benzer bir şekilde, toplumda kadınlar için bir kısır döngü yaratılabilmektedir.

Okur yazarlık alanında görülen eşitsizlik, ilköğretimden başlayarak tüm eğitim düzeylerinde varlığını sürdürmektedir. Kadınların eğitimindeki eşitsizlik özellikle orta öğretim düzeyinde iyice belirginleşmektedir. Eğitim hizmetlerinin yeterince gelişememesinin sonucu olarak ilköğretimden sonra eğitimi sürdürmek nüfusun büyük çoğunluğu özellikle de kadınlar için olanaksızlaşmaktadır. Kadının yetersiz eğitim düzeyi yalnızca onun toplumsal üretime katılma derecesini etkilemekle kalmayıp, işgücüne katılan kadının konumunu da belirlemektedir. Yüksek eğitim görmüş kadınlar dışında kalan büyük bir bölüm, işgücüne katılamamaktadır. Kadının geleneksel olarak ev işlerinden sorumlu tutulması ve çalışma yaşamına girdiğinde çoğu kez çifte sorumluluğu yüklenmek durumunda kalması, kadının çalışmasında önem arz eden diğer bir konudur. Toplum düzeyinde, çalışan kadının rol ikilemini gidermeye yönelik kuruluşlar bulunmadığından, kadınlar ev yaşamına ilişkin sorumlulukları ve çalışma yaşamları arasındaki dengeyi kendileri kurmak zorunda kalmaktadırlar.

Kadının kısıtlı özgürlüğü ise, kazancının küçük bir bölümünü dahi kendisine harcayamaması, kocasının sözünden çıkamaması, aile içinde alınan kararlarda erkek üstünlüğünün sürmesi gibi konularda kendisini gösteren sonuçlar doğurmaktadır. Buna koşut olarak, kadınların siyasal konularda bireysel karar verme eğilimleri ve siyasal katılımı düşüktür. Özellikle kırsal kesimde yaşayan kadın, toplumsal yaşama katılamamaktadır.

Sonuçta, varolan toplumsal ve ekonomik yapının sınırları içerisinde kadının erkekten, kadınların büyük bir kısmının ise diğer kadınlardan daha elverişsiz koşullarda yaşamayı ve çalışmayı sürdürdükleri söylenebilir. Bu olgu tüm sınıflı toplumlar için geçerlidir (Çitçi 1982)

3.4.2. Zonguldak'ta Kadın Nüfusun Özellikleri ve Eğitim Durumu

Zonguldak ili kent merkezinde yapılan alan araştırmasında toplam 326 hane ile anket yapılmıştır. Hanelerdeki kadınların 306'si evli, 11'i dul, 3'ü bekardır.

Kadın anketi uygulanan kadınların yaş ve eğitim durumlarına ilişkin bir değerlendirme yapıldığında, ankete katılan 320 kadının yaşlarının 19 ila 80 arasında değişen çok geniş bir yelpazeye yayıldığı görülmektedir. Bu kadınların yaş ortalaması 40 yaş civarıdır.

Kadınların doğum yerleri de oldukça çeşitlilik göstermektedir. Anket yapılan kadınların %55'i Zonguldak doğumludur. Bunu %8'le Trabzon ve %4 ile Giresun ve Bartın izlemektedir.

Anket yapılan kadınların eğitim durumları Türkiye, Türkiye kentsel kesimi, Karadeniz bölgesi bütünü ve Zonguldak ili geneli ile karşılaştırıldığında (Tablo 3.98), öncelikle okuma yazma bilmeyen kadın nüfusun oranının çalışma alanında anket yapılan kadınlar için %13,75 olduğu görülmektedir. Bu oran

Türkiye ve Zonguldak geneline göre çok daha düşük bir sonuca işaret etmektedir ancak bu sonuçta, anket yapılan alanın sadece Zonguldak merkez ilçeyi kapsamasının rolü bulunmaktadır. Türkiye kentsel alanında, okuma yazma bilmeyen kadın oranının %20 ve çalışma alanında aynı oranın %13,75 olduğu göze alındığında, Zonguldak kent merkezinde, bir öğretim kurumundan mezun olarak okuma yazma öğrenen oranın Türkiye kentselinin ortalamasının üzerinde olduğu görülmektedir. Anket yapılan Zonguldak kent merkezinde okuma yazma bilen kadın nüfusu da tüm kadın nüfusun %86,25'idir. Anket yapılan kadınların %9'una yakını herhangi bir okula gitmeden okuma yazma öğrenmişlerdir. Diğer bir değişle, kadınların tamamına yakını bir öğretim kurumu aracılığı ile okuma yazma öğrenmişlerdir. Okuma yazma bilen kadınların yarısına yakını ilkokul mezunudur. (%46,62) Bu oranın Türkiye, Türkiye kentsel kesiminin, Karadeniz Bölgesi ve Zonguldak il genelinin oranlarına çok yakın olduğu göze çarpmaktadır. Bu durum, kentsel alanda okuma yazma bilen insanların çoğunun (%60'dan fazlasının) sadece ilkokul mezunu olması, henüz kent merkezlerinde dahi eğitime ilişkin talebin ve kentsel altyapının henüz sağlanamadığı sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Diğer yandan kadınların %10'u ortaöğretim, %17'si de lise mezunudur. Bu oranlar Türkiye kentsel kesim için saptanan sonuçlara göre değerlendirildiğinde, çalışma alanı bütünündeki ilköğretim mezunu kadın oranının Türkiye kentsel kesimi için saptanan orandan düşük olduğu, lise mezunu kadın oranının ise Türkiye kentsel kesimi için saptanan orandan hayli yüksek olduğu gözlenmiştir. Anket yapılan 320 kadın içerisinde 22 kadın da yüksekokul ve fakülte mezunudur. Özetle, alan çalışmasının verileri Zonguldak kent merkezinde yaşayan kadın nüfusun eğitim açısından Türkiye kentsel alan ortalamasının üzerinde bir eğitim düzeyine sahip olduğunu, bu eğitilmiş nüfusun özellikle ilkokul üzeri eğitim düzeyinin diğer kentsel alan ortalamalarından oldukça yüksek olmasının kentin sanayi ağırlıklı yapısıyla ilintili olabileceği varsayımını güçlendirmektedir.

Tablo 3.97 Okuryazarlık ve Cinsiyete Göre Nüfus, 1990 (1)

Nüfus	Türkiye	Türkiye Kentsel Kesim (2)	Karadeniz	Zonguldak	Çalışma Alanı
Toplam	49.163.110	-	7.093.015	945.047	631
Erkek	24.856.528	-	3.444.021	460.947	311
Kadın	%100,00 24.306.582	%100,00	%100,00 3.648.994	%100,00 484.100	%100,00 320
Okuma yazma bilmeyen	9.587.981	-	1.527.262	165.898	58
Kadın	%28,00 6.808.809	%20,00	%30,14 1.099.861	%25,14 121.721	%13,75 44
Okuma yazma bilen	39.555.483	-	5.564.331	779.021	573
Kadın	%71,95 17.488.623	%80,00	%69,84 2.548.588	%74,84 362.317	%86,25 276
Bir öğrenim kurumundan mezun olmayan	7.817.536	-	1.235.797	164.965	35
Kadın	%15,51 3.770.460	%13,00	%16,75 611.390	%17,63 85.355	%8,12 26
Bir öğrenim kurumundan mezun olan	31.720.315	-	4.326.369	613.980	538
Kadın	%56,40 13.710.848	%67,00	%53,06 1.936.297	%57,20 276.932	%78,12 250
İlkokul mezunu	22.681.303	-	3.312.274	474.162	282
Kadın	%43,14 10.486.693	%44,50	%44,13 1.610.340	%47,62 230.574	%45,62 146
Ortaokul mezunu	3.697.536	-	446.379	63.345	90
Kadın	%5,42 1.317.530	%9,00	%3,97 144.940	%4,31 20.887	%10,62 34
Lise mezunu	2.805.852		293.975	34.285	120
Kadın	%4,58 1.114.029	%8,50	%2,80 105.484	%2,87 13.913	%16,87 54
Yüksekokul ve fakülte mezunu	1.497.345	-	142.206	18.817	63
Kadın	%1,84 449.309	%5,00	%0,99 36.160	%1,09 5.324	%6,87 22
Öğrenim kurumu bilinmeyen	8.534	-	470	53	-
Kadın	%0,01 3.109	-	%0,01 163	%0,01 15	-
Mezun olup olmadığı bilinmeyen	17.632	-	2.165	76	-
Kadın	%0,03 7.315	-	%0,02 901	%0,01 30	-
Okuma yazma bilip bilmediği bilinmeyen	19.646	-	1.422	128	-
Kadın	%0,03 9.150	-	%0,01 545	%0,01 62	-

(1) 6 ve daha yukarı yaştaki nüfus
(2) Hacettepe Nüfus ve Sağlık Araştırması-1998
Kaynak: DİE Nüfus İstatistikleri ve Zonguldak Alan Çalışması

Anket yapılan hane reisi ve eşlerin eğitim durumları incelendiğinde, tablodan da anlaşılacağı gibi, hane reisi ile eşinin eğitim durumları arasında çok ciddi farklılaşmalar olduğu görülmektedir. Okuma yazma bilmeyen kadın sayısı okuma yazma bilmeyen hane reisi sayısının yaklaşık üç katı orandadır. İlkokul, ilköğretim ve lise mezunu hane reisi sayısı ile aynı kurumlardan mezun kadın sayısı arasında bariz farklar gözlenirken, bu fark yükseköğretimde en yüksek değere ulaşmaktadır, diğer bir değişle, yüksekokul mezunu erkeklerin sayısı kadınların sayısının iki katıdır. Okuma yazma bilmeyenler oranının kadınlarda %14'ü bulması, okuma yazma bilenlerin ise üçte ikisine yakınının sadece ilkokul mezunu olması, kadınların eğitim durumuna ilişkin çarpıcı sonuçlardır. Zonguldak'ta yapılan alan çalışması sonucunda, kentsel alandaki hane reisi ve eşlerinin eğitim durumuna dair ulaşılan bu sonuçlar, eğitimin Zonguldak il merkezinde yaşayan kadınların çalışma yaşamından sosyal yaşamına kadar pek çok olguyu etkileyen ve açıklayabilen bir değişken olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Kentin sanayi ağırlıklı karakteri, kadını çalışma yaşamından dışlamış, bu durumun sonucunda da kadınlar için eğitim gereksiz bir olgu haline gelmiştir. Anket bulgularına göre, alanda lise mezunu kadın oranı tüm kadınların %16,8'idir. Bu oran 54 kadına denk düşmektedir. Ancak tüm kadınlar içerisinde çalışan kadın sayısı 37'dir ve bu sayıya eviçi enformal işlerle uğraşan kadınlar da dahildir. Sonuçta, lise eğitimi almış olmak bile, Zonguldak'ın sanayi ağırlıklı yapısı içerisinde kadınların çalışması için yeterli olmamaktadır.

Tablo 3.98 Çalışma Alanı: Hane Reisi ve Eşinin Eğitim Durumu

Eğitim Durumu	Hane Reisi	Eşi
Okuma Yazma Bilmeyen	%4,5	%13,7
İlkokul Mezunu	%42,7	%45,6
İlköğretim Mezunu	%18,0	%10,6
Lise Mezunu	%21,5	%16,8
Yüksekokul Mezunu	%13,1	%6,7
Toplam	%100,0	%100,0

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

3.4.3. Kadın ve Çalışma Yaşamı

Alanda anket yapılan kadınların çalışma yaşamları incelendiğinde, şu an itibariyle kadınların %88'e yakınının herhangi bir işte çalışmadığı, ancak %12'sinin çalıştığı görülmektedir. Bu bağlamda çalışan kadınların oranı oldukça düşük düzeydedir. Bu oran 320 kadın içerisinde 37 kadına denk düşmektedir. Çalışan kadınların çalıştıkları sektörler dağılımı incelendiğinde ise, kadınların %68 oranında kamu sektöründe, %27 oranında özel sektörde, %5 oranında da enformel sektörde çalıştıkları gözlenmektedir.

Yapılan iş türü ise, şekil 3.1'de görüldüğü gibi; %65 oranında memurluk, %17 oranında küçük esnaflık, %9 oranında vasıfsız işçilik, %3 oranında vasıflı işçilik ve yine %3 oranlarında ev içi ve ev dışı enformal işlerdir.

Şekil 3.1 Çalışan Kadınların Yaptıkları İşler

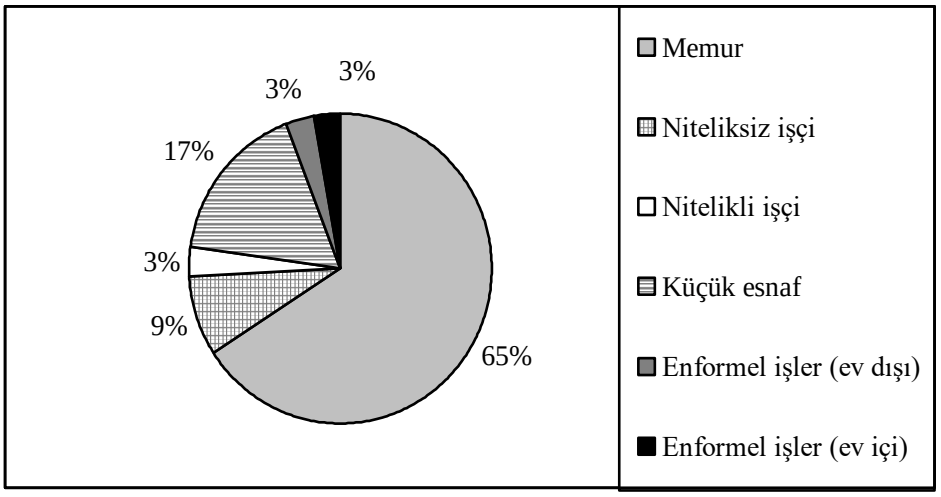

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Hacettepe Üniversitesi tarafından yapılan araştırma sonuçlarına göre ülkemizde kentsel kesim için kadınların çalışma oranı %51'dir. Ancak bu rakam, kentin merkezi dışındaki ilçelerini de kapsadığından çalışma alanı bulgularıyla karşılaştırma yapmak anlamlı olmayacaktır. Zonguldak kent merkezinde gerçekleştirilen kadın anketi sonuçlarında ise kadınların çalışma oranı %12'dir. Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından yapılan araştırmaya göre ise (Tablo 3.99), Zonguldak il geneli itibariyle, kadın nüfusun %53'ünün son hafta içinde iktisaden faal olduğu saptanmıştır. Ancak il geneline ilişkin veriler tarımsal alanda çalışanları da içerdiği için yapılabilecek karşılaştırmanın çok anlamlı olmayacağı belirtilmelidir.

Tablo 3.99 Son Hafta İçinde İktisaden Faal Olma Durumuna Göre Nüfus, 1990 (1)

Nüfus	Türkiye	Karadeniz	Zonguldak
Son hafta içinde iktisaden faal olan	24.726.601	3.995.979	488.349
Erkek	16.073.560	2.207.864	273.827
Kadın	8.653.041	1.788.115	214.522
Son hafta içinde iktisaden faal olmayan	16.030.516	1.878.070	290.807
Erkek	4.459.698	617.566	103.890
Kadın	11.570.818	1.260.504	186.917
Bilinmeyen	26.314	1.929	142
Erkek	15.467	1.177	78
Kadın	10.847	752	64

(1) 12 ve daha yukarı yaştaki nüfus
Kaynak: DİE Nüfus İstatistikleri

Bütünüyle değerlendirildiğinde, Zonguldak il merkezinde yapılan anket sonuçları kadınların işgücüne katılımlarının oldukça sınırlı olduğunu göstermektedir. Kentte kadınların işgücüne katılımlarının bu denli sınırlı kalmasının olası nedeni, Zonguldak ve çevresinde egemen sektörün madencilik olması ve kadınların çalışabileceği alanların bulunmaması olarak kabul edilebilir. Ancak sınırlı sayıdaki eğitimli kadın kendilerine kamu sektöründe yer bulabilmiştir. Tablo 3.100'de çalışan kadınların eğitim durumları yer almaktadır. Tablodan da görüldüğü gibi anket yapılan örneklem içerisindeki çalışan kadınların %50'sine yakını yüksek okul veya fakülte mezunu, %30'una yakını ise lise mezunudur. Üniversite ve lise mezunu kadınların büyük bir çoğunluğu kamu kurumunda memur olarak daha az bir bölümü ise özel sektörde vasıflı işçi olarak çalışmaktadır. Bu durum kadınların çalışma yaşamının varolmasında özellikle lise ve yüksek öğrenimin önemini açıkça göstermektedir.

Tablo 3.100 Çalışan Kadınların Eğitim Durumları

Çalışan Kadınlar	Mezun Olunan Okul					Toplam
	Hiç Okula Gitmeyen	***İlkokul***	***İlköğretim***	***Lise***	***Yüksek Okul Fakülte***	
Sayı	3	3	4	10	17	37
Yüzde	%8,1	%8,1	%10,8	%27,0	%46,0	%100,0

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Herhangi bir eğitim almamış kadın işgücü ise, ya enformel sektörde yer almakta, ya da vasıfsız işçi olarak kullanılmakta ve çoğu zaman da, emeğinin karşılığını alamamaktadır. Özel madenlerde kaçak olarak çalıştırılan kadın işçiler ile özel sektör tarafından düşük ücretle çalıştırılan kadınlar bu durumun en açık örneğidir.

Kadınların işgücüne sınırlı katılımında, eğitim yetersizliği ve işin gerektirdiği niteliklere sahip olmaması gibi nedenlerine koşut olarak, geleneksel kültürel yapının rolü de yadsınamaz. Kırsal yaşamdan kentsel yaşama geçişi halen yaşamakta olan maden işçisi, kırsal kesimden getirdiği düşünce ile eşinin evde kalmasını istemektedir. Aşağıdaki tabloda kadınların çalışma durumları ile eşlerinin iş durumları karşılaştırılmıştır.

Tablo 3.101 Kadının Çalışma Durumu ile Eşinin İş Durumunun Karşılaştırılması

Kadının Çalışma Durumu	**Hane Reisinin Yaptığı İş**							**Toplam**
	Memur	***Nitelikli İşçi***	***Niteliksiz İşçi***	***Küçük Esnaf***	***Enformel İşler***	***Emekli***	***İşsiz***	
Evet	20 %54,0	3 %8,1	2 %5,4	4 %10,8	-	4 %10,8	4 %10,8	37 %100,0
Hayır	46 %16,2	55 %19,4	48 %16,9	24 %8,4	8 %2,8	87 %30,7	15 %5,3	283 %100,0
Toplam	66 %20,6	58 %18,1	50 %15,6	28 %8,8	8 %2,5	91 %28,4	19 %5,9	320 %100,0

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Alanda yapılan anketten elde edilen veriler doğrultusunda, kadınların çalışma durumu ile hane reisinin yaptığı iş arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki görünmektedir. Çalışan kadınların eşlerinin meslek profillerine baktığımızda, çalışan kadınların eşlerinin %54'ünün memur olarak çalıştıkları gözlenmektedir. Bütün olarak değerlendirildiğinde ise, çalışan kadınların eşlerinin %67,5 oranında ücretli maaşlı olarak çalıştıkları görülmektedir. Bu oranın yüksek olması erkeğin çalışma yaşamında formel kesimle bağları güçlendikçe ve eğitim düzeyi yükseldikçe, kadının çalışmasına ilişkin tutumunda daha olumlu olmaya başlaması şeklinde yorumlanabilir. İşsiz erkeklerin eşlerinin de görece yüksek oranda çalışıyor olması, bu hanelerde geçimin büyük ölçüde kadın tarafından sağlandığı biçiminde yorumlanabilir. Çalışmayan kadınların eşleri ise genellikle vasıflı ya da vasıfsız işçi ile çoğunlukla da işçi emeklisi olan erkeklerdir.

Maddi durumu geçinmesine yeterli olan madenci ailelerinde, kadınlarda çalışmayı istememekte, evde kalmayı yeğlemektedirler. Kadın anketi sonuçları da bu durumu doğrular gözükmektedir. Sonuçlara göre, çalışmayan veya ev içi enformel sektörde çalışan kadınların yalnızca %35'i ev dışında düzenli bir işte çalışmayı istemektedir.

Aşağıdaki tablo çalışmak isteyen kadınların halen çalışmama nedenini göstermektedir. Nedenler arasında ev içi sorumluluklar başı çekmektedir. Bunu yaşlılık ve iş olanaklarının bulunmaması ve eşinin izin vermemesi izlemektedir. Kadınların büyük bir çoğunluğu, kendilerinde çalışmak için yeterli gücü göremediklerinden, çalışma koşullarından emin olamadıklarından ve bunlara koşut olarak çalıştıkları zaman ev işlerini aksatacaklarını düşündüklerinden çalışmadıklarını belirtmişlerdir. Anket yapılan mahallelerde, hane reisi emekli olmuş hanelerin yoğun olarak (anket yapılan hanelerin %35'i) bulunması ve

anket yapılan kadınların yaş ortalamasının 40 civarlarında olması, bu durumda önemli etken olarak kabul edilebilir.

Tablo 3.102 Kadınların Çalışmama Nedeni

Neden	Sayı	Yüzde (%)
Eşi istemiyor	14	8,8
Ev içi sorumluluklar	52	32,7
Eğitim yetersizliği	3	1,9
Yaşlılık	49	30,8
Sağlık sorunları	13	8,2
İş olmaması	26	16,4
Emeklilik	2	1,3
Toplam	**159**	**100,0**

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Çalışmak istemeyen kadınların başlıca gerekçeleri ise %40'ları geçen bir oranda yine yaşlılıktır. Bunu ev içi sorumluluklar ve çalışmaya gerek duymama gibi nedenler izlemektedir.

Tablo 3.103 Kadınların Çalışmak İstememe Nedeni

Neden	Sayı	Yüzde (%)
Eşi istemiyor	1	1,9
Ev içi sorumluluklar	11	21,2
Eğitim yetersizliği	3	5,8
Yaşlılık	21	40,4
Sağlık sorunları	5	9,6
Çalışmaya ihtiyaç duymama	11	21,2
Toplam	**52**	**100,0**

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Aşağıdaki grafik, çalışan kadınların zaman içerisinde yaptıkları işlerin dağılımını yansıtmaktadır. Analizde kadınların halen çalıştıkları işleri ya da ayrılmadan önce yaptıkları son iş ile bundan bir önce yaptıkları işler temel alınmıştır. İki dağılım karşılaştırıldığında,çalışan kadınların memur olarak çalışmaktaki artan yüzdeleri ve vasıfsız işçi olarak çalışmaktaki azalan yüzdeleri dikkati çekmektedir. Böylesi bir eğilim, son yıllarda kadınların kamu sektöründe istihdam edilme ve vasıflı işçi olarak çalışma olanaklarının arttığını göstermektedir. Diğer yandan, enformal sektörde çalışan kadınların yüzdesi zaman içinde değişmemiştir ve küçümsenemeyecek boyutlardadır. Ev içi ve ev dışı enformal sektörün varlığını zaman içerisinde değişmeden koruması, Zonguldak'ta kadınların çalışma yaşamına katılamamasının önemli bir göstergesidir. Kadın kendisine ancak enformal sektör içinde değişmeden kalabilen bir yer edinebilmiştir. Bu bağlamda, kadının çalışma yaşamının onun sosyal yaşamı üzerindeki etkisi açıktır. Düzenli ve sürekli bir iş olanağı olmayan kadın için, enformel iş bağları, kadının toplum içinde belirsiz bir rol

alması ve sosyal güvenlikten yoksun kalmaları anlamına gelmektedir. Nitekim anket yapılan çalışan kadınların, %20'sine yakınının hiç bir sosyal güvencesi bulunmamaktadır. Yine çalışan kadınların ancak %28'i bir sendikaya üyedir.

Şekil 3.2 Çalışan Kadınların Zaman İçerisinde Yaptıkları İşler (%)

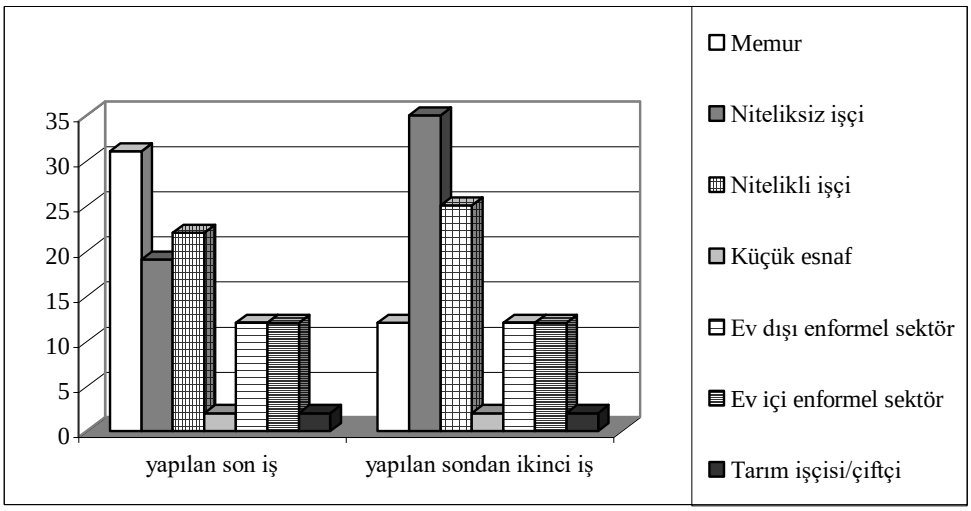

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Alanda anket yapılan çalışan kadınların gelir dağılımları aylık 5 milyondan 400 milyona kadar uzanan bir çeşitlilik göstermektedir. Çalışan kadınların gelirlerinin çoğunluğu, hanenin mutfak ve temizlik masrafı için kullanılmaktadır. Kadınların gelirlerine ve tüketimlerine ilişkin değerlendirmeler "Geçinme Stratejilerinin Dönüşümü" bölümünde daha ayrıntılı olarak yapılacaktır.

3.4.4. Kadın ve Sağlık

Yapılan kadın anketi doğrultusunda incelenecek diğer bir konu Zonguldak kent merkezinde kadınların içerisinde bulunduğu yaşam ve sağlık koşullarıdır. Anketten elde edilen sonuçlara göre, öncelikle kadınlara hastalık durumunda doktora gidip gitmedikleri sorulmuştur. Kadınların %18'i bu soruya doktora gitmiyorum şeklinde yanıtlamışlardır. %6'sı ise cevap vermekten çekinmiştir. Bu şekilde değerlendirildiğinde, kent merkezindeki mahallelerde oturan her dört kadından üçü herhangi bir hastalık durumunda doktora gitmektedir.

Gidilen sağlık kurumları incelendiğinde, kadınların çoğunlukla eşlerinin sigortasından yararlanarak SSK ve Devlet Hastanelerine gittikleri görülmektedir. Özel sağlık kurumlarına gidebilen %2'lik bir kadın nüfusu dilimi bulunmaktadır.

Anket yapılan kadınların %63'ü sağlık sorunları olması durumunda yardım almaktadır. %40'ına yakını ise herhangi bir kişiden yada kurumdan sağlık sorunlarına ilişkin olarak yardım almadığını belirtmiştir. Yardım alınanlar genellikle akraba ve komşular olmaktadır. Kadın sağlığı ile ilgili kurumların bulunmayışı kadınları zor durumlarda maddi, manevi ve diğer konularda ağırlıklı olarak yakınlarından yardım almaya yöneltmiştir.

Alanda anket yapılan kadınların hamile kalma sayılarına bakıldığında, kadınların %30'unun bir veya iki kez hamile kaldığı, %45'inin iki ile beş kez arasında hamile kaldığı, %25'inin ise beşten fazla kez (5 ile 15) hamile kaldığı görülmektedir. Bu kadar yüksek hamile kalma oranları bulanan kadınların, bir yaşından önce ölen 70 çocukları bulunmaktadır. Diğer bir değişle toplam 390 doğum içerisinde 70 çocuk bir yaşından önce kaybedilmiştir. %17'leri bulan çocuk kaybının yüksek bir oran olduğu açıktır.

Kadınların %35'i kürtaj yaptırmıştır. Kürtaj yaptıran kadınların %60'ı bir kez, %25'i iki kez kürtaj yaptırmıştır. Geriye kalan %5'lik dilimdeki kadınlar ise, 3 ila 6 arasında değişen sayılarda kürtaj yaptırmıştır. Kadınların %5'i isteyerek düşük yapmışlardır. Bunun sonucunda da kadınların %40'ı en az bir kez kürtaj ya da isteyerek düşük yapmışlardır. Diğer yandan kadınların %25'i en az bir kez kendiliğinden düşük ya da ölü doğum yapmışlardır.

Yapılan düşük ya da kürtajın nedeni, %50 oranında geçim sıkıntısı, bakamama, başka çocuk istememe gibi nedenler iken, %50 oranında ise sağlık sorunlarıdır.

Hamile kalan kadınların, toplam hamile kalma sayısına temel alındığında, yapılan doğum, kürtaj ve düşük sayıları Tablo 3.104'deki gibidir.

Tablo 3.104 Kadınların Hamile Kalma Sayısına Göre Doğum İstatistikleri

Hamile kalma sayısı	638
Canlı doğum sayısı	260
Ölü doğum sayısı	30
Bir yaşından önce kaybedilen bebek sayısı	70
Kürtaj sayısı	160
İsteyerek yapılan düşük sayısı	28
Düşük sayısı	90

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Kadınların yaşayan kaç çocukları olduğuna bakıldığında ise, bir çocuğu olan kadınların oranının %14, iki çocuğu olan kadınların oranının %39, üç çocuğu olan kadınların oranının %26, dört çocuğu olan kadınlarının oranının %11, beşten fazla çocuğu olan kadınların oranının %10 olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara göre, kadınların %47'sinin üç ve üçten fazla çocuğu olduğu

görülmektedir. Bu sonuç, kent yaşamına katılmış fakat halen kırsal değerleri taşıyan hanelerin çoğunlukta olduğuna işaret etmektedir.

Ölü doğumların, bir yaşından önce ölen bebek sayısının ve yapılan düşük sayısının fazla olmasının en önemli nedeni kadınların doğum öncesinde ve sonrasında yeterli sağlık bilgisi ve yardımını alamamış olmalarıdır. Bu durumu doğrulayan örnekler yine anket sonuçlarından elde edilmiştir. Son hamileliklerinde hiçbir şekilde doktor denetiminde olmayan kadınların oranı %25'dir, buna koşut olarak şehir merkezindeki mahallelerde yaşamalarına karşın kadınların %20'sine yakını son doğumlarını hastane yerine evlerinde yapmışlardır.

3.4.5. Toplumsal İlişki Ağları ve Kadın

Toplumsal ilişki ağlarını kurma ve sürdürme rolü kadınların uğraşı alanı olarak gelişmiştir; çünkü erkekler, zamanlarının çoğunluğunu genellikle ev dışında çalışarak gelir sağlamak için kullandıklarından, ilişki ağlarının sürekliliğini sağlamak için fazla çaba harcayamamaktadırlar. Toplumda kurulan bu ilişki ağları, toplumda bilgi akışı, paylaşım, katılım gibi konularda ve olası sorunların çözümünde önemli olabilmektedir.

Yardımlaşma, toplumsal ilişkilerin gözlendiği ilk süreci oluşturmaktadır. Yardımlaşma, haneler, özellikle de kadınlar arasında bir toplumsal güvence mekanizması olarak işletilmektedir. Ülkemizde refah politikalarının sınırlı oluşu, bu açığın çoğu zaman yardımlaşma, dayanışma ve aile içi ilişkiler ile giderilmesini zorunlu kılmaktadır. Zonguldak kent merkezinde yapılan kadın anketi de bu tür sonuçları doğrulamaktadır. Ankette kadınlar arası yardımlaşma konuları ve yardım istenen kişiler incelenmiştir. Elde edilen veriler, kadınların maddi sorunların çözümünde büyük oranda birbirlerinden yardım aldıklarını göstermektedir. Tablo 3.105'te de görüldüğü gibi yardımlaşma nedenleri; maddi destek almak, özel durumlarda ortaya çıkan sorunları çözmek ve manevi destek sağlamak olarak sıralanmaktadır. Ancak, hiçbir şekilde yardım istemeyen, hem cinsleriyle yardımlaşmayan kadınların yüzdesinin %20'lere yakın olması da dikkati çeken bir unsurdur. Bu durum, hayat koşullarının yol açtığı geçim derdinin, insanları yardımda bulunamayacak, dolayısı ile de yardım talep edemeyecek bir konuma getirmesi biçiminde bir eğilimle açıklanabilir.

Tablo 3.106'da kadınların zor durumlarda yardım aldıkları kişiler görülmektedir. Alan çalışması verilerine göre kadınlar en çok yakın akrabalarından yardım almaktadırlar. Bunu benzer bir oranla komşular izlemektedir. Dolayısı ile, komşular uzakta oturan veya hanenin ikinci dereceden akrabalarına yeğlenmektedir. Bu durum komşuluk ilişkilerinin yadsınamayacak derecede geliştiğinin göstergesidir. Devlet ve kamu kurumlarından, yerel yönetimlerden hemen hiç yardım alınamaması ise, kentte herhangi bir sosyal yardım politikasının uygulanmadığını göstermektedir.

Tablo 3.105 Kadınlar Arası Yardımlaşma Konuları

Yardımlaşma Konusu	Sayı	Yüzde (%)
Manevi destek	51	16,0
Maddi destek	108	33,7
Ev içi sorumluluklar	47	14,7
Ev içi üretim	3	0,9
Özel durumlar	51	16,0
Yardım istemiyor	60	18,8
Toplam	**320**	**100,0**

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Tablo 3.106 Yardım İstenilen Kişiler

Yardım İstenilen Kişi	Sayı	Yüzde (%)
Komşular	70	21,8
Akrabalar	47	14,6
Yakın akrabalar	98	30,6
Komşu ve akrabalar	27	8,4
Arkadaşlar	13	4,0
Diğer/devlet	11	3,4
Bilmeyen	54	16,8
Toplam	320	100,0

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Kadınların boş zamanlarında ne tür işlerle uğraştıklarına bakılıdığında, boş zaman uğraşı olarak ilk sırayı yaklaşık %50 gibi yüksek bir oranda elişi faaliyeti almaktadır. Bunu %13 ile akraba gezmesi ve evde yapılan diğer boş zaman uğraşıları izlemektedir. Bu sonuçlar Zonguldak kent merkezinde kadınların çok az bir yüzdeyle kültürel etkinliklere katıldıklarını ve çok azının boş zamanlarını değerlendirirken okumayı seçtiklerini göstermektedir. Bu durum da kadınların büyük bir çoğunluğunun boş zamanlarında evlerine kapanıp, elişi yaptıklarını diğer bir önemli kısmının ise boş zamanlarını akraba gezmelerinde ve kadın toplantılarında geçirdikleri sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

Tablo 3.107 Boş Zamanlarda Yapılan İşler

Boş Zaman Uğraşı	Sayı	Yüzde (%)
Elişi	157	48,2
Kitap-gazete okuma	19	5,8
Akraba gezmesi	42	12,9
Ev işi	13	4,0
Dinlenme	24	7,4
Çocuklarla ilgilenme	17	5,2
TV izleme-müzik dinleme	17	5,2
Diğer	15	4,6
Boş zamanı yok	23	7,2
Bilmeyen/söylemeyen	8	2,1
Toplam	320	100,0

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Kadınların %35'ine yakını gazete okumamaktadır. Okuyanların ise %25'i maddi sıkıntılar ve diğer sebepler nedeni ile, belli bir gazeteyi değil de bulabildiği gazeteyi okumaktadır. Yine gazete okuyan kadınların %65'i düzenli olarak gazete okumamakta, ancak bazı günler gazete okuyabilmektedir. Gazete okumayan kadınların okumama nedenleri Şekil 3.3'de görülmektedir. Buna göre, kadınların %50'si okuma yazma bilmediğinden, %17'si gazete okuma alışkanlığı olmadığından, ilgilenmediğinden, sevmediğinden, %16'sı da ekonomik nedenler yüzünden gazete okuyamamaktadır.

Şekil 3.3 Kadınların Gazete Okumama Nedenleri

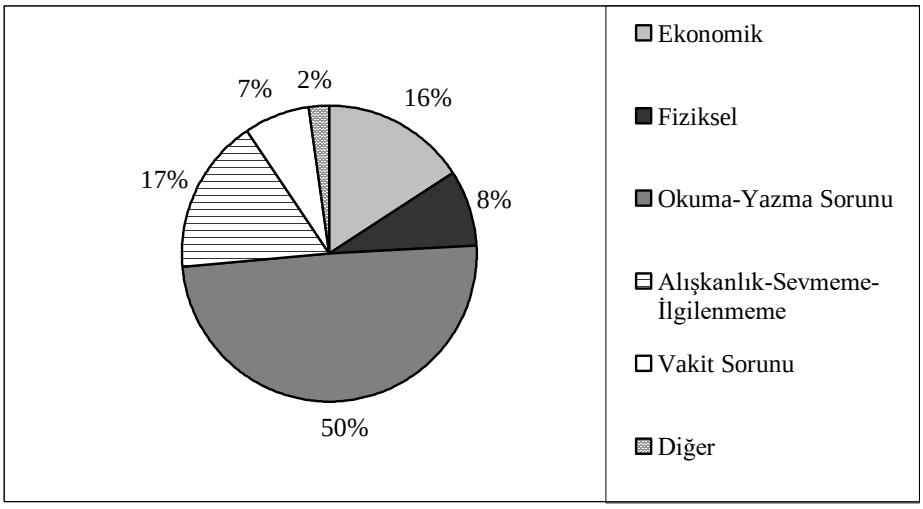

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Anket yapılan 320 kadından 238'i (%75) kadın toplantılarına katılmaktadır. Kadınlar arasında yapılan toplantıların türlerine bakıldığında ise, altın-para günlerinin sohbet toplantılarından az farkla bile olsa daha fazla yapıldığı görülmektedir. Toplantılar genellikle ayda bir olarak tertiplenmektedir. Haftada iki ve üzeri toplantı yapılma oranı ise %30'ları bulan yüksek bir orandır.

Evde, kadın toplantılarının ve elişi faaliyetlerinin yoğun olarak yapılması, kadınlar açısından ev dışı faaliyetleri önemli bir oranda azaltmıştır. Alanda yapılan anket sonuçlarına göre, kadınların 65'inin herhangi bir etkinlik için ev dışında toplanma durumu yoktur. Bu sonuç, Zonguldak'ta yaşayan kadınların içinde bulunduğu toplumsal ilişki ağlarının sınırını göstermektedir. Buna koşut olarak kentin değişik mahallelerde yaşayan kadınların %15'ine yakını (37 kadın) kent merkezine inmemekte ve kent merkezi ile hiçbir şekilde ilişkisi bulunmamakta, %5'i ise ancak üç-dört ayda bir kent merkezine inmektedir. Dolayısı ile Zonguldak örneğindeki kadınlar için temel olarak akraba veya komşuları ile kurulan toplumsal ilişkilerden bahsetmek gerekir. Kamu kurumlarıyla çeşitli mal ve hizmetlere ulaşmak amacıyla kurulan ilişkiler, kent merkezinde sosyal ve kültürel etkinliklere dayalı toplumsal ilişkiler, toplumsal

örgütlenmeye ilişkin olarak kurulan ilişkiler kadınların büyük çoğunluğu için söz konusu olmamaktadır.

Şekil 3.4 Ev Dışında Yapılan Aktiviteler

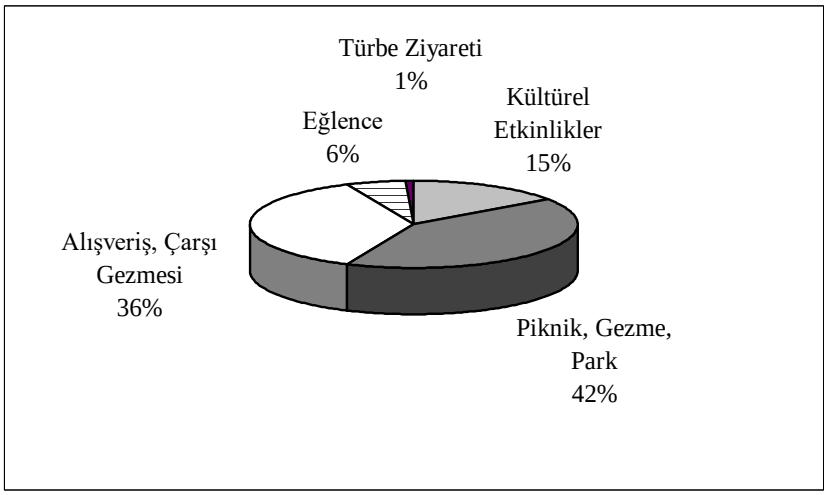

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Ev dışında yapılan etkinliklerin %90'a yakını Zonguldak kent merkezinde yapılmaktadır. Ev dışında toplanıp, genellikle ayda bir etkinlikte bulunan kadınlar, Şekil 3.4'de görülen etkinlikleri yeğlemektedirler. Zonguldak kent merkezine kadınlar genellikle gezme, parka gitme, alışveriş ve çarşı gezmesi gibi amaçlarla inmektedirler. Kadınların ancak %10'u sosyal ve kültürel etkinliklere katılmak için şehir merkezine inmektedir. Bu durumun temel nedeni kent merkezinin kültürel ve sosyal açıdan gelişmemiş bir yapıda olmasıdır. Ev dışında yapılan bu tür etkinlikler için Zonguldak kent merkezine inme sıklığı %45 oranında haftada bir iki, %35 oranında ayda bir ikidir.

Yaşanılan mekan ile toplumsal ilişkilerin oluşumu arasında ikili bir ilişkinin varlığından söz edilebilir. Mekan ve mekandan doğan süreçler, toplumsal ilişkilere yön verirler, ve toplumsal ilişkiler mekanının yeniden üretiminde temel rolü oynarlar. Mahallelerde anket yapılan kadınların %51'i gecekonduda, %41'i apartmanda, %8'i de bağımsız konutta oturmaktadır. Yaşam mekanı tercihleri kendilerine sorulduğunda, kadınların %60'ına yakını bağımsız konutta oturmayı, %40'i ise apartmanda oturmayı tercih etmektedir. Apartmanda oturma isteğinin bağımsız konuta göre ikinci sırada yer alması burada dikkati çeken unsurdur. Kent merkezinde, mahallelerdeki apartman yaşamından sıkılan kadın, bahçe içinde, komşuluk ve dayanışma ilişkilerinin olabildiği en üst düzeyde olduğu, geleneksel yaşam biçimlerine ve değerlerine uygun, ekonomik açıdan haneleri zorlamayacak ve çok çeşitli olanaklara sahip bağımsız konutta oturmak istemektedir. Kadınların diğer bölümü ise, başta apartman yaşamının sağlayacağı konfor olanaklarından, ardından apartman yaşamına ilişkin ve daha

çok kentte ait sosyal değerlerle yaşamak istediklerinden apartmanı yaşam mekanı olarak yeğlemektedir.

Kadın anketinde yer alan değişkenlerin son bölümünde kadınların politik tutum ve davranışları değerlendirilecektir. Kadınların %95'i, 320 kadından 305'i, en son genel seçimlerde oy kullanmıştır. Oy kullanan kadınların oy kullandıkları partilere göre dağılımı Şekil 3.5'de görülmektedir. Oy verilen parti, Zonguldak genelinde olduğu gibi, DSP'dir. Bu durum Zonguldak kent merkezinde yıllardır DSP'ye duyulan politik güvenin kadınlar için de sürdüğünün bir göstergesidir.

Şekil 3.5 En Son Genel Seçimlerde Oy Verilen Parti (%)

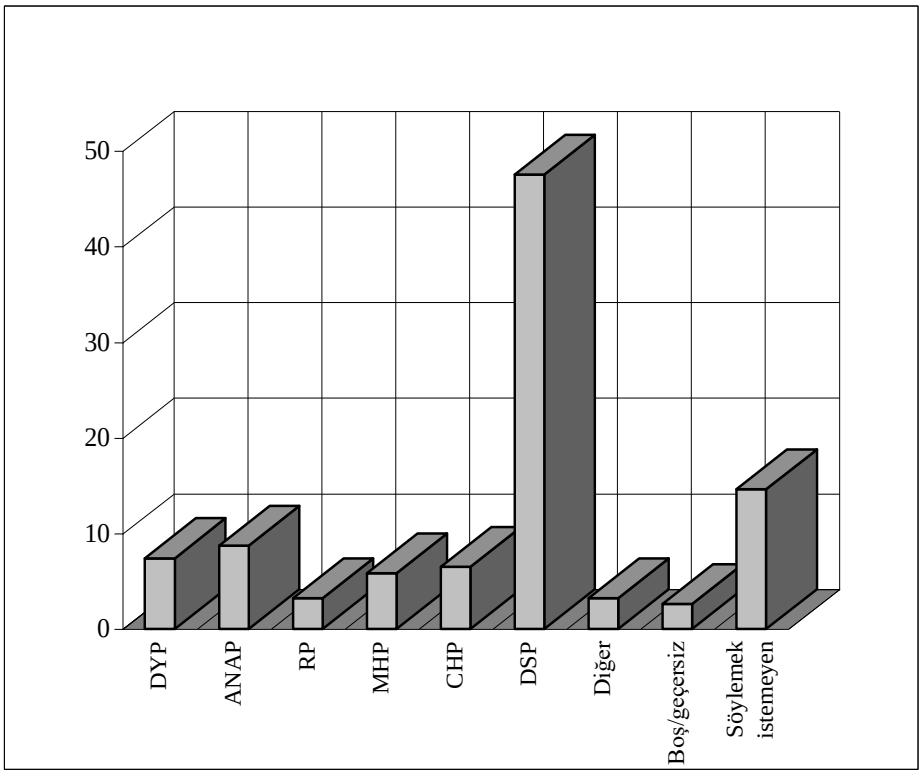

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Genel seçimlerde oy kullanmayan beş kadının 4'ü kazai veya dışsal nedenlerle oy kullanamazken, yalnızca bir kadın protesto ve güvensizlik nedeni ile oy kullanmamıştır.

En son yapılan yerel seçimlerde kadınların oy kullanma durumu değerlendirildiğinde (Şekil 3.6), kadınların yine %95'inin yerel seçimlerde oy kullandığı görülmektedir. Yerel seçimlerde de kadınların tercihi DSP'den yanadır. Ancak DSP yerel seçimlerde, genel seçimlerden daha fazla bir oy alma

yüzdesine sahiptir. Oy vermeyen beş kadından dördü kazai ve dışsal nedenlerle, biri ise protesto ve güvensizlik nedeni ile oy kullanmamıştır.

Şekil 3.6 Yerel Seçimlerde Oy Verilen Parti

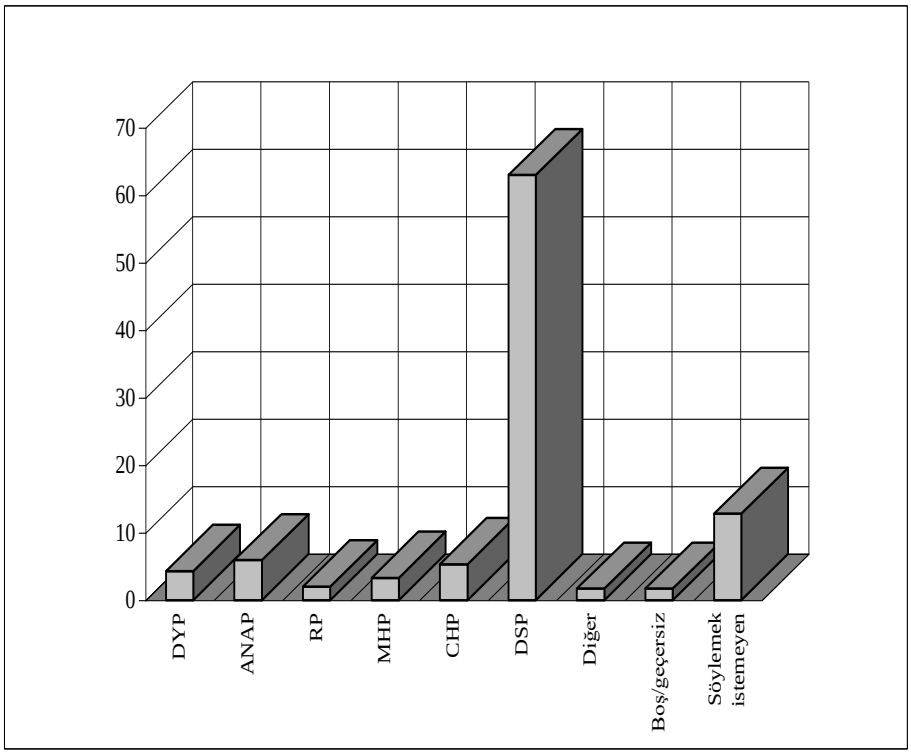

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Gelecek seçimlerde oy verip vermeyeceği sorulan kadınların %88'i oy kullanacağını,%12'si ise oy kullanmayacağını belirtmiştir. Kadınların olası seçimlerde oy vermeyi düşündükleri partiler değerlendirildiğinde Grafik 1.7'de görülen tablo ortaya çıkmıştır. Grafiğe göre tüm partiler olası seçimlerde oy kaybına uğrayacaktır. Ancak en çok oy ve güven kaybını Zonguldak'ta şimdiye kadar birinci parti olmayı sürdüren DSP yaşayacaktır. Neredeyse yarı yarıya oy kaybedecektir. Kararsız olan ve boş oy kullanmayı düşünen kadınların sayısı büyük yüzdelere ulaşmaktadır. Bu durum kadınlar arasında mevcut olan siyasete duyulan güvensizlik ortamına işaret etmektedir. Gelecek genel seçimlerde oy kullanmamayı düşünen kadınların %75'i protesto ve güvensizlik gibi nedenlerle bunu düşünmektedir. Kadınların %25'i ise kararsızdır. En son genel seçimlerde kadınların %5'inin kazai ve dışsal nedenler oy kullanamadığı düşünüldüğünde, kadınların ne denli büyük bir siyasi güvensizlik ortamı içerisinde bulunduğu görülebilir.

Şekil 3.7 Gelecek Seçimlerde Oy Verilecek Parti

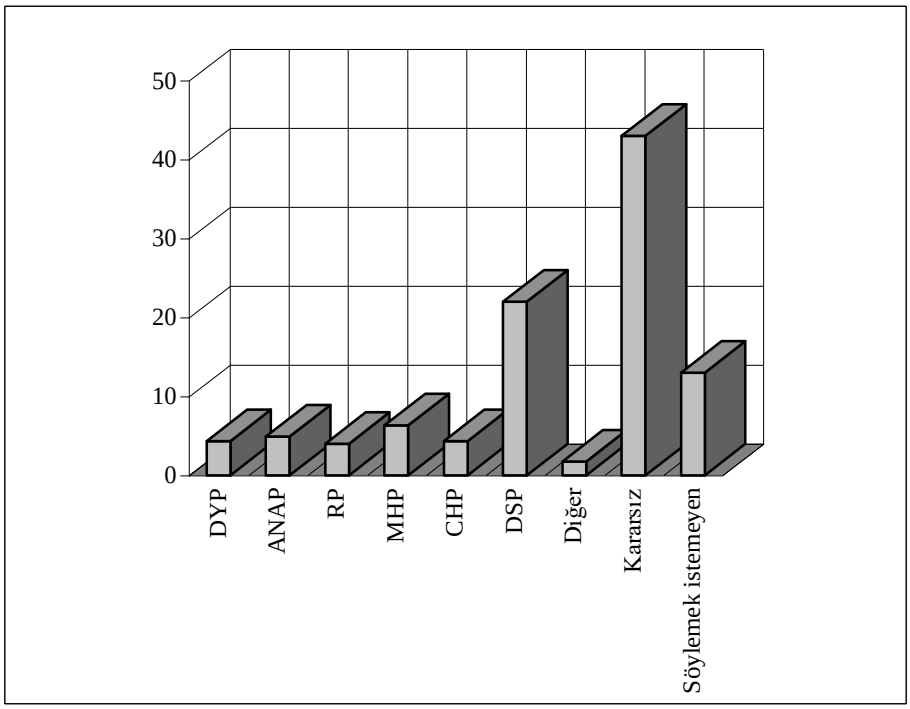

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Bu duruma koşut olarak, bu bölümde önemli olan bir diğer unsur ise, en son seçimlerde kadın ve erkeklerin tercihleri arasındaki benzerliktir. Kadınların %80'inin siyasi tercihleri eşleri ile aynıdır. Kadınların %15'i ise oy verdikleri partiyi söylemekten kaçınmaktadır. Bu kadınların büyük bir çoğunluğunun, eşlerinden farklı bir partiye oy kullanmalarının eşleri tarafından öğrenilebileceği korkusuyla oy verdikleri partiyi söylemekten kaçındıkları kanısındayız. Bu duruma koşut olarak, anket değerlendirmesi yapılan 320 kadın içerisinde yalnızca bir tanesinin oy verdiği parti ile üyelik-delegelik ilişkisi bulunmaktadır. Tüm bunlar, kadınların sadece oy kullanma düzeyinde olan siyasi katılımlarının ne kadar yetersiz olduğunu, onların siyasi bilinç ve katılımdan ne kadar uzak olduklarını göstermektedir.

4. SANAYİSİZLEŞME SÜRECİNİN YOL AÇTIĞI TOPLUMSAL SORUNLAR

4.1. GEÇİNME STRATEJİLERİNİN DÖNÜŞÜMÜ

Sanayisizleşme sürecinde Zonguldak'taki geçinme stratejilerinin dönüşümü incelenmeden önce ilk bölümde ilgili yabancı yazın taranmakta, konu kuramsal bir çerçevede değerlendirilmektedir. İkinci bölümde, ülkemizde maden işçileriyle ilgili 1970 ve 1980'lerde yapılan çalışmalar ve günümüzde yaşanan süreç irdelenmektedir. Son bölümde ise, proje grubunun Zonguldak'da yaptığı alan çalışması içinde, bir grup maden işçisiyle yaptığı yüz yüze görüşme ve anket çalışması değerlendirilmekte, geçinme stratejilerinde yaşanan dönüşüm ortaya konmaktadır.

4.1.1. İlgili Yabancı Yazının Değerlendirilmesi

Bu bölümde "geçinme stratejileri" kavramı çerçevesinde ilgili yabancı yazından yapılacak değerlendirmelerin kısa bir özeti yapılacaktır.

"Strateji" kavramı önceden belirlenen bir amaca ulaşmak için tutulan yolların ve uygulanan yöntemlerin tümü olarak tanımlanmaktadır. İnsanların yaşamlarını sürdürebilmesini, yoksullukla, değişen koşullarla mücadele edebilmesini bu bağlamda strateji olarak tanımlamak anlamlı gözükmektedir.

Sosyoloji yazınında strateji merkezli çözümlemenin güncelleşmesi konusunu tartışan makalesinde, Crow (1980), kuramsal anlamda stratejik çözümlemelerin, belirli ve akılcı eylemler için, geniş ölçüde tanımlanabilir toplumsal koşullar içerisinde kullanılabileceğini belirtir. Ona göre, insanlar planlı bir mücadeleden çok, denetimleri dışında gelişen bir ortamın kurallarına uyum sağlama çabası içindedirler. Strateji kavramının bu denli güncelleşmesini Crow her şeyden önce, aşırı yapısalcılığa karşı duyulan tepki ve aktörlerin toplumsal eylemlerin edilgen izleyicileri olmadığının vurgulanması çabası ile açıklar.

Strateji tartışmalarının önemli bir yönünü de bu stratejilerin kimin için geçerli olduğu sorunsalı oluşturmaktadır. Hane halkı stratejilerinden söz edildiğinde, hanenin kullanabileceği kaynaklar ve bu kaynakların kullanımı, idaresi ön plana çıkmaktadır. Buna koşut olarak, hane üyelerinin, dışsal koşullara tepki göstererek emek pazarına değişik biçimlerde ve yoğunluklarda katılımları ve hane yapısında, ilişki ağlarının bulunduğu düzlemlerde ortaya çıkan değişimler hane halkı çalışmalarının odak noktasını oluşturur. Hane halkı stratejileri, alan çalışmalarının da doğruladığı biçimde, insanların benzer davranış kalıpları geliştirmeleri, belirli bir yönde eğilimin ortaya çıkması olarak tanımlanmıştır. Pahl (1984), hanelerin çeşitli kararlar alırken tek bir akılcı davranış biçimi ile hareket etmediklerini, farklı akılcılıkların bir birleşimini kullandıklarını belirtir.

Örneğin hanedeki eşlerin çalışma yaşamına katılma kararı, ekonomik koşullar, yerel ekonominin özellikleri, toplumda geçerli tutum ve ideolojiler ve hane içi etkilerinin tümünden etkilenir, bunların etkisi altında verilir.

Böylesine geniş bir kavramı sadece yoksulluk stratejileriyle özdeşleştirmek ya da stratejilerin olmadığını, yoksulluk ya da benzeri durumlarda seçenek geliştirmenin olanaksızlığını düşünmek hatalı olacaktır. De la Rocha (1984)'ya göre, stratejik çözümleme dört olanak sağlar. İlk olarak stratejiler, toplumsal değişmeyi açıklamak için yapısal yaklaşımlara bir seçenek oluştururlar. İkinci olarak, stratejik yaklaşımlar geleneksel toplumlardan gelen gelenek ve görenekler dışında karar alıp eylemde bulunurlar. Üçüncü olarak, 1980'li yıllarla birlikte hem gelişmiş, hem de gelişmekte olan ülkelerde hanenin, değişen koşulları karşılama yeteneğini açıklamak için kullanılan bir araçtır. Son olarak da, stratejik yaşam, son derece düşük ücretle yaşamlarını sürdürmeye çalışan insanların mücadelesidir. Bu bağlamda, geçinme stratejileri, varolan ya da değişen koşullarla mücadele edebilmek için, insanlar tarafından oluşturulan ve geçimi sağlamayı olanaklı kılan çeşitli davranış ve ilişki birlikteliklerdir. Stratejilerin dışsal çevre tarafından koşullandırıldığı ve insanların kaynak geliştirip kullanma biçimlerinin daha geniş sosyal ve ekonomik çevre tarafından biçimlendirildiği göz önüne alınmalıdır. Stratejilerin zaman boyutu hem geçmişe, hem de geleceğe yönelik olarak çok uzun erimlidir. Roberts (1994)'e göre geçinme stratejileri basitçe bugünlük olmadığı gibi aktörlerin o an yarattığı izlenceler de değildir.

Geçinme stratejilerinin amacı yaşamın sürdürülmesidir. Stratejilerin belirlenmesinde amaçların, araçların ve kaynakların belirlenmesi büyük önem taşır. Hane halklarının ekonomik konularda yaptıklarda tercihleri anlayabilmek için amaç, araç ve kaynakların belirlenmesi temeldir. Bu etmenlerin çözümlemede içerilmeleri, örneğin, kadınların hane halkı ekonomisine katkıda bulunmak için yaptıkları tercihlerin mantığını anlamamıza olanak sağlar.

Geçinme stratejilerin önemli bir yönü de, geçinme stratejilerinin oluşumunda etkili olan dayanışma örüntüleridir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde yaşanan göç, nüfus artışı, ekonomik sorunlar, sanayileşme gibi süreçlerle yaratılan yeni toplumsal yapı beraberlerinde hemşehrilik, etnik topluluklar gibi dayanışma örüntülerini getirmişlerdir. Kentte kalış süresi uzadıkça, memleketteki yakınlar ile ilişkiler azalmakta, ortak yaşam mekanından kaynaklanan birlikte hareket etme gizilgücü arttıkça kentlerde mahallelerin birlikte hareket etme gizilgücü de artmaktadır. Göçle gelen mekansal ayrışmanın bir yönü, yabancı olunan bir yaşam alanında gereksinim duyulan dayanışmayı yaratmasıdır, bu da toplumsal ilişkilerin bir bakıma devamı ve geliştirilmesi anlamına gelir. Bu toplumsal ilişkiler, çoğunluk toplumunun değer ve normları dışındaki grupların kültürünü korumaya yarar. Bu ilişki ağları sayesinde bireyler birbirlerinden çeşitli yararlar sağlayabilirler.

Bu bağlamda, geçinme stratejilerine koşut olarak yaratılan dayanışma örüntüleri toplumsal örgütlenmenin en temel formunu oluşturur. Bireylerin kendilerini güvende hissettikleri örgütlü bir savunma, bir yaşama alanı ortaya çıkarır. Etnik ilişkilere bağlı dayanışma örüntüleri, kan bağı ve akrabalıktan başlayarak, aynı köyden, bölgeden olmaya, çıkar birliğine dayalı gruplaşmalara kadar uzanan geniş bir perspektifte oluşurlar hatta bu tür verili özellikler olmaksızın, ortak sorunları paylaşanlar arasında da ortaya çıkmaktadır. Yani, insanlar, etnikliğe bağlantılı olmayan ekonomik ve toplumsal nedenlerle de kendilerini grup olarak görme ve birlikte hareket etme eylemine gidebilmektedir.

Geçinme stratejilerinin mekansal boyutu diğer bir inceleme konusu olacaktır. Sermaye birikimine ve kapitalizmin sınıf ilişkilerinin yeniden üretiminde dışsal olmayan mekansal süreçler, sınıfsal çelişki ve çatışmalarında sürekli yaşandığı bir arenadır. Harvey'e göre, mekanın yönetim ve üretiminde güç sahibi olanlar, aynı zamanda mekan aracılığı ile güçlerini yeniden üretmede önemli bir araca sahip olurlar. Dolayısı ile kapitalist toplumsal ilişkiler içinde mekansal pratikler, sınıfsal bir anlam taşırlar. Ancak bu, mekansal pratiklerin "kapitalizmin bir ürünü oldukları" anlamına gelmez. Mekansal pratikler, sınıf, toplumsal cinsiyet etnik yapı veya diğer toplumsal pratiklerden kaynaklanan özel anlamlar taşırlar. Harvey mekandaki sınıfsal ayrışmayı vurgulayarak, farklı sınıfların topluluklarını ve yerleşimlerini farklı kurduklarından bahsetmektedir; ancak bunu evrensel bir eğilim olarak ele almamakta, aynı mekansal pratikler içindeki farklı sınıfsal içeriklerin de olabileceğini vurgulamaktadır.

Mekansal pratiklerde açık olan ayrım, alt ve üst gelir grupları arasındaki ikili yapıda netleşmektedir. Üst gelir grupları, değişim değeri üzerinden mekansal hareketlilik ve mülkiyet ile mekanı yönetirlerken, topluluğun oluşumu da değişim değerinin korunması ve güçlendirilmesi yönünde olur. Alt gelir grupları için ise, mekanın kullanım değeri önemlidir. Bu durumun sonucunda, kentsel mekanda denetim, etnik, dini ve statü ayrımları gündeme gelir. Bu düzeyde mekansal pratiklerin anlamı birbirleriyle çelişir. Bu kutuplaşma, sosyo-ekonomik kutuplaşma ile birlikte daha da berraklaşır ve sosyal-ekonomik yapı ile birlikte her ölçekte geçerliliği olan mekan ikili bir yapı yaratır.

Mekana yönelen ve mekanda belirlenen yaşam stratejileri, toplumsal grupların yaşam stratejilerinden etkilenir. Yaşam stratejilerinin mekansal boyutu ele alındığında mahalle ve konut ölçekleri belirgin biçimde ortaya çıkmaktadır. Mahalle ölçeği ile yaşam stratejilerinin ilişkisi üzerine yapılan çalışmalar temelde iki farklı yönde sonuçlanmıştır. Morris (1987)'e göre mahallede oluşan toplumsal ilişki ağları, kent mekanında gözlenen sosyal-ekonomik kutuplaşmanın altını çizmektedir. Dolayısı ile kent mekanında toplumsal gruplaşma (yerel toplumsal yapılar) bulunmaktadır. Pahl'a göre ise, mahalledeki komşuluk ilişkilerinde kutuplaşmalar olabilmektedir.

Konut ölçeği incelendiğinde ise, kentte yaşanılan konut, hem yaşam mekanı olarak (kullanım değeri üzerinden), hem de gelir kaynağı olarak (değişim değeri

üzerinden) önem taşımaktadır. Konutun beraberinde getirdiği mülkiyet sonucunda, üstünlük yaratması, sınıf oluşumuna yol açması, bunun da olası yaşam staratejilerini etkilediği gözlenmiştir.

Sonuçta kentsel sınıfların, yaşam alanına gereksinimleri ve ekonomik olanakları doğrultusunda gerçekleşen, zamana yayılmış mekan üretimi, mekan ve yaşam stratejileri arasındaki ilişkiyi açıkça ortaya koymaktadır.

Çalışmanın ikinci bölümünde Fine'in "The Coal Question", Norman'ın "Coal is Our Life" ve Warwick'in "Coal, Capital and Culture" eserlerine gönderme yapılarak, özellikle İngiltere'de, ekonomileri kömür sektörüne dayanan kentlerin geçirdiği süreçler incelenmiştir. Burada temel amaç, kömür üretimi ile varlığını sürdüren kentlerin diğer kentlerden farklı olan sosyal, ekonomik ve politik özelliklerinin belirlenmesi, kömür sektörünün önemini yitirmesi ile ortaya çıkan sanayisizleşme sürecinin sosyal yaşam ve geçinme stratejileri üzerinde yaratabileceği olası etkilerin ortaya çıkarılmasıdır.

Norman'ın (1969), "Coal is Our Life" isimli araştırması, İngiltere'de Ashton isimli bir madenci kentinde, 1900'lerde maden işçisinin aile yaşamı ve çalışma yaşamı üzerinedir. Asthon 19. yüzyılın sonlarına doğru bir çok İngiliz kasabası gibi, tarımdan sanayiye doğru geçişle birlikte, yoğun bir yapılaşma yaşamıştır. Yıllar boyu kömür sektörü sayesinde varlığını sürdüren Asthon'da madencilik dışındaki diğer sektörlerde belirgin bir geri kalmışlıktan sözedilebilir. Erkeklerin tamamına yakını maden işçisidir.

Kentte, madenciliğin doğası erkek işçiler için çeşitli iş imkanları yaratırken, kadın işgücünü madenlerden başka alternatifi olmayan bir çalışma ortamından dışlamış, çevre illerde sigortasız olarak çalıştırılan kadın işgücünü gündeme getirmiştir. Çalışma yaşında olan tüm erkekler istihdam edilirken, kadınlarda çalışma oranı çok düşüktür. Bu durum, kadın ve erkeklerin çalışma hayatları ile birlikte sosyal hayatlarını da birbirinden ayırmış, her iki cins için farklı dünyalar yaratmıştır. Erkekler ev yaşamları dışındaki zamanlarını tek başlarına gittikleri klüplerde geçirmektedirler. Genelde Asthon'da sosyal yaşam oldukça cansızdır.

1950'lerden sonra bu durumun farkına varılarak kadınlar için tekstil gibi yeni iş kollarının açılması sağlanmıştır. Asthon kentinde bugün gözlenen işsizlik, uluslararası ekonomik buhranlardan, kömür sektörünün yaşadığı krizlerden ve yerel ölçekte yaşanan ekonomik sorunlardan kaynaklanmaktadır. Maden kapatmaları, işten çıkarmalar, grevler, işi bırakmalar bu buhranların gözlenen sonuçlarıdır.

Warwick (1992) ise çalışmasında West Yorkshire'daki madenci topluluklarını incelemiştir. Bu toplulukların oluşum süreçlerinde etkili olan göç mekanizmalarının altı çizilmektedir. Bu göçlerin nedeni yerel maden ocaklarında yapılan kapatılmalardır. Temelde maden topluluklarının, doğası gereği üç süreçten geçtiğini söylenmektedir. Bunlar;

- Göç alma ve buna koşut olarak ortaya çıkan nüfus artışı
- Göç alma hızının yavaşlaması, ancak nüfus artışının göreceli olarak sürmesi
- Göç verme ve nüfusun azalmasıdır.

Warwick'e göre son süreçte yaşanan göç verme ve nüfus azalması, çoğu zaman madenlerin kapanması ile gündeme gelmektedir. Bu durumda maden toplulukları tümüyle yok olmamakta ancak varlıkları büyük ölçüde tehlikeye girmektedir.

İşgücünün hareketli doğası (maden sektörü içi ve diğer sektörlerle arasında) maden topluluklarında sürekli kültürel, sosyal, politik ve ekonomik değişimler yaratır. Bu tür değişimlerin varlığına karşın madenci toplulukları sosyal açıdan oldukça kapalı topluluklardır. Çoğunlukla sınıf içi evlilik yapılması bunun bir göstergesi olarak görülebilir.

Sanayisizleşmenin topluluklar üzerinde yarattığı sonuçlar, ilk bölümde özetlendiği gibi, Bluestone ve Harrison (1987) tarafından incelenmiştir. Ohio'daki çelik sektörü benzer bir biçimde önemini yitirdiğinde, 18.000'e yakın işçi issiz kalmıştır. Bu karar, işçileri çıkaran firma için açıkça, sermaye hareketliliğinin sağlanması ve artan kar oranları anlamına geliyordu. Böylece yeni yerlere yeni yatırımlar yapılabilecek, gelişme ve büyüme yönlendirilebilecekti. Ekonomide üst ölçekte gözlenen bu değişimle, yerel ölçekten bakıldığında ise açıkça görülen yerel ölçekte yaşanan ekonomik gerileme ve işsizliktir. Sanayinin önemini yitirmesiyle, ticari etkinlikler durgunlaşır, kamu girişimine artan bir taleple ihtiyaç duyulur. Etkinin boyutu ise sanayinin bölgede genel istihdam kaynağı olup olmamasıyla ilgilidir. Böyle bir uygulamanın yol açtığı yapı ekonomik bir maliyet oluştururken, asıl maliyet farklı bir yapıda gözlenmektedir: Endüstrideki işgücü, bu endüstriye bağlı gelişmiş toptan ve perakende ticarette çalışan işgücü ve ticaretin ve servislerin sürmesini sağlayan işgücü için çelik fabrikalarının kapatılması çok daha ağır sosyal maliyetler yaratıyordu.

Sanayisizleşmenin ve işten çıkarmaların en belirgin sonucu, Ohio'daki örnekte de gözlendiği gibi kentsel alanda yaratılan uzun süreli işsizliktir. İngiltere'de geniş bir örneklem çerçevesinde yapılan araştırmalar, işsiz kalanların en az üçte birinin uzun dönem işsiz kaldığını doğrulamaktadır. Bunun temel nedeni ekonomik durgunlukların ancak uzun süreçler sonrasında aşılabiliyor olmasıdır. Zonguldak'ta da benzer bir biçimde, sanayisizleşme; kömür sektörünün önemini yitirmesi, dünya piyasaları ile rekabet edemez duruma gelmesi, işçilerin erken emekli edilmesi gibi süreçler yaşamaktadır. Bu durumun aşılabilmesi için kentte yeni seçeneklerin yaratılamaması olası uzun dönem işsizliğe işaret etmektedir. Bazı otoritelere göre bu durum, Zonguldak'ın kentsel gelişmesine karşı tehdit oluşturan bir durum yaratabilecektir, hatta belki de Zonguldak'ı Ereğli'nin bir ilçesi yapabilecektir. Son araştırmalar bunu doğrular gözükmektedir. Buna göre, Zonguldak artık dışarıya önemli oranda göç veren bir kente dönüşmüştür. Nüfusunu yitirmekte, işsizlik oranları yükselmektedir.

Sanayisizleşme ve işten çıkarmaların önemli bir özelliği, işten çıkarılanların eğitim düzeyi ve işdeki statüyle ilgili olmamasıdır. Profesyoneller, operatörler, işçiler arasında işten çıkarma bağlamında hiç bir fark gözlenememekte, işten çıkarmalar tüm grupları etkilemektedir. Benzer bir durum Zonguldak'ta kömür sektöründe çalışan kesim için de söz konusudur. Erken emekli edilenler arasında, maden mühendisleri, yeraltında çalışan işçiler, genç, yetişmiş ve kalifiye işgücü bulunmaktadır.

Sanayisizleşme ile başlayan süreçte gözlenen diğer bir önemli nokta, işçilerden işten ayrıldıktan sonra, yeni işler edinseler bile aynı oranda gelir ve mesleki statüye uzun zaman ulaşamıyor olmalarıdır. Zonguldak'ta bu durum kendisini başka biçimde göstermektedir. Emekli edilen işgücü, genç yaşta emekli edildiği için yetenekleri tam kullanılamamaktadır. Bunun yerine az sayıda alınan işçiye, işler yeni baştan öğretilmekte, kaynaklar israf edilmektedir. Diğer yandan, yıllarca kömür sektörü üzerine çalışmış, bu alanda yoğunlaşmış işgücünün diğer sektörlere kolayca uyarlanması beklenemez. Bu durumun sonucunda da, emekli edilen işgücü emekli sermayesini Zonguldak'ta herhangi bir işkoluna yatırım yaparak değerlendirmemektedir.

Diğer yandan, kapatmaların yaşandığı dönemlerde aileler, gelirlerinin yanısıra, tüm birikimlerini de kaybetmektedirler. Buna koşut olarak işçilerin tüketim harcamaları önemli oranlarda azalmakta, yoksulluk sınırında yaşayanlar bulunmaktadır. Zonguldak'ta ise emekli edilen işçilerin aileleri, çalışırken ayda 500 milyon TL'den fazla maaş alırken, şimdi ayda 100 milyon TL ile geçinmek durumunda bırakılmıştır. Bu durum onların tüketim desenlerini değiştirmiş, çoğu borçlanmak zorunda kalmıştır.

Fabrika kapatmalarının bir diğer sonucu ise işçilerin psikolojik durumlarında gözlenmektedir. Kişisel kaynakların kaybı, birikimlerin bitimi ve işçilerin kısa süreli bunalımlara dayanabilme niteliklerini yitirmeleriyle birlikte işçi aileleri savunmasız kalmaktadır. Tıp araştırmacıları iş kayıpları ile meydana gelen ekonomik bunalımların pek çok fiziksel ve zihinsel sağlık sorunlarına yol açtığını göstermiştir. Zonguldak'ta ise erkenden emekli edilip evine kapanmaya mahkum edilen maden işçisi, genç yaşına karşın bezgin bir ruh hali içerisinde bulunmakta, ne yapacağını bilememekte, çoğu zaman kendisini içkiye vermektedir.

Araştırmalarla elde edilen verilere göre Detroit'te bir fabrikanın kapanmasıyla gerçekleşen intihar oranları, normal intihar değerlerinin 30 katına yaklaşık gelmektedir. Zonguldak'ta bu durum kendisini artan intihar sayısı ile göstermektedir. Rakamlar Türkiye ortalamasının üzerinde seyretmektedir. Bu durum ailede, yaşanan ekonomik ve sosyal yapıya ilişkin sorunların izlerini işaret etmektedir.

4.1.2. Ülkemizde Yapılmış Olan İlgili Çalışmaların İncelenmesi

Bu bölümde, 1970'li yıllarda gruplu işçiler üzerine yazılmış olan "Gruplu Maden İşçileri" (Engin, 1976), 1983'de yazılmış olan "Geçiş Dönemi Tipi Olarak Zonguldak Kömür Havzası Maden İşçisi" (Oskay, 1983) ve 1999'da yazılmış olan "Dört Maden Kentinin Değişim Öyküsü" (Engin, 1999) eserleri incelenerek Zonguldak madenci kentinin özgün yapısı ortaya çıkarılmaya çalışılacaktır.

4.1.2.1. 1970'lerde "Gruplu İşçiler"in Sosyal Yapısı

1980'lerden önce maden işçilerinin çoğunluğunu "gruplu" olarak çalışmaktaydı. Münavebeli (gruplu) işçi kavramı ilk olarak 1865'te Dilaver Paşa Nizamnamesi ile ortaya çıkmıştır. Bu nizamnamede 13-50 yaş arası çalışabilir erkek nüfusunun 15 gün madende, 15 gün köyde çalışmaları öngörülmüştür.

Zonguldak'ta 1970'li yıllarda konut dışında yani işçi pavyonlarında kalanların %79'u gruplu çalışan işçilerdi. Zonguldak nüfusunun %7,8'i pavyonda kalmakta, Şubat 1974 itibariyle TTK'da 9.527'si pavyonda kalmak üzere 10.446 gruplu işçi çalışmaktaydı.

Çalışma Özellikleri

1966-1975 yılları arasında toplam işçi sayısı artarken gruplu işçi sayısında belirgin bir artış olmamıştır. TTK'da çalışan toplam işçi sayısının yaklaşık 2/3'ü grupludur, ancak münavebeden dolayı fiilen çalışanların ancak 1/3'ü grupludur. Gruplu işçilerin kökeni köy ve çalışma şekli bilek gücüne dayalı olduğu için madende kazma, taşıma, eleme, yıkama gibi üretken işlerin çok büyük bir kısmı gruplu işçilerce yapılmaktadır. Üretim emek yoğun olduğu için verimlilik düşük, iş kazası ve hastalık oranı yüksektir.

Engin'in kitabında yeralan anket kapsamında ele alınan pavyonda kalan 9.527 işçinin %26'sı her gün köyüne gidip gelmektedir. Bunların üçte ikisi TTK'nın sağladığı trenle, geri kalanlar ise yine TTK'nın sağladığı kamyonla işlerine gidip gelmektedirler. Ağırlıklı olarak Karabük'e işçi yollayan Safranbolu, Eflani ve Karabük dışında tüm ilçelerle il bütünündeki 742 köyden 479'u, 26 bucaktan 7'si TTK'ya işçi yollamaktadır. En çok işçi yollayan ilçeler Bartın (%28), Devrek (%26) ve Çaycuma (%22)'dır. İşçi yollayan ilçelerin toplam kırsal nüfusu ilin kırsal nüfusunun %89'unu oluşturmaktadır. Gruplu işçiler genellikle köylerine yakın madenlerde çalışmakta ve çalıştıkları yerlere yakın pavyonlarda oturmaktadırlar. Pavyonların %43'ü Kilimli, %32'si Zonguldak, %25'i ise Kozlu'da bulunmaktadır.

Ereğli Kömür İşletmesi ile İlişkiler

Gruplu işçilerin işe başlama gerekçeleri %78 oranında geçim sıkıntısı, %14 oranında ise bu işi yapabileceği tek iş olarak görmesidir. Anket yapılan işçilerin %58'i 11 yıldan uzun bir süredir TTK'da çalışmaktadır. Bunların %94'ü yeraltında, %41'i ise kazmacılık yapmaktadır. Zonguldak Merkez'de işçilerin %84'ü EKİ'den önce bir işte çalışmamıştır, merkezden uzaklaştıkça bu oran düşmektedir. Daha önce başka bir işte çalışanların %45'i tarım-orman, diğer bir %45'i ise maden-sanayi işkolunda çalışmıştır. Daha önce çalıştıkları yerler %75 oranında Zonguldak, %21 oranında ise Doğu Anadolu Bölgesi'dir. Tüm gruplu işçilerin %67'si işinden memnunken, daha önce çalışanların %75'i EKİ'deki işinden daha memnun olduğunu belirtmiştir. Bunun gerekçesi %80 oranında "Madende daha çok kazanıyorum" olmuştur. Tüm gruplu işçiler arasında memnuniyet gerekçesini kazancının fazla olmasına bağlayanların oranı %32 iken, %45'lik bir kesim bu işi yapabileceği en uygun iş olarak görmektedir. Bu veriler ışığında tüm gruplu işçilerin üçte birinin işinden memnun olmadığı görülmektedir. Bunun gerekçeleri sorulduğunda yaptığı işi %45'i yorucu, %23'ü kazancı az, %15'i ise emniyetsiz bulduğunu belirtmiştir. Tüm işçilerin %40'ı işinden ayrılmak istemekte, bunların %28'i köyüne-memleketine, %25'i yurt dışına gitmek isterken %25'i de Zonguldak'ta kalmayı düşünmektedir. %60'lık bir kesim 5 yıl içinde işinden ayrılmak istemektedir.

İş nedeniyle meydana gelen kaza oranlarının yüksek olduğu gruplu işçilerde 1966-1975 arasında her yıl ortalama 71 kişi iş kazası nedeniyle hayatını kaybetmiş, 8.200 kişi ise yaralanmıştır. Yılda ortalama her 500 işçiden 1'i iş kazası sonucu hayatını kaybetmekte, her 4 işçiden 1'i ise yaralanmaktadır. 1972-1975 arasındaki ölümlerin %93'ü, yaralanmaların ise %86'sı ocak içinde meydana gelmiştir.

Zonguldak Metropoliten Alanı ile İlişkiler

Gruplu işçilerin genel olarak Zonguldak Metropoliten Alanı'ndan kopuk oldukları söylenebilir. Yapılan ankette çıkan sonuçlara göre ankete katılanların tümüne yakını Zonguldak Metropoliten Alanı Belediyeler Birliği'nden habersiz olduğunu ve yine hemen hepsi Uzun Mehmet anıtının yerini bilmediğini söylemiştir. Köye gidiş gelişlerde sorun yaşadıklarından dolayı Zonguldak kentinin eksiklikleri için %34'lük bir kesim 'yol' derken, %28'inin eksiklikleri bilmediği ortaya çıkmıştır.

Gruplu işçilere hangi işlerini daha çok önemsediği sorulduğunda, %45'i madendeki, %15'i ise köyündeki işini daha çok önemsediğini, %35'i ise her iki işine de aynı önemi verdiğini belirtmiştir. %81'lik bir kesim daimi işçi olarak Zonguldak'a yerleşmeyi istememektedir. Bunların %39'u işi ağır ve yorucu bulduğunu, %33'ü ise toprağa bağlılığını gerekçe göstermiştir. Yerleşmek isteyenlerin %23'ü çocuklarının geleceği için bunu isterken %62'lik bir grup bu soruyu cevapsız bırakmıştır.

İşçilerin %86'sı kendi sahip olduğu evde oturmak isterken, ev sahibi olmak istenen yerlerin başında %78'le Zonguldak gelmektedir. Şu anda kaldıkları pavyonu seçme nedenleri %34 oranında eşe-dosta yakınlık, %25 oranında ise temiz hava-manzaradır. Sadece %15'inin Zonguldak'ta akrabası bulunurken, bu akrabaların yarısından çoğu Kozlu'da yaşamaktadır. Görüşme sıklığı ise genellikle ayda veya haftada birkaç kezdir. %63'ünün EKİ'de çalışmakta olan akrabaları vardır. Kent yaşamındaki arkadaşları ise çok büyük bir oranda kendi köylüleridir.

Ereğli Kömür İşletmesinin işçilere sunduğu sağlık hizmetlerinden memnun olma oranı yarı yarıyadır. Anket yapılan işçilerin yarısı ailelerini de tedavi için Zonguldak'a getirdiklerini belirtmiştir. Bunların büyük bir çoğunluğunun ailesini kente getirme sıklığı yılda 3-5 kereyi geçmemektedir. Anket, tüm işçilerin ancak %12'sinin tedavi amacıyla başka kentleri tercih ettiğini ortaya koymuştur. Anket yapılan işçilerin %60'a yakın bir kesiminin ailelerinin kente hiç gelmediği, gelenlerin de büyük çoğunlukla sağlık sorunu nedeniyle kente geldiği belirtilmiştir. Gruplu işçilerin köye gidiş gelişte kullandıkları araçlar %34 oranında EKİ'nin sağladığı kamyon ve trendir. %38'lik bir kesimin de birden çok taşıt kullandığını belirtmesi, ulaşım olanaklarındaki kısıtlılık sonucu ortaya çıkmaktadır. Gruplu işçi ailelerinin alışveriş yaptıkları yerler, gıda için %38 Zonguldak dışında bir kent, %34 Zonguldak olurken; giyim için %44, ev eşyası için ise %61 oranında Zonguldak dışındaki kentleri tercih ettikleri görülmüştür. Tüm işçilerin %72'lik bir kısmı ise veresiye alışveriş yaptıklarını belirtmiştir.

Gruplu İşçilerde Düşünsel Yaşam

Gruplu işçilerde sendikayı yararlı bulanların oranı %47, bulmayanların oranı ise %22'dir. Büyük çoğunluğu sendika toplantılarına katılmamaktadır, bunun gerekçesi, %33 'iş yapmıyorlar', %31 'beni ilgilendirmiyor', %24 ise 'sözümüz geçmiyor' olarak belirtilmiştir. İş dışındaki boş zamanlarını yarısı köye giderek, %35'i ise yerinde kalarak değerlendirmektedir. Kentte kalanların yarısı da lokale veya kahveye gittiğini belirtmektedir. Haftasonu için köyüne dönenler ise %50 oranında otobüs veya trenle, %39 oranında da birden fazla taşıtla gidip gelmektedir.

Gazete okuma alışkanlığı yarı yarıyadır, ancak %15'lik bir kesim her gün düzenli biçimde gazete okuduğunu belirtmiştir. En çok okunan gazeteler ise o dönemki tiraj oranlarına koşuttur (%44 Hürriyet). İşçilerin yarısına yakın bir kesimi radyoda en çok haberleri dinlediğini söylemiştir. Maden bittiği takdirde Zonguldak'ta yaşayanların ne yapacağı sorulduğunda %30'u 'işsiz, aç, sefil kalır' derken %23 'çiftçilik', %19 ise 'başka iş' cevabını vermiştir. Öyle bir durumda kendilerinin ne yapacağı sorusunda ise işçilerin yarısından fazlası çiftçilik yapacağını söylemiştir. Ellerine toplu bir para geçtiğinde ise %41'lik bir kesim ev alacağını, %30'luk bir kesim ise sadece harcayacağını belirtmiştir.

Köydeki Yaşam

Gruplu işçilerin köydeki aile yapısı incelendiğinde, aile reisinin yaş grubunun %37 oranında 41-50 olduğu, bunun dışında %30 oranında 31-40, %29 oranındaysa 21-30 olduğu görülmektedir. Öte yandan aile fertlerinin %43'ünün 18-50 yaş arasında, %36'sının ise 0-12 yaş arasında olduğu belirlenmiştir. Ortalama aile büyüklüğü 6,6, bağımlılık ise 4,3'tür. Aile tipi %47 oranında çekirdek, %41 oranında geniş ailedir.

Gruplu işçilerin köyde oldukları bir ay süre içinde geçimlerini sağlayabilmeleri için tarımla uğraştıkları görülmektedir. İşçilerin %40'ının kendi başına, %56'sının ise babasıyla ortak toprağı bulunmaktadır. Ancak bunların %73'ünün toprağı 10 dönümden azdır. İşçilerin hemen hemen hepsi tahıl ekmektedir. %18'lik bir kesim ise hayvan beslemekte, ancak bunların tamamına yakınının büyük ve küçükbaş hayvan sayısı 5'i geçmemektedir. Köyüne giden gruplu işçilerin %88'i tarlada çalıştığını belirtirken ancak %3'lük bir kesim kahvede oturduğunu söylemiştir. 6+ yaş grubunun eğitim durumu incelendiğinde %57'lik bir kesimin hiçbir okul bitirmediği, %21'inin ise ilkokul mezunu olduğu görülmektedir. Bu grup içinde %21'lik bir kesimi de ilkokulda okuyan öğrenciler oluşturmaktadır, ancak geleceğe yönelik çocuklarının eğitimleriyle ilgili beklentileri sorulduğunda, işçilerin tamamı 'Çocuğumu okutamam ki, bizim gibi olur' şeklinde cevaplar vermiştir.

Gruplu işçiler %52 oranında kendi, %41 oranında babalarının evinde oturmaktadır; iki, üç ve dört odalı evde oturanların oranı eşittir. İşçilerin %88'i köyden göç etmek istememekle birlikte, göç etmeyi düşünenlerin %71'lik bir kesiminin tercihi Zonguldak'tır. İleride çocuklarının yaşamasını istediği yer de buna paralel olarak %50 oranında köy, %25 oranında Zonguldak olmaktadır. Gruplu işçilerin tamamına yakınının babalarıyla doğum yeri aynıdır. Baba meslekleri %57 oranında çiftçilik, %37 oranında madencilik; dede meslekleri ise %67 oranında çiftçilik, %21 oranında da bilinmemektedir. Köydeki en büyük eksiklik sorulduğunda %68'i 'altyapı', %25'i ise 'hizmet ve altyapı' cevabını vermiştir.

4.1.2.2. Geçiş Dönemi Tipi Olarak (1980) Maden İşçilerinin Toplumsal Özellikleri ve Kır-Kent Ayrımı

Uzun bir süredir sanayileşme sürecinde olan toplumumuzun, 1980'li yıllarda bu süreci tamamlamamış olduğu söylenebilir. Bu nedenle bir geçiş dönemi toplumu olma özelliği göstermektedir. Tarımsal üretimden kaynaklanan fakat çözülmekte olan geleneksel yapılarla, sanayileşme sürecinin neden olduğu, ancak henüz tam bir yapı içinde bütünleşememiş, çağdaş tüm toplumların yaşadığı, ikili yapı ülkemizde de gözlenmektedir.

Toplumumuzda gözlenen kırsal yaşamdan kentsel yaşama geçiş, bir yönü ile köylü diğer yönüyle şehirli olan işçileri yaratmıştır. Bu işçilerin yaşam

biçimleri, çalışma ve düşünsel yaşamları incelendiğinde, kırsal yapıdan kentsel yapıya geçiş sürecinde oldukları gözlenmektedir.

Yaşam Biçimi ve Aile

Bu dönemde köy kültürü ve geleneksel kültürün hem daimi hem de gruplu işçilerde egemen olduğu söylenebilir. Yaşam mekanları kent olan işçiler bile geleneksel hayattan kopmak istememektedirler. Bu durum, kır kökenli olma ile açıklanabilir. Oskay'ın çalışmasında anket yapılan gruplu ve daimi işçilerin çoğunluğunun baba mesleği rençberliktir, bunu madencilik izlemektedir. Madenciliğin kırsal kökeni ve kırsal yaşamla olan ilişkisi yadsınamayacak düzeydedir. Hayvan sahipliği ve başlık geleneği bunun en açık göstergeleridir.

Gruplu işçiler köylerinde ve işletme pavyonlarında kalmaktadırlar. Daimi işçiler ise işletmenin lojmanlarında, kendi mülkiyetlerindeki evlerinde veya kiralık evlerde kalmaktadırlar. Anket yapılan madencilerden daimi olanların %75'i okur yazar iken, gruplu işçilerin %40'ının okuma yazma bilmediği gözlenmiştir. Madencilerin çocuklarının eğitim durumlarına bakıldığında, geleneksel tavırla çocuklarını okutmak istemeyenlerin, kız çocuklarının eğitim görmesine olumsuz bir tavırla bakanların oranı gruplu işçilerde daha yüksek olduğu görülmektedir.

Aile yapısında çekirdek aile oranı düşüktür. Geçiş tipi aile ve özellikle geleneksel geniş aile çok daha yaygındır. Geçiş tipi aile olarak, anne, baba, evli veya evli olmayan erkek ve kız çocukların bir arada yaşadığı aile belirtilmektedir.

Çalışma Yaşamı

Kırsal yaşam biçiminin geleneksel niteliği olarak, her iki grup işçi de, çalışma yaşamına erken başlamışlardır. Madende çalışma nedenleri olarak; gruplular için ilk neden toprak gelirlerinin yeterli olmaması iken daimiler için ilk ise, başka bir iş imkanının olmamasıdır.

Gruplu işçiler en ağır koşullarda çalışanlar olmasına rağmen, çalışma koşullarından daha çok şikayet edenler daimi olarak çalışanlardır. En çok şikayet edilen konu başlığı işe girişte torpil ve adam kayırma yapılmasıdır. Daimilerde grev eğilimi, sendika toplantılarına katılma eğilimi gruplu işçilerden daha fazladır. Şaşırtıcı bir şekilde, gruplu olarak çalışan işçilerde sendika ile ilgili memnuniyet hat safhadadır. Daimilerde grev eğiliminin daha fazla olması, daimilerin sanayi yaşamının sürekli olmasına bağlanabilir.

Daimi işçi sendikal ve ekonomik bilinç açısından gruplu işçiye göre daha yüksek bir düzey göstermektedir. Gruplu işçilerde boş zaman kavramının pek bulunmadığı gözlenen diğer önemli noktadır.

Düşünsel Yaşam

Maden işçilerinin düşünsel yaşamında gözlenen temel nokta, siyasi tutumun gruplu ve daimi işçilerde gösterdiği benzerliktir. Ancak temelde her iki işçi grubu da siyasi partilere fazla güvenmemektedir. Siyasete duyulan güvensizlik daha çok daimi işçilerde gözlenmektedir.

Sendikanın kuruluş nedenine bakıldığında, gruplu işçiler de, daimi işçiler de sendikanın işçileri işverene karşı korumak ve ücretleri artırmak için kurulduğunu söylemişlerdir.

Ülkemizin sorunlarına bakışta gördükleri problemler, her iki grupta enflasyon ve işsizlik, gruplu işçilerde din ve ahlaka önem verilmemesidir. Daimi işçilerin ülke sorunlarına karşı daha duyarlı oldukları gözlenmektedir. Geleceğe ilişkin beklentiler konusunda gruplu işçilerin daimi işçilere göre gelecekten daha umutlu oldukları görülmektedir.

4.1.3. 2000'li Yıllarda Türkiye'de Sanayisizleşme Süreci ve Zonguldak

4.1.3.1. Sorunsal Tanımlanması

Castells'e göre, "sermayenin bir yerde yoğunlaşması, üretim araçlarının, yönetsel birimlerin ve gerekli işgücünün aynı yerde toplanmasına neden olur". Dolayısı ile ekonomik gelişme ile kentler ön plana çıkar. Sermaye birikiminin mekanı olarak kentlerin ön plana çıkması sadece günümüzün bir özelliği değildir. Tarih boyunca kentlerin gelişmesiyle, burjuvazinin ve kapitalizmin gelişmesi beraber gelişen süreçler olarak belirmiştir. Ancak 1980'li yıllarda, küreselleşme ile gündeme gelen yeni süreç, bizzat kentlerin ve kentlerin yarattığı rantların bir sermaye birikim olgusu olarak kullanılması sürecidir. Bizzat kentin kendisi artı değerlerin üretildiği sermaye birikimi kaynağı olarak görülmeye başlanmıştır. Bu bağlamda küreselleşme, ekonomik krizler, yeni liberal stratejiler, sermaye birikim süreçlerinin krizleri, kentler ve gelecekleri açısından önemli sonuçlar doğurmaktadır. Küreselleşme olgusu, kapitalist sermaye birikim süreçleriyle ilişkilendirilip, bu çerçevede kazananları ve kaybedenleri olan bir siyasal süreç olarak kavramak yerine, teknolojik gelişmelerin kaçınılmaz bir sonucu ya da kapitalizmin doğası gereği yaşanması gereken bir süreç olarak görülmektedir (Şengül, 1999). Bu görüş son yıllarda ülkemizde de oldukça egemen hale gelmiştir. Küresel çerçevede hareket edememek fırsatları tepmek olarak algılanmaktadır.

Küreselleşmeyle birlikte sermayeyi çevreleyen koşullar büyük ölçüde değişikliğe uğramıştır. Sermayenin mekan seçmekteki üstünlükleri önemli hale gelmiştir. Sermaye üstün konumunu yitirdiğini düşündüğü bir durumda bir yerdeki işletmesini kapatıp, başka bir yerleşmeye yönelmekte duraksama göstermektedir. Bunun sonucunda da ulusal bir ekonomi içinde birbirlerini tamamlayan kentler modeli yerine birbiriyle yarışan kentler yaklaşımına

bırakmıştır. Diğer yandan, ulusal ekonomiler yerel dinamiklerle büyümeye başladığı için uluslar arasındaki yarışma yerini, kentler arasındaki yarışmaya bıraktı. Bunun sonucu olarak yerel yönetimler kendilerine yeni kimlikler yaratma arayışlarına girdiler. Böylece yerel yönetimler hızla özelleşmeye, kendi yörelerine en karlı sermayeyi çekmeye, merkezden yeni birşeyler almaya ve seslerini dünya ölçeğinde duyurmak için inanılmaz çabalar sarfetmeye başladılar.

Sonuçta kentler, sermayeyi çekmek için, başka bir deyişle sermayenin küresel dolaşımından dışlanmamak adına diğer kentlerden farklılıklarını vurgulama çabasına girmişler, kentler arasında kıyasıya bir rekabet yaşanmaya başlamıştır. Kent kimliği özel bir önem kazanmıştır. Bugünün dünyasında yerel bağlamların dinamiklerini belirleyen ilişki ve süreçler hızla değişmekte ve istikrarsızlaşmaktadır. Fakat doğal olarak süreç devam ettiği için, sermaye başka bir yerde daha fazla kar edileceğini gördüğü andan itibaren bulunduğu yeri terk ederek yeni yere yönelmekte, daha önce kısmi refah ve zenginlik getirdiği yereli tümüyle iktisadi ve sosyal bir bunalım içine atmaktadır (Şengül, 1999). Belki de sermayenin bu yıkımından en çok çalışan sınıflar etkilenmektedir.

Bu çerçevede devleti küçülten ve özel sektörü teşvik eden politikaların uygulanması söz konusu olmuştur. Devletin ekonomik girişimcilik rolünü terk etmesi ilkesi benimsenmiş ve özelleştirme uygulamaları yaygınlaştırılmıştır. Bu yönelimin dramatik bir sonucu, daha önceden devlet tarafından desteklenen bir dizi sektör ve işletmenin karlı olmadıkları gerekçesiyle kendi kaderlerine bırakılması ya da gerçek değerlerinin çok altında özelleştirilmesi olmuştur. Bir çok işletme küçülme ve rasyonelleştirmeye yönelirken, bu tür bir stratejinin en önemli uygulama araçları; kitlesel işçi çıkarımı ve ücretlerin düşürülmesi, büyümeye yönelik yatırımların askıya alınması, ve teknolojinin yenilenmemesi olmaktadır. Özellikle 1980 sonrası hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde yaygınlaşan işsizlik bu tür bir sanayisizleştirme ve yatırımsızlaştırma stratejilerinin ne derece yaygın olduğunu göstermektedir. Bu sürecin bir özelliği ise hemen tüm kentleri etkiliyor olmakla birlikte, sanayisizleştirme süreçlerinin bazı kentleri diğerlerinden daha çok etkilemesidir. Özellikle belli sanayilerde uzmanlaşmış ve kent ekonomisi büyük ölçüde bu sektörün gösterdiği başarıya endekslenmiş olan kentlerde bu sektörlerin çöküşü kent açısından da dramatik sonuçlar doğurmuştur.

Bu durumun sonucunda da, daha önce ulusal ekonomiye önemli katkılarda bulunan bir dizi kent bu rollerini yitirmeye başlamışlardır. Bu kentlere yapılan yatırımlar ya tümüyle durdurulmuş ya da önemli derecede azaltılmıştır. Kamuya ait işletmelerin özel sektöre devri ya da kapatılması da sık sık rastlanan uygulamalar arasındadır. Bu sorun sadece gelişmekte olan ülke kentlerine özgü değildir. Gelişmiş ülkelerde de sanayisizleşme sorunu birçok kenti olumsuz yönde etkilemiştir.

4.1.3.2. Kömür Sektöründe Gözlenen Eğilim

Zengin taşkömürü rezervine sahip olan Zonguldak ve çevresi, yeraltı kaynaklarının ülke kalkınmasında etken araç olarak kullanılması ve bu kaynakların devlet eli ile işletilmesi politikaları terk edildikten sonra önemli bir değişim sürecine girmiştir. Küreselleşme, liberalleşme ve kamu işletmelerini özelleştirme politikalarının uygulanması ile, ilk adıyla Ereğli Kömür İşletmesi Kurumu (EKİ), sonraki adı ile Türkiye Taş Kömürü Kurumu (TTK), 1980'li yılların başından beri "satılma", "kapatılma", "özelleştirme" kararlarının alınma sürecinde günden güne erimiştir. Satılabilir kömür üretimi, yılda 5.8 milyon tondan 1.7 milyon tona, istihdam ise 40.000'den 16.000'e inmistir. Bunun sonucunda da Zonguldak, 1940 yılından beri çevresini ve bölgesini geliştiren etkilerini yitirmiş; kırsal alandan göç vermeyen nadir iller arasındayken; kenti ve köyü ile göç verme sürecine girmiştir. Devlet işletmesinin kaldırılması yolunda işçi çıkarımı ve erken emeklilik uygulamaları herhangi bir sosyal programa dayandırılmadan gerçekleştirilmektedir. Emekli edilen bu genç, kalifiye insan gücünden yararlanılamamaktadır.

Tüm bu gelişmelere koşut olarak ülkemizde kömür üretiminin maliyeti, kötü yönetim sonucunda dünya piyasaları ile rekabet edemeyecek boyutlara yükselmiştir. Bu durumda kömür çıkarmak her geçen yıl devlete getirilen yükü artırmaktadır. TTK yatırımsızlaşma politikaları sonucunda zarar eder hale gelmiştir.

Ekonomik temeli oluşturan kömür çıkarımının, üretimin ve istihdamın azalması, bir yandan kentin ekonomik ve demografik yapısını değiştirmiş, diğer yandan toplumda umutsuzluk ve bezginlik yaratmıştır. Sektörde alınan özelleştirme kararları sonrasında, madenlerin özel sektörler tarafından işletilmesi gündeme gelmiş, denetimin yetersiz olması sonucunda da, madenlerin işletilmesinde yasal olmayan boyutlar ön plana çıkmıştır. Çocuk ve kadın emeğinin güvencesiz kullanımı, sağlık ve çevre koşullarına dikkat edilmeden maden işletimi gündeme gelmiştir.

Hızlı sanayileşme süreci ile birlikte ortaya çıkan kentleşme ve göç, ailede mekan değişikliği yanında sosyal ve kültürel açıdan değişimler yaratmaktadır. Dolayısı ile geleneksel ailenin sosyo-kültürel yapısı, dönüşüm sürecine girer. Ancak bu çözülmede temel sorun, çözülen kırsal kültürün yerine, alternatif bir şehirli sosyo-kültürel sistem üretememesidir. Buna benzer şekilde, yukarıda anlatılan süreçlerin sonucu olan sanayisizleşme süreciyle birlikte ortaya çıkan ekonomik, sosyal ve politik değişimler önemli toplumsal sorunlara yol açmaktadır. Sanayisizleşme süreci geçinme stratejilerinde dönüşümler yaratır, bunlar ani ve haneler için beklenmedik dönüşümlerdir. Özellikle, maden işçileri ile yapılan mülakat sonucunda görülen veriler, artan göç de bu durumu doğrulamaktadır.

Dolayısıyla son dönemde kent ve çevresinde, kömür sektöründeki sanayisizleşmenin, kentin sosyal, ekonomik ve toplumsal yapısında yarattığı sorunlar, geçinme stratejilerindeki beklenmedik ve istenmeyen değişimler araştırmanın sorunsal alanını oluşturmaktadır.

Bu bağlamda, Zonguldak kentine özgü eğilimlerin ve zaman içerisindeki değişimlerin ortaya çıkarılması önemlidir. Bu bağlamda, yapılacak inceleme sonucunda sanayisizleşme sürecinin kentteki geçinme stratejileri üzerine somut etkileri belirlenebilecektir. Çünkü geçinme stratejindeki ve toplumsal yaşamdaki değişimler, kentte yaşanan süreçlerin sonuçlarının yakalanabileceği temel kaynaklardır.

Bu tür bir saptamanın sonuçları, kentin sanayisizleştirme sürecine bağlı olarak yaşadığı ve yakın gelecekte yaşayabileceği sorunların üstesinden gelebilmesi için geliştirirlecek önerilerde kullanılacaktır. Burada önemli olan nokta, toplumsal düzeyde yaşanan sorunların, hem ekonomik hem de sosyal nedenlerden kaynaklandığının göz önüne alınmasıdır. Kentin ekonomik anlamda tek bir sektöre bağımlılığının kırılması, yaşanan ekonomik durgunluğun aşılması ve sanayisizleşmenin yol açtığı toplumsal sorunların çözümlenebilmesi için, kentin ekonomik ve toplumsal anlamda, yerel kaynakları en üst düzeyde kullanımını sağlayacak yeniden yapılandırma önerilerin hazırlanması yapılacak önerilerde temel amaç olacaktır.

4.1.3.3. Değişim Sürecinin Yarattığı Toplumsal Sonuçlar

Bu bölümde son olarak Engin Erkin'in "Dört Maden Kentinin Değişim Öyküsü" adlı kitabından yapılan çıkarımlar sunulacaktır.

Toplum yapısı 1990'lı yıllarda, 1970'lerle karşılaştırıldığında önemli değişim göstermiştir. Kentte yaşayan toplum artık genç, dinamik ve heterojen değildir. Bunun yerine orta yaşlı ve homojen bir toplumdan sözetmek gerekir. Yaş piramidi dar tabanlı ve 40-50 yaşlarda genişleyen bir görünümdedir. Genç nüfus yarı yarıya kadar azalmıştır. Emekli aile reislerinin oranı artmıştır. 1970'lerde çok önemli olan kente göç önemini yitirmiştir. Aile reislerinin yarısına yakını Zonguldak doğumludur ve 20 yıl öncesinin dört katıdır. Bir bütün olarak Zonguldak Metropoliten Alanı artık bütünüyle göç alan bir yer değildir. Gidiş nedeni %40'lara varan bir oranda işsizliktir. Ayrılmak isteyenlerin çoğunluğu daha çok büyük kentlere gitmek istemektedirler. Ayrıca aileler artık çocuklarının büyük kentlere yerleşmelerini daha çok istemektedirler. Kaderlerini TTK'ya bağımlı kılanlar, Zonguldak ve çevresini güzel bularak ayrılmak istemeyenler önemli bir oranda olsalar bile, çocukları için Zonguldak'tan bekledikleri pek bir şey kalmamıştır.

1970'lere göre gelir dağılımında daha alt gelir düzeyinde yoğunlaşma artmıştır. Hane reislerinin meslek gruplarına dağılımı tarım dışı üretim işçilerinin ağırlığı ile biçimlenmektedir. İktisadi faaliyet kollarında hizmet ve ticaret sektörleri

önde iken aile mesleklerinin mesleki dağılımı bunu yansıtmamaktadır. Buradan çıkarılacak sonuç, genç nüfusun hizmet ve ticaret sektörlerinde istihdam edildiğidir. Hane reislerinin baba meslekleri 1970'lerde tarım işçisi ağırlıkta iken, bugün yarıya yakını oranında sanayi işçisi ağırlığı söz konusudur.

Zonguldak metropoliten alanında eğitim almış erkek sayısı oranı yükselmiştir. İlkokulu bitirenlerin payı azalırken, buna karşılık lise ve dengi okulları bitirenler ile yüksek öğretim kurumlarını bitirenlerin payı artmıştır.

Zonguldak'ta konuta ilişkin olarak ise şu değişimler saptanmıştır. Ortalama konut alanı 1970'lerde 57 m^2 iken 1990'larda 96 m^2'ye çıkmıştır. Kişi başına konut alanı 11 m^2'den 27 m^2'ye çıkmıştır. Bunun gibi elektrik, su ve ısınma kolaylıkları artmıştır. Buna koşut olarak aileler artık oturdukları konutlardan memnundurlar. Ailelerin konut sahipliği 1970'lerde %50'lerden 1990'larda %67'lere yükselmiştir. Lojmanlarda oturanların oranı değişmemiştir.

Ailelerin tüketim davranışları değişmiştir. Toptan erzak alış sıklıkları azalmış, buna karşılık toptan alışların oranı yükselmiştir. Ailelerin üçte biri özel araç sahibidir. Ailelerin üçte biri tatil amacıyla Zonguldak dışına çıkabilmekte, ancak bunların onda biri memleketine gitmektedir. Zonguldak'ta ailelerin tüketimi yiyecek ve yaşamlarına kolaylık getirecek ev eşyalarına yönelmiş, araba, tatil ve giyecek giderleri geride kalmıştır. Ancak öğretim giderleri de önceliklidir.

Anket yapılan ailelerin %20'si Zonguldak'tan ayrılmayı düşünmektedir. Bu eğilim 1970'lerin iki katıdır. Aileler çocuklarının büyük kentlere yerleşmesini 1970'lere oranla çok daha fazla istemektedir.

Gördükleri en önemli sorun TTK'nın kurtarılmasıdır. Bunun ardından ekolojik sorunlar ve metropoliten alandaki ulaşım problemleridir. Yol ve alt yapı eksikliği mahallelerde şikayet edilen temel alanlardır.

Aileler yine eskisi gibi kentsel merkezlerden uzakta bahçeli evlerde oturmayı yeğlemektedirler. Yer seçiminde farklı bir ölçüt olarak kalabalıktan uzak olma eğilimi ortaya çıkmıştır.

Madenci aileleri artık lojmanda oturmaktan çok kendileri ev sahibi olmayı yeğlemektedirler. Fakat aileler kazançları ile ev alamamakta, eşya, döviz alımı, bankaya yatırma, seyahat etme, evlilik ve sağlık harcamaları, işleri ile ilgili yatırımlar ön plana çıkmaktadır.

Kentin ekonomik temelini oluşturan kömür çıkarımında üretimin ve istihdamın azalması, bir yandan kentin demografik ve ekonomik yapısını değiştirirken diğer yandan da toplumda umutsuzluk ve bezginlik yaratmıştır.

4.1.4. Zonguldak'ta İşçiler ile Yapılan Mülakatın Değerlendirilmesi

Çalışmanın bu aşamasında, kapsamlı anket sorularına geçmeden önce, Zonguldak'ta TTK bünyesinde yeraltında ve yerüstünde çalışan bir grup işçi ile yapılan mülakat değerlendirilmektedir.

Sosyal Yaşam

İşçilerin sosyal yaşantıları, çalışma yaşamları ile birlikte düşünülmelidir; çünkü vardiyalı çalışmak sosyal yaşantı üzerinde doğrudan etkiler yaratmaktadır. Gündüz vardiyasında çalışan işçiler iş çıkışı akşama kadar lokallerde ve kahvelerde arkadaşları ile beraber zaman geçirdikten sonra evlerine gitmekte, ancak gece vardiyasında çalışanlar gündüzlerini sadece dinlenmeye ayırabilmektedirler.

Köyden kente çalışmaya gelen kişi kent yaşamına dahil olduğu andan itibaren farklı bir yaşantı içine girmekte ve kendisini kentsel yaşama uyarlamaya çalışmaktadır. Özellikle çocuklarının yaşantısının ve eğitiminin kentte daha iyi olacağı düşünüldüğünden, şehir yaşamını kırsal yaşama tercih edilmektedir.

İşçiler, kendileri şehre gezmeye indiğinde eşlerinin kendileri ile gelmek istemediğini özellikle vurgulamaktadırlar. Bunun dışında madenci eşlerinin kendi aralarında toplandıklarını söylemektedirler. Bu toplantılarda, eşleri diğer iş kollarında çalışanların eşleri de yer almakta, bu konuda herhangi bir ayrım yapılmamaktadır. İşçiler her durumda, eve geldiklerinde eşlerini evde bulmak istemekte, bu konuda oldukça katı bir tutum sergilemektedirler.

Kırsal Yaşamla Olan İlişki

Görüşme yapılan işçilerin büyük çoğunluğunun, köyle ilişkilerini koparmadığı, köye sürekli gidip geldiği anlaşılmıştır. Köyde toprağı olanlar ise, sadece kendi ihtiyaçlarını karşılamak için topraklarını ekip biçtiklerini belirtmişlerdir. Tarım yapmanın beraberinde maddi külfet getirdiği, bununla birlikte tarımdan sağlanacak kazancın geçinmelerine bile yetmediği ortaya çıkmıştır. Eskiden köy enstitülerinde çalışanların tarım ve hayvancılıkta kendilerine yardımcı oldukları ancak şu anda tarımda kendilerine yol gösterecek teknik elemanların devlet tarafından köylerine gönderilmemesi nedeniyle verimin düştüğü, bunun da köyden kente göçü kaçınılmaz kıldığını belirtilmektedir. Bu sürecin Zonguldak çevresindeki köylerin nüfusunu önemli ölçüde düşürdüğü ifade edilmektedir.

Köylerinden şehre göç edenler, köy okullarının kapatılmasının kendilerinin şehre inmesinde önemli bir etken olduğunu vurgulamaktadır. Köye göç etmeyenler ise bu olanaksızlıklar sonucu çocuklarının eğitimini sürdürebilmek için onları her gün şehre yolladıklarını, bunun da kendilerine maddi bir yük getirdiğini söylemektedir. Gözlenen önemli bir unsur ise, işçilerin emekli

olduktan sonra, eğer okuyan çocukları da yoksa, köye yerleşme eğiliminde olmalarıdır.

Son On Yılda Değişen Çalışma ve Yaşam Koşulları

Maden işçilerin bu konuda özellikle vurguladıkları nokta, ocak içinde çalışmanın ocak dışında çalışmaktan tümüyle farklı olması ve ocak içinde çalışmanın kendisini ancak yıllar sonra gösteren önemli sağlık sorunlarına yol açmasıdır.

Kurumdan işçi çıkarılması genelde erken emekli etme şeklinde olmaktadır. Buna koşut olarak son yıllarda TTK'dan işçi çıkarılmasının yöntemleri arasında, çalışmaya engel teşkil etmeyecek ufak kazalar bahane edilerek, işçilerin yerüstüne çıkarılması ve sözleşmeleri biten işçilerin sözleşmelerinin yenilenmemesi uygulamalarının yaygın olduğu görüşme yapılan işçiler tarafından belirtilmiştir.

İşçiler, madencilik sektörünün geleceğini karanlık gördüklerini söyleyerek ve iş koşullarının güçlüğünü bildikleri için çocuklarının madenci olmasını kesinlikle istemediklerini belirtmişlerdir.

Görüşme yapılan işçiler, teknik imkanların artmasıyla yaptıkları işin daha az yorucu, çalışma şartlarının daha uygun ve şu anda işin teknolojik yönünün eskiye oranla daha iyi durumda olduğunu; buna koşut olarak da iş kazalarındaki ölüm oranlarının azaldığını belirtmişlerdir.

Aile Yapıları ve Aile Yaşantıları

Zonguldak'ta, ailelerin maddi durumlarına bakıldığı zaman, çocuklarına eğitim sağlayabilme olanakları olmasına karşın, geleneksel "benim çocuğum okuyamaz" düşüncesi sonucunda çocuklarını okutmak istemedikleri gözlenmektedir.

Maden işçilerinin çalışma yaşantılarının aile ilişkilerine etkileri incelendiğinde, özellikle yeraltında çalışanların madene indikleri zaman dünyayla ilişkilerinin kesildiğini, bunun kendilerinde stres yaratan bir unsur olduğunu ve bunun aile yaşantılarına yansıdığını söylemektedirler. Aileleriyle birlikte gezmeye pek zaman bulamadıkları, eve gelince yorgun ve sinirli oldukları, özel yaşantılarının olmadığı işçiler tarafından belirtilmiştir.

Yer altında çalışan madenciler, yer üstünde çalıştıkları taktirde durumlarından yakınmayacaklarını, ailelerine daha fazla zaman ayırabileceklerini vurgulamaktadırlar.

Yeraltında çalışan işçiler, eve sinirli ve yorgun geldikleri dönemlerde bunun özellikle eşlerine yansıdığını ve eşlerinin çoğu zaman onlara aşırı hoşgörü gösterdiklerini söylemektedirler.

Greve Bakışları, İşletme ve Sendikaya Yönelik Eleştirileri

Yeraltında çalışan işçilere göre; yeraltı işçileri çalıştıkları işlerin hakkını veren işçilerdir. Onlara göre, TTK'nın zarar etmesinin ana nedeni, yeraltında asıl işi yapan işçi sayısı az olduğu halde, kurum bünyesindeki işçi sayısının fazlalığıdır.

Yöneltilen diğer bir eleştiri de iktidar değişikliklerinde idari personelin değişmesi sonucu, kuruma alınan işçilerin iktidara yakın kimselerden seçilmesidir.

İşçiler sendikanın genelde sorunlarını dinlediklerini, bu anlamda memnun olduklarını ifade etmişlerdir. Sendika toplantılarına kendileri değil, kendilerinin seçtikleri temsilcilerin katıldıklarını, onlara kolayca şikayetlerini iletebildiklerini söylemişlerdir.

Görüşme yapılan işçilerin çoğunluğu greve katılmışlardır ve grevi işçilerin haklı bir eylemi olduğunu, özellikle son grevden sonra maddi durumlarının düzeldiğini, artık geçim sıkıntısı çekmediklerini söylemektedirler.

Örgütlenme ve Dayanışma

Madencilik dayanışmanın zorunlu olduğu bir iş kolu olduğu için görüşülen madenciler arasında da dayanışmanın varlığı açıkça gözlenmektedir. Yeraltında çalışan işçilerle yerüstünde çalışanlar arasında bir ayrım bulunmamaktadır. Bu ayrımı yapması olası, iş koşulları çok daha zor olan yeraltı işçileri, bir gün bir kaza sonucu kendilerinin de yerüstüne çıkabileceğini düşünerek iş yaşamında ve bunu bütünleyen sosyal yaşamda böyle bir ayrım yapmaktan kaçınmaktadırlar.

Aralarında kuvvetli dayanışma ilişkileri bulunmasına karşın, herhangi bir dernek ya da cemiyetin bulunmadığını vurgulamaktadırlar. Mühendislerin böyle bir derneği olmasına karşın işçilerin böyle bir derneğinin bulunmamasından işçilerin tamamı şikayetçi gözükmektedirler.

Yatırım ve Tasarruf Şekilleri

Emekli ikramiyesini alan maden işçisi genellikle kendisine köyünde bir iş kurmayı düşünmekte, eğer imkanları yeterli olmazsa parayı bankaya yatırmayı ya da ev/araba almayı yeğlemektedir. Bazı madencilere göre de, çocukları evlendikten sonra kendine yeterli bir ev ve arabası varsa, başka bir sıkıntısı yoktur.

Emekli olan maden işçileri genellikle ya kent dışına, ya da köye yatırım yapmayı tercih etmektedir. Bunun temel nedeni Zonguldak'ta ve çevresinde yatırım yapabilecekleri bir alanın bulunmamasıdır.

Geleceğe Yönelik Ekonomik ve Diğer Beklentileri

Geleceğe, özellikle de çocuklarının geleceklerine yönelik endişeleri, işçilerin büyük şehirlere göç etmelerine neden olmaktadır. Çoğu işçi ise, eğitim ve iş olanakları geliştirildiği takdirde Zonguldak'ta kalmayı tercih edebileceğini söylemektedir.

Zamanında olanaksızlıklar yüzünden okuyamamış olan maden işçileri ocağa mahkum edilmiş; bir süre sonra ocakların kapatılması, işçi çıkarılması, kentte madencilik dışında bir iş sahasının bulunmaması ve yatırımların bu kente yapılmaması sonucunda, köyde de iş imkanı bulamayınca Zonguldak'tan göç etmek zorunda kalmışlardır.

Maden sektörüne ilişkin olarak madencilerin işçi alımı ve sektörün büyütülmesine ilişkin beklentileri vardır, bunun gerçekleşmemesi durumunda ise kentte ve çevresinde yeni yatırımlara gidilmesi başlıca beklentileridir. Kurulması olası sektörler ise, yine onların görüşlerine göre; turizm, ormancılık, hayvancılıktır.

Madencilere göre kente olası yatırımların yapılamamasının en temel nedeni; yatırımlarının alt yapısının bulunmamasıdır. Havaalanı, liman gibi altyapı yatırımları yapılmadığından, yatırımı gerçekleştirmeyi düşünenlerin bu girişimden vazgeçtiklerini belirtmektedirler. Bunun da, sonuçta kentten olası göçü desteklediği vurgulanmaktadır. Diğer bir neden ise, mevcut siyasetin Zonguldak ve çevresine yatırımların gerçekleştirilmesini desteklememesidir. İşçiler, siyasetçilerin oy zamanları dışında Zonguldak'la ilgilenmemelerinden yakınmaktadırlar.

4.1.5. Zonguldak Kentinde Hanelerin Sosyal-Ekonomik Nitelikleri, Geçinme Stratejilerinin Dönüşümü ve Sanayisizleşme Süreci

Çalışmanın bu bölümünde Zonguldak'ın anket yapılan farklı mahallelerinde, hane reisi ve eşinin çalışma yaşamı, gelir düzeyleri ve tüketim desenlerinde sanayisizleşme sürecinin etkisiyle ortaya çıkan değişimlerin hanelerin geçinme stratejilerinde yarattığı sonuçlar değerlendirilecektir. Anket çalışması Zonguldak'ın 18 mahallesinde, 326 haneyi kapsayacak şekilde yapılmıştır. Burada zaman içerisindeki değişme, sanayisizleşme sürecinde geçinme stratejilerinin değişiminin izlenebileceği temel ölçüt olarak kullanılacaktır. Diğer bir deyişle, hanelerin yaşam koşullarındaki değişimler değerlendirilerek sanayisizleşme süreci ile ilişkilendirilecektir. Çocuklarının madenci olmasını isteyip istememeleri, sanayisizleşme ile şekillenen süreçte çalışma hayatlarında karşılaştıkları sorunlar, sanayisizleşmenin etkisi ile hanelerin tüketim

desenlerinin değişmesi, tasarruf ve yatırım olanakları, sanayisizleşme süreci ile kadınların çalışma yaşamına dahil olup olmadığı, hanenin geçim stratejilerinde sanayisizleşme ile kadının değişen rolü, ev idaresine katkısı, zor durumlar karşısında yardımlaşma biçimleri bu bölümde incelenecek bazı başlıklardır.

4.1.5.1. Çalışma Yaşamı

Anket yapılan hane reislerinin çalışma durumları incelendiğinde, %57'sinin çalıştığı, %34'ünün emekli, %7'sinin ise işsiz olduğu görülmektedir (Şekil 4.1). Diğer bir ifadeyle, 326 hane reisinden 145'i dışındaki hane reisleri ekonomik olarak faal durumda değillerdir. Bu durumda, Zonguldak kentinin ekonomik yapısını belirleyen kurum olan TTK'dan emekli olmuş işçilerin sayısı önemli yer tutmaktadır. TTK kurumu son yıllarda içerisinde bulunduğu ekonomik bunalımdan dolayı bünyesinde çalıştırdığı işçileri özellikle 1980'ler sonrasında emekliye ayırmakta, ayrılanların yerlerine yeni işçi alımı yapmamaktadır. Buna koşut olarak kentin tek sektör olan madenciliğe bağımlı yapısı dolayısıyla %10'lara yaklaşan işsizlik oranı, kentte ekonomik olarak faal olmayan nüfusun oldukça büyük rakamlara ulaşmasında etkili olan diğer bir etkendir.

Şekil 4.1 Hane Reislerinin Çalışma Durumu

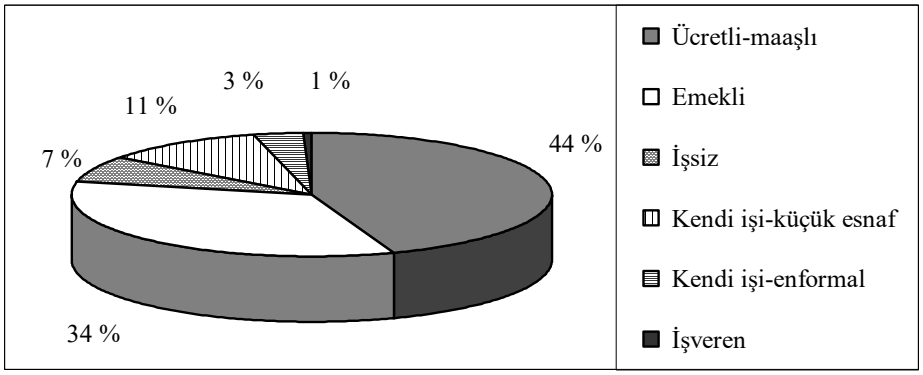

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Çalışma alanında iktisaden faal olmayan hane reisleri çıkarıldığında geri kalan 145 hane reisinin yaptığı işler Tablo 4.1'de görüldüğü gibidir. Çalışanların %40'dan fazlası bir kamu kurumunda memur olarak çalışmaktadır, %55'i ise nitelikli yada niteliksiz işçidir. Yapılan işin sektörel dağılımında, çalışanların hizmet ve sanayi sektörü olmak üzere başlıca iki sektöre dahil oldukları görülmektedir (Tablo 4.2). Hane reislerinin çalıştığı işyerlerinin dağılımında madenler ilk sırada yer almaktadır. Bunu ofisler izlemektedir. Kentte fabrika ve atölyelerde çalışanların görece az olması madencilik dışındaki sektörlerin gelişmediğinin genel bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Anket yapılan 326 hane reisinden ekonomik olarak faal olan 145'inin bağlı oldukları sosyal güvenlik kurumları incelendiğinde; 88'inin SSK'ya, 49'unun

Emekli Sandığı'na, 4'ünün Bağ-Kur'a, 1'inin özel sigortaya tabi oldukları, 3 kişinin ise sigortasız çalıştığı görülmektedir. Sigortasız olarak çalıştırılan 3 kişi ücretli-maaşlı çalışan kategorisine dahildir.

Hanelerin çalışma yaşamına ilişkin veriler özetlenecek olursa, çalışma yaşamında TTK'nın ve madencilik sektörünün baskın olması söz konusudur. Ancak hizmet sektörünün de madencilik sektöründeki gerilemenin sonucunda yeni gelişmeye başladığı kabul edilebilir.

Tablo 4.1 Hane Reisinin Yaptığı İş Türü

Hane Reisinin Yaptığı İş	Sayı	Yüzde (%)
Memur	60	41,4
Niteliksiz İşçi	35	24,1
Nitelikli İşçi	48	33,1
Yurtdışında İşçi	1	0,7
Küçük esnaf	1	0,7
Toplam	**145**	**100,0**

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Anket yapılan alanda, maden işçisi olarak çalışan hane reislerinin %75'inin ailesinde madenlerde çalışan başka kişilerde bulunmaktadır. Geleneksel olarak madenlerde çalışmanın sonucu, maden işçilerinin %90'ının babasının da maden işçisi olması ve ailelerinin içerisinde halen madenlerde çalışanların bulunmasıdır. Maden işçisi olarak çalışmanın bu geleneksel yapısına rağmen, şu anda madenlerde çalışan işçilerin tamamına yakını çocuklarının da kendileri gibi madenlerde çalışmasını istememektedir. Bu durum madencilik sektörünün ve dolayısı ile maden işçilerinin yaşadığı sorunlardan kaynaklanmaktadır. Anket sonuçlarına göre maden işçilerinin yaşadığı en önemli sorun %65'e yakın bir oranda işteki çalışma, çevre ve sağlık koşulları, %20 oranında ücretlerin yeterli olmaması, %15 oranında ise sosyal hakların yetersizliğidir. Bu veriler kentte madencilik sektörüne ilişkin olarak değerlendirmelerin olumsuz yönde değiştiği sonucunu gündeme getirmektedir.

Tablo 4.2 Hane Reisinin Yaptığı İşin Sektörel Dağılımı

Hane Reisinin Yaptığı İş	Çalışılan Sektör		
	Sanayi	***Hizmet***	***Diğer***
Memur	14	43	3
Niteliksiz İşçi	24	15	1
Nitelikli İşçi	41	19	1
Yurtdışında İşçi	-	1	-
Küçük esnaf	-	1	-
Toplam	79	79	5

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Şekil 4.2 İşyerinin Niteliği

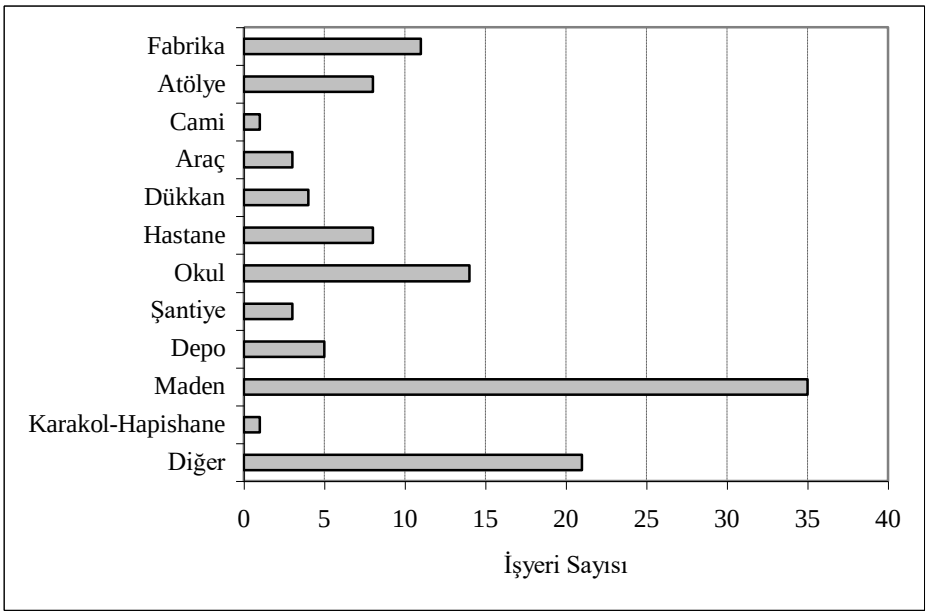

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Hane reislerinin çalışma koşulları değerlendirildiğinde, anket sonuçlarına göre çalışanların %25'inin fazla mesaiye sayılmadan iş saatleri dışında ve tatil günleri çalıştığı görülmektedir. Niteliksiz işçilerin %40'a yakını, nitelikli işçilerin %20'si sendikalı değildir.

Çalışan hane reislerinin (emekli olanlar da dahil) %10'u ek iş yapmaktadır. Çalışılan işin dışında ek gelir sağlamak için yapılan ek iş çoğunlukla işçilik ve enformal işlerdir. Ek iş yapma zamanı da düzensizdir.

Çalışma alanında yapılan anket bulgularına göre 326 hane reisinden 23'ü işsizdir. Bu sayı %7 gibi bir orana denk düşmektedir. Kent bütünü için ise işsizlik oranı %17'dir. (Kaynak: DİE) İşsizlik süreleri 1 yıldan 25 yıla kadar uzanmaktadır. İşsiz hane reislerinin yarısına yakını 10 yıldan fazla süredir işsizdir.

İşsizlik nedenlerinde ücreti yeterli olan bir işin olmaması %50'ye yakın bir oranla ilk sırada yer almaktadır, bunu %20 oranında herhangi bir mesleğe sahip olunmaması ve %10 oranında yaşlılık izlemektedir. Zira şu anda işsiz olanların büyük bir çoğunluğunun daha önce yaptıkları son iş ücretli maaşlı işler kategorisinde yer almaktadır. Bu durum kentteki işsiz kesimin herhangi bir mesleği ya da uğraşısı olmamasından çok, kentteki iş olanaklarının yetersizliğinin ve olumsuz çalışma koşullarının altını çizmektedir.

Burada dikkati çeken önemli bir nokta, şu anda işsiz olsun ya da olmasın, hane reislerinin %60'ının bugüne kadar hiç iş bulamadığı dönemlerin varlığıdır. En son işsiz kalma dönemleri tabloda görüldüğü gibidir. Bu bağlamda işsizlik 1976'dan sonra ekonomik bunalımın etkisiyle kendisini gösterdiği sonucuna varılabilir.

Tablo 4.3 En Son İşsiz Kalma Dönemi

Dönem	Sayı	Yüzde (%)
Son 1 yıl içinde	7	9,6
Son 2 yıl içinde	5	6,8
1991-1996	12	12,3
1986-1990	7	9,6
1981-1985	16	21,9
1976-1980	14	19,2
1971-1975	7	9,6
1971 öncesi	5	6,8
Toplam	**73**	**100,0**

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

İşsiz olan 23 hane reisinin %30'u eşi ve çocuğunun çalışmasıyla, %40'ı başkasının yanında geçici işlerde çalışarak, %10'u enformal işler yaparak, %20'si de kira ve diğer gelirler ve ailelerinden gördükleri yardımlarla hanelerinin geçimlerini sağlamaktadırlar.

Şimdi ya da daha önce işsizlik sorunu ile karşı karşıya kalan hanelerin yaşamlarını nasıl sürdürdükleri, geçinme stratejilerinde ne tür değişiklikler olduğu değerlendirildiğinde, %60 oranında akraba ve tanıdıklarından aldıkları yardımlarla, %5 oranında köyden gelen (tarla ve hayvanlarından) gelirlerle, %10 oranında aldıkları borçlarla, %5'er oranlarda evdeki eşyaları satma, altın satma ve birikmiş parayı kullanma, %10 oranında da eşi ve çocuğunun çalışması, kendisinin geçici bir işte çalışması ile işsizlik dönemlerini geçirdikleri görülmektedir.

Çalışan 145 hane reisinin 73'ü herhangi bir nedenden dolayı çalıştığı işten ayrılmayı düşünmektedir. Çalışanların yarısının bu tür bir düşünce içerisinde olması kentteki çalışma yaşamının olumsuz koşullarına ve geleceğin belirsiz olmasına. İşten ayrılmayı düşünme nedenleri arasında emekli olma %50 ile ilk sıradadır. Bunu, çalışılan işin ekonomik yetersizliği izlemektedir. İşinden ayrılmayı düşünenler başka bir kente yerleşerek orada ücretli-maaşlı çalışmayı veya kendilerine bir iş kurmayı (kendi hesabına enformal işler, dükkan kiralama...) ya da Zonguldak'ta kalarak emekli geliri ile geçinmeyi düşünmektedirler. Zonguldak'tan ayrılarak kendi köylerine yerleşmeyi düşünenlerin oranı %8'dir.

Emekli olan hane reislerinin emekli oldukları tarihlerin dağılımında 1985'lerden sonra emekli olan sayısının düzenli olarak artması dikkat çekmektedir. Emekli

olan hane reislerinin tamamına yakını TTK'dan çalışma süresi sonunda emekli olmaktadır. Emekli olduktan sonra, emekli ikramiyesi çoğunlukla gayrimenkule ve geleneksel harcamalara ayrılmaktadır. Yatırım yapanların, kentte iş kuranların oranı (%5) yok denecek kadar azdır. Emekli olan her beş hane reisinden biri ekonomik nedenlerden dolayı kendine iş kurarak veya geçici işler yaparak çalışmaya yeniden başlamışlardır. Çoğu yeni işlerinde niteliksiz işçi statüsünde çalışmaktadır.

Çalışan çocukları olan hanelerde, hane içerisindeki çalışan çocuk kazancının %30'luk dilimini ailesine vermekte ve evin geçimine katkı sağlamaktadır. Ancak çalışan çocuğun evli olduğu ve aynı hanede yaşadığı hallerde, kazanç yine tüm hanenin giderlerine harcanmakta, ancak belli bir bölümü kendi ailesinin giderlerine ayrılmaktadır.

Anket bulgularına göre hanelerdeki çalışan çocukların büyük bir bölümü nitelikli veya niteliksiz işçi olarak çalışmaktadır. Bunu ev içi veya ev dışı enformal sektörde çalışanlar izlemektedir. Hanelerde çalışan çocukların bağlı oldukları sosyal güvenlik kurumları incelendiğinde, her dört çalışandan birinin herhangi bir sosyal güvenliği olmadan çalıştığı görülmektedir. Anket yapılan hanelerdeki çalışma yaşında olan çocukların %15'ine yakını işsizlik sorunu ile karşı karşıyadır.

Alanda anket yapılan kadınların çalışma yaşamları incelendiğinde, halen kadınların %88'e yakınının herhangi bir işte çalışmadığı, ancak %12'sinin çalışmakta olduğu görülmektedir. Diğer bir deyişle çalışan kadınların oranı oldukça düşük düzeydedir. Bu oran 320 kadın içerisinde 37 kadına denk düşmektedir. Çalışan kadınların çalıştıkları sektörlerin dağılımı incelendiğinde ise, kadınların %68 oranında kamu sektöründe, %27 oranında özel sektörde, %5 oranında da enformel sektörde çalıştıkları gözlenmektedir.

Yapılan iş türü ise, şekil 4.3'te görüldüğü gibi; %65 oranında memurluk, %17 oranında küçük esnaflık, %9 oranında niteliksiz işçilik, %3 oranında nitelikli işçilik ve yine %3 oranlarında ev içi ve ev dışı enformel işlerdir.

Şekil 4.3 Çalışan Kadınların Yaptıkları İşler

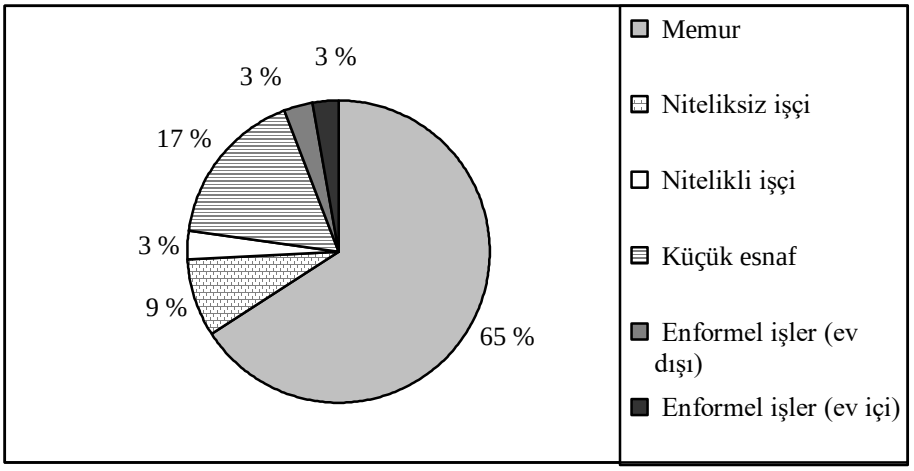

Kaynak: Alan Çalışması

Zonguldak Merkez'de yapılan anket sonuçları kadınların işgücüne katılımlarının oldukça sınırlı olduğunu göstermektedir. Kentte kadınların işgücüne katılımlarının bu denli sınırlı kalmasının olası nedeni, Zonguldak ve çevresinde egemen sektörün madencilik olması ve kadınların çalışabileceği alanların bulunmaması gösterilebilir. Ancak sınırlı sayıdaki eğitimli kadın kendilerine kamu sektöründe yer bulabilmiştir. Herhangi bir eğitim almamış kadın işgücü ise, ya enformal sektörde yer almakta, ya da vasıfsız işçi olarak istihdam edilmekte ve çoğu zaman da, emeğinin karşılığını alamamaktadır. Özel madenlerde kaçak olarak çalıştırılan kadın işçiler ile özel sektör tarafından düşük ücretle çalıştırılan kadınlar bu durumun en açık örneğidir.

Eğitim yetersizliği ve işin gerektirdiği niteliklere sahip olunmaması gibi nedenlere koşut olarak, kadınların işgücüne sınırlı katılımında, geleneksel kültürel yapının rolü yadsınamaz. Kırsal yaşamdan kentsel yaşama geçişi halen yaşamakta olan maden işçisi, kırsal kesimden getirdiği düşünce ile eşinin evde kalmasını istemektedir. Alanda yapılan anketten elde edilen veriler doğrultusunda, kadınların çalışma durumu ile hane reisinin şu anda yaptığı iş arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki görülmektedir. Çalışan kadınların eşlerinin meslek profillerine baktığımızda, çalışan kadınların eşlerinin %54'ünün memur olarak çalıştıkları gözlenmektedir. Bütün olarak değerlendirildiğinde ise, çalışan kadınların eşlerinin %67,5 oranında ücretli maaşlı olarak çalıştıkları görülmektedir. Bu oranın yüksek olması erkeğin çalışma yaşamında formal kesimle bağları güçlendikçe ve eğitim düzeyi yükseldikçe, kadının çalışmasına ilişkin tutumunda daha olumlu olmaya başlaması şeklinde yorumlanabilir. İşsiz erkeklerin eşlerinin de görece yüksek oranda çalışıyor olması, bu hanelerde geçimin büyük ölçüde kadın tarafından sağlandığı biçiminde yorumlanabilir. Çalışmayan kadınların eşleri ise genellikle vasıflı ya da vasıfsız işçi ile çoğunlukla da işçi emeklisi olan erkeklerdir.

Maddi durumu geçinmesine yeterli olan madenci ailelerinde, kadınlar da çalışmayı istememekte, evde oturmayı yeğlemektedirler. Kadın anketi sonuçları da bu durumu doğrular gözükmektedir. Sonuçlara göre, çalışmayan veya ev içi enformal sektörde çalışan kadınların yalnızca %35'i ev dışında düzenli bir işte çalışmayı istemektedir.

Aşağıdaki tablo çalışmak isteyen kadınların halen çalışmama nedenini göstermektedir. Nedenler arasında ev içi sorumluluklar başı çekmektedir. Bunu yaşlılık ve iş olanaklarının bulunmaması ve eşinin izin vermemesi izlemektedir. Kadınların büyük bir çoğunluğu, kendilerinde çalışmak için yeterli gücü göremediklerinden, çalışma koşullarından emin olamadıklarından ve bunlara koşut olarak çalıştıkları zaman ev işlerini aksatacaklarını düşündüklerinden çalışmadıklarını belirtmişlerdir. Anket yapılan mahallelerde, hane reisi emekli olmuş hanelerin yoğun olarak (anket yapılan hanelerin %35'i) bulunması ve anket yapılan kadınların yaş ortalamasının 40 civarlarında olması, bu durumda önemli etken olarak kabul edilebilir.

Tablo 4.4 Kadınların Çalışmama Nedeni

Neden	Sayı	Yüzde (%)
Eşi istemiyor	14	8,8
Ev içi sorumluluklar	52	32,7
Eğitim yetersizliği	3	1,9
Yaşlılık	49	30,8
Sağlık sorunları	13	8,2
İş olmaması	26	16,4
Emeklilik	2	1,3
Toplam	**159**	**100,0**

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Çalışmak istemeyen kadınların başlıca gerekçeleri ise %40'ları geçen bir oranda yine yaşlılıktır. Bunu ev içi sorumluluklar ve çalışmaya gerek duymama gibi nedenler izlemektedir.

Tablo 4.5 Kadınların Çalışmak İstememe Nedeni

Neden	Sayı	Yüzde (%)
Eşi istemiyor	1	1,9
Ev içi sorumluluklar	11	21,2
Eğitim yetersizliği	3	5,8
Yaşlılık	21	40,4
Sağlık sorunları	5	9,6
Çalışmaya ihtiyaç duymama	11	21,2
Toplam	**52**	**100,0**

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Kadınların çalışmasına yönelik istem %70 oranında eşinden ve hane içindeki diğer insanlardan gelmektedir. Çünkü kadınların %70'i ev dışında herhangi bir işte çalışmayı istememektedir. Kadınların çalışmaya başlama yılları incelendiğinde, dikkati çeken unsur, kadınların özellikle 1980'ler sonrasında giderek artan bir ivme ile çalışma yaşamına dahil olmalarıdır. Bu sonuç, kadının çalışmasında, ekonomik kaygıların, kadının çalışmamasına ilişkin geleneksel değerlerin önüne geçtiğini göstermektedir. Bu noktada kadının çalışmasının, kentteki sanayisizleşme süreçleri ve hanelerde baş gösteren geçim sıkıntısı ile ön plana çıktığını söylemek yanlış bir değerlendirme olmayacaktır.

Hanelerde çalışmayan kadınların %80'i ev içinde enformal işlerle uğraşmaktadır. Yapılan iş türü ise öncelikli olarak elişi ve pazarlamacılıktır. Kadınların yarısından fazlası bu işleri düzenli olarak yaptıklarını belirtmişlerdir. Ev içi enformal işe başlama tarihi, kadınların diğer sektörlerde çalışmaya başlama tarihlerine paralel olarak 1980'li yıllardan sonradır. Görüşülen 50 kadından yalnızca 8'i yaptığı işe 1980'lerden önce başladığını belirtmiştir. Ev içi enformal işler yapan kadınların eşlerinin büyük çoğunluğu nitelikli-niteliksiz işçi olarak çalışmaktadır. Eşi memur olarak çalışan 50 kadından yalnızca 3'ü ev içi enformal iş yapmakta olduğunu belirtmiştir.

4.1.5.2. Gelir ve Tüketim

Anket yapılan hanelerin gelirlerinin dağılımı oluşturulduğunda, 5-100 milyon lira arasında aylık geliri bulunan 64 hanenin, 105-160 milyon lira arasında aylık geliri bulunan 66 hanenin, 165-220 milyon lira arasında aylık geliri bulunan 47 hanenin, 225-350 milyon lira arasında aylık geliri bulunan 80 hanenin, 350 milyon-4 milyar lira arasında aylık geliri bulunan 56 hanenin olduğu görülmektedir.

Anket yapılan hanelerin aylık ortalama harcamalarının dağılımı incelendiğinde, 53 hanenin 35-100 milyon arasında, 76 hanenin 100-150 milyon arasında, 96 hanenin 150-250 milyon arasında, 70 hanenin 250-500 milyon arasında, 31 hanenin 500 milyon-1 milyar lira arasında aylık ortalama harcama yaptığı görülmektedir.

Haneler geçinmelerine yeterli olacak aylık gelir konusundaki görüşleri, gelir dağılımında olduğu gibi belirgin bir şekilde farklılık göstermektedir. 63 hane 100-250 milyon arasında bir miktarın kendilerinin geçimine yeteceğini, 183 hane ise 250-500 milyon arasında bir miktarın yeterli olacağını, 80 hane ise 550 milyon-2 milyar arasında bir miktarın geçimlerine ancak yeteceğini belirtmektedir.

Anket yapılan hanelerin ortalama büyüklüğü 4 kişidir. Hanenin geliri diğer anket bulgularıyla ilişkilendirilirken, hanede kişi başına düşen gelir esas alınacaktır. Kişi başına düşen gelirin gruplandırılması yapılırken %20'lik nüfus dilimleri temel alınmıştır. Buna göre kişi başına geliri 0-24 milyon arasında

olan 55 hane, 25-39 milyon arasında olan 55 hane, 40-65 milyon arasında olan 83 hane, 66-100 milyon arasında olan 52 hane ve 101- 500 milyon arasında olan 67 hane bulunmaktadır.

Tablo 4.6 Gelir Grupları

Gelir Grubu	Kişi Başına Düşen Gelir	Hane Sayısı
1.Gelir Grubu	0-24 milyon	55
2.Gelir Grubu	25-39 milyon	55
3.Gelir Grubu	40-65 milyon	83
4.Gelir Grubu	66-100 milyon	52
5.Gelir Grubu	100-500 milyon	67

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Gelir grupları ile hane reisinin çalışma durumu karşılaştırıldığında, 1 ve 2.gelir grubunda olanların %70'inin emekli, işsiz ve kendi işini yapan hanelerden oluştuğu gözlenmektedir. 3.gelir grubunda olanların %80'i ücretli-maaşlı çalışanlar ve emeklilerden oluşmaktadır. 4 ve 5.gelir grubunda ise ücretli maaşlı çalışanların yoğun olduğu görülmektedir. Daha ayrıntılı incelendiğinde, memurların 3.gelir grubunda, niteliksiz işçilerin 1 ve 2.gelir grubunda, nitelikli işçilerin 3 ve 4.gelir grubunda yoğunlaştıkları görülmektedir. Özellikle emekli hane reislerinin durumları incelendiğinde, kömür sektöründeki sanayisizleşmenin TTK bünyesinde işçi olarak çalışan kesimin hayat şartları ve geçinme stratejilerindeki etkisi görülebilir. Ücretli maaşlı olarak çalışan maden işleri, emekli olmadan önce 4 ve 5.gelir gruplarına dahil olurken, emekli olmalarının ve ücretlerindeki önemli derecedeki azalmanın ardından 1 ve 2.gelir gruplarına dahil olmaktadırlar. Kurumdan emekli olmaları ile oturdukları lojmanlardan çıkarılan madenci aileleri geçim sıkıntısı çekmeye başlamaktadır. Çalışma süresinin dolması nedeniyle emekli olma durumunda bırakılan maden işçisi o zamana kadar madenlerden başka bir alanda çalışmadığı için, genç yaşta işsiz kalmasına rağmen çok azı yeni bir işe girmeyi veya kendisine iş kurmayı düşünmektedir. Emekli olduktan sonra, emekli ikramiyesi çoğunlukla gayrimenkule ve geleneksel harcamalara ayrılmaktadır. Yatırım yapanların, kentte iş kuranların oranı (%5) yok denecek kadar azdır. Ancak emekli olan her beş hane reisinden biri ekonomik nedenlerden dolayı geçici işler yaparak çalışmaya yeniden başlamışlardır. Çoğu yeni işlerinde uyum problemi yaşamaktadır.

Hane reislerinin ek iş yapma durumu kişi başına gelir ile ilişkilendirildiğinde, ek iş yapan hane reislerinin %68'inin ilk üç gelir grubuna dahil olduğu görülmektedir. 5.gelir grubundaki 67 haneden yalnızca 4'ünün hane reisi çalıştığı işe ek olarak başka bir iş yapmaktadır.

Çalışan kadınların gelir dağılımları incelendiğinde; aylık kazancın 5 milyondan 400 milyona uzandığı görülmektedir. Ev içi enformal sektörde dahil edildiğinde, çalışan tüm kadınların %60'ının ayda 150 milyonun altında gelir

elde ettiği görülmektedir. Bu durum, kadınların kentte çalışarak emeklerinin karşılığını alabileceği herhangi bir sektörün bulunmamasının sonucu olarak görülebilir. Çalışan kadının gelirinin harcanmasında birinci tercihi mutfak ve temizlik harcamaları oluşturmakta, bunu sabit giderler izlemektedir. Kadınlar gelirlerinin ancak %20'sini kişisel ihtiyaçlarına ayırabilmektedir.

Hanede kişi başına düşen gelir ile ev içi yiyecek üretimi ilişkilendirildiğinde, 1, 2 ve 3.gelir gruplarında kadınların %80'e, 4.gelir grubundaki kadınların %70'e, 5.gelir grubundaki kadınların ise %60'a yakınının ev içi yiyecek üretimi yaptığı görülmüştür. Evde yiyecek üretimi yapmayan kadınlarda, bu durumun nedeni 1.gelir grubunda malzemelerin pahalı olması ve bu tür yiyecek maddelerinin memleketlerinden gelmesi iken, 4 ve 5.gelir gruplarında koşulların bu tür üretim yapmaya elverişli olmaması ve yapmayı gerekli görmemedir.

Devlet İstatistik Enstitüsü'nün hazırladığı, Zonguldak ili geneline ilişkin verilerde hanehalkı büyüklüğü ortalamaya eşit olan hanelerin tüketim harcaması türleri, çalışma alanından elde edilen verilerle karşılaştırıldığında (Tablo 4.7), çalışma alanındaki tüm gelir grupları için hanelerin konut, kira ve sabit harcamalarına Zonguldak geneli ile karşılaştırıldığında daha fazla pay ayırdıkları görülmektedir. Çalışma alanındaki alt gelir grupları için gelirin yarısından fazlası gıda ve temizlik masrafına gitmektedir. Çalışma alanındaki hanelerin gelir düzeylerinin yükselmesine koşut olarak eğlence, kültür, sağlık, eğitim ve ev eşyası harcamaları artış göstermektedir. Ancak gelir düzeyi artsa bile kentteki sosyal ve kültürel etkinliklerin oldukça sınırlı olması nedeniyle bu tür harcamaların beklendiği düzeyde artmaması söz konusudur.

Tablo 4.7 Zonguldak Geneli ve Çalışma Alanı Tüketim Harcaması Miktarları*

Harcamalar	**1.Gelir Grubu**	**2.Gelir Grubu**	**3.Gelir Grubu**	**4.Gelir Grubu**	**5.Gelir Grubu**
Konut kira ve sabit harcamalar	25 % 28 %	26 % 28 %	26 % 26 %	25 % 27 %	24 % 22 %
Gıda-temizlik	55 % 56 %	51 % 53 %	48 % 50 %	45 % 40 %	40 % 37 %
Ulaşım	5 % 6 %	5 % 8 %	6 % 8 %	8 % 8 %	9 % 10 %
Eğlence-kültür	1 % 1 %	3 % 2 %	4 % 3 %	4 % 4 %	5 % 6 %
Sağlık	4 % 5 %	5 % 4 %	5 % 5 %	6 % 5 %	6 % 6 %
Eğitim	5 % 3 %	5 % 3 %	5 % 6 %	6 % 8 %	8 % 9 %
Ev eşyası	5 % 1 %	5 % 2 %	6 % 2 %	6 % 8 %	8 % 10 %
Toplam	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

(*) Üst sıradaki yüzdeler Zonguldak il geneline, alt sıradaki yüzdeler çalışma alanına aittir.
Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması ve DİE Verileri

Maddi zorluklar nedeni ile son dönemlerde tüketimde kısıtlama yapılıp yapılmadığına ilişkin değerlendirmede, en çok tüketimde kısıtlama yapanların alt gelir grupları olduğu görülmektedir. 1.gelir grubunda hanelerin %85'i, 2.gelir grubunda hanelerin %70'i, 3.gelir grubunda hanelerin %60'ının tüketim harcamalarında kısıtlama söz konusudur. 4 ve 5.gelir gruplarında bile %35 oranda tüketimde kısıtlama yapılması son yıllarda kentin ekonomisindeki olumsuz gelişmelerin hane ekonomilerine yansıması olarak değerlendirilebilir. Bunun diğer bir göstergesi geçim zorluğu nedeniyle birşeyler satma durumudur. Alt gelir grupları %50'lere yakın bir oranda geçim sıkıntısı nedeniyle özellikle son 10-15 yıl içerisinde mal ve eşya sattıklarını belirtmişlerdir. 1 ve 2.gelir gruplarındaki hanelerin sadece %3'ünün tasarruf yapabilme durumu sözkonusudur. 4 ve 5.gelir gruplarında bu oran %20'lere çıkmaktadır. 4 ve 5.gelir grupları tasarruflardan düzenli bir gelir sağlamaktadır.

Anket sorularında, hanelerin 10 yıl öncesine göre ekonomik durumu değerlendirmeleri istenmiştir. Elde edilen bulgulara göre 1 ve 2.gelir gruplarındaki hanelerin tümü ekonomik durumun 10 yıl öncesine göre daha kötü olduğunu belirtmişlerdir. Bu gelir gruplarının geleceğe yönelik herhangi bir ekonomik beklentileri bulunmamaktadır. Gelecekte ekonomik durumun değişmeyeceği üzerinde uzlaşılan görüştür. Bu konuda, aynı düzeyde olmasa bile üst gelir grupları da benzer düşüncelere sahiptirler. Üst gelir gruplarına dahil olan hanelerin %40'ı gelecekte ekonomik durumun daha kötü olacağını savunmaktadır. Hanelerin borçlanma nedenlerinin de baskın olarak ekonomik zorluklar ve geçim sıkıntısı olması bu sonucu desteklemektedir. Borçlanılan kişiler büyük bir oranla akraba ve tanıdıklar olmaktadır.

4.1.6. Geçinme Stratejilerinin Mekansal Boyutu

Geçinme stratejilerinin mekansal boyutunu ele alırken iki ölçek belirgin biçimde ortaya çıkmaktadır: Mahalle ve konut. Kentte yaşanan konut, hem yaşam mekanı olarak (kullanım değeri üzerinden) hem de gelir kaynağı olarak (değişim değeri üzerinden) önem taşımaktadır. Kente göçenler/kentte yaşayanlar için niteliği ne olursa olsun bir konut sahibi olmak önemlidir.

Konut sahibi olmanın tartışma götürmez üstünlükleri vardır. Konut sahibi kiracı ile karşılaştırıldığında gerek yaşam tarzı gerekse yaşam şansı açısından daha farklı bir konumdadır. Bununla birlikte 'konut sınıfı' temelli yaklaşıma getirilen en önemli eleştirilerden birisi de aynı konut tipinde oturanların hepsinin yine aynı sınıfa dahil olamayacağıdır.

Pek çok hane halkı için konut mülkiyeti tüm yaşamlarının en önemli yatırımını oluşturmaktadır. Konutun toplum açısından taşıdığı karmaşık anlam, konutu dolaylı ya da doğrudan yaşam mücadelesinin merkezine yerleştirmektedir. Tekeli (2000), konutun bu karmaşık işlevlerini şöyle özetlemektedir:

Konut tek başına a) bir barınak olması, b) üretilen bir meta olması, c) bir tüketim malı olması, d) toplumda kişiler ve aileler için gelecek için bir güvence olması, e) toplumsal ilişkilerin yeniden üretilmesinin bir aracı olması, f) emeğin yeniden üretildiği yer olması, g) gerek enflasyonun karşısında paranın değerini korumayı ve yeni oluşan kentsel rantlara el koyabilmeyi sağlayan bir yatırım aracı olması gibi işlevleri ile ortaya çıkacaktır.

Bir kentsel çevrenin parçası olarak algılandığında ise h) bir kültürel yapı olarak o çevre ile iletişim içinde bulunmak, k) bir yaşam çerçevesinin ya da kalitesinin oluşturulmasında yapı taşı olmak, l) eğer bir ekonomik sektör olarak düşünülürse yüksek geri ve ileri bağlantısıyla bir ekonominin canlandırılmasının, bunalımdan çıkarılmasının ve istihdam yaratılmasının aracı olmak gibi değişik işlevlere sahiptir.

Ülkemizde 1955'de konut sahipliliği oranı %36,6 iken, 1960'da %42'ye, 1965'de %45,9'a, 1970'de %47'ye yükselmiştir. Keleş'e (1993: 302) göre bu oranın 1975'de %50'yi geçmiş olduğu, 1990'da ise %60'ı bulduğu varsayılabilir.

Ersoy (1994)'un araştırmasına göre, kentte kalış süresi uzadıkça düşük gelir konut alanlarında oturan oranı düşmektedir. Konut hareketliliğin en yoğun olduğu dönem kente göçten sonraki ilk yıllar olmaktadır. Kentte barınacak bir yer bulduktan ve bir işe yerleştikten sonra amaç daha iyi bir konuta geçiş yapmak olmaktadır. Sosyal ve mekansal olarak kent dokusunun öğrenilmesi bu yöndeki tasarıların gerçekleştirilmesi ihtimalini arttırır. Genel olarak, bu devingenlik, imarlı ve/veya alt yapı sorunları çözülmüş bir konut alanında temel yapı gereksinimleri karşılanmış bir eve taşınıncaya veya bir konut sahibi oluncaya dek sürmektedir (Ersoy, 1994).

4.1.6.1. Konut Mülkiyet İlişkileri

Yukarıda da belirtildiği üzere, pek çok hane halkı için konut mülkiyeti tüm yaşamlarının en önemli yatırımını oluşturmakta, dolayısıyla kente gelenler ve kentte yaşayanlar için konut sahipliği birincil amaç durumuna gelmektedir. Kent yoksullarının geçim stratejilerinde hem doğrudan gelir kaynağı olabilmesi, hem de aile bütçesi üzerinden kira harcaması yükünü kaldırması açısından konut mülkiyeti büyük önem taşımaktadır. Şimdiye kadar yapılan pek çok çalışmada gözlendiği üzere ev sahipliği oranı gecekondu alanlarında genel olarak yüksek çıkmaktadır.

Bizim örneklemimizde de ev sahipliği oranı %62,9 iken, kiracılık oranı %23,6'dır; akrabalarına ait konutta oturanlar ise %5,8'lik bir kesimi oluşturmaktadır. 'Diğer' kategorisindeki %7,7'lik kesim ise büyük çoğunlukla lojmanda oturanları kapsamaktadır. Akraba mülkiyetine ait konutta oturanların da kira ödemediği düşünülürse, kira ödememenin belirgin bir geçim stratejisi olarak öne çıktığını söyleyebiliriz.

Tablo 4.8 Konut Mülkiyet Durumu

Mülkiyet Durumu	Sayı	Yüzde (%)
Kira	77	23,6
Ev Sahibi	205	62,9
Akraba	19	5,8
Diğer	25	7,7
Toplam	326	100,0

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Aylık toplam gelir gruplarına göre konut mülkiyetine baktığımızda, ev sahipliği beklenenin tersine 100-200 milyon TL gelir grubunda yer alan hanelerde daha yaygın biçimde görülmektedir. Bunun en önemli nedeni, yüksek gelir grubundan olanların genellikle lojmanda oturmalarıdır. Akraba mülkiyetinde oturanların da sıklıkla düşük gelir gruplarından oldukları söylenebilir.

Tablo 4.9 Toplam Gelire Göre Konut Mülkiyet Durumu

Aylık Toplam Gelir	Konut Mülkiyet Durumu				Toplam
	Kira	***Ev Sahibi***	***Akraba***	***Diğer***	
Aylık Geliri 100 Milyondan Az Olanlar	10 18,9 % 13,0 %	37 69,8 % 18,0 %	6 11,3 % 31,6 %	***	53 100,0 % 16,3 %
Aylık Geliri 100-200 MilyonArası Olanlar	29 23,2 % 37,7 %	84 67,2 % 41,0 %	10 8,0 % 52,6 %	2 1,6 % 8,0 %	125 100,0 % 38,3 %
Aylık Geliri 200-300 MilyonArası Olanlar	23 29,1 % 29,9 %	49 62,0 % 23,9 %	***	7 8,9 % 28,0 %	79 100,0 % 24,2 %
Aylık Geliri 300 Milyondan Fazla Olanlar	15 21,7 % 19,5 %	35 50,7 % 17,1 %	3 4,3 % 15,8 %	16 23,2 % 64,0 %	69 100,0 % 21,2 %
Toplam	77 23,6 % 100,0 %	205 62,9 % 100,0 %	19 5,8 % 100,0 %	25 7,7 % 100,0 %	326 100,0 % 100,0 %

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Konut mülkiyeti hane reislerinin yaptıkları işe göre de farklılık göstermektedir. Kirada oturan hanelerin en büyük kesimini ücretli-maaşlı olarak çalışan aileler oluşturmaktadır; düzenli bir gelire sahip olmalarına karşılık alınan ücretlerin düşüklüğü bu kesimin konut sahibi olma olasılığını azaltmaktadır. Emeklilerin %88,2'sinin ev sahibi olması, emekli olduktan sonra yapılan birikimlerin çoğu kez öncelikle konut sahibi olmak için harcandığını göstermektedir. Kendi işini yapanların da ekonomik durumunun görece düzeldiği durumlarda, ilk yapılan yatırım konut için olmaktadır. Bu bakımdan, anılan kesimlerde konut sahipliliği yüksek çıkmaktadır.

Tablo 4.10 Çalışma Durumuna Göre Konut Mülkiyeti

Çalışma Durumu	Konut Mülkiyet Durumu				Toplam
	Kira	*Ev Sahibi*	*Akraba*	*Diğer*	
Ücretli-maaşlı	54 37,2 % 70,1 %	58 40,0 % 28,3 %	13 9,0 % 68,4 %	20 13,8 % 80,0 %	145 100,0 % 44,5 %
Emekli	8 7,3 % 10,4 %	97 88,2 % 47,3 %	***	5 4,5 % 20,0 %	110 100,0 % 33,7 %
İşsiz	4 17,4 % 5,2 %	14 60,9 % 6,8 %	5 21,7 % 26,3 %	***	23 100,0 % 7,1 %
Kendi işi – küçük esnaf	9 25,7 % 11,7 %	25 71,4 % 12,2 %	1 2,9 % 5,3 %	***	35 100,0 % 10,7 %
Kendi işi – enformal	2 18,2 % 2,6 %	9 81,8 % 4,4 %	***	***	11 100,0 % 3,4 %
İşveren	***	2 100,0 % 1,0 %	***	***	2 100,0 % 0,6 %
Toplam	77 23,6 % 100,0 %	205 62,9 % 100,0 %	19 5,8 % 100,0 %	25 7,7 % 100,0 %	326 100,0 % 100,0 %

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Konut edinme tarihi %31,9'luk oranla, özellikle işçi kesiminin toplu sözleşmelerle ekonomik durumunun düzeldiği son 10 yıllık sürede yoğunlaşmaktadır. İşçi sayısının en fazla olduğu 1970'li yıllarda ise %29,9'luk bir oranda konut edinilmiştir.

Tablo 4.11 Konut Edinme Tarihi

Tarih	Sayı	Yüzde (%)
1970 öncesi	38	19,6
1971-1980	58	29,9
1981-1990	36	18,6
1991-1995	42	21,6
1996-2000	20	10,3
Toplam	194	100,0

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Zonguldak'a geliş tarihi açısından ele alındığı zaman, konut edinme biçimi genellikle 1960 öncesinde, satın alma ve kendi yapma şeklinde olmuştur. Özellikle 1961-1970 tarihleri arasında konut edinenlerin %66,7'lik bir oranla oturduğu evi kendisinin yapmış olması dikkat çekicidir. 1981 sonrası göç

edenlerde konut edinmenin çok az olduğu, değerlendirmesi yapılan rakamın düşük olmasından anlaşılmaktadır.

Tablo 4.12 Göç Yılına Göre Konut Edinme Biçimi

Konut Edinme Biçimi	1960 öncesi	1961-1970	1971-1980	1981 sonrası	Toplam
Kendi yaptı	9 37,5 % 27,3 %	12 50,0 % 66,7 %	3 12,5 % 23,1 %	***	24 100,0 % 35,3 %
Yaptırdı	5 71,4 % 15,2 %	1 14,3 % 5,6 %	***	1 14,3 % 25,0 %	7 100,0 % 10,3 %
Satın aldı	14 53,8 % 42,4 %	2 7,7 % 11,1 %	8 30,8 % 61,5 %	2 7,7 % 50,0 %	26 100,0 % 38,2 %
Kat karşılığı	1 50,0 % 3,0 %	***	1 50,0 % 7,7 %	***	2 100,0 % 2,9 %
Ailesinden	3 37,5 % 9,1 %	3 37,5 % 16,7 %	1 12,5 % 7,7 %	1 12,5 % 25,0 %	8 100,0 % 11,8 %
Hibe yoluyla	1 100,0 % 3,0 %	***	***	***	1 100,0 % 1,5 %
Toplam	33 48,5 % 100,0 %	18 26,5 % 100,0 %	13 19,1 % 100,0 %	4 5,9 % 100,0 %	68 100,0 % 100,0 %

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Tablo 4.13 Mülkiyet Durumuna Göre Konut Edinme Girişimi

Mülkiyet Durumu	Konut Edinme Girişimi	
	Evet	***Hayır***
Kira	29 42,6 %	39 57,4 %
Ev Sahibi	19 10,7 %	159 89,3 %
Akrabalarına Ait	5 26,3 %	14 73,7 %
Diğer	9 36,0 %	16 64,0 %
Toplam	62 21,4 %	228 78,6 %

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Örneklem grubunun konut edinme girişimi olup olmadığı mülkiyet durumuyla birlikte incelendiğinde, %42,6'yla kirada oturanların en yüksek oranda

girişimde bulundukları görülmektedir. Ülkenin ve kentin ekonomik koşullarına koşut olarak örneklem grubunun %78,6'ının konut edinme girişimi bulunmamaktadır.

Toplam gelire göre konut edinme girişimi incelendiğinde, gelir düzeyinin artışına koşut olarak girişim oranının da arttığı görülmektedir. Çalışma durumuna göre ise, ücretli-maaşlı olarak çalışanların (%30,4) ve küçük esnafın (%26,5) genel ortalamanın üzerinde konut edinme girişiminde bulundukları söylenebilir.

Tablo 4.14 Toplam Gelire Göre Konut Edinme Girişimi

Aylık Toplam Gelir	**Konut Edinme Girişimi**	
	Evet	***Hayır***
Aylık Geliri 100 Milyondan Az Olanlar	2 4,3 %	44 95,7 %
Aylık Geliri 100-200 MilyonArası Olanlar	19 16,5 %	96 83,5 %
Aylık Geliri 200-300 MilyonArası Olanlar	21 32,8 %	43 67,2 %
Aylık Geliri 300 Milyondan Fazla Olanlar	20 30,8 %	45 69,2 %
Toplam	62 21,4 %	228 78,6 %

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Tablo 4.15 Çalışma Durumuna Göre Konut Edinme Girişimi

Çalışma Durumu	**Konut Edinme Girişimi**	
	Evet	***Hayır***
Ücretli – Maaşlı	41 30,4 %	94 69,6 %
Emekli	8 8,8 %	83 91,2 %
İşsiz	3 14,3 %	18 85,7 %
Kendi İşi - Küçük Esnaf	9 26,5 %	25 73,5 %
Kendi İşi – Enformal	1 14,3 %	6 85,7 %
İşveren	***	2 100,0 %
Toplam	62 21,4 %	228 78,6 %

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Konut edinme girişimi olanların %34,4'ü daire satın alma, %24,6'sı ise ülkemizde çok yaygın bir yöntem olan kooperatif aracılığıyla konut edinme

girişim biçimini seçmiştir. Daire satın almanın birikmiş para gerektireceği düşünülürse, daha çok emekli olanların ya da olacakların bu yöntemi seçtiği söylenebilir.

Tablo 4.16 Konut Edinme Girişim Biçimi

Yöntem	Sayı	Yüzde (%)
Arsa Satın Alıp Gecekondu Yapma/Yaptırma	12	19,7
Başka Bir Arsa Üzerinde Gecekondu Yapma/Yaptırma	4	6,6
Oturduğu Arsayı Müteahhite Verme	2	3,3
Toplu Konut Aracılığıyla Konut Edinme	3	4,9
Kooperatif Aracılığıyla Konut Edinme	15	24,6
Daire Satın Alma	21	34,4
Diğer	4	6,6
Toplam	61	100,0

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

4.1.6.2. Konutun Fiziksel Özellikleri

Örneklem grubunun oturduğu konut tipi %51,5 oranında gecekondu, %40,5 oranında ise apartmandır. Kat sayısı belirgin bir farklılaşma göstermemekle birlikte %29,4'le iki kat, %23,9'la tek kat, %28,2'yle dört kat ve üstüdür. Konut, %49,7'lik bir oranda üç ve daha fazla odalı, %43,9'lik bir oranda iki odalıdır.

Gecekondunun örneklem grubunun yarısından fazlasının oturduğu konut biçimi olması ve kentin genel fiziksel yapısına koşut olarak konuta ilişkin şikayet edilen tek sorun %95,2'lik oranla konutun ve yakın çevresinin fiziksel sorunlarıdır. Kentsel servislerden çevre sağlığı (%79,7) ve altyapı hizmetleri (%68,9) örneklem grubu tarafından sorunlu olduğu belirtilen hizmetlerdir.

Tablo 4.17 Konuta İlişkin Sorunlar

Sorunlar	Konuta İlişkin Sorunlar	
	Evet	***Hayır***
Konutun ve Yakın Çevresinin Fiziki Sorunları	140 95,2 %	7 4,8 %
Tapu-Imar-Gecekondu Yıkım Sorunları	25 17,0 %	122 83,0 %
Konutun Erişilebilirlik Sorunları	16 10,9 %	131 89,1 %
Ekonomik Sorunlar	10 6,8 %	137 93,2 %

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Tablo 4.18 Kentsel Servislerden Hoşnutluk

Kentsel Servisler	Sorunlu	Sorunsuz
Altyapı Hizmetleri	146 68,9 %	66 31,1 %
Çevre Sağlığı	169 79,7 %	43 20,3 %
Sosyal Servisler	64 30,2 %	148 69,8 %

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

4.1.6.3. Mekansal Hareketlilik

Araştırma verilerine göre, konut ve mahalle hareketliliği oranı oldukça yüksektir. Görüştüğümüz hanelerin %40,8'i hiç konut değiştirmemişken, %59,2'si en az bir kere konut değiştirmiştir.

Konut tipi ve mülkiyetine göre değiştirilen konutlar incelendiğinde, gecekondu tipi konutta kiracı olarak oturma oranı, kaçıncı konut olursa olsun, %60'a yakın bir oranla başı çekmektedir. Apartman tipi konutta kiracı olarak oturanlar da %20'nin üzerinde bir oranla bu oranı takip etmektedir. Kendi ve akraba mülkiyetinde değiştirilen konut sayısının değiştirme sayısı arttıkça azaldığı görülmektedir.

Tablo 4.19 Konut Tipi ve Mülkiyetine Göre Değiştirilen Konut

Konut Tipi – Mülkiyet	1. konut	2. konut	3. konut	4. konut
Gecekondu-kira	112 58,0 %	89 57,4 %	57 57,6 %	25 55,6 %
Gecekondu-kendi mülkiyeti	12 6,2 %	12 7,7 %	9 9,1 %	6 13,3 %
Apartman-kira	42 21,8 %	35 22,6 %	27 27,3 %	11 24,4 %
Apartman-kendi mülkiyeti	4 2,1 %	7 4,5 %	4 4,0 %	2 4,4 %
Gecekondu-akraba mülkiyeti	8 4,1 %	1 0,6 %	***	***
Apartman-akraba mülkiyeti	4 2,1 %	***	***	1 2,2 %
Lojman	11 5,7 %	11 7,1 %	2 2,0 %	***

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Konut değiştirme nedenlerinin başında kendi mülkiyetine taşınma ve ekonomik nedenler yer almaktadır. Tapu, imar ve gecekondu yıkım sorunlarının ancak

%12,6'lık bir oranla konut değiştirme nedeni olması, %51,5'i gecekonduda oturan örneklem grubunda dikkat çekici bir sonuçtur.

Tablo 4.20 Konut Değiştirme Nedenleri

Nedenler	Evet	Hayır
Kendi mülkiyetine taşınma	93 54,1 %	79 45,9 %
Ekonomik nedenler	93 54,4 %	78 45,6 %
Konutun ve yakın çevresinin fiziki sorunları	68 41,7 %	95 58,3 %
Tapu-imar-gecekondu yıkım sorunları	20 12,6 %	139 87,4 %
Konutun erişilebilirlik sorunları	39 24,2 %	122 75,8 %
Akraba çevresine yakın olma	17 10,6 %	143 89,4 %
Geniş aile sorunları	36 22,8 %	122 77,2 %
Yaşam çevresi ile uyumsuzluk	37 22,8 %	125 77,2 %

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Örneklem grubunda, özellikle ev sahibi olanlarda, halen oturulmakta olan konutun daha öncekilere göre daha iyi durumda olduğu düşüncesi egemendir. Buradan; kente göç ettikten sonra, kentle bütünleşme henüz sağlanmadan ilk oturulan konutların kalitesinin yüksek olmadığı; kent yaşantısına uyum sağlayıp ekonomik durumları düzelmeye başladıktan sonra, daha önce belirtilen nedenlerle konuta yaptıkları yatırımların arttığı; en sonunda da satın aldıkları konutun, 'kendi mülkiyeti olmasından ötürü öncekilerden daha iyi' düşüncesinin baskın olduğu sonucu çıkarılabilir.

Tablo 4.21 Mülkiyet Durumuna Göre Mevcut Konutun Göreli Yapı Kalitesi

Konut Mülkiyeti Durumu	*Evet, daha iyi*	*Hayır, daha kötü*	*Fark yok*
Kira	37 74,0 %	11 22,0 %	2 4,0 %
Ev Sahibi	82 91,1 %	6 6,7 %	2 2,2 %
Akrabalarına ait	3 60,0 %	2 40,0 %	***
Diğer	18 85,7 %	3 14,3 %	***

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Hanelerin mahalle hareketliliğine baktığımızda, örneklem grubunun %36,5'inin en az bir mahalle değiştirmiş olduğunu görüyoruz. Oturduğu konutu değiştirirken mahallesini de değiştirenler arasında bir mahalle değiştirenlerin oranı %46,2, iki mahalle değiştirenlerin oranı ise %28,6'dır. Mahalle değiştirme nedenleri, konut değiştirme nedenlerine koşut olarak %66,3 oranında kendi mülkiyetine taşınma, %48,5 oranında ise ekonomik nedenlerden ötürüdür. Bu nedenlere ek olarak %30,5'lik bir oranla erişilebilirlik olanakları, yani oturduğu mahalleyi genellikle işyerine yakın seçme, önemli bir gerekçe olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 4.22 Mahalle Değiştirme Nedenleri

Nedenler	Evet	Hayır
Kendi mülkiyetine taşınma	67 66,3 %	34 33,7 %
Ekonomik nedenler	50 48,5 %	53 51,5 %
Akraba-hemşehri çevresine yakınlık	18 19,1 %	76 80,9 %
Erişilebilirlik olanakları	29 30,5 %	66 69,5 %
Aynı mahallede ev bulamama	21 22,8 %	71 77,2 %
Mahallenin fiziki sorunları	15 16,0 %	79 84,0 %
Mahallenin politik yapısı	7 6,1 %	107 93,9 %

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

4.1.6.4. Mahalle Ölçekli Yoğunlaşmalar

Anket yapılan mahallelerin hiçbirinde örgütlü bir birliktelik yoktur. Mahalle sorunları karşısında bir araya gelindiğini ve birlikte hareket edildiğini belirtenlerin oranı ise %28,4'tür. Bunda, yerleşmelerin çok dağınık olmasının yanı sıra, ankette belirtildiği üzere %55,6'lık bir oranla kişilerin bireysel tavır sergilemesi ve %15,2'lik bir oranla ortak hareketten çekinme ya da ilgisiz kalma durumları da önemli birer nedendir. Mahalle sorunlarını çözmek için en çok başvurulan yer muhtar (%32,5), belediye (%30,0) ve hem muhtar, hem belediyedir (%20,6).

Mahallelere göre konut mülkiyet durumu ele alındığında, ev sahipliği çoğunlukla mahallelerin gelir düzeyiyle koşut bir görüntü sergilemektedir. Asma, Bahçelievler, Birlik, Dilaver, İnağzı, Karaelmas, Tepebaşı ve Yenimahalle'de ev sahipliği; 10 Temmuz, Bağlık ve Meşrutiyet mahallelerinde ise kiracılık ortalamanın üzerindedir. Baştarla, Çınartepe ve Yayla mahallelerinde lojmanların ağırlıkta olduğu görülmektedir.

Tablo 4.23 Mahallelere Göre Konut Mülkiyet Durumu

Mahalle	Konut Mülkiyet Durumu				Toplam
	Kira	*Ev Sahibi*	*Akraba*	*Diğer*	
10 Temmuz	7 41,2 %	9 52,9 %	1 5,9 %	***	17 100,0 %
Asma	6 22,2 %	17 63,0 %	4 14,8 %	***	27 100,0 %
Bağlık	3 60,0 %	2 40,0 %	***	***	5 100,0 %
Bahçelievler	9 26,5 %	24 70,6 %	***	1 2,9 %	34 100,0 %
Baştarla	2 13,3 %	5 33,3 %	***	8 53,3 %	15 100,0 %
Birlik	5 26,3 %	14 73,7 %	***	***	19 100,0 %
Çaydamar	3 20,0 %	9 60,0 %	3 20,0 %	***	15 100,0 %
Çınartepe	***	3 25,0 %	***	9 75,0 %	12 100,0 %
Dilaver	2 9,5 %	18 85,7 %	1 4,8 %	***	21 100,0 %
İnağzı	2 15,4 %	11 84,6 %	***	***	13 100,0 %
Karaelmas	4 20,0 %	13 65,0 %	3 15,0 %	***	20 100,0 %
Mithatpaşa	9 30,0 %	18 60,0 %	3 10,0 %	***	30 100,0 %
Meşrutiyet	8 40,0 %	12 60,0 %	***	***	20 100,0 %
Tepebaşı	2 8,3 %	21 87,5 %	1 4,2 %	***	24 100,0 %
Terakki	10 33,3 %	16 53,3 %	2 6,7 %	2 6,7 %	30 100,0 %
Yayla	1 20,0 %	***	***	4 80,0 %	5 100,0 %
Yenimahalle	1 11,1 %	7 77,8 %	1 11,1 %	***	9 100,0 %
Yeşilmahalle	3 30,0 %	6 60,0 %	***	1 10,0 %	10 100,0 %
Toplam	77 23,6 %	205 62,9 %	19 5,8 %	25 7,7 %	326 100,0 %

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Hane reisinin yaptığı iş mahallelere göre incelendiğinde, ücretli-maaşlı çalışanların ve emekli olanların birbirine yakın oranlarda olduğu görülmekle birlikte, ücretli-maaşlı olarak çalışanların Bağlık, Baştarla, Çınartepe, Yayla; emekli olanların ise Çaydamar ve Terakki mahallelerinde yoğunlaştığı

söylenebilir. Dilaver, 10 Temmuz ve Karaelmas mahalleleri de işsiz hane reislerinin ortalamanın üzerinde olduğu mahalleler olarak ön plana çıkmaktadır.

Tablo 4.24 Mahallelere Göre Çalışma Durumu

Mahalle	Çalışma Durumu						Toplam
	Ücretli-Maaşlı	*Emekli*	*İşsiz*	*Kendi İşi-Küçük Esnaf*	*Kendi İşi-Enformal*	*İşveren*	
10 Temmuz	8 47,1 %	4 23,5 %	3 17,6 %	2 11,8 %	***	***	17 100,0 %
Asma	11 40,7 %	11 40,7 %	2 7,4 %	3 11,1 %	***	***	27 100,0 %
Bağlık	3 60,0 %	1 20,0 %	***	***	1 20,0 %	***	5 100,0 %
Bahçelievler	16 47,1 %	10 29,4 %	***	7 20,6 %	1 2,9 %	***	34 100,0 %
Baştarla	9 60,0 %	6 40,0 %	***	***	***	***	15 100,0 %
Birlik	9 47,4 %	6 31,6 %	2 10,5 %	***	2 10,5 %	***	19 100,0 %
Çaydamar	6 40,0 %	8 53,3 %	1 6,7 %	***		***	15 100,0 %
Çınartepe	9 75,0 %	3 25,0 %	***	***	***	***	12 100,0 %
Dilaver	8 38,1 %	6 28,6 %	5 23,8 %	***	2 9,5 %	***	21 100,0 %
İnağzı	6 46,2 %	6 46,2 %	***	***	1 7,7 %	***	13 100,0 %
Karaelmas	6 30,0 %	6 30,0 %	3 15,0 %	5 25,0 %	***	***	20 100,0 %
Mithatpaşa	15 50,0 %	8 26,7 %	2 6,7 %	2 6,7 %	3 10,0 %	***	30 100,0 %
Meşrutiyet	8 40,0 %	5 25,0 %	2 10,0 %	5 25,0 %	***	***	20 100,0 %
Tepebaşı	12 50,0 %	7 29,2 %	2 8,3 %	3 12,5 %	***	***	24 100,0 %
Terakki	7 23,3 %	15 50,0 %	1 3,3 %	5 16,7 %	1 3,3 %	1 3,3 %	30 100,0 %
Yayla	5 100,0 %	***	***	***	***	***	5 100,0 %
Yenimahalle	4 44,4 %	4 44,4 %	***	1 11,1 %	***	***	9 100,0 %
Yeşilmahalle	3 30,0 %	4 40,0 %	***	2 20,0 %	***	1 10,0 %	10 100,0 %
Toplam	145 44,5 %	110 33,7 %	23 7,1 %	35 10,7 %	11 3,4 %	2 0,6 %	326 100,0 %

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Gelinen yer ve memlekete göre mahalle ölçekli yoğunlaşmalar da örneklemimizde görülmektedir. Örneğin, İç Anadolu bölgesinden göç edenler

genellikle Yenimahalle'de, Doğu Anadolu bölgesinden göç edenler ise Terakki ve Bahçelievler'de oturmaktadırlar. Aynı biçimde, Birlik mahallesinde oturanların büyük bir bölümü Trabzon'dan, Çaydamar mahallesinde oturanların büyük bir bölümü de Zonguldak'ın ilçe ve köylerinden gelmişlerdir.

4.2. AİLE İÇİ ŞİDDET[6]

4.2.1. Kuramsal Çerçeve

Aile içi şiddet, kökeni insanlık tarihinin başlangıcına kadar giden eski bir olgudur. "Aile içi şiddet", aile içerisinde yaşanan, bir bireyin diğer birey üzerinde uyguladığı fiziksel, sözel, duygusal ve cinsel saldırı olarak tanımlanmaktadır (Belkin, 1980).

Toplumun temelini oluşturan aile kurumunda yaşanan şiddet olayları cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi ve meslek statülerine göre farklılaşma göstermektedir. Ancak, genel olarak aile içerisinde yaşanan şiddet olgusu, daha çok erkekten kadına, ebeveynlerden çocuklara yönelen fiziksel şiddet biçiminde ortaya çıkmaktadır. "Dayak" ya da tokatlama, yumruklama, tekmeleme, iteleme, boğazını sıkma gibi eşe ya da çocuklara yönelik şiddet içeren davranışlar, fiziksel şiddetin farklı biçimlerini oluşturmaktadır.

Şiddetin tanımında yer alan bir diğer şiddet türü olarak duygusal şiddet ise daha çok psikolojik temellere dayanmaktadır. Bu şiddet türü de, yine erkekten kadına ya da ebeveynlerden çocuklara yönelik biçimde gerçekleşmekte, ancak daha çok duygusal sınırlamaları, psikolojik yıpratmaları ve en önemlisi kadın üzerindeki görünmez "kontrol" mekanizmalarını içermektedir. Kadına yönelik duygusal şiddet, kötü davrananla daha önce yakın ve duygusal ilişki içinde bulunan kişinin karşılaştığı durumu yansıtmaktadır. Hem fiziksel hem de duygusal şiddet, yaşam boyunca süreklilik kazanmakta, baba, koca hatta oğul tarafından kadına ya da ebeveynlerden çocuklara yönelik bir davranış biçiminde bir nesilden diğerine aktarılmaktadır. Öyle ki aile içerisinde şiddete maruz kalan kadın bu durumu içselleştirmekte, hatta durumunu "normal", "kendi suçu" şeklinde algılamakta, yakınmamakta ve yardım talebinde bulunmamaktadır.

Aile içi şiddetin boyutlarını tanımlamaya yönelik araştırmaların sonuçları yaşanan durumu tam olarak ortaya koyamamaktadır. Çünkü şiddeti yaşayan aile bireyleri bunu genellikle gizli tutmayı tercih etmektedirler ve bu nedenle hangi tür ailelerde, ne boyutta bir şiddet yaşandığı tam olarak belirlenememektedir. Polisten ve hastanelerden alınan bilgiler sorunun sadece görünen kısmını

---

[6] Bu bölümün hazırlanmasında büyük ölçüde Melih Ersoy, Tarık Şengül, Ayşe Hoşgör, Ceylan Tokluoğlu tarafından hazırlanan "Zonguldak Kentinde Yaşanan Sanayisizleşme Süreçlerinin Kentsel Gelişmeye Etkileri ve Yerel Topluluklar Üzerindeki Sonuçları" adlı rapordan yararlanılmıştır.

açıklamaya yeterli olmaktadır. Aynı zamanda şiddetin boyutu tanımı ve algılanışı zamana ve yaşandığı yere göre de değişiklik göstermektedir. Bazı ülkelerde kadının yasal hakları koruma altına alınmış iken, bazı ülkelerde ise yasalar hala kadın dövmenin suç olduğunu tescil etmemiş olup, buna karşı herhangi bir cezai hüküm de getirmemişlerdir. Bazı toplumlarda ise aile içi şiddet o kadar kanıksanmıştır ki; yaşamın doğal bir parçası olarak görülmektedir ve kimse bunun çözülmesi gereken bir sorun olduğunu düşünmemektedir.

Aile genel kanı itibariyle huzur, güven, sevgi ve saygının buluştuğu varsayılan en küçük sosyal birimdir. Bu genel kanı toplumun büyük çoğunluğu tarafından benimsendiği için tersi durumlarla karşılaşıldığında bu kanıya aykırı düşmemek için bu tür olaylar aile tarafından saklanır ve bundan bir çeşit rahatsızlık, eziklik ya da utanç duyulur.

Aile içi şiddetin gerisindeki nedenler çok çeşitli olmakla birlikte özellikle ekonomik kriz ve işsizliğin uzun süreli yaşandığı dönemlerde şiddetin yoğunluğunun arttığı saptanmıştır. Bununla birlikte alkol ve uyuşturucu gibi madde bağımlılığı, ruhsal hastalıklar, stres, geleneksel yapıdan kaynaklanan bir tür eğitim anlayışı ve alışkanlık gibi çeşitli nedenler aile içi şiddetin nedenleri arasında sayılabilir.

Araştırmacılar aile içerisinde kadına ve çocuklara yönelik şiddet kavramlarını birbirinden ayırmaktadır. Geçmiş çalışmalarda, özellikle çocukların temel ihtiyaçlarının karşılanmaması, psikolojik toplumsal baskı uygulanması bir tür şiddet ve saldırı olarak algılanmaktadır. Ancak, çocuklara ve kadınlara yönelik şiddet birarada ele alındığında her iki durumun da cinsel kimlik ve erkek otoritesine ilişkin çatışmalardan kaynaklandığı saptanmıştır (Stark&McEvoy, 1970).

Aile içi şiddet üzerine yapılan araştırmalarda, şiddet uygulayan erkeğin bazı özellikleri saptanmıştır.Bu çalışmalarda dört belirgin etmen üzerinde durulmaktadır:

- şiddet uygulayan kişinin ebeveynleri arasında şiddetin varlığının bulunması,
- şiddet uygulayıcısının çocukken şiddete maruz kalmış olması,
- alkol ve uyuşturucu bağımlısı olması,
- istihdam durumu.

Bazı araştırmacılara göre, şiddet eğilimi sanayileşmenin getirdiği yabancılaşma sorununa paralel olarak artmaktadır (Gordon, 1989, Aktaran Gelles,1997). Bir başka görüş ise, toplumsal yapı içerisinde önceden beri varolan şiddet olaylarının, şiddete maruz kalanların seslerini duyurmak için başvurdukları yöntemler (örneğin intihar eğilimde bulunmak gibi) nedeniyle tartışılır duruma geldiğini savunmaktadır. Bu bağlamda, gerçekte aile içi şiddetin mi artış gösterdiği, yoksa bu olgunun farkına konunun hassasiyetle incelenmesi sonrasında mı varıldığı sorusu yanıtsız kalmaktadır.

Aile içi şiddetin neden olduğu sorunlar bununla sınırlı kalmamaktadır. Fiziksel, psikolojik, toplumsal ve ekonomik etkileri zamanla ortaya çıkmaktadır. Yaşanan aile içi şiddet salt şiddete maruz kalan kadını değil, aile içinde bulunan çocukları, erkeği, aile hayatını, ailenin görüştüğü insanları ve toplumun bütününü etkilemektedir. Etki düzeyleri ve ortaya çıkış zamanları farklı olmalarına karşın bütün bu birimler yaşanan aile içi şiddetten dolayı bir şekilde kayıba uğramaktadırlar.

4.2.1.1.Kadınlara Yönelik Şiddet

Daha öncede de bahsedildiği gibi, kadınların karşı karşıya kaldıkları aile içi şiddet çocuklardan daha az dikkat çekmiştir. Bunun en önemli sebebi kadınların yaşadıkları ve maruz kaldıkları şiddeti aile içerisinde saklamaları ve kimse ile paylaşmamalarıdır. Bu yüzden kadına yönelik aile içi şiddet uzun yıllar kamunun ve araştırmacıların ilgisini çekememiştir.

Kadınlara yönelik şiddet konusunda üzerinde kurulması gereken bir başka nokta ise, kadınların çoğunluğunun bu davranışı normal bir durum olarak yorumlamaları, bir kısmının maruz kaldıkları şiddeti hak ettiklerini düşünmeleri, bir kısmının bu durumdan utanmaları, ortaya çıkmasından sonra tekrar aynı şiddete maruz kalacaklarını düşünmeleri nedeniyle korkmaları ve sessiz kalmayı yeğlemeleridir. Bu durum kadınlara yönelik aile içi şiddetin ele alınmasında, tanımlanmasında, çözümlenmesinde ve sonuca ulaştırılmasında engelleyici bir rol üstlenmiştir. Eşleri tarafından dövülme, yaralanma, tartaklanma, saldırıya uğrama ya da tecavüz gibi birçok durum bu düşünceler nedeniyle yasal kurumlara bildirilmemektedir.

Diana Russell'ın (1980) San Francisco'da 930 kadınla yaptığı alan çalışması sonucunda 644 kadından %12'sinin eşleri tarafından cinsel ilişkiye zorlandığı saptanmıştır (Gelles, 1997). Murray Straus ve Richard Gelles'in yaptığı bir araştırmaya göre her yıl 100 kadından 50'sinin eşleri tarafından cinsel ilişkiye zorlandığı görülmüştür. Fiziksel şiddeti içeren dövme, vurma gibi olaylar genellikle sözlü ya da duygusal saldırının ardından gelen bir olgudur. Kadına yönelik şiddetin ortaya çıkışında birbiri ile bağlantılı demografik, ekonomik, ruhsal bir çok etken rol oynamaktadır. Eşlerine şiddet uygulayan erkeklerin yardıma muhtaç yetersiz ve güçsüz oldukları öne sürülmektedir (Ball, 1977; Weitzman ve Dreen, 1982). Şiddet genellikle güç ve denetim sağlamanın bir aracı olarak görülmektedir (Dutton ve Golant, 1995).

Demografik olarak evli kişilerde şiddetin otuz yaşın üstündekilerde daha sık olarak yaşandığı saptanmıştır (Gelles, Wolfner, Lackner, 1994; Straus, 1980, Aktaran Gelles, 1997). Yardım için başvuran kadınların da otuz yaşın üstünde olması bu saptamayı doğrulamaktadır.

Aile içi şiddetle ilgili bir başka bulgu ise kadının hamilelik döneminde şiddete maruz kalmasıyla ilgilidir.Hamilelikte karşılaşılan dayağın sonuçları hem

annenin sağlığı açısından hem de bebeğin sağlığı açısından tehlikeli sonuçlar yaratmaktadır. Araştırmalardaki diğer önemli bir bulgu, kadına yönelik aile içi şiddetin cinsel zorlama şeklinde ortaya çıktığını göstermektedir. Konunun uzmanlarına göre, cinsel şiddet erkeğin aile içerisinde emin olmadığı iktidarını gerçekleştirmek üzere başvurduğu bir alt yöntemdir. Kendi ailelerinde şiddet yaşanan ve bu ortamda yetişen kişilerin diğerlerine göre evlendikleri zaman daha fazla şiddet gösterdikleri saptanmıştır.

4.2.1.2. Çocuklara Yönelik Şiddet

Gerek Türkiye'de gerekse diğer bir çok ülkede çocuklara uygulanan fiziksel şiddetin bir türünü oluşturan vurmak, dövmek, tokatlamak gibi eylemler genellikle birçok aile tarafından normal görülen bir davranış biçimidir. Çocuğun eğitimi sırasında çocuğa vurulması bir çok aile tarafından kabul gören bir uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocuğun yanağına ya da herhangi bir yerine atılan tokat çocuğu yaptığı davranıştan vazgeçirmeye ya da yaptığının yanlış olduğunu anlatmaya ya da öğretmeye yöneliktir. Aileler tarafından eğitimde kullanılması gereken bir araç olarak görülen vurma eylemi %84 ile %97 arasında kabul görmektedir (Blumberck, 1964; Bronfenbrenner, 1958; Erlanger, 1974; Starck&McEvoy, 1970; Straus, 1994; Straus&Gelles,1990). Dayağın eğitim aracı olarak kullanılması yöntemine kadınlar erkeklere oranla daha fazla başvurmaktadırlar ve bunu daha rahat ifade edebilmektedirler.

Çocuklara uygulanan psikolojik baskının ve fiziksel şiddetin boyutlarını tespit etmek amacıyla bir çok araştırma yapılmıştır. 1967 yılında David Gil'in yapmış olduğu araştırmalar sonucu Amerika'da her yıl 2,53 milyon ile 4,07 milyon arasında çocuğun şiddete maruz kaldığı tahmin edilmektedir. 1993 yılında Ulusal Çocuklara Yönelik Şiddet Merkezinin yapmış olduğu kesin araştırmalar sonucunda 630.800 çocuğun fiziksel baskıya, 302.000'inin cinsel tacize, 536.400'ünün de duygusal şiddete maruz kaldığı saptanmıştır. Aşağıdaki tabloda bu durum daha ayrıntılı olarak gözlenmektedir.

Tablo 4.25 Şiddet Türü

Şiddet Türü	Toplam Olay Sayısı
Fiziksel Şiddet	630.800
Cinsel Taciz	302.000
Duygusal Şiddet	536.400
Fiziksel Baskı	1.368.200
Duygusal Baskı	583.600
Eğitimsel Baskı	530.000
Ciddi Şekilde Dövülen Çocuklar	572.000

Kaynak: Çocuklara Yönelik Şiddet ve Baskı Merkezi, 1995

Çocuklara uygulanan şiddet konusunda Straus ve Gelles'in (1980, 1988) yaptığı çalışmalarda her yıl fiziksel şiddetin uygulandığı çocuk sayısı 1.5 milyon olarak tahmin edilmiştir. Şiddetin uygulanma sıklığı ise yılda en az 4 kez olarak belirlenmiştir. Bu çalışmalarda saptanan diğer önemli bir nokta ise, şiddetin sadece küçükken uygulanmaması, çocuğun büyüdüğünde de şiddetle karşı karşıya kalmasıdır. 15-17 yaşlar arasındaki gençler de aileleri tarafından fiziksel, psikolojik ve duygusal şiddete maruz bırakılmaktadırlar.

Çocuklara yönelik şiddetin nedenleri arasında anne- babaların ruhsal sorunları, parçalanmış aile yapısı, cinsiyet, ekonomik yetersizlikler ve stres gibi nedenler sayılabilir.

Bazı araştırmalardan elde edilen sonuçlara göre zeka testlerinde düşük puan alanların çocuklarına daha fazla şiddet uyguladığı görülmüştür (Smith, Honigsberger, 1973; Wright, 1971). Bu sonuç çocuklarına şiddet uygulayan ailelerin tümünde zeka geriliği olduğu anlamına gelmemektedir. Çünkü şiddet uygulayan ailelerin çoğunun psikolojik ya da zeka düzeyi bakımından normal oldukları birçok araştırmayla saptanmıştır. İnsanların sahip oldukları kişiliklerin de şiddet uygulamasında rol oynadığı saptanmıştır. Depresyon, sinirlilik ve antisosyallik bunların en önemlileridir (Ulusal Araştırma Konseyi, 1993).

İlaç ya da alkol alışkanlığı olan kişilerin herhangi bir madde bağımlılığı olmayan kişilere göre daha fazla şiddet uyguladıkları görülmüştür. Fakat bu durum anne ya da babanın çocuğuna şiddet uygulamasının kesin nedeni değildir. Madde bağımlılığının altında yatan başka nedenler de söz konusudur. İşsizlik, yoksulluk, çevreye uyum sağlayamama gibi nedenlerin de sonucu olarak madde bağımlılığı ve dolaylı olarak çocuğa uygulanan şiddet ortaya çıkabilmektedir.

Eşlerinden ayrılmış olan ebeveynlerin özellikle kadınların tek başlarına yüklendikleri sorumlulukların fazla olması, maddi sıkıntılar, ruhsal sorunlar, manevi açıdan yetersiz hissetmeleri çocuklarına daha fazla şiddet uygulamalarına neden olan etkenler arasında sayılabilir. Tek başına yaşayan ve çocuğuna bakmakla yükümlü olan boşanmış kadınların genellikle maddi açıdan zor durumda oldukları ve yaşadıkları bu zorlukları çocuklarına şiddet uygulayarak yansıttıkları görülmüştür (Gelles, 1989).

Yapılan araştırmalarda kadınların erkeklere oranla çocuklarına daha fazla şiddet uyguladıkları görülmüştür. Bu durum daha çok cinsiyet sebebiyle ilgili değil, bazı etmenlerin etkisiyle ortaya çıkmaktadır. Genel olarak kadınlar erkeklere oranla gün içinde çocuklarıyla daha fazla zaman geçirmeklerinden dolayı artan etkileşim süreleriyle doğru orantılı olarak uyguladıkları şiddet de artmaktadır. Erkeklerin ise cinsel konularda şiddet uygulamaları kadınlara göre fazladır (Finkelhor, 1987).

Çocuklara yönelik şiddetin tüm sosyal sınıflarda görülmesine karşın, düşük gelir grubunda yer alan ailelerde ve hane başkanının kısa ya da uzun erimli olarak işsiz kaldığı durumlarda şiddet oranının daha yüksek olduğu görülmüştür (Ulusal Araştırma Konseyi, 1993). Elde edilen gelir sahip olunan meslekle bağlantılı olduğundan şiddetin sıklığının ve boyutunun meslekle de ilişkisi söz konusudur. Mavi yakalı işçilerin beyaz yakalılara oranla fiziksel ve sözlü şiddeti daha fazla uyguladıkları saptanmıştır (Kohn, 1977; Steinmetz, 1971; Straus, 1980). Bu durum mavi yakalıların daha düşük gelir elde etmelerinin yanı sıra iş yerinde uymak zorunda oldukları kurallar ve amirine itaat davranışlarının evde çocuklarının da onların sözünü dinlemeleri ve itaat etmelerini düşünmelerinin sonucu olarak yorumlanabilir.

Yoksulluk ve işsizliğin yanı sıra aileye yeni bir birey katılması, hastalık, ölüm gibi etkenlerin de şiddet uygulamalarında rol oynadığı saptanmıştır (Egeland, Breitenbucher, ve Rüsenberg, 1980; Straus ve Kaufman, Kantor, 1987, Aktaran Gelles 1997).

4.2.2. Türkiye'deki Durum

Her toplumun sahip olduğu gelenekler ve kültürel değerler farklı aile yapılarının, buna bağlı olarak da aile içerisinde değişik davranış kalıplarının oluşmasına neden olmuştur. Türkiye'de aile içerisinde yaşanan şiddet olgusu, diğer ülkelerde yaşanan şiddet olgusuyla benzerlikler göstermesine karşın sahip olunan kültürel ve gelenekler açısından farklı özellikler de göstermektedir. Geleneklerin toplum ve aile yaşamında önemli bir yer tuttuğu Türkiye'de şiddet olgusunun incelenmesi bu açıdan bazı zorluklar yaratmıştır. Aile yaşamının gizli olması gerektiği, erkek hakimiyetli aile kavramı düşünceleri şiddet konusunun araştırılması için gerekli olan veri tabanının oluşturulmasını son yıllara kadar olanaksız kılmıştır. Amerikalı antropolog White'ın Türkiye'deki aile yaşamıyla ilgili olarak yaptığı araştırma bu konuyu daha iyi açıklamaktadır. White'a göre, Türkiye'de kadına yönelik erkek eğilimli şiddetin arkasında geleneksel ve sosyal yapı yatmaktadır. Kadınların çocuklukları sırasında şiddetle bir "terbiye" biçimi olarak karşılaşmış olmaları, ileriki yaşamlarında eşleri tarafından aynı yöntemle cezalandırıldıklarını düşünmelerine neden olmaktadır. Hatta bunu kendi suçları ya da eksikliklerinin kaynağı olarak algılamalarını doğurmaktadır (White, 1994).

Özellikle kadına yönelik şiddetin kamu ve araştırmacılar tarafından ciddi olarak incelenmeye başlaması Avrupa'da ve Amerika'da 20-30 yıl öncesine gitmektedir. Türkiye'de ise araştırmaların tarihi 8-10 yıl öncesine gitmektedir. Bu konuda yapılan araştırmalar sınırlı sayıda ve düzeydedir. Yukarıda da sözü edildiği gibi geleneksel toplum ve aile yapısının sürekliliğini koruması sonucu şiddet olaylarının hastane ve resmi birimlere başvuru sayısı sınırlı sayıda olmuş ve bu durum da araştırmaların kapsamlı olarak yapılamamasına neden olmuştur. Konuyla ilgili sınırlı sayıdaki çalışmalar, ülkemizdeki her evli 100 kadından 34'ünün fiziksel şiddete maruz kaldığını, çocukların ise, yüzde 47 gibi yüksek

bir oranla, dayak aracılığıyla şiddetten en fazla zarar gören kesimi oluşturduğunu göstermektedir (Aile Araştırma Kurumu, 1995).

Aile içi şiddetin dışarıya aktarılmaması nedeniyle şiddetin boyutlarının tam olarak belirlenememesinin kanıtı olarak, boşanma verilerine dayanılarak yapılan bir araştırmaya göre, boşanma nedenleri içerisinde "şiddete maruz kalma" nedenlerinin "zinaya" oranla daha az kadın tarafından belirtilmesi şiddetin aile içerisinde kalması gerektiğinin kabul edildiğini göstermektedir (Atalay, 1992).

1988 yılında Hacettepe Nüfus Etüdleri Enstitüsü'nün yaptığı bir araştırmaya göre, erkeklerin %66,2'sinin eşlerinin kendilerine itaat etmesi gerektiğini, %44,9'unun ise itaat etmediği zaman dövme hakkına sahip olduklarını düşündükleri belirlenmiştir. Araştırmaya katılan erkeklerin %53,7'si kadınlardan daha akıllı olduklarını, %64'ü tartışma sırasında kadının durumu kabul edip susması gerektiğini söylemişlerdir. Bu araştırma sonucunda; duygusal, sözlü, ya da fiziksel şiddetin, kadınların erkeklerden sınıf ve zeka olarak aşağılandıkları düşüncesinden kaynaklandığı ve geleneksel aile ve toplum yapısının hala çözülememiş olduğu görülmektedir.

Mali kaynak sıkıntısı nedeniyle kapanma tehlikesiyle karşı karşıya kalan ve şiddete maruz kalmış kadınların başvurularda bulunabileceği ve kalabileceği bir merkez olarak açılan Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı Dayanışma Merkezi'ne müracaat eden kadınlardan 550'si üzerinde yapılan ayrıntılı incelemeler sonucunda %83,6'sının şiddete hala maruz kaldıkları; eğitim düzeylerinin genelde düşük olduğu %66,6'sının okuma-yazma bilmediği, %6,9'unun okur-yazar olduğu, %32,4'ünün ilkokul, %18,6'sının ortaokul, %19,3'ünün lise, %9'unun meslek lisesi, %7,2'sinin ise üniversite ya da yüksekokul mezunu oldukları görülmüştür. Başvuruda bulunan kadınların ortalama yaşları 30.6'dır. Çalışma duruma bakıldığında, %67,3'ünün ev kadını olduğu, %13'ünün ise mesleği olan fakat çalışmayan kadınlardan oluştuğu anlaşılmıştır. Eşleri tarafından şiddete maruz kalanların %87,6'sı kendilerine fiziksel şiddet uygulandığını söylemişlerdir. Duygusal şiddete maruz kalanların oranı %60,5 ile ikinci sırada yeralmaktadır. Cinsel şiddete maruz kalanların oranı ise %16,6'dır. Hamileyken şiddetle karşı karşıya kalan kadınların 9 kişi olduğu görülmüştür.

Kadınlara yönelik şiddette olduğu gibi çocuklara uygulanan şiddetin boyutları da görünenden daha büyüktür. Gerek anne gerekse baba tarafından şiddete maruz kalan çocuklar genellikle dayak, karanlık bir yere kapatılma, aç bırakılma gibi olaylarla cezalandırılmaktadır. Daha önce yapılan araştırmalar, ailede şiddete maruz kalan çocukların ve gençlerin şiddetten kurtulmak için evden kaçma, dolayısıyla aile ortamından uzaklaşma eğilimi içerisine girdiklerini göstermektedir. Hatta içinde bulunulan şiddet ortamı intihara kadar uzanan sonuçlar doğurmaktadır. Antropolojik analizler "bazı toplumlarda kültürel olarak intiharın zayıfları güçlüler karşısında güçlü kılmak veya intikam aracı olarak kabul edildiğini" vurgulamaktadır (Aile Araştırma Raporu, 1995: 17). Bu

özellikle ergenlik dönemindeki gençlerin ve kadınların sıkca başvurdukları bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Kısacası, aile içi şiddet ile intihar arasında yakın bir bağlantı bulunmaktadır. Bir sonraki bölümde de değinileceği üzere Zonguldak kent merkezinde yaşanan, özellikle 13-19 yaş grubundaki genç kız intiharlarının artışı, burada bahsedilen konuyla yakından ilgilidir. 1992 yılında Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü'ne bağlı çocuk Misafirhanesi'ne gelen çocuklar üzerinde yapılan araştırmaya göre %38 oranında çocuğun dayak yüzünden evden kaçtıkları saptanmıştır.

Ankara Üniversitesi'nden Doç.Dr.Esin Konanç ile Ege Üniversitesi'nden Dr.Sezen Zeytinoğlu ve Sevda Kozcu'nun 1985-1986 yılları arasındaki 48.165.000 mahkeme kararının incelenmesini kapsayan araştırmaları neticesinde %68,3 oranında çocuğun cinsel şiddete maruz kaldıkları tespit edilmiştir. Bu oran içerisinde kız çocuklarının oranı %54, erkek çocukların ise %45,9'dur. Bu çocukların yaşları ise 12'nin altındadır.

Türkiye'de yaşanan aile içi şiddetin nedenlerine bakıldığında yurt dışında yapılmış olan çalışmalarla belirlenen ortak birçok etkenin olduğu görülmektedir. Ekonomik koşullar, işsizlik, psikolojik sorunlar, yetişme döneminde aile içerisinde şiddete maruz kalma, cinsel kimlik ve erkek otoritesine ilişkin çatışmalar, bu etkenlerin neden olduğu madde bağımlılığı gibi etkenler şiddetin ortaya çıkışında ve görülme sıklığında önemli rol oynarlar. Bugüne kadar konuyla ilgili yurt dışında yapılmış çalışmalar, aile içi şiddetin artmasında alkolün de önemli bir yer tuttuğunu vurgulamaktadır. Türkiye'de yapılan çalışmalarda da alkol kullanım düzeyine bağlı olarak şiddetin arttığı saptanmıştır. Ancak, alkolün kullanılmadığı ailelerde de yüksek oranda şiddete bağlı sorunlar yaşanmakta olduğu gerçeği gözden kaçırılmaması gereken bir noktadır. Erkeklerin kadınlara ve çocuklara uyguladığı şiddetin başlıca nedenleri arasında ekonomik durum gelmektedir. Düşük gelir grubuna dahil olan ailelerde ya da ekonomik gücünü bir anda kaybederek işsiz kalan hane başkanlarının bulunduğu ailelerde aile içi şiddetin yaşanma oranı çok daha fazladır.

Türkiye'de ve bazı üçüncü dünya ülkelerinde erkeklerin işsizliğe kendilerini uyarlama süreci, batıdaki gibi evle daha fazla ilgilenme şeklinde gerçekleşmemektedir. Batı toplumlarında işsizlik döneminde erkekler ev işlerine yardım ederek, eşlerine, çocuklarına daha fazla zaman ayırarak işsizliğe daha kolay adapte olabilmektedirler (Gallie, Marsh, Vogler, Social Change and the Experience of Unemployment). Türkiye'de ise işini yitiren hane reisleri bu modelin tersine ailenin geçimini sağlamak gibi en temel olduğuna inandığı görevini "yerine getirememiş" olmanın verdiği rahatsızlığı aile içi şiddet, alkol ve uyuşturucu gibi yöntemlerle gidermeye çalışmaktadır. İşsizliğin artması toplumsal ve sosyal çöküntüyü de beraberinde getirmektedir. Sorunlar bir zincirin halkaları gibi peş peşe gelmektedir. Ekonomik yetersizliklerden dolayı aile içi huzursuzluklar, maddi sıkıntılar ve geçimsizlikler her geçen gün daha da artmakta ve maddi sıkıntılar yüzünden temel gereksinimlerin bile zor

karşılandığı bir ortamda çocuklar iyi ve yeterli eğitim alamamakta ve gelecekleri için bir şeyler planlayabilecek düzeye erişememektedirler. Dolayısıyla sağlıksız bir aile ortamında büyümüş kişilerin de sağlıksız olması engellenememektedir. Maddi bağımsızlığı olmayan, eğitim düzeyi düşük olan kişiler, özellikle de kadınlar evlendiklerinde de yeni ancak yine güvensiz bir yaşama itilmektedir. İşsizliğin en önemli sonuçları bu noktada yani evlilik ve aile yaşamlarında görülmektedir. Sosyal ve ekonomik açılardan hiçbir güvencesi olmayan kadınlar ve çocuklar maddi sıkıntıların etkisiyle ruhsal durumu daha da bozulan evin reisi tarafından çoğu zaman şiddet olaylarına maruz kalmaktadırlar.

Aile içerisinde, işsizliğin yaşandığı ve alkol kullanımının arttığı zamanlarda yaşanan sorunlarda bir süreklilik sözkonusudur. İşsiz kalan birey kendini daha fazla alkole vererek bir yandan sorunlarını unutmaya çalışmakta diğer yandan da bu durumu aile içinde hissettirme yöntemi olarak şiddeti kullanmaktadır. Bir anlamda işsizliğinin bedelini hem ekonomik olarak hem de manevi olarak ailesine ödetmektedir. Aile içinde şiddete maruz kalan kadınlar gerçekte erkekten daha fazla yük altında bulunmaktadırlar. Çünkü ev içi ekonomiden onlar sorumludurlar. Erkek eve para getirmese de yemek için birşeyler bulup hazırlamaları gerekmektedir. Bir yandan tasarruf yapmaları gerekirken, diğer yandan da o koşullar altında her öğün yemek bulup pişirmek durumundadırlar. Yaşadıkları bu sıkıntılara bir de şiddete maruz kalmak eklendiğinde kadınların yaşadıkları psikolojik sıkıntıların boyutu çok daha büyük olmaktadır. Zonguldak SSK ve Devlet Hastanelerinin kayıtlarında 1999 yılında psikoz tanısı konulan erkek hastaların sayısı 188 iken bu durumdaki kadınların sayısı ise 317'dir. O döneme kadar kadınlarda alkol bağımlılığı neredeyse yok denecek kadar azken, 1999 yılında 8 kadının alkol bağımlısı olduğu teşhis edilmiştir (DİE, 1999). Bu araştırmalar sonucunda ortaya çıkan tabloda, sorunlu bir toplumsal çevrede yaşayan erkeğin kendini çevresine kabul ettirmesinin yolu olarak şiddeti seçtiği belirleyici etken olarak görünmektedir.

4.2.3. Zonguldak Kentinde Aile İçi Şiddet

Zonguldak kentinde yaşanan aile içi şiddet olgusunun ortaya çıkmasında iki boyut vardır. Bu iki boyut birbiriyle etkileşim içerisindedirler. Bu boyutlardan bir tanesi, geleneksel toplum yapısının devamı niteliğinde olan, nesiller boyu yaşanan, aileden aileye geçen ve doğal bir eğitim aracı olarak görülen aile içi şiddettir. İkincisi ise, Zonguldak'ta özelleştirme politikalarıyla birlikte maden kapatmalarının yarattığı işsizliğin sonucunda sanayisizleşme süreçlerinin topluma yansımasının bir etkisi olarak ortaya çıkan ve zaten var olan aile içi şiddeti daha da arttıran, olumsuz etkilerini ağırlaştıran bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Zonguldak kentinde bu ikinci boyut çalışmanın ana kapsamını oluşturmaktadır.

Zonguldak'taki aile içi şiddet olgusunu tartışırken Zonguldak'taki aile yapısını genel olarak tanıtmakta yarar vardır:

- Anket uygulanan ailelerin %86,5'i çekirdek aile, %6,1'i geniş aile, %4'ü çekirdek aile+akraba, %3,1'i parçalanmış çekirdek ailedir.
- Her 100 hane başkanından 95,4'ü erkektir.
- Hane başkanının yaş ortalaması 45,1, hane başkanı eşinin yaş ortalaması 40'tır. Hanenin sahip olduğu çocukların yaş ortalaması ise 16'dır.
- Hane başkanlarının %33,7'si emekli, %7,1'i işsiz, %44,5'i ücretli-maaşlı, %10,7'si kendi işine sahip küçük esnaf, %3,4'ü kendi işine sahip (enformal), %0,6'sı işveren durumundadır.
- Her 100 kadından 29,8'i çalışmaktadır.
- Hanelerin ortalama geliri 200.000.000 TL.dir.

Zonguldak'ta sanayisizleşme politikaları sonucunda madenlerin kapatılma süreçleri başlamıştır ve bu nedenle işsizlik oranları artmıştır. İşsizliğin artması doğrudan ailenin gelirini ve yaşam standartlarını etkilemiş ve ekonomik sıkıntılar yaşanmaya başlanmıştır. Ekonomisi tamamiyle madenlere ve onlara bağlı olarak gelişen hizmet sektörüne dayanan bir kentte maden kapanmaları kentin neredeyse tamamına yakınını etkilemiş durumdadır. Bu tür sıkıntıların en iyi gözlemlendiği ve en çok yaşandığı birim ise ailedir.

Yukarıda bahsedilen bulgular göz önünde bulundurularak, çalışmanın niteliksel içeriğini oluşturan aile içi şiddet olgusu niceliksel teknikler aracılığıyla ölçülmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda Zonguldak kentinde 326 hanede yapılan alan araştırmasıyla aile içerisinde yaşanan şiddetin "duygusal" türde ve "fiziksel" türde olan ayrımlarının saptaması yapılmıştır. Aşağıdaki bölümde aile içi şiddetin Zonguldak kentinin yaşamış olduğu sanayisizleşme süreciyle ve diğer etkenlerle ilişkisi ayrıntılı olarak incelenmiştir.

4.2.3.1. Aile İçerisinde Yaşanan Duygusal Şiddet

Anket yapılan 326 kişi içerisinde elde edilen verilerde, hane başkanlarının sözlü olarak eşlerinin davranışlarını kısıtlamaları, gururlarını kıracak sözler söylemeleri, tehditlerde bulunmaları gibi duygusal şiddet konusu içinde ele aldığımız olumsuz davranışların oranı, hane başkanlarının hala geleneksel toplum yapısı içinde tanımlanan davranış kalıplarını değiştirememiş olduklarının ipuçlarını vermektedir. Eşlerinin başka erkeklerle konuşmasını istemeyen hane başkanlarının oranı %33,4 olarak bulunmuştur. Bu konuda eşlerine herhangi bir baskıda bulunmayan hane başkanlarının oranı ise %66,6'dır. Bu sonuçlara bakıldığında eşlerinin başka erkeklerle konuşmasını istemeyen hane başkanlarının oranı diğerine göre daha az orandadır, fakat günümüzde hala kadınların bu konuda kısıtlanmalarından söz etmek ve saptamalar yapmak demokratik bir aile ortamının henüz tümüyle oluşmamış olduğunun bir göstergesidir.

Tablo 4.26 Eşinin Kıskanç Olması ve Başka Erkeklerle Konuşmasını İstememesi

Cevap	Sayı	Yüzde (%)
Evet	105	33,4
Hayır	209	66,6
Toplam	314	100,0

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Hane başkanlarının büyük bölümünün, eşlerinin davranışlarını yakın ilişki içerisinde bulundukları kendi aileleri ve arkadaşları ile görüşmeleri konusunda kısıtlama getirmedikleri, bu bağlamda daha demokratik bir tutum içerisinde bulundukları saptanmıştır. Eşinin kendi ailesiyle ve arkadaşlarıyla görüşmesi konusunda olumsuz yaklaşım benimseyenlerin oranı %7,3 iken bu konuda eşlerine karışmayanların oranı %92,7'dir. Eşlerinin nerede ve kiminle olduğunu bilmek isteyenlerin oranında ise diğerlerine göre daha yüksek bir oran gözlemlenmiştir. %65,3 oranında hane başkanlarının, eşinin nerede ve kiminle olduğunu bilmek istediği saptanmıştır. %34,7'si ise bu konuda eşlerini sınırlamamaktadır.

Tablo 4.27 Kadını Kendi Ailesiyle ve Arkadaşlarıyla Görüştürmesi

Cevap	Sayı	Yüzde (%)
Evet	291	92,7
Hayır	23	7,3
Toplam	314	100,0

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Tablo 4.28 Kadının Nerede ve Kiminle Olduğunun Bilinmek İstenmesi

Cevap	Sayı	Yüzde (%)
Evet	205	65,3
Hayır	109	34,7
Toplam	314	100,0

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Eşine karşı gurur kırıcı sözler söyleyerek alay eden ve kendisini kötü hissetmesine yol açıcı davranışlar konusunda elde edilen veriler ise, hane başkanlarının eşlerine daha çok saygı duymaya başladıklarını göstermektedir. Eşlerinin gururlarını kırıcı ve onları aşağılayıcı bir tutum içerisinde bulunan hane başkanlarının oranı %11,8 iken %88,2 oranındaki bir bölüm hane başkanı ise eşlerinin gururlarını kırıcı bir davranış içerisinde bulunmamaktadırlar.

Tablo 4.29 Kadınla Alay Edilmesi

Cevap	Sayı	Yüzde (%)
Evet	37	11,8
Hayır	277	88,2
Toplam	314	100,0

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Aile içerisinde daha demokratik bir ortamın oluşabilmesinin bir diğer ön koşulu da hane başkanlarının eşlerine kazançlarını söylemeleri ve harcama yetkisinin eşlere de verilmesidir. Alan araştırmasında bu konuda elde edilen bulgulara göre hane başkanlarının %19,8'inin kazançlarını eşlerine söylemedikleri, %27,3'ünün ise eşlerine harcama yetkisi vermedikleri görülmüştür. Bu oranlara bakılarak aile içerisinde tam olarak yaşamı herşeyiyle paylaşma duygusunun tam olarak gelişmediğini, hala geleneksel ataerkil aile yapısının hüküm sürdüğünü göstermektedir.

Tablo 4.30 Hane Başkanının Kazancını Eşine Söylemesi

Cevap	Sayı	Yüzde (%)
Evet	251	80,2
Hayır	62	19,8
Toplam	313	100,0

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Tablo 4.31 Kadının Aile Gelirini Harcama Yetkisi

Cevap	Sayı	Yüzde (%)
Evet	226	72,7
Hayır	85	27,3
Toplam	311	100,0

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Eşini sözlü olarak şiddet kullanımıyla tehdit edenlerin oranı %24,7'dir. Bu oran, aile içi tartışmalarda hane başkanlarının seni döverim gibi tehditlerde bulunduklarını ve bu oranın azımsanmayacak miktarda olduğunu göstermektedir. Bu tür tehditler kadını sindirmeye ve korkutmaya yönelik olup genellikle etkili olmaktadır. Dövülmek olgusu genel olarak kadınların çekindiği bir konudur ve ev içerisinde tartışma çıkmaması istemiyle kadınlar sessiz kalmayı yeğlemektedirler.

Tablo 4.32 Kadının Tehdit Edilmesi

Cevap	Sayı	Yüzde (%)
Evet	77	24,7
Hayır	235	75,3
Toplam	312	100,0

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Yukarıdaki tablolarda da görüldüğü üzere aile içerisindeki duygusal şiddet önemli düzeylerde yaşanmaktadır. İkili görüşmelerde elde edilen, ancak anket verilerine yansımayan bazı durumlarda ise kadının, yaşadığı duygusal şiddetin üst düzeylere çıkmadığı sürece çok fazla farkında olmaması ve bunu bir yakınma aracı yapmasıdır. Daha önce de değinildiği üzere bu durum kadınların bulundukları ortamı kaçınılmaz görmeleri ve bir süre sonra doğal kabul etmelerinden kaynaklanmaktadır.

4.2.4.2. Aile İçerisinde Yaşanan Fiziksel Şiddet

Bu bölümde hane başkanının eşine karşı uyguladığı duygusal şiddetten farklı olarak, dövmek, tokat atmak, cinsel ilişkiye zorlamak gibi fiziksel şiddet olayları ele alınmıştır. Zonguldak kentinde yapılan alan araştırmasında, aile içi tartışmalar sırasında sinirlenen hane başkanının tartışmayı şiddete dönüştürmesinin yollarından biri olarak cisim fırlatması olayına %14,1 oranında rastlanmıştır. Ankete katılanların %85,9'u ise böyle bir davranışla karşılaşmadığını belirtmiştir.

Tablo 4.33 Tartışma Sırasında Cisim Fırlatma

Cevap	Sayı	Yüzde (%)
Evet	44	14,1
Hayır	268	85,9
Toplam	312	100,0

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Eşine herhangi bir nedenle vuran hane başkanlarının oranı %28,4 olarak saptanmıştır. Bu oran hane başkanlarının 1/3'üne yakınının bu yönde bir şiddet uyguladığını göstermektedir. "Vurmaktan ve cisim fırlatmaktan başka bir şiddet uygulandı mı?" sorusuna "evet" diyenlerin oranı %9'dur. Bu da aile içerisinde uygulanan şiddetin boyutlarının ciddi olarak düşünülmesi gerektiği konusunda bir ipucu olabilir.

Tablo 4.34 Başka Şiddet Uygulanıp Uygulanmadığı

Cevap	Sayı	Yüzde (%)
Evet	28	9,0
Hayır	284	91,0
Toplam	312	100,0

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Yukarıda açıklanan şiddet olaylarından başka uygulanan diğer şiddet türleri ise tokat atmak, can acıtıncaya kadar dövmek, bıçak ya da sopayla şiddet uygulamaktır. Bu türde bir şiddet yaşanıp yaşanmadığını öğrenmeye yönelik sorulara verilen yanıtlarda tokat atıldığını söyleyen kadınların oranı %31,4'tür. Can acıtıncaya kadar dövme oranı ise %11,9 olarak saptanmıştır. Bıçak ya da sopayla tehdit ederek korkutan hane başkanlarının oranı %8,4'tür. Bu oranlara bakıldığında hane başkanlarının tokat atmak, vurmak gibi şiddet olaylarını daha çok uyguladıkları görülmektedir. Şiddetin bir başka boyutu da kadının istemediği halde cinsel ilişkiye zorlanmasıdır. Bu oran alan araştırmasında %17 olarak saptanmıştır.

Tablo 4.35 Tokat Atılması

Cevap	Sayı	Yüzde (%)
Evet	98	31,4
Hayır	214	68,6
Toplam	312	100,0

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Tablo 4.36 Canını Acıtıncaya Kadar Dövülmesi

Cevap	Sayı	Yüzde (%)
Evet	37	11,9
Hayır	275	88,1
Toplam	312	100,0

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Tablo 4.37 Bıçak, Sopayla Tehdit Edilmesi

Cevap	Sayı	Yüzde (%)
Evet	26	8,4
Hayır	286	91,6
Toplam	312	100,0

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Tablo 4.38 Cinsel İlişkiye Zorlanması

Cevap	Sayı	Yüzde (%)
Evet	53	17,0
Hayır	259	83,0
Toplam	312	100,0

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Hamilelik döneminde şiddetle karşılaşan kadınların oranı %8,8 olarak bulunmuştur. Bu durum hamileyken bile kadınların şiddetle karşı karşıya kaldıklarını göstermektedir. Bu dönemde karşılaşılan şiddet hem kadında hem de bebekte geçici sorunlardan ölüme uzanabilen değişik düzeylerde sorunlara yol açabilmektedir.

Tablo 4.39 Hamileyken Şiddetle Karşılaşma

Cevap	Sayı	Yüzde (%)
Evet	27	8,8
Hayır	280	91,2
Toplam	307	100,0

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Aile içi şiddet hane başkanının yalnızca eşine karşı uyguladığı şiddetle sınırlı değildir. Hane başkanının çocuklarına, kadının çocuklarına uyguladığı şiddet de diğeri kadar önemli ve dikkate alınması gereken konulardır. Hane başkanının çocuklarına şiddet uygulayıp uygulamadığının öğrenilmesine yönelik olarak sorulan sorular sonucunda bu oranın %22,6 gibi önemli bir düzeyde olduğu görülmüştür. Kadının çocuklarına uyguladığı şiddetin ise %43,6 olduğu saptanmıştır. Bu durum, sanayisizleşmenin ev ortamına yansıttığı ekonomik yükün büyük bir kısmını omuzlamakla görevli kadının yaşadığı stresin dışa vurumu olarak açıklanabilir. Kadınların erkeklere göre çocuklar üzerinde daha fazla şiddet uyguluyor olması dünya yazınında da geçerli olan kuramı doğrulayan bir bulgudur. Bunun nedeni ise kadınların gün içerisinde çocuklarıyla daha fazla zaman geçirmesidir. Genellikle çocukların bakımı, ders çalışması gibi konular anne tarafından üstlenilmiştir ve çocuklar anneye babalarına olduğundan daha rahat itiraz edebilmektedir. Bu da anneyle çocuklar arasındaki hem iletişim hem de otorite eksikliğinden kaynaklanan bir şiddet sürecini doğurmaktadır.

Tablo 4.40 Hane Başkanının Çocuklara Şiddet Uygulaması

Cevap	Sayı	Yüzde (%)
Evet	93	22,6
Hayır	213	67,4
Toplam	316	100,0

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Tablo 4.41 Kadının Çocuklarını Dövmesi

Cevap	Sayı	Yüzde (%)
Evet	125	43,6
Hayır	175	56,4
Toplam	310	100,0

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Sosyoloji alanında yapılan araştırmalar, aile içi şiddetin yaşandığı bir ortamda büyüyen çocukların da kendileri evlendiklerinde şiddet gösterme eğilimini, şiddet yaşanmayan bir ailede yetişen çocuklardan daha fazla gösterdiklerini ortaya koymaktadır. Bu durumun belirlenmesi amacıyla kadınların ve erkeklerin yetiştikleri ailelerde şiddet yaşanıp yaşanmadığının öğrenilmesine yönelik sorularda kadınların ailelerinde bu oranın %37 olduğu saptanırken, bu oranın hane başkanının yetiştiği ailede %34 olduğu görülmüştür.

Tablo 4.42 Şiddet Olaylarının Artması

Cevap	Sayı	Yüzde (%)
Şiddet yok	135	41,4
Arttı	44	13,5
Aynı, azalıyor	147	45,1
Toplam	326	100,0

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Tablo 4.43 Kadının Ailesinde Yaşanmış Olan Şiddet

Cevap	Sayı	Yüzde (%)
Evet	109	37,0
Hayır	186	63,0
Toplam	295	100,0

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Tablo 4.44 Hane Başkanının Kendi Ailesinde Yaşanmış Olan Şiddet

Cevap	Sayı	Yüzde (%)
Evet	90	34,0
Hayır	175	66,0
Toplam	265	100,0

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

4.2.4.3. Aile İçerisinde Yaşanan Şiddetin Sıklığı

Aile içi şiddetin yaşanıp yaşanmadığının saptanması kadar bu olayların ne sıklıkta ve en çok hangi dönemlerde yaşandığının saptanması da önemlidir. Araştırma alanında elde edilen diğer verilerle bu dönemlerin karşılaştırılması sonucunda Zonguldak kentinde yaşanan sanayisizleşme sürecinin aile içi şiddetin yaşanma sıklığına etkisinin olup olmadığı anlaşılabilir. Bunu belirlemeye yönelik sorularda elde edilen bilgilere bakıldığında; şiddet eylemlerinin yaşanma oranının %42 olduğu ve yaşanma sıklığının genelde ayda bir ve daha seyrek olduğu saptanmıştır. Ayda bir ve daha seyrek olan şiddet eylemlerinin yaşanma oranı %33,2 olarak bulunmuştur. Son hafta içerisinde şiddete maruz kalanların oranı ise 8,8'dir. 1,2,3,4 ve 5 yıl önce şiddete maruz kalanların oranları %0,8–3,6 arasında değerler gösterirken, 10 yıldan daha önce şiddete maruz kalanların oranı %10,4'tür. Şiddete maruz kalmaların son 10 yılda azaldığı gözlemlense de hala devam etttiği bir gerçektir. Bu durum, sanayisizleştirme süreçlerinin başlangıcı olarak varsayılan 1980'li yıllarda çalışanların işsiz kalmalarının ya da maddi ve manevi olarak içinde bulundukları sıkıntılarının sonucu olarak bu durumu aile içi şiddete dönüştürmelerinin bir kanıtı olabilir.

Tablo 4.45 Şiddete En Son Ne Zaman Maruz Kalındığı

Cevap	Sayı	Yüzde (%)
Geçen hafta	14	5,5
Geçen ay	17	6,8
Geçen yıl	14	5,5
1 yıl önce	2	0,8
2 yıl önce	3	1,2
3 yıl önce	3	1,2
4 yıl önce	1	0,4
5 yıl önce	9	3,6
6 yıl önce	1	0,4
7 yıl önce	2	0,8
8 yıl önce	1	0,4
10 yıl önce	4	1,6
10 yıldan fazla	26	10,4
Bilmiyor	16	6,4
Hiç dayak yememiş	138	55,0
Toplam	251	100,0

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Tablo 4.46 Şiddet Eylemlerinin Sıklığı

Cevap	Sayı	Yüzde (%)
Her gün	6	2,5
Günaşırı	8	3,4
Haftada bir	7	2,9
Ayda bir	32	13,6
Daha seyrek	46	19,6
Hiç	136	58,0
Toplam	235	100,0

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

4.2.4.4. Aile İçerisinde Yaşanan Şiddetin İlk Ne Zaman Yaşandığı

Aile içerisinde yaşanan şiddetin %21,7 oranıyla 10 yıldan daha önce bir zaman dilimi içerisinde yaşandığı alan araştırmasında ortaya çıkmıştır. Saptanan bu veriler Zonguldak'ta sanayisizleşme sürecinin 1980'lerde başlamasıyla aile içi şiddetin en sık yaşandığı dönemler arasında bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. Şiddetin en sık yaşandığı dönemlerde bir diğeri %2,8'lik oranla 10 yıldan önceki dönemi kapsamaktadır. Dönem dönem azalmalarla beraber şiddetin aile içerisinde yaşanma durumu devam etmektedir.

Tablo 4.47 Hane Başkanının Şiddeti İlk Ne Zaman Gösterdiği

Cevap	Sayı	Yüzde (%)
Geçen hafta	3	1,2
Geçen ay	3	1,2
Geçen yıl	1	0,4
1 yıl önce	5	2,0
2 yıl önce	2	0,8
3 yıl önce	4	1,7
4 yıl önce	4	1,7
5 yıl önce	3	1,2
6 yıl önce	1	0,4
7 yıl önce	5	2,0
8 yıl önce	1	0,4
10 yıl önce	7	2,8
10 yıldan fazla	53	21,7
Bilmiyor	15	6,1
Hiç dayak yememiş	138	56,4
Toplam	245	100,0

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Tablo 4.48 Şiddetin En Sık Ne Zaman Yaşandığı

Cevap	Sayı	Yüzde (%)
Geçen hafta	5	2,0
Geçen ay	5	2,0
Geçen yıl	3	1,3
1 yıl önce	7	2,9
2 yıl önce	6	2,5
4 yıl önce	1	0,4
5 yıl önce	7	2,9
7 yıl önce	1	0,4
8 yıl önce	1	0,4
10 yıl önce	13	5,4
10 yıldan fazla	30	12,6
Bilmiyor	23	9,6
Hiç dayak yememiş	138	57,6
Toplam	240	100,0

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

4.2.4.5. Hane Başkanının Şiddete Başvurma Nedenleri

Hane başkanının %66,9'unun eşlerine kötü davrandığı ve bunun nedeni olarak da geçim sıkıntısının önemli bir yere sahip olduğu görülmüştür. Geçim sıkıntısı nedeniyle yaşanan aile içi şiddetin oranı %33,3'tür. İkinci neden olan, hane başkanının sözünün dinlenmediğinde şiddete başvurmasının oranı ise %18,1'dir. Üçüncü neden olarak da işi ağırken, yorgunken yanıtı verilmiştir ve bu oran %15,3'tür. Bu nedenler daha önceki verilerle karşılaştırıldığında 10 yıl önce daha sık olarak yaşanan şiddet olaylarının Zonguldak kentinde sanayisizleşme süreçleri sonucunda işten çıkarmaların başlamasıyla bir anda kısa ve uzun vadede gelir kaybına ve manevi kayıplara uğrayan çalışanların içinde bulundukları zor şartları ailelerine de yansıtmaya başlamaları olabilir.

Bu durumun nasıl düzeltileceğine ilişkin soruya verilen cevaplarda ekonomik durumun düzelmesiyle aile içi şiddetin de ortadan kalkacağını ya da azalacağını söyleyenlerin oranı %17,5 ile ilk sırada yer almaktadır. Aile içerisinde yaşanan şiddetin doğal olarak erkeğin hakkı olduğunu düşünenler %6,7 oranındadır.Bu durumun hiçbir zaman düzelmeyeceğini düşünenlerin oranı ise %5,2'dir. Bu veriler ışığı altında bazı kadınların kaderci bir yaklaşımla yaşadıkları şiddeti kabullendikleri görülmektedir. Bu da kadınların bazılarının hala geleneksel düşünce yapısından kurtulamamış olduklarının belirtisidir.

Tablo 4.49 Hane Başkanının Hangi Şartlarda Kötü Davrandığı

Cevap	Sayı	Yüzde (%)
Sözünü dinlemediğinde	26	18,1
Ev işlerindeki aksaklıklardan dolayı	11	7,6
Geçim sıkıntısı	48	33,3
Aile içi tartışmalarda	17	11,8
Cinsellik yüzünden	2	1,4
İçtiği zaman	8	5,6
Kadın ihmal ettiğinde	2	1,3
İşi ağırken	22	15,3
Arkadaşlarıyla sorunu olduğunda	1	0,7
İşten gelip bunaldığında	1	0,7
Belli bir nedeni yok	6	4,2
Toplam	144	100,0

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

4.2.4.6. Gelir Düzeyi/Aile İçi Şiddet

Aile içi şiddet olgusunda önemli olan bir konu da hanenin gelir durumudur. Gelir düzeyi düşük olan ailelerde yaşanan şiddet düzeyinin gelir durumu görece daha iyi olan ailelerde yaşanan şiddete göre daha yüksek olduğu yapılan araştırmalarda saptanmıştır. Hanenin gelir düzeyi elbette ki aile içi şiddetin ortaya çıkmasında tek başına etkili değildir, fakat aile içi şiddetin daha sık yaşanmasında rol oynayan etmenlerden biridir. Zonguldak alan çalışmasında elde edilen veriler aile içi şiddet ve gelir düzeyi arasında yakın bir ilişki olduğunu göstermektedir.

Düşük gelir grubu olarak alınan 0-300 milyon arası gelire sahip ailelerde eşinin başka erkeklerle görüşmesini istemeyen ve bu yönde bir duygusal şiddet uygulayan hane başkanlarının oranı %83,5 olarak bulunmuştur. Eşinin kendi ailesiyle ve arkadaşlarıyla görüşmesini kısıtlayan hane başkanlarının oranı ise önceki verilerde de olduğu gibi daha düşük bir oran saptanmıştır ve bu oran %7,1'dir.

Tablo 4.50 Eşim Kıskançtır ve Başkalarıyla Görüşmemi İstemez / Hanenin Geliri

Eşiniz kıskanç mıdır?	**Gelir (Milyon TL)**					**Toplam**
	Bilmiyor	***0-150***	***151-300***	***301-500***	***501 ve üstü***	
Evet	3 %2,9 %60,0	59 %57,3 %47,6	27 %26,2 %22,3	12 %11,6 %26,1	2 %2 %7,7	103 %100,0 %33,0
Hayır	2 %1,0 %40,0	64 %20,5 %52,4	84 %27,0 %77,7	35 %11,2 %88,4	24 %7,7 %98,0	209 %100,0 %67,0
Toplam	5 %1,6 %100,0	123 %39,4 %100,0	121 %35,7 %100,0	46 %15,0 %100,0	26 %8,3 %100,0	312 %100,0 %100,0

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Tablo 4.51 Kendi Ailemle Görüşmemi İstemez / Hanenin Geliri

Kendi ailenizle görüşmenize karşı çıkar mı?	**Gelir (Milyon TL)**					**Toplam**
	Bilmiyor	***0-150***	***151-300***	***301-500***	***501 ve üstü***	
Evet	- - -	15 %68,2 %11,7	5 %22,7 %5,2	2 %9,1 %3,6	- - -	22 %100,0 %7,1
Hayır	5 %1,7 %100,0	113 %39,0 %88,3	92 %29,5 %94,8	44 %14,1 %96,4	36 %11,5 %100,0	290 %100,0 %92,9
Toplam	5 %100,0 %100,0	128 %41,1 %100,0	97 %31,1 %100,0	46 %14,7 %100,0	36 %11,5 %100,0	312 %100,0 %100,0

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Tablo 4.52 Nerede ve Kiminle Olduğumu Bilmek İster / Hanenin Geliri

Nerede ve kiminle olduğunuzu bilmek ister mi?	**Gelir (Milyon TL)**					**Toplam**
	Bilmiyor	***0-150***	***151-300***	***301-500***	***501 ve üstü***	
Evet	5 %2,5 %100,0	97 %47,8 %78,9	68 %33,5 %60,7	24 %11,8 %52,2	9 %4,4 %34,6	203 %100,0 %65,0
Hayır	- - -	26 %23,8 %21,1	44 %40,4 %39,3	22 %20,2 %47,8	17 %15,6 %65,4	109 %100,0 %35,0
Toplam	5 %1,6 %100,0	123 %39,4 %100,0	112 %36,0 %100,0	46 %14,7 %100,0	26 %8,3 %100,0	312 %100,0 %100,0

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Geleneksel toplum yapısının hala var olduğunun bir başka işareti olan kadının nerede ve kiminle olduğunun bilinmesi ile gelir arasındaki duruma bakıldığında, düşük gelir durumuna sahip ailelerde bu oran %81,3 ile çok yüksek bir değer olarak bulunmuştur.

Tablo 4.53 Alay Eder ve Kendimi Kötü Hissetmeme Neden Olur / Hanenin Geliri

Alay eder mi?	**Gelir (Milyon TL)**					**Toplam**
	Bilmiyor	***0-150***	***151-300***	***301-500***	***501 ve üstü***	
Evet	- - -	26 %72,2 %21,1	5 %13,9 %4,5	4 %11,1 %8,7	1 %2,8 %3,8	36 %100,0 %11,5
Hayır	5 %1,8 %100,0	97 %35,1 %78,9	107 %38,8 %95,5	42 %15,2 %91,3	25 %9,1 %96,2	276 %100,0 %88,5
Toplam	5 %1,6 %100,0	123 %39,4 %100,0	112 %35,9 %100,0	46 %14,8 %100,0	26 %8,3 %100,0	312 %100,0 %100,0

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Hane başkanının eşine karşı gurur kırıcı ve onu aşağılayıcı bir tutum içerisinde davranması, gelirini ona söylememesi gibi bir anlamda kendi yetersizliğini eşine uyguladığı bu tutumlarla gidermeye çalışma dürtüsü, araştırmada saptanan bir diğer bulgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Gelir düzeyi düşük ailelerde eşini aşağılayan hane başkanlarının oranı %86,1 iken, gelirini eşine söylemeyenlerin oranı ise %87,1 olarak bulunmuştur. Gelir düzeyi yüksek gruplarda ise bu oranlar sırası ile, %2,8 ve 3,2 olarak çok daha düşük düzeyde gerçekleşmiştir.

Tablo 4.54 Kazancını Söylemez / Hanenin Geliri

Kazancını söyler mi?	**Gelir (Milyon TL)**					**Toplam**
	Bilmiyor	***0-150***	***151-300***	***301-500***	***501 ve üstü***	
Evet	4 %1,6 %80,0	84 %33,6 %68,8	96 %38,4 %92,5	42 %16,8 %89,4	24 %9,6 %92,2	250 %100,0 %80,4
Hayır	1 %1,6 %20,0	38 %61,3 %31,2	16 %25,8 %7,5	5 %8,1 %10,6	2 %3,2 %7,8	62 %100,0 %19,6
Toplam	5 %1,6 %100,0	122 %39,1 %100,0	112 %35,9 %100,0	47 %15,1 %100,0	26 %8,3 %100,0	312 %100,0 %100,0

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Kadının hane gelirini harcama yetkisinin olup olmadığına ilişkin sorulan sorulara düşük gelir grubundaki ailelerdeki kadınlar %72,8 oranında, hane gelirini harcama yetkilerinin olmadığını söylemişlerdir. Görece yüksek gelir

grubunda bulunan ailelerde ise bu oran %11,6 olarak saptanmıştır. Eşini dövmekle tehdit edenlerin oranı düşük gelir grubunda %56,5 gibi yüksek bir değer olarak saptanmıştır.

Duygusal yönde şiddet uygulayan hane reislerinin içinde bulundukları maddi sıkıntılarla aile içerisinde daha fazla şiddet uygulama eğilimi içerisinde bulundukları yukarıda da değinildiği üzere alan çalışmasında da saptanan bir durumdur.

Tablo 4.55 Aile Gelirini Harcama Yetkim Yoktur / Hanenin Geliri

Aile gelirini harcama yetkisi var mı?	**Gelir (Milyon TL)**					**Toplam**
	Bilmiyor	***0-150***	***151-300***	***301-500***	***501 ve üstü***	
Evet	2 %2,3 %40,0	46 %52,3 %38,0	23 %26,1 %20,7	17 %19,3 %40,0	- - -	88 %100,0 %28,2
Hayır	3 %1,3 %60,0	75 %33,5 %62,0	88 %39,3 %79,3	32 %14,3 %60,0	26 %11,6 %100,0	224 %100,0 %71,8
Toplam	5 %1,6 %100,0	121 %38,7 %100,0	111 %35,6 %100,0	46 %15,8 %100,0	26 %8,3 %100,0	312 %100,0 %100,0

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Tablo 4.56 Kadının Dövülmekle Tehdit Edilmesi / Hanenin Geliri

"Seni Döverim" tehdidi	**Gelir (Milyon TL)**					**Toplam**
	Bilmiyor	***0-150***	***151-300***	***301-500***	***501 ve üstü***	
Evet	- - -	51 %65,4 %42,2	16 %20,5 %14,3	8 %10,3 %17,4	3 %3,8 %11,5	78 %100,0 %25,0
Hayır	5 %2,1 %100,0	70 %30,0 %57,6	96 %41,0 %85,7	38 %16,2 %82,6	25 %10,7 %88,5	234 %100,0 %75,0
Toplam	5 %1,6 %100,0	121 %38,8 %100,0	112 %35,8 %100,0	46 %14,8 %100,0	26 %9,0 %100,0	312 %100,0 %100,0

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Aile içi şiddetin bir başka yönünü oluşturan hane başkanının eşine ya da çocuklarına fiziksel yönde şiddet uygulamasına ilişkin alan araştırmasında, düşük gelire sahip kişilerin daha yüksek oranda şiddet uyguladıkları saptanmıştır. Eşine alkol aldığı zaman cisim fırlatan hane başkanlarının oranı %22,1 olarak bulunmuştur. Daha önceki fiziksel şiddet bölümünde eşine cisim fırlatanların oranı %14,1 iken bu durumun düşük gelir gurubunda bulunan

ailelerde daha yüksek çıkması gelir düzeyiyle şiddet eğilimleri arasında bir ilişki olduğu konusundaki saptamaları doğrulamaktadır. Eşine herhangi bir nedenden dolayı vuranların oranı ise düşük gelir grubunda bulunan ailelerde %88,2 olarak bulunmuştur. Gelir düzeyi yükseldikçe hane başkanlarının eşlerine şiddet uygulama oranları azalmaktadır. Görece daha yüksek gelir grubunda bulunan 300 milyon TL ve daha üstü gelire sahip ailelerde hane başkanlarının eşlerine cisim fırlatma gibi fiziksel yönde uyguladıkları şiddet oranı %15,9 iken, eşine vuranların oranı %12,1 olarak bulunmuştur.

Tablo 4.57 Hane Reisinin Eşine Cisim Fırlatması / Hanenin Geliri

Cisim fırlattı mı?	**Gelir (Milyon TL)**					**Toplam**
	Bilmiyor	***0-150***	***151-300***	***301-500***	***501 ve üstü***	
Evet	- - -	30 %68,2 %38,0	7 %15,9 %6,3	7 %15,9 %15,2	- - -	44 %100,0 %14,2
Hayır	5 %1,9 %100,0	91 %33,5 %62,0	105 %39,3 %79,3	39 %14,3 %60,0	26 %11,6 %100,0	266 %100,0 %71,8
Toplam	5 %1,6 %100,0	121 %38,7 %100,0	112 %35,6 %100,0	46 %15,8 %100,0	26 %8,3 %100,0	310 %100,0 %100,0

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Tablo 4.58 Hane Reisinin Eşine Vurması / Hanenin Geliri

Vurdu mu?	**Gelir (Milyon TL)**					**Toplam**
	Bilmiyor	***0-150***	***151-300***	***301-500***	***501 ve üstü***	
Evet	- - -	53 %58,2 %43,8	27 %30 %26,5	10 %11,0 %21,7	1 %1,1 %3,8	91 %100,0 %28,6
Hayır	5 %1,6 %100,0	68 %21,4 %56,2	85 %26,7 %73,5	36 %11,3 %78,3	25 %7,9 %96,2	219 %100,0 %68,9
Toplam	5 %1,6 %100,0	121 %39,1 %100,0	112 %36,1 %100,0	46 %14,8 %100,0	26 %8,4 %100,0	310 %100,0 %100,0

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

"Vurmaktan ya da cisim fırlatmaktan başka bir şiddet uygulandı mı?" sorusuna düşük gelir grubunda bulunan ailelerde uygulandığını söyleyenlerin oranı %85,7'dir. Daha yüksek gelir grubundaki ailelerde ise bu oran %14 olarak bulunmuştur.

Tablo 4.59 Hane Reisinin Eşine Başka Şiddet Uygulaması / Hanenin Geliri

Başka şiddet uyguluyor mu?	**Gelir (Milyon TL)**					**Toplam**
	Bilmiyor	***0-150***	***151-300***	***301-500***	***501 ve üstü***	
Evet	- - -	18 %64,3 %14,9	6 %21,4 %5,4	3 %10,7 %6,5	1 %3,6 %3,8	28 %100,0 %8,8
Hayır	5 %1,8 %100,0	103 %36,5 %85,1	106 %37,6 %94,6	43 %15,3 %93,5	25 %8,8 %96,2	282 %100,0 %88,7
Toplam	5 %1,6 %100,0	121 %39,1 %100,0	112 %36,1 %100,0	46 %14,8 %100,0	26 %8,4 %100,0	310 %100,0 %100,0

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Fiziksel şiddetin tokat atma, can acıtıncaya kadar dövme, bıçak ya da sopayla tehdit etme gibi uygulanma türlerine bakıldığında, düşük gelir grubunda hane başkanları tarafından eşlerine tokat atma oranı %82,5 olarak bulunmuştur. Kişilik üzerinde duygusal olarak da olumsuz etkiler yaratan fiziksel şiddet türünden biri olan, can acıtıncaya kadar dövme oranı düşük gelir grubundaki ailelerde %88,9 oranında saptanmıştır. Daha yüksek gelir grubuna ait ailelerde ise bu oran %11,1'dir. Bıçak ya da sopayla eşini tehdit edenlerin oranı düşük gelir grubunda %88 iken, yüksek gelir grubundaki ailelerde bu oran %12'dir.

Tablo 4.60 Hane Reisinin Eşine Tokat Atması / Hanenin Geliri

Tokat attı mı?	**Gelir (Milyon TL)**					**Toplam**
	Bilmiyor	***0-150***	***151-300***	***301-500***	***501 ve üstü***	
Evet	- - -	61 %62,9 %50,4	19 %19,6 %17,8	11 %11,3 %30,0	6 %6,2 %19,4	97 %100,0 %31,3
Hayır	5 %1,6 %100,0	60 %18,8 %49,6	88 %27,7 %82,2	35 %11,0 %70,0	25 %7,9 %80,6	213 %100,0 %68,7
Toplam	5 %1,6 %100,0	121 %39,0 %100,0	107 %34,5 %100,0	46 %14,9 %100,0	31 %10,0 %100,0	310 %100,0 %100,0

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Tablo 4.61 Hane Reisinin Eşini Can Acıtıncaya Kadar Dövmesi / Hanenin Geliri

Can acıtıncaya kadar dövdü mü?	**Gelir (Milyon TL)**					**Toplam**
	Bilmiyor	***0-150***	***151-300***	***301-500***	***501 ve üstü***	
Evet	- - -	28 %77,8 %23,3	4 %11,1 %3,9	3 %8,3 %6,5	1 %2,8 %3,8	36 %100,0 %11,6
Hayır	5 %1,8 %100,0	102 %37,2 %76,7	99 %36,1 %96,1	43 %15,7 %93,5	25 %9,1 %96,2	274 %100,0 %88,4
Toplam	5 %1,6 %100,0	120 %43,1 %100,0	103 %32,6 %100,0	46 %14,5 %100,0	26 %8,2 %100,0	310 %100,0 %100,0

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Tablo 4.62 Hane Reisinin Eşini Bıçak ya da Sopayla Tehdit Etmesi / Hanenin Geliri

Bıçak ya da sopayla tehdit etti mi?	**Gelir (Milyon TL)**					**Toplam**
	Bilmiyor	***0-150***	***151-300***	***301-500***	***501 ve üstü***	
Evet	- - -	19 %76,0 %15,7	3 %12,0 %2,7	2 %8,0 %4,3	1 %4,0 %3,9	25 %100,0 %8,0
Hayır	5 %1,6 %100,0	102 %35,8 %84,3	109 %38,2 %97,3	44 %15,4 %95,7	25 %8,8 %96,1	285 %100,0 %92,0
Toplam	5 %1,6 %100,0	121 %39,3 %100,0	112 %35,6 %100,0	46 %14,3 %100,0	26 %8,2 %100,0	310 %100,0 %100,0

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Şiddet olayının bir başka boyutu olan kadının istemediği halde cinsel ilişkiye zorlanması yine düşük gelir grubundaki ailelerde gözlenen bir olgudur. Alan araştırmasında bu oran %90,6 olarak saptanmıştır. Buna karşın yüksek gelir grubunda bu tür bir olayın görülme oranı %7,5'dir. Gelir düzeyi yükseldikçe şiddet eğilimlerinin azalması, kişilerin kültür düzeylerinin yüksekliği yanısıra maddi olarak stres altında bulunmadıklarının da bir ifadesi olabilir. Daha düşük gelire sahip bireyler maddi sıkıntıların yanısıra iş ve çevreden kaynaklanan diğer sorunlarla karşı karşıya kaldıklarında bunu gidermenin yolu olarak en yakınlarında bulunan eşlerine ya da çocuklarına şiddet uygulamayı seçmektedirler.

Tablo 4.63 Hane Reisinin Eşini Cinsel İlişkiye Zorlaması / Hanenin Geliri

Cinsel ilişkiye zorluyor mu?	**Gelir (Milyon TL)**					**Toplam**
	Bilmiyor	***0-150***	***151-300***	***301-500***	***501 ve üstü***	
Evet	1 %1,9 %20,0	33 %62,3 %27,3	15 %28,3 %13,4	4 %7,5 %8,7	- - -	53 %100,0 %17,1
Hayır	4 %1,5 %80,0	88 %27,7 %73,7	97 %30,4 %87,6	42 %13,2 %91,3	26 %8,2 %100,0	257 %100,0 %82,9
Toplam	5 %1,6 %100,0	121 %40,4 %100,0	112 %35,4 %100,0	46 %14,4 %100,0	26 %8,2 %100,0	310 %100,0 %100,0

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Hamileyken şiddete maruz kalma oranı %5,8'dir. Bu durum hamileyken de kadınların şiddetle karşı karşıya olduklarını göstermektedir. Yüksek gelir grubunda da bu durumun %23,5 gibi bir oranda yaşanması şiddet olgusunun tüm sosyal sınıflarda yaşandığının bir kanıtı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 4.64 Kadının Hamileyken Şiddetle Karşılaşma Durumu / Hanenin Geliri

Hamileyken şiddetle karşılaştınız mı?	**Gelir (Milyon TL)**					**Toplam**
	Bilmiyor	***0-150***	***151-300***	***301-500***	***501 ve üstü***	
Evet	- - -	7 %41,2 %6,5	6 %35,3 %5,3	3 %17,6 %6,5	1 %5,9 %4,0	17 %100,0 %5,8
Hayır	5 %1,8 %100,0	100 %36,0 %93,5	106 %38,1 %94,7	43 %15,5 %93,5	24 %8,6 %96,0	278 %100,0 %87,5
Toplam	5 %1,7 %100,0	107 %37,2 %100,0	112 %35,6 %100,0	46 %14,4 %100,0	25 %8,2 %100,0	295 %100,0 %100,0

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Diğer bölümlerde de değinildiği gibi, hane başkanının çocuklarına uyguladığı şiddet de dikkate alınması gereken bir konudur. Düşük gelir grubunda bulunan ailelerde hane başkanlarının çocuklarına şiddet uygulayıp uygulamadıklarının saptanması amacıyla sorulan sorularda, çocuklarına şiddet uygulayanların oranı %30,3 gibi oldukça yüksek bir oranda olduğu bulunmuştur. Bu değer hane başkanının eşine uyguladığı şiddetle hemen hemen aynı düzeydedir. Yüksek gelir grubundaki ailelerde ise eşine karşı şiddet uygulama oranında daha düşük bir değer saptanmışken bu durum çocuklara uygulanan şiddet konusunda artmaktadır ve %16,3 oranına yükselmektedir.

Tablo 4.65 Hane Reisinin Çocuklara Şiddet Uygulaması / Hanenin Geliri

Eşiniz çocuklara şiddet uyguluyor mu?	**Gelir (Milyon TL)**					**Toplam**
	Bilmiyor	***0-150***	***151-300***	***301-500***	***501 ve üstü***	
Evet	- - -	48 %52,2 %41,0	29 %31,5 %25,9	14 %15,2 %30,4	1 %1,1 %4,0	92 %100,0 %30,3
Hayır	4 %1,9 %100,0	69 %32,5 %39,0	83 %39,2 %74,1	32 %15,1 %69,6	24 %11,3 %96,0	212 %100,0 %69,7
Toplam	4 %1,3 %100,0	117 %38,5 %100,0	112 %36,8 %100,0	46 %15,1 %100,0	25 %8,3 %100,0	304 %100,0 %100,0

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Şiddetin yaşandığı ortamda yetişen çocukların, şiddetin olmadığı ortamda yetişen çocuklara göre, hayatlarının ileri dönemlerinde şiddet kullanma eğilimlerinin daha yüksek olduğu yapılan araştırmaların ortak sonucudur. Gelir durumuyla hane reisisinin kendi ailesinde yaşanan şiddet arasındaki ilişki incelendiğinde gelir düzeyinin daha düşük olduğu ailelerde bu oranın %86,6 olduğu saptanmıştır.

Tablo 4.66 Hane Reisinin Babasının Eşine Davranışı / Hanenin Geliri

Kayınpederiniz kayınvalidenize aynı mı davranırdı?	**Gelir (Milyon TL)**					**Toplam**
	Bilmiyor	***0-150***	***151-300***	***301-500***	***501 ve üstü***	
Evet	2 %2,2 %50,0	41 %46,1 %44,1	36 %40,5 %36,4	10 %11,2 %22,7	- - -	89 %100,0 %28,0
Hayır	2 %1,2 %50,0	52 %29,7 %55,9	63 %36,0 %63,6	34 %19,4 %77,3	24 %13,7 %100,0	175 %100,0 %55,0
Toplam	4 %1,5 %100,0	93 %35,3 %100,0	99 %37,6 %100,0	44 %16,7 %100,0	26 %9,9 %100,0	264 %100,0 %100,0

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Hanenin geliri ile şiddet eylemlerinin nedenleri arasındaki ilişkiye bakıldığında, düşük gelire sahip ailelerde birinci sırada yer alan neden, yukarıda da açıklanmaya çalışıldığı üzere geçim sıkıntısıdır. Bu nedenle şiddet uygulama oranı, düşük gelirli ailelerde %82,6 yüksek bir orandadır. İkinci sırada önemli neden olarak "kadının eşini dinlemediği zaman" şiddete maruz kalma olarak belirtilmiştir. Bu oran düşük gelirli gruplarda %96,2'dir. Hane başkanının işinin

yoğun olduğu zaman şiddet uygulaması ise üçüncü sırada yer alan nedenler arasındadır ve %72,8 olarak saptanmıştır.

Tablo 4.67 Şiddet Eylemlerinin Nedenleri / Hanenin Geliri

Eşiniz size neden kötü davranıyor?	**Gelir (Milyon TL)**					**Toplam**
	Bilmiyor	***0-150***	***151-300***	***301-500***	***501 ve üstü***	
Sözünü dinlemediğim zaman	- - -	18 %69,2 %18,1	7 %27,0 %8,3	1 %3,8 %2,3	- - -	26 %100,0 %8,2
Ev işlerini aksattığımda	- - -	6 %54,5 %6,1	5 %45,5 %5,9	- - -	- - -	11 %100,0 %3,5
Geçim sıkıntısı	1 %2,2 %25,0	22 %47,8 %22,2	16 %34,8 %19,0	7 %15,2 %16,3	- - -	46 %100,0 %14,5
Aile içi tartışmalarda	- - -	5 %29,4 %5,1	9 %53,0 %10,7	3 %17,6 %7,0	- - -	17 %100,0 %5,3
Kıskançlık	- - -	1 %50,0 %1,0	1 %50,0 %1,2	- - -	- - -	2 %100,0 %0,6
İçtiği zaman	- - -	7 %87,5 %7,1	1 %12,5 %1,2	- - -	- - -	8 %100,0 %2,5
İhmal ettiğimde	- - -	1 %50,0 %1,0	1 %50,0 %1,2	- - -	- - -	2 %100,0 %0,6
İşi yoğun olduğunda	- - -	6 %27,3 %6,1	10 %45,5 %11,9	5 %22,7 %11,6	1 %4,5 %5,0	22 %100,0 %6,9
Arkadaşlarıyla sorunu olduğunda	- - -	1 %100,0 %1,0	- - -	- - -	- - -	1 %100,0 %0,3
Beni evde bulamayınca	- - -	- - -	1 %100,0 %1,2	- - -	- - -	1 %100,0 %0,3
Nedeni yok	- - -	2 %33,3 %2,0	2 %33,3 %2,4	1 %16,6 %2,3	1 %16,6 %5,0	6 %100,0 %1,8
Kötü davranmıyor	3 %2,7 %75,0	30 %28,0 %30,3	31 %28,6 %36,9	26 %24,1 %60,5	18 %16,6 %90,0	108 %100,0 %34,1
Toplam	4 %1,6 %100,0	99 %39,6 %100,0	84 %33,6 %100,0	43 %17,2 %100,0	20 %8,0 %100,0	250 %100,0 %100,0

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

4.2.4.7 Yaş/Aile İçi Şiddet

Aile içi şiddetin hane başkanının yaşıyla ilişkisi incelendiğinde ağırlıklı olarak orta yaş ve üzeri grubun psikolojik/duygusal şiddete eğilimli oldukları gözleniyor. Eşlerini kıskanan erkekler toplamın %33,4'ünü oluşturmakla beraber bu grup içerisinde eşlerini kıskanan ağırlıklı grubu % 49,5 ile 36-50 yaş arası erkekler oluşturmaktadır. Her 100 kişiden 7,3'ü ise eşinin kendi ailesiyle görüşmesini istememektedir. 36-50 yaş arası bu grubun %30,4'ünü oluşturmaktadır.

Tablo 4.68 Eşim Kıskançtır ve Başkalarıyla Görüşmemi İstemez / Hane Reisinin Yaşı

Eşiniz kıskanç mıdır?	**Yaş**				**Toplam**
	20-35	***36-50***	***51-65***	***65 ve üstü***	
Evet	26 %8.2 %90,0	52 %49,5 %31,5	21 %20,0 %30,0	6 %5,7 %26,1	105 %100,0 %33.4
Hayır	3 %1,4 %10,0	113 %36 %68,5	49 %23,4 %70,0	17 %8,1 %73,9	209 %100,0 %66.6
Toplam	29 %9.1 %100,0	165 %52.6 %100,0	70 %22.3 %100,0	23 %7.3 %100,0	314 %100,0 %100,0

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Tablo 4.69 Kendi Ailemle Görüşmemi İstemez / Hane Reisinin Yaşı

Kendi ailenizle görüşmenize karşı çıkar mı?	**Yaş**				**Toplam**
	20-35	***36-50***	***51-65***	***65 ve üstü***	
Evet	6 %26,1 %10,7	7 %30,4 %4,2	8 %34,8 %12,9	2 %8,7 %8,7	23 %100,0 %7.3
Hayır	50 %17,2 %89,3	158 %54.3 %95,8	62 %21,3 %87,1	21 %7,2 %91,3	291 %100,0 %92.7
Toplam	56 %17.8 %100,0	165 %52.5 %100,0	70 %22.3 %100,0	23 %7.4 %100,0	314 %100,0 %100,0

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Psikolojik şiddetin en yaygın olarak kullanılan araçlarından birisi de, kadınlarla alay ederek onları küçük düşürmektir. Erkekler yalnızken ya da bir topluluk içerisinde (özellikle de başka insanların yanında) eşleriyle alay ederek onları küçük düşürmeye çalışmaktadırlar. Bunun nedeni ise erkeklerin başkalarına eşleri üzerinde kurdukları otoriteyi kanıtlamaya çalışmalarıdır. Böyle bir davranış kadının gururunu incitmekte olup, duygusal ve psikolojik olarak eşleri ile aralarında zaten eksik olan iletişimi tamamen koparmaktadır. Zonguldak

örneğinde ise bu oran %7,3 civarındadır. Eşleriyle alay ederek kendilerini kötü hissetmelerine neden olan 36-50 yaş arası erkekler ise bu grup içerisinde %30,4'lük bir yer tutmaktadır.

Kazancını eşine söylemeyen erkekler toplamın %19,8'ini oluşturmaktadır. Bu grup içerisinde 36-50 yaş grubu erkekler %59,6 ile en üst düzeydedirler. Hem kazancını söylemeyerek, hem de kazanılan paranın harcanması sırasında kadının söz sahibi olmasını önleyip kadının herhangi bir konu da güç sahibi olmasını engellemektedir. Erkek, kadın ile ilgili kararları da içermek üzere aileye ilişkin bütün kararları doğrudan kendisi alıp sorgulanma şansı vermemektedir. Maddi ya da manevi herhangi bir dayanağı bulunmayan kadın gittikçe kendi dünyasına kapanmakta ve birçok işi yapabilecek durumda iken yanlış yönlendirme sonucu hem kendine olan güveni yok olmakta hem de korkak, çekingen, sorunlu ve psikolojik rahatsızlıkları olan bir insan haline gelmektedir.

Tablo 4.70 Alay Eder ve Kendimi Kötü Hissetmeme Neden Olur / Hane Reisinin Yaşı

Alay eder mi?	**Yaş**				**Toplam**
	20-35	***36-50***	***51-65***	***65 ve üstü***	
Evet	6 %26,1 %10,7	7 %30,4 %4,2	8 %34,8 %11,4	2 %8,7 %8,7	23 %100,0 %7.3
Hayır	50 %17,2 %89,3	158 %54,3 %95,8	62 %21,3 %88,6	21 %7,2 %91,3	291 %100,0 %92.7
Toplam	56 %17.8 %100,0	165 %52.5 %100,0	70 %22.3 %100,0	23 %7.4 %100,0	314 %100,0 %100,0

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Aile içi fiziksel şiddet konusunda da durum pek farklı değildir. Şiddet uygulayan ağırlıklı yaş grupları %14,7 ile 36-50 ve %8,6 ile 51-65 arasıdır. Bu grupların şiddet uygulayan gruplar içerisindeki yüzdesi sırayla 52,1 ve 30,4'tür.

Tablo 4.71 Vurdu mu? / Hane Reisinin Yaşı

Vurdu mu?	**Yaş**				**Toplam**
	20-35	***36-50***	***51-65***	***65 ve üstü***	
Evet	14 %15,2 %26,4	48 %52,2 %28,9	28 %30,4 %40	2 %2,2 %8,7	92 %100,0 %29,5
Hayır	39 %17,7 %73,6	118 %53,6 %71,1	42 %19,1 %60	21 %6.4 %91,3	220 %100,0 %70,5
Toplam	53 %17,0 %100,0	166 %53,2 %100,0	70 %22,4 %100,0	23 %7,4 %100,0	312 %100,0 %100,0

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Aile içi şiddetin öne çıkan yöntemlerinden biri olan cinsel ilişkiye zorlama ve hamileyken şiddete maruz kalma yine yüksek düzeylerde yaşanmaktadır. Her 100 kadından 16,3'ü istemediği halde cinsel ilişkiye zorlanmakta, her 100 kadından 8,3'ü hamileyken de fiziksel ve cinsel şiddete maruz kalmaktadır.

4.2.4.8. Hane Başkanının Eğitim Durumu/Aile İçi Şiddet

Eğitim düzeyi ile aile içi şiddet arasındaki ilişki incelendiğinde, genel olarak şiddetin düşük eğitim düzeyinde yer alan grupta yoğunlaştığı görülmektedir. Hem fiziksel hem de duygusal şiddet uygulama oranları ilköğretim (ilkokul ve ortaokul) mezunlarında daha yüksektir. Bu durum hem geleneksel yapıdan kaynaklanan şiddetle, hem de sanayisizleşme sonucu ortaya çıkan şiddetle doğrudan ilişkilidir. Düşük gelir grubundaki insanların eğitim için ayırdıkları pay doğal olarak üst gelir grubundakilerden daha azdır ve gelir sıkıntısı yaşandıkça eğitilerek sorun çözme yöntemlerini öğrenmemiş bir kişi fiziksel ve duygusal şiddete diğer gruplara göre daha fazla başvurmaktadır.

İlkokul ve ortaokuldan mezunu, okur-yazar ve hiç okula gitmeyen hane başkanlarının eşini başka erkeklerle konuşmaları konusunda kısıtlamaları %67,6 olarak bulunmuştur. Lise mezunlarının eşlerini bu konuda kısıtlama oranı %20,0, üniversite mezunlarının oranı ise %4,7'dir. Eğitim düzeyi yüksek olan hane başkanlarının düşük bir oranda da olsa eşlerinin davranışlarını kısıtlayıcı bir davranış içerisinde bulunmaları, eğitim alınsa bile geleneksel düşünce yapısının varlığını bu düzeyde de sürdürdüğünün bir göstergesidir.

Eşinin kendi ailesi ve arkadaşlarıyla görüşmesini istemeyen düşük eğitim düzeyindeki hane başkanlarının oranı yukarıda bulunan bulgulardan daha düşük bir değer göstermektedir. Bu konuda eşlerini kısıtlayan eğitim düzeyi düşük bireyler %56,5'tir. Lise ve üniversite mezunlarının oranı ise sırasıyla %26,1 ve %4,3'tür.

Tablo 4.72 Mezun Olunan Okul / Kıskançlık

Eşim kıskançtır, erkeklerle konuşmama karşı çıkar	**Mezun Olunan Okul**							**Toplam**
	Hiç Okula Gitmedi	***İlk***	***Orta***	***Lise***	***Üniversite***	***Üniv. Öğr.***	***Okur-Yazar***	
Evet	2 %1,9 %20,0	48 %45,7 %37,2	21 %20,0 %38,2	24 %22,8 %36,4	5 %4,7 %12,8	- - -	5 %1,6	105 %100,0 %33,4
Hayır	8 %3,8 %80,0	81 %38,7 %62,8	34 %16,3 %61,8	42 %20,1 %63,6	34 %16,3 %87,2	1 %0,5 %100,0	8 %3,8 %98,4	209 %100,0 %66,6
Toplam	10 %3,2 %100,0	129 %41,1 %100,0	55 %17,5 %100,0	66 %21,0 %100,0	39 %12,4 %100,0	1 %0,3 %100,0	13 %4,1 %100,0	314 %100,0 %100,0

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Tablo 4.73 Mezun Olunan Okul / Eşini Ailesiyle ve Arkadaşlarıyla Görüştürme

Kendi ailemle ve arkadaşlarımla görüşmeme karşı çıkar	Mezun Olunan Okul							Toplam
	Hiç Okula Gitmedi	*İlk*	*Orta*	*Lise*	*Üniversite*	*Üniv. Öğr.*	*Okur-Yazar*	
Evet	- - -	6 %26,1 %4,6	7 %30,4 %12,7	6 %26,1 %9,1	1 %4,3 %2,6	- - -	2 %0,6 %15,4	23 %100,0 %7,3
Hayır	10 %3,2 %100,0	123 %42,4 %95,4	48 %16,6 %87,3	60 %20,6 %90,9	38 %13,1 %97,4	1 %0,3 %100,0	11 %3,8 %84,6	291 %100,0 %92,7
Toplam	10 %3,2 %100,0	129 %41,1 %100,0	55 %17,5 %100,0	66 %21 %100,0	39 %12,4 %100,0	1 %0,3 %100,0	13 %4,1 %100,0	314 %100,0 %100,0

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Duygusal şiddetin bir başka yönü olan hane başkanının kazancını eşine söyleyip söylemediğinin saptanması amacıyla sorulan soruya verilen yanıtlarda kazancını eşine söylemeyen eğitim düzeyi düşük olan hane başkanlarında oranı %72,5 olarak bulunmuştur. Üniversite mezunlarındaki oran ise 0'dır.

Tablo 4.74 Mezun Olunan Okul / Hane Reisinin Eşine Kazancını Söylemesi

Kazancını söylemez	Mezun Olunan Okul							Toplam
	Hiç Okula Gitmedi	*İlk*	*Orta*	*Lise*	*Üniversite*	*Üniv. Öğr.*	*Okur-Yazar*	
Evet	2 %3,2 %20,0	31 %50,0 %24,2	11 %17,7 %20,0	13 %21,0 %19,4	3 %4,8 %7,7	- - -	1 %1,6 %7,7	62 %100,0 %19,8
Hayır	8 %2,6 %80,0	97 %38,5 %75,8	44 %17,5 %80,0	54 %21,4 %80,6	36 %14,3 %92,3	1 %0,3 %100,0	12 %4,8 %92,3	252 %100,0 %80,2
Toplam	10 %3,2 %100,0	128 %40,9 %100,0	55 %17,6 %100,0	67 %21,4 %100,0	39 %12,5 %100,0	1 %0,3 %100,0	13 %4,1 %100,0	314 %100,0 %100,0

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Hane başkanının kazandığı gelirin eşi tarafından harcama yetkisi konusunda, alan çalışması verilerine bakıldığında eğitim düzeyiyle harcama yetkisi arasında da bir ilişki olduğu saptanmıştır. Eğitim düzeyi yükseldikçe hane başkanlarının bu konudaki davranışları daha iyimser bir tablo çizmektedir. Düşük eğitim düzeyindeki hane başkanlarının eşlerine geliri harcama yetkisi vermeme oranı %80 gibi yüksek bir orandadır. Lise mezunlarındaki bu oran %12,9 ve üniversite mezunu olan hane reislerinde bu oran %7 olarak bulunmuştur.

Tablo 4.75 Mezun Olunan Okul / Harcama Yetkisi

Harcama yetkiniz var mı?	Mezun Olunan Okul							Toplam
	Hiç Okula Gitmedi	*İlk*	*Orta*	*Lise*	*Üniversite*	*Üniv. Öğr.*	*Okur-Yazar*	
Evet	4 %4,7 %36,4	44 %51,8 %34,6	17 %20,0 %30,9	11 %12,9 %16,4	6 %7,0 %15,4	- - -	3 %3,5 %21,4	85 %100,0 %27,3
Hayır	7 %3,1 %63,6	83 %36,2 %65,4	38 %16,6 %69,1	56 %24,5 %83,6	33 %12,4 %84,6	1 %0,4 %100,0	11 %4,8 %78,6	229 %100,0 %72,7
Toplam	11 %3,5 %100,0	127 %40,4 %100,0	55 %17,5 %100,0	67 %21,4 %100,0	39 %12,4 %100,0	1 %0,3 %100,0	14 %4,5 %100,0	314 %100,0 %100,0

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Duygusal şiddetten farklı olarak, fiziksel şiddete maruz kalma, fiziksel yaralanmalara hatta ölümlere bile neden olmasının yanısıra kişinin psikolojik anlamda olumsuz etkilenmesine yol açabilecek davranışları da içermektedir. Hane başkanlarının eşlerine duygusal şiddetten başka fiziksel şiddet uygulamaları ile eğitim düzeyi arasındaki ilişkinin belirlenmesi amacıyla yapılan karşılaştırmalarda, duygusal şiddette saptanan değerler kadar yüksek olmasa da, eğitim düzeyi ile fiziksel şiddet arasında da bir ilişkinin var olduğu görülmüştür. Düşük eğitim düzeyine sahip hanereisleri tarafından eşin dövülmekle tehdit edilme oranı %81,8'dir. Liseden mezun olan hane başkanlarının eşlerini dövmekle tehdit etme oranları duygusal şiddet uygulamalarının ortalama oranından daha yüksek bulunmuştur. Bu oran %16,9'dur. Üniversite mezunlarında ise bu oran %1,3 olarak bulunmuştur.

Tablo 4.76 Mezun Olunan Okul / Dövme Tehdidi

Seni döverim tehdidi var mı?	Mezun Olunan Okul							Toplam
	Hiç Okula Gitmedi	*İlk*	*Orta*	*Lise*	*Üniversite*	*Üniv. Öğr.*	*Okur-Yazar*	
Evet	3 %3,9 %27,3	42 %54,5 %33,1	15 %19,5 %2,3	13 %16,9 %19,7	1 %1,3 %2,5	- - -	3 %3,9 %21,4	77 %100,0 %24,7
Hayır	8 %3,4 %72,7	85 %35,9 %66,9	40 %16,8 %97,7	53 %22,4 %80,3	39 %16,5 %87,5	1 %0,4 %100,0	11 %4,6 %78,6	237 %100,0 %75,3
Toplam	11 %3,5 %100,0	127 %40,5 %100,0	55 %17,5 %100,0	66 %21,0 %100,0	40 %12,7 %100,0	1 %0,3 %100,0	14 %4,5 %100,0	314 %100,0 %100,0

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Eşine tartışma sırasında cisim fırlatanların toplam içerisindeki oranı %14,1 iken eğitim düzeyleri düşük olan hane başkanlarının eşlerine cisim fırlatma oranı %72,7'dir. Eşlerine tartışma esnasında cisim fırlatanların %22,7'sini lise mezunu %2,3'ünü de üniversite mezunu hane başkanları oluşturmaktadır.

Yine tartışma esnasında eşine vuran düşük eğitim düzeyindekilerin oranı %82,6'dır. Lise ve üniversite mezunlarında bu oranlar sırasıyla %16,3 ve %1,1'dir. Anket sonuçlarına göre eğitim düzeyi arttıkça kadına uygulanan şiddet oranı azalmaktadır.

Tablo 4.77 Mezun Olunan Okul / Cisim Fırlatma

Cisim fırlattı mı?	Mezun Olunan Okul							Toplam
	Hiç Okula Gitmedi	*İlk*	*Orta*	*Lise*	*Üniversite*	*Üniv. Öğr.*	*Okur-Yazar*	
Evet	2 %4,5 %18,2	17 %38,6 %13,4	9 %20,5 %16,4	10 %22,7 %14,9	1 %2,3 %2,6	1 %2,3 %100,0	4 %9,1 %28,6	44 %100,0 %14,1
Hayır	9 %3,3 %81,8	110 %40,7 %87,6	46 %17,0 %83,7	57 %21,1 %85,1	38 %14,1 %97,4	- - -	10 %3,7 %71,4	270 %100,0 %85,9
Toplam	11 %3,5 %100,0	127 %40,5 %100,0	55 %17,5 %100,0	67 %21,2 %100,0	39 %12,5 %100,0	1 %0,3 %100,0	14 %4,5 %100,0	314 %100,0 %100,0

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Tablo 4.78 Mezun Olunan Okul / Hane Reisinin Eşine Vurması

Vurdu mu?	Mezun Olunan Okul							Toplam
	Hiç Okula Gitmedi	*İlk*	*Orta*	*Lise*	*Üniversite*	*Üniv. Öğr.*	*Okur-Yazar*	
Evet	2 %2,2 %18,2	44 %47,8 %34,6	23 %25,0 %41,8	15 %16,3 %22,7	1 %1,1 %2,6	- - -	7 %7,6 %53,8	92 %100,0 %28,2
Hayır	9 %4,1 %81,8	83 %37,7 %65,4	32 %14,5 %58,2	51 %23,2 %77,3	38 %17,3 %97,4	1 %0,5 %100,0	6 %2,7 %46,2	220 %100,0 %67,5
Toplam	11 %3,5 %100,0	127 %40,7 %100,0	55 %17,6 %100,0	66 %21,2 %100,0	39 %12,5 %100,0	1 %0,3 %100,0	13 %4,2 %100,0	312 %100,0 %100,0

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Fiziksel şiddetin tokat atma, dövme, bıçak ya da sopayla tehdit etme gibi boyutları incelendiğinde, uygulanan diğer fiziksel şiddet türleriyle benzer saptamalar ortaya çıkmıştır. Eğitim düzeyi yükseldikçe bu türden fiziksel şiddet uygulamalarının oranlarında bir azalma gözlense de hane başkanlarının lise ya

da üniversite mezunu olsalar da eşlerine karşı şiddet uygulamalarının varlığı dikkat çekmektedir. Düşük eğitim düzeyine sahip hane başkanlarının eşlerine tokat atma oranı %77,4 gibi, toplamdaki %30,1'lik oran içerisinde yüksek bir paya sahiptir. Fiziksel şiddetin ağır bir boyutu olan dövmenin düşük eğitim düzeyinde yaşanma oranı, tokat atma oranına göre daha düşüktür ve bu oran %73,3 olarak bulunmuştur.

Tablo 4.79 Mezun Olunan Okul / Hane Reisinin Eşine Tokat Atması

Tokat attı mı?	Mezun Olunan Okul							Toplam
	Hiç Okula Gitmedi	*İlk*	*Orta*	*Lise*	*Üniversite*	*Üniv. Öğr.*	*Okur-Yazar*	
Evet	3 %3,1 %27,3	47 %48,0 %37,0	24 %24,5 %43,6	17 %17,3 %25,8	1 %1,0 %2,6	- - -	6 %1,8 %6,1	98 %100,0 %30,1
Hayır	8 %3,7 %72,7	80 %37,4 %63,0	31 %14,5 %56,4	49 %22,9 %74,2	38 %17,7 %97,4	1 %0,5 %100,0	7 %3,3 %93,9	214 %100,0 %65,6
Toplam	11 %3,5 %100,0	127 %40,7 %100,0	55 %17,6 %100,0	66 %21,2 %100,0	39 %12,5 %100,0	1 %0,3 %100,0	13 %4,2 %100,0	312 %100,0 %100,0

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Tablo 4.80 Mezun Olunan Okul / Hane Reisinin Eşini Dövmesi

Canınızı acıtıncaya kadar dövdü mü?	Mezun Olunan Okul							Toplam
	Hiç Okula Gitmedi	*İlk*	*Orta*	*Lise*	*Üniversite*	*Üniv. Öğr.*	*Okur-Yazar*	
Evet	1 %0,3 %9,1	19 %51,4 %15,0	4 %10,8 %7,3	9 %24,3 %13,6	- - -	- - -	4 %10,8 %30,8	37 %100,0 %11,3
Hayır	10 %3,6 %90,9	108 %39,3 %85,0	51 %18,5 %92,7	57 %20,7 %86,4	39 %14,2 %100,0	1 %0,4 %100,0	9 %3,3 %69,2	275 %100,0 %84,4
Toplam	11 %3,5 %100,0	127 %40,7 %100,0	55 %17,6 %100,0	66 %21,2 %100,0	39 %12,5 %100,0	1 %0,3 %100,0	13 %4,2 %100,0	312 %100,0 %100,0

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Deneklerin %8'inin eşinin yaralanmasına ya da ölümüne neden olabilecek olumsuz bir davranış olan bıçak ya da sopayla tehdit edildiği görülmektedir. Lise mezunlarının eşini bıçak yada sopayla tehdit etme oranı %23 iken üniversite mezunlarında bu oran %3,8'dir. Ağırlıklı olan, düşük eğitimli grupta ise bu oran %73'tür.

Tablo 4.81 Mezun Olunan Okul / Hane Reisisnin Eşini Bıçak-Sopayla Tehdit Etmesi

Bıçakla sopayla tehdit etti mi?	**Mezun Olunan Okul**							**Toplam**
	Hiç Okula Gitmedi	***İlk***	***Orta***	***Lise***	***Üniversite***	***Üniv. Öğr.***	***Okur-Yazar***	
Evet	- - -	11 %42,3 %8,7	5 %19,2 %9,1	6 %23,0 %9,1	1 %3,8 %2,6	- - -	3 %11,5 %23,1	26 %100,0 %8,0
Hayır	11 %3,4 %100,0	116 %40,6 %91,3	50 %17,5 %90,9	60 %21,0 %90,9	38 %13,3 %97,4	1 %0,3 %100,0	10 %3,5 %76,9	286 %100,0 %87,7
Toplam	11 %3,5 %100,0	127 %40,7 %100,0	55 %17,6 %100,0	66 %21,2 %100,0	39 %12,5 %100,0	1 %0,3 %100,0	13 %4,2 %100,0	312 %100,0 %100,0

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Eşini istemediği halde cinsel ilişkiye zorlama durumunda da diğer fiziksel şiddet türlerinde olduğu gibi düşük eğitim düzeyindeki hane başkanlarında bu oranın daha yüksek olduğu saptanmıştır. Bu durumun, eğitim düzeyi düşük ailelerde yaşanma oranı %71,7'dir. Hamileyken şiddet uygulayanların oranı ise %8,3 ile azımsanmayacak bir değerdedir ve grupta şiddeti uygulayan ağırlıklı grup ise %43,4 ile ilkokul mezunlarıdır.

Tablo 4.82 Mezun Olunan Okul / Hane Reisinin Eşini Cinsel İlişkiye Zorlaması

Cinsel ilişkiye zorluyor mu?	**Mezun Olunan Okul**							**Toplam**
	Hiç Okula Gitmedi	***İlk***	***Orta***	***Lise***	***Üniversite***	***Üniv. Öğr.***	***Okur-Yazar***	
Evet	2 %3,8 %18,2	23 %43,4 %18,1	8 %15,1 %14,5	13 %24,5 %19,7	1 %1,9 %2,6	1 %1,9 %100,0	5 %9,4 %38,5	53 %100,0 %16,3
Hayır	9 %3,5 %81,8	104 %40,1 %81,9	47 %18,1 %85,5	53 %20,5 %80,3	38 %14,7 %97,4	- - -	8 %3,1 %61,5	259 %100,0 %79,4
Toplam	11 %3,5 %100,0	127 %40,7 %100,0	55 %17,6 %100,0	66 %21,2 %100,0	39 %12,5 %100,0	1 %0,3 %100,0	13 %4,2 %100,0	312 %100,0 %100,0

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Tablo 4.83 Mezun Olunan Okul / Hamileyken Şiddetle Karşılaşma Durumu

Hamileyken şiddetle karşılaştınız mı?	Mezun Olunan Okul							Toplam
	Hiç Okula Gitmedi	*İlk*	*Orta*	*Lise*	*Üniversite*	*Üniv. Öğr.*	*Okur-Yazar*	
Evet	1 %3,7 %9,1	16 %59,3 %12,9	6 %22,2 %10,9	3 %11,1 %4,6	- - -	- - -	1 %3,7 %8,3	27 %100,0 %8,3
Hayır	10 %3,6 %90,9	108 %38,6 %87,1	49 %17,5 %89,1	62 %22,1 %95,4	39 %13,9 %100,0	1 %0,3 %100,0	11 %4,0 %91,7	280 %100,0 %85,9
Toplam	11 %3,5 %100,0	124 %39,2 %100,0	55 %17,3 %100,0	65 %20,5 %100,0	39 %12,4 %100,0	1 %0,3 %100,0	12 %3,8 %100,0	317 %100,0 %100,0

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Hane başkanının çocuklarına da şiddet uygulama oranı da eşine uyguladığı şiddetle bir benzerlik göstermektedir. Eğitim düzeyinin düşmesiyle bu oranlar daha dikkat çekici ve üzerinde önemle düşünülmesini gerektiren bir durumdur. Çocuklarına şiddet uygulayan %28,5'lik pay içerisinde eğitim düzeyi düşük olan hane başkanlarının çocuklarına şiddet uygulama oranı %79,6 ile çok yüksek bir orandır. Yüksek eğitim düzeyine sahip bireyler de çocuklarını eğitmenin ya da terbiye etmenin bir yolu olarak şiddet uygulamayı seçmektedirler. Lise mezunlarında bu oran %15 iken üniversite mezunu hane başkanlarının çocuklarına şiddet uygulama oranı %5,4'tür.

Tablo 4.84 Mezun Olunan Okul / Hane Reisinin Çocuklara Şiddet Uygulaması

Eşiniz çocuklara şiddet uyguluyor mu?	Mezun Olunan Okul							Toplam
	Hiç Okula Gitmedi	*İlk*	*Orta*	*Lise*	*Üniversite*	*Üniv. Öğr.*	*Okur-Yazar*	
Evet	6 %6,5 %54,5	44 %47,3 %35,5	21 %22,6 %38,2	14 %15,0 %21,9	5 %5,4 %12,8	- - -	3 %3,2 %25,0	93 %100,0 %28,5
Hayır	5 %2,3 %45,5	80 %37,6 %64,5	34 %16,0 %61,8	50 %23,5 %78,1	34 %16,0 %87,2	1 %0,5 %100,0	9 %4,2 %75,0	213 %100,0 %65,3
Toplam	11 %3,6 %100,0	124 %40,5 %100,0	55 %18,0 %100,0	64 %30,0 %100,0	39 %12,7 %100,0	1 %0,3 %100,0	12 %3,9 %100,0	306 %100,0 %100,0

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

4.3. ALKOL VE UYUŞTURUCU BAĞIMLILIĞI

4.3.1. Kuramsal Çerçeve

Alkol bağımlılığının tıp sözlüklerinde tanımı "Alkollü içeceklerin aşırı kullanımının yarattığı etkilerin sonucu olarak ortaya çıkan bir durum" olarak yapılmıştır (Illustrated Medical Dictionary, 1957). Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ise alkol bağımlısını "uzun süre ve alışılmışın dışında alkol alan, alkole bağlı ruhsal-bedensel-toplumsal sağlığı bozulan, buna karşın durumunu değerlendiremeyen; değerlendirse bile alkol alma isteğini durduramayan, tedaviye gereksinimi olan bir hastadır" diye tanımlamaktadır. Bir başka tanım da ise; alkolün işine engel olduğunu değil de işinin alkol almasına engel olduğunu düşünmeye başlayan kişi alkol bağımlısı olarak görülür.

Tıp biliminde yapılan bir başka açıklamada "Alkolizm etonele fizyolojik bir bağımlılıktır ve kişinin kendini kontrol edememesiyle kendini belli eder." denilmektedir (Keller 1960). Burada kontrolsüzlük içmeden duramama ve içmeyi bırakmak konusunda kararlılık gösterememe olarak ikiye ayrılabilir. Alkol bağımlılığı ruhsal-davranışsal, kalıtımsal-dirimsel, toplumsal-kültürel pek çok etkenin yer aldığı çok boyutlu bir hastalıktır. Alkol bağımlılığının nedenleri konusunda birçok kuram geliştirilmiştir. Bu kuramlar başlıca 3 başlık altında incelenebilir.

1. Ruhsal-Davranışsal Kuramlar (Psikolojik)

a) Psikodinamik Kuramlar: Alkol bağımlılığının psikodinamik nedenini açıklamaya yönelik kuramlar, aşırı baskıcı üstbenlik ve ruhsal-cinsel gelişimin oral dönemindeki saplanmalar üzerine odaklaşmıştır. Freud oral döneme saplanmış kişilerin bunaltılarını alkol gibi maddeleri ağız yoluyla alarak azalttıklarını, oral doyum sağladıklarını düşünür. Bir diğer görüşe göre, alkoliklerde oral dönemle ilgili olarak önemli engellenme ve güçlükler nedeniyle, engelleyici anneden babaya doğru bir yönelme sonucu gizil eşcinsellik eğilimlerinin bulunduğudur. Psikodinamik kuramlar alkol bağımlılarının kişilik özelliklerini incelediklerinde bağımlılığa özgü bir yapıyı tam olarak bulamamışlardır. Ancak genel olarak bağımlı, utangaç, yalnızlığa eğilimli, bunaltısı yoğun, engellenmeye dayanma gücü düşük, ürkek, gergin, eyleme vuruk, aşırı duyarlı ve cinsel dürtülerini bastırmış kişiler olarak tanımlarlar. Ayrıca anti-sosyal kişilik özelliklerinin alkol bağımlılarında daha sık görüldüğü saptanmıştır.

b) Davranışsal kuramlar: Davranış bilimciler sürekli alkol almayı öğrenilmiş bozuk bir davranış olarak görürler. Alkol alımının gerginliği azaltan, rahatlatan özellikleri gibi olumlu pekiştirici yanları ilk alkol alımından sonra bu davranışın sürmesine katkıda bulunur. Kişiler sıkıntı ve sorunlarla baş etmede zorlukları olduğunda alkole yönelirler ya da aldıkları alkol miktarını arttırırlar. Ayrıca aile büyükleri ve akrabaların içme alışkanlıkları da kişilerin içme davranışını etkiler.

Bazı bireylerin neden alkol konusunda sorunlar yaşadığına dair basit ve tek bir açıklama yoktur. Alkol kullanımına neden olan psikolojik ve sosyal etkiler araştırıldığında alkol tüketimi konusunda birçok davranış kalıbı olduğu görülmüştür (Cloninger, 1996; Sher, 1997; Zucker, 1994; Aktaran Özpoyraz, Tamam).

2. Toplumbilimsel Kuramlar (Sosyolojik)

Gelenek ve töreleri ile alkolü onaylamayan toplumlarda alkolizm oranının az olduğu düşünülür. Kimi iş kolları ve çalışma ortamlarında otel,içkili lokanta, bar, pavyon , yurtlar , gemiler, vb. çalışan kişilerde alkollü içki tüketimi daha yüksektir. Alkolün kolay ve ucuz elde edilebilirliği de önemli başka bir etkendir.

3. Dirimsel (Biyolojik) Etkenler

Alkoliklerde görülen fizyolojik ayrılıkların alkolizmin nedeni mi olduğu, yoksa kötü beslenme, fazla miktarda alkol alımı ve aşırı zorluklarla dolu bir yaşam biçiminden mi kaynaklandığı kesin olarak bilinmemektedir.

Kalıtımsal etkenler: Birincil alkol bağımlılığının oluşumunda kalıtımsal etkenlerin önemi uzun yıllardır vurgulanmaktadır. Alkol bağımlılarının ailelerinde birinci derece yakınlarda bağımlılık oranı 3-4 kat daha yüksektir. İkiz çalışmalarında tek yumurta ikizlerinde bağımlılık oranının çift yumurta ikizlerine ya da ayrı cinsiyetteki kardeşlere oranla daha yüksek olduğu düşünülmektedir. Yapılan araştırmalarda kişinin alkolizme olan yatkınlığının derecesi birçok gen tarafından belirlenir (poligenetik), bu kalıtımsal etkenlerin çevresel etkenlerle birlikte alkolizme yatkınlığa yol açtığı kanısına varılmıştır.

Madde bağımlılığı dünyanın gelişmiş, gelişmemiş birçok ülkesinde önemli toplumsal, ekonomik ve sağlık sorunlarına neden olmaktadır. Bunlardan en yaygın olanları alkol ve sigaradır. Daha az yaygın olanlar arasında esrar, opium ve türevleri, kokain, benzodiazepinler, amfetamin gibi uyarıcılar sayılabilir. Bu etkiler genellikle olumsuz olarak karşımıza çıkmaktadır. Endişeyi ve suçluluk duygusunu azaltma, davranışlarda daha fazla özgürlük sağlama gibi ilk başta bireyin olumsuz düşüncelerini bir an da olsa unutmasına yardımcı olan alkol ve diğer uyuşturucu maddelerin kullanımı gerçekte bireyin davranış kalıplarını kullanımın artmasıyla yıkıma uğratan toplumdan daha fazla uzaklaşmasına yol açan olumsuz etkiler doğurabilmektedir (Bacon 1945, Aktaran Özpoyraz, Tamam).

Bu maddelerin kullanım sıklığı tam olarak bilinmemektedir. Ancak maddelerin kullanımı çağdan çağa, ülkeden ülkeye değişiklik gösterir. Kuzey Amerika'da yapılan bir çalışmada nüfusun %33'ünün yaşamlarının herhangi bir döneminde en az bir kez madde kullandıklarını ortaya koymuştur. 1980'li yıllardan bu yana

ABD'de esrar, eroin, LSD kullanımının azaldığı, buna karşılık kokain kullanımının arttığı bildirilmektedir.

Ülkemizde uyuşturucu ya da uyarıcı madde kullanımı ve satışı çok ağır bir biçimde cezalandırıldığı için bu kişilerin hekime ya da hastaneye kendi istekleri ile başvurmaları enderdir. Bu nedenle yaygınlığı tam olarak bilinmemektedir. Ülkemizde madde kullanım sıklığı son yıllarda artmakla birlikte, bu oranın batı ülkelerine kıyasla daha düşük olduğu kesindir.

Sanayi devriminden sonra Batı toplumunda alkol tüketimi ve alkole bağlı sorunlar hızla artmıştır. Gelişmemiş ya da gelişmekte olan ülkelerde hızlı, düzensiz ve çarpık kentleşme; eğitim, sağlık, (ekonomik) sorunlara koşut alkol tüketimi ve alkole bağlı sorunlar da artmaktadır. Alkol kullanımının yaşam boyu riski kadınlarda %10, erkeklerde %20; alkol bağımlılığının yaşam boyu riski ise kadınlarda %3-5, erkeklerde %10'dur. Alkol bağımlılığı ve alkol kullanımının birlikte yaşam boyu yaygınlığı %13,8 olarak bildirilmektedir. Yılda 200.000 kişi alkole bağlı bir sorundan ölmektedir. Otomobil kazalarında %75, kazadan ölümlerde %50 oranında, adam öldürmelerde %50, özkıyımlarda %25 oranında alkol sorumlu bulunmuştur. Alkol ortalama yaşam süresini en az 10 yıl kısaltmaktadır. Ayrıca başka bağımlılık yapan maddelere öncülük etmektedir.

Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde ise alkol tüketimi ve alkole bağlı sorunlar hızla artmaktadır. Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) verilerine göre, (1987-1991-1995) Tekel'in ürettiği alkollü içkilerde çok önemli bir değişiklik olmamıştır. Ancak özel girişimcilerin ürettiği bira tüketimi üçe katlanmıştır. Yine özel girişimcilerin ürettiği şarap ve yurt dışından getirilen sert içkilerin (viski, votka, vb) tüketimi de hızla artmaktadır. Yine DİE verilerine göre; trafik kazalarından ölümler ve özkıyım olayları da artmaktadır. Bu olaylarda alkol birincil sorumludur.

Bireylerin ihtiyaçları farklı toplumlarda farklılaşmasına karşın temelde ortak olan bazı toplumsal gereksinimler vardır. Bunlar:

- Kişisel gereksinimlerin asgari düzeyde sağlanması
- Türlerin devamlılığı
- İçsel bütünlük ve düzen
- Dış gruplardan korunma

Bu gereksinimlerin karşılanmasının başarılması toplumların gelişmişlik düzeylerine göre karmaşık ya da basit süreçlerle gerçekleşebilir (Bacon 1945, Aktaran Özpoyraz, Tamam). Küçük bir grupta bu amaçları gerçekleştirmek ne kadar basitse teknolojik olarak ilerlemiş ve her fonksiyon alanının karmaşık hale geldiği toplumlarda ve gruplarda bu süreç daha da karmaşık bir yapıya sahiptir.

Bireyselliğin arttığı günümüz toplumlarında kişilerin kendilerine toplumsal ilişkiler içerisinde bir yer edinmeleri, çevrelerinde saygınlık kazanmaları ve bu saygınlıklarıyla birlikte kazançlarının sürekliliğini sağlamaları kendileri ve çevreleriyle sürekli bir yarış ortamında bulunmalarını ve beraberinde daha çok bireyselleşmeyi getirir. Oysa insanın doğasında başka bireylerle bir arada bulunmak, bir topluluk içerisinde yaşama güdüsü vardır. Bilgi ve teknoloji alanında gelişmeler oldukça örgütlenme yapıları karmaşıklaşmış, bireylerin ilgi alanlarına göre çok sayıda küçük gruplaşmalar ortaya çıkmıştır. Bu gruplaşmalar içerisinde sürdürülen ilişkiler genellikle yüzeysel olmaktan öte geçmemektedir. Bu durumda sabahtan akşama yoğun iş temposu içerisinde birçok sorunla karşı karşıya kalan bireyler içinde yer aldıkları topluluklarda da kendilerini kabul ettirme, saygınlık kazanma dürtüsüyle hareket etmektedirler. Bireylerin yaşam standartlarını sürdürmeleri ve gereksinimlerini karşılamanın koşulu olarak ortaya çıkan para kazanma zorunluluğu da bireyleri gün geçtikçe gelecekten endişe duymalarına, sürekli bir telaş içerisinde olmalarına neden olan etkenler arasındadır. Böyle bir ortamda alkole sığınma bireylerin birçoğunun bu endişe ve korkularından kaçmanın bir yolu olarak karşımıza çıkmaktadır. Alkol kullanımı bir düzeye kadar bireylerin korkularının ve endişelerinin giderilmesinde yardımcı bir rol oynamaktadır.

Yıllardan beri yapılan araştırmalarda alkol kullanımının insanlarda yarattığı fiziksel ve ruhsal sorunlar incelenmiştir. Alkol kullanımının bireylerde kalp krizi, kanser gibi birçok hastalığa yakalanmalarına neden olmasınının yanında işyerinde veya dışında dikkatin dağılması sonucu bireylerin kaza yapmalarına, işte üretim kayıplarına neden olduğu, aile içerisinde ya da toplumsal düzeyde şiddet uygulamalarını arttırdığı ve dolaylı ya da dolaysız olarak ölümlere bile neden olduğu ortaya çıkmıştır (Bruun, 1975; Edwards, 1994; Aktaran U.S Department of Health and Human Services, 2000). Son 20 yılda yapılan çalışmalarda birçok ülkede koroner kalp hastalıklarının alkol kullanımına bağlı olduğunu ortaya çıkarmıştır (Chadwick, Goode, 1998; Criqui, 1996; Zakkari, 1997; Aktaran U.S Department of Health and Human Services, 2000). Bunun dışında hipertansiyon, kanser gibi hastalıklara yakalanma riskini de arttırdığı yapılan bu çalışmalarda saptanmıştır. 1980-1990 yılları arasında 25 Avrupa ülkesinde yapılan bir araştırmaya göre kişi başına alkol alımında her 1 litrelik artış ya da azalma ölüm oranlarında %1'lik bir artışa ya da azalışa neden olduğu saptanmıştır (Her, Rehm, 1998; Aktaran U.S Department of Health and Human Services, 2000).

Alkol bağımlılığının sağlık üzerinde yarattığı olumsuz etkilerden başka toplumsal olarak da birçok olumsuz etkileri vardır. Bireyin alkol kullanımı sonucu sağlığının bozulmasıyla ekonomik olarak da bir kayıp yaşaması, aile içerisinde sosyal ilişkilerin bozulması ve parçalanması, aile ve toplumsal düzeyde şiddet oranlarının artması gibi etkiler bu çerçevede ele alınabilecek etkiler arasındadır. Bu etkilerin düzeyi bireylerin ne kadar ve ne sıklıkta alkol aldıklarıyla ilişkilidir. Alkol kullanım oranı arttıkça bu olumsuz etkilerin

görülme oranı da artmaktadır (Mäkelä, Mustanen, 1988; Mäkelä, Simpura, 1988; Aktaran U.S Department of Health and Human Services, 2000)

Alkol kullanımının ve kullanımının çeşitliğinin anlaşılması bireylerin yaşı, cinsiyeti, sosyal ve ekonomik statüleri, içerisinde yaşadıkları kültürel ortam gibi değişkenlerle ilintili olduğundan sosyal bilimlerde bu değişkenlere bağlı olarak birçok modeller geliştirilmiştir. Bireylerin yaşadıkları toplumdaki sosyal ve kültürel etkiler yukarıdan aşağıya bir etkiyle bireylerin alkol kullanım alışkanlıklarının oluşmasına ya da azaltılmasına neden olabilir. Ancak bu durum sadece içinde yaşanılan kültürel ve sosyal ortamla ilişkili değildir. Aşağıdan yukarıya doğru da bir etkileşim sözkonusudur. Aileler ya da küçük gruplar da alkol kullanımının artması konusunda bir etki yaratabilirler. Bireylerin sahip oldukları davranış kalıpları, içerisinde yaşadıkları aile hatta genetik yapıları bireyin alkol kullanım davranışını etkiler (Anderson, 1998; Aktaran U.S Department of Health and Human Services, 2000). Alkol kullanım davranışlarındaki çeşitlilik bu iki etkileşimin sonucu olarak ortaya çıkabilir. Örneğin yapılan araştırmalar sonucunda alkol sorununun eğitim düzeyi düşük ve ekonomik olarak sıkıntı içerisinde bulunan bireylerde daha yüksek bir oranda yaşandığı saptanmıştır (Dawson, 1995; Aktaran U.S Department of Health and Human Services, 2000).

Araştırma yapılan bir grup insan üzerinde neden alkol kullandıkları sorulduğunda fizyolojik olarak stresi azaltması, rahatlatması ve sosyal aktiviteliği arttırması gibi nedenlerden ötürü alkol kullandıklarını belirtmişlerdir (Baum-Baicker, 1985; Hauge, Irgıns-Jensen, 1990; Leigh, Stacy, 1991; Mäkelä, Mustanen, 1988; Aktaran U.S Department of Health and Human Services, 2000). İş hayatında ya da özel hayatında stres yaşayan insanların bu streslerini gidermek için alkole sığınmaları ve bunu bir kurtuluş yolu olarak görmeleri sonucu bu insanların ileride alkol bağımlısı olmaları kaçınılmaz bir son olarak karşımıza çıkmaktadır (Castaneda, Cushman, 1989; Kessler, 1997; Aktaran U.S Department of Health and Human Services, 2000).

Kadınlarda alkol sorununun görülmesi erkeklere göre daha geç yaşlarda ortaya çıkmaktadır (Fillmore, 1987; Aktaran U.S Department of Health and Human Services, 2000). Bu da sorunlu bir aile ortamında yaşayan kadınların ilerleyen yaşlarda bir sığınma aracı olarak alkolü seçmelerinin bir kanıtı olabilir. Toplumsal olarak önemli bir olgu olan ve alkole bağlı olarak ortaya çıkan şiddet olgusu kişisel ve çevresel faktörlerin etkileşiminin bir sonucudur. Yapılan birçok araştırma sonucunda sosyal-kültürel faktörler ile kişisel beklentilerin alkolün yarattığı etkilerle birleşerek bireylerin başka bireyler üzerinde şiddet uygulaması sonucunu doğurduğu ortaya çıkmıştır. Her yıl şiddete maruz kalan yaklaşık 11,1 milyon kişiden 2,7 milyonu şiddeti uygulayan bireyin alkol kullandığını söylemektedir (Greenfield, 1998; Aktaran U.S Department of Health and Human Services, 2000).

1950-1994 yılları arasında yayımlanan 129 çalışmada alkol bağımlılığı ile şiddet uygulanması arasında yüksek düzeyde bir ilişki olduğu saptanmıştır. Yapılan bu çalışmalardan birinde alkol kullananların %15'inin silahlı soygun, %26'sının saldırı, %37'sinin de cinsel taciz olaylarına teşebbüs ettikleri saptanmıştır. Yapılan bir başka araştırmada ise alkol kullanan erkeklerin eşlerine daha fazla şiddet uyguladıkları görülmüştür (Leonard, Qigley, 1999; Aktaran U.S Department of Health and Human Services, 2000). Bu konuda Amerika'da yapılan başka bir araştırmada elde edilen verilere göre alkol kullananların %67'si eşine ya da çocuğuna, %38'i yakın bir arkadaşına, %31'i ise tanımadıkları kişilere karşı şiddet uyguladıkları saptanmıştır (The National Crime Victimization Survey 1992-1995).

Alkol bağımlılığının bireylerin içinde yaşadıkları aileye bağlı olduğu faktörü de yukarıda değinildiği gibi alkol bağımlılığının gelişimi konusunda önemlidir (Cotton, 1979; McGue, 1994). Aile içerisinde bireylerin alkol kullanım düzeyleri çocukların da gelecekte alkole başlamaları ya da alkol tüketim düzeylerini etkilemektedir. Ruhsal davranış kalıpları, psikolojik faktörler de bu çeşitlilikte rol oynayan faktörlerdir. Bu faktörler aynı zamanda ailesinde alkol kullanmayan kişilerin de alkol kullanmalarında etkili olabilirler (Mulina, 1994). Buna karşın ailesinde alkol kullanımının ya da bağımlı kişilerin olması gelecekte bu aile içerisinde yaşayan bireylerin de alkol bağımlısı olma riskleri diğerlerine göre daha yüksektir.

Kuşaktan kuşağa geçen alkol bağımlılığının temelini açıklamak için geliştirilen 3 model vardır. Bunlar "sapma eğilimi" "olumsuz etkilenme" ve "alkolün etkilerine karşı duyarlılık" tır.

1. "Sapma Eğilimi": Bu modele göre alkolik bireylerin çocukları aile bağlarının güçlü olmadığı bir ortamdan gelirler ve bu da onların okul ve duygusal hayatlarında başarısız olmalarına yol açar. Bu durum alkol kullanıma karşı daha yatkın hale gelmelerine neden olur. Alkol kullanan anne ya da baba çocukları ile iletişim kurma konusunda ilgisiz davranırlar. Çocukların büyüme çağında aile desteğinden uzak kalmaları onalrın da alkol kullanıma yönelmelerini kolaytırıcı olumsuz bir faktör olarak karşımıza çıkar.

2. "Olumsuz Etkilenme": Bu model alkol bağımlılığının kuşaktan kuşağa geçmesinde stresin ve olumsuz etkilenmenin önemli olduğu tezi üzerinde odaklanmıştır. Bu modele göre alkolik kişilerin çocukları yüksek düzeyde sürekli bir stres yaşarlar. Bu çocuklar streslerinden kurtulmanın yolu olarak alkolü görürler. Yapılan araştırmalarda alkol bağımlısı olan bireylerin bulunduğu ailede yaşayan çocukların alkolik bireylerin bulunmadığı bir aile ortamında büyüyen çocuklara göre daha stresli oldukları gözlemlenmiştir (Chassin, 1996; Aktaran Özpoyraz, Tamam).

3. "Alkolün Etkilerine Karşı Duyarlılık ": Bu modele göre alkolik bireylerin bulunduğu ailelerde yaşayan çocukların alkol kullanımına karşı daha zayıf bir

irade gösterdikleri temeline dayanır. Böyle bir aile ortamında yetişen çocukların alkole başlama eğilimleri daha yüksek düzeydedir (Pihl, Peterson, 1995; Aktaran Özpoyraz, Tamam). Yapılan bir araştırmada henüz alkole başlamamış olan fakat alkol kullanan ebeveynlerin bulunduğu bir aile yetişen çocukların diğerlerine göre daha kolay alkol kullanımına başladıkları görülmüştür (Schuckit, Smith, 1996; Aktaran Özpoyraz, Tamam).

Araştırmacılar alkolizmin kuşaktan kuşağa geçmesinin aile yaşamına ne derece bağlı olduğu konusunda yaptıkları araştırmalarında ailenin çocuklarını duygusal olarak az desteklemeleri, denetleyememe ve çocuklarının davranışlarını gözlememe gibi nedenlerden dolayı çocukların alkole başladıklarını saptamışlardır (Jacob, Leonard, 1994; Jessor, Jessor, 1977; Stice, Barrera, 1995; Aktaran Özpoyraz, Tamam). Bu bulgulara göre alkolik bireylerin buşunduğu bir ailede yetişen çocuklar zayıf aile ilişkilerinin olduğu bir ortamda duygusal ve davranışsal olarak sorunlarıyla başedebilme, sosyal olabilme gibi davranış kalıplarını öğrenememektedirler (Webb, Baer, 1995; Aktaran Özpoyraz, Tamam).

Psikoloji ve sosyoloji alanında yapılan çalışmalarda bireylerin alkol kullanmasını güdüleyen faktörlerin neler olduğu sorusu da önemli bir konu olarak ele alınmıştır. Bu konuda herkesin üzerinde fikir birliğinde bulunduğu güdüleme etkeni bireylerin içerisinde yaşadıkları stresli ortamdan kurtulmaları olarak endişelerini azaltmak için alkole yönelmeleridir (Coppell, Greeley, 1987; Sher, 1987; Wiles, Filer, 1996; Aktaran Özpoyraz, Tamam). Alkol kullanımı ve stres arasındaki ilişkiye bakıldığında bunun stresin kaynağı, kişinin karakteri gibi etkenlerle bağlantılı olduğu açıktır. Amerika'da 3 yıl süren ve 1000 kişi üzerinde yapılan bir araştırmada maddi olarak sıkıntı içerisinde bulunan bireylerin daha yüksek bir oranda alkol kullandıkları görülmüştür (Pierce, 1996; Aktaran Özpoyraz, Tamam).

Bir işyerinde çalışan bireylerin alkol kullanmaları ya da bağımlı olmaları sosyal ve ekonomik olarak önemli bir olgudur. Çünkü çalışanların sağlıklarını, sosyal yaşamlarını etkilemekle birlikte üretimi de etkiler. Alkol kullanımı yada uyuşturucu gibi bağımlılıkların sonucu olarak ortaya çıkan problemler kazalara, yaralanmalara, iş kayıplarına ve dolayısıyla maddi kayıplara yol açmaktadır (Ames, 1997; Dawson, 1994; Frone, 1998; Martin, 1994; Normand, 1994; Roman, Blum, 1995; Aktaran Frone, 1999).

Çalışanların alkol kullanımı konusunda yapılan çalışmalar genel olarak iki perspektifte toplanmaktadır. Birinci yaklaşıma göre, çalışanların alkol kullanmalarının nedenleri işyeri dışındaki ortamdan kaynaklanmaktadır. Bu dışsal faktörler aile geçmişinde alkol kullanımının olmasına bağlı olarak çalışanın kendisinin de alkole başlaması, çevresinde alkol kullanan kişilerin çok olması, sosyal ilişkilerinin zayıf olması, kendini kontrol edememe sonucu alkol kullanımı bırakamaması ve devam ettirilmesi gibi etmenlerdir (Ames, James, 1992; Normand, 1994; Trice, Sonnesthul, 1990; Aktaran Frone, 1999). Diğer

yaklaşıma göre, işyerinin sorunlarına bağlı olarak çalışanların alkol kullanmaya başlamaları ve bunu sürdürmeleridir. Bu yaklaşım kendi içinde birçok paradigmaya ayrılmıştır. Sosyal denetim paradigmasına göre, alkol kullanımının çalışma kurumunun çalışanları örgütleyememesi sonucu arttığı ileri süeülmektedir (Trice, Sonnestuhl, 1990; Aktaran Frone, 1999). Kültür paradigmasına göre, alkolün fiziksel ya da sosyal olarak içilebilmesinin mümkün olduğu çalışma yerlerinde kullanımın daha da artacağı savunulmaktadır (Ames, Grube, 1999; Ames, Jones, 1992; Aktaran Frone, 1999). "Fiziksel olarak mümkün olma" işyerinde alkolün kolayca sağlanabilmesidir. "Sosyal olarak mümkün olma" yakın çalışma arkadaşlarının işyerlerinde içme konusunda destek sağlamalarını içermektedir. İş yerinde stres yaratan koşullar incelendiğinde tehlikeli çalışma koşulları, çok sıcak ya da sıcak çalışma ortamı, üst yönetimle çalışanlar arasındaki çatışmalar, çalışma saatlerinin uzunluğu bu kapsamda ele alınabilecek etmenlerdir. İş yerinden memnun olmama paradigması ise, işyerinde fiziksel ve sosyal çalışma koşullarının zorluğu çalışanların daha fazla alkole bağımlı olmalarına neden olur görüşünü savunmaktadır. Bu paradigmalar içerisinde strese bağlı olarak çalışanların alkol kullanımına yönelmeleri diğerlerinden daha fazla öneme sahiptir. Çünkü iş yaşamı bireylerin sadece maddi bağımlılıkları ile sınırlı değildir, duygusal bir bağımlılık da sözkonusudur. Çalışanlar sosyal ve duygusal olarak işyerlerinde bir etkileşim içindedirler. Dolayısıyla zamanlarının büyük bir bölümünü geçirdikleri işyerlerinde sağlıklı ilişkiler kurmaları, çalışma koşullarından memnuniyet ya da tam tersi durumlar bireylerin ruhsal yapılarını da etkilemektedir. Çalışanlar üzerinde psikolojik olarak stres ve endişe yaratan etkenlerden bireylerin uzaklaşmak ya da etkilerini azaltmak amacıyla alkol kullanımına başlamaları sık olarak rastlanan bir durumdur. Bu olumsuz faktörlerin her çalışan üzerinde alkol kullanımına ya da bağımlılığına neden olduğu düşünülemez fakat yapılan çalışmalarda olumsuz çalışma şartlarında çalışanların diğerlerine göre daha fazla alkol tükettikleri ya da bağımlısı oldukları saptanmıştır.

İş stresinin alkol kullanımına ya da bağımlılığına neden olduğu konusundaki paradigmaya bağlı olarak birçok model geliştirilmiştir. Bu modellerden biri olan neden-sonuç modeline göre yaş, cinsiyet, gelir ve meslek gibi demografik değişkenlere bağlı olarak iş yerinde stres yaratan faktörlerin bireylerin alkol kullanımına neden olduğunu açıklamaya çalışır. Buna göre, iş yerinde kendisinden daha fazla iş yapması beklenmesi buna karşılık çalışana az yetki verilmesi gibi durumlarda çalışanların alkol kullanımına daha kolay yöneldikleri görülmüştür (Crum, 1995; Aktaran Frone, 1999). Hemingson'un ve Lundberg'in 1998 yılında yaptıkları bir çalışmaya göre, çalışanlara az yetki verilmesi durumunda alkol tüketiminin arttığı saptanmıştır. Alkol kullanımıyla iş stresi arasındaki ilişkinin cinsiyete bağlı olarak değişimler gösterdiği konusunda yapılan çalışmalarda kadınların erkek çalışanlara göre böyle bir durumdan daha az etkilendikleri ve alkol kullanımına daha az yöneldikleri görülmüştür (Romelsjo, 1992; Roxburg, 1998; Aktaran Frone, 1999). Bu model iki açıdan sınırlı bir yaklaşım içerisindedir.Birinci olarak, sadece iş yerinde

yaşanan stresin alkol kullanımını arttırdığı ya da bağımlılığına neden olduğu temeline dayanmaktadır. İkinci olarak, işte yaşanan stresin neden alkol kullanımının artmasına neden olduğuna dair bilgi vermemektedir. İkinci olarak önerilen modele göre iş stresinin alkol kullanımına nedne olduğu görüşüne başka değişkenler de eklenmiştir ve iş stresinin neden ya da hangi mekanizmalarla buna neden olduğu açıklanmaya çalışılmıştır.Yapılan çalışmalarda çalışanlara daha fazla iş yüklenmesi, üst yönetimle olan zayıf ilişkiler, çalışma arkadaşlarıyla yaşanan sorunlar gibi faktörlerin kızgınlığa ve strese neden olduğu bu durumun da birçok kişinin alkol kullanım düzeyini arttırdığı saptanmıştır (Vasse, 1998; Aktaran Frone, 1999). Ayrıca iş yerindeki başarısızlığın da alkole olan bağımlılığı arttıran nedenler arasında sayılmaktadır (Greenberg, Grunberg, 1995; Aktaran Frone, 1999). Önerilen bir başka model ise, diğer modellerde kullanılan değişkenlere ek olarak ne zaman ve hangi koşullar altında stresin alkol kullanım düzeyini artırdığı sorusuna yanıt bulmaya çalışmaktadır.Diğer bir deyişle stres faktörleri bütün çalışanlar üzerinde alkol kullanımına ya da bağımlılığına neden olmaz noktasından hareket etmektedir. Yapılan araştırmalarda çalışanların bazılarının iş ortamından kaynaklanan streslerini unutmak için alkol kullandıkları gözlenirken bu durumda bulunan birçok çalışanın ise böyle bir yola başvurmadıkları görülmüştür (Frone, 1997). Bu çalışmalarda rastlanan bir başka olgu ise erkeklerin hane başkanı olduğu ve kadının evle ve aileyle ilgilenmesi gerektiği düşüncesinin yaygın olduğu toplumlarda işini kaybetme tehlikesi yaşayan erkeklerde alkol bağımlılığı oranı daha yüksektir (Parker, Harford, 1992; Aktaran Frone, 1999).

4.3.2. Zonguldak'taki Durum

Sanayisizleşme süreçlerinin toplum ve bireyler üzerinde yarattığı etkilerden biri de alkol kullanımıdır. Madencilik sektörünün ve buna bağlı hizmetlerin ekonomik yapının temelini oluştur duğu Zonguldak kentinde özelleştirme politikaları sonucunda birçok çalışan işsizlik sorunuyla karşı karşıya kalmıştır. Madencilik sektörünün çalışma koşullarının ağırlığı ve çalışanların sürekli olarak işsiz kalma düşüncesiyle stres içerisinde yaşamaları, işsiz kalanların da ekonomik olarak maddi güçlerini yitirmelerinin vermiş olduğu sıkıntılar, bireylerin alkol kullanımına yönelmelerine ve tüketimini arttırarak alkol bağımlısı olmalarına neden olmaktadır. Yaşanmakta olan sanayisizleşme sürecinin yarattığı bu olumsuz etkilerin ne düzeyde olduğunun saptanması amacıyla Zonguldak kentinde yapılan alan çalışmasının değerlendirilmesi bu bölümde ele alınmıştır.

Anket yapılan 326 kişi üzerinde alkol kullanımının ne düzeyde olduğunun saptanmasına yönelik elde edilen verilerde ankete yanıt veren 319 hanede alkol kullanan kişi sayısı 41, oranı ise %12,9 olarak bulunmuştur. Ailede alkol kullanan bireyin olmadığını söyleyenlerin sayısı 278 ve oranı %87,1'dir. Gerek aile içi şiddetin gerekse alkol kullanımı gibi olumsuz davranışların bireylerin içinde yaşadıkları toplumda kabul görmeyen davranışlar olarak görüldüğü düşünüldüğünde bu davranış kalıpları aile bireyleri tarafından genellikle

saklanmaktadır. Bu durumda alan çalışmalarından elde edilen verilerin daha yüksek düzeyde olduğu gerçeği gözönünde bulundurulmalıdır.

Tablo 4.85 Ailede Alkol Alışkanlığı Olan Bireyler Olup Olmadığı

Cevap	Sayı	Yüzde (%)
Evet	41	12,9
Hayır	278	87,1
Toplam	319	100,0

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

İlgili yazında da değinildiği gibi, çevresel etmenler bireylerin alkol kullanım düzeylerinin artmasında önemli bir rol oynarlar. Yaşadıkları yakın çevrelerinde alkol kullanan bireylerin bulunmaması bu çevresel etkilerden biridir. Zonguldak kentinde bu duruma bakıldığında ailelerin yaşadıkları yakın çevrelerinde alkol kullanan kişi sayısının 107 olduğu görülmüştür. Ankete yanıt veren 317 kişi içerisindeki %33,8'lik bir oranla yakın çevrede alkol alışkanlığı olan bireyler oldukça yüksek düzeydedir.

Tablo 4.86 Mahallede Alkol Alışkanlığı Olan Bireyler

Cevap	Sayı	Yüzde (%)
Evet	107	33,8
Hayır	210	66,2
Toplam	317	100,0

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Tabloda da görüldüğü gibi, anket yapılan kişilerin 1/3'ü yakın çevrelerinde alkol alışkanlığı olan kişilerin yaşadığını belirtmişlerdir. Yakın çevreleriyle etkileşim halinde bulunan bireyler aynı mahallede alkol kullanan bireylerin daha fazla olmasıyla bu kişilerin etkisiyle alkol kullanımına daha kolay yönelebilirler. Yukarıdan aşağıya yani sosyal çevrenin bireyler üzerinde bu yönde bir etkide bulunması ve kişilerin de bu duruma diğerlerine göre daha yüksek düzeyde eğilimli olması kaçınılmazdır.

Yapılan araştırmalarda alkol kullanım düzeyinin orta yaş ve orta yaş üstü erkeklerde daha yüksek olduğu saptanmıştır. Alkol kullanımına genellikle genç yaşlarda başlanmasına karşın bu dönemlerde alkol alım düzeyi daha az olup bireyler bağımlılığı belli bir zaman süreci içerisinde geliştirirler. Emeklilik durumunda özellikle geleneksel düşünce yapısının erkeklerin ekonomiye katkıda bulunmaları, para kazanmaları gerektiği düşüncelerinin egemen olduğu toplumlarda kendilerini hiçbir işe yaramayan bireyler olarak gören kişiler içinde bulundukları boşluktan kurtulmak amacıyla alkol kullanımına yönelmektedirler. Zonguldak kentinde alkol kullanımının hangi yaşlarda daha yüksek bir oranda kullanıldığına bakıldığında benzer bir durumla karşılaşılmıştır. Ankete yanıt

veren 319 kişiden alkol kullandığını söyleyen 41 kişinin %36,6'sı 35-50 yaş arası orta yaş olarak nitelendirebileceğimiz yaş grubundadır. %34,1'i ise 51-65 yaş grubundadır. Ankete yanıt veren toplam 319 kişi içinde alkol kullandıklarını söyleyen 41 kişi içinde orta yaş ve orta yaş üstü kişilerin daha yüksek oranda bulundukları görülmektedir.

Tablo 4.87 Alkol Kullanımı / Yaş

Alkol kullanımı	**Yaş**				**Toplam**
	20-35	***36-50***	***51-65***	***65 ve üstü***	
Evet	8 %19,5 %14,0	15 %36,6 %8,9	14 %34,1 %19,7	4 %9,8 %17,4	41 %100,0 %12,9
Hayır	49 %17,6 %86,0	153 %55,1 %91,1	57 %20,5 %80,3	19 %6,8 %82,6	278 %100,0 %87,1
Toplam	57 %100,0 %17,8	168 %100,0 %52,7	71 %100,0 %22,3	23 %100,0 %7,2	319 %100,0 %100,0

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Çalışma durumu ve alkol kullanımı arasındaki ilişkinin saptanabilmesi amacıyla elde edilen verilere bakıldığında, ücretli maaşlı olarak çalışan orta yaş grubu ile emekli kişilerdeki alkol kullanım oranın daha yüksek olduğu görülmüştür. Ücretli maaşlı olarak bir işyerinde çalışan 145 kişiden %11'inin alkol kullandığı görülmüştür. Alkol kullandığını söyleyen 41 kişi içinde ücretli-maaşlı olarak çalışanların oranı ise %39,0 olarak saptanmıştır. Emekli olan kişilerin sayısı 18 ve alkol kullanan 41 içindeki payı %43,9'dur. Şu anda herhangi bir işte çalışmayan kişilerin alkol kullanım oranlarının düşük olması anket yapılan toplam 319 kişi içerisinde çalışmayan kişi sayısının 22 olmasından dolayı çıkan sonucun da buna bağlı olarak düşük olmasının neticesidir. 22 kişi içerisinde alkol kullanan kişi sayısı 2'dir ve alkol kullanan 41 kişi içerisindeki payı %4,9'dır.

Tablo 4.88 Alkol Kullanımı / Çalışma Durumu

Alkol kullanımı	**Çalışma Durumu**						**Toplam**
	Ücretli-maaşlı	***Emekli***	***İşsiz***	***Küçük esnaf***	***Enformel sektör***	***İşveren***	
Evet	16 %39,0 %11,0	18 %43,9 %17,3	2 %4,9 %9,1	2 %4,9 %5,7	3 %7,3 %27,3	- -	41 %100,0 %12,9
Hayır	129 %46,4 %89,0	86 %30,9 %82,7	20 %7,2 %90,9	33 %11,9 %94,3	8 %2,9 %72,7	2 %0,7 %100,0	278 %100,0 %87,1
Toplam	145 %100,0 %45,5	104 %100,0 %32,6	22 %100,0 %6,9	35 %100,0 %11,0	11 %100,0 %3,4	2 %100,0 %0,6	319 %100,0 %100,0

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Alkol kullanımının eğitim ile olan ilişkisi incelendiğinde Zonguldak kentinde kuramsal çerçevede de değinildiği gibi eğitim seviyesi düşük bireylerde daha yüksek düzeyde alkol kullanımının olduğu saptanmıştır. Eğitim seviyesinin düşüklüğü dolaylı da olsa kişinin gelir düzeyi ile de yakından ilişkilidir. Dolayısıyla bu noktada düşük eğitim seviyesine sahip bireylerin düşük gelire sahip oldukları ve düşük gelire sahip kişilerin de daha yüksek bir oranda alkol kullandıkları sonucu çıkartılabilir. Zonguldak kentinde elde edilen veriler de bu görüşü destekler niteliktedir. Hiç okula gitmemiş, okur-yazar,ilkokul ve ortaokul mezunlarının alkol kullanan 41 kişi içindeki oranı %68,3'tir. Lise ve üniversite mezunlarının alkol kullananlar içindeki oranı %29,3 olarak bulunmuştur.

Tablo 4.89 Alkol Kullanımı / Eğitim Durumu

Alkol kullanımı	**Mezun Olunan Okul**							**Toplam**
	Yanıtsız	***Hiç Okula Gitmedi***	***İlk***	***Orta***	***Lise***	***Üniver.***	***Okur-Yazar***	
Evet	1 %2,4 %100,0	1 %2,4 %9,1	17 %41,5 %13,1	7 %17,1 %12,7	10 %24,4 %14,9	2 %4,9 %4,9	3 %7,3 %21,4	41 %100,0 %12,9
Hayır	- -	10 %3,6 %90,9	113 %40,6 %86,9	48 %12,3 %87,3	57 %20,5 %85,1	39 %14,0 %95,1	11 %4,0 %78,6	278 %100,0 %87,1
Toplam	1 %100,0 %0,3	11 %100,0 %3,4	130 %100,0 %40,8	55 %100,0 %17,2	67 %100,0 %21,0	41 %100,0 %12,9	14 %100,0 %4,4	319 %100,0 %100,0

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Gelir durumu ve alkol kullanımı arasındaki ilişkiye bakıldığında; alkol kullanan 40 kişi içinde geliri 0-300 milyon arasında olan bireylerin toplam olarak %90,0'ının alkol kullandığı görülmektedir. Maddi sıkıntılarına ek olarak bu bireyler çalışma koşullarının ağırlığı ve sürekli işssiz kalma tehlikesinin üzerlerinde yarattığı baskıdan uzaklaşmak ve bu sıkıntılarını unutmak için alkol kullanımına yönelmektedirler.

Ailelerin gelir durumlarıyla bağlantılı olarak, yaşadıkları mekan da, alkol kullanımının düzeyi ya da kullanan kişi sayısıyla ilişkili bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu konuda yapılan araştırmalarda düşük gelire sahip bireylerin düşük nitelikli konutlarda oturmasına koşut olarak alt gelir gubunun yaşadığı mekanlarda alkol kullanım düzeyinin daha fazla olduğu saptanmıştır. Bu durum diğer etmenler gibi direkt olarak alkol kullanımının neden yüksek olduğu konusunda kendi başına açıklayıcı değil, fakat alkol kullanımının diğer bütün etmenlerin biraraya getirilerek kullanım düzeyinin saptanmasında ya da nedenlerinin belirlenmesinde yardımcı olarak kullanılabilecek bir veridir. Konut tipine göre gecekondu, apartman ve müstakil olarak yapılan ayrım sonucunda gecekonduda yaşayan düşük gelir grubuna sahip ailelerde alkol kullanan

bireylerin daha fazla olduğu saptanmıştır. Anket yapılan kişilerin %51,1'i, diğer bir deyişle yarıdan çoğu gecekonduda ikamet etmektedir ve gecekonduda oturanların %16'sı alkol kullanmaktadır.Daha önce de bahsedildiği gibi bu tür olumsuz davranışların çevrede kabül görmemesi ve aile içinde saklanması gerektiği düşünceleriyle hareket eden bireyler ailede alkol bağımlısı olup olmadığı konusundaki sorulara çekinerek yanıt vermişlerdir ve bir kısmı da önce hayır cevabı verdikten sonra bir süre düşünerek evet cevabını vermişlerdir. Bu koşullar altında bir kısmının bu durumu sakladığı düşünülürse gerçekte alkol kullanan kişilerin daha yüksek bir düzeyde olduğu hipotezi yanlış olmaz.

Tablo 4.90 Alkol Kullanımı / Gelir Durumu

Alkol Kullanımı	**Gelir Durumu**				**Toplam**
	0-150	***151-300***	***301-500***	***501 ve üstü***	
Evet	23 %57,5 %18,2	13 %32,5 %11,5	4 %10,0 %8,7	- - -	40 %100,0 %12,9
Hayır	103 %38,0 %81,7	100 %36,9 %88,5	42 %15,5 %91,3	26 %9,6 %100,0	271 %100,0 %87,1
Toplam	126 %100,0 %40,5	113 %100,0 %36,3	46 %100,0 %14,8	26 %100,0 %8,4	311 %100,0 %100,0

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Tablo 4.91 Alkol Kullanımı / Oturulan Konut Tipi

Alkol kullanımı	**Konut Tipi**			**Toplam**
	Gecekondu	***Apartman***	***Müstakil***	
Evet	26 %63,4 %16,0	10 %24,4 %7,7	5 %12,2 %19,2	41 %100,0 %12,9
Hayır	137 %49,3 %84,0	120 %43,2 %92,3	21 %7,5 %80,8	278 %100,0 %87,1
Toplam	163 %100,0 %51,1	130 %100,0 %40,8	26 %100,0 %8,1	319 %100,0 %100,0

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Gerek aile içi şiddet bölümünde, gerekse kuramsal çerçevede değinildiği gibi, aile içi şiddet ve alkol kullanımı arasında yakın bir ilişki vardır. Çalışma koşullarının ağırlığı ve sürekli işsiz kalma düşünceleriyle stres yaşayan bireyler bu duygudan kurtulmak için daha fazla oranda alkol tüketmekte ve alkolün davranışlar üzerinde yarattığı olumsuz etkilerle birleşen stres sonucunda bu kaygılarını ve sıkıntılarını aile bireylerine de yansıtmaktadırlar. Bu olumsuz duyguların yansıtılması aile içi şiddet olarak kendini gösterir. Yapılan alan

araştırmasında da alkol kullanımı ve aile içi şiddet arasında yakın bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Tablo 4.92 Alkol Kullanımı / Eşin Dövülmekle Tehdit Edilmesi

Alkol kullanımı	**Seni Döverim Tehdidi**		**Toplam**
	Evet	***Hayır***	
Evet	20 %26,0 %50,0	57 %74,0 %21,0	77 %100,0 %24,7
Hayır	20 %8,5 %50,0	215 %91,5 %79,0	235 %100,0 %75,3
Toplam	40 %100,0 %12,8	272 %100,0 %87,2	312 %100,0 %100,0

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Hane başkanının eşini sözlü olarak tehdit etmesiyle alkol kullanımı arasındaki ilişkiye bakıldığında alkol kullanan 20 kişinin eşine sözlü olarak şiddet uyguladığı saptanmıştır. Bu kişilerin "seni döverim" tehdidinde bulunanlar içindeki payı %50'dir.

Tablo 4.93 Alkol Kullanımı / Cisim Fırlattı mı?

Alkol kullanımı	**Cisim Fırlattı mı?**		**Toplam**
	Evet	***Hayır***	
Evet	17 %38,6 %42,5	27 %61,4 %9,9	44 %100,0 %14,1
Hayır	23 %8,6 %57,5	245 %91,4 %90,1	268 %100,0 %85,9
Toplam	40 %100,0 %12,8	272 %100,0 %87,2	312 %100,0 %100,0

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Elde edilen verilerde alkol kullanan ve eşine cisim fırlatan kişi sayısı 17'dir. Bunların eşine cisim fırlatanlar içindeki payı %42,5'tir. Alkol kullanan 44 kişi içerisinde 17 kişinin eşine fiziksel şiddetin uygulanma şekillerinden biri olan cisim fırlatması, üzerinde düşünülmesi gereken bir düzeydedir.

Tablo 4.94 Alkol Kullanımı / Hane Reisinin Eşine Vurması

Alkol kullanımı	**Vurdu mu?**		**Toplam**
	Evet	***Hayır***	
Evet	19 %20,7 %47,5	73 %79,3 %26,8	92 %100,0 %29,5
Hayır	21 %9,5 %52,5	199 %90,5 %73,2	220 %100,0 %70,5
Toplam	40 %100,0 %12,8	272 %100,0 %87,2	312 %100,0 %100,0

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Alkol kullanan hane başkanının eşine vurması %47,5 oranındadır. Bu şekilde uygulanan fiziksel şiddet de cisim fırlatma durumunda olduğu gibi alkol kullanan toplam 40 kişi içerisinde önemli bir orana sahiptir. Hane başkanının eşine tokat atması da diğer fiziksel şiddet uygulama oranlarıyla benzerlik göstermektedir. Eşine tokat atan kişi sayısı 20 ve bunların eşine tokat atanalr içindeki oranı %50,0'dir.

Tablo 4.95 Alkol Kullanımı / Hane Reisinin Eşine Tokat Atması

Alkol kullanımı	**Tokat Attı mı?**		**Toplam**
	Evet	***Hayır***	
Evet	20 %20,4 %50,0	78 %79,6 %28,7	98 %100,0 %31,4
Hayır	20 %9,3 %50,0	194 %90,7 %71,3	214 %100,0 %68,6
Toplam	40 %100,0 %12,8	272 %100,0 %87,2	312 %100,0 %100,0

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Aile içerisinde alkol kullanan bireyin eşini ciddi anlamda yaralanmasına neden olabilecek şekilde dövmesi, bıçakla tehdit etmesi gibi durumlar diğer fiziksel şiddet uygulamalarından oran olarak daha düşük saptanmasına karşın alkol kullanan 40 kişiden yaklaşık olarak %27,5'inin bu yola başvurması ya da bu türde bir şiddet uygulaması azımsanmayacak bir düzeydedir.

Tablo 4.96 Alkol Kullanımı / Hane Reisinin Eşini Can Acıtıncaya Kadar Dövmesi

Alkol kullanımı	**Canınızı acıtıncaya kadar dövdü mü?**		**Toplam**
	Evet	***Hayır***	
Evet	12 %32,4 %30,0	25 %67,6 %9,2	37 %100,0 %11,9
Hayır	28 %10,2 %70,0	247 %89,8 %90,8	275 %100,0 %88,1
Toplam	40 %100,0 %12,8	272 %100,0 %87,2	312 %100,0 %100,0

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Tablo 4.97 Alkol Kullanımı / Hane Reisinin Eşini Bıçakla Tehdit Etmesi, Korkutması

Alkol kullanımı	**Bıçakla tehdit etti mi korkuttu mu?**		**Toplam**
	Evet	***Hayır***	
Evet	11 %42,3 %27,5	15 %57,7 %5,5	26 %100,0 %8,3
Hayır	29 %10,1 %72,5	257 %89,9 %94,5	286 %100,0 %91,7
Toplam	40 %100,0 %12,8	272 %100,0 %87,2	312 %100,0 %100,0

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Tablo 4.98 Alkol Kullanımı / Hane Reisisnin Eşini Cinsel İlişkiye Zorlaması

Alkol kullanımı	**Cinsel ilişkiye zorluyor mu?**		**Toplam**
	Evet	***Hayır***	
Evet	14 %26,4 %35,0	39 %73,6 %14,3	53 %100,0 %17,0
Hayır	26 %10,0 %65,0	233 %90,0 %85,7	259 %100,0 %83,0
Toplam	40 %100,0 %12,8	272 %100,0 %87,2	312 %100,0 %100,0

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Cinsel ilişki sırasında şiddete maruz kalma kadınların hem fiziksel olarak hem de duygusal olarak zarar görmelerine neden olan bir şiddet türüdür. Bu noktadan hareketle Zonguldak kentinde yapılan alan araştırması sonucunda duygusal ve fiziksel şiddet olarak iki kategoride içinde ele alabileceğimiz cinsel ilişki sırasında şiddet uygulanması da önemli diyebileceğimiz bir oranda saptanmıştır. Cinsel ilişki sırasında şiddet uygulayan kişilerin sayısı 14 ve oranı %35,0 olarak bulunmuştur. Alkol kullanan 53 kişi içinde cinsel ilişki sırasında şiddet uygulayan hane başkanlarının oranı ise %26,4'tür. Diğer bir deyişle alkol kullananların ¼'ünün eşine karşı şiddet uygulamaktadır.

Kadının hamileyken şiddete maruz kalması da bu kapsamda ele alınması gereken bir başka konudur. Bu konuda elde edilen veriler sonucunda alkol kullanan ve hamileyken eşine şiddet uygulayan kişi sayısı 16 olarak bulunmuştur. Bu oran ise %42,1 olarak, diğer verilerde olduğu gibi yüksek bir düzeydedir.

Tablo 4.99 Alkol Kullanımı / Hane Reisinin Eşine Hamileyken Şiddet Uygulaması

Alkol kullanımı	**Hamileyken şiddetle karşılaştınız mı?**		**Toplam**
	Evet	***Hayır***	
Evet	16 %17,2 %42,1	77 %82,8 %28,7	93 %100,0 %30,4
Hayır	22 %10,3 %57,9	191 %89,7 %71,3	213 %100,0 %69,6
Toplam	38 %100,0 %12,4	268 %100,0 %87,6	306 %100,0 %100,0

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Tablo 4.100 Alkol Kullanımı / Hane Reisinin Çocuklara Şiddet Uygulaması

Alkol kullanımı	**Hane reisi çocuklara şiddet uyguluyor mu?**		**Toplam**
	Evet	***Hayır***	
Evet	16 %17,2 %42,1	77 %82,8 %28,7	93 %100,0 %30,4
Hayır	22 %10,3 %57,9	191 %89,7 %71,3	213 %100,0 %69,6
Toplam	38 %100,0 %12,4	268 %100,0 %87,6	306 %100,0 %100,0

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Alkol kullanan hane başkanının şiddete başvurması sadece eşine fiziksel ya da sözlü şiddet uygulamasıyla sınırlı değildir. Hane başkanının çocuklarına da şiddet uygulaması aile içi şiddet konusu kapsamında ele alınmalıdır. 38 hane başkanından %42,1'i çocuklarına şiddet uygulamaktadır. Alkol kullanan 93 hane başkanının çocuklarına şiddet uygulama oranı ise %17,2 olarak bulunmuştur. Eşine karşı da şiddet uygulayan birey aynı düzeyde çocuklarına da sözlü ya da fiziksel olarak bir şiddet uygulamaktadır.

Sonuç olarak, sanayisizleşme sürecinin yaşandığı Zonguldak kentinde, çalışanların bir yanda ağır çalışma koşulları, her an ölüm tehlikesi içinde bulunmaları diğer yanda işsiz kalma korkuları; işten çıkarılmış olanların da yaşadıkları maddi ve psikolojik sorunlar, bireylerin bu sorunlarından kurtulmalarının yolu olarak alkolü seçmelerine neden olan en önemli etmenlerdir. Uzun bir süreçte ortaya çıkan alkol bağımlılığı, öncelikle, kullanan bireyin fiziksel ve ruhsal sağlığının bozulmasına neden olurken, daha sonra bireyin yakın çevresinde şiddet eğilimi uygulaması şeklinde kendini göstermekte ve bu durum sonraki aşamalarda bireyin toplumsal şiddet eğilimi gösteren davranışlarda bulunmasına neden olmaktadır. Zonguldak kentinde de yukarıdaki verilerde de saptandığı gibi alkol kullanım düzeyi ve buna bağlı olarak ortaya çıkan sorunlar yüksek bir düzeydedir ve gün geçtikçe de artmaya devam etmektedir.

4.4. İNTİHAR

4.4.1. Kuramsal Çerçeve

Kentsel alanda sanayide özellikle de madencilik gibi yoğun fiziksel işgücü gerektiren sektörlerde çalışma koşullarının yol açtığı meslek hastalıkları ve psikolojik sorunlar sanayisizleşmenin neden olduğu ekonomik kayıplardan çok daha ciddi ve uzun vadeli sorunlara yol açmaktadır. Sinir bozuklukları, akıl hastalıkları, ülser, solunum yolu hastalıkları, alkol bağımlılığı, intihar gibi sorunların görülme sıklığı bu dönemde artarak varlığını sürdüren olumsuz etkilerdir. Bu olumsuzluklar sadece çalışanlar üzerinde değil aynı zamanda bu kesimin ailelerinde de görülmektedir. Bu süreç içerisinde ortaya çıkan psikolojik sorunlar yaşanan ekonomik sıkıntılardan çok daha önemli ve ciddidir.

Çalışmanın birinci bölümünde işsizliğin yol açtığı sağlık sorunlarına ilişkin olarak Batı'da yapılan araştırma sonuçlarına değinilmişti. Bu bölümde de belirtildiği gibi, Cobb ve Kasl'ın araştırmalarıyla elde edilen verilere göre, Detroit'teki fabrikanın kapanmasıyla gerçekleşen intihar oranları, normal intihar değerlerinin 30 katına karşılık gelmektedir. İş kaybıyla meydana gelen ciddi duygusal sorunların yansımasında intihar önemli bir göstergedir ve sosyal ilişkiler işsizliğin uzamasıyla beraber gerilmeye başlar.

Sanayisizleşme süreciyle ekonomik olanaklarını yitiren çalışanların zaten sürdükleri olumsuz davranışlara diğer psikolojik etkiler de eklenmektedir. Akıl

hastalıkları, sinir bozuklukları, hipertansiyon, alkol ve uyuşturucu gibi madde bağımlılığı, aile içi şiddet olayları artmaktadır.

Bu en temel sorunlardan birisi de intihar ve intihara teşebbüs vakalarının artmasıdır. Durkheim intiharı doğrudan ya da dolaylı olarak bireyin sonucunun ne üreteceğini bildiği pozitif ya da negatif bir hareketinden kaynaklanan ölüm şekli olarak tanımlamaktadır.İntihar girişimi ise tanımlanan hareketin denemesi ancak ölüm halinin gerçekleşmemesidir. İntihar temel olarak sadece bireyin kendisini etkileyen bireysel bir hareket ve tercihtir.

İntiharla ilgili birçok çalışma yapılmıştır. Bunlardan biri olan Emile Durkheim'ın 'İntihar' adlı kitabı, tüm tartışmalı yönlerine karşın, bu konuya ilişkin en yetkin çalışma olma özelliğini korumaktadır. "Durkheim'a göre bireyin toplumla ilişkisi intiharın türünü belirlemektedir. Öncelikli olarak bireylerin bazı toplumsal hedeflerinin olması gerekmektedir ve bu hedefler onu topluma bağlamaktadır. İkinci olarak bu hedeflerin bireyselliği yok edecek kadar güçlü olmaması gerekmektedir. Son olarak bireylerin istek ve ihtiyaçları toplum tarafından düzenlenmelidir. Bu koşulların sağlanamaması durumunda karşımıza üç tür intihar çıkmaktadır. Bunlardan ilki 'egoistik', ikincisi 'alturistik', üçüncüsü ise 'anomik' intihardır. 'Egoistik' intihar bireylerin toplumla tam kaynaşmadığı durumlarda, 'alturistik' intihar bireylerin toplumla aşırı kaynaştığı durumlarda, 'anomik' intihar ise modern ekonomileri olan toplumlarda bireyi yönlendiren toplumsal kuralların yetersiz olduğu ya da hiç olmadığı durumlarda ortaya çıkan intihar türleridir".[7]

Durkheim, Egoistik intihar altında farklı dinsel inanışların intiharı nasıl etkilediğini incelemiştir. Durkheim'ın araştırmalarına göre, milliyetleri fark etmeksizin Protestanların intiharı Katoliklerin intiharının yaklaşık 4-5 katı civarındadır. Aynı şekilde Yahudiler arasındaki intihar eğilimi ise Katoliklere göre çok daha azdır (Durkheim, 1951: 154).

Durkheim'ın dikkat çektiği diğer noktalardan bir diğeri ise, bilginin intiharı arttırdığıdır. Diğer bir nokta ise dinin intihar üzerindeki koruyucu etkisidir. Durkheim'a göre, din kişiyi kendisini yok etme arzusundan korumaktadır. Ancak dinin bireyleri intihardan koruyor olması, toplumun bütüncül etkisinden kaynaklanmaktadır. Durkheim intihar olgusunu aile ve politik toplum açısından da incelemiş ve evlenmemiş insanların evlilere göre daha az intihara yöneldiğini göstermiştir. Durkheim, çalışmaları sonucunda üç önermeye ulaşmaktadır: İntihar:

1. Dindar toplumun bütünleşme derecesi ile,

---

[7] Ersoy Melih, Şengül Tarık, Hoşgör Ayşe, Tokluoğlu Ceylan, Zonguldak Kentinde Yaşanan Sanayisizleşme Süreçlerinin Kentsel Gelişmeye Etkileri ve Yerel Topluluklar Üzerindeki Sonuçları, Zonguldak Valiliğine Sunulan Rapor, sayfa: 102, Mayıs 2000

2. Ailevi bağların güçlü olduğu toplumun bütünleşme derecesi ile,
3. Politik toplumun bütünleşme derecesi ile ters oranlı olarak değişmektedir.

Toplu güç intiharı sınırlayan etkenlerden biridir. Toplum ne kadar bütünleşmiş olursa, bireyi o kadar denetim altında tutabilmekte ve kendilerine zarar vermelerini engellemektedir. Ancak birey kendi kararıyla bu otoriteye bilinçli olarak karşı çıkarsa, hayatlarını sona erdirmek kendi ayrıcalığı olmaktadır (Durkheim, 1951: 209).

Durkheim, alturistik intihar için üç ana grup tanımlamıştır:

1. Yaşlanmış ya da hastalanmış erkeklerin intiharı,
2. Kocalarının ölümü üzerine kadınların intiharı,
3. Şeflerinin ölümü üzerine onun izleyicilerinin ya da hizmetkarlarının intiharı

Ancak bu üç grubun intiharın temel nedeni intihar etmeyi istemeleri değil, bunun bir görev olduğunu düşünmeleridir. Bunu yapmadıkları takdirde dışlanmaları, horlanmaları ve cezalandırılmaları söz konusu olmaktadır. Toplum bu noktada bireyi kendini yok etmeye yönlendirmektedir.

Egoizmde ego, tamamıyla kendi yaşamını yaşar ve kendi kurallarına uyarken, altruizmde ise egoizmdekinin tam tersine, ego kendinin değil, içinde bulunduğu grubun denetimindedir. Bu nedenle intihar alturistik intihar olarak adlandırılmaktadır (Durkheim,1951: 221).

Durkheim'ın tanımladığı üçüncü tür ise anomik intihardır. Bu grupta ekonomik bunalımın intihar eğilimleri üzerindeki etkileri incelenmektedir. Bunalımla birlikte alım gücünün azalması, intiharlarda artışa yol açmaktadır. Durkheim'a göre, eğer sanayi ve mali bunalım intiharı artırıyorsa, bunun nedeni yoksulluğa yol açması değil, toplumsal düzenin bozulmuş olmasıdır. Dengenin bozulması (bu genel refahın ve huzurun artması demek bile olsa) gönüllü ölümü harekete geçiren bir itki olarak ortaya çıkmaktadır.Toplumsal düzende ciddi uyarlamalar ya da uyarlama sorunları yaşandığında, insanlar kendilerini yok etmeye daha çok yönelmektedirler. (Durkheim, 1951: 246)

Zonguldak'ta yaşanan intihar ve intihar girişimleri bu üçüncü grubu oluşturan anomik intihar kategorisine girmektedir: İnsanlar, beklentileri ile mali durumları orantılı olmadığı sürece mutlu olamamaktadır ve bireylerin gereksinimlerini belirli bir noktada sınırlama ya da sabit tutmaları da söz konusu olamamaktadır. Birey her zaman daha fazlasını, daha iyisini istemektedir. Bu genelde tüm insanlarda zengin, yoksul, genç, yaşlı vb. ayrımı olmaksızın aynıdır. İnsanların gereksinimlerine içsel ya da bireyin kendisi tarafından bir sınır konulamadığından bunu dış faktörler sınırlamaktadır. Eğer sınırlar konulamıyorsa, bu doyulamayan istekler bu bir çeşit hastalığa ya da bozukluğa dönüşmektedir. Bireyin kendisine ulaşılmayacak bir hedef koyması bir tür sürekli mutsuzluk durumu yaratmaktadır (Durkheim,1951: 248). Bu sınırlar

fiziksel olamayacağı için manevi olmak durumundadır. Mutsuzluğun dışında başka bir sonucu gerçekleştirebilmek için yani sürekli mutsuzluk durumundan kurtulmak için öncelikle gerçekleştirebilir hedefler koymak, ilk adım olmalıdır.

Durkheim değişik intihar türlerindeki bireysel oluşumları üç grupta incelemektedir:

Birinci türün (egoistik intihar) özelliği, kişinin melankolik bir durum içerisine girmesidir. İş, çalışma ve ev içi görevler kişiyi kayıtsızlık ve nefret yönünde etkilemektedir. Bu kayıtsızlık, kişinin iç dünyasında ve düşüncelerinde yoğunlaşma olarak, kişiyi kendini gözleme ve kendini çözümlemeye yönlendirmektedir. Bu iç yoğunlaşma bireyi, kendisinin dışında kalan dünyadan tümüyle uzaklaştırmaktadır. Hiçbir şeyle hiç kimseyle iletişim kurmadığı için kendi hiçliğini, melankolisini yaratmakta ve yaşama arzusunu yok etmektedir. Kendi üzüntüsünü yaratmakta, kendisini yaşama bağlayan her şeyden uzaklaşmakta ve devam etmesi için geçerli bir nedeni olmayan bu süreci intiharla noktalamaktadır.

İkinci tür olan alturistik intiharda ise egoistik intiharın tersine, şiddetli duygulardan kaynaklanan bir enerji tüketimi söz konusudur. Hareketin temel nedeni, birilerine ya da bir şeylere duyulan görev sorumluluğudur; cesaretini ya da onurunu savunma için geliştirilmiş bir tür mekanizma olarak işlemektedir intihar. İntihar sırasında, birey son derece sakin, olağan bir görevi yerine getiriyor olmanın verdiği huzuru ve güveni yaşamaktadır.

Üçüncü tür ise tümüyle kızgınlık ve hayal kırıklığından kaynaklanmaktadır. Bu grupta yer alanlar, ağırlıklı olarak cinayet işlemiş ve bu cinayetin ardından intihar eden insanlardır. Bu intihar oluşumları anomik intihar grubuna girmektedir. Anomi, gereksinimlerin normal sınırlarını aşmasına izin vererek kişinin bulunduğu dünyanın farkına varmasına ve sonucunda ise hayal kırıklığına uğramasına yol açmaktadır. Bulunulan konumun yitirilmesi, geri alınmaya yanlış yollardan çabalanması, yanlış ya da elde edilemeyecek hedeflerin konması gibi olgular bu tür intiharların en belirgin nedenleri arasındadır. İntiharı düşünen kişi yanlış anlaşıldığını ve genellikle bunu hak etmediğini düşünmektedir. Ona bu davranışı gerçekleştiren kişiye kızgın ve hayal kırıklığına uğramış durumdadır.

İntihar olaylarını tam anlamıyla tanımlamak ve sınıflamak çok kolay değildir. Kimi zaman tek bir nedenden kaynaklanan intihar olgusu, kimi zaman farklı birçok durumu içinde barındırabilmekte ve aynı anda birden fazla gruba girebilmektedir. Hepsi farklı noktalardan yola çıkmakta, ancak aynı hedefe ve farklı yöntemlerle aynı noktaya ulaşılmaktadır.

Durkheim'a göre, farklı fonksiyonlar kamu düşüncesinde derecelendirilmekte ve hepsine belli bir kademelenme içinde 'iyi durum' katsayısı verilmektedir. Genel kabul gören bu görüşlere göre; çalışan bir birey için iyi yaşam hedeflediği

bir üst limit ve altına düşmeyi istemediği bir alt limit söz konusu olmaktadır (Durkheim, 1951: 250). Doğal olarak, toplumun (manevi, ahlaki) görüşlerinde zaman içerisinde değişiklikler olabilmektedir. Bu nedenle bir dönem 'lüks' olarak nitelendirilebilecek bir tüketim maddesi daha sonra gereksinim haline gelebilmektedir. Durkheim'a göre, birey bu baskı altında daha fazlasını hayal etmemektedir. Eğer düzenlemelere ve toplu otoriteye karşı sorumluluk duyuyorsa, daha fazlasını istememenin iyi olduğunu hissetmektedir. Katı ve kesin sınırlar olmamasına karşın her sınıfın üyesi için belirlenmiş bir ekonomik ideal söz konusudur. Bu duruma kendini uyarlayan insan, yasal, yani toplum tarafından onaylanmış, doğru olan şeyleri istemekte, belirli sınırlar dahilinde hayatını daha iyiye götürmek için çabalamakta, ancak sınırlarını aşamamaktadır (Durkheim, 1951: 250). Eğer çalışan başka bir konuma kendini uygun hissediyorsa, elindekiler onu mutlu etmemektedir. Bu yüzden her toplumsal durumun kamu fikri tarafından düzenlenmesi yeterli değildir. Bu durumların bireylere nasıl açık olduğunun daha kesin kurallarla belirlenmesi gerekmektedir. Bu kurallar zamana ve yere göre değişmektedirler. Her yerde bir üst otorite tarafından dayatılan sınırlamalar bulunmaktadır (Durkheim, 1951: 251). Bu sınırlamalar, kişiler tarafından benimsenmediği takdirde yarardan çok sorun çıkarıcı olmaktadır. Normal koşullarda büyük çoğunluk bu kurallar bütününe uyum sağlamaktadır. Otoritenin gerekliliği de bu noktada, bütünün uyum içinde devamını sağlama da ortaya çıkmaktadır.

Ekonomik çöküntü dönemlerinde, bir çeşit sınıfsal değişim süreci yaşanır ve bir grup çalışan, daha önceki dönemlerine göre daha alt düzeye iner ve bu insanlar yeni duruma uyum sağlamak için, gereksinimlerini sınırlamayı ve kendilerini denetlemeyi öğrenirler.Bu durum dengenin bozulmasıdır. Dengenin yeniden sağlanması için yeni koşulların tanımlanması ve zaman gerekmektedir. Bu denge bozulması toplumun değişik grupları arasındaki ilişkilerin de yeniden düzenlenmesini gerektirmektedir. Bu düzenleme, arzuların bir kamu otoritesi tarafından denetlenebilmesi için gereklidir. Eğer geleneksel kurallar otoriteyi yitirirse, bu arzular tümüyle denetim dışına çıkmaktadır. İstekler karşılanmaz hale gelmektedir (Durkheim, 1951: 253). Hiçbir şey memnuniyet vermemekte ve tüm bu karmaşa hiçbir duraksama olmadan yaşanmaktadır. Zamanla karmaşa daha şiddet vermektedir. Bütün gruplar, herhangi bir sınıflama olmadığı için, birbirleriyle yarışmakta, ancak bu yarış, hem enerji hem de verim kaybına yol açmaktadır.

Durkheim, yoksulluğun intihara karşı koruyucu olduğunu (Durkheim, 1951: 254) çünkü onun da kendi içinde sınırlayıcı unsurların var olduğunu ileri sürmektedir. İstekler, içinde bulunulan durumdan esinlenerek oluştuğu için, gücün (maddi-manevi) olmaması, yani, yoksulluk bir tür kendini disipline etme yöntemi olarak işlev görmektedir ve bireysel disiplini sağlamak, toplumsal disipline hazırlık aşamasıdır.

Uzun yıllar boyunca, din, insanların sınıflanması, her sınıfın bulunduğu yeri benimsemesi, dünyevi ilgilerin her şey olmadığı ve bunlardan daha önemli

şeyler olduğunun kavranılması gibi sorumlulukları üstlenmiştir. Ancak zaman içinde etkisini büyük ölçüde yitirmiştir.Devlet ise ekonomik hayatı düzenleyici olmaktan çıkmış, kendisi ekonomik yaşamın bir aracı ve hizmetkarı durumuna gelmiştir.

Özet olarak, egoistik intihar, insanın yaşamda var olabilmesi için bir dayanak bulamamasından kaynaklanmaktadır. Üçüncü çeşit intihar ise, insanın düzenlemeden yoksun etkinliklerin ve bunların sonucunda ortaya çıkan yakınmalardan kaynaklanmaktadır. Anomide intiharı artıran tek tür ekonomik anomidir. Egoistik intihar, genel bir depresyondan, alturistik intihar ise biraz daha şiddetli duygulardan kaynaklanmaktadır (Durkheim, 1951: 283). Alturizm, üst düzeye çıktığı zaman, ivme daha duygusal ve düşünmeden olmaktadır.

Durkheim'ın intiharı sadece toplumsal hedeflerin ve kuralların eksik ya da çok katı olmasıyla açıklaması, yeterli değildir. Durkheim, bu saptamayı yaparken, birbirinden ayrıştırılması gereken farklı hedefler ve kurallar olabileceğini göz önüne almamış ve bütünleştirici olmayan toplumsal hedefler ve toplumsal uyumla sonuçlanmayan kural ve normların olabileceğini hesaba katmamıştır. En önemlisi, anomi olarak tanımlanan durumun da bir norm haline gelebileceğini görmemiş ve bunu 'kuralsızlık' olarak tanımlamıştır (Lukes 1973: 217-218). Bunun yanı sıra, Durkheim, psikolojik dengesizliğin neden intiharla sonuçlandığını ve intiharın neden genellikle psikolojik dengesizliğin bir sonucu olduğunu yeterince açıklamamıştır. Bu temelde Durkheim'a yöneltilen en büyük eleştiri, intiharın dışsal (ya da nesnel) ve içsel (ya da öznel) nedenleri arasında bir ayırım yapmamış olmasıdır. Durkheim sadece dışsal nedenleri ele almış ve bireylerin içinde yaşadıkları toplumun kural ve normları (genel) ve içinde yaşadıkları koşulları (özel) nasıl algıladıklarını ve tanımladıklarını değerlendirmemiştir. Dolayısı ile bireylerin intiharı nasıl yorumladıklarını tartışmamıştır. Ayrıca, Durkheim, intihara neden olan genel-toplumsal faktörleri kişisel ya da özel olan faktörlerden ayrıştırmamıştır. Durkheim, bireysel faktörler dediği kişiye özel koşulları ve içsel ya da öznel durumları yok saymıştır. Bu bir eksikliktir çünkü intihar belli koşulların sonucu olarak ortaya çıkmakta ve muhtemelen bu koşulları etkilemeyi hedeflemektedir. İntiharın, dolayısıyla intihar oranlarının açıklanması insanların neden intihar ettiklerinin açıklanmasını da içermelidir (Lukes, 1973: 219-221). Önemli olan bireyleri aşan toplumsal oluşumların dışında bazı öznel koşulların da kişiyi intihara iten bir neden oluşturabileceğini kabul etmektir.

Durkheim'ın çalışması çeşitli Avrupa ülkelerindeki intihar verilerine dayanmaktadır.Yaş, cinsiyet ve ülkeler temelinde yaptığı araştırmanın en önemli sonucu,intihar sayılarının yaşın ilerlemesiyle ivme kazanmasıdır. İntiharı 16 yaş altı, 16 ve 20 yaş arası, 20'den sonra 10'ar yaş aralıkla 80'e kadar ve 80 yaş üstü aralıklarında inceleyen Durkheim, intiharın çocuklar arasında son derece düşük olduğunu ve yukarıda belirtilen yaş kategorilerinde yukarıya doğru çıktıkça intiharın düzenli bir biçimde arttığını göstermektedir. Seksen yaş üzeri intiharlar en yüksek sayıları oluşturmaktadır. Bu saptama

kadın ve erkek olmak üzere her iki cins için de geçerlidir. İkinci önemli saptama, her yaş kategorisinde kadın intiharlarının erkeklere göre çok daha az olmasıdır (Durkheim, 1951: 101).

Durkheim'a göre hayal kırıklığı süreklilik kazandığında bireyler kendilerini kalıcı bir mutsuzluk duygusuna mahkum ederler. Her toplumda moral disiplin gereklidir. Fakat toplum kurallarının ancak 'haklı' görüldüğü durumlarda bu kurallar yararlı olmaktadır. Moral disiplin gelenekler aracılığıyla ve güç kullanarak sağlandığında ortaya çıkan barışçıl ve uyumlu ortam aslında bir yanılsamadır. Çünkü huzursuzluk ve memnuniyetsizlik bastırılmıştır ve gerçek istekler her an isyana hazırdır (Durkheim, 1951: 248, 251). Kalıcı mutsuzluk duygusu ağır bastığında intihar insanların elindeki en güçlü silahtır. Durkheim'a göre, hayat şartları değiştikçe insanların ihtiyaçlarını düzenleyen kuralların da yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Sağlıklı bir disiplin sistemi olan toplumlarda bireyler ani değişimlere daha hazırlıklıdırlar (Durkheim, 1951: 252, 256).

4.4.2. Zonguldak Kentinde İntihar Olaylarının Değerlendirilmesi

Daha önceki bölümlerde de değinildiği gibi sanayisizleşme süreci yaşayan kentlerde önemli toplumsal sorunlar ortaya çıkmıştır ve bu sorunlar bazen dramatik boyutlara ulaşmıştır. Örnek olarak alınan diğer ülke kentlerinde yaşanan toplumsal ve bireysel sorunlar Zonguldak kentinde de varlığını özellikle 1980'lerden sonra uygulanmaya başlayan dışa açık ekonomi politikalarıyla birlikte daha çok hissettirmeye başlamıştır. Zonguldak kentindeki sanayisizleşmenin yarattığı ekonomik ve toplumsal çöküntünün en önemli göstergelerinden biri de artan intihara teşebbüs ve intihar olaylarıdır. Zonguldak kentinde ortaya çıkan bu eğilimin gerçekten özel bir durumu mu yansıttığı yoksa diğer illerde de var olan eğilimlerle paralellikler gösteren bir nitelik mi taşıdığı sorusu önem kazanmaktadır. Bu nedenle, Zonguldak kentine ait intihar istatistikleri Türkiye ortalaması ile karşılaştırılmıştır. Aşağıdaki tablolarda intiharın gelişim çizgisi daha rahat gözlemlenebilmektedir.[8]

[8] Ersoy Melih,Şengül Tarık,Hoşgör Ayşe,Tokluoğlu Ceylan, Zonguldak Kentinde Yaşanan Sanayisizleşme Süreçlerinin Kentsel Gelişmeye Etkileri ve Yerel Topluluklar Üzerindeki Sonuçları, Zonguldak Valiliğine Sunulan Rapor, sayfa: 106 Mayıs 2000

Tablo 4.101 Zonguldak Kenti ve Türkiye Geneli-İntihar Sayıları ve Nüfusa Oranları[9]

Yıllar	Zonguldak			Türkiye		
	Nüfus	*İntihar*	*(%)*	*Nüfus*	*İntihar*	*(%)*
1975	836.156	8	0.0010	40.348.000	788	0.0020
1980	954.512	13	0.0014	44.737.000	750	0.0017
1985	1.044.945	31	0.0030	50.664.000	1187	0.0023
1990	1.073.560	20	0.0019	56.473.000	1357	0.0024
1995[10]	919.947	36	0.0039	58.485.333	1460	0.0025
1997	612.722	41	0.0067	62.510.000	1990	0.0032

Kaynak: Ersoy Melih, Şengül Tarık, Hoşgör Ayşe, Tokluoğlu Ceylan, Zonguldak Kentinde Yaşanan Sanayisizleşme Süreçlerinin Kentsel Gelişmeye Etkileri ve Yerel Topluluklar Üzerindeki Sonuçları, Zonguldak Valiliğine Sunulan Rapor, sayfa:106, Mayıs 2000

Zonguldak kentinde gerçekleşen intihar olaylarının 1975 ve 1980 yıllarına ilişkin sayılarını Türkiye ortalaması ile karşılaştırdığımızda, bu rakamın, 1975 yılı için Türkiye ortalamasının yarısı iken, 1980 yılında belli bir artış göstererek Türkiye ortalamasına oldukça yaklaştığı görülmektedir. Daha sonraki döneme bakıldığında ise intihar oranlarının hızla arttığı ve 1995 ve 1997 yıllarında Türkiye ortalamasının çok üzerine çıktığı görülmektedir. 1997 yılına ait veriler, bu rakamın Türkiye ortalamasının iki katından fazla olduğunu göstermektedir. Gerek Türkiye ortalaması ile yapılan karşılaştırmalar, gerekse de Zonguldak kentinde yapılan araştırmalar intihar sorununun Zonguldak kenti için özel önem verilmesi gereken boyutlara ulaştığını göstermektedir.

Bu bulgu, Zonguldak kentinin diğer ülkelerin endüstrisizleşme sürecinden geçen kentleriyle intihar sorunu açısından benzerlik gösterdiğine işaret etmektedir. 1980 yılı genel olarak neo-liberal politikaların Türkiye de uygulamaya konulduğu bir dönemin başlangıcıdır. Bu politikaların ekonomik ve toplumsal sonuçları izleyen yıllarda ortaya çıkmaya başlamış ve 1990'lı yıllarda daha belirgin hale gelmiştir. İntihar sorununa ilişkin bulgular da bu kanıyı pekiştirmektedir.

Genel olarak yapılan bu değerlendirmede başka faktörlerin de intihar oranlarında bir artışa neden olabileceği konusunda dikkatlice düşünülmesi gerekmektedir. Çünkü hiçbir toplumsal sorun tek nedenli ve nedeni doğrudan belirlenebilecek bir yapıya sahip değildir. Bu nedenle, temelinde sanayisizleşme sürecinin yattığı düşünülse de bu sürecin intihar olgusuna nasıl yol açtığının ve

[9] 1995 ve 1996'da nüfus sayımları gerçekleştirilmemiş olup DİE'nin nüfus projeksiyonların da kullandığı teknik acısından yanıltıcı olabilmektedir. Örneğin Zonguldak İli için 1995 ve 1996 yılı nüfus tahminleri sırasıyla 1.245.600 ve 1.268.100 olarak hesaplanmıştır. Buna ilave olarak 1997 yılı için tahmin edilen nüfus 1.291.300 iken nüfus sayımından sonra ortaya çıkan rakam 612.722 olmuştur.

[10] 1995 ve 1997 yıllarına ait verilerin Zonguldak iline ait kısmı aynı yıllar için DİE verilerinden farklıdır. Tabloda sunulan veriler Zonguldak Emniyet ve Jandarma birimlerinden elde edilmiştir.

varsa intihar olgusuna yol açan başka nedensel faktörlerle nasıl bir etkileşim içine girdiğinin dikkatli bir analizinin yapılması zorunludur.[11]

Son yıllarda Zonguldak kentinde gerçekleşen intiharların profilini yıllar itibariyle incelediğimizde ilginç bulgularla karşılaşılmaktadır. İntihar olaylarına ilişkin olarak ikili bir yapılanma ortaya çıkmaktadır. Ölümle sonuçlanan intiharlarda erkekler kadınlardan daha yüksek bir oranla temsil edilmektedir. Diğer taraftan aşağıda daha detaylı gösterileceği gibi, ölümle sonuçlanmayan intihar teşebbüslerinde ise kadınlarda intihara teşebbüs oranının, erkeklerdeki teşebbüs oranının iki katına ulaştığı görülmektedir.

Ölümle sonuçlanan intihar vakalarına bakıldığında kadın ve erkekler arasındaki oran giderek erkekler lehine değişmektedir (Tablo 4.102). 1975 yılına ait verilerde toplam 8 intihar vakasından 7 si kadın ve sadece 1'i erkektir. Oysa son yıllarda bu eğilim tersine dönmüştür. 1995 yılında ölümle sonuçlanan 36 vakanın 23'ünde yaşamını kaybeden erkek, 13 ünde ise kadındır. Benzer biçimde 1997 yılında da toplam 41 vakanın 24'ünde erkek ve 17 kadın intihar etmiştir. Sonuç olarak ölümle sonuçlanan intihar vakalarının çoğunluğunu erkekler oluşturmaktadır.[12]

Tablo 4.102 Zonguldak İli ve Türkiye Geneli - İntiharların Cinsiyete Göre Dağılımı

	Toplam	Kadın	(%)	Erkek	(%)
Zonguldak-1975	8	7	87.50	1	22.50
Türkiye-1975	788	350	44.42	438	55.58
Zonguldak-1980	13	-	-	-	-
Türkiye-1980	750	-	-	-	-
Zonguldak-1985	31	-	-	-	-
Türkiye-1985	1187	-	-	-	-
Zonguldak-1990	20	-	-	-	-
Türkiye-1990	1357	-	-	-	-
Zonguldak-1995	36	13	36.11	23	63.89
Türkiye-1995	1460	553	37.88	907	62.12
Zonguldak-1997	41	17	41.46	24	58.54
Türkiye-1997	1990	834	41.91	1156	58.09

Kaynak: DİE
NOT: 1980, 1985 ve 1990 yılları için intiharların cinsiyetlere göre dağılımına ilişkin herhangi bir bilgi DİE kaynaklarında mevcut değildir.

Tablo 4.102'de de görüldüğü gibi, 1995 yılında gerçekleşen intiharların kadınlar %36,11 ile erkekler ise %63,89 ile temsil edilirken bu oran 1997 için sırasıyla %41,46 ve %58,54 olmuştur. Kavramsal çerçeve bölümünde de değinildiği gibi, sosyoloji literatüründe intihar olgusu daha fazla erkekler arasında

[11] Ersoy Melih,Şengül Tarık,Hoşgör Ayşe,Tokluoğlu Ceylan, Zonguldak Kentinde Yaşanan Sanayisizleşme Süreçlerinin Kentsel Gelişmeye Etkileri ve Yerel Topluluklar Üzerindeki Sonuçları, Zonguldak Valiliğine Sunulan Rapor, sayfa: 107, Mayıs 2000

görülmektedir. Bu bağlamda; Zonguldak kentinde ortaya çıkan yönelim de bu yargıyla tutarlılık göstermektedir.

Son altı yıl içerisinde intihar edenleri yaş kategorilerine göre incelediğimizde ise Tablo 4.103'teki bulgularla karşılaşılmaktadır. İntihar eden kesimin en önemli bölümünü genç ve orta yaş grubu oluşturmaktadır. Tabloda da görülebileceği gibi, 1995 yılında 15-44 yaş grubunda intihar edenler aynı yıldaki intiharların %86'sını oluşturmaktadır. 1997 yılı için bu oran %72 olarak gerçekleşmiştir. Bu verilerin en çarpıcı yönü intihar edenlerin yaş grubu içinde ekonomik olarak faal olan gruba dahil olmasıdır.[13]

Tablo 4.103 İntihar Edenlerin Yaş Kategorilerine Göre Dağılımı

Yaş	ZONG.'75		TUR.'75		ZONG.'80*		TUR.'80*		ZONG.'85*		TUR.'85*	
	Sayı	*(%)*	*Sayı*	*(%)*	*Sayı*	*(%)*	*Sayı*	*(%)*	*Sayı*	*(%)*	*Sayı*	*(%)*
-15	1	12,5	50	6,3	0	0	25	3,3	1	3,2	47	4
15-24	3	37,5	304	38,6	6	46,2	255	34	11	35,5	376	31,7
25-34	2	25	142	18	1	7,7	139	18,5	6	19,4	214	18
35-44	0	0	101	12,8	0	0	90	12,0	5	16,1	149	12,6
45-54	0	0	73	9,3	3	23,1	82	10,9	3	9,7	140	11,8
55-64	1	12,5	47	6	1	7,7	54	7,2	0	0	91	7,7
65-74	0	0	39	4,9	1	7,7	52	6,9	3	9,7	80	6,7
75-79	1	12,5	16	2	0	0	14	1,9	1	3,2	53	4,5
80+	0	0	16	2	0	0	15	2	1	3,2	0	0
Bilin-miyor	0	0	0	0	1	7,7	24	3,2	0	0	37	3,1
Toplam	8	100	788	100	13	100	750	100	31	100	1187	100

Kaynak: DİE, Aktaran Ersoy Melih, Şengül Tarık, Hoşgör Ayşe, Tokluoğlu Ceylan, Zonguldak Kentinde Yaşanan Sanayisizleşme Süreçlerinin Kentsel Gelişmeye Etkileri ve Yerel Topluluklar Üzerindeki Sonuçları, Zonguldak Valiliğine Sunulan Rapor, sayfa: 110, Mayıs 2000

NOT: işaretli satırlara ilişkin yıllarda DIE tarafından yaş grubu bilinmeyen hanesi de mevcuttur. 1985 yılından sonra 80+ yerine 75+ kullanılmaya başlanılmıştır.*

[13] Ersoy Melih,Şengül Tarık,Hoşgör Ayşe,Tokluoğlu Ceylan, Zonguldak Kentinde Yaşanan Sanayisizleşme Süreçlerinin Kentsel Gelişmeye Etkileri ve Yerel Topluluklar Üzerindeki Sonuçları, Zonguldak Valiliğine Sunulan Rapor, sayfa: 110 Mayıs 2000

Tablo 4.103 İntihar Edenlerin Yaş Kategorilerine Göre Dağılımı (devamı)

Yaş	ZONG.'90*		TUR.'90*		ZONG.'95		TUR.'95		ZONG.'97		TUR.'97	
	Sayı	*(%)*	*Sayı*	*(%)*	*Sayı*	*(%)*	*Sayı*	*(%)*	*Sayı*	*(%)*	*Sayı*	*(%)*
-15	0	0	48	3,5	0	0	52	3,6	0	0	129	6,5
15-24	7	35	423	31,2	14	38,8	500	34,2	16	39,0	700	35,2
25-34	5	25	296	21,8	11	30,5	320	21,9	11	26,8	452	22,7
35-44	1	5	209	15,4	6	16,6	220	15,1	5	12,1	263	13,2
45-54	1	5	148	10,9	1	2,7	139	9,5	0	0	156	7,8
55-64	2	10	112	8,3	1	2,7	94	6,4	6	14,6	140	7,0
65-74	2	10	57	4,2	2	5,5	90	6,2	3	7,4	95	4,8
75-79	2	10	64	4,7	1	2,7	45	3,1	0	0	55	2,8
80+	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,0
Bilin-miyor	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,0
Toplam	20	100	1357	100	36	100	1460	100	41	100	1990	100

Kaynak: DİE, Aktaran Ersoy Melih, Şengül Tarık, Hoşgör Ayşe, Tokluoğlu Ceylan, Zonguldak Kentinde Yaşanan Sanayisizleşme Süreçlerinin Kentsel Gelişmeye Etkileri ve Yerel Topluluklar Üzerindeki Sonuçları, Zonguldak Valiliğine Sunulan Rapor, sayfa: 110, Mayıs 2000

NOT: işaretli satırlara ilişkin yıllarda DIE tarafından yaş grubu bilinmeyen hanesi de mevcuttur. 1985 yılından sonra 80+ yerine 75+ kullanılmaya başlanılmıştır.*

Zonguldak kentinde intihar eden nüfusun yaş kategorileri ile cinsiyet dağılımı arasındaki ilişkiyi incelediğimizde ise yukarıdaki verilerle tutarlı bir durumla karşılaşılmaktadır. Tablonun incelenmesinden de görüleceği gibi, 1995 yılına ait verilerde, intihar eden kadınların %46,2'si 15-24 yaş grubunda yer alırken, erkeklerde bu oran %34,8'e inmektedir. Benzer durum, 1997 yılı için de geçerlidir. İntihar eden kadınların %52,9'u 15-24 yaş grubunda yer alırken,bu oran erkeklerde %29,2'ye düşmektedir. Evlenme ve çalışma yaşındakileri temsil eden 25-44 yaş grubuna baktığımızda ise yukarıdaki eğilimlerden oldukça farklı bir durumla karşılaşılmaktadır. Bu grupta intihar eden kadınların, intihar eden kadınların geneline oranı 1995 yılında %38,4 ve 1997 yılında %29,4 iken, erkeklerde bu oran sırası ile, %52,4 ile %46,9 dur. Bu grup içinde intihar eden erkeklerin oranı aynı gruptaki kadınlarla karşılaştırıldığında belirgin biçimde yüksektir[14].

[14] Ersoy Melih,Şengül Tarık,Hoşgör Ayşe,Tokluoğlu Ceylan, Zonguldak Kentinde Yaşanan Sanayisizleşme Süreçlerinin Kentsel Gelişmeye Etkileri ve Yerel Topluluklar Üzerindeki Sonuçları, Zonguldak Valiliğine Sunulan Rapor, sayfa: 110-111, Mayıs 2000

Tablo 4.104 1995 Yılında Zonguldak Kentinde Gerçekleşen İntihar Olaylarının Cinsiyet ve Yaş Gruplarına Göre Dağılımları

1995 Yılı Yaş Grupları	***-15***	***15-24***	***25-34***	***35-44***	***45-54***	***55-64***	***65-74***	***75-79***	***80+***	***Toplam***
Kadın	0	6	4	1	0	1	1	0	0	13
Kadınların yaş gruplarına göre dağılımı (%)	0	46,2	30,7	7,7	0	7,7	7,7	0	0	100
Aynı yaş grubundaki intiharlarda kadınların oranı (%)	0	42,9	36,4	16,7	0	100	50	0	0	36,1
Erkek	0	8	7	5	1	0	1	1	0	23
Erkeklerin yaş gruplarına göre dağılımı (%)	0	34,8	30,5	21,8	4,3	0	4,3	4,3	0	100
Aynı yaş grubundaki intiharlarda erkeklerin oranı (%)	0	57,1	63,6	83,3	100	0	50	100	0	63,9
Yaş gruplarına göre toplam	0	14	11	6	1	1	2	1	0	36

Kaynak: Ersoy Melih, Şengül Tarık, Hoşgör Ayşe, Tokluoğlu Ceylan, Zonguldak Kentinde Yaşanan Sanayisizleşme Süreçlerinin Kentsel Gelişmeye Etkileri ve Yerel Topluluklar Üzerindeki Sonuçları, Zonguldak Valiliğine Sunulan Rapor, sayfa 111, Mayıs 2000

Tablo 4.105 1997 Yılında Zonguldak Kentinde Gerçekleşen İntihar Olaylarının Cinsiyet ve Yaş Gruplarına Göre Dağılımları

1997 Yılı Yaş Grupları	***-15***	***15-24***	***25-34***	***35-44***	***45-54***	***55-64***	***65-74***	***75-79***	***80+***	***Toplam***
Kadın	0	9	4	1	0	2	1	0	0	17
Kadınların yaş gruplarına göre dağılımı (%)	0	52,9	23,5	5,9	0	11,8	5,9	0	0	100
Aynı yaş grubundaki intiharlarda kadınların oranı (%)	0	56,3	36,4	20	0	33,3	33,3	0	0	41,5
Erkek	0	7	7	4	0	4	2	0	0	24
Erkeklerin yaş gruplarına göre dağılımı (%)	0	29,2	29,2	16,7	0	16,7	8,4	0	0	100
Aynı yaş grubundaki intiharlarda erkeklerin oranı (%)	0	43,7	63,6	80	0	66,7	66,7	0	0	58,5
Yaş gruplarına göre toplam	0	16	11	5	0	6	3	0	0	41

Kaynak: Ersoy Melih, Şengül Tarık, Hoşgör Ayşe, Tokluoğlu Ceylan, Zonguldak Kentinde Yaşanan Sanayisizleşme Süreçlerinin Kentsel Gelişmeye Etkileri ve Yerel Topluluklar Üzerindeki Sonuçları, Zonguldak Valiliğine Sunulan Rapor, sayfa 111, Mayıs 2000

Özet olarak denilebilir ki; intihar olgusu erkekler arasında daha yaygındır ve bu kesim içinde de ekonomik olarak faal yaşta olanlar ağırlıktadır. Bu bulgu sorunun kentin içinde bulunduğu ekonomik kriz ile ilişkili olduğunu belirgin biçimde göstermektedir. Çalışanların önemli bir kesimini erkeklerin oluşturduğu ve de ekonomik krizin ilk aşamada bu kesimi etkilediği düşünüldüğünde, kuşkusuz erkek intiharlarının öne çıkması şaşırtıcı değildir. Ataerkil bir toplum ve aile yapısının hakim olduğu toplumumuzda, erkeklerin krizden en önce etkilenmesi de kaçınılmaz hale gelmektedir.

Alanda yapılan çalışmalar sırasında toplanan veriler 1999 yılı için toplam 203 adet intihara teşebbüs vakasının olduğunu göstermiştir (Tablo 4.106).

Tablo 4.106 1999 Yılında Savcılığa Yansıyan İntihara Teşebbüs Olayları

SSK Hastanesi	84
Devlet Hastanesi	119
Toplam intihara teşebbüs olayı	203

Kaynak: Ersoy Melih, Şengül Tarık, Hoşgör Ayşe, Tokluoğlu Ceylan, Zonguldak Kentinde Yaşanan Sanayisizleşme Süreçlerinin Kentsel Gelişmeye Etkileri ve Yerel Topluluklar Üzerindeki Sonuçları, Zonguldak Valiliğine Sunulan Rapor, sayfa 112, Mayıs 2000

Toplam intihar teşebbüsünün 1999 yılı için toplam 203 olduğu saptanmıştır. SSK hastanesine bu teşebbüslerin 154 tanesi yansımış ve bu vakalardan sadece 70 tanesi savcılığa intikal etmiştir (Tablo 4.107). Bu tür bir durumun diğer hastanelerde de benzer bir yapı gösterdiği düşünülürse, intihara teşebbüs vakalarının nicel ve nitel olarak çok daha dramatik boyutlarda olduğu açık hale gelecektir.

Tablo 4.107 SSK Hastanesine Yansıyana İntihara Teşebbüs Vakaları

Savcılığa intikal eden olay sayısı	84
Savcılığa intikal etmeyen olay sayısı	70
Toplam intihara teşebbüs olayı	154

Kaynak: Ersoy Melih, Şengül Tarık, Hoşgör Ayşe, Tokluoğlu Ceylan, Zonguldak Kentinde Yaşanan Sanayisizleşme Süreçlerinin Kentsel Gelişmeye Etkileri ve Yerel Topluluklar Üzerindeki Sonuçları, Zonguldak Valiliğine Sunulan Rapor, sayfa 112, Mayıs 2000

Söz konusu verilerde intihara teşebbüs vakalarının oldukça yüksek görünmesi bu konuya ilişkin ayrıntılı bir değerlendirmeyi gerekli kılmıştır. Bu nedenle devlet hastanesi kayıtları incelenmiş ve aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır.

1999 yılının son üç ayında, Devlet Hastanesi'ne toplam 27 intihara teşebbüs olayı intikal etmiştir. Bu 27 olayın 6'sı (%22,2) erkekler tarafından

gerçekleştirilirken, 21 olayda (%77,8) kadınlar yer almıştır. Son döneme ilişkin bu bulgu, polis kayıtlarına geçen ve 1994 ile 1999 yılının ilk 4 ayını kapsayan verilerle tutarlılık göstermektedir. Bu verilere göre, bu yıllarda gerçekleşen intihara teşebbüs vakaları toplamının %67'sini kadınlar gerçekleştirirken, erkekler %33'lük bir oranda kalmaktadır.

Son üç ayın kapsamlı verilerine göre 15-24 yaş aralığındakiler en fazla intihara teşebbüs eden grup olarak dikkat çekmektedir. 27 intihara teşebbüs olayının 18'i (%66,7) bu yaş aralığındakiler tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu yaş aralığını 7 olayla (%25,9) 25-34 yaş aralığındakiler izlemektedir. Diğer 2 olay (%7,4) 35-44 yaş aralığındakiler tarafından gerçekleştirilmiştir.

İntihara teşebbüs vakalarına ilişkin ilginç bir bulgu ise, ihtikarın yöntemine ilişkindir. İntihara teşebbüslerde kullanılan en yaygın yöntem ilaç intikasyonudur. Ancak çoğu durumda alınan ilaç türü ve miktarı, en azından kısa sürede, ölüme yol açmadığı için, intihar girişimi ölümle sonuçlanmamaktadır. Görüşme yapılan uzmanlar, bu tür durumlarda, intihara teşebbüs edenin intiharı, yaşamına son vermekten çok; protesto, dikkat çekmek, yardım talebinde bulunmak amacına yönelik olarak kullanmakta, bir mücadele ve taviz elde etme aracı olarak görmektedir. Kuşkusuz bu tür bir yönelim normal bir duruma ait bir davranıştan çok, bir kriz durumu içinde başvurulan bir yol olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle de dikkate alınması ve değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu sorunlar dikkate alınmadığında ise daha ciddi sorunlarla karşılaşılması kaçınılmazdır.[15]

Zonguldak kentinde intihara teşebbüs ve intihar olaylarında genç yaş nüfusun oranındaki ciddi artış konunun ayrıntılı bir biçimde incelenmesini gerekli kılmaktadır. Gençlerin intihar oranlarındaki artışı açıklayan nedenler oldukça çeşitli ve ülkeden ülkeye değişmektedir. Ergenliğe geçiş sorunlu bir süreçtir. Bunun yanı sıra aile içi geçimsizlik (anne-baba ve çocuklar arasında ya da kardeşler-akrabalar arasında olmak üzere) ve duygusal iletişim eksikliği gençlerin intihar nedenleri arasında önemli bir yer tutmaktadır. Ergenliğe geçiş döneminde karşı cinsle yaşanan duygusal ilişkilerin kopması genç intiharlarının bir başka nedenidir (Chiles, 1986: 30, 31-32). Gençlerin intiharlarındaki artışın nedenleri arasında parçalanmış ailelerin (ayrı yaşama ve boşanma gibi) sayısının artmasını, ailedeki psikiyatrik hastalıkları, anti-depresan ilaç kullanımının artmasını ve fiziksel bozuklukları da saymak mümkündür.

Zonguldak'ta intiharın nedenleri aile içi rollerin katı olmasıyla, genç kızlara aşırı baskı yapılmasıyla ve duygusal iletişim eksikliği ve çocuklara yeterli desteğin sağlanmamasıyla açıklanabilir. Bunların yanında intiharın gençler

---

[15] Ersoy Melih,Şengül Tarık,Hoşgör Ayşe,Tokluoğlu Ceylan, Zonguldak Kentinde Yaşanan Sanayisizleşme Süreçlerinin Kentsel Gelişmeye Etkileri ve Yerel Topluluklar Üzerindeki Sonuçları, Zonguldak Valiliğine Sunulan Rapor, sayfa: 112 Mayıs 2000

arasında, eskiye oranla daha fazla kabul gören bir eylem haline gelmiş olması ihtimali de vardır. Bu değişimde iletişim araçlarının etkisi fazladır. İntihar olgusunun kitle iletişim araçlarında uzmanların danışmanlığına başvurulmadan gelişigüzel biçimde gündeme getirilmesi ve tartışılmasının bu konuda belli bir olumsuz etkisinin olduğu da konuya ilişkin görüşme yaptığımız uzmanlarca dile getirilen bir konu olmuştur. Bu tür gelişigüzel müdahalelerin de bir sonucu olarak, intiharın taklit yoluyla yayılması özellikle gençler arasında yayılması bilinen bir olgudur. Yapılan araştırmalar bir çok durumda intihar girişiminde bulunanların yakın çevrelerinde son 4 yıl içinde benzer girişimde bulunmuş insanların olduğunu göstermektedir. Bu bilgi, okullarda ve psikiyatri hastanelerinde çok yoğun olarak yaşanan intihar girişimi bulguları ile doğrulanmaktadır (Hawton, 1986: 66-67). Gençlerin intihara yönelmelerine ilişkin bazı önemli bulgular şöyle özetlenebilir:

Bulimia gibi yeme bozuklukları ve uyuşturucu kullanımı ile intihar arasında ilişki olduğu saptanmıştır (Chiles, 1986: 34-35). Burada önemli olan, uyuşturucu kullanımı, bulimia ve intihar girişiminin belli oranda gerginliği ve endişeyi azaltmasıdır. İntihar girişiminde bulunmuş bir çok kişi intihar girişimi sonrasında kendilerini daha iyi hissettiklerini ifade etmişlerdir. Bu rahatlama hissinden dolayı intihar girişiminde bulunan kişiler yeniden intihar etmeyi denemektedirler (Chiles, 1986: 35). Birden fazla intihar girişiminin bilgisi önemlidir. Çünkü intihar eden gençlerin çoğu daha önceden intihar girişiminde bulunmuş çocuklardır.İntihar edenlerin arasında daha önceden intihar girişiminde bulunmuş olanların çoğunluğunu kızlar oluşturmaktadır. Bu olgu kızların erkeklere göre daha fazla intihar girişiminde bulunuyor olmaları ve kızların intihar yöntemlerindeki farklılıkla (doğrudan ölümle sonuçlanmayan aşırı dozda ilaç almak gibi) açıklanmaktadır (Hawton, 1986: 41). Batıdaki kaynaklara baktığımızda genç kızların 12 yaşından başlayarak intihar girişiminde bulunduğunu, 16 yaş civarında intihar girişimi oranının en yüksek noktaya çıktığını ve bu oranın 20 yaşa kadar değişmeden devam ettiğini görmekteyiz. Genç erkekler arasında intihar girişimi oranı çok daha yavaş artmaktadır. Bu farklılığın nedeni olarak kızların ergenliğe daha erken girmesi ve böylece büyümenin sıkıntısını daha zor yaşamaları, erkeklere oranla kızların duygusal ilişkilere daha erken yaşlarda başlamaları ve ilişkinin bitmesinin getirdiği zorluklara dayanamama ve son olarak kendini zehirleme yönteminin kızlar arasında daha yaygın olması gösterilmektedir (Hawton, 1986: 61).

Kronik geçimsizlik yaşanan ailelerin çocukları intihar eğilimindedir. Düzensiz bir aile yaşamı ve saldırgan, güvensiz ve anti-sosyal bir aile ortamı intihar eğilimini arttırmaktadır. Güvensiz bir geleceğin olduğu böylesi ortamlarda sözden çok ön plana çıkmaktadır. İntihar girişimi dikkat çekebilmek için kullanılabilmektedir.

Aile içi rollerin aşırı katı olması durumunda da (bu rollerin çocuklara uygun olup olmadığının düşünülmediği durumlar ya da kardeşlere bakmak gibi ağır

rollerin atfedildiği durumlar) intihar ve uyuşturucu kullanımı bir tepki biçimi olarak ortaya çıkmaktadır (Chiles, 1986: 39-41).

Genç kız ve erkeklerin intihar etme yöntemleri arasındaki farklılıklar önemli olabilir.Kızlar daha çok yüksek dozda ilaç almak gibi daha az saldırgan yöntemler kullanırken, erkekler kendini asma, yüksekten atlama ya da silah gibi daha saldırgan yöntemlere başvurmaktadır. Hangi yöntemin yaygın olarak kullanıldığı bize taklit öğesi hakkında ya da medyanın etkisi hakkında bilgi sağlayabilir. Ayrıca saldırgan intihar yöntemleri kentte daha fazla iken, kırsal kesimde daha az saldırgan olan yöntemler kullanılmaktadır. Genç kızların giderek daha saldırgan yöntemlerle intihar etmeye başlamaları da ayrı bir gelişmedir (Hawton, 1986: 30-31).

Gerçek intihar oranı ile resmi intihar oranları arasında büyük farklılıklar vardır ve bu oranlar ülkeden ülkeye çok çeşitlilik sergilemektedir. Gerçi resmi istatistikler intihar oranlarını tam yansıtmasa da intihar oranlarındaki gerçek dalgalanmaları vermektedir (Hawton, 1986: 15-17).

Son olarak toplumsal sınıf, eğitim ve intihar arasındaki ilişkinin önemli olduğunu belirtmek gerekmektedir. Batı temelli kaynaklar üniversite öğrencileri arasında intihar etme riskinin yükselmesine karşın intihar girişimi riskinin azaldığını belirtmektedir. Bu farkı toplumsal sınıf bazında açıklamak mümkündür. İntihar girişiminde bulunanların çoğunluğu alt toplumsal sınıflardan gelmektedir. Üniversite öğrencilerinin çoğunluğunun üst toplumsal sınıflardan geldiğini göz önünde bulundurduğumuzda, üniversite öğrencileri arasında intihar girişimi oranlarının neden azalma eğiliminde olduğunu açıklayabiliriz (Hawton, 1986: 63).

Gençler arasındaki intihar girişimlerine ilişkin bulguların hemen hepsinin Zonguldak kenti içinde geçerli olabileceğini söylemek mümkündür. Konuya ilişkin olarak yerel hastanede görüşlerine başvurulan uzmanlar, gençler arasındaki intihar eğilimi ile ilişkili olarak bir dizi olgunun etkili olduğunu ve bunun en nihai göstergesinin ise aile içi gerilim olarak kendisini gösterdiğini vurgulamaktadırlar. Gençler arasındaki intihar girişimlerinin hemen hepsinde aile ile genç arasında sorunlu bir ilişkinin varlığına dikkat çekilmektedir.

Bu gerilimin arkasındaki nedenler irdelendiğinde ise birden fazla faktörün etkili olduğu gözlemlenmektedir. Bunların başında kuşaklar arası çatışma olarak özetlenen ve geleneksel yapı (aile büyükleri) karşısında değişmeyi isteyenlerin (gençler) çatışmasına işaret eden bu gerilimin Zonguldak kentinde de dikkate değer biçimde var olduğu açıktır. Özellikle genç kızlar söz konusu olduğunda ailenin değişim ve dışa açılmaya ilişkin muhafazakarlığı en üst seviyeye varmaktadır. Bir çok durumda genç kızların intihara yönelmeleri bu yapının koyduğu kısıtlamalara bir isyan, protesto ve bir mücadele stratejisidir. Konuya ilişkin olarak yerel hastanelerde görüştüğümüz uzmanlar, bu stratejinin bir

ölçüde başarılı olduğunu ve intihar girişimi sonrasında belli tavizlerin koparıldığını belirtmişlerdir.[16]

Gibbs ve Martin'e göre nüfusun intihar oranları ile toplumsal ilişkilerdeki durağanlık ve süreklilik arasında ters orantı söz konusudur (Douglas, 1967: 36). Aynı koşullar Zonguldak kentinde yaşanan durumun da bir parçasıdır. Aile ilişkileri azalıyor, aile yapısı değişiyor, çekirdek aileye geçiş artıyor, insanlar arasındaki toplumsal ilişkiler azalıyor ve anketlerde de öne çıkan önemli bir bulgu intihar olgusunun çekirdek ailelerde diğer aile tiplerine oranla daha fazla yaşandığıdır.

Tablo 4.108 Aile Tipi / Yakın çevrede intihara teşebbüs eden oldu mu?

Aile Tipi	**Yakın çevrede intihara teşebbüs eden oldu mu?**		**Toplam**
	Evet	***Hayır***	
Çekirdek Aile	43 %15,4 %89,6	236 %84,6 %87,7	279 %100,0 %
Çekirdek Aile+Akraba	1 %7,7 %2,1	12 %92,3 %4,5	13 %100,0 %
Geniş Aile	4 %20,0 %8,3	16 %80,0 %5,9	20 %100,0 %
Parçalanmış Çekirdek Aile	- - -	5 %100,0 %1,9	5 %100,0 %
Toplam	48 %100,0 %	269 %100,0 %	317 %100,0 %

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Durkheim bunu toplumsal ayrışma ile ilişkilendiriyor.(Douglas, 1967: 36) Ayrışma bireyin kendini toplumdan çekmesi, kendi hedeflerini toplumun hedeflerinden öne çıkarması ile başlıyor. Sözü geçen ayrışma ya da tam tersi olan bütünleşme farklı şekillerde tanımlanabilmektedir: (Douglas, 1967: 39)

- Belirli bir zamanda etkileşen insan sayısı
- Belirli bir zamanda etkileşim sayısı
- Nitelik olarak farklı insan sayısı
- Her etkileşimdeki samimiyet derecesi

[16] *Ersoy Melih,Şengül Tarık,Hoşgör Ayşe,Tokluoğlu Ceylan, Zonguldak Kentinde Yaşanan Sanayisizleşme Süreçlerinin Kentsel Gelişmeye Etkileri ve Yerel Topluluklar Üzerindeki Sonuçları, Zonguldak Valiliğine Sunulan Rapor, sayfa: 112 Mayıs 2000*

Durkheim'a göre toplumun üç ahlaki durumu var: Egoizm, altruizm ve anomi. Ancak Douglas ise bunların toplumu oluşturan (özellikle ahlaki) anlamlar olduğunu belirtiyor. Douglas'a göre bunlar "itaatkarlık, baskınlık ya da isyankarlık toplumuna" yönelimleri temsil ediyor. Bunlar aynı zamanda toplumun yeterli işleyişi açısından denge unsurları anlamına da geliyor. Dengenin bozulması, toplumda dengenin bozukluğunun işareti olan belirli oranlarda intiharlara yol açıyor. Burada önemli olan faktör dengeyi bozan unsurun iyi tanımlanmasıdır. Zonguldak kentinde yaşanan sorunlar da böyle bir denge bozulması sonucu ortaya çıkmıştır.

Zonguldak maden sektörü ve beraberindeki sanayiye bağlı olarak gelişmiş ve şekillenmiş bir kenttir. Tüm ekonomisi kömür madenine ve yan dallarına bağıldır. Ancak tam anlamıyla düşünülmeden hazırlanmış ve yaşama geçirilmiş özelleştirme politikaları sonucu, yaşanan sanayisizleşme süreci bu dengeyi yeni bir denge noktası yaratmadan bozacak şekilde uygulanmıştır. Ekonomik anlamda sıkıntıya düşen toplum, aynı zamanda ruhsal sıkıntıyla da karşı karşıya kalmıştır. Özetle, Zonguldak kentinde Durkheim'ın denge kuramına göre dengeyi bozan unsur, sanayisizleşme ve özelleştirme politikalarıdır

Bu noktada Zonguldak örneğini incelersek bahsi geçen "bütünleşme" sürecini erkeklerin kadınlara göre daha fazla ve iyi yaşadıkları söylenebilir. Bu ise kadınların intihara neden erkeklerden daha eğilimli olduklarını açıklamaktadır. Erkeklerin, aile dışındaki toplumla ilişkileri kadınlara oranla daha fazla olmaktadır. Erkek işe gidiyor, kahveye gidebiliyor, istediği her türlü mekana istediği saatlerde girip çıkabiliyor, eve giriş-çıkış saatleri genellikle sorgulanmıyor. Ancak kadınlarda ise durum biraz daha farklıdır. Yakın komşusu dışında dışarı fazla çıkamamaktadır, bazen kendi ailesiyle bile görüştürülmemektedir ve çoğunlukla bir iş yaşamı söz konusu olamamaktadır. Yani kadının görüştüğü ve iletişim kurduğu insan sayısı çok sınırlıdır. Bu durum kadının 'toplumsal bütünleşme' sürecini yaşamasını engellemektedir. Kadınların intihar girişimlerinin neden erkeklerden daha fazla olduğu bu noktada ortaya çıkmaktadır. Çünkü bütünleşme sürecini daha az yaşayan kadının hayal gücünü yani kendi dünyasını oluşturma yetisi de tam gelişememiştir. Kadınların %95'e yakını ilaç alarak intihara teşebbüs etmekteler ve sonuç olarak kurtarılmaktadırlar. Ancak erkekler daha sert ve çözüme ulaştırıcı yöntemler kullanmaktadırlar ve bu sebeple intihar oranları kadınlara göre daha fazla olmaktadır. Sadece Merkez ilçedeki intihar ve teşebbüs olayları incelendiğinde bu durum daha açık gözlemlenmektedir. İntihara teşebbüs eden 42 kadının girişiminden sadece bir tanesi ölümle sonuçlanırken, intihara teşebbüs eden 17 erkekten üçünün girişimi ölümle sonuçlanmaktadır.

Tablo 4.109 Yıllara ve Cinsiyete Göre İntihar ve İntihara Teşebbüs Olayları

Yıllar	Cinsiyet		Toplam
	Erkek	*Kadın*	
1994	8	13	21
1995	18	14	32
1996	18	46	64
1997	32	59	91
1998	31	80	111
1999	34	79	113
2000	---	---	100
Toplam	**141**	**291**	**532**

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Zonguldak kentinde yaşanan intihar ve intihara teşebbüs olaylarında son yıllarda belirli bir artış olmaktadır. Aşağıdaki tabloda görüleceği üzere sanayinin yoğun olduğu ve sonucunda sanayisizleşme politikalarından en fazla etkilenen ilçeler Merkez ve Ereğli'dir. Mesela sadece 2000 yılının ilk 5 ayı içinde intihara teşebbüs edenlerin (bu süre içerisinde ölümlü intihar olayı meydana gelmemiştir) %90'ı bu iki ilçede meydana gelmiştir.

Tablo 4.110 1994-2000 Yıllarındaki İntihar ve Teşebbüs Olaylarının Dökümü

Yıllar	İlçeler						Toplam
	Merkez	*Çaycuma*	*Ereğli*	*Alaplı*	*Devrek*	*Gökçebay*	
1994	18	1	2	---	---	---	21
1995	19	2	6	2	3	---	32
1996	49	1	9	2	1	2	64
1997	62	3	20	3	1	2	91
1998	83	---	20	5	2	2	112
1999	62	3	49	1	---	---	115
2000	39	7	42	10	---	2	100
Toplam	332	17	148	23	7	8	535

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Tablo 4.111 1994-2000 Yılları Arası İl Genel Polis ve Jandarma Bölgesinde Meydana Gelen İntihar ve İntihara Teşebbüs Olayları

Olayın Türü	**Yıllar**							**Toplam**
	1994	***1995***	***1996***	***1997***	***1998***	***1999***	***2000***	
İntihar	8	9	8	15	10	7	12	69
İntihara Teşebbüs	13	23	56	76	102	108	88	466
Toplam	21	32	64	91	112	115	100	535

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

İntihar vakalarında, özellikle gençler arasında belirgin bir artış vardır. Ferri ve Durkheim'ın çözümlemelerinde ise yaşın ilerlemesi ile intiharlar arasında doğrusal bir ilişki gözlenmiştir. Bu farklılık, Zonguldak ve Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik ve kültürel sıkıntıların bir arada çifte baskı oluşturmasının sonucudur. Teknoloji ve iletişim sektörü hızla gelişmektedir. Dünyanın herhangi bir yerinde ortaya çıkan yenilik, yaşanan bir olay iletişimin kolaylaşması sonucunda anında duyulmaktadır. Fiziksel olarak bu yaşamın içinde, ancak bilinç ve kültür olarak bu yaşamdan tamamen farklı olan bu gençler seyircisi oldukları ile yaşadıkları hayatlar arasındaki farklılıkları anlamaya başladıkları andan itibaren bir karşılaştırma süreci başlamaktadır. Sahip oldukları bir süre sonra yetmemeye başlıyor ve süreci hayal kırıklığı izlemektedir. Bununla birlikte intihara eğilimli gençler ekonomik olarak sıkıntılı dönemde yetişmiş bir kuşaktır. 1982'den sonra uygulamaya giren özelleştirme politikaları sonucu işten çıkarılmalar yaşanmıştır. Aileler bu durumdan öncelikli ekonomik yönden zarar görürlerken, sonrasında ise toplumsal boyutlar da işin içine karışmaya başlamıştır. Ancak sonraki kuşaklar, özellikle 1980 sonrası doğumlu olanlar, bu sürecin toplumsal boyutlarının en yoğun görüldüğü gruptur. Çünkü 1980'li yıllarda evli ve aile sahibi olan insanlar bu süreci aile ve akraba desteği, ek işler gibi yöntemlerle bir şekilde sürdürebilmişlerdir. Onlardan sonraki kuşak ise özelleştirme politikalarından aslında en fazla etkilenen kuşaktır. 1990'larda ve 2000'li yıllarda yaşamlarını şekillendirme çabası içinde olan gençler, ekonomik faaliyetlerin bir düzene oturmamasından dolayı, büyük bir gelecek kaygısı taşımaktadırlar. Çoğunlukla aileden gelen bir güvence yoktur ve aile zaten son 20 yılını ekonomik sıkıntı ile şekillendirmiştir. Böyle bir ortamda yetişen gencin düşünce yapısı da tam anlamıyla gelişememektedir ve kendine güvensiz bir insan tipi ortaya çıkmaktadır. Ebeveynler, hem içinde bulundukları ekonomik durumdan hem de geleneksel toplum yapısından kaynaklanan nedenlerle çocuklarıyla, yani gençlerle ilgilenip iletişim kurma şansına sahip olamamaktadırlar. Kendilerine güvenemeyen, gelecekten bir beklentisi olmayan ve aynı zamanda ailelerinden de bir destek görmeyen genç kuşakların yaşamla bir bağları kalmamaktadır. Çevrelerindeki insanlara, olaylara, yaşama karşı bir umursamazlık tavrı içine girmektedirler. Gelecek için ortaya konulmuş bir hedef yoktur.

Kentin yıllardan beri süregelen hem ekonomik hem de toplumsal ve kültürel yaşam boyunca toplumu oluşturan bireylere biçtiği roller bellidir. Erkekler, belirli bir yaşa geldikten sonra, isteseler de istemeseler de, ve eğer şansları varsa madene işçi olarak girmektedirler; madene girmeyenler ise yine maden sektörüne bağlı olarak gelişmiş hizmet sektöründe bir iş bulup çalışmaya başlarlar. Çalışma yaşamında belirli bir süre geçirdikten sonra belirlenen rollerin arasında eş olmak ve aile kurmak yer almaktadır. Bu süreç kızlarda biraz daha farklıdır. Kızlar küçüklükten başlayarak kadınlara ait görevler olarak tanımlanan işleri yerine getirmeye alışırlar. Uygun yaşa geldiklerinde ise evlendirilirler. Teknoloji, yeni dünya düzeni, Türkiye ve özellikle Zonguldak koşulları düşünülmeden uygulanmaya çalışılan politikalar uzun yıllar sonunda kurulmuş olan bu düzenin dengesini bozmuşlardır. Yeni bir denge durumunun nasıl sağlanacağı sağlanmadığı taktirde neler olabileceği yani işin toplumsal boyutu düşünülmemiştir. Durkheim'ın sözünü ettiği denge ya da dengesizlik ortamı, Zonguldak örneği için böyle bir durumdur.

Tablo 4.112 Zonguldak İli İntihar ve İntihara Teşebbüs Olayları Doğum Yılları ve Cinsiyete Göre Dağılımı

Olay Yılı	**Doğum Yılları**									
	1950 ve öncesi		***1950-1960***		***1960-1970***		***1970-1980***		***1980 sonrası***	
	E	***K***	***E***	***K***	***E***	***K***	***E***	***K***	***E***	***K***
1994	*2*		*1*	*2*	*2*	*5*	*3*	*5*		*1*
1995			*6*	*1*	*5*	*4*	*7*	*9*		
1996	*1*	*2*	*2*	*5*	*5*	*5*	*9*	*22*		*11*
1997	*3*		*5*	*2*	*5*	*8*	*15*	*28*	*2*	*19*
1998	*2*	*1*	*3*	*2*	*4*	*12*	*17*	*40*	*5*	*25*
1999	*1*	*1*	*5*	*5*	*6*	*11*	*12*	*30*	*11*	*32*
2000*			*1*	*2*	*1*	*4*	*3*	*7*	*4*	*7*
Toplam	*9*	*4*	*23*	*19*	*28*	*49*	*66*	*141*	*22*	*95*

Kaynak: Zonguldak Emniyet Müdürlüğü Arşivi
**2000 yılının ilk 5 ayını kapsamaktadır.*

Tablo 4.112'deki önemli bulgulardan biri de intihar oranının yaşla ters orantılı olmasıdır. Yaşlandıkça intihar oranı azalmaktadır. Her gruptaki kadınların intihara teşebbüslerinin erkeklere oranla fazla olduğu önemli bulgulardan bir diğeridir. Ayrıca 1980 sonrası doğumlu kızların aynı gruptaki erkeklere oranla daha fazla intihara eğilimli oldukları göze çarpmaktadır. Genç kızlardaki bu durum sadece ekonomik göstergelerdeki gerilemenin değil aile baskısı, iletişimsizlik vb. başka faktörlerin de bu süreçte etkili olduğunu kanıtlamaktadır. 1970 ve sonrası doğumlu olanlar sanayisizleşme süreci sonrasında intihara en fazla yönelen grup olmuştur. Bu durum gelecek kaygısının yeni nesiller üzerinde ne derece önemli bir baskı unsuru olduğunun göstergesidir.

Zonguldak merkezdeki intihar verileri Durkheim'ın bulguları ile belli ölçülerde çelişmektedir; kadınların intihar girişimleri erkeklere oranla daha fazladır ve en yüksek intihar oranları gençler arasındayken, yaş arttıkça bu sayı düşmektedir. Zonguldak'taki intiharların irdelenmesi açısından önemli olan intihar türü Durkheim'ın anomik olarak nitelendirdiği türdür. Durkheim'a göre anomik intihar eğilimindeki artışın en önemli nedeni ekonomik krizdir. Burada altı çizilmesi gereken nokta, intihar oranlarındaki artışın basitçe ekonomik krizlerin yarattığı yoksullaşmadan dolayı olmadığıdır. Refah düzeyindeki ani gerilemeler kadar ani gelişmeler de intihar eğilimini aynı şekilde artırmaktadır. Önemli olan değişimin ani olması ve bunun sonucunda kolektif düzenin bozulmasıdır (Durkheim 1951: 246, 254). İntiharla ilişkilendirilebilecek iki ekstra-toplumsal neden bulunmaktadır (Durkheim, 1951: 57-58):

- Organik-ruhsal yapı-eğilim
- Fiziksel çevrenin doğası

Zonguldak kentinde her iki nedenin de etkilerini ve yansımalarını görmekteyiz. Bu gruplardaki değişimler yeni bir düzen sağlanmadan gerçekleştirildiği taktirde önemli sorunlara yol açmaktadır. Bütün bu çerçevede problem tanımlanması yapılmalı ve çözüm hedeflenmelidir.

5. YEREL İKTİDAR YAPISI VE GELİŞME ALMAŞIKLARI

5.1. KENTSEL POLİTİK SÜREÇLER VE SERMAYENİN KENTLEŞMESİ

Bu bölümde sermayenin kentleşmesi ve kentsel politik süreçler tartışılacaktır. Yine, yeni sağ ideolojiyle biçimlenen yeni dünya düzeni ve onun en önemli kavramı "küreselleşme"nin etkileri yerel yönetimler bağlamında irdelenecektir. Zonguldak'ta bugün yaşanan ekonomik sorunları daha iyi anlamada ve bu sorunlardan kurtulmak için geliştirilebilecek kalkınma senaryoları üzerine yapacağımız yorumlarda bu tartışmalar önem kazanmaktadır.

5.1.1. Kentsel Politik Süreçler ve Sermaye Birikim Süreçleri

Harvey, "...Kentsel politik süreçler sermaye birikim süreçleri ile uyumlu oldukları gibi aynı zamanda bu süreçlerin önemli bir öğesidir..." demektedir. Buna ek olarak kentsel işgücü piyasası da mekana bağlı olarak irdelenmelidir. Mekana bağlı olarak gözlenen işgücü piyasası ve sınıf oluşumları bizlerin toplumdaki yapısallaşmış kentsel ekonomiyi anlamamızda yardımcı olmaktadır. Bu yapısallaşmış biçim; bir yandan rekabet, birikim ve teknolojik değişimle, bir yandan da sınıf ilişkileri ile sürekli değişir. Tüm bu ilişkiler ağı bize birbirinden görece farklı politik düzlemleri ve bu düzlemler üzerinde yükselen farklı kentsel politik süreçleri yansıtmaktadır.

Ayrıca, kapitalizmin kendini sürekli yeni üretim modelleri ile yenilemesi, tüketim yapısında, kentlinin hayat tarzında, politik ve toplumsal örgütlenmelerde, mekansal yapıda; daha doğrusu tüm kentte değişikliğe yol açması, kentsel süreci belirler ve onu değiştirir, her defasında yeniden biçimlendirir. Kapitalist süreçle birlikte değişen kentsel süreç böylece kentsel politik düzlemi de değiştirmiş olmaktadır. Salt kâr etmeyi düşünen kapitalist mantık kentleri doğrudan baskı altına alarak sorunlara yol açabilmekte ve ekonomideki belirsizlikler sınıf çatışmalarını körükleyebilmektedir. Kısaca, bu mücadelede kentler kaybedebilmektedir. Kentler, işgücü piyasasının mekandaki karşılıklı etkileşimine göre de tanımlanabilir ve kentsel işgücü piyasası kapitalist denetimin altında değil, çoğu zaman komşuluk ve akrabalık ilişkileri çerçevesinde belirlenir. Çünkü, işgücü insan etkinliğidir ve toplumsal yaşamdan ve onun yapısından ayrı tutulamaz.

Ulaşım etmeni, bazı toplumsal grupların bazı kentlere gitmek istememesi, işsizlik, göç, çalışma koşulları gibi etkenler işgücü piyasasını esnek ve sürekli değişen önemli bir dinamik haline getirir. Fakat, sermaye birikim sürecine dayandırılan açıklama tüm bu etkenleri göz ardı eder. Örneğin kapitalizmin genel kuralı, sermaye birikimi ile teknolojik değişimin kesiştiği noktada ortaya çıkan işgücü fazlasından söz ederken nüfus artış hızı ve göçler düşünülmez. Sonuçta bu genel yasa açıklamalara bir basamak sağlasa da, kentsel işgücü

dinamiklerinin kökten anlaşılmasını sağlayamamaktadır. Sonuçta işgücü piyasası ve işgücü kalitesinin esnek bir yapıda olduğu göz ardı edilmemelidir.

İşgücünün kendini yenilemesi de işgücünün nasıl etkin bir dinamik olduğunu anlayabilmek için diğer önemli bir örnektir. Sermaye sahibi, işveren bunun olmayacağını varsayar. Fakat aile, akrabalık, toplum ilişkileri gibi etmenler onun denetiminde değildir. Bir yerde işgücü kalitesi düştüğünde ya da sermaye süreci tarafından arzu edilmeyen bir yapıya büründüğünde işverenin yapabileceği temel şeyler vardır; orayı terk etmek ya da işten çıkarmalar. Sonuçta işverenin sürece belirgin bir etkisi olamamakla birlikte yalnızca sonuca göre politikalar belirlemektedir.

İşgücü kalitesinin düşmesi dışında, kapitalizmin temel bir dinamiği olan rekabeti sağlama nedeniyle de, teknoloji ve üretimi denetim altına alabilecek diğer etmenler açısından da, üretimi sürdürebilmek için en uygun yer aranır. Fakat daha fazla kâr isteği, spekülasyonu beraberinde getirir ve bunun sonucunda da kaçınılmaz olarak tekeller oluşur. Tekel arttıkça sermaye üretim süreci de durağan bir yapıya bürünür. Diğer bir deyişle, aşırı kâr elde etme isteği yüzünden teknolojik ve mekansal üstünlükler bir noktada sınırlanır. O noktadan sonra teknolojik ve mekansal gelişmeler durur ve bu da kapitalizmin istemediği bir durumdur. Harvey'e göre sermaye birikim süreci, rekabetçi büyüme ve tekel arasında yalpalar ve bunun sonucunda da, kapitalizmin kendi doğasından gelen bir durum olarak sermaye ve işgücü eğilimleri arasında sınıf ilişkileri de biçimlenmiş olur.

Sonuçta, kentsel işgücü piyasasının çalışmasında salt sermaye birikim süreçlerini göz önüne almak tüm dinamiklerin anlaşılması için yeterli olmamaktadır. Toplumsal çatışmalar ile de biçimlenen sermaye birikim süreçleri ile sermaye ve işgücü eğilimleri arasındaki sınıf ilişkileri kentsel ekonomide yapısallaşmış bir mekanizma oluşturur. Sonuçta, bu süreçlerin etkisi ile de mekansal bir ürün olarak "kent" ortaya çıkar. Bu yapısallaşmış biçimin oluşumunda, işgücünün içerisinde olduğu iki piyasadan söz edilebilir, bunlar emek pazarı ve tüketim pazarıdır. Her iki pazar için de koşullar ve dinamikler farklıdır. İşgücünün bu durumu, kentte bir döngü çerçevesinde hareket eden sermayeyle biçimlenir ve bu çeşit bir eklemlenme toplumsal mücadelelerin biçimlenmesinde önemli rol oynar. Her kentsel alandaki mücadele, yalnızca o kentsel alana özgüdür. Diğer bir deyişle, emek ve sermaye döngüsünün eklemlenmesi her kentte olur ancak farklı diğer yan dinamiklerin etkisiyle her kente özgü toplumsal mücadeleler doğar.

Diğer yandan rekabet ve sınıf çatışması kapitalizmi sürekli yeniliklere doğru iter. Sermaye hareketliliğiyle kentler aşırı birikim ya da devaluasyon süreçlerini yaşarlar. Sermayenin ve işgücünün yeniden üretimi fiziksel ve toplumsal altyapıyı gerektirir. Bu altyapı aracılığı ile sözü edilen yapısallaşmış biçime ulaşılır. Toplumsal ve fiziksel altyapının sağlanmasında toplumdaki sosyal yapılanmalar ve kurumlar da rol oynar. Bu sosyal yapılanmalar sınıf

baskılarından, politik süreçlerden ayrı değildir. Tersine bir arada değerlendirilmelidir. Diğer bir deyişle, kapitalizmin kendini yenilemek için kullandığı araçlar ekonomik boyuttan dışarı taşar. Sermaye sürecinin genel tanısı olan üretim ve işgücünün kesişmesinden çok daha fazla şey ifade eder ve mekana bağlı bir takım süreçleri de beraberinde getirir. Bu noktada kent ve kentsel tanımı, işgücünün sermaye üretim sürecindeki odak noktası olma konumundan uzaktır ve toplumun zenginliğinin, çatışmalarının, sermayenin odak noktası olur, kent tüm bu dinamiklerin biçimlendirdiği mekansal bir yapıdır.

Yapısallaşmış biçimi oluşturan bir diğer yapı da sınıf iktidarıdır. Bu iktidarlar hem kentte oluşur, hem de kenti oluştururlar. Tüm yerel ya da büyük ölçekli topluluklar, kentsel alanlarda birlikler oluştururlar. Sınıf birlikleri kamu yararının politik göstergesidir. Bu birlikler toplumdaki sınıf çatışmasının bir parçası olarak da görülebilirler. Bu sınıf birlikleri sürekli kendini yenileyen bir yapıdadır. Bu iktidar yapılarında oluşan belirsizlikler, değişimler üzerinde kentsel politik süreçlerin bulunduğu politik düzlemi oluşturur. Bu düzlemde yönetici sınıf birlikleri de etkilidir. Bu yönetici yapı ise daha çok yerel büyüme, toplumsal dönüşüm, yeniden üretim gibi süreçlerde söz sahibi olur.

Kentsel sürecin sermayeci sürece eklemlenmesi ise mekansal bir çözümlemeyle anlaşılabilmektedir. Sermaye birikim süreci ve sınıf çatışmaları sonucunda büyüyen kentler kapitalist birikimin etkisiyle sürekli yenilenen politik ve toplumsal süreçlerle sürekli biçimlenmektedir. Kapitalizmin küresel sınırları içinde sürekli yarışmak zorunda bırakılan kentler yönetici politik güç kent sınırlarını aştığı noktada eşitsiz bir biçimde gelişerek sürekli kendini yenileyen kapitalist gelişmenin bir parçası olmaktan kendilerini kurtaramamaktadır.

Kentleşmenin böyle bir kapitalist üretim modeli altında irdelenmesinde mekansal ve geçici dinamiklere daha dikkatle yaklaşmak gerekmektedir. Birikim rejiminde tüketime karşı duyarlı üç sınıfı gösterebiliriz; işçiler, burjuvazi ve sermaye sahipleri. Bunların her biri ayrı piyasalarda farklı kendilerine has nitelikler ve coğrafi duyarlılıklar sergilemektedir. O zaman bu üç sınıfın ayrı ayrı değerlendirilerek sorunların bu bağlamda yorumlanması önem kazanmaktadır. (Harvey, 1996, 125-164).

5.1.2. Sermayenin Kentleşmesi

Kapitalist üretim modelinde, toplumsal yaşamın sürekliliği ancak sermayenin belli bir süreçten geçmesi ile sağlanır. Marx bu süreci anlatırken sermayeci düzenin hem yayılmacı, hem de teknolojik olarak dinamik olması gerekliliğine dikkat çekmektedir. Bu düzende ne kadar çok emek sömürülürse o kadar çok kâr elde edilmektedir. Bu çerçevede sermaye sahipleri ile işçi sınıfı arasındaki sınıfsal ilişkiler ve aralarındaki çatışmalar iyi değerlendirilmelidir. Kapitalist üretim modelinin her geçen gün kendini yenileyen yayılmacı yapısı bu sınıflar

arasında her zaman yeni çelişkiler ve çatışmalar yaratmaktadır. Bu çelişkiler ve çatışmalar sisteme de yansımaktadır.

Kentleşmenin böyle bir kapitalist üretim modeli altında irdelenmesinde mekansal dinamiklere de daha dikkatle yaklaşmak gerekmektedir. Kapitalist düzenin, gerçek belirleyicisi sermayenin kendi iç döngüsünden çok piyasaların bulunduğu mekanlardır. Marksist yaklaşım, bir yandan sermayeci üretim modelinin sosyo-teknik koşullarının evrimini gözlemlerken bir yandan da sınıf çatışmalarını sermayenin sektörler arasındaki hareketini gözlemleyerek de ele almaktadır. Tüketimin mekansal dağılımına bakarsak, pazardaki değiş tokuşla birlikte kapitalizmde üretimin tüketimden ayrıldığını gözlemleriz. Bu durumun kentleşme ve kentin yapısı üzerinde önemli etkileri de bulunmaktadır. İş mekanları ve iş zamanları, tüketim mekanları ve zamanlarından ayrılmıştır. Bu ise daha önce bildiğimiz artizan ve köylü kültüründen çok farklıdır. Tatil, boş zamanlar ve eğlence zamanları da günlük üretimin mekanlarından ayrılmıştır. Tüketimin mekansal dağılımı, emeğin mekansal dağılımı kadar kentsel süreç de önemlidir. Marx'ın kuramında genelde üretime bir odaklanma söz konusu olduğundan bu konuya değinilmemiştir.

Birikim rejiminde tüketime karşı talep sınıflarını üçe ayırabiliriz. Bunlar: işçiler, burjuvazi ve sermaye sahipleridir. Bunların her birinin piyasaya karşı kendilerine özgü nitelikleri ve coğrafi duyarlılıkları vardır. İşgücü ve mal piyasaları coğrafi koşullar tarafından belirlenirken bu coğrafi koşullar aynı zamanda sermayenin kendi döngüsüyle belirlenmektedir. Bu sermayenin kendi döngüsü ise o coğrafi koşula uyum sağlamasıyla ilişkilidir. Bu uyum ise sosyo-teknik reformlarla ile sağlanır. Tüm bu oluşumlar çerçevesinde sermayenin birikimi ve kentleşmenin üretimi elden ele sürer ve böylece sistem devam eder. Kapitalist döngü, sermaye ve emek fazlasının varlığını ön koşul olarak kabul eder. Üretimin devamlı için, işgücü ve sermaye artı değerinin fazlası zamanı geldiğinde serbest bırakılır. Bu da sermayeci üretim modelinden en çok gerilim yaşanan konulardandır.

Kentleşmede, kapitalizmin kentleşmesi de önemlidir. Artı değerler özellikle kent merkezlerinde fiziksel altyapı, iletişim sistemi ve piyasa merkezlerinin oluşturulmasında sermayenin döngüsü için büyük önem taşımaktadır. Fordizm'den Keynesci şehirlere doğru biçimlenen sürece baktığımızda, birikim rejiminin tersine dönmesini salt tüketim azalmasıyla açıklayamayız. Eğer böyle olsaydı, kapitalizm içindeki bütün sorunlarını tüketimi yaygınlaştırarak aşabilirdi. Üretimden, bağıtıma ve tüketime yönelen değişim üzerine odaklanacak olursak, kapitalizmin kentleşme için arz tarafından talep tarafına geçtiğini gözlemliyoruz.

Sermaye düzeni, şirketlerin artışına ve sayıca yükselişine eşlik eden yeniden kurumsallaşan emekgücü süreçleriyle, doğal ve kentsel kaynaklara da dayanarak üretimin kendi doğasından kaynaklanan sorunlarından kendini uzakta tutmayı başarmıştır. Sanayi artan bir oranla güç kaybetmektedir ve bu daha çok

işgücü arzının ya da toplumsal ve fiziksel altyapının sağladığı üstünlüklerden değil, kentsel sistemin tamamıyla sömürülmesi sonucu kapitalist düzen tarafından gerçekleştirilmiştir. Buna ilave olarak üretimin coğrafik olarak desantralize edilmesi de en önemli hedeftir, çünkü ana amaç şirketler arasında gereksinim duyulan yarışmayı arttırmaktır, ancak buradaki odak noktası da yarışmayı kızıştırmaktan çok tekelcilik ruhuna dayanmaktadır. Tekelleşme, daha önce sağlanmış coğrafi üretim odaklarını koruyabilmek için gereklidir.

Üretimdeki yarışmanın getirdiği yükle büyük şirketler emekgücünün denetlenmesini ve pazardaki kâr-kazanç akışını güvenli ve sabit tutulmasını temel alarak piyasaya karşı daha duyarlı olmaya başlamışlardır. Bu firmaların büyük ölçekli üretimlere uyarlanması ise onların dikkatini daha çok kitlelere yönlendirmeleri için yeterli olmuştur. Böylece müşteri piyasaları daha geri planda kalmaktadır. Aslında kitle hedef piyasa da işçi sınıfına dayanmaktadır. İşte, Fordizmin temeli de bu "işçi sınıfı"dır. Verimliliğin işyerinde arttırılması işçi ücretlerinin artışına yol açmıştır. Bu da işçilerin üretimde yer aldıkları sürece üretilen ürünleri satın almalarını sağlamaktadır. Ancak, işçilerin kendi ürettikleri ürünleri geri alabilecek koşullara sahip olmadıkları durumda, bir başka deyişle yüksek işçi ücretlerinin verilemediği durumda Ford'un modeli başarısız kalmaktadır. Bu bağlamda büyük şirketler yayılmacı bir temelde pazarı denetlemeye çalışarak mekansal bir stratejiye yönelmişlerdir ve bu mekansal strateji yayılmayla birlikte kentlerarası yarışmayı zorunlu hale getirmiştir. Böylece kentler firmaların yatırımlarını çekmeye ve bunun için yarışmaya itildiler. Firmalar da bu doğal, fiziksel ve toplumsal kaynakları daha iyi sömürebilecekleri bölgelere yerleştiler.

Bu değişimlere kredi sisteminin büyüyen gücü de eklendi. Aslında kredi gücünün merkezileşmesi de yeni bir şey değildir. 1847 ve 1848'deki kredi ve ticari bunalım birçok önemli değişikliği de beraberinde getirmiştir. 19. yy. sonuyla birlikte borsanın ve bankaların yeniden kurumsallaşması, finans ve kredi sisteminin tüm biçimi değişti. Finans sermayesi yükseldi. Böylece sermayenin bir üretim ya da kentsel bölgeden diğerine hareketi de kolaylaştı ve sermayenin akışı hızlandı; anında yer değiştirebilir oldu. Kredi sistemi bir noktada birikim sorununu da çözdü. Kredinin üretim ve tüketime uygun olarak dağıtımı sürekli kazancı gerçekleştirebilmenin ölçütlerini dengelemeye de yardımcı oldu. Paranın ve kredinin üretime akışı basit olarak tüketimin kredi ve para akışıyla desteklenmesi ile eşleştirilmiş oldu. Böylece kalıcı bir biçimde sermaye kendi döngüsünü sürdürebilmektedir. Bir dereceye kadar kredi sistemi talep yönlü kentleşmeyi gerçekleştirmede ana araç haline dönüşmüştür. Fakat birbirleriyle içiçe geçmiş iki sorun vardır. Bunlardan birincisi, mali piyasa gücün dağılımının en uygun olduğu yerde aşırı merkezileşmiştir. New York ve Londra gibi birkaç kentsel merkezde ya da Morgan gibi birkaç firmanın elinde toplanmıştır. Buradaki tehlike bu merkezi toplumsal gücün birilerinin elinde kişisel kazanç olarak ya da tekelci güç olarak kullanılması tehlikesidir. Ayrıca hiyerarşik bir biçimde finans merkezlerinin bir otorite sistemi içine yönlendirilmesi anlamına da gelmektedir. İkinci sorun ise kredilerle birlikte

hayali "gerçek olmayan" sermayenin yükselişidir. Kredi sistemi öylesine gelişmiştir ki burada borçlanmanın bütün biçimlerini gözlemleyebilmekteyiz. Borcun ileride karşılanamaması durumunda nasıl bir çözüme gidilebileceği de belli değildir.

Keynesci yaklaşımda, makro ekonomik politikalarda devlet girişimlerine karşı artan bir baskı oluşmaktadır. Bu da ulus devletlerle gerçekleştirilmektedir. Çünkü ulus devletin sahip olduğu alan en kolay kullanılabilir alandır. Ayrıca ulus devletlerin kurumsal çerçevesi mali ve parasal politikalarla birlikte geleneksel olarak önceden belirlenmiştir. Bu da talep yönlü kentleşmeyi destekleyen parasal ve mali işletmenin Keynesci stratejiyle uyum içinde olması anlamına gelmekteydi. 1929-45 arasında yaşanan büyük ekonomik bunalım Birleşik Devletler'i tüketim sorunuyla karşı karşıya bırakmıştır. Buna karşılık ücretler artırılmaya çalışılmıştır. Altı ay sonra ise piyasanın bütün dinamikleri çökmüştür. Fordizm istemeyerek de olsa yerini devlet yönetimli Keynesci reformlarına terk etmek zorunda kalmıştır. Bir nesil sonra da kentleşme II. Dünya Savaşı ile yeniden biçimlenmiş oldu. Keynesci şehir bir tüketim abidesi olarak yükselmiş ve kentlerin toplumsal, ekonomik ve politik hayatı devlet tarafından üstlenilmiştir. Kentsel politikaların tartışma konusu, sınıf farklılıkları ve çatışmalarından tüketim, dağıtım, üretim ve mekanın denetimi gibi konulara kaymıştır. 1960'ların kentsel bunalımları geçiş döneminini bütün bir eziyetini de çekmiştir. Artık şehirler arasında, artı değerin üretildiği şehirler ile tüketimin gerçekleştirildiği merkezler arasında rekabetler yaratılmıştır. Gelir ile sermayenin döngüsü arasında, emekgücü ve tüketimin mekansal dağılımı arasında ve kent merkezleriyle banliyöler arasında gerginlikler oluşmuştur. Keynes ile birlikte birikimin mekansal dağılımı köklü bir biçimde değişmiştir. Keynesci kentler işgücünün mekansal dağılımından çok tüketimin mekansal dağılımı üzerinde durmuşlardır. Tüketici egemenliğinden kaynaklanan o yeni ruh tamamen talep yönlü kentleşmeyi öne sürmüştür. Artı değer tümüyle dağıtılmakta ve nasıl harcanacağı da bireylere bırakılmaktadır. Bu arada sınıf yapıları, gelir farklılıkları ve azınlıkların ezilmesi gibi sorunların gerçekliği göz ardı edilmektedir.

1960'ların kentsel toplumsal hareketleri daha çok tüketim ve dağılım tartışmalarına odaklanmıştır. Kentsel politika, yeniden dağıtım tartışmalarının tek gelişmiş gücü olmaktadır. Çünkü kentler,artık yeniden dağıtım sistemlerinin merkezi olarak algılanmaktadır. 1945'lerle birlikte biçimlenen talep yönlü kentleşmenin sorunlarını üç başlık altında toplayabiliriz. Bunların ilki,birikim fazlasının geçici olarak taşındığı yerlerde oluşan artan borç miktarları ve yüksek enflasyon baskısıdır. Devalüasyonun klasik biçimleri de yatırımların riske edilmesi anlamına gelmektedir. İkinci sorun, dağınık banliyölerdeki yatırımlardır. Buralardaki kopuk mekanlarda yapılan yatırımlar yerel güçlerin yarattığı engellere takılmaktadır. Üçüncü sorun,talep yönlü kentleşmenin odak noktasını sermayenin dolaşımından gelir ile dolaşımına çevirmesidir. Bu da üretimden çok tüketimin mekansal dağılımı için ilk koşulların gerçekleştirilmesi sorununu yaratmaktadır. Daha önce yıllarda yaşanan gerilimlerle birlikte

60'ların kentsel krizleri daha da biçimlenmiştir. Tüketime karşı bir savaş başlamış ve kentleşmeyle ilgi tartışmalar da değişmeye başlamıştır. Kentsel servislerin dağılımı mekanın rasyonel olarak organizasyonu yeni tartışmaların odak noktasına oturmuştur. 1973'den sonraki kentsel sürecin değişimi toptan bir devrimden ziyade bir değişim hareketidir. Sorunların aşılması artı değerin üretimi ile onun hayali emilişi arasında dengeyi kurmakla sağlanacaktır. Bu yeni değişim ayrıca sermaye dolaşımının yönünü talepden arza değiştirmektedir.

Talep yönlü dünyadan arz yönlü bir dünyaya geçişteki uyarlanmadan kentsel bölgelerin nasıl bir çıkış yolu bulacağı dört farklı senaryo ile yanıtlanabilir ve aslında bunların hiç biri diğerinden tümüyle kopuk olmayan olasılıklardır. Birincisi, emekgücünün mekansal dağılımı aracılığıyla sağlanan yarışmalar, böylece kentsel bölgeler uluslararası emekgücünün dağılımıyla kendilerinin göreli konumlarını geliştirebileceklerdir. İkincisi, tüketimin mekansal dağılımı aracılığıyla yarışma, üçüncüsü denetim ve yönetim fonksiyonları aracılığıyla yarışma; dördüncüsü ise ekonomik gücün yeniden dağılımı aracılığıyla yarışma senaryolarıdır.

Bu çerçevede kapitalizmin önemli bir dinamiği olan kentsel süreçler yine ön plana çıkmaktadır. Kentler arası yarışma ise artık kapitalizmin evrimi için önemli bir bekleyici unsur olmuştur (Harvey, 1996: 185-226).

5.2. KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE YEREL YÖNETİMLER

5.2.1. Küreselleşme Sürecinde Yerel Yönetimler

Küreselleşme süreci yerel yönetimler açısından pek çok sorunu da beraberinde getirmektedir. Bu sürecin, ulus devletleri güçsüzleştirirken, onların denetimlerindeki yerel birimleri de özerkleştirdiği ileri sürülmektedir. Yine bu tür bir bakış açısı, bu birimlerin kendi yerel gizil güçlerini harekete geçirip iş bölümü içinde daha iyi bir yere gelme şansını elde edebileceklerini savunmaktadır. Bununla birlikte yerel güçlerin bu sürece katılımlarının artmasıyla demokratikleşecekleri savunulmaktadır. Yerel sermaye birinci dünya ülkelerinin yönlendirdiği çok uluslu şirketlerle aynı ülkelere aktarılmaktadır. Hareketli olan sermaye kendisi için en çekici yerleri seçerek yatırımlarını oraya yönlendirecek, zarar ettiği -bir başka deyişle, sermaye dolaşımını sağlayamadığı noktada da başka bir yere gitmekte herhangi bir sorun görmeyecektir.

Küreselleşme sürecini bir geçiş dönemi olarak niteleyebiliriz. Böyle bir süreçte kentler toplumsal ve ekonomik çöküntülere uğramaktadır. Ulus devlet büyüme modellerinin egemen olduğu bir dönemden sonra, küreselleşme eğilimlerinin yarattığı yeni uluslararası işbölümü, kentler üzerinde önemli baskılar yaratmaya başlamıştır. Ulus-devlet korumacılığında birbirlerini tamamlayan kentler uluslararası rekabete itilerek birbirleriyle yarışmak zorunda bırakılmışlardır. Yatırımsızlaştırma süreci ile birlikte, daha önce ülke ekonomisinde çok önemli

rol oynayan ve pek çok insanın istihdam edildiği kurumlara yatırımlar durdurulmuş ya da önemli miktarda azaltılmıştır. Özelleştirme ile birlikte bu kurumlar özel sektöre devredilmiş, diğerleri ise kapatılmıştır. Artık devlet politikası haline getirilen özelleştirme ile birlikte bu işletmelerde çalışanların ne olacağı düşünülmeksizin çok sayıda işletme özelleştirilmiştir. Küreselleşme süreci işletmelere salt gelir-gider ölçütü ile bakmayı zorunlu kılarken, kentlerdeki toplumsal yapının bundan nasıl etkileneceği gözardı edilmiştir. Artan işsizlik ve toplumsal yardımların azaltılması çalışan kesimleri doğrudan tüm kenti ise dolaylı olarak etkilemiş, toplumsal sorunlar artma eğilimi göstermiştir.

Kentleşme dinamiklerini belli bir yapıda ifade etmeye çalıştığımızda o kentin, ülkesel ve küresel düzeyde biçimlenen mekansal iş bölümünü göz ardı edemeyiz. Bu mekansal işbölümünde üstlenilen roller farklı dönemlerde değişikliklere uğrayabilir. Bazen bu değişimler çok kökten boyutlara da ulaşabilmektedir. Bu değişimleri anlamada mekansal, ekonomik ve toplumsal katmanlarla biçimlenen ekonomik büyüme stratejileri yanısıra kentin daha önce üstlenmiş olduğu roller de önem kazanır. Daha önceleri uzmanlaştıkları bir alanda stratejik öneme sahip olan kentler bu niteliklerini yeni mekansal işbölümünde yitirmeleri durumunda ekonomik olarak çökmekte, tüm toplumsal yaşam bu etkileşimle felce uğramaktadır. Bu kökten dönüşümlere ilişkin olarak en önemli örnekleri İkinci Dünya Savaşından sonra dünyada yeniden biçimlenen hareket ve değişimlerle görmekteyiz.

İkinci Dünya Savaşı sonrasını izleyen dönemde ekonomik stratejiler ve bu stratejiler çerçevesinde biçimlenen kentler, üstlendikleri yeni rollerle yeni bir geçiş dönemine girmişlerdir. "Keynesci Dönem" olarak adlandırabileceğimiz bu dönemin Türkiye'yi de içermek üzere çevre ülkelerdeki yansıması "İthal İkameci Sanayileşme" dönemidir. Benzerlikleri yanısıra ayrışma noktaları da olan her iki dönem için de ulus devletin çizdiği sınırlar hareket noktasını oluşturmaktadır.Ekonomik stratejilerin belirlenip harekete geçirilmesinde ulus devlet sınırları bir bütün olarak ele alınıp irdelenmiştir. Özel sektör ekonomik stratejilerin odak noktası olsa da, devlet önemli stratejik ekonomik hamlelerde yönlendirici olmuştur. Genelde bu ekonomik hamleleri üretim aşamasında görmekteyiz. Enerji sektörü de her zaman bu stratejik ekonomik hamlelerde önemli yere sahip olmuştur. Merkez ülkelerde toplumsal refah harcamaları her zaman üçüncü dünya ülkelerine göre daha rahat yapılabilmektedir. Bunun nedeni sermaye birikiminin merkez ülkelerde çok daha fazla olmasıdır. Sonuç olarak, bu iki farklı gruptaki ülkelerde, toplumsal refaha ilişkin harcamalar, kentleşme süreçleri, mekansal yapılar ve kentsel sorunlar bağlamında farklı yansımalara neden olmuştur. Tüm bu farklılıklara karşın farklı kentler farklı konularda uzmanlaşmakta ve ulus devletin ekonomik stratejileri çerçevesinde birbirlerini tamamlayabilmektedir. Kentlerin ulus devlet sınırları içinde birbirlerini tamamlayıcı rolü Keynesci ve İthal ikameci dönemin bunalıma girmesi ile yeni bir biçimlenmeye yönelmiştir. Bu yeni biçimlenme, yeni bir kentsel yapılanma anlamına gelmektedir. Keynesci ve İthal ikameci stratejiler

döneminde ulus devlet sınırları içinde tamamlayıcı bir rol üstlenen yerel yönetimler de değişimlere uğramıştır. Duncan ve Goodwin'in de belirttiği üzere yerel yönetimlerin tamamlayıcı rol üstlenmelerinde ikili bir yapıdan söz edilebilir. Bu ikililik; aynı zamanda hem yönetim bütününün bir parçası olma hem de yerel birimin temsilcisi olma anlamında ortaya çıkmaktadır. Keynesci refah devleti 1970'li yıllarla birlikte tıkanmaya başlamıştır. Batı'nın refah devlet modelinde bunun yansıması mali kriz olarak gerçekleşirken, ithal ikameci sanayileşme stratejilerinde döviz sıkıntısıyla kendini göstermiştir.

Bunalımın aşılmasında seçim yeni liberal stratejiler çerçevesinde yapılmıştır. Bu stratejiler bağlamında merkez ülkelerde refah devleti uygulamalarını daraltmak için devlet küçültülmeye çalışılmış ve özel sektörün etki alanı genişletilmiştir. Üçüncü dünya ülkelerindeki ithal ikameci sanayileşme stratejiler ise yerini dışa açık büyüme modellerine terketmiştir. Özel sektörün etki alanlarının genişletilmesi bu ülkelerde de önem kazanmış, özelleştirme vazgeçilmez bir çözüm olarak algılanmaya başlanmıştır. Yeni liberal çözümler sermayenin uluslararası düzeye daha da akışkan hale gelmesi biçiminde yansımıştır. Küreselleşme ulus devlet merkezli büyüme stratejilerinin ötesinde düşünmeyi zorunlu hale getirmiştir. Giderek etki alanı daralan ulus devletler zamanla zayıflamakta ve güçsüzleşmektedir. Küreselleşme sürecinde artık küresel ölçek daha etkin bir rol oynamaktadır. Ulus devlet rolü artık bu yeni stratejilerle birlikte yeniden biçimlenmek zorunda bırakılmıştır. Küreselleşme sürecinde yerel yönetimler için daha iyimser bir yaklaşım sergileyenlere göre, yerel yönetimler ulus devletin küçülmesiyle birlikte özerkleşme hamlelerini daha rahat gerçekleştirebileceklerdir. Bu çerçevede harekete geçen yerel yönetimler kendi geleceklerini kendileri belirleyebilecekler ve bu yönde gizil güçlerini harekete geçireceklerdir. Yerel yönetimlerin bu iyimser bakış bağlamında kendi ekonomik rollerini nasıl tanımlayacakları önemli bir tartışma noktasıdır.

Bu süreçle ilgili daha gerçekçi bir yaklaşım sergileyen ikinci görüşe göre, artık kentleri ulus devlet sınırları çerçevesinde birbirlerini tamamlayan birimler olarak göremeyiz. Bundan böyle birbirlerini tamamlamaktan çok birbirleriyle rekabet etmek zorunda bırakılan kentler sınırlı sermayeyi çekmek için mücadele edeceklerdir. Yatırımcıyı kendine çekebilen yerel yönetimler kentliler için yeni istihdam olanaklarını da sunarken, kendi yerel gizil güçlerini kalkınma bağlamında harekete geçirebileceklerdir. Burada gizil güçten kasıt; coğrafi konum, doğal kaynaklar, sunulan teknik ve toplumsal altyapıyla birebir ilişkilidir. Bu gizil güçler dışında yatırımcıyı çekecek ucuz işgücü, gelişmiş fiziksel ve teknik altyapı ve düşük vergi oranları yerel birim için üstünlükler sağlayan diğer ölçütler olarak öne çıkmaktadır. Ulus devlet sınırları içinde birbirlerini uzmanlaştıkları alanlarla tamamlayan kentler, bundan böyle uluslararası arenada bu uzmanlaştıkları alanla ya da yeni stratatejilerle üstlendikleri yeni uzmanlık alanları çerçevesinde birbirleriyle yarışacaklardır.

Küreselleşme sürecinde, yatırımcıların kenti keşfetmesinden çok, yerel birimin tüm gizil güçleriyle harekete geçmesi büyük önem taşımaktadır. Bu noktada yerel güçler bir araya gelerek yerel sermayeyi, kentin tarihsel çizgisi de gözönünde bulundurularak, nasıl etkin hale getirebileceklerini tartışıp bu konuda uzlaşmaları ve bu çerçevede de yönlendirmeleri gerekmektedir. Yerel yöneticiler, yerel girişimciler ve yerel toplulukları içeren bir güç birliği yerel birimler için artık kaçınılmaz olmaktadır. Küreselleşme süreci ile birlikte "sermaye" kentte söz sahibi olduğu fikrini her etkinliğe yansıtmıştır. Bu hem Keynesci, hem ithal ikameci sanayileşme stratejileri döneminde de böyle olmuştu. Ancak, küreselleşmeci dönemle bu baskınlık pekiştirmiştir. Sermaye kendini üstün konuda hissettiği her yerde etkin hale gelecek, üstünlükler güçsüzlüğe döndüğünde başka mekanlara hareket edecektir. Onun için kentin ve kentlinin toplumsal dinamikleri, onu destekleyecek nitelikte ise önem taşımaktadır. Aksi halde işletmelerin kapatılarak insanların işsiz kalması sermaye hareketliliğinde hiçbir engel oluşturmamaktadır. Devlet korumacılığı bu bağlamda IMF ve Dünya Bankası gibi kurumların da etkisiyle de kırılmış kamu etkinlik alanı zamanla daraltılmıştır. Ülkemizde de bu strateji uygulanmaktadır. Devletin sermaye üzerindeki etkisinden söz etmek artık olanaksızdır. Sermaye tarihinde olmadığı kadar hareketlidir ve salt ulusal düzeyde değil uluslararası düzeyde de, sınır tanımadan devinmektedir.

Kamu kuruluşları zarar ettikleri iddiasıyla değerlerinin çok altında, özelleştirilmektedir. Pek çok sektör kendi kaderlerine terk edilmiştir. İşletmenin küçültülmesi çerçevesinde yatırımsızlaştırma bir eylem aracına dönüşmüştür. İşçi ücretleri düşürülürken, teknolojik yatırımlar ve büyümeye yönelik diğer yatırımlar askıya alınmıştır. İşten çıkartmalar artarken sanayisizleştirme ve yatırımsızlaştırma stratejilerinin en temel uygulama araçlarına dönüşmüşlerdir. Hemen hemen tüm kentleri etkisi altına alan bu tür bir strateji, tek sektörde uzmanlaşan kentlerde özellikle madenci kentlerin de daha dramatik sonuçlara neden olmuştur. Devletin küçültülmesi tüm popülist partilerce savunulur hâle gelmiştir. Bu noktada kentlerin kendi değerlerini ve yerel kimliklerini korumaları vazgeçilmez olmakta ve bu kuramsal çerçevede yerel yönetimlerin ve onları yönlendirip biçimlendiren yerel aktörlerin tutumları da büyük önem taşımaktadır. Sonuçta kendi kaderlerine terk edilen yerel yönetimler tüm yerel güçleri bir araya toplayıp işbirliği yapma gereksinimi duymaktadırlar. Dolayısıyla yerel yöneticileri, yerel girişimcileri ve yerel toplulukları içeren bir güç birliği gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Kısacası bir yerel güç ve işbirliği ağının kurulması zorunluluğu ortaya çıkmaktadır.

5.2.2. Yerel Yönetimler Arası İşbirliği Gereksinimi

İnsanların kendi aralarında iletişim kurması ne kadar doğalsa, yerel yönetimlerin, özellikle de kentlerin yönetiminden sorumlu olan belediyelerin, kendi aralarında ilişkiler kurması, bazı alanlarda ortak hareket etmesi ve işbirliğine gitmesi de o kadar doğaldır. Belediyeler ve yerel yönetimler arasında ortak çalışma ve işbirliğinin temelini atan önemli gerekliliklerden biri, bazı

kentsel ve yerel hizmetlerin gerek ekonomik olarak, gerekse yetki ve sorumluluk olarak birden fazla yerel yönetim, ya da diğer özel veya kamu kurum ve kuruluşları tarafından yerine getirilme zorunluluğundan doğmaktadır. Bunun yanı sıra, özellikle, gelişmekte olan ya da az gelişmiş ülkelerde yerel yönetimlerin kendilerinden beklenen hizmetleri gereği gibi yerine getirememelerinin önemli nedenlerinden birisi de, çağdaş yönetim tekniklerini, hizmet standartlarını, personel politikalarını edinememiş olmaları, daha da önemlisi, kendi başarılı deneyimlerini birbirlerine aktaramamış olmaları, sonuç olarak da, varolan kaynaklarını akılcı kullanamamalarıdır. Bu da yerel yönetimler ve yerel diğer aktörler arasında işbirliğine gidilmesini zorunlu kılmaktadır. Başka bir deyişle belediyeler, varlık nedenleri olan, beldesinde yaşayanların artan hizmet gereksinimlerini, çağdaş bilgi ve deney birikiminden yararlanarak etkin bir biçimde karşılayabilmek için, diğer belediyeler ve yerel yönetimlerle biraraya gelmek, ortak çıkarları için işbirliğine gitmek durumundadırlar.

Yerel yönetimler, değişik yönetim kademelerinde sorumluluk alan yöneticiler için okul görevi görmektedirler. Belediyeler, hemşehrilerinin hak ve çıkarlarını korumak ve çeşitli platformlarda onları temsil etmek için biraraya gelme gereksinimi duyarlar. Belediyeler, ülke kaynaklarının etkin kullanımı ve dengeli bölüşümü için, diğer yönetim kademeleri ile iletişim içinde olmak ve işbirliğine gitmek durumundadır. Belediyeler ve belediye çalışanlarının bilgi ve deneyimlerini en iyi bir biçimde değişebilme ve paylaşabilmeleri kendi birliktelikleri ve biraraya gelmeleri ile olanaklıdır. Bununla birlikte merkezi yönetimde çalışanlarla yerel yönetimlerde çalışanlar arasında iletişimin kurulması da yine birlikler aracılığıyla gerçekleşebilir. Böylece, kamu çalışanları arasında, geniş platformlar oluşarak, kaynakların daha verimli kullanılması ve kamu hizmetlerinin etkin olarak yerine getirilmesi kolaylaşır.

Birliklerin yukarıda belirtilen işlevleri üstlenmelerinde aşağıda belirtilen öneriler (Ünlü, 1993) yol gösterici olacaktır:

- Yerel yönetimler, ortak çıkarlarının savunulması ve geliştirilmesinde, birden çok yerel yönetim birimine ortak bazı hizmetlerin sunulmasında, birlikte hareket etmek gereksinimi duyarlar;
- Diğer yönetim kademeleri, yerel yönetimleri ilgilendiren yasal ve yönetsel düzenlemeler konusunda, yerel yönetim birliklerine danışmak zorunda kalmalıdırlar;
- Birlik oluşturularak işbirliği yapıldığında, birliği oluşturan yerel yönetimlerin de gücü artar; birliklerin gücü, üye yerel yönetimlerin gücüne bağlıdır;
- Birliklerin başta gelen görevlerinden birisi de, yerel demokrasinin gelişmesi ve yaygınlaşması için mücadele vermektir;
- Birlikler çok sayıda üyesinin çıkarlarını dengeli bir biçimde temsil etmelidir. Özellikle de güçlü üyelerinin etkisinde kalmamalıdır;
- Birlikler, zorunlu kalmadıkça, üyelerini yakından ilgilendirmeyen genel politik konularda görüş bildirmekten kaçınmalıdırlar;

- Birlikler, daha iyi yetişmiş, yerel yönetimlerde olduğu gibi, günlük sorunların baskısından etkilenmeden çalışabilen kadrolara sahip olmalıdırlar;
- Birlikler, yeni çıkan yasal düzenlemelerin üyelerince uygulanmasını kolaylaştırmak için, bu alanda yönlendirici çalışma yapmalıdırlar;
- Birlikler, üye aidatları dışında, üyelerine sunduğu hizmetlerin karşılığını almalıdırlar;
- Birlikler, mücadeleyi ilke olarak, kamusal güç ve ayrıcalıklarını kullanarak değil, savundukları davanın güçlü savları ile kazanmalıdırlar;
- Birlik, bir anlamda, bir araya gelme, toplanma demektir. Birlikler iyi planlanmış toplantılar düzenleyerek, bilgi ve deneyimlerin aktarılmasında önemli bir rol üstlenmelidirler.

Çalıştığımız konu ve sorunları çerçevesinde gerekli olan, yerel yönetimler-belediyeler arasında işbirliği alanlarına şu örnekler verilebilir:

- Bilgi ve deneyim alış verişini sağlamak;
- Yerel yönetimlerin çalışma alanlarında eğitim ve araştırma yapmak;
- Kentsel ve bölgesel planlama ve kentsel hizmetlerin ortaklaşa sunulması konularında işbirliğine gitmek;
- Hizmet ortaklıkları kurmak, işletmek;
- Yol, su,kanalizasyon, arıtma tesisi gibi alt yapı hizmetlerinin sağlanmasında işbirliğine gitmek;
- Yerel ekonomik kalkınma doğrultusunda ortak yatırımlar yapmak,

Bu örnekler tek tek ya da birleştirilerek çoğaltılabilir. Burada, esas amaç, tek tek yapıldığında akılcı olmayan, kaynak yitirilmesine yol açan hizmet ve etkinliklerin, birden çok yerel yönetim birimi ve yerel kuruluşlarca, karşılıklı yarar esasına dayanan bir işbirliği içinde yerine getirilmesidir.

5.2.3. Yerel Yönetimler Arası İşbirliği Biçimleri ve Amaçları

Dünyadaki yerel yönetimler arası işbirliği biçimleri incelendiğinde, aşağıdaki bazı örnekleri sıralamak olanaklıdır:

- Belirli bir yöredeki yerel yönetim birimleri yeniden örgütlenerek, birden çok yerel yönetim birimi zorunlu olarak tek bir birime indirilebilir;
- Birden çok yerel yönetim, kendi aralarında ya da diğer kuruluşlarla birlikte, bir kurul ya da komisyon kurabilir;
- İki ya da daha fazla yerel yönetim birimi, aralarında bir sözleşme düzenleyerek, belirli bir hizmet alanında işbirliğine gidebilir; (Bu sözleşme doğrultusunda ya sözleşme tarafları ortak yetki kullanmaktadırlar, ya da taraflardan birisi, bedeli karşılığında diğer taraftan hizmet satın almaktadır.)
- Birden çok belediyeyi ya da kenti kapsayan bazı hizmetleri yerine getirmek üzere, özel amaçlı hizmet kuruluşları ya da ortaklıklar kurulabilir;
- Birden çok belediyeye hizmet götürmek amacı ile ve kanunla, bir idare kurulmuş olabilir;

- Yerel yönetimler-belediyeler, kendi aralarında, gönüllü ya da zorunlu birlikler oluşturabilir;
- Çok sayıda yerel yönetim birimi (köy, belediye, il özel idaresi, büyük şehir belediyesi, belediye ve kent birlikleri) bir araya gelerek, kendi aralarında dernek, vakıf ya da meslek kuruluşu türünde sivil örgütlenmeye gidebildikleri gibi kendi aralarında bir şirket de oluşturabilirler.

Dünyadaki yerel yönetim birliklerine baktığımızda, metropol, bölge, ülke ya da uluslar arası düzeydeki birliklerin çoğu kent ya da belediye birlikleri biçiminde olduğunu görürüz. Bu birlikler, kuruldukları ülkenin yasalarına göre, kamu kuruluşu, dernek, vakıf ya da mesleki kuruluş biçiminde olabilir. Ancak, genellikle yerel yönetimler ya da kent birlikleri olarak adlandırılmaktadır. Dünyadaki değişik ölçeklerde (bölgesel, ulusal, uluslar arası) kurulan belediye ve kent birliklerinin temel amaçları ise genel olarak demokrasiyi geliştirmek; üye yerel yönetimlerin sesi olmak; hak ve çıkarlarını savunmak; yasal ve yönetsel düzenlemelerde yerel yönetimlerin görüşlerini açıklamak; yerel yönetimlerin amaçları doğrultusunda araştırma yapmak; değişik ölçeklerde, planlama, projelendirme, fizibilite çalışmaları yapmak ve yerel yönetimlerin bunlardan yararlanmasını sağlamak; yerel düzeyde halkın yönetime etkin katılımını sağlamak şeklinde sıralanmaktadır.

Türkiye'ye yerel yönetimler arası işbirliği biçimleri, amaçları ve bunların gelişimi açısından baktığımızda, Osmanlı döneminde modern anlamda bir yerel yönetim ve belediyecilik anlayışının sınırlı bir gelişme gösterdiğini görmekteyiz. Cumhuriyet döneminde ise Cumhuriyet yönetiminin özlediği "medeni şehirleri" kuracak ve imar edecek nitelikteki bir belediye modeli getirilmesi amacıyla 1930 tarih ve 1580 sayılı Belediye Kanunu çıkarılmış, ve bu yasada, yerel yönetim birlikleri konusunda, o günün koşullarına göre oldukça ileri sayılabilecek hükümler yer almıştır. Fakat bu yasa ile yeterli yasal dayanak getirilmiş olmasına karşın, ülkenin yönetim yapısına egemen olan aşırı merkeziyetçi ve bürokratik anlayışın sonucu olarak, yerel yönetimler ve birlikleri alanındaki gelişmeler çok sınırlı kalmıştır. Yerel yönetimler, merkezi yönetimin tanıdığı sınırlı yetki ve kaynaklarla, merkezi yönetimin devamı ve demokratik bir yönetim biçimi olmaktan çok, bir hizmet kuruluşu olarak algılanmıştır.

1950'lerde ülkede, bir yandan çok partili demokratik sisteme geçiş, bir yandan da sanayileşme ve tarımda modernleşme sonucu, hızlı bir nüfus artışı ve kentleşme süreci yaşanmaya başlanmış ve bunun sonucu olarak ta kentli nüfus hızla artmıştır. Kentte yaşayanların, kente daha iyi yaşam koşulları için gelenlerin, ulaşım, konut, altyapı gibi istemlerine varolan kent yönetimleri-belediyeler yanıt veremez duruma düşmüşlerdir. Böyle bir durum içinde bulunan yerel yönetimler 1970'li yılların ortalarına kadar kendilerini daha özerk bir yapıya kavuşturacak, yetki ve kaynaklarını arttıracak bir hareketin içinde olamamışlardır.

Planlı ekonomiye geçildiği 1960'lı yıllara kadar Belediye yasasındaki yeterli hukusal düzenlemeye karşın, birlikler konusunda önemli bir gelişme görülmemektedir. Bu döneme kadar sadece valilerin ya da kaymakamların önderliğinde, yol, su, elektrik gibi dar amaçlı olan ve köy, belediye ve il özel idarelerinin kurdukları 34 altyapı birliği bulunmaktadır. Planlı ekonomiye geçtikten sonra 1972 yılına kadar birliklerin sayısında önemli bir artış görülmüştür. Fakat 1972 rakamlarına göre, 12'si özel idare, 21'i belediye, 478'i köy birliği olmak üzere 511 yerel yönetim birliğinin çoğu kırsal alanda, tek amaçlı ve süreli olarak kurulan su, elektrik ve yol gibi altyapı birlikleri biçimindedir (Gönül, 1997).

1970'lere gelindiğinde ise ülke sanayileşmenin ve kentleşmenin etkisiyle yoğun kentsel sorunlarla karşı karşıya kalmış ve bu sorunlara, kent yönetimleri, yerel yönetimler düzeyinde çözüm bulunmasını gündeme getirmiştir. 1973 yerel yönetim seçimlerinde, halk ilk kez uzun süredir merkezi düzeyde iktidarı denetleyen siyasi parti adayları yerine kentsel sorunları çözeceğine inandığı partinin adaylarına oyunu vermiştir. Türk toplumundaki bu yeni oluşum "Yeni Belediyecilik Anlayışı"nı da gündeme getirmiştir. Yeni Belediyecilik Anlayışı kendini şu biçimde tanımlamaktadır:

*"*Halkın kendi kendini yönettiği, bütün düzeylerde kararların alınmasına, yürütülmesine ve denetlenmesine katıldığı, geniş halk yığınlarının çıkarlarına öncelik tanıyan, Demokratik Belediye, kamu mal ve hizmetlerini doğrudan üreten, kentlerde oluşan tekelci ve kurumsal rantları kıran ve bunları topluma aktaran, kentsel tüketimin aracısız, ucuz ve sağlıklı yapılabilmesini sağlayan ve kaynak yaratabilme olanaklarını genişleten, üretici, Tüketiciyi koruyucu ve kaynak yaratıcı belediye. Belediyelerarası işbirliğini geliştiren, ortaklaşa çözüm arama ve dayanışmadan yana, belediyecilik hareketini genel ülke sorunlarından ve geniş halk yığınlarının hareketinden soyutlamayan, birlikçi ve bütüncü belediye (Marmara ve Boğazları Belediyeler Birliği, 1977: 14).*"*

Temelini "Birlikçi" belediyecilik anlayışının oluşturduğu yeni belediyecilik anlayışını yaşama geçirmede temel yaklaşım, şöyle özetlenebilir: *"*Amaçları arasında, belediyelerin kendi güç ve imkanlarını aşan, iktisadi, teknik, kültürel, toplumsal, eğitim ve bilgi alışverişi, çevrenin korunması, tüketicinin korunması, bölgesel planlama ve programlama, ortak alım, uluslararası ilişkiler kurmak gibi işler bulunan, çok amaçlı ve kapsamlı belediye birlikleri modeli (Marmara ve Boğazları Belediyeler Birliği, 1977: 14)."

Bu anlayışın ilk örneğini, 1973'de kuruluş çalışmaları başlatılan ve 1975'de kurulan Marmara ve Boğazları Belediyeler Birliği oluşturmaktadır. Bu birliğin çalışmaları ve önerileri doğrultusunda, 4. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, belediyeler arası işbirliğinin ve belediye birliklerinin kuruluşunun teşvik edilmesi plan tedbiri olarak yer almıştır: *"*Belediyelerin tek tek çözemedikleri hizmet sorunlarını birleşerek çözebilmeleri, üretici ve tüketiciyi

koruyabilmeleri, üretken ve kaynak yaratıcı niteliği kavuşabilmeleri amacı ile aralarında "Birlik" kurmaları özendirilecektir.

1978'de Türkiye'de ilk kez Yerel Yönetim Bakanlığı'nın kurulmasıyla belediyleer arası işbirliği gelişmiş ve bölgesel ölçekte çok sayıda belediye birlikleri kurulmuştur. Bu dönemde belediye birlikleri sayısındaki artışla 1980 yılı başında Türkiye ölçeğinde, belediylere arası işbirliği ve bilgi alışverişini sağlamak, belediyelerin ortak sorunlarına çözüm bulmak amacı ile bir üst birlik olan "Türkiye Belediyeler Birliği" kuruluş genel kurulu yapılmış, fakat 12 Eylül'de demokrasinin kesintiye uğraması nedeni ile bu birlik faaliyete geçememiştir. Türkiye Belediyeler Birliği'nin kuruluş amacı, birliğin ana tüzüğünde şu biçimde belirlenmiştir: "Belediyeler arası işbirliği, dayanışma, bilgi ve deney aktarımını sağlamak; belediyelerin yasal ve kurumsal yapılarını geliştirmek; eğitim ve araştırma yapmak, üyelere teknik yardımda bulunmak; ulusal ve uluslararası kuruluşlarla amaçları doğrultusunda ilişki ve işbirliği kurmak ve kuruluşlara katılmaktır."

Böylesi bir birliğin kuruluş çalışmalarının yarıda kalması ve yeniden böylesi bir girişime gidilmemesi, belediyelerin ülke çapında hak ve çıkarlarının korunması, çeşitli düzeylerde temsil edilmeleri ve seslerini duyurmaları, yerel yönetimlerin ve yerel demokrasinin güçlendirilmesi için gerekli çabaların gösterilmesi konularında önemli bir boşluk doğurmuştur.

Ülke ölçeğinde örgütlenecek böylesi bir Belediyeler Birliği'nin amaçları arasında yere alabilecek konular şu biçimde sıralanabilir (Ünlü, 1993):

- Belediyelerin hak ve çıkarlarını korumak, belediyelerin sesi olmak;
- Demokrasinin güçlenmesi ve yerel düzeyde yaygınlaşması için çaba göstermek;
- Yerel yönetimler, belediyecilik ve şehircilik alanlarında eğitim yapmak, ülke çapında hizmet verecek bir eğitim merkezi kurmak;
- Üye belediyelere, belediyeciliğin çeşitli alanlarında danışmanlık hizmeti sunmak;
- Belediyecilik alanında bilgi birikimini sağlamak ve üyelere aktarmak;
- Belediyecilik alanında kamuoyu oluşturmak;
- Belediyecilik alanında rehber olacak yayın faaliyetlerinde bulunmak;
- Belediyeleri ilgilendiren hukuki ve idari düzenlemelerde görüş bildirmek, çalışmalara etkin olarak katılmak;
- Yerel yönetimlerle ilgili, yerel yönetimleri güçlendirici araştırma ve geliştirme çalışmaları yapmak;
- Üye belediyeler için sürekli bir "forum" olmak;
- Üye belediyelere teknik yardımda bulunmak;
- Amaçları doğrultusunda, diğer belediye ve kent birlikleri ile uluslararası düzeyde işbirliğine girmek;

Türkiye'deki yerel yönetimler arası işbirliği biçimleri ve amaçlarının çerçevesinin çizilebilmesi için Türkiye'deki yerel yönetim birliklerinin anayasal ve yasal dayanağını da incelemek gerekmektedir.

Halen yürürlükte olan Belediye Kanunu, Mahalli İdare Birlikleri'ne 7. fasıl'ı ayırmış, 133.maddesinden 148.maddesine kadar birliklere ilişkin temel kurallar koymuştur. Bu kanun, yerel yönetimlerin kendi aralarında, görevlerinin bir ya da birkaçını 'ortak tesisat ve idare' ile yerine getirmek üzere birlik kurabilecekleri, kurulacak birliklerin kamu tüzel kişiliğine sahip olduğu, birliğe katılmanın isteğe bağlı olduğunu belirtmiştir. Belediyelerinkine benzer biçimde düzenlenen birliklerin organları Birlik Meclisi, Birlik Encümeni ve Birlik Başkanı'ndan oluşmaktadır. Birlik Meclisi, birliğe katılan yerel yönetimlerin meclislerinden seçilen en az ikişer üyeden oluşurken, Birlik Başkanı, Başkan Vekili, Birlik Encümen üyeleri, bu birliğin meclisi tarafından kendi üyeleri arasından seçilir. Yine Belediye Kanunu'na göre, her birliğin bir Ana Tüzüğü'nın olacağını, yasa ile getirilen temel kurallar çerçevesinde, birliğe ilişkin ayrıntılı düzenlemelerin tüzükle yerine getirileceğini belirtmiştir. Yine bu yasaya göre belediyeler, il özel idareleri ve köyler arasında ya da bunların birbirleri arasında karma olarak, yerel yönetim birlikleri kurulabilmektedir.

Anayasa'ya baktığımızda, yerel yönetimlerin, belirli kamu hizmetlerinin görülmesi amacı ile, kendi aralarında birlik kurabilecekleri anayasa hükmü halinde yer almaktadır. Fakat 1982 Anayasası birliklerin kurulmasını Bakanlar Kurulu'nun iznine bağlamış, ve dolayısıyla bu konuda merkezi yönetime yeni bir vesayet yetkisi getirmiştir.

Bunların yanı sıra Avrupa Konseyi'nce kabul edilen ve imzaya açılan "Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı"na bir uluslararası antlaşma olarak Türkiye'de imza atmıştır. "Yerel Yönetimlerin Birlik Kurma ve Birliklere Katılma Hakkı" nı düzenleyen bu Özerklik Şartı'nın 10.maddesi şu biçimdedir:

"1. Yerel yönetimler yetkilerini kullanırken, ortak ilgi alanlarındaki görevlerini yerine getirebilmek amacıyla, başka yerel yönetimlerle işbirliği yapabilecekler ve kanunlar çerçevesinde birlikler kurabileceklerdir.

2. Her devlet, yerel yönetimlerin ortak çıkarlarının korunması ve geliştirilmesi için, birliklere üye olma ve uluslararası yerel yönetim birliklerine katılma hakkını tanıyacaktır.

3. Yerel yönetimler, kanunla öngörülen şartlar dahilinde, başka devletlerin yerel yönetimler ile işbirliği yapma hakkına sahiptirler."

5.3. ZONGULDAK KENTİNDE KENTSEL EKONOMİK GELİŞMENİN AKTÖRLERİ

5.3.1. Zonguldak'ta Ekonomik Sorunlar Üzerine Genel Bakış

Çalışma konumuz olan Zonguldak'a odaklandığımızda ilin, bütün dünyada yaşanan küreselleşme sürecinden etkilendiğini ve bu sürecin ülkemize yansıttığı politika ve stratejilerle yıpranmakta olduğunu görmekteyiz. Yıllar boyunca madencilik sektörüne bağlı olarak biçimlenen ve yaşayan bu kent, kömürün bölgedeki esas ve tek yönlendiricisi olan TTK'nın küçültülmesiyle kan kaybetmektedir. TTK'nın küçültülmesi çerçevesinde son 15 yılda 40.000'e yakın işçi işten çıkartılmış ve kömür sektörüne bağlı olan kent ekonomik olarak büyük zarar görmüştür.

Kenti tanımak için, çalışma alanımızla ilgili olarak alanda yaptığımız anketleri değerlendirmek yararlı olacaktır. Zonguldak'taki ekonomik sorunları tanımlayarak kentsel politika önerileri geliştirme çerçevesinde bölgede yaptığımız anketler neticesinde irdeleyeceğimiz bazı veriler aşağıdaki gibi biçimlenmektedir.

Tablo 5.1 Çalışma Durumu

Çalışma Durumu	Kişi	Yüzde (%)
Ücretli-maaşlı	145	44,5
Emekli	110	33,7
İşsiz	23	7,1
Kendi işi-küçük esnaf	35	10,7
Kendi işi-enformal	11	3,4
İşveren	2	0,6
Toplam	**326**	**100**

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Tablo 5.1'deki verilerden de anlaşılacağı üzere Zonguldak'ta çalışanların %44,5'i ücretli-maaşlı olarak istihdam edilirken, emekliler %33,5'lik bir pay almıştır. Bu oranları kendi işiyle uğraşan küçük esnaflar %10,7'lik bir oranla izlemektedir. Yapılan anketler %7,1'lik bir oranda kentte işsizlik olduğunu göstermektedir.

Tablo 5.1'deki veriler dahilinde, Tablo 5.2'de ücretli-maaşlı olarak çalışanların kamu ve özel sektörler arasındaki dağılımını incelediğimizde kentte %44,5 gibi büyük bir orana sahip olan bu kesimin %85,5'inin kamu sektöründe kendine iş bulduğunu görürken yalnız %14,5'inin özel sektörde çalıştığını görmekteyiz.

Tablo 5.2 Kamu-Özel Dağılımı

Kamu-Özel Dağılımı	Kişi	Yüzde (%)
Kamu	124	85,5
Özel	21	14,5
Toplam	**145**	**100,0**

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Yine bu veriler Tablo 5.3'teki sektörel değerlerle ilgili verilerle birlikte değerlendirildiğinde istihdamın %12'sinin kent için yıllar boyunca önem taşıyan maden sektöründe çalışırken hizmet sektöründe çalışanlar %53'lük oranla en büyük paya sahip olmuşlardır. Sanayi sektörünün oranı ise %30'dur. Eğitim sektörü %2'lik bir pay alırken, inşaat, imalat ve sağlık %1'lik orana sahiptir.

Tablo 5.3 İş Kolu Sektörel Dağılımı

İş Kolu Sektörel Dağılım	Kişi	Yüzde (%)
Sanayi	44	30,3
Hizmet	77	53,1
İnşaat	2	1,4
İmalat	1	0,7
Maden	17	11,7
Sağlık	1	0,7
Eğitim	3	2,1
Toplam	**145**	**100**

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Tablo 5.4'de çalışanların %41'inin memur, %59'unun ise işçi olduğunu göstermektedir. Tüm bu tablolar bağlamında görülmektedir ki, Zonguldak'ta maden sektörü hala büyük önem taşımaktadır. Daha da önemlisi kent genelinde istihdamın %85,5'inin kamu eliyle sağlanması kentin hala devletleştirme politikalarının devamı olarak tek sektörlülüğe, stratejik bir öneme de sahip madencilik sektörüne ve onun kentteki önemli kurumu TTK'ya bağımlı hale gelmesine yol açmıştır. Yıllarca büyük öneme sahip madencilik zamanla hem yatırımsızlaştırma politikaları ile hem de kendi iç organizasyonundaki bozukluklarla zarar etmeye mahkum edilmiştir.

Özelleştirme politikaları ve fabrika kapatmaları ile etkisini ülkemizde de göstermeye başlayan dünyadaki akımlar pek çok insanın Zonguldak'ta da işsiz kalmasına yol açmıştır. Son yıllarda özelleştirme bir çok politikacı tarafından kurtuluş olarak görülmekte, ancak bu sürecin sosyal maliyetleri tarafından göz ardı edilmektedir. Sonuçta özelleştirmeyle kurumlar mali açıdan kâr edebilirler,

ancak sosyal yaşam ve onu biçimlendiren bireylerin uğrayacağı zararların parasal olarak ifadesi olanaklı değildir.

Tablo 5.4 Ücretli-Maaşlı İş Dağılımları

Ücretli-Maaşlı İş Dağılımları	Kişi	Yüzde (%)
Memur	60	41,4
Niteliksiz işçi	35	24,1
Nitelikli işçi	48	33,1
Yurtdışında işçi	1	0,7
Küçük esnaf	1	0,7
Toplam	**145**	**100,0**

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Yatırımsızlaştırma nedeniyle hem zarar eden hem de kentli yönünden çekiciliğni yitiren maden sektörü yerine yeni sektörlerin desteklenerek harekete geçirilmesi gerekmektedir. Yıllar boyunca devlet eliyle ekonominin maden sektörü aracılığıyla en iyi biçimde hissedildiği kentte maden sektöründe istihdam etmiş insanlara, çocuklarının madenci olmasını isteyip istemedikleri sorusuna verdikleri yanıt %95 gibi büyük bir oranla istemedikleri yönünde olmuştur. Fakat maden sektöründe çalışan bu insanların yaklaşık %71'i bu işi bir aile mesleği olarak yapmaktadır. Daha doğru bir deyişle %66'sının babası da maden sektöründe çalışırken %5'inin kardeşi de maden sektöründe çalışmaktadır.

Tablo 5.5 Ailede Madenci Var mı?

Ailede Madenci Var mı?	Kişi	Yüzde (%)
Babası	14	66,7
Kardeşi	1	4,8
Hayır	6	28,6
Toplam	**21**	**100,0**

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Tablo 5.6 Çocuklarınızın Madenci Olmasını İster misiniz?

Çocuklarınızın Madenci Olmasını İster misiniz?	Kişi	Yüzde (%)
Evet	1	4,8
Hayır	20	95,2
Toplam	**21**	**100,0**

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Maden sektöründe çalışanlar çoğunlukla çevre ve sağlık koşullarının kötülüğünden şikayet etmektedir. Yine %19'luk bir oranla ücretlerin yetersizliği ve %14'lük oranla sosyal hakların yetersizliği en fazla dile getirilen sorunlar arasındadır.

Tablo 5.7 Maden İşçisi Olarak Sorunlarınız

Maden İşçisi Olarak Sorunlarınız	**Kişi**	**Yüzde (%)**
Ücretlerin yeterli olmaması	4	19,0
Sağlık koşullarının kötülüğü	14	66,7
Sosyal haklarin yetersizliği	3	14,3
Toplam	**21**	**100,0**

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Maden sektöründeki anketlerle elde ettiğimiz bu genel verilere baktığımızda kent için maden sektörünün hala ne derece önemli olduğu görülmektedir. Kamu eliyle işletilen TTK kentli için yıllar boyunca iş açısından tek çıkış noktası olarak görülürken bugün gelinen noktada işten çıkarmalarla insanlar işsiz kalmakta ve tek sektörlülük nedeniyle yeni iş alanlarına gereksinim duyulmaktadır. Teksektörlülük yatırımsızlaştırma ile birlikte insanları gelecek için umutsuzluğa itmektedir.

Tablo 5.8 On Yıl Öncesine Göre Ekonomik Durum

On Yıl Öncesine Göre Ekonomik Durum	**Kişi**	**Yüzde (%)**
Daha iyi	51	24,8
Daha kötü	121	58,7
Değişmedi	34	16,5
Toplam	**206**	**100,0**

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Tablo 5.9 Geleceğe Yönelik Ekonomik Beklentiler

Geleceğe Yönelik Ekonomik Beklenti	**Kişi**	**Yüzde (%)**
Daha iyi	42	20,4
Daha kötü	86	41,7
Değişmez	78	37,9
Toplam	**206**	**100,0**

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Ankette Zonguldaklılara 10 yıl öncesine göre ekonomik durumları sorulduğunda %58,7'si daha kötü olduğunu söylerken yine %42'si gelecekte daha kötü olacağını dile getirmektedir. Ekonomik durumun değişmeyeceğini söyleyenlerin oranı ise %38,5'tur.

Tablo 5.10 Tasarruflardan Düzenli Gelir Sağlama

Tasarruflardan Düzenli Gelir Sağlama	Kişi	Yüzde (%)
Evet	17	32,1
Hayır	36	67,9
Toplam	**53**	**100,0**

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Zonguldak'ta anket yapılan alanlarda nüfusun yaklaşık %68'ı tasarruf yapamadığını söylemektedir. Yine bu veri insanların kent ölçeğini etkileyen ekonomik sorunlardan ne kadar önemli derecede etkilendiğini görmek açısından önem taşımaktadır.

Tablo 5.11 Kadının Çalışması

Kadının Çalışması	Kişi	Yüzde (%)
Evet	97	29,8
Hayır	229	70,2
Toplam	**326**	**100,0**

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

İstihdamdaki kadın oranlarına bakıldığında ise hala kadınların %70'inin istihdam edilmediğini görmekteyiz. İstihdam edilen kadınlar daha önce incelediğimiz genel oranlarda da görüldüğü gibi kamu sektöründe %68 gibi büyük bir oranla istihdam edilmektedir.

Tablo 5.12 Kadın İş Kollarının Dağılımı

Kadın İş Kollarının Dağılımı	Kişi	Yüzde (%)
Kamu sektörü	66	67,6
Özel sektör	25	27,0
Ev içi enformel sektör	3	2,7
Ev dışı enformel sektör	3	2,7
Toplam	**97**	**100,0**

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Zonguldak'taki en önemli üretim sektörü olan maden sektörüne bağımlılık ve daha sonra bu sektördeki çöküşle gelen ekonomik bunalım, yeni sektörlerin güçlendirilmesi gerekliliğini ön plana çıkarmaktadır. Çünkü ilde yeni istihdam

olanaklarına gereksinim duyulmaktadır. Bu doğrultuda DPT tarafından ihale sonucu hazırlanan Zonguldak-Bartın-Karabük Bölgesel Gelişme Projesi kapsamında ekonominin yeniden yapılandırılması amacıyla İl Özel İdaresi ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarıyla özel sektör ortaklığında bir şirket kurma çalışması başlatılmıştır. Çalışmaların bir diğer aşaması da bütün şirketleri içine alabilecek bir holding ana sözleşmesi hazırlamaktır. Bu çalışmalar çerçevesinde Zonguldak ilindeki mülki idare amiri olarak valiliğin payı oldukça büyüktür. Valilik, türlü hukuki zorluklara karşın yerel sermayeyi tek elde toplayarak işleten ve yatırımlar yapan bir kurumu yani Zonguldak Gelişim A.Ş.'ni işler hale getirmiştir.

5.3.2. Etkin İktidar Yapıları ve Yerel İktidar Yapısı

Zonguldak'taki ekonomik sorunlar üzerine anket verilerini kullanarak yapmış olduğumuz saptamalar çerçevesinde ekonomik kalkınmaya yönelik kentsel politika önerileri yapabilmek için kentteki etkin iktidar yapılarının tanımlanması gerekmektedir. Bu çerçevede etkin iktidar yapılarını incelerken, öncelikli olarak yönetim birimleri ve kademeleri arasındaki çeşitli ve yatay ya da dikey nitelikli etkileşim ilişkilerini, kısaca yönetimler arası ilişkileri göz önünde bulundurmak gerekir. Burada dikkat edilecek nokta etkin iktidar yapılarının sadece yönetim birimlerinden oluşan ve kent üzerindeki etkisini yansıtan bir yapı değildir. Aksine bu yönetim birimleriyle birlikte yerelden ulusala ve hatta küresele kadar uzayan etkiler ve ilişkiler zinciridir.

Zonguldak Gelişim A.Ş.'nin Zonguldak'ın ekonomik kalkınmasındaki payı yadsınamaz. Bu noktada yerel aktörlerin etkinlik alanları ve bu aktörler arasındaki ilişkiler büyük önem taşımaktadır. Türkiye'deki yönetsel yapıdan da kaynaklanmak üzere mülki idare amiri ve merkezi hükümetin temsilcisi olarak vali diğer yerel aktörler üzerinde daha etkin görülmektedir. Bu çerçevede valilik, belediyeler ve diğer yerel aktörlerin daha iyi tanımlanarak rollerinin belirlenmesi gerekmektedir. Burada üzerinde durulması gereken nokta bu aktörler arasındaki örüntünün ne düzeyde ve hangi biçimlerde gerçekleştiği konusudur. Örnek vermek gerekirse, en azından böyle bir şirketin kuruluşunda belediyeler valilik karşısında hukuki gereklilikler dışında ne kadar söz hakkına sahip oldukları gerçeğidir. Diğer bir deyişle, Zonguldak örneğinde valilik, merkezi hükümetin temsilciliği rolünün yanı sıra kent dinamiklerini ekonomik kalkınmaya yönlendirecek biçimde hareket geçirmeye çalışmaktadır. Türkiye'deki idari yapı düşünüldüğünde bu örneğin istisnai bir durumu sergilediği ortaya çıkmaktadır.

Etkin iktidar yapıları çerçevesinde irdelenen yönetimler arası ilişkiler, kişilerin ve kurumların değişik biçimlerde sürece karışmasını gerektirir. Burada bir kentte kurumların sadece kendi varlıklarından kaynaklanan etkinlik alanlarından değil aynı zamanda bu kurumlarda yer alan kişiler ya da yer almayan dış aktörlerin çabalarını da göz önünde bulundurmak gerekir. Örneğin Zonguldak kenti için TTK bir kurum olarak yıllar boyunca hem ulusal ölçekte hem yerel

ölçekte etkin bir yapıdır. Ayrıca merkezi hükümetin mülki idare amiri valilik ise son yıllarda kentteki ekonomik sıkıntıyı aşma yolunda önemli bir aktör olmuştur. Valiliğin, ekonomik kalkınmayı sağlamak için Zonguldak'ta oynadığı rol kentli açısından yerel bir etkinlik alanının ifade ederken, ulus devlet bağlamında merkezi hükümetle olan ilişkisini ise ulusal bir rol olarak niteleyebilmekteyiz.

Yönetimler arası ilişkilerle biçimlenen etkin iktidar yapıları birden çok yönetim kademesi ya da kuruluş arasında eşgüdüm ve işbirliği sağlamakla görevli bir kamusal örgüt olabileceği gibi, çeşitli kuruluşların ortak sorumluluğu altında bir programın uygulanması biçiminde de gerçekleşebilir. Zonguldak'ta valiliği kuruluşlar arasındaki eşgüdümü ve işbirliği sağlayan kamusal örgüt olarak algılayabileciğimiz gibi, Zonguldak Gelişim A.Ş.'yi çeşitli kuruluşların ortak sorumluluğu altında bir programın uygulanması biçimi olarak kabul edebiliriz. Ülkeden ülkeye değişiklik gösteren yönetimler arası ilişkiler ve bu ilişkiler doğrultusundaki etkin iktidar yapıları, işlevsel olduğu yönetim kademelerine ya da taraflarına göre de değişik özellikler gösterecektir. Örneğin değişik ülkelerde yönetimler arası ilişkiler ne kadar iyi düzenlenmiş olursa olsun, sonuçta bu ilişkilerin insanlar arasındaki ilişkilerle yürütülüyor olması, bu alanda bir örgütsüzlüğü de beraberinde getirmektedir. İlişkilerde insan boyutu her zaman ağırlıklıdır ve bireysel tutum ve davranışlar, ilişkileri etkiler. Bu yüzden yönetimler arası ilişkiler, önceden sistemleştirilmeye çalışılsa da, özünde bir sistemsizlik ve örgütsüzlük vardır.

Bunun yanı sıra, yönetimler arası ilişkilerde, ilgililer arasındaki ilişkiler bir defalık ve rastlantısal ilişkiler değildir. Bu ilişkiler durağan bir biçimde olmasa da, çok çeşitli yasal ve yönetsel düzenlemelerle belirlenmiş ve belirli usullere bağlanmıştır ve bu yasal ve yönetsel düzenlemelerle belirlenmiş yönetimler arası ilişkiler etkin iktidar yapılarını da biçimlendirmektedir. Yönetimler arası ilişkilere katılanların varlık nedeni, gayri resmi, kişisel, pratik düzenlemeleri resmi, kurumsal çerçevelere oturtmak ve ilişkilerden beklenen sonuca ulaşmaktır. Yönetimler arası ilişkilerin bu özelliği, değişik yönetim kademelerindeki seçilmiş ya da atanmış görevlilerin, kendi politika, program ve hedeflerine ulaşmak için, birlikte ve düzenli bir biçimde hareket etmeleri anlamına gelir. Asıl amaç, bir hizmetin sunulmasında ya da bir hedefe ulaşılmasında, diğer yönetim birimlerinin ya da kademelerinin kaynaklarından, bilgi ve deneylerinden yararlanmak olmalıdır. Yine burda şunu belirtebiliriz ki Zonguldak A.Ş. bu amaca yönelik olarak kurulmuş bir yerel kuruluş olarak etkin iktidar yapısı içerisinde yerini almaktadır.

Bunun yanı sıra, yönetimler arası ilişkileri kurumsallaştırma, yasal ve resmi hale getirme konusundaki çabalara rağmen, işin doğası gereği, ilişkilerde gayri resmilik önemli bir özelliktir. Her bir araya gelme, çok sayıda değişik görüşün bir araya gelmesi demektir. Bu ise, katılanları büyük ölçüde memnun edecek bir uzlaşma sağlanması anlamına gelir. Bu tür bir ilişkide, katılanların, önceden belirlenmiş katı bir yasal zorunluluğa uyması işin doğasına aykırıdır. Bir

ülkede, bölgede ya da metropoldeki değişik yönetim kademelerindeki seçilmiş ya da atanmış temsilcilerin çeşitliliği ve sayısı, yönetimler arasındaki ilişkilerin büyüklüğü ve çeşitliliği ve bu doğrultuda ortaya çıkacak olan etkin iktidar yapıları konusunda da fikir verebilir. Bu büyüklük ve çeşitlilik de resmi olmayan ilişkileri kaçınılmaz kılar. Ayrıca burada şunu da belirtmekte fayda vardır ki, kamu kuruluşları dışında, yönetimler arası ilişkilere doğrudan ya da dolaylı olarak katılan dernek, şirket ve vakıf gibi binlerce özel kuruluş yer almaktadır. Bu kuruluşlar aynı zamanda halkın iktidar yapıları üzerindeki etkisini gösteren temsilcilerdir.

Bu doğrultuda, ilk aşamada anketlerden elde edilen bilgilere göre Zonguldak'daki sendika üyeliklerini değerlendirdiğimizde istihdam edilenlerin %31'nin işyerinde sendikanın olmadığını görmekteyiz. Sendikaların var olduğu geri kalan %69'luk kısmın sadece %14'ü sendikalara üye değildir. %86'lık kısım sendikalara üye fakat aktif olarak sendika faaliyetlerinde ve yönetiminde yer almamaktadır. Sendikaya üye olmayan %14'lük kısım üye olmama nedenlerini özellikle yeterli bilgi düzeyinin olmadığı ve sendikaya güvensizlik şeklinde açıklamaktadırlar. Bütün bu veriler bize sendikaların köklü bir biçimde var olduğunu göstermektedir.

Tablo 5.13 İşyerlerindeki Sendika Durumu

İşyerlerindeki Sendika Durumu	**Kişi**	**Yüzde (%)**
Sendika yok	45	31,0
Var ama ismi yok	17	11,7
Türk-İş	34	23,4
Kamu-Sen	8	5,5
KESK	3	2,1
Haber-İş	3	2,1
Eğitim-İş	5	3,4
Maden-Sen	30	20,7
Toplam	**145**	**100,0**

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Tablo 5.14 Sendikaya Üyelik Durumları

Sendikaya Üyelik Durumları	**Kişi**	**Yüzde (%)**
Üye değil	14	14,0
1-2 yıllık üye	5	5,0
2 yıldan daha fazla üye	80	80,0
Üyelik süresi bilinmiyor	1	1,0
Toplam	**100**	**100,0**

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Tablo 5.15 Sendikaya Üye Olmama Nedeni

Sendikaya Üye Olmama Nedeni	Kişi	Yüzde (%)
Memur + çekincede + istemiyor	3	21,4
Sendikaya güvensizlik	4	28,6
Yeterli bilgi düzeyi yok	6	42,9
Taşeron emrinde çalısıyor	1	7,1
Toplam	**14**	**100,0**

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Tablo 5.16 Sendika Üyeliklerinin Nitelikleri

Sendika Üyeliklerinin Nitelikleri	Kişi	Yüzde (%)
Sendika var ama üye değil	19	19,0
Sadece üye	57	57,0
Toplantılara katılıyor	13	13,0
Aktif üye	7	7,0
Yönetimde	4	4,0
Toplam	**100**	**100,0**

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Bunun yanı sıra, sendikaların köklü bir yapıya sahip olmasının tersine kentte meslek kuruluşları ve derneklerin etkinlikleri daha kısıtlıdır. İstihdam edilenlerin %31'i işyerlerinde sendika olmadığını vurgularken, işyerlerinde meslek kuruluşu veya dernek bulunmadığını söyleyenlerin oranı %51,7'ye yükselmektedir. Sendikalardaki duruma benzer olarak halkın meslek kuruluşları ve derneklere katılımı, desteği ve yönetimlerinde yer alması oldukça azdır. Bu çerçevede meslek kuruluşlarına ve derneklere üye olma oranı oldukça düşüktür. Yani işyerlerinde meslek kuruluşu veya dernek olanların sadece %40'ı bu meslek kuruluşu veya derneklere üye iken, %60'ı üye değildir. Üye olanların ise %78,6'sı sadece üye statüsündedir, bu meslek kuruluşu veya derneklerin etkinliklerinde ya da veya yönetiminde yer almamaktadırlar. Meslek kuruluşlarına ve derneklere katılımın bu kadar az olması bize sendikalarda olduğu gibi halkın meslek kuruluşları ve dernekler aracılığıyla iktidar yapıları arasında fazla etkin olmadığını göstermektedir.

Tablo 5.17 İşyerlerindeki Meslek Kuruluşları ve Dernekler

İşyerlerindeki Meslek Kuruluşları ve Dernekler	**Kişi**	**Yüzde (%)**
Meslek kur./der. yok	75	51,7
Var ama isim belirtilmemiş	39	26,9
Amele Birliği	11	7,6
Tabipler Odası	2	1,4
SSK Yardımlaşma Derneği	4	2,8
Maden Müh. ve Maden Koop.	9	6,2
Diğer	5	3,4
Toplam	**145**	**100,0**

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Tablo 5.18 Var Olan Meslek Kuruluşları ve Derneklere Üyelik Durumu

Var Olan Meslek Kuruluşları ve Derneklere Üyelik Durumu	**Kişi**	**Yüzde (%)**
Üye	28	40,0
Üye değil	42	60,0
Toplam	**70**	**100,0**

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Tablo 5.19 Meslek Kuruluşları ve Derneklere Üyeliklerin Nitelikleri

Meslek Kuruluşları ve Derneklere Üyeliklerin Nitelikleri	**Kişi**	**Yüzde (%)**
Sadece üye	22	78,6
Toplantılara katılıyor	1	3,6
Aktif üye	2	7,1
Yönetimde görev alıyor	3	10,7
Toplam	**28**	**100,0**

Kaynak: Zonguldak Alan Çalışması

Halkın yönetimde ve iktidar yapısı içinde yer almasının az olarak değerlendirilebilecek ölçüde olması çerçevesinde, yönetimler arası ilişkiler ve bunların biçimlendirdiği iktidar yapıları, her ne kadar yönetsel, teknik, bürokratik ilişkiler ağı görünümü verse de, sonuçta, yetkilerin ve kaynakların bölüşümü anlamına gelmekte dolayısıyla bu ilişkilerin ve yapıların yönetsel özelliği yanı sıra siyasal yönleri de bulunmaktadır. Yani yönetimler arası ilişkiler bir yönü ile de politika denen uğraş alanının kendisidir.

Bununla bağlantılı olarak yönetimler arası ilişkilerin özünü, mali ilişkilerin oluşturduğu söylenebilir. Kim ne miktarda kaynağı, hangi yöntemlerle, hangi kesimden yaratacaktır? Kim, hangi sonuçlara yönelik olarak, kimin yararına, ne kadar harcama yapacaktır? Dolayısıyla, etkin iktidar yapılarıyla, yönetimler arası ilişkilerin dayandığı mali temel arasında sıkı bir bağ bulunmaktadır. Bunun sonucu olarak da – politik , ekonomik ve yönetsel açılardan – mali konu, yönetimler arası ilişkiler konusunda geliştirilecek politikaların merkezini oluşturacak ve dolaylı olarak da iktidar yapılarını belirleyecektir.

Türkiye'de merkezi yönetim ile yerel iktidarlar arasında, birbirini bazen tamamlayan, bazen de birbirleriyle çatışan iki temel ilişki vardır. Birincisi; Anayasadan ve yasal düzenlemelerden gelen, resmi görev ve yetkileri gösteren, resmi ilişkilerdir. Bu ilişkilere göre, daha üst yönetim birimleri diğerlerini kurarlar, onlara yetki ve kaynak verirler ya da tersini yaparlar; verdikleri yetkiyi geri alırlar. Diğer tür ilişkiler ise, yönetimler arasındaki ortak çalışma, ortak karar oluşturma, karşılıklı görüşmelerde bulunma, toplantı yapma gibi, kişilere bağlı boyutları ağırlıklı olan ilişkilerdir. Fakat her iki tür ilişkide de etkin olan faktörler, belirli bir yetki ve kaynağın kullanılmasına karşılık gelmektedir.

Ülkemizde merkezi yönetimle yerel yönetimler arasındaki ilişkiler ağırlıklı olarak iller düzeyinde gerçekleşmektedir. Bunun iki önemli nedeni vardır:

- Merkezi yönetimin ildeki temsilcisi olan valinin yerel yönetimler üzerinde belirli konularda vesayet denetimi yetkisine sahip olması;
- Yerel yönetimlerin görev alanı olarak (coğrafi anlamda), merkezi yönetimin taşra teşkilatları ile yakınlığı ve iç içeliği.

İl ve ilçe ölçeğinde yerel yönetimlerle merkezi yönetim birimleri arasında eşgüdüm ve işbirliği sağlama yetki ve görevi yasal olarak valilere verilmiştir. Valiler bu yetkilerini ve sahip oldukları erki bir yandan yerel yönetimler üzerindeki belirli konulardaki vesayet denetimi yetkilerinden alırken, diğer yandan, il ölçeğinde kamu kuruluşlarını ve kamu hizmetlerini gözetme ve denetleme yetkisi veren İller İdaresi Kanunu'ndan almaktadır.

İl ölçeğinde merkezi olsun, yerel olsun bir hizmetin yerine getirilmesi, çok sayıda yönetim birimini ilgilendirmektedir. Ancak, merkezi yönetimin taşradaki yönetim yapısı, yönetimler arası yatay ilişkilere fazla olanak vermemektedir. Uygulamada il ya da ilçe ölçeğinde merkezi yönetim yatay ilişkiden çok, hiyerarşik ilişkileri yeğlemekte, bu durum ise yerel yönetimlerle merkezi yönetim birimleri arasında arzu edilen ilişkilerin kurulmasını engellemektedir.

Özetle, merkezi yönetimin kendi birimleri arasındaki ve vesayet yetkisi gereği yerel yönetim birimleri ile ilişkileri büyük ölçüde, hiyerarşik yapıda, belirli kaynakları ve yetkileri kullananlar üzerinde emredici, denetleyici bir ilişkidir. Halbuki, merkezi yönetimle yerel yönetimler arasında işleyen bir eşgüdüm ve işbirliği ilişkisinin olması için, önce her iki kesimin kendi birimleri arasında iyi

işleyen örgütsel yapılar ve kurumlaşmış bir diyalog olması gerekmektedir. Burada 'diyalog' sözcüğü ile anlatılmak istenen, kurum ve kuruluşlar arasında, ortak çalışma, ortak karar verme ve ortak iş yapma amacı ile kurulan resmi ve kişisel ilişkiler bütünüdür.

Türkiye'nin bugünkü merkezi ve yerel yönetim yapısına baktığımızda, yukarıdaki anlamda, bir 'diyalog' ilişkisinin bulunduğunu söylemek oldukça güçtür. Çünkü, yönetsel yapımız içinde ortak çalışma, birlikte karar alma, karşılıklı bilgilenme gibi, adına "yönetim kültürü" denilen alışkanlıklar ülkemizde yeterince geliştirilememiştir. Her şeyden önce merkezi yönetim düzeyinde, eşgüdüm ve işbirliği yeterince sağlanamamaktadır. Bunun nedenleri arasında şunlar sıralanmaktadır:

- Merkezi yönetim kuruluşlarının, yönetim yapılarını, çağın gereklerine, toplumsal ve ekonomik gelişmelere uygun hale getirecek reformları kendi içinde gerçekleştirememesi;
- Kuruluşların, birim düzeyinde amaç ve görevlerinin açıkça belirlenmemiş olması,
- Kurum ve kuruluşlar arasında etkin işleyen bir enformasyon sisteminin olmaması;
- Kurum ve kuruluşlar ile bunların personeli arasında, birlikte çalışma, karar oluşturma, işbirliği yapma alışkanlık ve anlayışının yani yönetim kültürünün yeterince gelişmemiş olması;
- Kurum ve kuruluşların görevlerini ve sorumluluklarını yerine getirmesine yetecek kaynakların, özellikle de yetişmiş insan gücü kaynağının bulunmaması;
- Kurum ve kuruluşlar arasında eşgüdüm ve işbirliği sağlamak üzere oluşturulan örgütlerin, mevcut sistem içinde etkinlik kazanamaması, işlevsel olamaması.

Aslında bu nedenler, yerel yönetimler arasındaki ilişkilerde de geçerlidir. Uygulamada yönetim erkini kullananlar hem hiyerarşik olarak, hem de yatay olarak birbirinden kopuk çalışmaktadır. Halbuki, gerek merkezi yönetim kuruluşları ve gerekse yerel yönetimler, çeşitli ölçeklerde, bir hizmeti planlarken ve yerine getirirken, çok sayıda diğer yönetim birimi ile görüşme yapmak, onlarla ortak çalışmak zorundadır.

Bütün bu söylenenler çerçevesinde Zonguldak kentinde Zonguldak Gelişim A.Ş. ile birlikte kurulmuş olan örgütlenmede vali bir yönetici olarak yer alırken aynı zamanda da en etkin rolü üstlenmiştir. Valilik böylesi bir çalışmayla aslında yukarıda gerekliliğini vurguladığımız merkezi yönetimle yerel yönetim ve diğer yerel aktörler arasında bir yatay ilişkinin olmasını sağlamaya çalışmaktadır. Fakat valiliğin il genelinde yaptığı etkinlikler ekonomik kalkınma çerçevesinde yerine getirilirken, örneğin Zonguldak Belediyesi yol ve kanalizasyon gibi altyapı çalışmalarıyla sınırlı kalmaktadır. Bunun yanı sıra bu tür bir örgütlenmede bütün ilçe belediyelerinin, sanayi ve ticaret odalarının ve

bazı meslek odalarının katılımı merkezi hükümetin ildeki temsilcisi vali sahip olduğu makam ve yetkilerden kaynaklandığı söylenebilir. Yani böyle bir örgütlenmeyi harekete geçiren valilik makamıdır. Dolayısıyla sağlanmaya çalışılan yatay ilişkiler tam olarak gerçekleştirilememektedir.

Türkiye'de yönetimler arası ilişkilerin sağlıklı kurulamamasında önemli yeri olan etkenlerden bir diğeri de, hizmetin sunulduğu ölçekte hedef ve politikaların açık bir biçimde konmamış olması ve bunların 'hizmet politikaları dokümanı' adı verilebilecek, herkesçe elde edilebilir ve bilinebilir belgelere geçmemiş olmasından kaynaklandığı öne sürülmektedir. Başka bir deyişle, işbirliği yapacak, ortak çalışacak olan taraflar neyin üzerinde ortak çalışacağını, hangi platformda konuşacağını bilememektedir.

5.4. KENTSEL GELİŞMEYE İLİŞKİN MODELLER

5.4.1. Valilik Liderliğindeki Girişimler – Zonguldak Gelişim Projesi

Zonguldak'ta yaşanmakta olan işsizliği tanımlarken buna yol açan nedeni tek sektörlülük, sektörel daralma veya yatırımsızlaştırma gibi kavramlarla ifade etmiştik. Bugün gelinen noktada, farklı sektörlerin kamu girişimi eliyle canlandırılması ve yerel sermayenin hareketlendirilmesi amacıyla kurulan Zonguldak Gelişim A.Ş., bu sorunun aşılması için büyük bir fırsat olarak görülmelidir.

Zonguldak örneğinde, dünyadaki diğer örneklerde olduğu gibi bir kent birliğinden değil, ortaklarını il özel idaresi, belediye ve yerel derneklerin oluşturduğu bir şirketten bahsetmekteyiz. Bu şirketin genel amacı yerel ekonomik kalkınmayı sağlamak ve bunu yaparken tüm yerel yönetim birimlerini ve aktörleri bu sürece dahil edebilmektir.

Zonguldak Gelişim Projesi kentteki ekonomik kalkınmaya düşünce ve davranış değişikliği ile katkıda bulunacağını savunmaktadır. Bu çerçevede kamu ve özel girişimcilerin bir araya gelerek varolan şirketleri desteklemesi ile şekillenmiştir. İlk aşamada bu girişimciler, Zonguldak Holding adı altında mevcut anonim, limited, kollektif, komandit ve adi ortaklıklarda kurulmuş şirketlere; fizibilite, teknoloji, iç ve dış pazarlama, kredi ve diğer yollarla destek sağlayacak ve örgütlenecektir. Böylece, bu holding çatısı altında ileri teknolojiyi de kullanarak şirketler, yerel sermayeye katkıda bulunacaklardır. İlk aşamada üritem yapmaması düşünülen Zonguldak Gelişim A.Ş., özelde kurulmuş Zonguldak Holding ve kamuda İl Özel İdaresi'nin girişimiyle desteklenecektir. Burada Zonguldak Holding'in desteği bina ve arsa kullanımı sağlanması yönünde olurken, İl Özel idaresi'nin katkısı kaynak sağlamak olacaktır. Zonguldak Holding'in katkılarında düzenleyici taşeronluk olurken, bina tahsisinde kamudaki boş bulunan binalar kullanılacaktır. Arsa tahsisinde ise hazineye ait arsalar kullanılacaktır. Sonuçta destek verecek bir şirket olarak kurulan Zonguldak Gelişim A.Ş. düşük karlara razı olacak ve Zonguldak için ileride

kalkınmaya yardımcı olabilecek her sektörün desteklenmesini sağlayacaktır. Zonguldak Gelişim A.Ş.'nin ortaklığının %51'i özel idare ve belediyelere, %49'u ise Ticaret ve Sanayi Odaları, özel şirketler, özel ve tüzel kişilere tahsis edilmiştir.

Üçüncü aşamada ise Özel İdare İşletmelerinin kurulması öngörülmüştür. Bu çerçevede halk eğitiminin desteklenmesi amaçlanmaktadır. Özel İdare İşletmeleri kaynak aktaran, sosyal amaçlı, emek yoğun üretimi ve istihdamı artırmayı hedefleyen, kâr amacı gütmeyen, evde üretimi destekleyen kurumlar olacaktır.

5.4.2. Gelişim A.Ş. Yasal Çerçevesi ve Amaçları

Zonguldak Gelişim Projesi kamu ile özel teşebbüsün bir araya gelerek ildeki mevcut şirketlerin desteklenmesini öngörmektedir. Bu proje kapsamında Türk Ticaret Kanununun Anonim Şirketlerinin ani surette kuruluşları hakkında hükümlerine göre Zonguldak İnşaat, Gıda, Tarım, Madencilik, Turizm, Enerji, Hizmet, Sanayi, Ticaret Sektörleri, Yatırım, Teşebbüs ve Gelişim Anonim Şirketi kurulmuştur. Bu şirket, adları aşağıda belirtilen 35 ortak tarafından ana sözleşme imzalanarak kurulmuştur. Zonguldak Gelişim A.Ş.'nin %51'lik payı Özel İdare ve Belediyelere aitken, %49'luk pay Ticaret ve Sanayi Odaları, özel şirketler ve özel ve tüzel kişilere bırakılmıştır. Şirket sözleşmesine imza koyan kuruluşlar şunlardır:

Zonguldak İl Özel İdaresi
Zonguldak Belediyesi
Kilimli Belediyesi
Kozlu Belediyesi
Gelik Belediyesi
Çatalağzı Belediyesi
Elvanpazarcık Belediyesi
Sivriler Belediyesi
Beycuma Belediyesi
Karaman Belediyesi
Alaplı Belediyesi
Gümeli Belediyesi
Çaycuma Belediyesi
Perşembe Belediyesi
Karapınar Belediyesi
Saltukova Belediyesi
Nebioğlu Belediyesi
Filyos Belediyesi
Devrek Belediyesi
Çaydeğirmeni Belediyesi
Eğerci Belediyesi
Kdz. Ereğli Belediyesi
Armutçuk Belediyesi
Güneşli Belediyesi
Gülüç Belediyesi
Gökçeler Belediyesi
Ormanlı Belediyesi
Öğberler Belediyesi
Bakacakkadı Belediyesi
Gökçebey Belediyesi
Zonguldak Ticaret ve Sanayi Odası
Alaplı Ticaret ve Sanayi Odası
Çaycuma Ticaret ve Sanayi Odası
Devrek Ticaret ve Sanayi Odası
Ereğli Ticaret ve Sanayi Odası

Zonguldak Gelişim Projesi ve bu projeye katılım kararları, İl Genel Meclisinden, Ticaret ve Sanayi Odalarının meclislerinden ve Belediye

Meclislerinden geçmiştir. Bu karar Sayıştay'a incelenmesi üzerine gönderilmiştir.

İçişleri Bakanlığı'nın 2.11.1999 tarihli ve 40564 sayılı yazısı üzerine, Bakanlar Kurulu'nca 24.11.1994 tarihli ve 4046 sayılı yasanın 26.maddesine göre 11.11.1999 tarihinde, 15.000.000.000 TL sermayeli Zonguldak Gelişim A.Ş.'ne, adları yukarıda geçen mahalli idarelerin sermaye katılımında bulunmalarına izin verilmiştir.

Zonguldak Gelişim A.Ş.'nin amaçları kuruluş kanununda aşağıdaki gibi belirtilmiştir:

4. Zonguldak ili hudutları dahilinde yapılabilecek ve konularına giren her türlü yatırımı yapmak, şirketler kurmak, mevcut şirketlere ortak olmak,
5. Kendi konuları ile ilgili hizmet işletmeleri kurmak ve işletmek,
6. Enerji yatırımları yapmak ve işletmeler kurmak,
7. Makine sanayii kurmak ve işletmek,
8. Her türlü gıda, tekstil, konfeksiyon sanayii kurmak, mevcutları devir almak, ortak olmak, ve işletmek,
9. Tarım, orman, hayvancılık sektöründe üretim ve istihdamı artırıcı her alanda yatırım yapmak ve işletmeler açmak ve işletmek,
10. Yatırımcılara, ekonomik, teknik ve mali danışmanlık yapmak,
11. Maden işletmeleri açmak mevcutları devir almak, mevcut işletmelere ortak olmak,
12. Zonguldak ili hudutları içerisinde turistik tesisler kurmak ve işletmek,
13. Turizmi geliştirmek amacı ile Zonguldak ve çevresi için gereken reklam ve neşriyatı yapmak,
14. Amacına uygun diğer ticari işler yapmak, şirket yukarıda yazılı işleri tahakkuk ettirebilmek üzere kısa ve uzun vadeli istikrazlar akdedebilir. Şirket yasaya uygun olarak ve kuruluş amacı çerçevesindeki işlerin yapılması için Zonguldak ili içerisinde gayri menkul mallara tasarruf ve bunların üzerinde ayni hak tesis edebileceği gibi bunları alır, satar, Zonguldak çevresi içinde ve dışında gayri menkul kira ile işletebilir veya kiraya verebilir.
15. Zonguldak sınırları dahilinde işyerleri üretmek, açmak. Sanayicilere işyeri ve arsa temin etmek, kiralamak.
16. Sosyal ve kültürel faaliyetlerin teşviki için sergi, panayır, festivallerin altyapı hizmetlerini yapmak ve işletmek.
17. Organize sanayi bölgeleri kurmak işletmek, mevcut olanlara ortak olmak,
18. Kıyı ticareti işletmeleri kurmak, yurt içi ve yurt dışı şubeler açmak.
19. Her türlü işletmelerin sorunlarına yardımcı olmak, kendisi veya anlaşmalı kuruluşlarla birlikte mevzuat, işyeri, teknik, eğitim, uzman eleman, finansman, pazarlama v.b. gibi çok yönlü destek sağlamada yardımcı olmak, yeni ve ileri teknolojiyi kullanmalarını teşvik edici projeler hazırlamak, hazırlatmak,
20. İstihdamın geliştirilmesi için kullanımı mümkün araçların pilot uygulamalarını yaparak benimsenmesini sağlamak, ve çevresindeki sanayi

kuruluşlarının modernizasyon ve rehabilitasyonun küçük teşebbüs eliyle sağlanmasına destek olmak,

21. Müteşebbislere destek ortamı sağlamak amacıyla kamu ve özel sektör kuruluşları KİT'ler, Bankalar, Müşavirlik vb. kurum ve kuruluşlarla destek anlaşmaları yapmak,
22. Yönetimi ve/veya teleks, telefaks, bilgisayar, telefon vb. gibi ortak kolaylıkları sağlanmış iş merkezleri yaptırmak ve kendi işini kurmak isteyenlere işyeri temin etmek,
23. Her türlü sanayi üretimi ile hizmet üretimlerine ait projeler hazırlamak, hazırlatmak, satın almak, satmak, kiraya vermek, kiralamak,
24. Yukarıda belirtilen projelerin uygulanması için mesleki ve idari kontrollük yapmak veya yaptırmak,
25. Her türlü konuda fizibilite araştırma, geliştirme etütleri ile ekonomik etütler yapmak veya yaptırmak, satın almak, satmak,
26. Şirketin amaç ve uğraşım konuları ile ilgili faaliyetler için faydalı olan ihtira hak ve beratları, lisans, imtiyaz, ve telif haklarını, marka resmi ve ticaret unvanlarını, Know-How gibi gayri hakları iktisap etmek, kiralamak, kiraya vermek, satmak veya üzerinde intifa hakkı tanımak gayesi ile her türlü hukuki tasarruflarda bulunmak,
27. Yukarıda belirtilen konularda yerli ve yabancı sermaye ile işbirliği yapmak,
28. Şirketin faaliyet konusu ile ilgili temsilcilik, acentelik gibi faaliyetlerde bulunmak, bunlar için gerekli organizasyonları kurmak, yurt içinde ve yurt dışında mümessillik distribütörlük, bayilik almak, vermek, yurt içinde ve yurt dışında ajanslar ve bürolar ve şubeler kurmak,
29. Şirketin konusu ile ilgili kurulmuş veya kurulacak her nevi ticari teşebbüslere uygun gördüğü takdirde iştirak etmek veya bunların kurulmasına yardımcı olmak ve birlikte yatırım yapmak, bunları kısmen veya tamamen devralmak, uygun görülen teşebbüslerle kredi ilişkisi hususunda yardımcı olmak bunlara teminat vermek veya kefil teminat ve kefalet kabul etmek,
30. Yurt içinde ve yurt dışında üretilen her nevi sınai veya ticari ürünlerin ve hizmet ürünlerinin yurtta veya yurt dışında pazarlamasını yapmak veya bu konuda faaliyette bulunan şahıslara yardımcı olmak,
31. Konusu ile ilgili gerekli ve faydalı görüldüğü takdirde her türlü mal ve hizmet üretimi ile ilgili faaliyetlerde bulunmak, bu konularda faaliyette bulunan şahıslara yardımcı olmak,
32. Konusu ile ilgili mal ve hizmet üretimi konularında şirket kurmak veya kurulmuş olanlara iştirak etmek, ithalat veya ihracat yapmak, her türlü reklamcılık faaliyetlerini, halkla ilişkiler tanıtım ve yayın işlerini yapmak, yaptırmak,
33. Kurulmuş ve kurulacak tesisleri satın almak, kiralamak veya işletmek,
34. Şirketin amaç ve konusunu gerçekleştirebilmek için her türlü gayrimenkul ve menkulleri iktisap etmek, kiralamak, tadil etmek, kiraya vermek, satmak ve benzeri her türlü tasarrufta bulunmak, ayni haklar tesis etmek,
35. İlgili mevzuat uyarınca çeşitli kamu ve özel kuruluşların, her türlü eğitim hizmetlerini düzenlemek, yapmak ve yaptırmak, eğitim araç ve gereçlerini ve sistemlerini kiralamak, kiraya vermek ithal ve ihraç etmek,

36. Anlaşmalı olarak kamu ve özel kurum ve kuruluşlarının atıl kapasitelerinin kullanımına yardımcı olmak,
37. Networking yolu ile bilim ve teknoloji sağlamak,
38. Sanayi ve ticaret hayatımızın ihtiyacı olan alanlarda mal ve hizmet üreten müteşebbislere işyeri, altyapı, araç, gereç ve hizmet sağlamak, üniversite ve diğer araştırma kurumlarının bilgi birikimlerinden ve teknik olanaklarından yararlanmalarında aracı olmak, desteklemek,
39. Kamu ve özel sektör kurum ve kuruluşları ile ortak girişimlerde bulunmak, uluslar arası benzeri kuruluşlarla bilgi, teknoloji ve finansman sağlanabilmesi amacıyla işbirliği yapmak
40. Şirketin amacına ulaşabilmesi için lüzumlu makine ve tesisler ile gayri menkulleri iktisap etmek, devir ve ferağ etmek, kiraya vermek, kiralamak, gayri menkuller üzerinde irtifa, intifa, sükna, gayrimenkul mükellefiyet, kat mükellefiyeti, kat irtifakı tesis etmek, gayri menkullerle ilgili olarak tapu ve kadastro daireleri nezdinde ifraz ve tevhit, parselasyon ile ilgili her nevi muamele ve tasarrufları yapmak,
41. Şirketin amacına ulaşabilmesi için lüzumlu ve şirketin borçlarını ve alacaklarını temin için ipotek, rehin kefalet ve diğer teminatları almak, ipotek tesis etmek ve fek'etmek ticari işletme rehini akdetmek,
42. Yukarıda belirtilen konuların dışındaki faaliyetler için şirket genel kurul kararı alınarak bu kararın uygulanması için Sanayi ve Ticaret Bakanlığından gereken izin alınacaktır.

Bu amaçlardan da anlaşılacağı gibi Zonguldak ili dahilindeki bütün belediyeleri bir araya toplayan Zonguldak Gelişim A.Ş., dünyadaki diğer kent birliklerinde olduğu gibi yerel yönetimleri güçlendirici ve yerelleşmeyi ön plana çıkaran bir amaçtan ziyade, yerel ekonomik kalkınmayı amaç edinmektedir ve bu amaç doğrultusunda bir yerel birlik oluşturmaya çalışmaktadır.

Zonguldak'ın kalkınması çerçevesinde Zonguldak Valiliği tarafından hayata geçirilmeye çalışılan Gelişim A.Ş., kuruluşundan bu yana çeşitli yasal engellerle karşılaşmaktadır. Bunun asıl nedeni, Gelişim A.Ş.'nin kuruluşuna ilişkin bakanlıklar tarafından farklı yorumlar yapılmasıdır. Örnek vermek gerekirse, Maliye Bakanlığı, Özelleştirme Kanunu'na dayanarak kamu ortaklığında yeni şirketlerin kurulmasına karşı çıkmaktadır. 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu'nun 71.maddesinde bu çeşit ortaklıklarda kimlerin ihalelere katılamayacağı belirtilmektedir. Söz konusu maddenin (b) fıkrasında "Kamu iktisadi teşebbüsleri ile sermayesinin yarısından fazlası tek başına veya birlikte devlete, kamu iktisadi teşebbüslerine veya mahalli idarelere ait kuruluşların…." ihtiyaçlarını karşılamak için birbirleri arasında yapacakları ihalelere katılamayacaklarını belirtmektedir. Yine aynı maddeye gore bu kuruluşlar böyle bir durumda ihaleye katılabilmek için, Maliye Bakanlığı'nda görüş almak zorundadır. Zonguldak Gelişim A.Ş.'nin kuruluşu için şu ana dek Maliye Bakanlığı'ndan özel izin alınmasına karşın izin belgesi hukuki bir anlam taşımamaktadır. Maliye Bakanlığı her yıl ihale genelgesi yayınlamasına karşın bu yıl da Zonguldak İl Özel İdaresi'ni konu dışında bırakmıştır. Bu da Zonguldak'ın kalkınmasında önemli atılımları hızla atması gereken Gelişim

A.Ş.'nin önünde engeller yaratmaktadır. Daha önce açılan soruşturmalar incelendiğinde, bir ilde bulunan il özel idaresinin şirket kurarak mal ve hizmet satın alınması İhale Kanunu'na aykırı bulunmuştur. Bu tür örnekler valiliğin girişimleri açısından önem taşımaktadır.

Yine, 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu'nun 6.maddesinde ihalelere katılamayacak olanlar sıralanmıştır. Bu maddeye göre "ihaleyi yapan idarenin ita amirleri, ihale işlemini hazırlamak, yürütmek, sonuçlandırmak ve denetlemekle görevli olanlar..." ihaleye katılamamaktadır. Aynı maddenin (d) fıkrasına göre ihaleyi yorumladığımızda; vali, ancak yönetimde değilse ihaleye katılabilmektedir. Burada valinin başkan veya üye olması fark etmemektedir. Bu çerçevede ilgili yasanın bu maddesi de Gelişim A.Ş.'nin şu an ki örgüt yapısını yasal olarak aykırı bulmaktadır. İl özel idaresinin, kuruluşun ortağı olması ve valinin de başkanlığı bu madde için uygun olmamaktadır. Nitekim, bu konuda görüş bildiren mülkiye müfettişleri de aynı eleştiriyi gündeme getirmişlerdir. Ticaret Kanunu'na göre İl Özel İdareleri işletme kuramamaktadır. İlgili bakanlıkların hukuk müşavirlikleri de bu konuda Zonguldak Valiliğine olumsuz görüş bildirmişlerdir.

Gelişim A.Ş. kuruluşundan beri iki sistem çerçevesinde işletilerek Zonguldak'ın kalkınmasına öncülük etmesi öngörülmüştür. Bunlardan birincisi anonim şirketinin holding kapsamına kadar genişletilmesi, ikincisi ise basit bir yönetmelikle, bir il özel idare işletmesinin kurulmasıdır. Bu iki sistem arasında aslında doğrudan bir ilişki de bulunmamaktadır. Birinci sistemde, holding düzeyine ulaşıldığında valilik paylarını diğer pay sahiplerine ve yerel girişimcilere devretme görüşündedir. İl özel idare işletilmesinin kurulmasındaki amaç ise valilik tarafından insanlara iş ve sosyal güvence sağlamak şeklinde açıklanmaktadır. Valilik tarafından kurulması istenen "özel idare işletmesi" fikri ile asıl düşünülen basit atölyeler kurarak sembolik zarar veya karlarla insanları işsizlikten kurtarmaktır. Bir çok ilde de örnekleri bulunan özel idare işletmesi fikri Sayıştay ve İçişleri Bakanlığı tarafından reddedilmiştir. Fakat Zonguldak Valiliği'ne göre Sayıştay'ın görüşü bağlayıcı değildir.

Zonguldak Valiliği'nin konuya bir diğer yaklaşımı ise, 71.maddeye göre Maliye Bakanlığı'ndan kuruluşa ilişkin izin almaya gerek olmadığı yönündedir. Fakat sadece bu bakanlığın olumlu görüşü kuruluş için yeterli bulunmaktadır. Valiliğe göre il özel idaresinin genel bütçeye haiz olmaması bu tür bir izne gereksinim olmadığını göstermektedir.

5.4.3. Diğer Öneriler

Zonguldak kentinde valilik girişimiyle kentte çıkış yolu yaratmak üzere kurulan Gelişim A.Ş. dışında il genelinde yapılan yatırımlar ve diğer girişimlere değinmek bu noktada yararlı olacaktır.

Kent için yıllarca büyük önem taşıyan TTK son yıllarda küçültülmesine karşın önemini hala sürdürmektedir. Bu bağlamda kurum üretiminin en azından

stratejik açıdan sürmesi bağlamında senaryolar üretildiği gibi iyileştirilmesine ilişkin projeksiyonlar da yapılmaktadır.

Bu çerçevede, TTK'nın özerk bir yapıya kavuşturulmasına ilişkin kimi kurumlar tarafından senaryolar geliştirilmektedir. Yatırımların istenilen düzeylerde gerçekleşmemesi, yeraltı işçi açığı, finansman giderlerinin fazlalığı, hizmet satın alımında yaşanan sorunlar, düşük talep, Avrupa'dakilerle kıyaslandığında zor madencilik koşulları TTK'nın en büyük sorun alanlarını oluşturmaktadır. Buna karşın valilik brifing raporunda geliştirilen iyileştirme projeksiyonları çerçevesinde geliştirilen seçeneklerde personel rehabilitasyonu ve hizmet alımı yoluyla kurumun özerk bir yapıya kavuşturularak ağırlıklı olarak üretim çalışmaları ile bir kısım hazırlık ve kritik bazı tesislerinde elektro-mekanik hizmetlerini yapması da öngörülmektedir. Bunun yanı sıra bir kısım hazırlık ve üretim işleriyle birlikte yerüstü iş ve hizmetlerin ağırlıklı bölümünün dışarıdan hizmet alımı yoluyla yapılması önerilmektedir.

Sanayi ve Ticaret Odası'na göre TTK'da bugün yaşanan sorunların en önemli kaynağı zamanında işe alımların yüksek oranda gerçekleştirilerek, diğer sektörlere fırsat tanımadan kentin tek bir sektöre terk edilmesidir. Yüksek sayılarda işe alımlarla kadrolar şişirilmiştir. Kadroların şişirilmesindeki en büyük pay politik baskı ve atamalardır. Tüm bunlara ek olarak tutarlı bir kömür politikasının olmaması sorunların daha da arttırmasına yol açmaktadır. Ayrıca, şişkin kadrolarda iş yapar görünen pek çok işçi verimli olarak kullanılamamaktadır. Bu bağlamda TTK'nın öncelikli olarak özerkleştirilmesi gerekliliği Sanayi ve Ticaret Odası yayınlarında dile getirilmiştir. Tutarlı bir kömür politikası çerçevesinde gereksinim duyulan yeraltı işçileri işe alınarak ve yerüstü işçi kadrolarında verimlilik sağlanacak biçimde gerçekçi bir düzenlenme yapılması diğer üzerinde durulan konulardandır. Seçenek sektörlerin desteklenmesinin yanı sıra ulaşım ve kamu yatırımları gibi konularda altyapı sorunlarının çözümlenmesi de diğer öneriler arasındadır (Zonguldak Ticaret ve Sanayi Odası, 1998).

TTK'ya ilişkin öneriler geliştiren diğer bir kurum da Halk Bankası'dır. Bu kurum, Zonguldak'ta yaptığı alan taraması sonucunda TTK'nın bölge üzerinde sosyo-ekonomik etkinliğinin düşünülerek uzun erimde küçültülmesini önermektedir. Personel eğitiminin yanı sıra, madencilik yöntemleri ve donanımlarının batıdaki standartlara uygun hale getirilmesi, üretimin iyileştirilmesi çerçevesinde daha iyi maden damarlarının seçilmesi kurum tarafından geliştirilen diğer önerilerdir (Türkiye Halk Bankası, 1997: 7).

TTK dışında Çatalağzı Termik Santrali sağladığı istihdam açısından hem de yerel ekonomiye ve ulusal ekonomiye katkılarından dolayı önemli bir kurumdur. Çatalağzı Termik Santrali, yakın zamana kadar Zonguldak İli'nde taşkömürü kullanan tek elektrik santrali iken TTK'dan yeterli kömür temin edilememesi bu santralin zamanla dış piyasalara yönelmesi zorunluluğunu doğurmuştur. Başka piyasalardan temin edilen bu hammaddeler santralde yan teknik sorunlara yol açmaktadır. Elimizde bulunan son verilere göre 615

personel çalıştıran santral, 1995'te Türkiye'de üretilen enerjinin % 2,12'sini üretmiştir. TTK'nın en büyük müşterilerinden Çatalağzı Termik Santrali'nin her geçen gün dış piyasaya daha fazla yönelmesi, TTK'nın pazar sıkıntısı yaşamasına da yol açmaktadır. 300 MW'lık güç sağlayan mevcut santralin yanı sıra 700 MW'lık güç sağlayan yeni bir termik santralin inşası 1993'te ön fizibilite raporları tamamlanmasına karşın henüz başlatılabilmiştir. Enerji açığını kapatmak için tasarlanan bu santral TTK'nın da en büyük müşterilerinden biri olmaya aday görünmektedir.

Çatalağzı Termik Santrali'nin atıklarının denize atılarak yok edilmesinin yarattığı çevre kirliliğini önlemek için atıkların denize atılmadan etkisiz hale getirilmesi amacıyla TEAŞ Genel Mdr. 1997'de ihaleye çıkmıştır. Projenin 2001 yılından önce tamamlanması planlanmaktadır. Çatalağzı ünitelerinin filtrelerinin iyileştirilmesine ilişkin projeye ilişkin ihale çalışmaları da sürdürülmektedir.

Enerji amaçlı Çay ve Köprübaşı Baraj ve Hidroelektrik Santralleri Devrek'te inşaa edilecektir. Her iki proje de iştikaf ve master plan aşamasındadır. Planlama çalışmalarında önemli aşamalar kaydedilmesine karşın henüz uygulamaya geçilmemiştir. Çay Barajı'nın 143.75 hm^3'lük işletme hacmi ile 107.82 Gwh yıllık enerji üretmesi planlanırken, Köprübaşı Barajı'nın 199.55 hm^3'lük işletme hacmi ile 205.59 Gwh yıllık enerji üretmesi planlanmaktadır.

Filyos Islah Projesi ve Serbest Bölge Projeleri kent için hem yeni istihdam olanakları sağlayacak hem de kente yeni gelir kaynakları sağlayacaktır. Bu açıdan Zonguldak için büyük önem taşımaktadır. Filyos Nehri'nin ıslahı çerçevesinde Filyos Vadisi'nde sanayi arsası kazanmak ve serbest bölge altyapısını oluşturmak için Filyos Nehri Islah Projesi DSİ 23. Bölge Müdürlüğü tarafından yürütülmektedir. Düşük ödenekler nedeniyle proje çok yavaş ilerleyebilmektedir. Böylece Serbest Bölge Projesi'nin yaşama geçirilmesi de gecikmektedir. Filyos Serbest Bölgesi, Filyos Irmağı'nın bulunduğu mevkide dört kısımdan oluşmaktadır. Irmak yatağında ıslah kanalının inşa edilmesi için Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, özel mülkiyete ait taşınmazların acele kamulaştırılması için de Maliye Bakanlığı Milli Emlak Genel Mdr.'nün görevlendirilmeleri; Devlet Bakanlığı'nın 01.04.1994 tarih ve 26119 sayılı yazısı üzerine 3218 sayılı kanunun 2.maddesine göre; Bakanlar Kurulu'nca 04.04.1994 tarihinde kararlaştırılarak 05.04.1994 tarih ve 21896 sayılı resmi gazetede 94/5377 sayılı kararla yayımlanmıştır. Ancak, Filyos Serbest Bölge Projesi, 1999 yılı yatırım programına alınmamıştır. Valilik brifing raporuna göre bu iki proje bir arada değerlendirilerek bir an önce vadinin ıslahının gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bu projenin önemi bölgede tek sanayi alanı olarak gösterilmesinden kaynaklanmaktadır.

Çaycuma, Ereğli, Alaplı, Merkez İlçe ve Gökçebey Organize Sanayi Projeleri, sanayisizleşen kentte yeni istihdam alanlarının arttırılması çerçevesinde il bütününde büyük önem taşımaktadır. Çaycuma Organize Sanayi Bölgesi 125 ha.'lık bir alandan oluşmaktadır ve bu alanda fiziki gerçekleşme % 90

seviyesindedir. Yoğun talepler neticesinde 375 ha.'a çıkarılması kararı verilmiştir. Ereğli Organize Sanayi Bölgesi ise 200 ha.'lık bir alan üzerine tasarlanmıştır. 1997 yılı yatırım programına alınan bölgede kamulaştırma çalışmaları tamamlanmış altyapı projesi ihale aşamasına gelmiştir. Şimdiden, bölgede bulunan 123 adet sanayi parselinin tamamı girişimcilere tahsis edilmiştir. Alaplı Organize Sanayi Bölgesi, finansmanı müteşebbis teşekkül tarafından karşılanmak üzere 1998 yılı yatırım programına alınmıştır. Yaklaşık 100 ha.lık bölgede kamulaştırma çalışmaları başlamıştır. Henüz etüt aşamasında bulunan Merkez İlçe ve Gökçebey Organize Sanayi Bölgeleri ise 1999 yılı yatırım programlarına alınmışlardır.

Zonguldak kenti ulaşım projelerine yatırım programlarından aldığı düşük paylar nedeniyle oldukça şanssızdır. Kentin karayolu bağlantıları çok zayıf olduğu gibi demiryolları ağı da etkin hale getirilememiştir. İl bütününde Zonguldak-Ereğli yolu, Ereğli-Düzce-Akçakoca yolu, Çaycuma-Bartın yolu, Saltukova-Hisarönü Zonguldak yolu, Devrek-Zonguldak ayrımı, Yenice-Karabük yolu, Dorukhan Tüneli, Çaycuma-Perşembe yolu, Ereğli-Zonguldak ayrımı önemli karayolları projeleridir. Düşük ödenekler nedeniyle projeler oldukça ağır ilerlemektedir.

Demiryolları ağı olarak, il sınırları içinde 136 km.lik ray bulunmaktadır, ancak bu demiryolu ağı 1934-1937 yıllarında yapılmış olup demiryolu ulaşım bakımından Ankara ve Karabük'e bağlıdır. Bu çerçevede geliştirilen Zonguldak-Ereğli-Adapazarı demiryolu projesinin etüt projesi tamamlanmasına karşın 1999 yılı yatırım programına dahil edilmemiştir.

Filyos Vadisi ve Çaycuma Organize Sanayi Bölgesi'nin gelişmesi için son derece önemli olan Çaycuma Saltukova Havaalanı projesi de yine yatırım programında öngörülen ödeneğin aktarılamaması nedeniyle tamamlanamamaktadır. Filyos Limanı Projesi ihalesi Kardemir tarafından kazanılmıştır. İleride İstanbul'un liman gereksinimini karşılayabilmek amacıyla tasarlanmıştır. Limanın ilk evredeki yıllık kapasitesi 5 milyon ton olarak planlanırken, II. Termik Santralin inşasıyla 9 milyon ton/yıl'a, nihai kapasite olarak da 2010 yılında 25 milyon ton/yıl'a çıkarılması planlanmıştır. Valilik brifing raporuna göre, bu liman Karadeniz Ekonomik İşbirliği ülkelerini bağlamada önemli bir liman olarak ön plana çıkacaktır. Ayrıca, Kardemir için büyük öneme sahip bu liman, özelleşen bu firma için ithalat ve ihracat noktası olacaktır. Kardemir'in daha önceleri İskenderun ve Erdemir Limanları'nı kullandığı düşünülürse maliyetlerin düşmesi çerçevesinde bu liman büyük önem taşımaktadır. İstanbul, Ankara otoyoluna yakınlığının yanı sıra Ankara ve İç Anadolu Bölgesi'nin liman ihtiyacını karşılamada da bu liman önemli rol oynayacaktır.

Zonguldak Limanı'nın işletimi ise, 10.10.1983 tarih ve 96 sayılı karar ile TTK' ya devredilmiştir. Bu liman esasen kömür yükleme limanı olarak düşünülmüştür (Türkiye Halk Bankası, 1997: 11). Liman tesislerinden kömür, maden direği, çeşitli yurtiçi ve yurtdışı malzemenin ithal ve ihracı gerçekleştirilmektedir. Kurumdaki işgücünün azalmasıyla iki vardiya olarak hizmet verilmektedir. Bu

yüzden bazı faaliyetlerin üçüncü kişilere kiralama yoluyla yaptırılması gündeme gelmiştir. Zonguldak Limanı yük trafiği bakımından oldukça düşük kapasitede çalışmakta ve sadece TTK hizmetlerinde kullanılmaktadır. 21.11.1996 tarihiyle birlikte gümrük sahası ve tırlar için Direk Rıhtımı otopark olarak tahsis edilmiştir. Böylece Zonguldak Limanı ile Yalta Limanı (Ukrayna) arasında tarifeli ro-ro taşımacılığı için seferler başlamıştır. Ro-ro rıhtımını bu işlev için düzenlemek amacıyla 120 milyar lira proje maliyetiyle işe başlanmıştır. Zonguldak ilinde imalat sanayinin gelişmemiş olmasından dolayı bavul ticareti yapılamamakta, ro-ro feribot seferleri sadece bir liman geliri sağlamaktadır. Bavul ticaretinin başlaması için Gümrük Binasının yeniden elden geçirilmesi ve personel atamasının yapılması gerekmektedir. Filyos ve Zonguldak Limanları dışında Ereğli TTK Limanı ise iki bölümden oluşmakta, eski liman TTK, Uzunkum limanı ise Erdemir'in mülkiyetindedir. TTK'nın elinde bulunan kısmın daha iyi hizmet verebilmesi için ıslah projesi geliştirilmiş olmasına karşın henüz bir gelişme kaydedilememiştir.

Zonguldak ilinde içme, kullanma suları haricinde madencilik, lavvarlar, termik santrali için büyük ölçüde endüstri suyuna da gereksinim vardır. İçme, kullanma, endüstri suyu sağlayan önemli barajlar Kozlu, Kızılcapınar, Gülüç ve Çatalağzı Barajları'dır. Bunların dışında TTK'nın endüstri suyunu karşılamak üzere TTK sahasında bulunan yeraltı ve yüzeysel su kaynaklarından su sağlanmaktadır. Şehrin içme suyu gereksinimini karşılamak üzere DSİ tarafından çeşitli etüdler yapılarak İhsaniye, Doğan, Yaraşlı barajları için master plan aşamasına gelinmiştir (Türkiye Halk Bankası, 1997: 11). 1972 yılında hazırlanan Zonguldak Projesi Kozlu Barajı Planlama Raporu'na göre 2000 yılına kadar Kozlu Barajı su gereksinimini karşılamada yeterli görünürken bu yıldan sonra yeni su kaynaklarının kullanılması gerekliliği saptanmıştır. Merkez ilçede inşa edilecek olan barajlardan İhsaniye Barajı 8.65 hm^3, Doğan Barajı ise 65.00 hm^3 azami işletme hacmine sahiptir. Ereğli'de inşa edilecek olan Yaraşlı Barajı'nın ise 14.60 hm^3 azami işletme hacmine sahip olması tasarlanmaktadır.

Zonguldak kentinin yeni gelişme alanlarının belirlenmesinde etkili olacak projelerden birisi de Merkez İlçe Toplukonut Projesidir. Kent merkezinin 2,5-3 km doğusunda bulunan 604.990 m^2' lik toplukonut alanında 2138 konutun yapılması planlanmaktadır. Bu da yaklaşık olarak 10.690 kişi için yeni barınma olanaklarının sağlanması anlamına gelmektedir. Belediyenin üstlendiği bu proje bakanlık onayı için bekletilmektedir.

5.4.4. Genel Değerlendirmeler

Bu projeler dışında daha önceki bölümlerde de vurguladığımız üzere Gelişim A.Ş. kentin kalkınması için önemli bir fırsattır. Zonguldak'ta bugün gözlemlediğimiz gelişmeler veya dünyanın şu an içinde bulunduğu küreselleşme sürecinin ülkede ve dünyada ki pek çok yerleşmede yarattığı gelişmeler bu sürecin sadece ekonomik düzlemde ki yansımasıdır. Yeni dünya düzeni, kentlerin üstlendikleri rollerinin yeniden tanımlamasını gerekli kılmaktadır. Böylesi bir süreçte, kendini tek sektörle; yıllar boyu madencilikle

tanımlamış bir kent için dönüşümün etkileri kuşkusuz daha büyük boyuttadır. Dönüşümün kentte yarattığı etkileri, sanayisizleşme ve yatırımsızlaştırma bağlamında ele alırsak, kenti yıllar boyu ayakta tutan ve ülke kalkınmasında yıllarca önemli bir yere sahip olan TTK gibi bir kurumun kapatılması kentte sadece ekonomik hayatın değil, aynı zamanda sosyolojik hayatın da büyük ölçüde tehdit altında olduğunu göstermektedir.

Gerekli önlemler alınmadan, TTK'nın sorumsuzca hızla küçültülmesi, kenti her geçen gün daha fazla baskı altına almaktadır. İşten çıkarmalarla kent hızla dışarı göç vermekte, sanayisizleşmenin işçi sınıfı üzerinde yaratacağı etkiler ise göz ardı edilmektedir. Zonguldak kentinde bugün yaşanan ekonomik sorunlar, intihar, alkolizm ve buna bağlı suç oranlarında artışa yol açmaktadır. Bu çerçevede kurumların zararları, bir işletmeci mantığı çerçevesinde değilde, halklara olan sosyal maliyetleri bağlamında irdelenmelidir. Belki bir kurumun ticari zararı, toplumun tümüne yansıyan ölçülen ve ölçülemeyen zararların toplamından daha az düzeydedir. O zaman, ölçülemeyenler de ölçülenler kadar önem taşımaktadır. Zonguldak kentinde ve il bütününde de önemli bir kurum olan TTK'nın bugün içinde bulunduğu çıkmazları da düşündüğümüzde en iyi çözümün bu kurumun yavaş bir biçimde, alınan önlemler çerçevesinde küçültülmesi gerekmektedir. Bu önlemler, kentte "kömür" dışında diğer yatırım yapılabilecek sektörlerin saptanarak kentte istihdamı arttırabilmek ve kentin içinde bulunduğu baskıdan kurtarılmasını sağlayacak sektörlerin harekete geçirilmesi durumunda çözümleyici olacaktır.

Yine de TTK'nın tümüyle kapatılması desteklenebilir bir görüş değildir. Ülkenin ulusal yararı ve yerelleşme kavramı etrafında harekete geçirilen dinamikler bağlamında stratejik olarak TTK'nın belli bir büyüklükte veya maden sektörünün çeşitli ihtisas alanları düşünüldüğünde, bu ihtisas sahalarının birinde veya birkaçında etkin olarak varlığını devam ettirmesine izin verilmesi en uygun politika olacaktır. Bu çerçevede geliştirilecek politikalar, yeraltı ve yerüstü işçi sınıfları arasındaki farkı dengeleyecek nitelikte olmalıdır. Sonuçta kent belli bir uzmanlık alanında kumanda fonksiyonuna erişerek potansiyel işçi sınıfıyla bu düzendeki mücadelesini kazanabilir.

Kent bütünündeki çalışmaları ele aldığımızda Gelişim A.Ş. ülkede pek yaygın olmayan bir yöntemle, hem de özelleştirmelerin zirve noktasına çıktığı bir dönemde önemli bir örnek oluşturmaktadır. Ayrıca, mülki idare amiri valinin üstlendiği aktif rol yönünden bu örnek çok önemlidir. İhale kanununda ve pek çok diğer kanundaki engellerin yanısıra, mevcut kitle partilerinin ürettiği popülist politikaların yarattığı engellere karşın valilik Zonguldak'ta büyük sermaye sahipleri ile işçi sınıfları arasındaki geçişi üstlenmiştir.

Buradaki rol, büyük sermaye sahipleri ile işçi sınıfı arasındaki geçişi sağlamanın ötesinde böylesine sıkıntılı bir dönemde üstlenilen kamu eliyle girişimin etkin hale getirilmesi hadisesidir. Bu çerçevede Gelişim A.Ş. yukarıda sıraladığımız, tek sektörlülüğün çöküşüyle başlayan sıkıntılı süreçte yerel sermayenin yerel kalkınmanın sağlanması bağlamında harekete geçirilmesi ve

diğer sektörlerin canlandırılması için büyük önem taşımaktadır. Burada diğer ilçe belediyelerin, sanayi ve ticaret odasının ve belediye başkanlığının vali başkanlığında toplanarak yereldeki büyük sermaye sahiplerini harekete geçirmeye çalışması yerelleşme bağlamında, küreselleşen dünyada ilgi çekici bir örnektir. Burada yönetişim kavramı gerçekten ne kadar etkin veya gerçekten böyle bir oluşum var mı soruları etrafında irdelendiğinde valinin rolü yine ülkedeki diğer valilerle kıyaslandığında çok farklı bir düzlemdedir. Bundan sonra yapılacak çalışmalarda uygun ekonomi gelişme modellerinin saptanması ve bunda yerel iktidarın da daha iyi irdelenerek asıl aktörler görevde mi sorusuyla birlikte algılanılması bundan sonra üretilecek politikalarda önemli olacaktır.

Gelişim A.Ş. dışında kentte gerçekleştirilen diğer yatırımlardan II.Termik Santral TTK'ya pazar sağlama açısından önemlidir. En azından yavaş bir küçülme varolan, sıkıntısız bir pazar sayesinde daha kolay gerçekleşebilir. İl genelinde inşa edilen organize sanayiler kentin ekonomik açıdan rahatlaması için bir an önce aktif hale getirilmelidir. Filyos Vadisi Islah Projesi ve bu çerçevede geliştirilecek olan Filyos Serbest Bölge Projesi yine kent için önemli bir fırsattır. Kentteki ekonomik etkinliklerin daha rahat yönlendirilebilmesi için ulaşım ağına ilişkin projeler bir an önce yaşama geçirilmelidir. Filyos Limanı, Karadeniz'e kıyısı olan ülkelerle ticareti arttırmada ve ileride geliştirilebilecek iş birliklerinde etkili olacaktır.

Sonuç olarak, ister yerel düzeyde, isterse ulusal düzeyde olsun geliştirilecek politikalar, kentleri yeni sağın yönlendirdiği yeni dünya düzeninin yarattığı işbölümünde yer almaya zorunlu kılmaktadır. Kısacası, daha önce de dile getirildiği gibi böyle bir düzende kentler, yaşam mücadelesi için uluslararası işgücünün dağılımını, tüketimin mekansal dağılımını, denetim ve yönetim işlevlerini ya da ekonomik gücün yeniden dağılımını kullanmak durumundadır. Seçim hangi senaryo olursa olsun bu mücadelede kentler her zaman küresel rekabet bağlamında kaybetme riskiyle karşı karşıyadırlar. Zonguldak ülkede nadir rastlanan girişimlerin yanı sıra, son hükümetin varlığıyla ülkedeki pek çok kentten daha şanslı bir konumdadır. Bu durumun korunması için bir an önce projelerin, yatırımlar hızlandırılarak gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

6. SONUÇ VE POLİTİKA ÖNERİLERİ

6.1. GÜNÜMÜZ ZONGULDAK KENTİNE İLİŞKİN GENEL DEĞERLENDİRME

Zonguldak, 19 yy.dan bu yana kömür çıkarımına dayalı bir madencilik kenti olarak varlığını sürdürmüş ve bu özelliği ile gelişerek büyümüş bir yerleşmedir. Yeni liberal politikalar bağlamında üretim maliyetleri ve verimlilik karşılaştırmalarının küresel ölçekte yapılmaya başlanması ile, ulus devlet ölçeğinde geliştirilen ithal ikameci, ülke kaynaklarına dayanan kalkınma modeli terkedilmiştir. Zonguldak kenti, bu politikaların uygulanmaya başlandığı 1980'li yılların ortalarından başlayarak, sanayisizleşme girişimlerinin yaşama geçirilmeye çalışıldığı hedef kentler arasına girmiştir.

Zonguldak'ta bugün gözlemlediğimiz gelişmeler, bu sürecin ekonomik ve toplumsal yaşam üzerindeki etkileridir. Yeni dünya düzeni, kentlerin üstlendikleri rollerinin yeniden tanımlamasını gerekli kılmaktadır. Böylesi bir süreçte, kendini tek sektörle; yıllar boyu madencilikle tanımlamış bir kent için dönüşümün etkileri kuşkusuz daha büyük boyutta olmaktadır. Dönüşümün kentte yarattığı etkileri, sanayisizleşme ve yatırımsızlaştırma bağlamında ele alırsak, kenti yıllar boyu ayakta tutan ve ülke kalkınmasında yıllarca önemli bir yere sahip olan TTK gibi bir kurumun hızla küçültülmesi kentte sadece ekonomik hayatın değil, aynı zamanda sosyal yaşamın da büyük ölçüde tehdit altında olduğunu göstermektedir. Gerekli önlemler alınmadan uygulamaya konulan bu uygulamalar kenti her geçen gün daha fazla baskı altına almaktadır. İşten çıkarmalarla kent hızla dışarı göç vermekte, sanayisizleşmenin işçi sınıfı üzerinde yaratacağı etkiler ise göz ardı edilmektedir. Zonguldak kentinde bugün yaşanan ekonomik sorunlar, intihar, alkolizm ve buna bağlı suç oranlarında artışa yol açmaktadır. Bu çerçevede kurumların zararları, salt bir işletmeci mantığı çerçevesinde değil, böyle bir kurumun kapatılmasının yol açacağı toplumsal maliyetler de göz önüne alınarak irdelenmelidir. Bir kurumun ticari zararı, toplumun tümüne yansıyan ölçülen ve ölçülemeyen yararlarıyla karşılaştırıldığında daha alt düzeyde kalabilir. O zaman, ölçülemeyenler yararlar ölçülebilen zararlar kadar önem taşımaktadır. Anılan politikaların uygulandığı son yirmi yılda kentte ekonomik yoğunluğun azalması, yeni yatırımların gerçekleştirilememesi ve TTK'da çalışan kesimin genç yaşta emekli edilmesi sonucunda 1970'lere oranla kentin genç nüfus, yarı yarıya azalmış, orta yaşlı ve homejen bir toplum ortaya çıkmıştır. Kentte %20'lere varan oranda işsizlik gözlenmektedir. Kent göç vermektedir.

Türkiye, yaklaşık 20 yıldır, %40 ile %100 arasında değişen bir oranda yüksek enflasyonla yaşamaktadır. İçinde bulunulan enflasyonist ortam, gelir dağılımını daha da bozmakta, yoksulluğu arttırarak toplumsal barışı tehdit etmekte, sosyal ve kültürel yozlaşmaya neden olmaktadır. Zonguldak kenti ve Zonguldaklıların sorunları, çalışmanın asıl ilgi alanı yerel düzlem olmakla birlikte, yalnızca yerel yönetimlerce alınacak önlemler ve uygulanacak politikalarla çözümlenemez.

Sanayisizleşme süreci sonunda TTK'nın durumu, devletin Zonguldak kömürü ilgili makro ekonomik kararları ve politikaları sonucu yeni iş alanlarının yaratılması, emek ve işgücü piyasalarının düzenlenmesi, eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik hizmetlerinden tüm toplum kesimlerinin yararlanmasının sağlanması gibi konular merkezi yönetimin görev alanına girmektedir. Bu nedenle de, Zonguldak'taki sıkıntıların, sadece ekonomik değil, bunun sosyo-kültürel ve psikolojik yansımaları ile bir bütün içinde algılanıp giderilmesinde en önemli görev hükümetlere düşmektedir. Sadece Zonguldak'ta değil, ülkenin her kesimindeki gelir dağılımını bozan en önemli etmenlerden biri olan enflasyonun düşürülmesi için, başta finans kesimi olmak üzere sermaye gelirlerinin adil bir biçimde vergilendirilmesi, zorunlu olmayan kamu harcamalarının kısılması, denk bütçe uygulamasına geçilmesi, iç ve dış borç stokunun zamana yayılarak azaltılması gibi önlemlere gereksinim vardır. Kayıtdışı ekonomiyi sisteme almak, servet beyanı uygulamasına geçmek, vergi denetimini güçlendirmek ve yerel yönetimlere vergi salma yetkisi vermek gibi bir dizi uygulama, vergi gelirlerinin arttırılarak sosyal politikalara kaynak yaratılması için önem taşımaktadır.

Kentsel yoksulluğun giderilmesinde, merkezi hükümetin alacağı bütünlükçü kararlar ve uygulayacağı politikaların yanısıra, yerel yönetimlere de önemli görevler düşmektedir. Zonguldak kentinin sorunlarını, teknolojik gelişmeler sonucu kullanımı yaygınlaşan internet, yazılı ve görsel medya gibi kitlesel iletişim araçları kullanarak ülke toplumunun daha yaygın bir kesimine ulaştırmayı amaç edinmelidir. Kısa vadede Zonguldak toplumunun sosyal ve kültürel açıdan daha sağlıklı bir düşünce yapısına ulaşmasını, kentlinin birlik ve beraberlik içerisinde sosyal açıdan kaynaşmasını sağlayacak kültürel ve sportif etkinliklere önem vermeli, bunları desteklemeli, dahası bu tür tesisler için kaynak aktarmalı ve yatırım yapmalıdır. Zonguldaklıların büyük kentlere göç vermesinde en büyük etkenlerden biri olan çocukları için eğitim olanaklarının kısıtlı olması da yine yerel yönetimin politika ve uygulamaları sonucu önlenebilir. TED Koleji, Karaelmas Üniversitesi gibi mevcut büyük eğitim kurumlarının kalitelerinin yükseltilmesi ve daha geniş bir toplum kesimine seslenmesi yanında yeni eğitim kurumu yatırımları da yapılmalıdır.

Zonguldak madencilerinin uygulanagelen politikalar sonucu tüm yaşamları boyunca karşı karşıya oldukları ve endişe duydukları bir başka önemli sorun işsizliktir. Yerel yönetimler, istihdam yaratacak yatırımları öncelikli olarak ele almalı ve uygulamaya koymalıdırlar. Benzer biçimde, belli sayıda işçi çalıştırmayı garanti eden özel sektör yatırımları için de, devletle işbirliği içine girip ucuz arsa, özel ulaşım, öncelikli altyapı hizmeti gibi kolaylıklar sağlanmalıdır. Bu konuda en büyük olanak, kentin büyük bir bölümü oluşturan kamu arazilerinin kullanılmasıdır. İş alanı yaratmada önemli bir yeri olan KOBİ'ler için de bir destek programı oluşturulmalı, teknoloji, yönetim, finansman gibi konularda hizmet verecek danışma merkezleri kurulmalıdır.

Yerel yönetimler, istihdam arttıracak genel iktisadi önlemlerin yanısıra bireylerin işgücü piyasasındaki yerlerini güçlendirmek amacıyla da çeşitli

çalışmalar yapmalıdır. Bunlar arasında, işverenle eşgüdüm içinde, istihdam garantili meslek kursları düzenlenmesi; var olan iş gücünün niteliğini yükseltecek bilgisayar, yabancı dil eğitimi vb. konularda hizmet içi eğitim kursları planlanması sayılabilir.

Sanayisizleşme süreci ile ilişkisi ortada olan sorunların çözümüne yönelik olarak kentin ekonomik anlamda yeniden yapılandırılması önemlidir. Tek hakim sektör olan madenciliğin önemini yitirmesi ve TTK'nın yok olma sürecine girmesi sonucunda, stratejik önemi olan belirli sayıda maden ocağının üretime devam etmesinin sağlanması ve istihdam olanağı yaratabilecek yeni iş kollarının açılması gerekmektedir. Bu noktada, yetişen genç nüfusun yoğunlaşmaya başladığı hizmet sektörünün geliştirilmesi ve yeni sanayi kollarının açılması ile, şu an işsiz olan erkek nüfus yanında hanedeki kadınlarında çalışma yaşamına girmeleri sağlanabilir.

6.2. TÜRKİYE TAŞKÖMÜRÜ KURUMU'NA İLİŞKİN ÖNERİLER

Türkiye'de anlamlı miktarda taşkömürü üretimi sadece Zonguldak Taşkömürü Havzası'nda TTK tarafından gerçekleştirilmektedir. Taşkömürü üretiminde hem sektör hem de TTK kaynaklı pek çok sorun yaşanmaktadır. Havzanın emek yoğun çalışma düzenini gerektiren son derece karmaşık jeolojik yapısı ve derinleşen üretim alanları en önemli teknik sorunlardandır. Havzanın jeolojik yapısı dikkate alındığında rekabetçi bir üretim yapısının hiçbir şekilde oluşturulamayacağı açıkça görülmektedir. Rekabet edebilir bir yapıya kavuşturulamayan TTK'nın özelleştirilme şansı da azdır. Küçük işletmelerin dünya fiyatları ile yarışamamaları ve Türkiye'de özel sektörün düşük kar nedeniyle madenciliğe olan ilgi düzeyinin yetersizliği bu sonucu doğurmuştur. Taşkömürünün sanayi için stratejik bir hammadde olması, Zonguldak Bölgesi'nin ekonomisinin büyük ölçüde TTK'ya bağlı olması ve yaratacağı sosyal sorunlar nedeniyle, en azından şimdilik, tasfiye uygulanabilir bir çözüm olarak görünmemektedir. Tasfiye durumunda ülkenin tek taşkömürü üretim olanağı ortadan kalkmış olacak ve bölgede madencilik konusunda oluşmuş olan birikim de yok olacaktır. Bu durumda, kamu maliyesi üzerindeki yükün azaltılması için TTK' da küçültme çalışmaları hız kazanacaktır.

TTK'nın en büyük sorun alanlarından birisi siyasi baskılar altında artan personel alımının, Kurumun ihtiyacına ve niteliklerine göre belirlenememesi ve etkin bir personel politikasının oluşturulamamasıdır. Diğer önemli sorun alanları ise yatırımlar, pazarlama ve ticari maliyetinde yer alan finansman giderleridir. Son yıllarda yatırıma ayrılan ödeneklerin yeterli miktarda olmaması, planlanan yatırımların istenilen düzeyde olmamasına ve önceden yapılmış olan yatırımların da işlevsiz hale gelmelerine neden olmaktadır, bu ise ekonomik sorunların daha da büyümesine yol açmaktadır.TTK'nın finasman giderlerinin %40 düzeyinde olması Kurm için önemli bir mali yük oluşturmaktadır. Ayrıca finasman sıkıntısı nedeniyle zamanında ödenemeyen borçlara uygulanan gecikme zamları mali yükün gittikçe artmasına neden olmaktadır. Pazarlama ise son yıllarda önemli sorunlardan biri haline gelmiştir.

TTK'nın stok düzeyi koklaşabilir kömürün pazarlanmasında yaşadığı sıkıntılar nedeniyle artmaktadır. Pazar sorunu azalması için TTK zaman zaman satış fiyatlarında ayarlamalar yapmaktadır.

TTK'nın çok ciddi sorunlarla karşı karşıya olduğu açıktır. TTK'nın dolayısıyla kömür endüstrisindeki sorunların aşılması için öncelikli olarak yapılması gereken Türkiye'de kapsamlı ve uzun vadeli bir enerji politikasının oluşturulması ve taşkömürünün bu süreçteki yerinin kesin olarak belirlenmesidir. Dışa bağlı bir enerji politikasının mı yoksa ülke çıkarları için önemli role sahip olan, sanayi için stratejik önemi olan taşkömürü üretiminin belli bir seviyede de olsa desteklenmesi gerektiğinin mi bir an önce belirlenmesi ve tercih edilen politika doğrultusunda çalışmaların başlatılması gerekmektedir. Dünya örnekleri incelenmeli ve bu temel noktada alınacak karar netleştirilmelidir.

TTK'nın içinde bulunduğu durumun düzeltilmesi için ilk önce varolan KİT yapısının değiştirilmesi gerekmektedir. KİT modeli dışında bir havza yönetiminin pek olanaklı olmadığı da göz önünde bulundurulursa, yasada yönetsel özerklik sağlamaya yönelik değişiklikler mutlaka gerçekleştirilmelidir. Yeni yapıyla birlikte, çalışanların yönetim ve denetim mekanizmalarında yer aldıkları, özerk bir yönetim modelinin oluşturulması gereklidir. Kurumun personel politikası, sadece vakti gelen işçilerin emekli edilmesine yöneltilmeli, siyasal baskılardan arındırılmalı ve üretimde verimliliği sağlamaya yönelik ciddi politikalar oluşturulmalıdır. Ayrıca TTK'da dengesiz olan yeraltı yerüstü işçi oranının iyileştirilmesi yönünde mutlaka bir istihdam politikası geliştirilmelidir. Siyasi müdahalelerin oldukça yüksek seviyede olması TTK'nın bugünkü durumuna gelmesinde etkili olmuştur. Üretimin arttırılabilmesi için yatırım gerekmektedir, yatırım için de sübvansiyonlar dışında kaynak bulunması ve buna yönelik politikanın geliştirilmesi gerekmektedir. Kullanılmayan ve çürümeye terk edilen Kurum taşınmazlarının elden çıkartılması hem bu yapıların kentte yaratmış oldukları depresif atmosferi sona erdirmesi bakımından, hem bu yerlerin başka alanlarda kullanılıp değerlendirilmesi açısından, hem de yatırımlar için gerekli olan kaynağın bir kısmının karşılanması açısından faydalı olabilir. Demir-çelik işletmelerinin sıfır gümrükle ucuz taşkömürü ithal etmeleri, Zonguldak havzasındaki koklaşabilir taşkömürünün tercih edilmemesine, dolayısıyla TTK'nın zamanla demir-çelik sanayi pazarını yitirmesine yol açmaktadır. Taşkömürü ithalatının TTK tarafından gerçekleştirilmesi durumunda TTK'nın işletme zararları azalacak ve üretilen sanayi nitelikli kömür amacına uygun kullanılacaktır.Yatırım konusunda taşkömürü ithal ve pazarlama yetkisinin TTK'ya verilerek ulusal bir politika oluşturulması ve ithal kömürlere ton başına belirli bir miktar fon uygulanarak yatırımlara kaynak oluşturulması yönündeki görüşler oldukça anlamlıdır. Denetim altında bulundurulan rödövans uygulamaları Kurum'a kaynak kazandıracak biçimde yaygınlaştırılmalıdır. Ayrıca mutlaka profesyonel anlamda güçlü pazarlama teknikleri ve yöntemleri geliştirilmeli ve de gerekiyorsa bu konuda yardım alınmalıdır. Yapılacak bu kapsamlı

düzenlemelerle, mali yapının bir düzene oturtulması için, mutlaka finans borçlarının kapatılması ve yeni bir başlangıç yapılması gerekmektedir.

Özetle, belli bir enerji politikasına sahip olmayan; taşkömürü endüstrisinin geleceğine yönelik ciddi kararalar almayan ve yasal düzenlemeleri gerçekleştirmeyen siyasi iktidar yaşanan olumsuzlukları küreselleşmeyle gelen pazar ortamına bağlamakta ve sektörle ilgili politikalar üretmeyerek kurumun kendi kendini bitirmesini beklemektedir. Taşkömürü sektörünün geleceği açısından biran önce bu kararsızlığa son verilmeli, ulusal enerji politikaları ve taşkömürü politikasında uzlaşmaya varılmalıdır. TTK'nın Zonguldak ve çevresinin ve dolayısıyla Türkiye'nin ekonomisine getirdikleri dikkate alınarak, uzun vadeli planlar ve devletin düzenleyici ve destekleyici yönü ile TTK yeniden yapılandırılmalıdır. TTK'nın tümüyle kapatılmasının kesinlikle desteklenebilir bir görüş olmadığı kanısındayız. Ülkenin ulusal yararı ve yerelleşme kavramı etrafında harekete geçirilen dinamikler bağlamında stratejik olarak TTK'nın belli bir büyüklükte veya maden sektörünün çeşitli ihtisas alanları düşünüldüğünde, bu ihtisas sahalarının birinde veya birkaçında etkin olarak varlığını sürdürmesine izin verilmesi en uygun politika olacaktır.

6.3. DİĞER İKTİSADİ GELİŞME PROJELERİ

Kentin iktisadi gelişimine yönelik projeler bağlamında, araştırmamızın ilgili bölümünde ayrıntılı olarak incelenen, Valiliğin girişimi ile yaşama geçirilen Zonguldak Gelişim A.Ş. kentin kalkınması için önemli bir fırsat olarak görülmelidir. Kent bütünündeki çalışmaları ele aldığımızda Gelişim A.Ş. ülkede pek yaygın olmayan bir yöntemle, hem de özelleştirmelerin zirve noktasına çıktığı bir dönemde önemli bir örnek oluşturmaktadır. Ayrıca, mülki idare amiri valinin üstlendiği aktif rol yönünden bu örnek çok önemlidir. İhale kanununda ve pek çok diğer kanundaki engellerin yanısıra, mevcut kitle partilerinin ürettiği popülist politikaların yarattığı engellere karşın valilik Zonguldak'ta büyük sermaye sahipleri ile işçi sınıfları arasındaki geçişi üstlenmiştir.

Buradaki rol, büyük sermaye sahipleri ile işçi sınıfı arasındaki geçişi sağlamanın ötesinde böylesine sıkıntılı bir dönemde üstlenilen kamu eliyle girişimin etkin hale getirilmesi deneyimidir. Bu çerçevede Gelişim A.Ş. yukarıda sıraladığımız, tek sektörlülüğün çöküşüyle başlayan sıkıntılı süreçte yerel sermayenin yerel kalkınmanın sağlanması bağlamında harekete geçirilmesi ve diğer sektörlerin canlandırılması için büyük önem taşımaktadır. Burada diğer ilçe belediyelerin, sanayi ve ticaret odasının ve belediye başkanlığının vali başkanlığında toplanarak yereldeki büyük sermaye sahiplerini harekete geçirmeye çalışması yerelleşme bağlamında, küreselleşen dünyada ilgi çekici bir örnektir. Burada yönetişim kavramı gerçekten ne kadar etkin veya gerçekten böyle bir oluşum var mı soruları etrafında irdelendiğinde valinin rolü yine ülkedeki diğer valilerle kıyaslandığında çok farklı bir düzlemdedir. Bundan sonra yapılacak çalışmalarda uygun ekonomi gelişme modellerinin saptanması ve bunda yerel iktidarın da daha iyi irdelenerek asıl aktörler görevde mi

sorusuyla birlikte algılanılması bundan sonra üretilecek politikalarda önemli olacaktır.

Gelişim A.Ş. dışında kentte gerçekleştirilen diğer yatırımlardan II.Termik Santral TTK'ya pazar sağlama açısından önemlidir. En azından yavaş bir küçülme varolan, sıkıntısız bir pazar sayesinde daha kolay gerçekleşebilir. İl genelinde inşa edilen organize sanayiler kentin ekonomik açıdan rahatlaması için bir an önce aktif hale getirilmelidir. Filyos Vadisi Islah Projesi ve bu çerçevede geliştirilecek olan Filyos Serbest Bölge Projesi yine kent için önemli bir fırsattır. Kentteki ekonomik etkinliklerin daha rahat yönlendirilebilmesi için ulaşım ağına ilişkin projeler bir an önce yaşama geçirilmelidir. Filyos Limanı, Karadeniz'e kıyısı olan ülkelerle ticareti arttırmada ve ileride geliştirilebilecek iş birliklerinde etkili olacaktır.

6.4. SANAYİSİZLEŞME SÜRECİNİN KENTSEL TOPLUMSAL YAŞAMA ETKİLERİ

Kentteki tek hakim iş kolu olan madencilikte ve TTK'da gözlenen gerileme, maden işçilerin çalışma yaşamını ve dolayısıyla da tüm yaşamlarını değiştirmiştir. Ocakların kapatılması, işçi çıkarımı, erken emeklilik ve sigortasız çalıştırma sonucunda çalışanların iş yaşamları büyük ölçüde değişmiştir. Kentte iktisaden faal olmayan nüfus önemli oranda artmıştır. Çalışanların da önemli bir bölümü çalışma koşullarının olumsuzluğu ve geleceğin belirsiz olması gibi nedenlerden dolayı işinden ayrılmayı düşünmektedir. Diğer yandan, özellikle yetişmiş ve nitelikli işgücünün genç yaşta emekli edilmesi önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır; çünkü emekli olan işçilerin yerine alınan işçilere, işler yeni baştan öğretilmekte, kaynaklar israf edilmektedir. Bu bağlamda görüşme yapılan işçiler madencilik sektörünün geleceği olmadığını, teknolojik olanaklara karşın çalışma koşullarının maden yataklarının fiziki yapısı nedeniyle giderek zorlaştığını belirtmişlerdir. Ayrıca yıllarca kömür sektöründe çalışmış, bu alanda yoğunlaşmış işgücünün diğer sektörlere kolay uyarlanamayacağı işçiler tarafından da vurgulanan bir sorundur.

Sanayisizleşme süreci kentte yaşayan toplumun düşünsel yapısını da değiştirmektedir. Bugünkü toplumsal yapı incelendiğinde, aslında maden işçilerinin kent yaşamı ile tam anlamda bütünleşemedikleri görülmektedir. Maddi durumlarının genellikle yeterli olmasına ve çocuklarına eğitim sağlayabilme olanaklarının fazla olmasına karşın, geleneksel görüşlerin tümüyle terk edildiği söylenemez. Kırsal yaşam ile kent yaşamı arasına sıkışmış olan maden işçisi ve ailesi büyük bir ikilem yaşamaktadır. Kırsal yaşamla olan ilişkileri azalmış, köylerinde toprakları kalmamış kesim köylerine geri dönmeği düşünmemekte, bunun yerine hiç bir güvencenin olmadığı büyük şehirlere gitmeyi yeğlemektedirler. Diğer yandan, işçilerin büyük bölümünün gerçekte artık Zonguldak'tan beklentileri de kalmamıştır. Kentte çalışan kesim açısından en önemli sorun TTK'nın içinde bulunduğu durumdur. Kentin ekonomik temelini oluşturan kömür çıkarımında üretimin ve istihdamın azalması, toplumda umutsuzluk ve bezginlik yaratmıştır. Görüşme yapılan işçilerin en

temel beklentilerini kent ve çevresine altyapının hazırlanarak olası yatırımların gerçekleştirilmesi oluşturmaktadır.

Ailelerin çalışma yaşamlarındaki gerilemeye koşut olarak gelir düzeyleri de azalmıştır. Emekli olan maden işçileri maaşlarının ancak beşte birini aylık emekli maaşı olarak almaktadırlar. Bu durumda olan ailelerin çoğu lojmanlardan çıkartılmışlardır. Hane reislerinin önemli bir kısmı ek işle uğraşmaktadır. Hanelerin tüketim alışkanlıkları değişmiş, toptan erzak alış sıklıkları azalmış, buna karşılık toptan alışların oranı yükselmiştir. Bu durum erken emekli edilen madenci ailelerinin toptan ve ucuza mal satın alma gereksinimini göstermektedir. Bu olumsuz gelişmelere koşut olarak madenci aileleri borçlanmaya gitmekte, kadının çalışması da bu süreçte gündeme gelmektedir. Ancak, kentte madenciliğin egemen sektör olması, kadınlar için çalışma ortamlarını azalttığından ancak sınırlı sayıda kadın çalışma olanağı bulabilmektedir.

Diğer bir önemli olgu ise, maden işçilerinin çalışma yaşamı ile birlikte değişen sosyal yaşamlarıdır. Genç yaşta emekli olan maden işçisi, kentte gelişmekte olan başka bir sektör bulunmadığından çalışamamakta, zamanının çoğunu evinde veya kahvelerde geçirmektedir. Zonguldak metropoliten alanı içerisinde köylerden kente olan göçler sonucunda eğitimli insan sayısı büyük ölçüde artmıştır. İlkokulu bitirenlerin payı azalırken, buna karşılık lise ve dengi okulları bitirenler ile yüksek öğretim kurumlarını bitirenlerin payı artmıştır. Ancak kentte önceliğini göreceli olarak hala sürdüren kömür sektöründe gözlenen gerileme, eğitimli insanların çalışabileceği başka iş alanlarının açılmaması yaşanan önemli olumsuzluklardır. Görüşme yapılan işçilerde çoğunluğu çocuklarını okutmak istediklerini, ancak Zonguldak'ta eğitimli insanların çalışma alanlarının darlığı nedeniyle başka kentlere taşınmayı düşündüklerini belirtmişlerdir. Kentte işci kesimi genelinde umutsuzluk ve bezginlik hali söz konusudur. Hanelerin geleceğe yönelik beklentileri bulunmamaktadır.

Zonguldak'ta hanelerin geçinme stratejilerinde gözlenen ve yukarıda özetlenen beklenmedik dönüşümlerin olumsuz toplumsal sonuçlar doğuracağı açıktır. Sanayisizleşme sürecinin etkisiyle yaşanan toplumsal dönüşüm, kırsal yaşamdan kentsel yaşama geçişi tamamlayamamış haneleri öncelikle etkilemekte, dramatik sonuçlar doğurmaktadır. Bu durumun en somut örnekleri artan intihar oranları ve kentte alkol tüketiminin önemli oranlarda artmasıdır.

İntihar sürecinde etkili olan beş temel aktör vardır: Birey, aile, okul, akrabalar ve toplum. Birey yaşanan sürecin uygulayıcısıdır. Aile birinci derecede etkileyici, okul ve arkadaşlar ikinci derecede etkileyici durumundadır. Akrabalar, Türk toplumu gibi akrabalık ilişkilerinin hala güçlü olduğu bir toplumda önemli bir diğer aktör grubu oluşturmaktadır. Toplumsal ve kültürel değerler, yine, diğer toplumlarda da olduğu gibi belirleyici yapılar arasında yer alır. 'Etraf ne der?' korkusu, sınırlayıcı ve belirleyici etkenlerden biridir.

Bu durumda intihar sürecinde payı olan beş aktör grubu bulunduğuna göre çözümü de bu beş gruptan geçmektedir. Birey, olayın baş aktörü olmasına karşın, bireyin ortaya çıkış sürecinde diğer aktör gruplarının çok büyük etkisi olması durumu daha karmaşık hale getirmektedir.

İntihar olaylarında ilişkin olarak toplanan verilerden yola çıkarak bazı saptamalar yapmak olanklıdır. Buna göre, özellikle 1980 sonrasında doğan gençlerin intihara daha fazla eğilimli oldukları görülmektedir. Genç kızlarda intihar eğilimi daha ağırlıklı olmakla birlikte, oran her iki cinsiyette de yüksektir. İntihar olgusu gençler arasında çabuk yayılan bir savunma mekanizması olarak işlev görmektedir. İntihar girişiminden sonra, aile çocuğuna daha anlayışlı ve daha az baskıcı bir tutum sergilemektedir. Bu durumu kavrayan, intihar girişiminde bulunan birey bundan yararlanma yoluna gitmekte ve aile içinde kendi durumunun göreli olarak iyileşmesini arkadaşlarına da aktarmaktadır. Sonuçta "intihar" olgusu içinde bulunulan ortamı daha iyiye götürmek için bir araç olarak görülmektedir. Bu yönteme başvuranların sayısı son 10 yıl içerisinde artış göstermiştir.

Ekonomik krizin ve sıkıntıların sonuçlarının en belirgin olarak yaşandığı ortam ailedir. Çünkü eve girildiği andan başlayarak tüm bireyler toplumun onlar için belirlediği rollerden sıyrılıp kendi farklı kimliklerini ortaya koyarlar. Dışarıda sessiz, sakin, güler yüzlü, anlayışlı görünen bir erkek eve girdiği zaman sürekli bağıran, anlayışsız, her istediği ev halkı tarafından anında gerçekleştirilsin isteyen, ataerkil yapının tüm katı kurallarını uygulayan bir aile reisine dönüşebiliyor. Hem kadın hem erkek kendi ailelerinde de aynı tarzda yetiştirildikleri için, kendileri bir aile oluşturduklarında da sorunlar yaşanmaktadır. Dış dünyayla en fazla iletişim kuran ve yeniliklere açık olan aile bireyleri çocuklar olmaktadır. Zaten Zonguldak'ta yaşanan hem aile içi şiddet hem de intihar olgusundaki temel sorun noktaları geleneksel yapıya ve aile içindeki sisteme direniş gösteren gençlerde ortaya çıkmaktadır. Ailenin ve dış dünyanın yaşam kuralları genellikle birbirinden farklı olmaktadır ve değişime ayak uyduramayan aile çocuğuna baskı uygulamaya başlamaktadır. Bağlantıyı kuramayan gençler, zorluklara göğüs gerebilecek bir anlayışla yetiştirilmedikleri için, savaşmak yerine, ölümü yeğlemekte ya da ölümle sonuçlanmadığı durumlarda intihar girişimi bireye görece özgürlük tanıdığı için gencin durumu göreli olarak iyileşmektedir.

İntihar, çok ciddi bir durumdur ve kuramsal olarak hedefi bellidir: yaşamı, bilinçli olarak sona erdirmek. Zonguldak örneğinde ise belirleyici olan nokta intiharı çözüm yolu olarak seçen gençler henüz yaşamın daha çok başında olmaları ve yaşadıkları olaylardan çok çabuk etkilenip, yanlış yönlere sapabilmeleridir. Bu noktada bu soruna çözüm bulabilmek için olayları iyi incelemek gerekmektedir. Çünkü intiharı gerçekleştiren birey bunu tek başına yapıyor olsa bile, o kişiyi intihar noktasına götüren süreç sadece bireyin denetiminde değildir. Özellikle gençlerde, bu denetim oranı daha da düşmektedir.

Zonguldak'ta toplumsal çöküntünün; yani, intihar, aile içi şiddet, alkol ve uyuşturucu bağımlılıklarındaki artışların birçok yan nedenleri olmasına karşın en temel sebebi 1980'lerden sonra uygulamaya konulan özelleştirme politikaları sonucu ortaya çıkan ve son dönemlerde de pekişen ekonomik sorunlardır. İş, gelecek garantisi, belirli düzeyde maddi gelir gibi önemli etmenler insan yaşamında belirleyici rol oynamaktadırlar. Bu gibi noktaların belirsiz olması hem kişinin, hem de ailesinin ekonomik, toplumsal, duygusal v.b. tüm yaşam alanlarını etkilemektedir. Bu nedenle sıkıntıların en temel kaynağı olan ekonomik belirsizlikler çözüme ulaşmadan, intihar, aile içi şiddet, madde bağımlılığı gibi sorunların çözüme ulaşabileceğini düşünmek sorunu olduğundan daha küçük görmek olur ki, bu da sorunu çözümsüzlüğe kadar götürebilir. Kısacası, burada üst ölçek politikalarla, ülkede var olan ve son zamanlarda artan işsizlik ve ekonomik sorunlara çözüm bulmak, toplumsal çöküntü sürecini aşabilmek için temel koşulların başında gelmektedir. Ülkede son dönemlerde artan ekonomik sorunlar, Zonguldak kentinin çok daha uzun süredir karşı karşıya kaldığı bir durumdur ve bu nedenle de kent bu olumsuzluklardan çok daha fazla etkilenmektedir. Ülke çapındaki ekonomik ve toplumsal politikalara ek olarak Zonguldak kenti biraz daha alt ölçekteki kalkınmaya yönelik ekonomik politikalarla desteklenmelidir. Maden sektöründen bağımsız yeni ekonomik faaliyetler planlanmalı bu faaliyetlere koşut olarak kenti toplumsal yaşamı da yapısal uyarlama sürecine dahil edilmelidir. Aynı şekilde kentte bulunan maden fakülteleri de kapatılarak, mezun olduğunda iş bulamayan gençler yetiştirme sürecinden, kentin yeni ekonomik etkinliklere yönelik piyasa için işgücü yetiştiren sürece geçilmelidir.

Aile içi şiddet konusunun iki temel değişkeni, ekonomik sorunlar ve geleneksel yapıdan gelen katı ataerkil kurallardır. Ekonomik sorunları yaşamadığı dönemlerde geleneksel yapının getirdiği, kadınlara yönelik zarar verici tutum ve davranışlar çok fazla ortaya çıkmamaktadır ya da yaşansa bile daha az düzeylerde olmaktadır. Ancak ekonomik krizlerin yaşandığı dönemlerde kadına ve çocuklara yönelik şiddet içeren tutum ve davranışlar artmaktadır.

Aile içerisinde yaşanan şiddetin azaltılması, yine temel olarak iki noktadan geçmektedir. Azaltılmasına yönelik olarak, ailenin ekonomik yapısının daha önceki durumdan göreli olarak iyi olması ve durdurulmasına yönelik olarak ise çocukluktan başlayarak hem erkek hem de kız çocuklarına eğitim süreçlerinin aksatılmaması gerekmektedir. Uzun vadeli eğitim politikaları bu sebeple sadece okul içi eğitimi değil; hem çocukların hem de ebeveynlerin okul dışındaki eğitimlerini de kapsamaktadır.

Aile, çocuğunu yetiştirirken, çocuğun kendi kararlarını almasına, sorumluluklarının bilincine varmasına ve bu sorumlulukları taşımasına fırsat vermelidir. Doğduğu andan başlayarak dayak yerine, çocuğa bir şeyi yanlış ya da doğru yaptığında ödül ya da ceza vermek daha doğru bir davranıştır. Bu sayede çocuk kendi kararlarını almayı ve birey olmayı öğrenebilir. Bu sürece katkıda bulunmak için çocuk yetiştirme ile ilgili broşür, kitapçık ve kitaplar hazırlanabilir ve bunlar Ana ve Çocuk Sağlığı Dispanserlerinde ücretsiz ya da

çok düşük bir ücret karşılığında dağıtılmalıdır. Bu, uzun erimli eğitim politikalarından biridir. Bebeğini aşılatmaya gelen genç aile fiziksel sağlığın yanı sıra, çocuğun ruhsal ve duygusal sağlığını da göz önünde bulundurmaları gerektiğini öğrenmelidirler. Çocuk eğitiminin hamilelikten, çocuğun aileden ayrılması sürecine kadar bir bütün ve zorunlu olduğunu ebeveynler öğrenmeli ve uygulamaya koymalıdırlar. Bunu ailelere öğretmenin en kolay yöntemlerinden biri, ailelere ek yükümlülük getirmeden, zihinde kalması kolay ve örneklerle açıklanmış yöntemleri; broşür, kitapçık ve kitaplarla anlatmaktır. Bu hem yerel hem de merkezi yönetim birimleri tarafından gerçekleştirilebilecek bir uygulamadır. Uzun vadede hem ebeveynler hem de çocukları sağlıklı ve bilinçli bireyler olma yolunda adım atmış olacaklardır.

Ailelerin çocuklarına uyguladıkları baskı, intihara götüren önemli nedenlerden biridir. Baskının çözüm yolu olmadığını, tersine ebeveynlerin meseleleri çocukları ile konuşarak, onların düşüncelerini anlamaya çalışarak halletmelerini gerektiğini anlamaları gerekmektedir. Ailesine güvenen bir genç hata yapsa bile ona doğru seçenekleri gösterecek bir ailesi olduğunu bilir ve bu sebeple yanlış ilişkilere ve çözümlere yönelmez. Aileleri (özellikle kadınları) bilinçlendirmek için "Aile ve Genç, Çocuklarla İletişim Kurma" gibi konularda ücretsiz seminerler düzenlenmelidir. Gerekirse bu tip seminerler gezici ekipler oluşturularak belirli sayıdaki gruplara evlerinde verilmelidir. Bu tip seminerler evden çıkması zor olan kadınlar için daha kolay ulaşılabilir hale gelebilir.

İntihara ve intihara teşebbüs olaylarını yaşayan ailelere yönelik (psikiyatristler, psikologlar gözetiminde) özel seanslar düzenlemeli ve örnekler üzerinde nasıl çözümleyebilecekleri ve bu durumu nasıl en az zararla atlatabilecekleri üzerinde tartışılmalıdır. Hem ailelerden hem de intihar girişiminde bulunan kişilerden ayrı ayrı ve birlikte gruplar oluşturularak toplantılar düzenlemeli ve ailelerin çocukları ile iletişim kurmaları sağlanmalıdır. Pilot bölge olarak Zonguldak'ta, Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı ve Valilik işbirliği ile böyle bir projeyi başlatabilir ve yürütebilir. İlk aşamada anketler düzenlenerek sorunlar ve sorunlu gruplar tespit edilir (ortaokul, lise, yaş grupları, cinsiyet,vb.) ve buradan elde edilecek sonuca göre eylem grubu ve planı belirlenerek harekete geçilmelidir.

Okullar, çocukların ve gençlerin kişiliklerinin biçimlenmesinde en fazla sorumluluğu bulunan kurumlardan biridir. Yöneticilerle, öğretmenlerle ve okul arkadaşlarıyla kurulan ilişkiler öğrenciyi yüksük düzeyde etkilemektedir. Ailesi ile iletişim kuramayan gençler, onların eksikliğini dolduracak arkadaşlıklara yönelmektedir. Tüm arkadaşlıklar gençleri yönlendirmektedir ve gelişme sürecini etkilemektedir. Bu nedenle, bu noktada öğretmenlere, idarecilere ve de ailelere büyük görev düşmektedir. Baskı kurmadan, onlarla konuşarak, iletişim kurarak sorunlarını çözümlemeleri gerekmektedir. Çünkü özellikle gençlerde, içinde bulunulan durumu olduğundan daha karmaşık algılama ve gösterme eğilimi bulunmaktadır. Bu nedenle durumlar iyi analiz edilip, gençlerle iletişim kurarak çözüme yönelmek daha kalıcı çözümler getirmektedir. Okul içi eğitime ek olarak, gençleri bilinçlendirme amaçlı, psikolog ve psikiyatristler tarafından

düzenlenen belirli aralıklarla tekrarlanan ya da ders programına eklenen, seminerler ya da dersler yapılmalıdır. Bir ileri aşama olarak, küçük gruplarla ya da tek tek görüşmeler sağlanabilir çünkü kalabalık ortamlarda bu konuların konuşulması yadırganmaktadır ve çoğu öğrenci arkadaşlarından çekindiği için düşündüklerini söylememektedir. Bu amaçla okullarda (ilk aşama olarak 6,7 ve 8. sınıfları kapsayan) sürekli görev yapacak psikolojik danışmanlar istihdam edilmelidir.

Gençlerin ruhsal sorunlarının giderilmesine yönelik olarak okullardaki ders dışı faaliyetlerin (resim sergileri, yarışmalar, müzik koroları, tiyatro klüpleri, spor faaliyetleri vb.) çeşitlerinin ve sıklıklarının artırılması gerekmektedir. Bu tür faaliyetler çevreleriyle iletişim kurmalarını kolaylaştıracak ve daha sağlam temelleri olan ilişkiler kurmalarını sağlayacaktır. Aynı zamanda bu tip ortamlarda toplumsallaşmayı öğreneceklerdir.

Sonuç olarak, ister yerel düzeyde, isterse ulusal düzeyde olsun geliştirilecek politikalar, kentleri yeni sağın yönlendirdiği yeni dünya düzeninin yarattığı işbölümünde yer almaya zorunlu kılmaktadır. Kısacası, daha önce de dile getirildiği gibi böyle bir düzende kentler, yaşam mücadelesi için uluslararası işgücünün dağılımını, tüketimin mekansal dağılımını, denetim ve yönetim işlevlerini ya da ekonomik gücün yeniden dağılımını kullanmak durumundadır. Seçim hangi senaryo olursa olsun bu mücadelede kentler her zaman küresel rekabet bağlamında kaybetme riskiyle karşı karşıyadırlar. Zonguldak ülkede nadir rastlanan girişimlerin yanı sıra, son hükümetin varlığıyla ülkedeki pek çok kentten daha şanslı bir konumdadır. Bu durumun korunması için bir an önce projelerin, yatırımlar hızlandırılarak gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

KAYNAKLAR

Allen, J. (1988) "Towards a Post-Industrial Economy", J.Allen ve D.Massey (eds), *Restructuring Britain: The Economy in Question*, London, Sage, ss.92-135.

American Psychiatric Association (1994) *Diognostic and Statistical Manual of Mental Disorders, 4 th edition*, American Psyciatric Association. Washington D.C.

Amin, A.and Thrift, N. (1995) "Globalisation, Institutional 'Tickness' and the Local Economy", in P. Healy, et.al (eds) *Managing Cities: the New Urban Context*. London: Wiley.

Ayata A., Güneş, S. (1991) "Gecekondularda Kimlik Sorunu, Dayanışma Örüntü ve Hemşehrilik." *Toplum ve Bilim*, Güz 1990-Kış 1991, s.51-52 (89-101).

Bailey, S.J. (1999) *Local Government Economics Principles and Practice*, London: Macmillan Press Ltd.

Baum-Baicker, C. (1985) *The Psychological Benefits of Moderate Alcohol Consumption: A Review of the Literature, Drug Alcohol Dependency*, pp:305-322.

Blair, J.P. (1995) *Local Economic Development Analysis and Practice*, London: Sage Publications.

Blustone, B., Bennett, H. (1982) *The Deindustrialization of America*, bölüm:5.

Bluestone, B., Harrison. B. (1987) "The Impact of Private Disinvestment on Workers and Their Communities", R. Peet (der.) *International Capitalism and Industrial Restructuring*, London: Allen and Unwin.

Convery, F. (1988) A Guide to Policies for Energy Conservation; The European Experience, Elwod Elgar.

Cooke, P. (1991) *Back to Future*, Cambridge: Polity.

Coşkunol, H., Ersoy, M. (1997) *Madde Kullanımı ile İlişkili Bozukluklar,* Ed. Hamit, İ., Medyay, İzmir.

Crow, G., *The Use of the Strategy, Sociology*, (23): 24'den aktaran: Kentsel Politika Planlaması ve Yerel Yönetimler Ana Bilim Dalı 1999 Yılı Stüdyo Çalışması (2000) *Kentsel Yoksulluk ve Geçinme Stratejileri-Ankara Örneği*, ODTÜ, Ankara.

Çıladır S., *Zonguldak Havzası'nın Tarihi Gelişimi*, Zonguldak: Genel Maden İş Yayınları.

Çitçi, O. (1982) *Kadın Sorunu ve Türkiye'de Kamu Görevlisi Kadınlar*, Ankara.

De La Rocha, M.G. (1984) *The Resources of Poverty*, Oxford, Cambridge'den aktaran: Kentsel Politika Planlaması ve Yerel Yönetimler Ana Bilim Dalı 1999 Yılı Stüdyo Çalışması (2000) *Kentsel Yoksulluk ve Geçinme Stratejileri-Ankara Örneği*, ODTÜ, Ankara.

DİE (1998) *Türkiye Ekonomik ve Sosyal Göstergeler*, Ankara: DİE.

DİE (1997) *Zonguldak İli Ekonomik ve Sosyal Göstergeler*, Ankara: DİE.

DİE, *19 Seçilmiş İl Merkezi Sonuçları*, Ankara: DİE.

DİE, *Nüfus ve Hanehalkı İstatistikleri*, Ankara: DİE..

DİE, *Yıllık İstatistikleri*, Ankara: DİE.

Dicken, P. (1992) *Global Shift: The Internationalisation of Economic Activity,* Liverpool, Paul Chapman Publishing.

Douglas, J.D. (1967) *The Social Meanings of Suicide*, Princeton University, New Jersey.

DPT (2000) *Madencilik Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, Ankara: DPT.

DPT (1996) *Madencilik Özel İhtisas Komisyonu Enerji Hammaddeleri Alt Komisyonu: Kömür Çalisma Grubu Raporu*, Ankara: DPT.

Duncan, G. (1994) *Social Change and Economic Life Initiative,* Oxford University Press.

Dural, H. (1978) *Türkiye Kok ve Taşkömür Sorunları*, Ankara: DPT.

Durand, J.P. (1995) *Marx'ın Sosyolojisi,* Birikim Yayınları, İstanbul.

Durkheim, E. (1951) *Suicide*, The Free Press, Ontario.

Dutton, D.G., Golant, S.K. (1995) *The Batterer: A Psychological Profile,* New York: Basic Books.

Economist, (1994) "The Manufacturing Myth", 03.19.1994, c.330, s.7855, s.91.

Economist, (1997) "It's Wise To Deindustrialise", 04.26.1997, c.343, s.8014, s.78.

Elcock, H. (1994) *Local Government*, London: Routledge.

Engin, E., (1976) *Gruplu Maden İşçileri*, Zonguldak Belediyeler Birliği, Zonguldak.

Eriksen, T.H. (1993) *Ethnicity and Nationalism: Anthropological Perspectives*, London: Pluto Press.

Erkin. E., (1999) *Dört Maden Kentinin Değişim Öyküsü: 1973-1996 Karşılaştırmalı Bir Analiz, Zonguldak – Kozlu – Kilimli – Çatalağzı*, İstanbul.

Ersoy, M. (1994) "Kente Göç Eden Nüfusun Konut Sorunu" *Konut'94,* Ankara: Kent-Koop Yayınları.

Ersoy, M. (1985) *Göç ve Kentsel Bütünleşme,* Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi ve Basın Yayın Yüksekokulu Basımevi, Ankara.

Ersoy M., Şengül H.T., Hoşgör A., Tokluoğlu C. (2000) *Zonguldak Kentinde Yaşanan Sanayisizleşme Süreçlerinin Kentsel Gelişmeye Etkileri ve Yerel Topluluklar Üzerindeki Sonuçları*, Zonguldak Valiliğine sunulan araştırma raporu, ODTÜ, Ankara.

European Commission (2000) *1998 ECSC Investments*, Luxemburg.

European Commission (2000) *1999 Annual Energy Review*, Luxemburg.

Fine, B. (1990) *The Coal Question: Political Economy and Industrial Change from the Nineteeth Century to the Present Day*, London.

Finkelbor, D. (1987) "The Sexual Abuse: Current Research Reviewed", *Psychiatric Annals*, sayı 17, s.233-241.

Fostre, C.D., Jackman, R.A., Perlman, M. (1980) *Local Government Finance in a Unitary State*, Boston: George Allen & Unwin.

Frone, M.R. (1999) "Work Stress and Alcohol Use", *Alcohol Research and Health*, sayı 23, s.284-291.

Gallie, Marsh and Vogler, *Social Change and the Experience of Unemployment*.

Gelles, R.J. (1997) *Intimate Violence in Families*, California: Sage Publications.

Gordon, M. (1989) "The Family Environment and Sexual Abuse: A Comparison of Natal and Stepfather Abuse. Child Abuse & Neglect", *The International Journal*, sayı 13, s.121-129.

Gönül, M. (1997) *Yerel Yönetim Birlikleri*, TODAİE, Ankara.

Güler, B.A. (1998) *Yerel Yönetimler, Liberal Açıklamalara Eleştirel Yaklaşım*, TODAİE, Ankara.

Hall, P., (1989) *London 2001*, London, Unwin Hyman.
Haner, B.,Türk, Y. (2000) "Batı Kardeniz Havzasının Maden Kaynakları Potansiyeli", *Türkiye 12. Kömür Kongresi Bildiriler Kitabı*, Zonguldak, s.297.

Harvey, D. (1991) "From Managerialism to Enterpreneurialism: The Transformation of Urban Governance in Late Capitalism", *Geogr. Annal. (B)*, vol. 1, pp. 3-17

Harvey, D. (1991) *The Urbanization of Capital*, Chapter III.

http://www.coal.ca/

http://www.coal.com

http://www.coalinfo.com/

http://www.coaltrade.com/

http://www.dpt.gov.tr/dptweb/ekutup96/o496/o496-oku.html

http://www.eia.doe.gov/cneaf/coal/quarterly/1996_review/contents.html

http://www.eia.doe.gov/fuelcoal.html

http://www.enerji.gov.tr/Enerji.html

http://www.med.ege.edu.tr/^hanci/madde.html

http://www.niaaa.nih.gov/publications/10report/intro.pdf

Hutchinson, J., Smith, A.D. (1996) *Ethnicity*. Oxford: Oxford University Press.

IEA (1999) *Coal Information*, Paris.

IEA (1999) *Energy Statistics of OECD Countries*, Paris.

IEA (1999) *Energy Statistics of Non-OECD Countries*, Paris.

IEA (1999) *IEA-OECD Enerji Prices and Taxes*, Paris.

Jennings, N. (1994) *Productivity, Employment and Industrial Relations in Coal Mines: Three Case Studies From Australia, United Kingdom, United States*, Geneva:ILO.

Jennings, N. (1994) *Productivity, Employment and Industrial Relations in Coal Mines: Three Case Studies From China, India and Zimbabwe*, Geneva:ILO.

Jennings, N. (1994) *Productivity, Employment and Industrial Relations in Coal Mines: Two Case Studies From the Czech Republic and the Russian Federation*, Geneva:ILO.

Jessop, B. (1999) "Narrating the Future of the National Economy and the National State? Remarks On Remapping Regulation and Reinventing Governance", in G. Steinmetz, (ed) *STATE/CULTURE: State Formation after the Cultural Turn*. Ithaca: Cornell University Press.

Jones, M. (1989) *Managing Local Government: Leadership for the 21st Century*, Melbourne: Hargreen Publishing Company.

Karpat, K.H. (1976) *The Gecekondu: Rural Migration and Urbanization*, London: Cambridge University Press.

Kartal, K. (1978) *Kentleşme ve İnsan*, TODAİE Yayınları, Ankara.

Keleş, R. (1993) *Kentleşme Politikası*, Ankara: İmge Kitabevi.

Kentsel Politika Planlaması ve Yerel Yönetimler Ana Bilim Dalı 1999 Yılı Stüdyo Çalışması (2000) *Kentsel Yoksulluk ve Geçinme Stratejileri-Ankara Örneği*, ODTÜ, Ankara.

King, D. (1992) *Local Government Economics in Theory and Practice*, London: Routledge.

Köksal, S. (1986) *Refah Toplumunda 'Getto' ve Türkler,* İstanbul.

Lash, S., Urry, J. (1987) *The End of Organized Capitalism*, Bambridge, Polity Press.

Le Galés, P. (1998) "Regulations and Governance in European Cities", *International Journal of Urban and Regional Research* V. 22, n. 3, pp.482-506

Local Government and National Development, Organized by the Institute of Public Administration for Turkey and the Middle East held in Ankara, April 24-27, (1967).

Marmara ve Boğazları Belediyeler Birliği (1977) *Belediyeler ve Kent Sorunları Dergisi*, sayı 20-25, İstanbul.

Massey, D., (1984) *Spatial Divisions of Labour: Social Structures and the Geography of Production*, London, Macmillan.

Mayer, M. (1992) "The shifting Local Political System in European Cities", in M. Dunford and G. Kafkalas (eds.) *Cities and Regions in the New Europe*. London: Belhaven Press.

McAll, C. (1990) *Class, Ethnicity and Social Inequality*. Qubec: McGill's University Press.

Morris, L.D. (1987) "Local Social Polarization", *International Journal of Urban and Regional Research.*

MTA (1993) *Dünyada ve Türkiye'de Linyit, Asfaltit, Taşkömürü, Bitümlü Şist,Uranyum Rezervleri*, Ankara: MTA.

Norman, D. (1969) *Coal is Our Life: An Analysis of Yorkshire Mining Communities*, Tavistock Publications, London.

OECD/IEA (1983) *Coal Information Report*, Paris.

Oskay, Ü., *Geçiş Dönemi Tipi Olarak Zonguldak Kömür Havzası Maden İşçisi: İhsaniye ve Gelik Ocaklarında Çalışan Maden İşçileri Üzerine Bir Araştırma*, İzmir.

Özpoyraz, N., Tamam, L., *Alkol Bağımlılığı-Genel Bağımlılık ile İlgili Tıbbi Tanımlamalar, Alkol ve Madde Kullanım Bozuklukları.*

Özüekren, İ., Van Kempen, (1998) "Ethnic Segregation in Cities: New Forms and Explanations in a Dynamic World", *Urban Studies,* sayı 35(10), s.1631-1656.

Pahl, R.E. (1984) *Household Work Strategies in Economic Recession*'dan aktaran: Kentsel Politika Planlaması ve Yerel Yönetimler Ana Bilim Dalı 1999 Yılı Stüdyo Çalışması (2000) *Kentsel Yoksulluk ve Geçinme Stratejileri-Ankara Örneği*, ODTÜ, Ankara.

Parker, M. (1994) *The Politics of Coal's Decline*, London: Earthscan.

Perrucci, C.C., Perrucci, R., Targ, D.B., Targ, H.R. (1988) *Plant Closings*, New York: Aldine De Gruyter.

Pryke, M. (1999) "City Rhythms: neo-liberalism and the developing world", in J. Allen, et. al. (eds.) *Unsettling Cities*. London: Routledge.

Roberts, B. (1994) "Informal Economy and Family Strategies", *International Journal of Urban and Regional Research.*

Rodwin, L., Sazanami, H., (1989) *Deindustrialization and Economic Transformation*, Boston, Unwin Hyman.

Rostow, W.W., (1971) *The Stages of Economic Growth,* Cambridge Un. Press, London.

Rowtorn, R., Ramaswamy, R. (1997) *Deindustrializaiton: Causes and Implications,* IMF Working Paper.

Sayles, L.R., Strauss, G. (1967) *The Local Union,* Harcourt, NewYork: Brace & World, Inc.

Scott, A.J., (1982) Locational Patterns and Dynamics of Industrial Activity in the Modern Metropolis, *Urban Studies,* c.19, ss. 111-142.

Scott, A.J., (1988) Flexible Production Systems and Regional Development: The Rise of New Industrial Spaces in North America and Western Europe, *International Journal of Urban and Regional Research,* c.13, ss.666-695.

Selden, A.B., (1945) "Alcohol and Complex Society", *Journal of Studies on Alcohol,* New Haven, Conn.

Smith, S., Honigsberger, L., Smith, C. (1973) "E.E.G and Personality Factorsin Baby Batterers", *British Medical Journal*, sayı 2, s.20-22.

Stark, E., McEvoy, J. (1970) "Middle Class Violence", *Psychology Today*, sayı 4, s.52-65.

Şengül H.T. (1999) "Türkiye'de Yerel Yönetimler: Deneyim ve Söylemin Dönüşümü", *İktisat Dergisi,* Nisan 1999 sayı 388.

Şenyapılı, T. (1978) *Bütünleşmemiş Kentli Nüfusun Sorunu.* Orta Doğu Teknik Üniversitesi Yayınları, Ankara.

Tan, M.(1979) *Kadının Ekonomik Yaşamı ve Eğitimi*, Ankara.

TBMM (1997) *Meclis Araştırma Kurulu Raporu*.

T.C Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu (1995) *Aile İçi Şiddetin Sebep ve Sonuçları*, Bizim Büro Basımevi, Ankara.

TEAŞ, *Yıllık Faaliyet Raporları*.

Tekeli, İ. (2000) "Kent Yoksulluğu ve Modernitenin Bu Soruna Yaklaşım Seçenekleri Üzerine", yayınlanmamış bildiriden aktaran: Kentsel Politika Planlaması ve Yerel Yönetimler Ana Bilim Dalı 1999 Yılı Stüdyo Çalışması (2000) *Kentsel Yoksulluk ve Geçinme Stratejileri-Ankara Örneği*, ODTÜ, Ankara.

TKİ, *Yıllık Faaliyet Raporları*.

TMMOB Maden Mühendisleri Odası Zonguldak Şubesi (1999) *Türkiye Taşkömürü Hakkında Değerlendirme Notu*.

Tonak A., Boratav K., Türel O., Somel C., Şengül T., Arslan H. (2000) *Küreselleşme; Emperyalizm, Yerelcilik, İşçi Sınıfı,* İmge Kitabevi, Ankara.

TTK (1997) *Brifing Raporu*.

TTK (1995) *İnceleme Kurulu Raporu*.

TTK, *İstatistik Yıllıkları*.

TTK, *Yıllık Faaliyet Raporları*.
Türkiye Halk Bankası (1997) *Zonguldak Bölgesi Alan Taraması,* Zonguldak.

Tuncel, K. (1998) *Tarihten Günümüze Zonguldak'ta İşçi Sınıfının Durumu-Kumpanyalar Dönemine Geri Dönüş*, İstanbul.

Türkiye ve Amme İdaresi Enstitüsü (1992) *Zonguldak İlinin İktisadi ve Sosyal Durumu Uzmanlık Tezi,* Ankara.

U.S. Department of Health and Human Services (2000) "Measuring the Health Risks and Benefits of Alcohol", *10. Special Report to the U.S. Congress on Alcohol and Health.*

Ünlü, H. (1993) *Yerel Yönetimler Arası İşbirliği ve İlişkiler*, T.C.Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Bşk., Kent Basımevi, İstanbul.

Warwick, D. (1992) *Coal, Capital and Culture: A Sociological Analysis of Mining Communities*, Routledge, London.

Webber, M. *Bölgesel Üretim ve Bölgelerin Üretimi,* bölüm:10, s.197-222.

Weitzman, J., Dreen, K. (1982) "Wife Beating: A View of the Marital Dyad", *Social Casework*, sayı 63, s.259-265.

World Bank (1991) *Urban Policy and Economic Development: An Agenda for the 1990s*, Washington DC, World Bank Policy Paper.

Wright, L. (1971) "The 'sick but slick' syndrome as a Personality Component for Parents of Battered Children", *Journal of Clinical Psychology*, sayı 32, s.41-45.

Yalçıntaş, M. (1997) "Sanayi Üzerine Bir Distopya Denemesi", *Kent Gündemi,* Şehir Plancıları Odası, Ankara.

Zonguldak Metropoliten Alanı Belediyeler Birliği Planlama Örgütü Başuzmanlığı (1976) *Gruplu Maden İşçileri - 1974*, Zonguldak.

ORTA DOĞU TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
KENTSEL POLİTİKA PLANLAMASI VE YEREL YÖNETİMLER ANA BİLİM DALI STÜDYO ÇALIŞMASI YAYINLARI

1995 Yerel Yönetim Maliyesinin Yeniden Örgütlenmesi – 3 Cilt

1.Cilt: A Comparative Study on Local Goverment Finance
2.Cilt: Türkiye'de Yerel Yönetim Maliyesi
3.Cilt: Muğla Belediyesi Finansman Yapısının Yeniden Örgütlenmesi

1996 İller Bankası'nın Yeniden Yapılandırılması – 3 Cilt

1.Cilt: Dünyada Yerel Yönetim Bankacılığı
2.Cilt: Türkiye'de Yerel Yönetim Bankacılığı
3.Cilt: İller Bankası'nın Yeniden Yapılandırılması

1997 Yerel Yönetimlerin Yeniden Yapılandırılması – 2 Cilt

1.Cilt: Yerel Yönetimlere İlişkin Kuramsal Yaklaşımlar
Yerel Yönetimlere İlişkin Yabancı Ülke Deneyimleri
2.Cilt: Yerel Yönetimleri Yapılandırılmasına İlişkin Çalışmalar
Yeniden Yapılandırmaya İlişkin Stüdyo Önerileri

1999 Kentsel Yoksulluk ve Geçinme Stratejileri: Ankara Örneği